Ion Drăgușanul

B u c o v i n a,
în mărturii necunoscute

* * *

S i g i l i u l   v r e m e l n i c i e i

Editura MUȘATINII
2018

Proiect editorial realizat cu sprijinul
CONSILIULUI JUDEŢEAN SUCEAVA
Preşedinte: ***Gheorghe FLUTUR***

Centrul Cultural „Bucovina” Suceava

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

DRĂGUȘANUL, ION

Editura „Muşatinii”
Suceava, str. Tipografiei nr. 1,
Tel. 0230 523640, 0757 076885 **(I.D.)**
Director general: *Gheorghe DAVID*

tipar: **Grup Mușatinii**
tipografie · editură · producție publicitară
SUCEAVA, tel.: 0230 523640

1880: Prima cronică plastică a lui Ep. Bucewsky. Născut în 1821, în Hodoniu (Banat), Vincentiu Babesiu (se citeşte Vincenţ Babeş), jurist cu studii universitare la Paris, secretar al Curţii Supreme de Justiţie din Viena, din 1848, deputat în Dieta din Pesta, din 1861, apoi, după desfiinţarea Dietei maghiare, judecător la Tribunalul de Apel, apoi iarăşi deputat în Dieta din Pesta, din 1865, până în 1869, dar mai presus de toate, tatăl savantului Victor Babeş, este şi autorul primei cronici plastice despre opera pictorului bucovinean Epaminoda Bucewsky. Fragmente din această cutremurătoare mărturie, preluate de presa bucovineană, mi-au fost de folos, atunci când am lucrat cartea „Pictori şi sculptori din Bucovina", dar articolul original abia astăzi mi s-a ivit în faţa ochilor, odată cu fotografia (xilogravura) unui tablou definitiv pierdut, „Ia-n ascultă!" din opera aproape integral pierdută a marelui pictor român Bucewsky (folosesc numele cu care îşi semna lucrările), din vina autorităţilor române din Bucovina, inclusiv cele ecleziastice.

Despre arte şi un artist român în străinătate: Ah, dar cine mai cugetă, astăzi, la noi, despre arte şi artişti, când o sută de nevoi, publice şi private, ne apasă la pământ?!

Da, da, amară ne este viaţa şi amarul ni-l fac alţii, cei ce ne ocrotesc soarta şi pretind a fi chemaţi pentru a ne ferici. Totuşi, arta, unde ea se dezvoltă în spirit şi în viaţa practică, faţă de nevoi pururi s-a dovedit usturătoare şi chiar vindecătoare.

Asta este firea omului. Ceea ce-i place, ce-l îndulceşte şi încântă, îl nutreşte spiritualiceşte, îl ridică şi edifică, îl face fericit – chiar în suferinţele cele mai grele, sub mâna călăului!...

Şi ce oare este ceea ce în arte ne place, ne încântă?

Este frumosul.

Dar ce este frumosul?

Este armonia şi simetria în aranjament, culori, tonuri. Este ceea ce convine dispoziţiunilor noastre simţuale şi intelectuale, convenind ne excită dulce spiritul, ne satisface gustul, ne nutreşte forţele vieţii.

Frumosul este ca şi moralul, ca şi bunul şi sublimul; este frate de cruce cu aceştia; prin urmare, postulat al vieţii omeneşti, pentru perfecţiunea omului,

nobleţea lui, fericirea lui.

Este aproape un an, de când, preumblându-mă pe străzile Vienei, într-o fereastră încărcată cu obiecte de lux şi arte, un tablou mare şi frumos, în ulei, reprezentând, în mod admirabil, o scenă din viaţa idilică a poporului român, ca printr-un farmec îndată îmi cuceri atenţia. „Cum vine – mă întrebai – această romantică şi castă scenă, în profana Viena?!”. Romăncuţa de pe pânză mi se părea disperată de frivolii ochi străini.

Într-un unghi al tabloului, descifrai, anevoie, numele artistului: ***E. Bucewsky***. De bună seamă, un polon. Neamţul comerciant taxa tabloul la 300 florini bani buni (florini vienezi – n.n.). Căci – zicea el – este de un maestru genial, mândria şcolii de arte a Academiei vieneze, lucrat după natură.

Fireşte, astfel de preţuri pentru opere de artă pot da numai străinii, care au parale şi cunosc valoarea artei…

Seara, în aceeaşi zi, petreceam în societatea mai multor amici şi revenii la mândrul tablou al genialului pictor.

„Apoi este român neaoş bietul; român din Bucovina; a absolvit liceul şi teologia şi, cu un stipendiu de la Consistoriu, a făcut cursurile Academiei de Bele-Arte de-aici, obţinând primul premiu pentru cele mai bune studii generale („fur die besten Gesammtstudien”); pe baza acestui strălucit succes, a făcut şcoala specială de pictură, lângă celebrul ***Feuerbuch*** şi, de cinci ani, îşi are atelierul său, propriu, aici (VI, Corneliusgasse 1) şi produce mulţime de opere admirabile, care, însă, toate se strecură în străinătate! Consistoriul din Cernăuţi i-a dat titlul de pictor al său, dar nu şi pâine. Pentru aceasta, este angajat la străini, care îl exploatează material şi spiritual. Astfel, esenţa vieţii sale este a străinilor. Slav nu e, că de-ar fi, slavii s-ar şti îngriji de soarta lui. Nu pricepe cuvântul slav, iar numele Bucewsky (Bucescu) i-a rămas de la buni-străbuni, care se trag din Galiţia, încă mai înainte de a fi devenit Bucovina ţară nemţească”.

Săraca lume! Cine nu cunoaşte soarta adevăraţilor artişti – la români, şi anume la cei de sub Austro-Ungaria!

Popoarele fără conştiinţă vie şi fără dispoziţiune de sine nu pot să aibă loc, în sânul lor, pentru geniile lor. Acesta e blestemul servitutei seculare!...

*

Am văzut, de repetate ori, atelierul domnului ***Epaminonda Bucewsky***, am admirat sute de opere originale, unele în schiţe, altele pe deplin executate; am aflat că, dintre cele complete, mai toate le-au ocupat speculanţii samsari pentru Anglia, Belgia, Olanda şi chiar America. Bucewsky face şi portrete, şi icoane biericeşti admirabile, a zugrăvit şi câteva biserici în Bucovina; dar pe mine m-au încântat, mai vârtos, subiectele istorice şi naţionale: o schiţă asupra poeziei „Deşteaptă-te Române”, ce se află în posesia amicului meu V. Gre-

gorovіţă; „Păstorul întristat”, după balada populară; „Colinda”, reprezentând, după viaţă, băieţii colindători; „Doina”, femeia română, venind de la puţ cu urciorul pe cap; apoi „Ia-n ascultă!”, întâlnirea, la fântână, a Lelei cu Leliţa, a junelui ţăran, cuprins de primul foc al amorului, şi cu obiectul dorului său.

Aceste două din urmă tablouri se află în Viena, în posesiunea opticianului Muller, şi acesta nu s-ar despărţi de ele cu nici un preţ.

„Ia-n ascultă!”, aşa şi-a botezat pictorul tabloul prin care ne pune înaintea ochilor o scenă atât de vie şi de naturală, încât, văzând frumuseţea, sfiala şi confuzia castei fecioare plăpânde de la ţară, parcă auzim pe flăcău cum i se vaietă că i se usucă inima, de dorul ei!...

Acest tablou, după o fotografie mândră, mi-am propus a-l face prezent, de Anul Nou, lectorilor „Familiei”. Am încredinţat tăierea lui în lemn unuia dintre cei mai renumiţi xilografi vienezi, i-am promis preţul pe deplin, numai să fie bun lucrul. Publicul va judeca.

Dintre icoanele sacre, o „Maica Domnului”, care ornează capela de pe mormântul neuitatului nostru amic, proprietar mare, Popovici din Stoieşti, este admirabilă.

Curând, sper că voi putea prezenta şi portretul pictorului academic E. Bucewsky. / **V. B.** (***Familia***, Anul XVI, 1880, nr. 1, pp. 4-6)

1882: Înmormântarea lui George Hurmuzachi. În nr. 27 al foii noastre, am împărtășit cititorilor trista știre că vrednicul prezident al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina nu mai este între cei vii! Deși cam târzi, totuşi credem că este de lipsă a arăta, în puţine cuvinte, și chipul în care s-a petrecut jalnica ceremonie de vineri, 5 martie 1882. Împărtăşirile de faţă le facem după „Czernowitzer Zeitung”:

La 9 ore dimineața, se prezentară, în locuința repausatului: prezidentul țării, baronul Alesani; căpitanul țării, cav. Kochanowski; domnii Dr. Grigorcea, Lupul, de Renny, Em. Stârcea, Al. Vasilco, Otto Petrino, I. și N. Mustatza, I. Simonovici, G. de Flondor, de Cârstea; mai mulţi membri ai Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, ai „Armoniei” și ai „Junimii“; mai mulţi reprezentanți ai judecătoriilor, ai consistoriului, ai școlilor, preoţi, neguțători etc., etc.

Ceva mai târziu, sosi și arhiepiscopul și mitropolitul Morariu-Andrievici, împreună cu arhimandriții Ciupercovici și Iliuț, și cu seminariştii greco-ortodocși. După îndătinata binecuvântare, sicriul fu ridicat și cortegiul funebru se puse în mişcare. Pe sicriu se aflau fel de fel de coroane, trimise atât de corporațiuni, cât și de privaţi. În urma lui veneau: baroneasa Eufrosina

Hurmuzachi, soția repausatului; fiul său, Eudoxiu Hurmuzachi (viitorul prefect de Suceava – n. n.), cu soția sa; ginerele repausatului, deputatul Dr. Iancu de Zotta; soacra sa, Eufrosina Petrino; fratele său, Nicolae; P. și A. Petrino; George de Flondor și celelalte rudenii ale vestitei familii Hurmuzachi.

Cortegiul intră în catedrala metropolitană, unde se afla un public de tot numeros. Aici se țin serviciul divinu, sub însăși conducerea mitropolitului. Corul seminariștilor mișcă pe toți cei de față prin duioasele cântări: „Adusu-mi-am aminte“ etc., compuse de Ciprian Porumbescu. După săvârșirea serviciului, rămășițele pământești ale repausatului fură duse la îngropăciune, unde fură așezate, de-a drepta capelei în care se îngroapă mitropolitii. Arhimandritul Călinescu arătă, într-o excelentă cuvântare, lucrările și meritele repausatului. Dânsul aminti ce a făcut George Hurmuzachi pentru biserica greco-ortodoxă din Bucovina și pentru autonomia ei, pentru autonomia Bucovinei și, peste tot, pentru țara și națiunea sa.

Nu mai puțin potrivită fu vorbirea profesorului Bumbac, care accentuă, din nou, meritele repausatului, ca patriot și ca român. Ochii tuturor se împlură de lacrimi, când arhiepiscopul luă o mână de țărână și o aruncă în groapă. Eternă fie memoria unor oameni ca George Hurmuzachi!, vor exclama toți cei ce cunosc viața vrednicului frate al lui Constantin, Eudoxiu și Alecsandru (***Gazeta Transilvaniei***, Anul XLV, nr. 32, miercuri 17/29 martie 1882, p. 3).

1883: În Bucovina nu avem o şcoală de fetiţe. A vorbi, azi, despre lipsa de a se înfiinţa şcoli româneşti, în toate oraşele şi satele locuite de Români, credem că ar fi a face vorbă de paradă, căci nici nu presupuneam ca să existe vreun Român, care să nu fie adânc pătruns de importanţa şcolilor româneşti şi să nu simtă că lipsa înfiinţării de atari şcoli, pretutindeni unde mai există vreo suflare românească.

De un timp, încoace, s-au şi înfiinţat astfel de şcoli, dar suntem încă departe de-a fi înfiinţat atâtea de câte avem trebuinţă.

Cu deosebire, în Bucovina, unde ni-i atât de mult ameninţată naţionalitatea, abia avem câteva şcoli cu caracter curat naţional...

Iar şcoli de fetiţe nu avem deloc.

Auziţi, Români din patru unghiuri ale lumii! În Bucovina întreagă nu avem nici o şcoală românească de fetiţe, nici o şcoală care să crească fetiţe române, care să trimită pe tineri a se lupta cu inamicii ţării şi ai naţiunii, pentru a se face demni de mâna lor, nici o şcoală care să crească soţii române, care să-şi înfigă pumnalul în pieptul dezonorat, nici o şcoală care să crească mame române, care să-şi arate, în copiii săi, româneşte crescuţi, talismanele şi giuvaierele sale.

Înţelegeţi ce va să zică aceasta: a nu avea nici o singură şcoală pentru a da creştere românească fetiţelor române, care au să fie mândre soţii şi mame române şi, ca atare, să susţină şi planteze caracterul nostru naţional în viitoarea generaţie.

Dacă înţelegeţi, precum sperăm că înţelegeţi fiecare, atunci vă rugăm să nu staţi cu mâinile în sân, ci să vă daţi mână cu mână şi, care mai mult, care mai puţin, contribuiţi fiecare, după a sa putere, pentru a mântui ce încă se mai poate mântui, prin înfiinţarea de şcoli româneşti de fetiţe în Bucovina.

Spre acest scop şi spre a înfiinţa tot felul de scoli româneşti în Bucovina, s-a înfiinţat, la Suceava, o societate, cu numirea „Şcoala română". Aci sunt a se adresa toate contribuirile, menite a ajuta cauza învăţământului naţional în Bucovina.

Iar îndeosebi şi exclusiv, spre a pune baza unui fond, din care să se înfiinţeze, în Bucovina, şcoli româneşti de fetiţe, zelosul preot din Toporăuţi, dl Constantin Morariu, bine cunoscut publicului român din scrierile sale, publicate în diverse ziare din Transilvania ş. a., a avut fericita idee de-a prelucra interesanta scriere a clasicului german W. de Goethe, „Herman şi Dorotea", şi aceasta a ne-o pune nouă la dispoziţie, cu cererea ca exemplarele ce-i revin dumisale, în remuneraţia fatigoasei sale lucrări, să le vindem în folosul fondului mai sus amintit.

Am primit, cu bucurie, această propunere, purceasă din o inimă nobilă românească, şi gratulăm domnului Morariu, pentru plăcuta jertfă, ce o aduce pe altarul Naţiunii.

Şi nu numai atâta...

Ca să îndemnăm şi pe alţii a jertfi, după putinţă, spre acest scop şi ca să dăm şi mai învederată dovadă despre viul interes, ce nutrim faţă de starea fraţilor noştri din Bucovina, căci una trebuie să fie Naţia românească!, purtând noi toate spesele de ediţiune oferim, pentru fondul din care va fi să se înfiinţeze şcoli româneşti de fetiţe, in Bucovina, preţul întreg al tuturor exemplarelor, câte se vor putea petrece din opul „Herman şi Dorotea", pe calea abonamentului. Deci, prin acestea, deschidem abonament la *„Herman şi Dorotea",* după W. de Goethe, traducere liberă de Constantin Morariu.

Opul va apare în decursul lunii februarie, anul 1884. Preţul de abonament e 60 creiţari (şi 5 creiţari post-port).

Termenul de abonament e 19/31 ianuarie 1884. Tot ce va incurge, până la acest termen (afară de cei 5 creiţari, de post-port), se va transpune Societăţii „Şcoala română", spre a servi de bază la un fond, din care, cu timpul, vor fi a se înfiinţa şcoli româneşti de fetiţe în Bucovina.

În considerarea scopului, ne rugăm să se facă abonamentele cât mai curând, în tot cazul, până la ziua fixată, cu atât mai vârtos, căci, în 20 ianuarie – 1 februarie, vom încheia socotelile cu toate sucursalele şi vom da seama,

onoratului public, despre rezultat, iar banii, împreună cu numele abonaţilor şi colectorilor, le vom străpune Societăţii „Şcoala română”.

Abonamente aconto nu se primesc, iar cu rambursare (postnachname) nu se trimit mai puţin de 5 exemplare.

Abonamentele să se adreseze la: Cancelaria Negruţiu, în Ghera,Szamosujvar.

Cu o cale, se pot trimite şi alte oferte, spre scopul indicat, care, apoi, se vor cita deosebit şi pe calea ziaristicii române. Şi tot atunci, se pot face abonamente şi la ziarele noastre şi a se dispune şi alte opuri, din ediţiunea noastră.

Cu distinsă stimă, N. F. Negruţiu, redactor” (***Preotul Român***, Anul IX, Nr. XX, 16 decembrie 1883).

1883: Înmormântarea profesorului de muzică Ciprian Porumbescu. În 25 mai (6 iunie) a. c., repauză, la Stupca, în Bucovina, în casa părintească, Ciprian Porumbescu, absolvent auditor de teologie și filosofie, în etate de 29 de ani.

Răposatul fu născut în Șipot, în 2/14 octombrie 1854. Gimnaziul îl termină la Suceava, iar teologia, în Cernăuți, fiind, totodată, și alumn al Seminarului arhidiecezan. În decursul studiilor teologice și după terminarea lor, răposatul (ca cunoscător de artă muzicală, care din frageda sa copilărie o cultiva cu predilecție, și anume pe vioară și clavir) se ocupa și cu cântarea corală, atât bisericească, cât și lumească, parte ca cântăreț și parte ca componist al mai multor piese liturgice și funebrale. În cele lumești, compuse răpoatul mai multe cântece românești, atât în text, cât și în melodie, numite „studențești”, care și apărură, mai pe urmă, la Viena, într-o cărticică.

După finirea teologiei, nutrind răposatul intensiv dor de a se perfecționa în arta muzicală, se decise a studia filosofia și a face cursul muzical la Conservatorul din Viena, spre a putea deveni, cândva, profesor gimnazial de muzică.

Primul an al cursului filosofic (neiertând mijloacele materiale ale părintelui său, să-l trimită la Viena) îl făcu la Universitatea din Cernăuți, iar ultimii doi ani, la Viena, în care timp studia și la Conservatorul de acolo, „învățământul de armonie”, „de compoziție” și „contrapunctul”, cu succes excelent. În timpul acesta, arătă răposatul continuă progresare și dezvoltare în arta muzicală, și anume ca componist al mai multor opuri, publicate și interpretate, cu multă laudă, de cei competenți, dintre care opuri se execută unul (valsul „Camelii”) chiar și de renumitul artist Ed. Strauss, cu capela sa, la balul românesc din Viena, în anul 1880.

Îi mai rămase răposatului a se perfecționa încă în arta muzicii superioare, special bisericească.

Spre acest scop, Î. P. S. părintele Mitropolit al Bucovinei îi mijloci, pentru un an, un stipendiu din Fondul religionar gr. or. al Bucovinei, pe care răposatul îl și întrebuință, spre a petrece acel an în Viena și, parte, a lua lecții speciale de la artistul și organistul de Curte, dl Krenn, parte, a participa la toate executările (concertele – n. n.) mai principale bisericești de acolo, ce-și împlini, cu succes de tot lăudat, exprimat într-un testimoniu (certificat – n. n.) de la numitul organist.

Numele răposatului ca componist cu talent și zel era, în public, bine cunoscut. Ziarele românești îl amintiră, în mai multe rânduri, cu laudă. Deci primi îndemnarea să se pună în competiția pentru postul de învățător de muzică, la școlile centrale române din Brașov și pentru postul de direcor (dirijor – n. n.) al corului de la biserica Sf. Nicolai de acolo, care posturi le și ocupă, în toamna anului 1880.

În Brașov, manifestă răposatul, în ambele sale pozițiuni, zelul și capacitatea cea mai mare, recunoscute de toți cu laudă deosebită. În cele bisericești, organiză el un cor de 20 de studenți gimnaziali (liceeni – n. n.) și 12 damicele, pe care răposatul îi instrui în cântările liturgice, cele mai multe de dânsul compuse, și așa execută cântarea corală, la numita biserică, cu cel mai frumos succes și spre cea mai deplină mulțumire a creștinilor ortodocși orientali de acolo. În cele lumești, compuse răposatul opereta „Crai nou”, reprezentată, în Brașov, de trei ori, prin diletanți, cu succesul cel mai aplaudat chiar și de publicul străin, mai multe cântări și opuri, atât solistice, cât și orchestrale, toate executate în Brașov, parte într-un concert public, dirijat de răposatul, și parte de capela orășenească de acolo, la multe ocaziuni publice, apoi lăudate în ziarele române și germane.

Aceste lucrări multe, grele, continue îl prea obosiră pe răposatul și-i atraseră o boală de piept, care, în toamna anului trecut (1882 – n. n.), progresase într-atâta, încât medicii îl sfătuiră să meargă, peste iarnă, la Italia, ceea ce și făcu.

În Italia, și anume în Nervi, mai la vale de Genoa, petrecu răposatul, din decembrie, până în martie. Însă, spre nefericire, iarna aceasta (iar mai cu seamă lunile Faur, Marte și April) fu, și în Italia, excepțional de rece și furtunoasă, și el nu simți oareșcare folos pentru sănătatea sa. Făcu, însă, numai o călătorie până la Roma, unde petrecu zece zile, și veni, apoi, acasă, la părintele său, cu scopul de a călători, în vară, la Gleichenberg; pătimi, însă, tot mai greu, 12 săptămâni, până ce, în urmă, nemiloasa moarte îi curmă viața.

Iată cum se exprima „Gazeta Transilvaniei”, nr. 63 din 1/13 iunie 1883 (număr de gazetă deja pierdut – n. n.), asupra răposatului:

„Cu adâncă întristare, venim a înregistra pierderea unuia dintre cei mai zeloși și mai talentați dintre puținii noștri cultivatori ai artei muzicale,

în genere, şi ai muzicii naţionale româneşti, îndeosebi. Miercurea trecută, în 25 mai vechi, a răposat, în comuna Stupca, din Bucovina, tânărul Ciprian G. Porumbescu, profesor de muzică la şcolile centrale române de aici, din Braşov, şi director al corului la biserica Sf. Nicolai. Mult regretatul răposat a suferit de o cumplită boală de piept, agravată din ce în ce mai tare, prin neobosita şi poate prea încordata sa activitate. În zadar a consultat pe cei mai experţi dintre medicii braşoveni, în zadar a petrecut iarna trecută în Italia... neîndurata moarte tot l-a răpit din braţele familiei sale, din braţele amicilor săi, din mijlocul neamului românesc, căruia i-a făcut, i-ar fi putut face, de aici, înainte, însemnate servicii pe terenul artelor frumoase. Foaia noastră a vorbit, în mai multe rânduri, despre lucrările răposatului Porumbescu, accentuând talentul, zelul şi diligenţa tânărului compozitor".

Înmormântarea răposatului urmă în 27 mai vechi, în Stupca, funcţionând protopresviterul Humorului, dl de Andruchovici, cu parohii I. Procopeanu, din Capu Câmpului, şi C. Tuşinschi, din Bucşoaia, acompaniat de corul Seminarului din Cernăuţi, transmiţând gremiul acestui institut şi o cunună de doliu fostului şi neuitatului său coleg.

În biserică, cuvântă parohul I. Procopeanu, iar la mormânt, protopresviterul Andruchovici, după care vorbiră şi doi academici, A. Procopovici şi G. Popovici (poetul T. Robeanu, preşedintele, de atunci, al „Junimii" – n. n.), în numele Societăţii academice „Junimea" din Cernăuţi, care societate trimise şi o cunună de doliu emeritului său membru Porumbescu. Atari cunune trimiseră şi damicelele corului bisericesc din Braşov, şi Societatea „România Jună" din Viena, dimpreună cu scrisori de condoleanţă foarte onorante pentru memoria răposatului.

La înmormântare fu de faţă nu numai întreaga comună Stupca, cu mic, cu mare, ci mare mulţime şi din comunele vecine, Ilişeşti, Drăgoieşti şi Corlata.

Era un moment în care toţi erau pătrunşi de cea mai adâncă jale, când corul Seminarului, însuşi mişcat, execută, la mormânt, cântarea „Adusu-mi-am aminte", propria compoziţie muzicală a celui ce, acuma, era în pământ. În timpul acestei cântări, mai că nu vedeai faţă fără lacrimi, iar cei mai de aproape ai bietului Ciprian erau învinşi de durere. Facă prea bunul Dumnezeu ca, în curând, să se aline această durere a familiei şi, îndeosebi, a părintelui duios, lovit, în mai multe rânduri, de întâmplări ca aceasta, rourându-i în inimă balsamul mângâierii şi întărindu-l cu braţul său înalt, ca să-şi poată împlini chemarea nu numai ca preot, dar şi ca părinte de familie, faţă cu care, fiind văduv de mai mulţi ani, are de îndeplinit datorii duble (***Amicul Familiei***, Anul VII, Nr. 16, 1/13 septembrie 1883, pp. 140, 141).

*

1883: Neuitatului şi mult regretatului Ciprian Porumbescu

„Amară e moartea când omul e june
Şi ziua-i frumoasă şi traiul e lin;
Când pasărea cântă, când floarea ne spune
Că viaţa e dulce şi m-are suspin!”
D. Bolintineanu

Când focul izbucneşte şi-n clipă mistuieşte
Averea adunată prin muncă-ndelungată,
Când ape mari inundă pământul şi cufundă
Pe mii de mii fiinţe-n amare suferinţe;
Cutremure, războaie, pe om când îl despoaie
De tot ce lui i-a fost al vieţii adăpost,
Atuncea, trist, pe gânduri, stă omul, disperează,
Prietena speranţă-i tot îl mai consolează.

Dar moartea nemiloasă, când taie cu-a ei coasă
Cele mai trainice fire, ce leagă cu iubire,
Şi-a dorului dulceaţă pe-un suflet de viaţă,
Atunci speranţe, visuri de-odată se scufund
În marea disperării, atuncea fără fund,
În care unic ceriul mai poate revărsa
A mângâierii rază prin sfântă legea sa.

În marea disperării, în noaptea ei pustia,
O, frate Cipriane, împinsu-au urgia
A morţii tale gheare pe scumpul tău părinte,
Pe draga-ţi surioară, ce o iubeai fierbinte,
Pe bunii tăi prieteni lăsatu-i-ai în jale
Plângând ei mângâierea prieteniei tale;
În doliu şi-ntristare lăsat-ai ţara ta
Ce cântecele-ţi mândre cu drag le asculta,
Căci tu privighetoarea cea mai iubită-ai fost
În crângul Bucovinei, cu al vioarei rost.

Cu inima-nfocată, cu dragostea fiască,
Ai început iubite,-n grădina românească
S-arunci sămânţa artei, culeasă-n obosire,
Prin zeci de ani de muncă, cu mare irosire,

Dar, ah!, abia gustat-am din fructele ei rar
Şi de la pragul vieţii, o, scumpe grădinar,
Ni te răpeşte moartea, lipsind de-a tale flori
Biserica, naţiunea – iubitele-ţi surori!

Biserica, naţiunea te plâng, deci, împreună
Cu ţara ta, Braşovul şi România Jună,
Şi toate vin să-ţi pună pe tristul tău mormânt
Cununa neuitării drept sacru monument,
Că le-ai iubit, o, scumpe, nu cu cuvinte seci,
Ci cu-a iubirii fapte, ce dau viaţă-n veci!

Constantin MORARIU (***Amicul Familiei***, Anul VII, Nr. 16, 1/13 septembrie 1883, p. 140).

*

Valsul „Fantome”. / Umbrei scumpului meu amic Ciprian Porumbescu

De acorduri plângătoare
A destinului duşman
Plin e valsul tău „Fantome”,
Scump amice Ciprian!
Ton cu ton vestesc durerea,
Presimţirea ta arată
De a sorţii hotărâre
Ce te-ajunse-aşa îndată.

Greu lovitul tău părinte
Pe mormânt ţi-a pus o liră
Cu cuvinte ce storc lacrimi
Şi din inimi, jale, milă,
Căci „tu-n groapă-ai dus cu tine
O comoară de-armonii”[1],
Şi spre-apusul vieţii tale
Ai cântat în elegii[2]
Ce şi inime de piatră
Ar fi-n stare să le-nmoaie.

[1] Aşa zice laureatul nostru Vasile Alecsandri, în epistola de condoleanţe, trimisă preotului paroh Iraclie Porumbescu, tatăl răposatului Ciprian.
[2] Jalnice de tot sunt valsul „Fantome” şi „Hora Prahovei”.

O fantomă-ai fost, iubite,
Răspândind tot fericire,
Dară valsul tău „Fantome”
Împle inimi de mâhnire
Şi-a vesti viitorimii
Are inima de jale
A lui Ciprian, în tristul
Capăt al vieţii sale[3].

Constantin MORARIU (***Amicul Familiei***, Anul VIII, Nr. 14, 15/27 iulie 1884, pp. 180).

1883: Titu Maiorescu, la Cernăuţi. Vineri, 28 ianuarie / 9 februarie 1883, după ceasul meu, la ora 3 şi 45, după prânz, am sosit la Cernăuţi. Hotel Weiss... Seara, la Nicolae Hurmuzachi. Prezentat soţiei sale, paralizată, foarte plăcută.

Sâmbătă, 29 ianuarie / 10 februarie 1883. Cernăuţi. Soare, dar frig. Multă neauă. La 9 şi jumătate, dimineaţa, Nicolae von Hurmuzachi, la mine, apoi adus la mine pe Dr. Kiesler (avocat). Apoi, plecat cu el, cu trăsura, la Curtea de Apel. La ora 1, la Hurmuzachi, la masă. Acolo (deocamdată în vizită) bătrâna baroneasă Petrino (soţie a fostului ministru Alexandru Petrino, franceză), fratele baronului Styrcea, domnul von Mantz, din Cârlibaba, Iacobeni (cu soţia lui, 17 copii, între aceştia, de 4 sau de 5 ori, gemeni), baron Mustaţă (conşcolarul lui Circa), bătrân şi urât la faţă, un original viu de om entuziasmat pentru natură, contra chelnerilor, a poeziei şi a oricărei

[3] Mormântul profesorului Ciprian se află în curtea bisericii din Stupca, încins cu un grilaj ce înconjură mormintele familiei Porumbescu. Crucea, ridicată pe mormântul lui Ciprian, e de piatră şi poartă, în faţă, inscripţiunea, cu litere aurite, săpate în o tablă de metal: „*La revedere, iubite fiule, la revedere, frăţioare*!”. Pe frontispiciul piedestalului, se află o liră de metal aurit, cuprinsă în o cunună de lauri, înfăşiată de o panglică de metal aurită, cu epigrama: „*Armoniele tale, lacrimele noastre*”. Sub liră se află o tablă de metal, cu inscripţiunea aurită: „*Ciprianu Porumbescu, nasc 2. Oct. 1854, rep. 25 Maiu 1883*”. Pe piatra orizontală a crucii e pus, de-a curmezişul, un frumos tricolor românesc de metal, pe roşul căruia se află cuvintele: „*Iar când, fraţilor, m-oi duce de la voi şi-o fi să mor*”; pe galben: „*Pe mormânt atunci să-mi puneţi*”; pe albastru: „*Mândrul nostru tricolor*”, care cuvinte formează strofa ultimă din „Cântecul tricolorului”, textul şi muzica de răposatul Ciprian. În 24 Mai a. c. (1884 – n.n.), s-a sfinţit acest monument de cinci preoţi şi s-a celebrat şi parastasul după un an.

arte, pasionat vânător şi cutreierător prin Carpaţi. Frate-său, împuternicit al Patriarhiei din Constantinopole.

La ora 4, cu Hurmuzachi şi Dr. Heinrich Kiesler, cu trăsura, Ia notar, căruia i-am dat procura numai pentru Probota, ce-i drept aceasta cam generală, după formularul său.

De la 5-6 şi jumătate, dormit, băut cafea, apoi a venit iarăşi plicticosul scai Hurmuzachi, de m-a luat la teatru (începutul, Ia ora 7), unde eu aveam luat, de mai înainte, fotoliu Ia parter, dar m-am dus în loja sa. Se juca „Die Räuber”, cu Mitterwurzer, în rolul Iui Franz), ca oaspete; acesta, după actul I, bine, insuportabil melodramaticul Karl. Ceilalţi, pasabili. Dar noi am avut, totuşi, răbdare numai până Ia actul al 3-lea, şi am plecat, cu trăsura, acasă.

În loja vis-à-vis (loja oficială), soţia Preşedintelui ţării, Alesani, născută Haas (covoare!), milionară, dar alienată. Era cu o însoţitoare. Au un copil de 3 ani, pe care ea, adesea, deodată îl înfaşă şi-l face să asude, şi altele de acestea, din halucinaţii de boală. Din cauza asta, Alesani a devenit foarte nervos şi deprimat, neavând raporturi de societate cu lumea de aci. Pedeapsă meritată! El ştia asta de mai înainte, fiindcă ea, ca fată încă, fusese, câteva luni, într-un institut de alienaţi; într-o lojă de alături (tot în faţa noastră), era contele Coudenhove, un flecar blond, cu figura jumătate de pasăre, jumătate de oaie, cu bot cu dinţii mari, retezat; îşi face, la Universitatea de aici, examenul de absolvire la drept, fiindcă peste tot era silit să stea Ia o parte, de când cu sinuciderea celor două franţuzoaice, din cauza lui. Aici, însă, are relaţii cu contele Kielmannsegge ş. a. m. d.

Seara, am mâncat singur, la hotel, la ora 10 m-am dus sus, la culcare, n-am putut însă să dorm, până la 12, şi am citit geografia lui Daniel. Am adormit, la miezul-nopţii, m-am deşteptat, însă, din cauza unei ploşniţe. Şi atunci n-am mai dormit, ci am scris refacerea călătoriei în Elveţia, până la 6 şi un sfert, dimineaţa. În sfârşit, mi-a venit somn, dar numai până la ora 8.

Duminică, 30 ianuarie / 11 februarie 1883. Cernăuţi. Soare foarte frumos intră prin fereastra mea, dar frig, -17° R. Cu Hurmuzachi, toată ziua. La 12 şi jumătate, cu el, la un concert de binefacere, vizită Ia bătrânul (82 de ani) baron Styrce (care era rănit, la frunte, de la o căzătură pe scări), apoi la „România juna”, unde toţi studenţii români erau prezenţi, şi mi-au furat o scurtă cuvântare, şi mi-au făcut ovaţii, apoi prânz, la ora 2, la Hurmuzachi, tratative cu baron Nicolae Mustaţă şi acord. Seara, de la 8-11 şi jumătate, la bătrânul baron Petrino, însurat cu o soră a Hurmuzăcheştilor (unul din fiii lor era decedatul poet decăzut baron Petrino; celălalt, de 24 de ani, se zice că e bine, absolvent în drept, şi acum, la Viena, ca impiegat la tribunalul din Baden. O fiică, măritată, în întâia căsătorie, cu baronul Vasilco; în a 2-a, cu un tânăr profesor german.... O fiică a ei, deci nepoată a bătrânei Petrino, era şi ea, seara, o figură

cu totul armenească). Mai era şi văduva lui George Hurmuzachi, o bătrână plăcută, al cărei fiu (Alexandru – n. n.) a fost prefect de Suceava, iar acum are o mare moşie în arendă, însurat cu o armeancă bogată, Petrovici. Mai era acolo o soră a bătrânei Carp, născută Radu, fostă măritată cu Christe, cu 3 nepoate Christe…

Luni, 31 ianuarie / 12 februarie 1883. Vreme posomorâtă. -11° R. La 12, tratat iarăşi cu Hurmuzachi. Scrisoare de la doamna Adina Catargi, ca invitaţie, pentru seara. Vizită la baronul Alesani, prezidentul ţării; la mitropolitul Silvestru Morariu (sală frumoasă, cu coloane de alabastru negru şi pereţii cu plăci de lemn), apoi la bătrâna doamnă Zotta, la alde Christe, dineu Ia baronul Styrce (Ia ora 5 şi jumătate), mai înainte terminat cu Dr. Kiesler (30 de florini), seara la doamna Adina Catargi, ceai cu ea, bărbatul ei (urât, dar bun) şi cu Lucie Ghica, conversaţie până Ia miezul-nopţii despre religie.

Marţi, 1/13 februarie 1883. Cernăuţi. Iarăşi soare foarte frumos, dar frig. Astăzi plec îndărăt la Bucureşti, însoţit încă, pretutindeni, de Hurmuzachi, care a prânzit cu mine, şi Ia gară. Întoarcerea vizitei de către prezidentul ţării, baronul Alesani. În compartiment, de la Cernăuţi, până Ia Iţcani, cu baronul Styrce şi cu bătrânul baron Mustaţă (reprezentantul Patriarhiei şi cunoscut al Iui Zizin). Sleeping întrebuinţat în ordine. Sosit în Bucureşti, *miercuri, 2/14 februarie 1883,* la 6 şi jumătate, dimineaţa. Foarte frig şi aici...

Cernăuţi, *duminică, 13/25 februarie 1883*. La gară, la ora 3 şi jumătate, primit de Hurmuzachi... Noaptea, între 2 şi 5, scris ministrului Sturdza, în afacerea vânzării moşiilor mănăstireşti, studenţilor din Viena, pentru Almanah, celor din Cernăuţi, pentru trimiterea publicaţiilor Academiei noastre, ş. a. m. d.

Luni, 14/26 februarie 1883. La Hurmuzachi, la prânz, la 2 şi jumătate, şi supat seara. Acolo, von Umlauff, şi Victor Styrcea. Seara, cu Umlauff şi doamna Hurmuzachi citit traducerea acesteia a „Legendei Rândunicăi”. După aceea, el şi Victor Styrcea ne-au citit din foarte simplele, drăguţe, nostime „Sommermärchen”, de Baumbach. La 10 şi jumătate, culcat.

Marţi, 15/27 februarie 1883. Dineu la baronul Petrino, de la 3-6 şi jumătate. Eternele dezbateri cu Dr. Kiesler, Dr. Roth (apărătorul lui Ciprian Porumbescu şi al lotului „Arboroasa”, care considera eliberarea studenţilor ca însemnând o „datorie de onoare”, – n. n.), baron Ion Mustaţă şi cu slabul Hurmuzachi, care, când e să se decidă, te lasă-n drum. Seara, quartet clasic, cu V. Styrcea (violină, director Hrymala; cello – autodidact excelent – von Dusinkiewicz, funcţionar la prezidenţia ţării, dr. în drept), până la 12 şi ju-

mătate, noaptea. Între acestea, souper.

Miercuri, 16/28 februarie 1883. Masa la Hurmuzachi. Tot astfel, interminabilele dezbateri. Seara, la Sbiera, discutat amănunţit manuscriptul de la Voroneţ (7 copii, mizerie, fără perdele la ferestre, puţine paturi).

Sbiera, bolnav de reumatism, sărac şi în mizerie, este, acum, profesor titular la Universitate, are, ca atare, 1.800 de florini pe an (din care se reduc vreo 50 de fiorini, ca impozit pe venit) + 400 de florini adaos de activitate, un fel de diurnă. Din cinci în cinci ani, adaosul se măreşte cu câte 200 de florini, astfel încât, între al 25-lea şi al 30-lea an de serviciu, salariul său maxim este 2.800 de florini. Cu asta, după 30 de ani de activitate, salariul plin, ca profesor (alţi funcţionari, după 40 de ani de activitate. Pentru pensie se reține, în întâiul an, o treime din salariul anual, o dată, pentru totdeauna, după aceea nu se mai reține nimic) + taxele pentru curs ale studenţilor, şi anume: pentru o oră pe săptămână, 1 florin pe semestru. El ţine curs 5 ore pe săptămână, are, deci, de la fiecare student, 5 florini pe semestru, deci 10 florini pe an. Dar toţi studenţii săi sunt săraci, deci urmează cursurile lui gratis (pe lângă el, profesori cu salariu de ministru, de exemplu rectorul Kleinwachter, 3.000 de florini).

Vineri, 18 februarie / 2 martie 1883. Cernăuţi. A nins, peste noapte. Afară, din nou plină iarnă. Aseară, teatru de diletanţi al societăţii româneşti de aici, într-o sală a hotelului „Moldavia”, la etajul I. Tânărul jurist Flondor dirija orchestra (tânăr simpatic, zvelt), un frate mai mic, toba mare (nostim de tot), alţi şcolari şi studenţi, celelalte instrumente, vom Onciul, flaut, gentilul violoncel, un mic şi încântător băiat Isopescul, violina ş. a. m. d. Locuri, vreo 200, sala tixită (a 70 de creiţari, dar numai cu invitaţie, nu putea intra oricine). Era acolo toată lumea mare şi mijlocie din Cernăuţi; alde Petrino, alde Styrcea, Christe, contesele Logotheti-Popovici, arhimandritul Ciupercovici ş. a. m. d. Totul, sub conducerea predicatorului Catedralei metropolitane, Ioan Procopovici, român, care, conform concursului, predică ruteneşte, de la întocmirea lui Hakman. S-a jucat „Drumul de fier”, aşa şi aşa; dar „Florin şi Florica”, admirabil de bine şi, în cea mai mare parte, inteligent. Remarcabil comic, un domn, care juca pe bâlbâitul Colivescu, excelentă, şi în unele pasagii de o ştrengărească drăgălăşie, sora lui Eminescu, doamna Drogli, bărbatul ei, profesor la Şcoala normală de învăţători. Un oarecare Popescu juca pe Florin, neîndemânatec în joc, dar de-a dreptul splendid în cântec; întreaga reprezentaţie, admirabil de reuşită şi de plăcută. A început la 7 şi jumătate şi s-a terminat la 10 şi jumătate. Eu am mâncat, seara, la hotelul meu, cu Eugen von Styrcea şi cu arhimandritul Călinescu, acesta şi Ciupercovici, aspiranţi la mitropolie; amândoi buni, mai bun Călinescu

(Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, II / 1881-1886, Editura Librăriei Socec, p. 148 şi urm.).

1884: „Cetalnia" din Toporăuți: În comuna Toporoutz (Toporăuți – n. n.) s-a înființat, nu de mult, societatea ruteană „Cetalnia", adică „cabinetul de lectură". Scopul societății este: luminarea poporului, prin citirea de gazete și cărți potrivite, și îmbunătățirea stării lui materiale. În comitet s-au ales amândoi preoții comunei, învățătorul, forestierul, cantorul bisericesc, antistele (primarul – n. n.) și doi săteni știutori de carte, ca locuitori. Societatea numără peste 200 de membri, de la care, cu taxele de intrare și cu cele lunare, de câte 5 creițari, s-au adunat, până acuma, 31 de florini și 65 creițari, din care sumă s-au procurat 4 foi și opuri populare rutene, din Leina.

În ședința adunării generale, din 22 aprilie / 4 mai 1884, s-a hotărât ca nunțile să se serbeze numai 24 de ore, de sâmbătă, până duminică seara, și toți membrii s-au înțeles să nu se bea rachiu la nunți, ci vin, bere, mai ales, însă musturi, preparate de ei înșiși din mere, pere și alte poame. S-a decis, iarăși, ca hramurile să se serbeze numai o zi, dar președintele a promis că va mijloci, prin comitetul comunal, desființarea definitivă a hramului, așa ca să serbeze numai hramul bisericesc, iar sătenii din comunele apropiate să fie opriți a veni la hram. Tot în acea ședință s-a hotărât să se înființeze o dugheană creștină în Toporoutz.

În ședința următoare a comitetului, secretarul fu împuternicit să se adreseze la societatea „Magazinului poporal" din Leina, ca să se trimită un agent la Toporoutz și să vadă în ce condiții s-ar putea înființa, aicea, o dugheană creștină. Societatea „Magazinul poporal" cică este foarte avută, are mărfurile cele mai felurite și e anume menită a sprijini material populația rurală, prin înființarea de dughene creştine în satele rutene. Ea trimite agenții săi, pe spezele proprii, în toate părțile, pe unde sunt chemați. Tot în acea ședință, învățătorul-secretar fu împuternicit de președinte să reprezinte „Cetalnia" (în urma unei invitări), pe duminica următoare, 29 aprilie / 11 mai 1884, la societatea „Casa poporală" din Cernăuți. La ședința respectivă a „Casei poporale", aveau să meargă și vreo câteva căruțe de toporoutzeni. „Casa poporală" este o societate ce are, până acuma, peste 2.000 florini capital, din care, cu timpul, are să se zidească o casă, în capitala Bucovinei, unde vor primi găzduire gratuită studenții bravi ruteni.

Orice s-ar zice, rutenii ne-au lăsat pe noi, românii, cu mult înapoi în faptele iubirii pentru popor. Fruntașii ruteni bucovineni părăsesc vanitățile rangurilor și ale măririlor, se retrag prin comune și asudă pentru binele poporului lor; fruntașii români pună-și fiecare mâna pe conștiință! După cele

zise, fie-mi iertat a întreba: Oare nu e ora supremă ca românii austrieci să înfiinţeze, ca rutenii, într-un centru, undeva, în Transilvania, un „Magazin poporal român”, care să vină în ajutorul bântuitului nostru popor de pe la sate? Încă ceva: Mulţi fruntaşi români bucovineni au urmat apelul „Şcolii Române” din Suceava, de a înfiinţa filiale prin comune?

Să luăm aminte că puterea de viaţă a unei naţiuni e cuprinsă în cuvintele „Salus populi!” (***Amicul familiei***, Anul VIII, Nr. 12, 1884).

1884: Nunţi de o zi, la Toporăuţi; fără hram, la Hatna. Înainte cu doi ani, venind eu, cu săteanul din Toporoutz, Nicolae Popovici, de la târg, spre casă, Nicolae îmi spuse cum a vorbit el, mai multor toporăuţeni, că nunţile lungi şi hramurile îi sărăcesc pe omenii noştri, din an, în an, tot mai mult şi cum toţi au recunoscut că adevărat lucru este acesta. Deci mă întrebă badea Nicolae:

– Oare nu s-ar putea să scrie părintele, parohul nostru, ori dumneata să scrii la ocârmuirea ţării ori la consistoriu, că să se oprească răul ce-l aduc nunţile lungi şi hramurile?

Atunci, eu i-am răspuns:

– Cum nu se poate nimeni amesteca în casa mea, să-mi poruncească cât am să cheltuiesc cu serbarea hramului, patronului sau cu alte prilejuri, chiar aşa nu se poate amesteca nimeni în o comună, să poruncească oamenilor cât au să cheltuiască cu astfel de ocaziuni, dacă cheltuielile nu întrec marginile. Prea luminatul nostru împărat a scos satele de sub epitropie. Sătenii sunt, astăzi, stăpâni şi domni pe sine şi pe averile lor, cât timp se ţin de legile împărăteşti şi-şi împlinesc toate datoriile. Dar, de cumva sătenii ar prinde a-şi mătrăşi averile, fără nici o socoteală, aşa că ar fi ameninţaţi să se facă cerşetori sau să-şi ia lumea în cap, atunci, cu bună seamă că ar trebui să le poruncească ocârmuirea. N-ar fi, însă, aceasta o ruşine pentru omenii noştri? N-ar fi ruşine, pentru mine, să mă port aşa de rău, încât alţii să fie siliţi a-mi porunci? Vezi, bade Nicolae, nu aşteptaţi nici dumneavoastră să vă poruncească ocârmuirea sau altcineva, ci îndreptaţi răul singuri! Să înceapă numai un om de-al nostru a scurta nunţile, care, acum, ţin şi câte o săptămână, omoară minţile şi trupurile, cu câte 8, 9, 10, până la 12 şi mai multe vedre de rachiu, îi sărăcesc pe dânşii şi pe copilaşii lor; să înceapă, zic, numai un om de-al nostru a face nuntă numai într-o zi, cum fac, azi, chiar mulţi domni mari şi cum vedeţi că fac şi jidovii noştri, şi atunci ceilalţi, văzând binele, cred că, cu bună seamă, l-ar urma.

La acestea, badea Nicolae îmi răspunse:

– Bine ar fi să înceapă cineva aşa, cum zici dumneata, dar eu ştiu că nimeni n-a începe, căci ar fi luat în ruşine de către ceilalţi. Dar eu socot ca mă-

car părintele paroh ori dumneata să spuneţi, în biserică, la omeni, să scurteze nunţile şi hramurile, că, aşa, oamenii mai iute ar asculta de cuvântul preotului.

– Asta se poate!, îi răspunsei eu, lui badea Nicolae.

Şi tot despre aceasta ne-a fost vorba, până ce am ajuns acasă.

Mie tare mi-a plăcut de vorba înţeleaptă a gospodarului Nicolae Popovici şi nu am dat-o uitării.

Întâmplându-se, după aceea, să fac sfânta liturghie în satul Mitocu Dragomirnei, lângă Suceava, am auzit cum a spus părintele paroh de acolo mitocenilor să nu meargă la ham, la Hatna, că hatnenii s-au hotărât să nu mai facă hram şi că vor sta jandarmi şi alţi păzitori, în ziua de hram, pe la intrările în Hatna, ca să oprească pe toţi oamenii ce ar veni, de prin satele învecinate, la hram. Atunci, îndată mi-au venit în minte cuvintele toporăuţeanului Nicolae Popovici şi mi-am gândit: Domne, ce bun simţ firesc mai are poporul nostru; cum vede el singur relele ce-l amenință și cum caută leacuri de vindecare!

Mi-au mai trecut, atunci, prin minte sş cuvintele vestitului scriitor neamţ Hoffmann, care zice că poporul nostru, dacă s-ar avânta la treapta cea mai înaltă a luminării minţii, prin şcoală, ar fi vrednic să stea în fruntea omenimii întregi.

A trecut, apoi, aproape un an, la mijloc, până ce omenii din Toporoutz au început a vorbi ca să pună, aici, la cale înfiinţarea unui cabinet de cetire. Mulţi m-au întrebat că oare bun este planul acesta?

– Da!, le-am răspuns, numai de-ar fi să cunoaşteţi vreun folos! Aşa, de-o pildă, tare bine a-ţi face să lăsaţi hramurile, ca hatnenii, şi să scurtaţi nunţile, după cum foarte înţelept mi-a vorbit Nicolae Popovici.

S-a înfiinţat, apoi, cabinetul de cetire şi s-au făcut câteva lucruri bune (în şedinţa din urmă a cabinetului de cetire, părintele paroh Grigori Vorobchievici a făgăduit că va dărui, la anul viitor, patru fălci de pământ din sesia sa, ca să se lucreze de membrii cabinetului, cu clacă, şi venitul curat să formeze proprietatea cabinetului). Dar binele cel mai însemnat este că toate nunţile, câte s-au făcut în Toporoutz, în câşlegile trecute, au ţinut numai câte o zi şi că, în locul multelor vedre de rachiu, de mai înainte, oamenii, de astă dată, şi-au îndestulat trebuinţele numai cu câte una, până la două vedre. Dând Dumnezeu să rodească pometele Toporautzului, atunci toporăuţenii (după cum s-au înţeles) îşi vor face musturi bune şi, aşa, poate nu le-a mai trebui, pentru nunţi, nici rachiul ce l-au luat în câşlegile trecute.

Întreb acum: cui au să mulţămească toporăuţenii pentru binefacerea asta mare? Fără îndoială, trebuie să zicem ca au să o mulţumească gospodarului Nicolae Popovici, căruia mai întâi i-a venit gândul fericit pentru scurtarea nunţilor (***Cărţile săteanului român***, Anul IX, Cartea IX, septembrie 1884, pp. 105-108).

1885: Mişcări religionare în Bucovina. Din o apologie, publicată, în limba germană, de venerabilul consistor arhiepiscopesc gr. or. din Cernăuţi, aflăm, cu mare mâhnire, că biserica soră, din numita provincie, este expusă, astăzi, la sfârşitul veacului al nouăsprezecelea, la nişte mişcări religionare, ce nu voiesc a rămâne, nicidecât, mai prejos goanelor de suflete, din trecut.

Din cele multe, cuprinse în această apologie, notăm că, de mai mult timp, cutreieră oraşele şi satele din Bucovina mai mulţi misionari iezuiti, care fac, în sânul poporaţtiuni biserici orientale,propagandă în favoarea bisericiei romano-catelice. Afară de aceasta s-a instalat, înainte cu trei ani, în Cernăuţi, o mănăstire de ursuline, cu un internal de educaţie pentru fete, cu scopul ca, primindu-se în acest internat si fete de religie greco-orientală, să se crească în spiritul bisericii romano-catolice. De asemenea, se prepară a se instala, în mai multe părţi ale ţării, mănăstiri de călugăriţe, iar în capitala ţării, în oraşul Cernăuţi, se prepară a se aşeza, cu locuinţa, Arhiepiscopul romano-catolic Felinsky, care a fost izgonit din Rusia.

Scopul aeestei propagande nu este numai unu scop religios, ci este şi un scop naţional, şi anume se intenţionează a se reuni Bucovina cu Galiţia, mai cu seamă că, în chipul acesta, poporaţiunea română autohtonă din Bucovina să-şi piardă, cu totul, valorea şi importanţa ce o are astăzi, fiind Bucovina provincie autonomă, cu dieta ei şi cu guvern propriu teritorial. în serviciul acestei propagande sunt toţi funcţionarii, invăţătorii şi, peste tot, toţi străinii, care, veniţi din Galiţia, s-au aşezat în Bucovina.

Mijloacele ce le întrebuinţează atât cleral catolic, cât şi funcţionarii mireni, sunt de o astfel de natură, încât, astăzi, să pară de necrezut. Anume, în o circulară, eexpediată către decanatele subalterne din Glaliţia şi Bucovina, de către Mitropolitul greco-catolic Silvestru Sembratovici, biserica orientală se numeşte „schisma”, iar credincioşii ei „schismatici”; preotul greco-catolicu din comuna Podzahaiec, în o cuvântare, ţinută în biserica de acolo, a declarat, între altele, că „în credinţa bisericii orientale chiar diavolul şi-a făcut locuinţa sa”, astfel încât chiar şi auditorii săi greco-catolici s-au indignat, la auzul acestor euvinte.

Un alt preot a declarat, în biserică, cu ocaziunea unei solemnităţi, că „religiunea bisericii orientale” este „rea şi falsă”, că această religiune este „poarta care conduce la iad” şi că „este mai rea decât religiunea mohamedană, şi mai bine să se facă cineva turc, decât să primească ortodoxia”; iar un procuror regesc, cu ocaziunea unei pertractări (petreceri – n. n.) publice judecătoreşti, a declarat, înaintea unui numeros auditoriu, că biserica orientală este „apostată” şi „schismatică”.

Dupa enumerarea acestora și a altor cazuri, care, desigur, nu fac nici cea mai mică onoare făptuitorilor, venerabilul consistor arhiepiscopesc din Cernăuți protestează, cu toată energia, contra acestor apucături și aparițiuni necreștine, alimentate, cu atâta zel, de o biserică creştină, în contra religiei și confesiunii noastre, și apelează la guvernul țării, de la care, atrăgându-i atențiunea asupra lor, așteaptă ca, în interesul snsținerii păcii inter-confesionale în țară, să ia dispozițiunile necesare pentru încetarea lor.

Ocupaţi prea de ajuns, în coloanele acestei foi, cu afaceri de ale nostre, de aici, de acasă, rar ni se dă ocaziunea de a ne putea interesa, precum, în adevăr, ar trebui să o facem, și de cele ce se petrec în celelalte biserici surori.

Cu durere, însă, trebuie să constatăm, însă, și de astă dată, că noi, generațiunea actuală, trăim într-un timp din cele mai grele în toate părțile. Dar, ca creştini, nu putem nicidecât privi, în această greutate, un joc al întâmplării, după ce credința noastră religioasă ne spune că nimic nu se întâmplă în lume, fără un plan și fără un scop anumit.

Ne-a fost, desigur, dat să trecem prin aceste greutăţi, ca să fim puși la probă; și, prin greutăţi și necazuri, să ne oțelim și întărim, tot mai mult, în luptă, pentru că printr-însa să ne putem crea înșine o soartă și stare mai bună.

Acesta este unicul cuvânt de mângâiere, pe care îl putem zice, la adresa fraților noştri de un sânge și de o lege din Bucovina, în fața grelei situațiuni, în care se găsesc dânșii astăzi. Dacă Dumnezeu ne ceartă, trimițându-ne greutăţi și necazuri, atunci este semnul că ne și iubeşte; și, certându-ne, ne va ajuta, la toți, ca să ne oțelim și să ne întărim, spre a putea pune stavilă la orice tentație și uneltire.

Sperăm că providența divină, care s-a îndurat a depune destinele bisericii greco-orientale din Bucovina în o mână puternică și o inimă ce bate cu atâta căldură pentru această biserică, va însufleți pe întreg clerul și poporul din Bucovina a lupta, cu energia ce o recere susținerea cauzei, grupându-se în jurul Eminenței Sale, Părintelui Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Silvestru Morariu-Andrievici. Astfel, scutul Celui Atotputernic nu va lipsi, niciodată, oștenilor care vor apăra, cu bărbăţie, credința strămoșească (***Biserica și Școala***, Anul IX, Nr. 32, 11/23 august 1885).

1886: Din raportul comitetului Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, în anul 1886. Publicat, la Cernăuţi, în 1887, într-o broşură de 24 de pagini şi comentat de gazeta „Transilvania”, raportul vorbeşte, ca de obicei, despre piedici, dar şi despre izbânzi – ceea ce înseamnă mult, astăzi, într-o ţară din ce mai resemnată. Societatea avea, în 1886, 7 membri onorari, 19 membri fondatori, 105 membri ordinari şi 2 membri

activi, iar ca bunuri, pe lângă casele cumpărate şi reparate bine, „o avere frumuşică”, adică 900 florini, 7.200 franci, 1.000 galbeni, deci o sumă totală de 12.730 florini şi 25 creiţari, plus restanţe de încasare de la unii membri ai Societăţii, de 924 florini.

Se înfiinţase „Fundaţia Pumnuleană”, numită aşa „în memoria fericitului profesor Aron Pumnul”, care sosise la Cernăuţi în iunie 1849, unde a fost numit „profesor de limba şi literatura română, la intervenţia ilustrei şi întru toate generoasei familii Hurmuzachi”, fundaţie cu un fond de 11.200 florini în obligaţiuni, 2.298 florini şi 89 creiţari păstraţi în „casa de păstrare din loc”, deci la bancă, şi 118 florini în numerar.

Se înfiinţaseră şi „Fundaţia doamnei Agnes Popovici pentru gimnazişti”, cu 2.200 florini în obligaţiuni şi cu 57 florini şi 92 creiţari în numerar, „Fundaţia contelui Emanuel Logotheti pentru două fetiţe române de la Institutul Pedagogic din Cernăuţi, cu scopul de a fi aplicate la şcolile româneşti de fete”, cu 3.200 florini în obligaţiuni şi cu 391 florini şi 20 creiţari în numerar, la care se adaugă fondul „domnului Alexandru de Popovici pentru un student român de la Şcoala Agronomică din Cernăuţi”, „Fundaţia mai nouă a cavalerului George de Popovici”, cu 3.000 florini în obligaţiuni şi 126 florini şi 52 creiţari în numerar”.

Biroul de conducere al Societăţii era format din Baron Victor Styrcea – preşedinte, Miron M. Calinescu – vicepreşedinte, Calistrat Coca – secretar, Oreste de Renney – casier, Dimitrie Isopescul – controlor, Nicolaie Ieremievici – bibliotecar. „şi încă alţi 9 domni ca membri ai comitetului”.

„Biblioteca Societăţii consta din 2.479 opuri, în 2.617 tomuri, 884 fascicole, 36 tablouri şi 6 mape. Domnul Alexandru Zotta binevoi a mai dărui Societăţii o bibliotecă de 524 opuri, în 750 tomuri şi 114 fascicole”.

Printre studenţii ajutaţi financiar, în 1886, se numărau: studentul în drept, la Cernăuţi, Dimitrie Popovici, studentul la Agronomie, în Viena, Ioan Ţintilă, gimnaziştii din Rădăuţi, „studintele de la şcoala reală din Siret Lazar Nastasi”, şi elevul de la şcoala agronomică din Cernăuţi Gavriil Lucanu (***Transilvania***, Anul XVIII, nr. 11-12, 1-15 iunie 1887, pp. 93, 94).

1887: O conferință pastorală în Cernăuți. Ne face o deosebită plăcere interesul cel mare, pe care-l vedem manifestându-se, zilnic, la fraţii noştri din arhidieceza de Dumnezeu binecuvântată a Bucovinei, față de cele ce se petrec în eparhia noastră și, în genere, în toate bisericile autocefale române. Ne este foarte scumpă această atenţiune, pentru că ea provine din iubirea fratelui față de frate și, în acelaşi timp, ne dovedește că, cu toate vicisitudinile timpului, viu și puternic alimentat este, la fraţii noştri din Bucovina, spiritul de armonică

colucrare pentru înaintarea bisericii și a poporului nostru dreptcredincios.

Din nefericire, împrejurările, în măsură mai mare sau mai mică, se potrivesc, astăzi, în toate bisericile române. Cu aceiaşi duşmani și cu aceleaşi greutăţi avem să ne luptăm, astăzi, în biserică, cu toţii. De aceea, este un lucru forte natural ca, cu cât vom întreține mai ales schimbul de idei, unii, cu alţii, prin mijlocirea organelor bisericeşti, cu atât ne vom găsi toţi mai puternici, în lupta cea grea, pe care trebuie să o lupte, astăzi, biserica noastră peste tot.

Datori ne simțim, deci, astăzi, a depune, aici, cât cu putință ne este, din hrana sufletească de care părtaşi ne-a facut conferința pastorală, ținută în Cernăuți, la 31 decembrie 1886, sub prezidiul Pre cucerniciei sale, părintelui arhipresviter Ioan Olinschi, după reportajul pe care-l aflăm în „Candela". În această conferință pastorală s-au ținut, între altele, două discursuri de un deosebit interes, și anume: cuvântul prezidial de deschidere și o dizertație, ținută de părintele Dr. Tit Tarnavschi, despre virtuţile și datoriile preotului. Acestă dizertație o vom publica în unul din numerele viitoare, iar de astă dată ne vom ocupa de cuvântul prezidial de deschidere.

Părintele arhipresviter, după experiențele făcute, în vizitele sale canonice, constată, cu multă bucurie și satisfacție, „că mulţi preoţi arată, prin fapte așazicând pipăite, că-și cunosc misiunea, căci, îndată ce intri în satele lor, vezi, între dânșii și păstoriţii lor, referințele cele mai bune, vezi că moralitatea și religiozitatea sporesc, că concubinatele nu se înmulțesc, că școlile sunt bine cercetate, că catehisațiunile cu tineretul se țin regulat, că parohul este stimat și posedă încredere la parohienii săi, cu unu cuvânt, că în fiecare direcţiune se arată progres și prosperare". „Cu totul altfel stă lucrul, continuă vorbitorul, când intri într-un sat unde preotul arată puțină ardoare întru împlinirea chemării sale. Acolo, când vine protopresviterul, la vizită canonică, poporenii ies înainte și, mai înainte de toate, i se plâng că preotul îi strâmbățește, când este vorba de remunerarea de pe epatrafil, că nu le face serviciul cum se cade, că ei sunt nevoiţi a umbla pe la alte biserici, că școala se cercetează, numai că de mărturia sau nu se mai cercetează defel, că catehisațiunile nu se țin și alte asemenea".

Cu privire la aceşti preoţi, vorbitorul constată că, dacă sunt luaţi la răspundere, se scuză că toate aceste pâre, aduse în contra lui, sunt numai niște calomnii, ce purced de la răuvoitorii lui, de la antistele (primarul – n. n.) comunal, de la notar, de la învățător sau de la altcareva. Vorbitorul arată, mai departe, că biserica noastră din Bucovina are a purta, astăzi, o grea luptă cu niște dușmani confesionali, care sunt neîmpăcați și caută, zi și noapte, să o cotropească, iar aceşti dușmani sunt: polonismul și iezuitismul, care atacă poporul dreptcredincios, atât pe calea propagandei religioase, cât și pe calea economică; iar ca mijloc de luptă contra acestor dușmani, vorbitorul recomandă preoțimii a lucra, cu toate puterile, ca poporenii să-și țină propri-

etatea părintească și legea ortodoxă ca ochii din cap, împlinirea cu acuratețe a datoriilor pastorale, grija neadormită pentru creșterea pruncilor, în înțeles religios-moral, zelul fierbinte întru predicarea cuvântului lui Dumnzeu, precum și formarea de asociații, din oamenii cei mai luminaţi din comune, spre scopul ca, și în cazuri când se vând case și pământuri de-ale credincioșilor noştri, să caute ca acelea să le cumpere tot omeni de-ai noştri.

Două sunt momentele principale, cuprinse în acest discurs, și anume: biserica noastră din Bucovina trece, astăzi, prin grea luptă și prin grele încercări, iar al doilea moment este că grație direcției celei bune, inaugurată, cu mult succes, prin Eminența Sa, prea vrednicul părinte Arhiepiscop și Mitropolit Dr. Silvestru Morariu-Andrievici, în clerul ortodox din Bucovina se găsesc oameni destui, care, înarmaţi cu puterea Evangheliei, să poarte cu succes acestă grea luptă.

Felicităm din inimă pe aceşti iubiţi fraţi ai noştri și dorim ca Dumnezeu, bunul, să le ajute să sporească tot mai mult întru înaintarea bisericii și poporului moșnean drepcredincios din frumoasa Bucovina. Dar, când felicităm pe fraţii noştri din Bucovina, nu se poate ca să nu ne aducem aminte și de multele necazuri ale noastre, de aici. Întocmai ca și fraţii noştri din Bucovina ne găsim și noi, cei din eparhia Aradului, la margine, în partea dinspre apusul Europei. Vom fi având și noi dușmanii noştri, cu care zilnic suntem siliţi a purta lupta. Armele noastre încă nu pot fi altele, decât armele Evangheliei, descrise atât de bine și de marcat în discursul amintit mai sus. Scopul nu este, în această lupă,a de a cuceri sau de a ataca pe cineva; ci este curat numai de a apăra și a întări cetatea moștenită din bătrâni, ce o numim biserică.

Mai avem, apoi, încă un avantaj, care este cel mai puternic sprijin și pe care nimeni nu ni-l poate lua. Dorim și lucrăm pentru înaintarea în bine a poporului dreptcredincios. Cu noi este și va fi, în această luptă, Domnul cel tare și puternic în războaie (***Biserica și Școala***, Anul XI, Nr. 19, 10/22 mai 1887).

1888: Mondenităţi bucovinene: Cernăuţi 12/2 1888. Încă din toamna trecută, s-a constituit, între nobilii români din Bucovina, un comitet, care să facă un dar de amintire principelui de coronă, Alteţei Sale imperiale, Arhiducele Rudolf, pentru vizitarea Bucovinei, în luna iulie 1887. Principele de coronă era, în timpul petrecerii sale în Bucovina, mai ales încântat de costumele naţionale române, ce le văzu expuse în Cernăuţi, la şcoala de meserii. Comitetul nu putu să afle un dar mai potrivit, din partea ţării, decât oferindu-i un mobilat întreg al unui salon, îmbrăcat şi decorat cu costumele naţionale. Scaunele şi fotoliile sunt îmbrăcate cu brâie ţărăneşti tricolore şi culorile uzitate la poporul român bucovinean, iar perinele fotoliilor şi divanurilor, cu

un desen luat de pe cămăşile ţărancelor. Mai multe covoare s-au făcut după desenele cele mai frumoase, cunoscute în ţară, şi cu greu s-ar afla, în toată ţara, covoare mai frumoase. La alegerea culorilor, s-au omis anume culorile moderne sintetice, ci s-au ţinut strâns de culorile întrebuinţate de ţărani, din vechime. Lucrarea acestor mobile s-a încredinţat doamnei de Grigorcea. Mobilele vor fi, în curând, transportate la Viena, spre a fi predate Arhiducelui. Prezidentul comitetului e dl Alexandru baron de Vasilco.

*

Între balurile aranjate, în carnavalul acesta, sunt, fără îndoială, cele mai interesante balul Societăţii academice române „Junimea”, pentru eleganţa şi nobleţea sa, care, cu drept cuvânt, se poate numi bal de elită, şi Serata de dans a subofiţerilor Regimentului bucovinean român nr. 41, pentru originalitatea sa.

Balul subofiţerilor de la Regimentul român bucovinean era foarte bine cercetat. Au fost de faţă preşedintele ţării, Excelenţa Sa baron Pino, comandantul Bucovinei, generalul Khroft, colonelul Saracin şi toţi ofiţerii regimentului, cum şi o mulţime de civili, cu soţiile lor. La intrarea în sală, au fost aninate, deasupra uşii, două steaguri mari, cum şi piramide colosale de puşti şi scuturi din baionete. Mai departe, au fost postate două tunuri, cu gurile lor spre sală, lângă care se aflau gloanţe şi granate. Lojele au fost decorate cu arme, trofee de flamuri, scuturi. Şi când mai observăm că majoritatea oaspeţilor au fost soldaţi, ne putem închipui cu ce sentiment se mişcă un civil în frac prin sală.

Totul avea un aspect cu totul militar şi războinic. Şi, când intona muzica militară, atuncea începură luptele fiilor lui Mars. Grea luptă s-a luptat şi cine a repurtat victoria! Qui li sa. Învinsele au fost poate mai mulţămite ca învingătorii.

Balul român de elită al „Junimii” s-a aranjat în sala Societăţii filarmonice germane. Din cauza viscolului, care dură ca trei zile, înaintea Balului, a fost mai toată comunicaţia întreruptă. Trenurile căilor ferate întârziară sau nu sosiră deloc. Nu-i de mirare dacă, de la ţară, foarte puţini au fost.

Sala a fost aranjată cu mult gust. Podul sălii era prefăcut într-o grădină, în care cânta muzica militară a Regimentului nr. 41, din grădinuţă luceau iniţialele S. A. J. (Societatea academică „Junimea”). În vestibulul forte frumos aranjat, primeau membrii comitetului pe oaspeţi. Damele căpătară, anul acesta, un frumos dar: un papagal, care, legându-se pe un sul, ascundea, sub aripele sale, ordinea jocurilor.

Dintre domni, au fost de faţă: Excelenţa Sa, prezidentul ţării, baron Pino, Prea Sfinţia Sa mitropolitul dr. Morariu, Nicolau baron Hurmuzachi, Nicolau baron Musteaţa, Georgiu cavaler de Flondor, baronii Eugeniu şi Emanuil Stîrcea, baron Petru Petrino, Modest cavaler de Grigorcea, fraţii cavaleri Miculi, colonelul Saracin, căpitanul Constantinovici de Grecul, ofiţerii Dimitrievici, Popovici, dr. Zurcan, Onisim Zurcan, secretar, avocat

dr. Tabora, Tabora – comisar din Coţmani, Artemiu Berariu din Ceahor, llariu Onciul – adjunct judeţean din Rădăuţi, dr. Topala – rector seminarial, profesorii universitari de Repla, Isidor cavaler de Onciul, dr. Diaconovici, dr. Selechi, Cocinschi – adjunct judeţean din Stăneşti, cavaler de Stamati din Basarabia, Vasili Morariu – adjunct judeţean, E. Cozub – jude din Solca, Alesandru Isăcescu – inginer de la direcţia bunurilor Fondului religionar gr. or., căpitanul (prefectul) Hrisica.

Dintre domne şi domnişoare, au fost, în costum naţional: doamna de Volcinscki, doamna Lomicovschi, domnişoarele de Vasilco şi domnişoara Magior din Bilca. În toaletă de bal: doamna baron Pino, soţia prezidentului ţării, doamna Flondor cu domnişoara, doamnele baron Stîrcea, de Grigorcea, baron Petrino, doamna de Ianoşi, cu domnişoarele, domnişoara Victoria Renei de Hirşani, domnişoarele de Stamati, din Basarabia, doamna Morariu, doamna de Onciul, cu domnişoara Aspasia, doamna şi domnişoarele de Bejan, doamna şi domnişoara de Reus, domnişoara Stefanelli, domnişoarele Zurcan, doamna şi domnişoara Costaş din Broscăuţi, doamna Sofia Volan, doamna Tabacar, doamna de Tabora, din Coţmani, doamna şi domnişoara Homiuca, doamna şi domnişoara Tarnavscki, domnişoara Mandicevscki, domnişoara Magior, din Rus-Moldoviţa, doamna şi domnişoara Aglaia Gribovici, domnişoara Aglaia Abager, domnişoara Zurcan, din Caşvana, doamna Percec, doamna şi domnişoara Griborscki, din labloniţa, domnişoara Renei de Hirşani, din Marginea, domnişoara Sclescki din Calineni, domnişoara Isăcescu ş. a.

Balul s-a deschis, cu hora, de către Excelenţa Sa prezidentul ţării, baron Pino, cu doamna Petrino. Valsul, compus de tânărul componist Teodor cav. de Flondor, „Florile Bucovinei”, se primi cu aplauze. „Romana” a fost jucată de 81 de perechi. Petrecerea a fost foarte animată şi tocmai după ora 5, dimineaţa, se despărţi societatea, ducându-se ospeţii, cu reminiscenţele şi suvenirurile cele mai plăcute, acasă.

*

Astăzi a fost, pe la ora 5, după amiază, în Sala sinodală, din Reşedinţa mitropolitană, conferinţa solemnă anuală a Societăţii Academia ortodoxă pentru literatură, retorică şi muzică bisericească. Un public distins de dame, domnişoare şi domni, împreună cu alumnii seminariali, membri ai acestei societăţi, au fost în sala aceasta frumos adunaţi. Prezidentul ei, dl George Moroşan Mihăescu, deschise conferinţa. Corul execută „Mulţi ani!”, arie de Isidor Vorobchevici şi „Tatăl nostru”, în E-dur, de Ioan cav. de Bejan.

Dl Doroftei citi discursul său, „Epoca lui Vasile Lupul şi Matei Basarab, domnii Moldovei şi Ţării româneşti” – dizertaţie istorică. Corul intonă, iar, „Sfânt, sfânt, şi pe Tine le lăudăm”, în E-dur, de Ioan cav. de Bejan, „Întru mulţi ani, stăpâne!”, arie de Isidor Vorobchievici, şi „Iarna”, în E-dur, de Ciprian Porumbescu. Iar George Moroşan Mihăescu citi tratatul său istoric „Înfiinţa-

rea Mitropoliei Moldovei” / **Dionisie O. OLINESCU** (*Dar moştenitorului de tron, baluri şi conferinţa solemnă a Societăţii „Academia ortodoxă”*, în ***Familia***, Anul XXIV, nr. 6, 7/19 februarie 1888).

1888: Sfinţirea monumentului lui Aron Pumnul. Popoarele care vor să trăiască se respectă pe sine și respectă și cinstesc bărbaţii cu merite. Și cu bucurie vedem și constatăm că această stimă, faţă de bărbaţii care au lucrat la dezvoltarea noastră culturală-naţională, pătrunde, tot mai mult, în sânul poporului român din toate părţile.

Ca o nouă dovadă a pietăţii românilor faţă de un demn lucrător pe altarul culturii și literaturii române este monumentul, ridicat de fraţii noştri din Bucovina, la mormântul fericitului Aron Pumnul, fost director și profesor de limbă și literatură română la gimnaziul superior din Cernăuţi.

Fericitul Aron Pumnul a fost unul dintre acei vrednici lucrători ai naţiunii, Georgio Bazar în România, a lucrat în mijlocul fraţilor noștri din Bucovina, la deșteptarea virtuţii și a simţului nţional, prin cultivarea limbii și a graiului român.

În semn de pietate și de recunoștinţă faţă de acest merituos bărbat, românii din Bucovina au creat o fundaţiune, care, pe veci, să poarte ilustrul lui nume și să sprijinească pe aceia care vor dori şi-şi vor propune să calce pe urmele lui, în știinţă sau în artă.

Acest monument este, acum, gata și consacrarea lui (deyvelirea – n. n.) se va serba, cu solemnitatea ce o merită memoria fericitului Aron Pumnul, în 4/16 iulie 1888.

În această zi, conform programului, publicat de comitetul Societăţii pentru cultura și literatura română în Bucovina, se va ţine, mai întâi, unu serviciu dumnezeiesc, în biserica catedrală, care se va celebra prin Eminenţa Sa, Înalt prea sfinţitul părinte Archiepiscop și Mitropolit Dr. Silvestru Morariu Andrievici, iar la zece ore și jumătate, va urma sfinţirea monumentului, tot prin Eminenţa Sa, părintele Archiepiscop și Mitropolit.

După aceasta, va urma cuvântarea comemorativă, care se va ţine de părintele protopresviter, profesorul Dr. Vasile Mitrofanovici; iar Societatea filarmonică „Armonia” va cânta imnul comemorativ.

În aceeaşi zi, la patru ore și jumătate, după-amiaza, se va continua festivitatea, în localităţile Societăţii filarmonice „Armonia”, unde se va ţine o cuvântare comemorativă, de dl Dr. Ion al lui Gh. Sbiera, un discurs comemorativ de dl profesoru Ioan Bumbac, și se va pronunţa un al treilea discurs, de un reprezentant al Societăţii academice „Junimea”; iar Societatea filarmonică „Armonia” va executa mai multe cântări festive.

Suntem siguri că acestă festivitate va fi cât se poate mai solemnă, pentru că nu se poate altcum. Fericitul Aron Pumnul, prin activitatea sa ca profesor și scriitor, a pus, între fraţii noștri din Bucovina, temelia la edificiul cel măreț al culturii și literaturii române; iar amintirile ce le lasă astfel de oameni, după ei, precum și stima și pietatea față de dânșii rămân veșnic neșterse din inimile popoarelor, care se prețuiesc.

Dar viața și activitatea literară a lui Aron Pumnul nu a fost numai o viață și activitate restrânsă la fraţii noștri din Bucovina. Este al tuturor Românilor, din toate părțile. Toți avem, deci, câte un mic cuvânt și, în același timp, câte o însemnată datorie față de această serbare.

Cuvântul nostru este ca să felicităm pe fraţii noștri din Bucovina pentru nimerita ideea serbării și să le dorim ca cultul memoriei lui Aron Pumnul, care este cultul limbii și literaturii române și pe care dânșii l-au înveșnicit, prin ridicarea unui monument, pe mormântul bărbatului mare, să se înveșnicească tot mai mult, prin ridicarea culturii și literaturii noastre naţionale.

Iar detoria noastră, față de acestă serbare, este ca să ne întărim, printr-însa, tot mai mult în convingerea că, la noi, multă și mare este pietatea față de toți oamenii care fac binele și care, pe orice teren lucrează, la înaintarea neamului lor. Acesta este cultul pe care avem datoria a-l propaga în tinerime și a-l întări în noi înșine.

Cultul memoriei lui Pumnul este cultul faptelor și al datoriei împlinite.

Și când felicităm pe fraţii noştri pentru acest sublim cult, zicem alor noştri, de aici, să nu ne temem și să nu ne descurajăm de cei ce voiesc să se înalțe prin vorbe și prin minciună; ci cu toții să ne înregimentăm sub drapelul faptelor. Fapte bune, fapte măreţe să săvârșim, pe toate terenurile, întru înaintarea neamului nostru, și, atunci, situația noastră nu se poate să nu se schimbe spre bine (*Sfinţirea monumentului ridicat la mormântul fericitului Aron Pumnul*, ***Biserica și Școala***, Anul XII, Nr. 26, 26 iunie / 8 iulie 1888).

1889: Mănăstirea Putnei nu este un Ierusalim al românilor, cum ne place să ne lăsăm minţiţi, ci un loc pentru totdeauna pângărit de către călugării prădători de morminte. Biserica din curtea mănăstirii nu este zidită de Ştefan cel Mare, ci de arhitectul Romstorfer, iar chiliile sunt făcute, ca şi clopotniţa, târziu şi tot de către austrieci. Iar mormintele voievodale nu mai au decât ţărână neagră sub lespezi. Ştefan Vodă al Moldovei a plecat şi nu mai este, chiar dacă Romstorfer i-a gândit şi construit un mic sanctuar, cu care să ne amăgească speranţele, sufletele şi nevoia de identitate.

Un material publicat în gazeta mitropolitană bucovineană „Candela" şi preluat, în 1889, de publicaţia transilvană „Biserica şi Şcoala", sub titlul

Substratul Fondului religionar greco-ortodox al Bucovinei. / Proprietăţile mănăstireşti din Bucovina, pe timpul încorporării ei la Austria, confirmă, şi dinspre Mitropolia Bucovinei, că mormântul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt al Moldovei a fost prădat de către călugării care aveau obligaţia să-l vegheze. Cum, pe lângă cele trei mărturii publicate anterior şi pe lângă volumul lui Wickenhauser, *Gechichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernowitz, 1886, se mai adaugă şi această mărturie – şi cred că mai sunt şi altele –, nu aş mai vrea să aud popă sau călugăr menţionând numele Sfântului Voievod, pe care noi, toţi românii, de la opincă la vlădică, nu-l merităm.

*

Dintre toate mănăstirile câte se aflau în teritoriulu Bucovinei, cea mai de frunte, în privinţa reminiscenţelor istorice, a proprietăţilor sale întinse şi a posesiunii privilegiate faţă cu episcopia Rădăuţiului[4], este mănăstirea Putna. Mănăstirea aceasta a fundat-o Ştefan Vodă cel Mare , începând zidirea ei la anulu 1466 şi finind-o cu trei ani mai târziu[5]. În privinţa mănăstirii Putna, iată ce observă, pe temeiul tradiţiei, cronicarul Ioan Neculce, în „Cronicele Româneşti", ed. Cogălniceanu, Bucureşti, 1872, Tom. II., p. 179: „Ştefan Vodă cel Bun, când s-a apucat să facă mănăstirea Putna, a tras cu arcul Ştefan Vodă, dintr-un vârf de munte, ce este lângă mănăstire, şi unde a ajuns săgeata, acolo a făcut pristolul în altar, şi este mult loc de unde a tras, până la mănăstire. Pus-au şi pe trei boiernaşi de au tras, pe vătaful de copii şi pe doi copii din casă; deci, unde a căzut săgeata vătafului de copii, a făcut poarta; iar unde a căzut săgeata unui copil din casă a facut clopotniţa; iar un copil din casă zic să fi întrecut pe Ştefan Vodă şi să-i fi căzut săgeata într-un deluşel, ce se cheamă Sionu, ce este lângă mănăstire, şi este semn un stâlp de piatră; şi zic să-i fi

[4] Mănăstirea păstrează, şi acum, un document de la Mitropolitul Iacob, din 1765, prin care se întăresc unele prerogative, care să le fi avut mănăstirea din vechime, anume chiar de la fundatorul ei, Ştefan Vodă cel Mare, aşa: ca să se numească cea dintâia şi capul tuturor mănăstirilor Moldovei, singura de sine stăpânitoare, nicăieri supusă, egumenii ei totdeauna cu protimisire a fi înălţaţi la treapta Arhieriei la sfintele episcopii ale acestei părţi etc. Dară autenticitatea acestui document se trage la îndoială. Cel puţin atâta e sigur, cum că documentul de azi nu e original, ci cel mult o copie de pe original.

[5] Cronicarul Ureche, în „Cronicele Româneşti", ed. Cogălniceanu, Tom. I., Bucureşti, 1872, p. 157 zice: „Dacă s-a întors Ştefan Vodă de la acel război cu izbânda ce a făcut, de a bătut pe acei tătari, la Lipinţi, pe Nistru, în anul de la Christos 1469, spre lauda aceea a mulţămit lui Dumnezeu şi a sfinţit mănăstirea Putna, care era zidită de dânsul, septembrie, în trei, spre lauda preacuratei fecioare Maria, maicei Domnului nostru Isus Christos; la care sfinţenie multă adunare de călugări a fost, singur Teoctist Mitropolitul şi Tarasie Episcopul, împreună cu Iosif Arhimandritul şi Egumenul Putnei. Zice că au fost la liturghie Arhiepiscopi, preoţi şi diaconi, 64, la Jertfelnic". Este de observat că şi la arătarea anului de la Christos al sfinţii mănăstirii Putna, şematismul diecezan face aceeaşi eroare, ca şi mai înainte.

tăiat capul, acolo; dară întru adevăr nu se ştie; numai oamenii aşa povestesc. Fost-a şi bisericuţa de lemn, întru acel deluşel, şi s-a risipit, fiind de lemn. Şi aşa a fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită; zugrăveala, mai mult aur decât zugrăveală, şi, pe dinafară, şi acoperită cu plumb. Zic călugării să fi fost făcut şi sfeşnicele cele mari şi cele mici, şi policandrul, şi hora, tot prinse de argint, şi pe urmă să le fi luat un domn şi să fi făcut altele, de spijă, care le-am apucat şi noi; iar stricându-se un clopot mare, la mănăstire, şi făcând călugării clopotul a doua oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare".

„Lăsat-au Ştefan Vodă cel Bun, la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui şi un pahar, ce vorbeau călugării, la mănăstire, că este de iaspis, ce era în chipul marmurei albe şi a farfuriei, ca să fie întru pomenire la sfânta mănăstire; şi arcul l-au fost trăgând cu vârtej. La vremea lui Constantin Cantemir Vodă, fiind răscoală, au venit nişte cazaci, cu leşi şi moldoveni joimiri, vrând ca să jefuiască ce ar găsi în mănăstire. Deci, fiind un turn cu bună tărie, nu puteau să jefuiască; deci, au zis călugărilor să dea turnul, că nu vor lua a mănăstirii nimica. Iar călugării, necrezând, nu voiau să dea turnul; iar acei cazaci, cu leşi şi cu moldoveni, îndată au aprins mănăstirea; iar călugării, văzând că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunci, îndată, având puşti de apă acei cazaci, leşi şi moldoveni, au stins focul. Deci, atunci au jefuit tot din turn, ce a fost de la boieri şi de la neguţători; iar a mănăstirii nu au luat nimica, fără numai arcul lui Ştefan Vodă. Iar paharul a fost până la a treia domnie a lui Mihai Racoviţă Vodă, şi, scoţându-l din turn un Egumen, pe nume Misail Chisăliţă, şi vrând să se folosească, a băut, la masă, cu acest pahar al lui Ştefan Vodă, cu nişte slugi boiereşti, ce erau zlotaşi; şi, bând mult cu acest pahar, s-au îmbătat şi, fiind beţi, au stricat un lucru scump domnesc şi de minune ca acela".

Dar mănăstirea (biserica), după cum o zidise Ştefan, a stat numai cam de două sute de ani, căci ea fu distrusă, până în temelie, de Vasile Lupul Vodă (1634-1654), crezând el că, în zidurile ei, va afla vreun tezaur, ascuns de întemeietorul ei, Ştefan Vodă. Neaflând ceea ce căutase, el începu a o zidi la loc, dar nu ajunse să scoată zidirea la capăt, căci fu alungat din scaunul domnesc de către Gheorghe Ştefan. Principele Gheorghe Ştefan încheie re-edificarea mănăstirii, dar acoperământul ei preţios, de plumb, făcut de Ştefan Vodă, se pierduse. Vasile Lupul, adică, dărâmând mănăstirea, depuse materialul acoperământului acolo, deoparte, de unde însă l-au prădat Timuş, cazacul, ginerele lui Vasile Lupul, de-şi făcu, dintr-însul, gloanţe de tunuri[6]. Sfinţirea

[6] „Cronicele Româneşti", ed. Cogălniceanu, Tom. II, Bucureşti 1872, *O samă de cuvinte*, de Ioan Neculce, p. 186: „Vasile Vodă, aproape mazilit, a greşit lui Dumnezeu, că i s-a întunecat mintea spre lăcomie, de a stricat mănăstirea Putna, gândind că va găsi bani, şi n-a găsit. Şi

de-a doua oară a bisericii se făcu, dupa cum arata inscripţiunea de deasupra uşii ce duce, din tindă, în biserică, sub Eustratie Dabija, la anul 1662.

În jumătatea a doua a sutei trecute, fostl episcop al Rădăuţilor (1748-1750) şi, după aceea, mitropolit al Sucevii, Iacob (Stamati), o reînnoi (1757) în forma ei antică, prin jurul zidului cu şanţ şi la poartă cu punte în scripeţi, precum se vede într-o icoană ce închipuieşte mănăstirea din acele timpuri, şi care icoană s-a luat, în 1885, de la mănăstire şi se păstrează aici, la mitropolie. La anii 1850-1860, chiliile cele vechi de lemn, dimpreună cu clopotniţa, au fost date jos, ograda mănăstirii se lărgi şi se zidiră, pe spezele Fondului religionar, chilii noi, spaţioase, din material solid, iar în anii din urmă, şi o clopotniţă, înspre est, alăturea cu turnul porţii. Acoperământul cel vechi al mănăstirii, după cum sta încă de la mitropolitul Iacob, se înlocui, însă, cu altul modern, de tinichea, care, afară de aceea că-i lua mănăstirii, pentru totdeauna, aspectul ei antic, dar nici nu fereşte zidul de ploi, fiind streaşina de tot îngustă. Pereţii, deci, începuseră a se umezi, până ce, în urmă, se puse stavila dezolării, prin cimentarea părţii de jos a pereţilor.

În lăuntrul bisericii, se află mormintele:

În tinda bisericii:
1. Al mitropolitului Iacob, ce-i zic Putneanul;
2. Al părinţilor lui, ieromonahul Adrian şi monahia Maria;
3. Al mitropolitului Teoctist (mori în 1477).

În despărţitura întâi a bisericii sau nartica:

În latura dreaptă:
1. Al lui Bogdan Vodă (Chiorul), mort în 1517.
2. Al domniţei Maria, fiica lui Ştefan cel mare (moartă în 1518)

În latura stângă:
1. Al Mariei, doamna lui Petru Rareş (moartă în 1529);

---

s-a apucat să o facă din nou iarăşi, precum a fost, şi nu i-a ajutat Dumnezeu să o facă, că a zidit-o numai din temelie, din pământ, până la ferestre, şi i-a luat Dumnezeu domnia. Că s-a sculat Gheorghe Ştefan, logofătul, cu oaste asupra lui şi l-a scos din domnie. Iar plumbulu, cu care a fost acoperită mănăstirea Putna, l-au luat cazacii lui Timuş, ai ginerelui lui Vasile Vodă, de l-au dus la cetate, la Suceava, de au făcut gloanţe de puşcă, să apere cetatea Sucevei de Gheorghe Ştefan Vodă. Că ştiu că au apărat-o bine, că s-au osândit şi Timuş, pentru prada şi jafurile ce a făcut pe la sfintele mănăstiri, şi si-a pus şi el capul de glonţ, precum scrie letopiseţul. Şi, pe urmă, au gătit mănăstirea Putna Gheorghe Ştefan Vodă, după ce a luat domnia, de este zidită precum se vede acum”.

2. Al lui Ştefan Vodă (cel Tânăr, mort în 1527), fiul lui Bogdan Vodă Chiorul şi nepot (de frate) al lui Petru Rareş.

În despărţitura a doua a bisericii sau în pronaos:

1. Sub un baldachin, mormântul Eroului Moldovei şi apărătorul Creştinătăţii de furia Islamului, Ştefan cel Mare, morit în 2 iulie 1504.
2. Al Mariei, fiica lui Radul Vodă, doamna a patra a lui Ştefan cel Mare (moartă în 1517);
3. Al Mariei de Mangop, doamna a treia a lui Ştefan cel Mare (moartă în 1477),
4. Mormântul a doi fii ai lui Ştefan cel Mare, Bogdan şi Petru , repausaţi amândoi în 1479.

Pe lângă acestea, mai multe inscripţiuni şi odoare bisericeşti, mai ales de la întemeietorul ei, Ştefan, câte au putut scăpa neprădate şi nepierdute, prin atâtea vijelii, prin câte a trecut partea aceasta de ţară.

În septembrie 1851, egumenul de atunci al Putnei, Artemon Bortnic, într-o scrisoare îndreptată către Consistoriu, propuse ca mormintele acestea, ale unor oameni atât de distinşi şi de interes mare istoric şi arheologic, să se facă accesibile publicului, precum este aceasta în Kiev, la Neamţ şi în alte locuri. Egumenul numit zice, în aceea scrisoare, cum că mulţi din vizitatorii mănăstirii, boieri şi alte persoane, şi-au exprimat, adesea, această dorinţă. El, deci, ca să se încredinţeze ori de într-adevăr, sub pardoseala mănăstarii se află o criptă, la care intrarea, după o tradiţiune a mănăstirii, să fie în tinda bisericii, puse, în prezenţa a trei călugări, ca să se cerce acolo. Săpându-se până la o adâncime de mai bine de un stânjen, dădură lucrătorii de o boltitură, ce se trăgea spre uşa bisericii şi în care se aflau oase de morţi. Aflând acestea, egumenul îndată opri lucrul şi astupă săpătura la loc, pentru că, spre a scoate lucrul la capăt, nu avea împuternicire.

Consistoriul consimţi la propunerile egumenului. În anul 1856, constată concepistul locotenenţiei Anton Schoennach aflarea de morminte în biserica mănăstirii, după care Guvernul ţării, prin emisul datat „Cernăuţi, 16 Noemvre 1856, Nr. 19357", încuviinţă deschiderea şi cercarea lor. Comisiunea, deci, în aceeaşi lună, îşi începu lucrarea.

Mai întâi, se destupă în Nartică:

I. Mormântul Mariei, fiica lui Ştefan cel Mare (moartă în 1518). În el s-a aflat un sicriu de tot putred, care, până acuma, nu se părea să fi fost atins de cineva. Până spre piept, în sicriu se afla numai ţărână neagră; de la piept,

mai în sus, se aflară rămăşiţe de îmbrăcăminte foarte preţioasă, lucrată cu argint şi cu aur, şi rămăşiţe de legători de cap, puţine oase, 9 bumbi de argint şi două inele cu pietre scumpe.

II. Mormântul Mariei, soţia lui Petru Rareş (moartă în 1517). Cadavrul era cu totul prefăcut în ţărână neagră, în care s-au aflat numai trei dinţi. Şi aici erau puţine rămăşiţe de o îmbrăcăminte foarte preţioasă femeiască şi se găsiră 47 de bumbi auriţi şi 3 inele de aur, două cu pietre, iar unul cu mozaic albastru, închipuind pe maica Domnului.

III. Mormântul lui Bogdan Vodă Chiorul (mort în 1517), fiiul lui Ştefan cel Mare. Se aflară numai 16 dinţi, toate celelalte părţi ale trupului, numai ţărână neagră. Din îmbrăcăminte, numai puţin dintr-o mantie domnească din materie grea, ţesută cu aur, apoi rămăşiţe de o coroană de domn, din materie foarte groasă, ca catifeaua, cu 76 de bucăţi mici de ornamente de aur, 2 catarămi grele de aur şi 3 inele de aur, cu pietre scumpe, în unul, săpată stema ţării, adică bourulu.

IV. Mormântul lui Ştefan Vodă (mort în 1527), fiul lui Bogdan Vodă Chiorul şi nepot al lui Petru Rareş. Pe când, în mormintele de mai înainte, sicriele erau aşezate pe fundul mormântului, adică pe pământ, în mormântul acesta, cam 1/2 de urma deasupra pământului, erau 11 şine de fier, zidite cu câte un capăt în amândoi pereţii lungimii mormântului, şi pe acestea era aşezat sicriul. Atât sicriul, cât şi cadavrul erau de tot putrede, sicriiul se pare că, la înmormântare, a fost lăsat descoperit. Din îmbrăcăminte, s-a cunoscut o parte de mantie domnească şi de omofor, care, pe atunci, îl purtau şi domnitorii. Materia rămăşiţelor, peste tot foarte scumpă şi ornată cu aur şi cu argint. Afară de acestea, încă unele ornamente de aur, cu pietre scumpe, de la o coroană, şi mai multe rămăşiţe şi pietre scumpe, aşa, între altele, numai 157 de mărgăritare. Din oseminte, s-au aflat osul frunţii, al nasului, o falcă şi altele puţine, partea cealaltă a cadavrului şi a îmbrăcăminţii, toată prefăcută în ţărână neagră şi căzută, de pe şine, pe fundul mormântului.

V. Un mormânt, la picioarele mormântului lui Bogdan, însă fără epitaf, aşa încât nu s-a putut şti cine zace într-însul. În acest mormânt, s-a aflat un cadavru de mijloc, fără sicriu, aşezat pe 13 şine, puse curmeziş, în acelaşi mod ca în mormântul (aliniatul IV) lui Ştefan, fiiul lui Bogdan. Cadravrul, cu faţa acoperită, în cap cu o cuşmă cu primuri de blană, îmbrăcat în veşminte de materii ca şi ceilalţi morţi. Dintre toate, cadavrul acesta era mai bine conservat, nu s-au atins, deci, nicidecum, ci mormântul s-au astupat iarăşi.

În pronaos: Toate mormintele acestea erau zidite de cărămizi arse tare şi, deasupra, boltite, numai la unele dinspre cap, la altele dinspre picioare, era lăsată câte o bortă, astupată însă cu o lespede.

VI. În mijlocul despărţiturii acesteia, puţin spre răsărit, se află piatra amvonului sau analoghionului. Pentru că, în vechime, sub piatra aceasta, de regulă, se înmormânta ctitorul, s-a făcut, şi în Putna, cercare aici, după mormântul lui Ştefan, ca ctitor al mănăstirii. Dupa ce se scoase ţărâna, până la o adâncime de 18 policare, au dat lucrătorii de un mormânt, zidit din cărămizi, ca şi celelalte, dar fără boltitură, ci gura lui astupată peste tot cu trei lespezi, lucrate regulat, în patru muchii. Colţul nord-estic al lespezii ultime, dinspre picioare, s-a aflat frânt, se vede că cu puterea. Mormântul acesta s-a constatat, cu toată siguranţa, ce este al lui Ştefan Vodă cel Mare, fiindu-i şi epitaful în dreapta, dinspre peretele bisericii. Cadavrul, fără sicriu, era aşezat, şi aice, pe 13 şine, în acelaşi mod ca la mormormintele de sub aliniatele IV şi V, din Nartica. Sub cap, era un căpătâi zidit, de 12 policare. Pe acesta, zăcea capul mortului, din care însă era conservată încă numai partea superioară a tidvei, dar aşa, că partea, în a cărei continuare ar veni faţa, adică ochii, era intoarsă spre apus şi depărtată de grumaz ca 5 policare.

După zisa medicului, tidva, numai în urma putrejunei şi a descompunerii, niciodată n-ar fi putut lua poziţiunea aceasta nenaturală. Afara de aceasta, nu s-a aflat nicicât de puţină urmă de un acoperământ sau ornament de cap sau de gramaz, fără care nu se poate crede că s-ar fi înmormântat Ştefan cel Mare, mai ales pentru că, în mormântul lui Bogdan şi al lui Ştefan cel Tânăr s-au aflat de acestea. Toate împrejurările acestea arătară, fără toată îndoiala, cum că, acum demult, mormântul lui Stefanu a fost cercat de oarecine. Şi, într-adevăr, în privinţa aceasta a dat desluşire de ajuns o epistolă, cu data din „2 Marte 7265/1757", care se păstrează la mănăstire. Epistola aceasta este subscrisă de mitropolitul Iacob şi îndreptată către egumenul de atunci al Putnei, Benedict.

În ea, în mod misterios, spune mitropolitul „cum că îi pare bine că domnul ispravnic din Suceava a dezgropat mortul, despre care era prepusul, şi că nu a aflat alta, afară de aceea, despre care ne-a făcut ştire cuviosul Dionisie. Îmi pare bine că a venit ispravnicul, căci aşa a scăpat mănăstirea iarăşi de presupusul în care se află. Pe scrisoarea lui Dionisie n-am răspuns, dar îi voi împărtăşi din gură cum că am înţeles toate câte mi le-a scris. Toate pietricelele, inelele, semnele de stare, boldurile şi alte lucruri ce s-au aflat, domnul să le sigileze la un loc şi să le deie argintarului Rafail, şi să ieie măsura de pe icoana făcătoare de minuni a maicii Domnului şi de pe a Domnului Christos, şi să ni le trimită toate prin un om de credinţă. Să mai caute, cu părinţii conventuali, că se află, acolo, o pungă cu mărgăritare, sigilată cu sigiliu al nostru. Aceasta

să o deschidă şi să ieie de acolo 500 de mărgăritare de mărime asemenea.

Se mai află, acolo, după cum ştim, 200 sau 300 de mărgăritare de mărimea mazării, care s-au deprins de pe aer. Toate mărgăritarele acestea, dimpreună cu lucrurile ce s-au aflat la mort, să ni le trimită domnul, pentru că voim a face, pentru maica Domnului si pentru Christos, coroane noi, mai iscusite şi mai frumoase, şi să le înfrumuseţăm cu pietre şi cu mărgăritare, care coroane, după ce vor fi gata, se vor pune numai în zile mari de sărbători”[7].

Cum că mortul amintit în epistola aceasta misterioasă este Ştefan cel Mare, se arată din o însemnare, făcută pe partea din afară a acestei epistole, care sună: „Răvaşul acesta este de la Preasfinţia Sa mitropolitul Iacob, în care a scris că să se trimită lucrurile care s-au aflat în mormântul pronaosului, pentru ca din ele să facă două coroane la icoana făcătoare de minuni”. În naos, însă, nu se afla, afară de al lui Ştefan, alte morminte, decât al Mariei, fiica Radului Vodă, şi al Mariei de Mangop, soţiile lui Ştefan, şi a doi prunci ai lui. În mormintele acestea cu anevoie se vor fi aflat semne de stare (insignii domneşti); îmbrăcămintea lui Ştefan, aflată în mormânt, deşi putredă şi mucegăită, totuşi s-a cunoscut că era de materie foarte preţioasă şi dimensiunile ei arată că Ştefan era de statură mică, îndesată, întocmai aşa după cum îl descrie istoria şi tradiţiunea.

Rămăşiţele din mormânt nu s-au atins, ci s-au lăsat întocmai cum au fost şi mormântul s-a astupat iarăşi. Celelalte morminte din pronaos s-au deschis numai puţin şi, văzându-se cum că în lăuntrul lor sicriile şi cadavrele sunt cu totul putrezite, s-au astupat iarăşi.

Lucrurile memorabile, câte s-a arătat mai sus că s-au aflat în morminte, comisiunea le-a aşezat în vase de sticlă, sigilate cu sigiliul său şi cu arătarea mormântului din care au fost scoase. Mormintele din tinda bisericii, precum ale mitropoliţilor Teoctist, Iacob şi celelalte, câte se mai află acolo, n-a fost de către comisiune cercate. Spre răsărit de la mănăstire, pe râuleţul Viţeul, se află Chilia în piatră, numita aşa pentru că este scobită într-o stâncă mare, situată pe malul apei. În lăuntru se văd semne că, oarecând, a fostu împărţită în două despărţituri destul de spaţioase, pentru ca în ea să poată petrece un om. Cine a săpat-o nu se ştie. Tradiţiunea susţiene că, acolo, într-însa, ar fi trăit sihastrul Daniil, care l-a îmbărbătat pe Ştefan cel Mare la rezistenţa după nenorocita bătălie cu turcii, la Războieni. Se vede, însă, că tradiţiunea confundă Putna cu Voroneţul.

Spre apus, în sus, pe apa Putnei, într-o depărtare cam de o jumătate

[7] N-am avut epistola în original, ci numai în traducere nemţească, după cum se află ea la Domnul Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Czernowitz, 1886 pp. 93, 94. Vezi, tot acolo, mai pe larg, istoria deschiderii mormintelor domneşti din Putna, pp. 80-96.

de oră, stau ruinele Sihăstriei. Aceasta, fiind, mai înainte, de lemn, pe la anul 1758 a fost zidită din piatră, de către egumenul Putnei, Sila. Lucruri date Sihăstriei de acest egumen se mai păstrează, şi acum, în Putna, precum şi piatra cu inscripţiunea despre fundarea Sihăstriei (*Substratul Fondului religionar greco-ortodox al Bucovinei. / Proprietăţile mănăstireşti din Bucovina, pe timpul încorporării ei la Austria*, istoric preluat din ***Candela*** de ***Biserica şi Şcoala***, anul XIII, nr. 43, 22 octombrie / 3 noiembrie 1889, pp. 339-342).

1890: Despre Jubileul Î. P. S. S. părintelui Arhiepiscop şi Mitropolit Dr. SILVESTRU MORARIU-ANDRIEVICI. Cetim în „Candela": Zilele de 26 şi 27 aprilie 1890 vor rămâne neşterse în memoria celor ce avură parte a fi de faţă la festivitatea, manifestarea grandioasă din partea Arhidiecezei mulţămitoare, însoţită încă parcă anume de cel mai dulce şi frumos timp de primăvara, în onoarea activităţii de 10 ani a Înalt Prea Sfinţiei Sale Arhipăstorului bisericii ortodox-orientală a Bucovinei şi Dalmaţiei.

Manifestarea se începu în 26 aprilie, seara, conform programului, cu un conduct de facle impozant şi nemaivăzut, în capitala ţării. Peste 1.000 de facle, în frunte cu două capele de muzică, se puseră în mişcare, la ora opt şi jumătate, tot patru câte patru, din Piaţa Elisaveta, spre Piaţa Principală, şi, de acolo, prin strada templului şi a universităţii, spre reşedinţa arhiepiscopală.

Parcul de dinaintea palatului arhiepiscopal nu mai putea cuprinde mulţimea privitorilor. Tot aşa erau ocupate şi toate ferestrele spaţiosului palat, ce dau în acel parc. Înaintea balconului se postă, mai întâi, corul festiv, ce consta din 100 de cântăreţi, apoi, ceva mai departe, muzica militară a Regimentului de infanterie 41, şi, primprejur, în linie şerpuitoare, se înşirară purtătorii faclelor, dezvoltând, împreună cu focurile de pe portalul principal, „o mare de lumină".

Serenada se începu cu uvertura din opera „Wilhelm Tell"; de Bosini, după care urmă, sub dirijoratul dlui E. Meşederu, imnul festiv, compus de dl C. B. Caraşiu, apoi un ingenios potpuriu, compus din cântece romaneşti şi slave de dl Costeleţchi, capelmaistrul muzicii militare, şi executat, cu o acurateţe încât nu se putea reţine să nu aplaude nici înaltul jubiliar, care sta pe balcon, înconjurat de arhimandriţi, de consilierii consistoriului, de patronii bisericii şi de alţi demnitari înalţi. După ce mai cântă corul imnul festiv, compus în limba slavă de dl profesor Isidor Vorobchievici, iar muzica militară, încă două piese forte bine alese, publicul erupse în strigăte puternice de „Să trăiască!" şi „Slavă!". În fine, mai aşezându-se valurile strigătelor, luă Î. P. S. S. părintele jubiliar cuvântul, de mulţămi, cu voce sonoră, în limbile germană, română şi slovenă, pentru ovaţia măreaţă, ce i se făcu.

A doua zi, adică în 27 aprilie 1890, după ce fu condus Î. P. S. S. de o deputaţiune, compusă din domnii Arhipresviter Mândrilă, Ilustritatea Sa Modest cavaler de Grigorcea şi profesorii Isidor Vorobchievici, Chirilovici şi Tarnovieţchi, de la reşedinţa arhiepiscopală, la biserica catedrală se celebră liturghia solemnă, la care piesele corale le cântă, cu deosebită precizie, un cor, combinat din membrii Societăţii „Armonia" şi ai Societăţii „Academia ortodoxă" şi din studenţii de la şcolile mijlocii (gimnazii – n. n.). După sfânta liturghie şi doxologie, ţinu venerabilul părinte exarh catedral Ioan Procopovici, următoarea cuvântare festivă:

„Mult onorată adunare! Drept măritorilor creştini! Mărire şi laudă lui Dumnezeu, căci El este bun şi harul Lui veşnic! Şi noi toţi să zicem: „Amin!". Da, dacă ar putea vorbi toţi membrii bisericii noastre drept măritoare a Bucovinei, dintr-o gură, apoi ei n-ar putea zice alta decât „Amin!" la cântările noastre de laudă şi la strălucita festivitate de astăzi.

Înainte cu zece ani, fiind Mitropolia noastră văduvită, se rugau toţi credincioşii, ca odinioară sfinţii apostoli: „Domne, cel ce ştii inimile tuturor, arată-ni-l pe cel pe care l-ai ales să ia soarta serviciului acestuia!" (Faptele apostolilor, 1, 25); se rugau cu umilinţă către Atotîndurătorul părinte ceresc, ca El să nu ne lase timp îndelungat orfani, fără păstor, fără conducător, fără părinte; El să binevoiască a ne da „un păstor, după inima sa" (Ieremia, 3, 15), care să fie demn a ocupa treapta cea mai înaltă în biserica noastră şi să fie, prin cuvânt şi faptă, pentru toţi o Evanghelie vie, un far luminător. Această neîncetată, intimă, umilită rugăciune, aceste plângeri ale preoţimii şi ale credincioşilor nu putură rămâne neauzite; căci erau rugăciuni cu spirit şi cu adevăr, rugăciuni în numele şi după porunca lui Cristos. În sus se sui ca o mireasmă bine-mirositoare rugăciunea credincioşilor, în jos se coborî împlinirea ei; aşteptarea se alină, speranţa se împlini, rănile se vindecară, tristeţea dispăru şi bucuria împlu inimile tuturor credincioşilor drept-măritori; căci prea îndurătorul Dumnezeu lumină spiritul prea graţiosului şi prea luminatului nostru Împărat şi ne numi nouă, celor orfani, un părinte sufletesc, un arhipăstor adevărat.

Silvestru este numele cel dulce, pe care-l numeşte, de zece ani, încoace, numai cu pietate şi dragoste toată limba drept-măritoare din ţară, ba chiar şi de peste hotare; Silvestru e Arhipăstorul şi Mitropolitul nostru, care veghează cu neadormire, de pe scaunul mitropolitan, peste turma cea cuvântătoare din Bucovina; Silvestru este grijuliul nostru părinte sufletesc, la care se îndreptă cu iubire, încredere şi alipire fiască privirea tuturor fiilor drept-credincioşi din ţară, fără deosebire de limbă, de vârstă şi chemare; Silvestru este reprezentantul, prea demnul apărător al credinţei şi al bisericii noastre drept-măritoare din Bucovina.

Cu încredere în puterea şi luminarea de sus, voi încerca a corespunde onorantului mandat, pe care l-am primit, şi de a arăta îndreptăţirea strălucitei festivităţi şi a bucuriei noastre de astăzi. „Iaca Arhiereul, cel care, în viaţa sa, i-a plăcut Domnului şi s-a aflat drept, care să vă împărtăşească, în timpuri viforoase, harul ceriului!”. Iaca Înalt Prea Sfinţitul nostru Arhiepiscop şi Mitropolit, prea demnul jubiliar! Un luminător a fost el, precum mai înainte, în sinceritate curajoasă şi francheţe neînfricată, aşa mai târziu, în apostolica-i arhierească lucrare; el şi-a împlinit, conform îndemnului sfântului apostol, diregătoria, fiind cu prisosinţă servitorul lui Cristos si admiratorul lui Dumnezeu. După exemplul apostolilor şi al episcopilor din primele veacuri ale creştinătăţii, a călătorit el prin toate unghiurile ţării, a sfinţit, în decursul arhipăstoririi sale, peste 50 de lăcaşuri noi dumnezeieşti, săvârşind pretutindeni jertfa cea necruntă, şi i-a îndemnat, prin grai viu şi scrieri arhipastorale, pe toţi păstoriţii la lupta cea sfântă, la lupta pentru cruce şi credinţă.

Din apropiere şi din depărtare au peregrinat, la scaunul arhipăstoresc, numeroase cete de credincioşi şi au primit, din mâinile Arhipăstorului, binecuvântarea părintească. O sută treizeci şi nouă de inşi a sfinţit el, prin impunerea mâinilor, „pentru eterna preoţie, întru fii ai neamului celui nemuritor, întru care nimeni nu se naşte”. Eparhia Bucovinei a crescut, a înflorit sub Arhipăstoria lui, în ştiinţifică cultivare şi demnă vieţuire a preoţimii şi în statornicie şi nestrămutată pietate a credincioşilor. Împărăţia lui Dumnezeu a sporit şi sporeşte, în Eparhia lui, binecuvântată cu toate faptele spiritului sfânt, întru unire şi pace, spre onoarea lui Dumnezeu şi mântuirea sufletelor. Păstorul şi turma stau strâns uniţi în speranţă şi dragoste, prin legătura cea nedestructibilă a credinţei catolice (în sens de „universală”, dar cu trimitere la ortodoxie – n. n.), a credinţei noastre drept-măritoare.

Se fac încercări, şi în zilele noastre, la slăbirea acestei legături străvechi, şi vocea necredinţei socoate că va zgudui temeliile bisericii noastre. Care-i tendinţa lor, a celor orbiţi? O religie vor ei să întemeieze: dezbinând pace, defăimând şi urând iubirea! Ei vor să fie credincioşi fără credinţă, creştini fără Cristos, catolici fără ortodoxie! Ei singuri se judecă, ei singuri îşi judecă faptele! Ei seamănă vânt şi vor secera furtună! Temelia cea tare a ortodoxiei va susţine biserica noastră, care este singura adevărată biserică a lui Cristos, că de 19 sute de ani, până acuma, aşa şi mai departe neclintită, şi ea va rămâne neatinsă de defăimare şi calomnieri, privegheată şi apărată cu visteriile vieţii ei de episcopi si arhipăstori. „Nu este nimica nou sub soare”; puterile cele vechi se luptă numai cu arme noi, dar toate încercările vor rămâne, faţă cu biserica noastră, de ruşine, ca şi toate armele duşmane din străvechime.

Încă stă piatra cea din capul unghiului a bisericii noastre neclintită şi nemişcată; încă sunt episcopi şi preoţi ce-şi cunosc datoriile şi încă viază credinţa noastră cea catolică prin toate unghiurile pământului, în milioane

de suflete, care le sunt alipite episcopilor şi preoţilor cu umilă veneraţiune şi încredere, şi care, prin aceştia şi cu aceştia, sunt şi vor fi, totdeauna, cu inima şi cu suflet, credincioşi bisericii lor. Noi ştim că s-a prezis un timp în care veni-vor smomitori şi amăgitori, care nu vor suferi învăţătura cea sănătoasă, ci i se vor împotrivi ei şi, cuprinşi de rătăcire, pe alţii la rătăcire îi vor ademeni şi la fabule se vor pleca (2 Tim. 3, 13. 4, 3). Noi ştim că este scris: „Nevoie este să vină scandaluri" (Mat. 18, 7). Şi este drept, în toate veacurile a fost ajunsă biserica lui Cristos de scandaluri, dar ea a fost ajunsă numai pentru ca să le învingă. De aceea, să ne mângâiem, şi de astă dată! Biserica noastră, pe care a zidit-o Domnul pe acea piatră, încât nici porţile iadului nu o vor învinge, şi care nu s-a supus niciodată atacurilor pornite asupra ei, din partea celor tari şi puternici din vechime, ea va şti suporta, cu bărbăţie, apostazia unora dintre lipaşii ei şi a învinge glorios, cu ajutorul Celui ce este cu ea, până la finea veacurilor, toate încercările, atât ale duşmanilor văzuţi, cât şi ascunşi.

Cu ferma conştiinţă de învingere, deci, şi cu bucurie înaltă, serbăm noi, astăzi, a zecea aniversare de Arhipăstorie a Eminenţei Voastre, Înalt Prea Sfinţite Stăpâne! Ne sunteţi doar înşivă o icoană a sfintei noastre biserici, întru firma paşnică şi neschimbata-i activitate. Zece ani, staţi, ca Arhiepiscop şi Mitropolit, la altarul Domnului şi împărtăşiţi, rugându-vă, binecuvântând şi sfinţind, ca un izvor bogat şi nesecate apele vieţii de veci. Întru aceasta v-a binecuvântat Dumnezeu cu abundenţă, căci în mâinile Î. P. S. V. a pus El toiagul lui Aron, ca să-i paşteţi poporul şi, în tot timpul, aţi păstrat, ca un păstor credincios şi administrator dumnezeiesc vistieriile învăţăturii sfinte în toată deplinătatea lor. De aceea ne-am adunat cu toţii, din apropiere şi din depărtare, să serbăm împreuna ziua aniversară şi să vă aducem, din parte-ne înalta stimă şi fiasca iubire, drept cunună de înaltă onoare binemeritată.

Această zi de onoare a Eminenţei Voastre este zi festivă, zi de sărbătoare pentru toţi credincioşii din întreaga ţară. „Aceasta este ziua ce a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne desfătăm într-însa". Se ne unim, deci, cu toţii, şi, cu o gură şi cu o inimă, să ne rugăm pentru prea iubitul nostru Arhipăstor, să ne rugăm, aşa grăind: „Domne Dumnezeule! Pe cel ce ni l-ai ales şi pe care noi toţi, cu respectuoasă iubire şi fiască ascultare, îl stimăm, pe Arhiepiscopul nostru binecuvântă-l cu harul tău, întăreşte-l cu puterea ta, condu-l cu spiritul tău cel sfânt, ca să ne premeargă pe calea mântuirii şi să ne conducă şi pe noi pe calea acea; ca să fie căutătura lui chiară (limpede – n. n.), braţul lui puternic, credinţa lui vie, curajul lui rezolut, confidenţa lui fermă, şi ca să pască turma ta cea cuvântătoare în necaz şi bucurie, în zile senine şi viforoase, tot pe neveştejitele plaiuri ale bisericii tale! Dăruieşte-i încă mulţi ani, plini de activitate mântuitoare; şi dacă-ţi va place a-i cere îndărăt toiagul păstoriei, apoi învredniceşte-l de plata servitorilor tăi celor credincioşi; învredniceşte-l, ca să fie despărţirea lui aceea a unui părinte bun şi grijuliu de fii săi, învredniceşte-l

să-i fie memoria adânc întipărită în inimile tuturora, şi toţi, din generaţie, în generaţie, să mărturisească, zicând: „El a fost păstorul cel bun!” Amin!”.

Urmează cuvântarea ruteană. Aceste cuvântări, rostite conform regulilor oratoriei, atât în privinţa tonului, cât şi a gestului, au făcut adâncă impresie asupra auditorilor. Cât despre ordinea din biserică, care, în tot decursul serviciului divin, era plină ochi de omeni, apoi ea era, conform programului, următoarea: în semicercul din dreapta stăteau reprezentanţii patronilor bisericeşti şi ai nobilimii, membrii consistoriului, reprezentanţii universităţii de la facultatea teologică, reprezentanţii mănăstirilor, prepuşii seminarului, profesorii de religie de la şcolile poporale şi mijlocii, reprezentanţii preoţimii de păstorie etc. În mijlocul navei era unu spalier pitoresc, format din poporaţiunea rurală, venită la jubileu din diferitele comune rurale; iar în semicercul stâng, sta partea femeiască, foarte reprezentată din toate stările.

După serviciul divin, care dură până după ora 11, fu condus Î. P. S. S., tot de aceea deputaţiune, la reşedinţa arhiepiscopală, iar câteva minute mai în urmă, plecară, într-un şir impozant de echipaje, patronii bisericeşti, nobilimea, preoţimea, diferitele deputaţiuni etc., prin strada principală, până la portalul reşedinţei, unde fură toţi întâmpinaţi de ceremoniari şi conduşi în sala festivă. Acolo, în dreapta, cuprinseră loc patronii bisericeşti, nobilimea, ostăşimea, deputaţiunile şi corporaţiunile, şi în stânga, arhimandriţii, consilierii consistoriali, colegiul profesoral al facultăţii teologice, protopresviterii, cealaltă preoţime etc., iar galeriile erau ocupate de o cunună frumoasă de dame.

O deputaţiune conduse, apoi, pe Î. P. S. S. părintele Arhiepiscop, din sala albastră, în sala festivă, unde fu întâmpinat cu strigăte de „Să trăiască!” şi „Slavă!”, pe când Societatea „Armonia”, împreună cu Societatea „Academia ortodoxă”, intona imnul „Mărire lui Dumnezeu”, de Beethoven.

Ocupându-şi Eminenţa Sa locul ce i-a fost rezervat, îndată i se făcu loc înaintea Sa Ilustrităţii Sale, Domnul Iancu cavaler de Zota, care rosti următoarea cuvântare:

„Eminenţa Voastră! Înalt Prea Sfinţite Părinte! Azi serbează dreptcredincioasa biserică a Bucovinei şi Dalmaţiei deceniul activităţii Eminenţei Voastre ca Arhiepiscop şi Mitropolit. Privirea retrospectivă asupra activităţii Înalt Prea Sfinţiei Voastre, în cei zece ani, de când ocupaţi scaunul arhieresc, a îndemnat spontan întreg poporul Eparhiei a-şi manifesta sărbătoreşte simţirile, de care este predominat faţă cu Î. P. S. Voastră, Arhipăstorul lui, însărcinându-mă pe mine cu onoranta misiune de a-i fi interpretul înaintea Eminenţei Voastre. Deci, dară, în numele întregii eparhii, al patronilor bisericeşti, al clerului regular şi secular, al inteligenţei şi al tuturor comunelor din Bucovina, am onoarea a declara aici, solemn, cum că întreaga eparhie este

foarte mulţumită cu conducerea şi cârmuirea Eminenţei Voastre. Apostolica misiune de conducere, cu care V-a însărcinat Domnul nostru Isus Cristos, aţi îndeplinit-o cu strălucit succes, recunoscut de toţi. Învăţăturile pe care le-aţi răspicat, atât prin grai viu, cât şi prin diferitele epistole şi apologii, ne-au împrospătat simţirile religioase; dovadă sunt cele 57 biserici, care s-au clădit şi reconstruit în decursul celor zece ani.

Învăţăturile Eminenţei Voastre au mărit respectul străinilor faţă de biserica noastră; ele ne-au ridicat şi pe noi înşine în propria noastră stimă. Învăţăturile Î. P. S. Voastre ne-au întărit în cultul patriotismului şi, după pilda ce ne-aţi dat-o, de nenumărate ori, sunt şi simţirile noastre pătrunse de măreaţa idee de patriotism, de nemărginită iubire către Prea Înalta Dinastie, şi de nestrămutată fidelitate către Imperiul austriac, în care biserica noastră îşi află scut şi reazem puternic.

Învăţăturile Eminenţei Voastre au înrădăcinat în noi virtuţi, bazate pe umanitate. În tot timpul activităţii Voastre, a-ţi ştiut, Înalt Prea Sfinţite Părinte, a-i întruni, fără părtinire şi fără deosebire de naţionalitate, pe toţi eparhioţii sub scutul părintesc al Eminenţei Voastre; pildei şi îndemnurilor Eminenţei Voastre avem de mulţumit, nu numai că există, între cele două popoare principale ale ţării noastre, între Români şi Ruteni, o iubire frăţească, o armonie binefăcătoare, de care ne invidiază toţi ceilalţi, ci am învăţat încă, după pilda şi sfaturile Eminenţei Voastre, a trăi şi cu popoarele de altă lege în amiciţie şi bună înţelegere.

Toate meritele acestea, ale Eminenţei Voastre, cer deplina noastră recunoştinţă, cu care suntem datori a V-o răspica, astăzi, sărbătoreşte, întrunindu-ne anume în scopul acesta. Mulţămim, deci, Înalt Prea Sfinţiei Voastre pentru buna, înţeleapta şi binevoitoarea păstorire şi povăţuire, şi ne rugăm la puternicul Dumnezeu ca să Vă ţină încă mulţi ani, tot pe calea aceea, pe care a-ţi ales-o, pentru mărirea sfintei noastre biserici, în folosul patriei şi a poporului Eminenţei Voastre.

Ne rugăm ca să binevoiţi a primi asigurarea nemărginitei noastre iubiri, veneraţiuni şi întruna şi promisiunea, cum că cu dragoste şi ascultare fiască, vom urma, şi în viitor, tuturor învăţăturilor şi povăţuirilor, de care ne veţi mai face părtaşi. Să trăiţi, Eminenţa Voastră, mulţi şi fericiţi ani!”.

După cuvântarea aceasta, care fu rostită, cu multă vervă şi aplaudată viu, la fiecare propoziţie, cântă corul „Mulţi ani!”. Acum îşi ridică vocea Î. P. S. S. părintele Mitropolit şi răspunse în următorul mod:

„Prea strălucită şi mult onorată Adunare a scutitei de Dumnezeu Eparhie bucovineană! La intrarea umilinţei mele în scaunul sfintei noastre Arhiepiscopii şi Mitropolii, nu m-am aşteptat să-mi fie dat a sta un deceniu

întreg în fruntea Eparhiei şi a afacerilor Arhipăstoriei. Cu atât mai puţin m-am aşteptat la aceea ca, în ziua aniversară a decadei prime de Arhipăstorie, să-mi fie dat a vedea adunaţi, în biserica catedrală şi în reşedinţa arhiepiscopală, pe reprezentanţii tuturor organelor constitutive ale comunităţii noastre bisericeşti, nu spre a-mi cere darea de seamă despre celea ce le-am lucrat, în zece ani, în via Domnului, ci prin solemnităţile puse la cale, cu devotament şi strălucire, a vedea manifestarea bucuriei că mă aflu încă în viaţă, precum şi expresia de îndestulare şi de mulţumire cu ostenelile şi modestele rezultate ale arhipăstoriei mele.

Fie binecuvântat numele Domnului, care, cu îndurarea sa nemărginită, mi-a prelungit anii vieţii, până astăzi, şi m-a umbrit cu ajutorul său, ca să-mi pot împlini îndatoririle arhipăstoriei, pe cât a fost şi este cu putinţă, în nişte împrejurări precum cele actuale.

Domnilor şi fraţilor mei prea onoraţi! Ilustritatea Sa, Domnul Dr. Ioan Cavaler de Zota, patronul mai multor biserici parohiale şi deputatul poporului în dieta ţării şi în senatul imperial, ca vorbitor al strălucitei Adunări de astăzi, binevoi a atinge un şir de momente din timpul activităţii mele arhipăstoreşti. Până să-mi dau răspunsul, cel puţin la unele dintre acelea momente, mă simt îndatorat a constata, în genere, şi fac acesta după adevăr şi fără de rezervă, cum că micul mănunchi de roade, pe terenul bisericesc al ţării, nu este numai al umilinţei mele, ci că la acesta au participat, cu devotament evanghelic şi cu conlucrare patriotică, toate organele constitutive ale sfintei noastre biserici, şi anume prea onoraţii patroni parohiali ai ilustrei noastre nobilimi, prea iubitul nostru cler eparhial, mândra pleiadă a inteligenţei noastre, după starea şi chemarea-i publică, precum şi evlavioşii creştini şi poporeni de prin toate enoriile orăşene şi săteşti, cu un cuvânt, toţi cei ce locuim pe pământul moştenirii noastre părinteşti şi suntem fiii sfintei şi drept-măritoarei biserici a lui Cristos.

De aceea, şi serbarea jubiliară de astăzi nu este numai a umilinţei mele, ci a tuturor celor ce au lucrat şi lucră, cu devotament, la înflorirea bisericii şi a ţării. Spre întărirea afirmării mele, fie-mi îngăduit a aduce unele momente speciale.

Dacă llustritatea Sa, domnul vorbitor, a atins activitatea de învăţător a umilinţei mele şi a binevoit a recunoaşte valoarea trimiterilor mele arhipastorale în dieceză, apoi adaog, la aceasta, cu aluzie la cuvintele Evangheliei, că pământul în care am semănat cuvintele învăţăturilor creştineşti nu este pietriş, ci pământ bun şi, de aceea, tot grăuntele semănat a şi încolţit şi acum sporeşte şi creşte ca holda cea binecuvântată. Dacă, apoi, s-a intonat fapta îmbucurătoare că, în timpul arhipăstoriei mele, de zece ani, s-a construit şi s-a sfinţit acel număr însemnat de biserici, apoi partea mea constă, mai cu seamă, numai din aceea că am îndemnat la zidit lăcaşuri dumnezeieşti, dar meritul real, înaintea lui Dumnezeu şi al bisericii este al patronilor şi al co-

munităţilor parohiale, care au fost gata, cu dinarul lor, la nişte jertfe atât de însemnate, dar mântuitoare.

Dacă se mai arăta şi aceea că am contribuit la deşteptarea conştiinţei în popor şi la priceperea valorii ce o are el în raport cu numărul şi cu puterea sa de viaţă, precum şi la ridicarea stimei sale proprii şi la înmulţirea respectului din partea altor elemente conlocuitoare, apoi adaog, şi aice, că n-am făcut decât să colaborez cu bărbaţii luminaţi, care stau în fruntea poporului nostru, pornit pe calea cea bună de cultură sănătoasă; de aceea, şi afirm cu tărie că sunt mândru a fi arhipăstorul unui popor ca acesta, care merită a avea arhipăstori chiar de seama sfinţilor trei ierarhi.

Dacă s-a mai afirmat, iarăşi de llustritatea Sa, domnul vorbitor, că umilinţa mea am stăruit a înrădăcina, în genere, religiozitatea şi virtuţile de umanitate, apoi nu pot să nu adaog, şi aice, că, în împlinirea acestei chemări cardinale a arhipăstoriei mele, am fost şi sunt sprijinit bărbăteşte de confraţii şi conlucrătorii mei, în via Domnului, care constat că este binecuvântată într-atâta, încât pe lângă osteneala din partea noastră, a tuturora, va creşte şi va aduce roade mănoase, asemenea pomului plantat la izvoarele apelor.

Dacă s-a recunoscut şi aceea că am stăruit a-i întări pe diecezani în cultul patriotismului şi în neclintită fidelitate şi aprinsă iubire către prea înalta Dinastie domnitoare, apoi am făcut aceasta şi urmez a o face din însufleţirea curată a cetăţeanului credincios şi din convingerea fermă că, sub aripile vulturului puternic al Monarhiei şi în alipire strânsă de prea înaltul Tron împărătesc, se bucură Bucovina, cu vetrele ei părinteşti, precum şi sfânta noastră biserică, de scut şi reazem puternic, de pace şi linişte nebântuită, de prosperitate şi îndemânare, pe toate terenurile vieţii, de încredinţare vie şi nedisputabilă, de care sunt pătrunse toate clasele poporaţiunii noastre bucovinene.

În fine, binevoi Ilustritatea Sa, domnul vorbitor, a constata, cu bucurie, în numele strălucitei Adunări, şi acea faptă că, în decursul timpului scurt de arhipăstorie, mi-a succes a-i întruni pe toti eparhioţii, fără deosebire de limbă, sub parola pravoslaviei şi scutul maicii noastre biserici drept-măritoare, îndrumând aşa pace şi bună învoire între cele două elemente naţionale, înfrăţite întru Cristos, precum şi buna înţelegere şi amiciţie cu conlocuitorii de alte limbi şi confesiuni. Am stăruit aceasta şi o voi stărui, deoarece cred şi prevăd că sfânta noastră biserică din pământul Bucovinei va fi scutită de clătinare şi scădere numai aşa, dacă fiii ei de una şi de altă limbă se vor întruni strâns şi se vor ţine morţiş de flamura Ortodoxiei, după cum au fost din vechime şi sunt şi astăzi legaţi unii, cu alţii, prin una şi aceeaşi credinţă, speranţă şi dragoste întru Cristos; cred şi prevăd cum că celea două elemente naţionale ortodoxe se vor susţine şi vor putea prospera, în cultură şi în stare bună materială, numai aşa, dacă se vor sprijini frăţeşte între olaltă, pe când pe calea vrăjmăşiei s-ar distruge; cred şi prevăd că Bucovina, maica ţară, va sta, după cum este, ţară

autonomă şi se va dezvolta, după măsura izvoarelor ei de belşug, numai aşa, dacă între toţi locuitorii ţării va predomni împăcare şi înţelegere în punctul intereselor vitale ale ţării.

Domnilor şi fraţilor mei prea iubiţi! Dintre dorinţele şi postulatele Diecezei, unele se realizară, altele sunt pe cale a se realiza. Dorinţa principală este însă, fără îndoială, activarea Congresului nostru bisericesc. După ce, precum a declarat, de curând, Excelenţa sa, domnul Ministru de culte, în urma discursului deputatului nostru, dl Victor Baron de Stîrcea, în senatul imperial, tratativele preparatorii sunt finalizate, suntem îndreptăţiţi a spera că, din graţia Maiestăţii Sale, a mărinimosului nostru Împărat şi Protector al bisericii noastre, vom vedea realizată şi această dorinţă fierbinte, prin prea înalta sancţionare a statutului congresual, în puterea căruia deveni-va şi biserica Bucovinei în poziţie autonomă. De aceea, şi cu ocaziunea de astăzi, să ne întrunim în rugi şi cereri pentru sănătatea îndelungată a vieţii şi fericita domnie a prealuminatului nostru Împărat Francisc Iosif I, intonând, cu gura şi cu inima: „Să trăiască!”.

Iar Domniile Voastre, prea onoraţilor domni şi prea iubiţilor fraţi şi fii întru Cristos, care aţi binevoit a vă aduna, astăzi, din toate laturile ţării, cu felicitări cordiale, binevoiţi a primi şi mulţămirea fierbinte, din toată inima, a umilinţei mele, şi, dacă va mai fi voia Domnului, apoi să ne vedem şi să ne întâmpinăm unii pe alţii, cu asemenea bucurie şi mulţămire, şi după alţi zece ani.

Să trăiască, deci, toţi onoraţii patroni parohiali! Să trăiască iubitul nostru cler eparhial! Să trăiască măreaţa pleiadă a inteligenţei noastre! Să trăiască toţi poporenii noştri de prin oraşe şi sate! Să trăiască toată comunitatea bisericii şi locuitorii Bucovinei!”.

Când ură Î. P. S. S.. prea graţiosului Împărat, „Să trăiască!”, atunci erupse Adunarea în frenetice strigări: „Să trăiască!”, iar corul intonă imnul împărătesc, „Doamne sfinte!”. Dar, rostind Î. P. S. S. această cuvântare, a fost aplaudată cu nespus entuziasm, încât adeseori a trebuit să aştepte, pentru ca să poată continua cu perorarea.

Apoi, păşi înainte Venerabilitatea Sa, părintele Mitrofor Dr. Ioan Tzurcan şi peroră, cu cunoscuta-i oratorie, o cuvântare în limba ruteană, care fu încă viu aplaudată. Finindu-şi Venerabilitatea Sa, părintele Dr. Tzurcan, cuvântarea, corul intonă „Mulţi ani!”, iar Î. P. S. S. răspunse în limba ruteană.

În urmă, mai cântă corul, cu multă bravură, psalmul „Ţi se cuvine cântare”, compus de profesorul Isidor Vorobchievici.

Între onoratorii şi corporaţiunile cari veniseră să-l felicite pe înaltul jubiliari, au fost: Consilierul aulic contele Pace; Căpitanul ţării, Excelenţa Sa baronul de Vasilcu; Generalul Theodor de Seracin; Preşedintele tribunalului

ţării, Uhle; Primarul capitalei A. de Kochanovski; Rectoral magnific Kaluzniacki; directorul gimnazial Wurfl; Consilierul şcolar Isopescul; preşedintele comunităţii israelite, N. Tittinger, cu rabinii Dr. Igel şi Weiss; pastorul evanghelic Fronius, cu curatorul comunităţii evanghelice Mayer; Arhimandritul armeano-ortodox Leon Popovici, cu reprezentanţii comunităţii armene din Suceava; reprezentanţii camerei avocaţiale, ai şcolii reale gr.-or., ai gimnaziului superior gr. or. din Suceava, ai camerei comerciale şi industriale, ai Societăţilor „Şcoala română" şi „Clubul român" din Suceava, ai Reuniunii medicale, ai Societăţilor academice române „Bucovina" şi „Junimea", ai Societăţii academice rutene „Bukowyna" etc. etc.

Între deputaţiunile cele numeroase ale comunelor parohiale ortodoxe, a fost şi deputaţiunea creştinilor ortodocşi din Liov şi Stanislau, care, sub conducerea Venerabilităţii sale, părintelui Eugen Vorobchievici, prezentă şi o adresă omagială, legată în catifea albastră şi cu inscripţiune în litere de aur. Ea-i compusă în versuri, de părintele Eugen Vorobchievici, în limba slavonă şi în cea română.

Închinând, în fine, Înalt Prea Sfinţiei Sale părintelui Mitropolit poporaţiunea rurală „pâine şi sare", se încheie această rară festivitate, care dură până la 2 ore după amiază. Dar, în zilele acestei festivităţi sosiră şi nenumărate telegrame şi scrisori de felicitare, de la corporaţii şi particulari; aşa, de la Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Miron Romanul, de la Prea Sfinţiile Sale episcopii Gherasim Petranovici, Ioan Metianu şi Nicolau Popea, de la administratorul diecezei dalmatine Zara, Arhimandritul Iovici, de la comunităţile parohiale greceşti şi sârbeşti din Viena, de la deputaţii bucovineni în senatul imperial din Viena, de la bucovinenii ortodocşi trăitori în Viena, de la învăţătorii ort. orient. ai şcolilor poporale din ţinutul Rădăuţiului, de la comuna orăşeană Rădăuţi, din Travnic şi Agram etc. etc.

Noi aducem, aici, şi imnul festiv, din partea „Revistei politice", el sună:

Când ţara-ntreagă-i pregătită
De-a preamări pe-al său Păstor
Prin rugi, alai şi sărbători
Şi dragoste nemărginită,
Au tu, Suceavă, cuib d-eroi,
Tu rămâne-vei înapoi?

Dar ce să-ntreb, când iată,
De primprejuru-ţi şi din sân,
Oraş cercat, oraş bătrân,
S-adună ceată după ceată

De fii supuşi şi iubitori
Şi strigă scumpului Păstor:

„Osana, Ţie, scump Părinte,
Trimis de ceri la turma Ta,
Spre-a o conduce şi-nvăţa
Cu-al Tău grai dulce şi fierbinte,
Să calce în veci pe drumul drept,
Să aibă suflet înţelept!”.

„Si Tu cu sfânta conştiinţă
Chemarea sfântă Ţi-o împlineşti
Căci ne deştepţi, ne cârmuieşti
Către virtute şi credinţă,
Să ştim ce-i cugetul curat,
Spre lege, ţară şi împărat!”.

„Tu prin cuvânt, cât şi prin fapte,
Eşti un castel apărător,
Eşti scut şi stâlp strălucitor
Al legii noastre-adevărate
Şi-al strămoşescului Sion,
De când tronezi pe-al legii tron!”.

„Ba şi-nainte de-a Ta scară,
Pe care stai de zece veri,
Ai fost Apostol mândrei ţări
Ce Te-a născut Podoabă rară:
O Pildă-ai fost în tot ce-i sfânt,
Măreţ şi nobil pe pământ!”.

„Nici limba răilor e-n stare
A-ntuneca cest adevăr:
Nălucile se sting şi pier
La focul razelor de soare,
Iar ce-n lumină s-a-ntrupat,
Rămâne-n veci adevărat”.

„Pătrunşi de-asemenea credinţă,
Păşim cu-ncredere de fii,
Păstor al sutelor de mii,

Şi Te rugăm cu umilinţă:
Devotamentele fiieşti
Să le primeşti, să le primeşti!”.

„Pornirile neprefăcute,
Ce-n piept adânc Ţi le păstrăm,
Din piept adânc le revărsăm,
Le-om revărsa, Păstor, iubite,
Ca jertfe mici, dar jertfe tari,
De-omagiu depus pe-al Tău altar!”.

„Si-acest omagiu, Părinte, bune,
Îţi va-nflori şi în vitor
Cu-al Tău popor mulţămitor
Ce-n reverenţă se supune,
Strigând: Mulţi ani să ne trăieşti
Şi sfânta lege s-o-ntăreşti!”

Vasile Bumbac

Se mai cade, în fine, să amintim cum că festivităţile s-au început, faptic, încă în ziua Sfântului Mare Mucenic George, când, în toate bisericile din Eparhie s-au ţinut liturghia solemnă şi doxologia pentru sănătatea şi îndelunga viaţă a Î. P. S. S. părintelui Mitropolit. Aceste liturghie şi doxologie au fost de tot solemnă, în biserica vechii Mitropolii din Suceava, zidită în anul 1523, de Ştefăniţă Vodă şi dedicată Sfântului Mare Mucenic George. Şi, la acea ocazie, ţinu proistosul sfintei monastiri, Venerabilitatea Sa părintele Emanuil Ciuntuleac, înaintea publicului şi închinătorilor evlavioşi, la moaştele Sfântului Mare Mucenic Ioan cel Nou, următoarea cuvântare:

„Cine ne va despărţi pe noi de dragostea Iui Dumnezeu, necazul sau îmbulzeala, goana sau foamea, goliciunea sau pieirea sau sabia” (Romani, 8, 26).

„De-abia răsărise soarele dreptăţii şi lumina adevărului abia începuse a-şi răsfira şi a-şi împrăştia razele binefăcătoare, când, deodată, se ridică un vifor furios, un orcan plin de turbare, aducând nouri întunecaţi şi stând să îndoiască acel soare şi să-i stingă lumina.

De-abia se arătase Mântuitorul pe pământ şi, iacă, se şi ivesc, deodată cu această arătare, de mult dorită, duşmanii neîmpăcaţi ai învăţăturii Lui celei dumnezeieşti, pentru care a trebuit să sufere tot felul de prigoniri şi, în urmă, să moară chiar de moartea cea atât de dureroasă de pe lemnul crucii.

Dar şi urmaşii lui Cristos au avut o soartă crudă, o soartă plină de chinuri şi pătimiri, o soartă nemaiauzită.

Şi, în adevăr, care limbă omenescp ar fi în stare să ne spună toate necazurile şi chinurile cele crâncene şi sângeroase, pe care le-a suferit turma lui Cristos, chiar din leagănul prunciei sale? Care pană ar fi atât de dibace ca să ne poată descrie toate scenele cele îngrozitoare, pe care le-au înfăţişat adevăraţii urmaşi ai lui Cristos, pe câmpul luptelor celor înfricoşate pentru credinţa cea adevărată?

Iacă, şi Sfântul Mare Mucenic Gheorghe a pătimit multe chinuri şi dureri crâncene, şi el, a cărui pomenire o serbăm astăzi, a mers, chiar voios, la moartea de sabie, dând mărire lui Dumnezeu celui adevărat. Dar, apoi, chiar şi până în ziua de astăzi, se află duşmani destui ai adevăratei credinţe, care bine că nu mai au puterea de a-i nimici şi pironi pe cei tari în credinţă, dar totuşi caută, în toate chipurile, de a-i slăbi şi a le împuţina credinţa, prin felurite maşinaţiuni. Însă, precum în timpurile primitive ale creştinătăţii, aşa şi astăzi, grijeşte Providenţa dumnezeiască să fie bărbaţi de acei ce pot şi vroiesc să se lupte pentru adevăr.

Şi, precum pretutindeni, aşa şi în ţara noastră, Bucovina, n-au lipsit, în timp de nevoie şi de grea cumpănă, sufletele care, inspirate de o credinţă puternică, dotate cu un geniu superior, animate de simţămintele cele mai alese creştine şi patriotice, şi-au pus adânc în inima generaţiilor ideile, pentru ca ele să fie transmise, mai departe, urmaşilor lor.

Providenţa dumnezeiască s-a îngrijit, totdeauna, a-i trimite bisericii naţiunii noastre bucovinene câte un bărbat, care să lucreze cu energie, prin cuvânt şi faptă, să ferească poporul de pieire. Iar unul din acei bărbaţi rari, care făcu, deopotrivă, fala naţiunii ce l-a produs şi a epocii în care a trăit, este şi Î. P. S. S. Dr. Silvestru Morariu-Andrievici, Arhiepiscopul şi Mitropolitul actual al Bucovinei şi Dalmaţiei.

Activitatea acestui ilustru bărbat, pentru biserica noastră drept-măritoare din ţară, devotamentul şi succesele lui pentru luminarea şi dezvoltarea culturală a poporului nostru, stăruinţa lui neobosită pentru binele ţării şi însemnătatea produselor lui literare, toate acestea ne îndreptăţesc pe noi, creştinii drept-măritori, a serba acest jubileu al activităţii lui arhipăstoreşti de 10 ani, cu iubire fiiască şi a-i aduce, şi la această ocazie, cu respectuoasă supunere, omagiile noastre cele mai intime de mulţumire şi recunoştinţă. Dar, pentru că să înţelegem mai bine importanţa acestei persoane înalte, al cărei jubileu îl serbăm, astăzi, în toată Arhidieceza, iar în Capitală îl vom serba Joi şi Vineri, în 26 şi 27, şi pentru ca să-i apreciem mai bine meritele, cele ce vor rămâne pururea în amintirea fiilor bisericii noastre ca cel mai scump odor, se cuvine să vedem cine este acest venerabil prelat, care i-a fost viaţa şi care este activitatea şi valoarea scrierilor lui.

Eminenţa Sa Dl Dr. Silvestru Morariu-Andrievici, Arhiepiscopul şi Mitropolitul Bucovinei şi Dalmaţiei este fiu de preot şi s-a născut în comuna Mitocul Dragomirnei, în 14 noiembrie 1818. Tânărul Samuil, dotat cu cele mai excelente facultăţi spirituale, şi-a făcut studiile umanistice şi cursul filosofic la liceul de stat din Cernăuţi şi tot acolo şi-a terminat şi studiile teologice, fiindu-i succesul studiilor strălucit şi numărându-se, totdeauna, la cei mai distinşi elevi. După terminarea studiilor teologice, în 29 iunie 1843, fu hirotonit în preot şi decretat, mai întâi, ca administrator parohial şi, apoi, cu un an mai târziu, ca paroh în comuna Ceahor, unde petrecu 20 de ani, împlinindu-şi serviciul, totdeauna, cu zel apostolic, încât Ceahorul trece, şi astăzi, ca model de parohie bine disciplinată. Pierzându-şi, însă, soţia, încă în floarea vieţii, el, în adânca-i mâhnire, îşi căută şi-şi află mângâiere în neobosita ocupaţie păstorească şi literară.

La anul 1862, apoi, lăsându-şi în păstoria Ceahorului ginerele, primi un loc de referent, cu o remuneraţie neînsemnată, la Consistoriul din Cernăuţi, unde, de mai înainte, împărtăşea „excurrendo", din Ceahor, învăţământul tipicului şi al cântărilor bisericeşti, la seminarul clerical şi la şcoala dăscălească.

La anul 1866, reorganizându-se Consistoriul bisericii drept-măritoare bucovinene, Î. P. S. S. fu înaintat, din graţia Maiestăţii Sale, gloriosului nostru Împărat şi rege Francisc Iosif I, la demnitatea de consilier consistorial. Şi, de aice, se începe adevărata activitate a Î. P. S. S., care l-a ridicat aşa de sus în faţa ţării. Dar, totuşi, avu a se lupta şi cu nişte tendinţe înstrăinătoare ale unor elemente răuvoitoare, încât, în urma calomniilor duşmănoase ortodoxiei din Bucovina, fu suspendat din serviciu, chiar de către arhiereul său, de pe atuncea. Dar adevărul triumfă, în scurt timp, şi cel prigonit fu reaşezat, cu onoare, în postul său, la anul 1874, de când deveni sufletul Consistoriului şi al Arhidiecezei; apoi, intrând în statutul monahal şi primind, cu acea ocazie, numele călugăresc „Silvestru", fu înaintat la rangul de Arhimandrit catedral.

Iar la anul 1877, fu numit Arhimandrit arhidiecezan şi vicar general al Mitropoliei, încât, după repauzarea fericitului Teoctist, fu înaintat la treapta de administrator al Eparhiei, până ce, în anul 1880, fu numit Arhiepiscop şi Mitropolit în scaunul vacant al Bucovinei şi Dalmaţiei. Şi acest bărbat providenţial, văzând, pe timpul când era biata Bucovina anexată la Galiţia, pericolul cel mare pentru ţară, credinţă şi naţiune, lucră, dimpreună cu bravii şi fidelii Hurmuzăcheşti şi cu alţi bărbaţi zeloşi, de-şi căpătă ea autonomia, în anul 1849; căci e adevăr nerăsturnat că nimic nu era mai de stricăciune pentru poporul din Bucovina decât această împreunare nenaturală; în acel timp fatal, ţărişoara aceasta paşnică şi ospitalieră şi-a pierdut faţa de mai înainte şi s-au încuibat într-însa multe rele, ale căror consecinţe funeste se simt chiar astăzi mai vârtos.

Pe jubiliarul nostru îl mai putem ferici pentru că, cunoscând neapărata

necesitate de o activitate mai potrivită, se apucă, încă pe când era paroh în Ceahor, de editarea „Calendarului român"; apoi, între anii 1850-1863, îl vedem lucrând şi aprovizionând şcolile poporale şi mijlocii din Bucovina cu cărţi religioase şi profane, chiar 16, la număr, dintre care multe se întrebuinţează şi în ziua de astăzi. Pe lângă aceea, în anii 1850 şi 1851, funcţionă Î. P. S. S. ca membra al comisiunii cenzuratoare pentru cărţile liturgice ort. orient., şi anume cu o activitate ce fu recunoscută chiar de locurile mai înalte.

Tot ca paroh din Ceahor, a scris şi editat Î. P. S. S. şi o carte de „Predici pentru duminici şi sărbători". Ca tipiconist renumit, Eminenţa Sa şi-a câştigat merit nedisputabil, scriind şi tipărind „Tipiconul bisericii greco-orientale". Ca cântăreţ, Î. P. S. S. este cunoscut, şi astăzi, nu numai în Bucovina, ci pretutindeni, pe unde a pătruns „Psaltchia bisericească", compusă de Î. P. S. S.

Pe baza meritelor celor multe literare, Î. P. S. S. fu ales, în anul 1873, Vicepreşedinte al „Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina", iar de la 1880, ca membru de onoare al acestei societăţi.

De la suirea pe scaunul mitropolitan, Eminenţa Sa a mai pus la cale, cu concursul preoţilor din eparhie, înfiinţarea tipografiei şi editarea foii bisericeşti „Candela". În fine, a scris şi două apologii, în care combate, în mod sistematic, atacurile asupra bisericii noastre, din partea contrarilor ei.

Cu privire la multipla şi onoranta activitate a Eminenţei Sale, îi conferiră profesorii Universităţii Imperiale din Cernăuţi titlul de „Doctor sacrae teologiae honoris causa", care conferire şi fu aprobată de Maiestatea Sa Împăratul.

Din cele amintite, se vede cât de meritat s-a făcut jubiliarul înalt cu lucrările sale pentru biserica şi naţiunea noastră şi, de aceea, mă adresez cu un apel călduros şi frăţesc către Dumneavoastră, iubiţi creştini, ca să binevoiţi a ilustra, cu prezenţa Dumneavoastră, serbarea jubileului de 10 ani, din capitala ţării, ca să-i descoperim Eminenţei Sale, cu toţii, simţămintele noastre de bucurie şi mulţumire, şi, cu un glas, să-i strigăm: „Bucură-te, regina noastră cea tare şi neclătinată; bucură-te, văzându-ţi fiii sufleteşti în jurul tău, purtând stâlpările faptelor Tale!". Amin!" (***Biserica şi Şcoala***, Anul XIV, Nr. 20 din 20 mai / 1 iunie 1890, Nr. 21 din 27 mai / 8 iunie 1890, Nr. 22 din 3/15 iunie 1890).

1891: O întâmplare din Bucovina. Călătoream, cu o trupă de teatru, acum 4 ani (în 1887), prin Bucovina. Plecasem, într-o seară, aprope de Crăciun, de la Rădăuţi, spre Suceava. Noi, actorii, eram înghesuiţi în două mari trăsuri, câte cu patru cai, iar bagajele noastre, cuprinzând vreo 35 de cufere şi coşuri mari, cu efecte atât particulare, cât şi de teatru, erau aşezate într-un

camion colosal, tras numai de doi cai – doi cai, însă de o talie şi de o forţă extraordinară. Deasupra bagajului, se mai aşezaseră sufleurul, maşinistul, garderobierul şi vreo doi corişti, mai fiecare cu jumătăţile lor – 9 capete, în total, şi cu conductorul, zece.

Trăsurile mergeau una, înainte, alta, îndărătul camionului.

Era o vreme pâcloasă şi nu tocmai ger, dar nici tocmai moale. Abia se zărea drumul. Ajunşi la un rîuleţ, pe care habar n-aveam cum îl chema – unii îi ziceau Moldova, alţii, Siretul, alţii, Suceava, unii chiar Bistriţa! – trăsura cea dintâi, în care eram şi eu, înainta în vad, spărgând, pe unde călca, gheaţa nu tocmai groasă. Apa ajungea mai până-n trăsură, încât cu toţii ne ridicarăm picioarele în sus, ca să nu ne ude. Ieşirăm pe o insulă mică, după care se vedea că mai este un crac al râului, ceva mai mic decât cel dintâi.

Deodată, auzirăm o droaie de ţipete, mai ales femeieşti, în urma noastră. Ne săltarăm toţi, în sus, trăsura noastră se opri, şi văzurăm, cu destulă spaimă, că greoiul, colosalul nostru camion stătea, într-o rână, în mijlocul râului; caii dădeau zadarnic din cap şi din picioare, fără să potă urni din loc, iar căletorii, deasupra bagajelor, vociferau şi gesticulau cu mâinile prin aer, într-un chip şi jalnic, şi caraghios, totodată.

Cu cât caii se zbuciumau mai tare, ca să tragă namila din apă, cu atât ea se pleca mai mult într-o rână. Dar iată că unul din cei ce erau deasupra camionului îşi face vânt, de deasupra, sare în mijlocul apei, se alătură de partea camionului ce sta plecată şi puse umărul lângă unul din cufere.

Deodată, caii fac o opinteală puternică, camionul se îndreaptă, porneşte şi iese pe insulică, alăturea cu trăsura noastră. În urma lui, vine, printre gheţurile sfărâmate, abia dând din picioare, cel ce sărise în apă, de pe camion, şi, cu mare greutate, pune şi el piciorul pe uscat. Atunci, îl vedem mai bine şi distingem în acesta fiinţă bizară pe coristul Buzdurug...

L-am suit, cu noi, în trăsura, şi, la cel dintâi han, unde am ajuns, l-am dezbrăcat de hainele-i ude, i-am dat de-ale noastre, l-am cinstit cu vreo 5-6 romuri... pe care le-a pus, de altmintrelea, numai pe o măsea, şi, după ce cu toţii ne-am mai înaripat, am pornit înainte, în toiul nopţii, la Suceava.

*

De câte ori, după aceea, atât cât am stat în Bucovina, cât şi după venirea în ţară, chiar până în ziua de astăzi, de câte ori mă întâlnea, Buzdurug mă oprea în mijlocul drumului şi, punându-mi mâna pe bumbul surtucului său, al paltonului, îmi zicea, cu un ton lugubru:

– Ei, nene, îţi mai aduci aminte, de când am trecut Moldova (Suceava – n. n.)?... Dacă nu eram eu, ca să opresc, cu umărul meu, camionul şi să-l scot din râu, şi bagajurile, şi voi, cu toţii, vă duceaţi dracului... Noroc de mine numai... Nu-i aşa?

– Ba aşa-i, aşa!, răspundeam eu, întotdeauna, scoţând câte unul de 50

bani, câţiva gologani ce-i aveam în buzunar, şi, punându-i în mâna „Mântuitorului nostru”, ca să se mai desgheţe de frigul ce l-a suferit atuncea.

De la o bucată de vreme, însă, „Mântuitorul” prea m-a îndesit cu recitarea tristei întâmplări de la Rădăuţi, încât, când îl văd, cat să-l încunjur sau, dacă-i vin drept în faţă, cârnesc nasul în altă parte şi o pornesc, repede, înainte. El, însă, nu mă scapă din ochi, nici un moment, se pune pe urmele mele şi debitează, cu mult patos şi fără popas, refrenul obicînuit:

– Acu nu mă vedeţi... dar, dacă nu eram eu, vă duceaţi dracului cu toţii... / **N. A. BOGDAN** (*Mântuitorul nostru*, în ***Generația nouă***, Anul IX, No. 3, aprilie 1891, pp. 85, 86).

1892: Cu ocazia expoziţiei de la Viena „Die Hausindustrie Ősterreichs”, la care, din partea română, participa, cu un material bogat, numai Bucovina, directorul unei şcoli industriale din Moravia, F. Rosmaël, concluziona că „sărăcie goală şi foamete se află pretutindeni unde se aude zgomotul monoton al războiului de ţesut”, spre satisfacţia ardelenilor, care nu aveau industrie casnică, dar nici sărăcie şi, drept urmare, nici nu şi-o doreau. „Grosul lucrurilor de provenienţă românească se afla în pavilionul de industrie casnică şi în aşa-numita „Huzulenhaus”. Arhitectul şi profesorul C. A. Romstorfer din Cernăuţi a fost zidit, la expoziţia vieneză, o casă, cum e obişnuită în munţii Bucovinei. Interiorul casei era înzestrat cu toate acele obiecte care sunt uzitate de huţuli, într-un mod atât de corect şi complet, încât, bunăoară, pe vatra cuptorului puteai afla, într-o cofiţă, şi ouă de Paşti roşii sau, mai bine zis, încondeiate. Nimic nu lipsea aici: veşminte de pat, albituri, brâne, covoare, pieptare, catrinţe, şerpare, ploşti, rociuri pentru pescuit, opinci, merindare, toate lucrate cu multă diligenţă de către huţuli, adunate, apoi, de la ei şi expuse, în fine, în acest original facsimil al locuinţelor lor. Din numele proprietarilor, care erau anexate de fiecare obiect, se putea vedea, însă, bine că majoritatea absolută a exponenţilor erau români, şi nu ruteni” (***Transilvania***, anul XXIII, 1892, p. 15).

1895: La ruinele cetăţii din Suceava, după cum aflăm din „Gazeta Bucovinei”, au început dezgropările, în 25 iulie 1895; spre acest scop, se întrebuinţează, deocamdată, suma de trei sute florini, pe care i-a încredinţat-o Ministerul din Viena domnului profesor şi conservator Carol Romstorfer, pe care-l sprijineşte, întru lucrările sale acestea, un comitet, compus dintre suceveni. Nu ne îndoim că, spre conservarea ruinelor acestora, de mare însem-

nătate istorică, şi spre continuarea dezgropărilor acestora va oferi puternicul său sucurs şi Comitetul ţării Bucovina (***Foaia Diecezană***, anul X, nr. 31, 30 iulie / 11 august 1895, p. 7).

1897: Întrunirea conducătorilor. Tinerii şi bătrânii. O temere. Viitoarele alegeri. Candidaţii. Cernăuţi, în 4 februarie 1897. Mâine, va fi întrunirea bărbaţilor de încredere ai partidului român din Bucovina, pentru a fixa definitiv lista candidaţilor pentru alegerile de deputaţi în cameră. Comitetul executiv a ţinut, deja, sub prezidiul baronului Victor Stîrcea, mai multe conferinţe prealabile, în care s-a ajuns la rezultate pozitive, astfel că comitetul va supune adunării o listă deja formată. Nu am considera aceasta de un mare avantaj, pentru că nu credem că o listă, făurită de cei mai tineri partizani ai „direcţiei vechi", poate corespunde intenţiilor şi aspiraţiilor oneste naţionale. Totuşi, ne surprinde că „bătrânii" noştri, de astă dată, au arătat mai multă obiectivitate, oferind unul din mandatele, ce sunt a se ocupa – şi sunt 5 de toate – unui „tânăr". Acest lucru nu se explică însă ca un pas de apropiere a bătrânilor, ca un semn de aprobare pentru ideile divergente ale „tinerilor". Absolut nu!

Azi, ca mai înainte, în rândurile conservatorilor viguroasa mişcare a tinerimii e osândită ca o pornire distrugătoare, ca o hazardare nechibzuită.

Azi, ca şi până acuma, contrariază „bătrânii" cu înverşunare orice încercare a „tinerilor" de a se afirma. Şi, în această luptă pierdută pentru prestigiul lor, „bătrânii" nu sunt deloc scrupuloşi, când e vorba de a mai oprima tinerimea. Nu sunt deci momente de „bună speranţă", care au înduplecat pe matadorii noştri, la această concesie făcută tinerilor. Sunt consideraţii de natură mai terestră, care au înrâurit asupra conducătorilor actuali. Ei se tem că lupta care, actualmente, s-a încins în Galiţia, între elementul boieresc şi între fracţiunea tânără-democrată, să nu-şi găsească calea în Bucovina învecinată. Prea de tot analoagă e situaţiunea. Numai că nobilimea polonă merită, totuşi, puţină preferinţă. Politica, condusă de partidul ei, deşi în multe privinţe o acţiune infectă, totuşi a condus şi la rezultate considerabile.

Activitatea" politică a curţilor noastre boiereşti, sprijinită cu cârdul, odată, şi oareşcând cu sprijinul destul de considerabil al sateliţilor, a produs drept final actualul stadiu de neputinţă politică a Românilor din Bucovina. De aceea, e şi un act de naţionalism, când tinerii tind de a face capăt apucăturilor politice ale direcţiei vechi. Cu toate acestea, un privitor imparţial va trebui să recunoască frica ce a intrat în rândurile bătrânilor oarbă. În grupul „tinerilor" nu a existat presiunea de a intra în arena electorală, tendinţa pronunţată de a se pune în opoziţie faţă de „Concordia" şi de conducere „bătrână" a partidului.

Corespondentul dumneavoastră e pe deplin la curent cu cele ce se petrec în cercurile tinerilor şi vă poate asigura că între ei domină ideea că soarta actualelor alegeri încă e în mâna „bătrânilor”. Aceasta e opinia „normativă”. Deşi nu o împărtăşesc, sunt silit să constat că ea există şi domină, fiind profesată de membrii cei mai cu trecere. Ei bine, bătrânii au cedat unui sentiment prea matur şi nemotivat de temere. Dar fapt e că au cedat şi, de aici, rezultă, pentru ceilalţi, datorii asupra cărora îmi voi permite să atrag atenţiea partidului. Până atunci, însă, întreb: mulţumi-se-va adunarea de mâne cu lista – partea ei personală nu o discut azi –, aşa cum e croită ea, adică privitoare numai la cele trei mandate din curiile poporului, şi scăpând din vedere total sau, mai bine zis, lăsând cele două curii boiereşti la discreţia şi bunul arbitru al membrilor ei, fără control naţional, de parcă membrii acestor curii n-ar face parte din naţiune, n-ar avea îndatorirea de a se supune intereselor comune şi voinţei generale.

Rău ar face adunarea, de ar admite acest principiu. Ar arăta că nu posedă nici un singur cap, care e în stare să cugete logic şi să vadă anomalia teribilă, ce rezultă de aici. Înţeleg ca baronului Stîrcea sau arhimandritului Călinescu să le convină principiul ca curia consistorială şi cea a proprietarilor boieri să-şi nominalizeze candidaţii după arbitrul propriu, şi nu după avizul luat de la comitetul naţional, şi contrar cu interesele comune.

Dar datoria oamenilor lipsiţi de egoism e de a se lupta, ca să nu fie abandonat principiul adevărat al unităţii intereselor naţionale ale Românilor din Bucovina şi dreptul partidului de a nominaliza el, prin organele sale constituţionale, candidaţii pentru toate curiile. Desconsiderarea acestor principii aduce partidului pericole colosale. Discreditează şi anihilează solidaritatea, introduce nemulţumire în rândurile curiilor poporale, fiindcă boierii dispun aici, fără a suferi însă o reciprocă ingerinţă asupra curiei aristocrate, şi – ce e periculos de tot – patronează candidaturile, care, de altfel, nu ar îndrăzni a se ivi. Pentru adevărul aserţiunilor mele, voi avea trista satisfacţie să primesc dovezi eclatante, privitoare la curia electorală a prelaţilor din consistoriu, dacă nu se vor lua, de cu bună vreme, măsuri drastice şi neşovăitoare. Ziua de mâne va arăta dacă mai are partidul sentiment viu şi vede cine îl poartă de nas. Aici e rolul tinerimii, mai ales al ei, căci ea reprezintă demnitatea şi progresul.

Am încă un cuvânt la adresa ei. Prin faptul că „Concordia” oferă grupului „tânăr” un mandat şi, prin aceasta, posibilitatea de a introduce, în situaţia politică, asanarea pe care o cere imperios opinia publică, trezită tocmai şi, mai ales, prin critica „tinerilor”, aceştia din urmă au datorie morală, de-a întra în arenă. Zvonurile lansate, că persoanele luate în combinaţie vor refuza, nu au dreptul de a fi adevărate. Dacă tinerimea nu are luptători, ea încetează de-a fi speranţa noastră; încetează de a fi un factor demn de considerare. Atunci „bătrânii” vor rămânea eterni şi caraghioslâcul politic nu va avea sfârşit. Şi în

această privinţă, ziua de mâne va aduce lămuriri. Dar un lucru e clar. Dorinţa majorităţii dintre tineri e incontestabil pentru „activitate”.

*

Din Cernăuţi, în ultimul moment, primim următoarea notiţă interesantă: Comitetul electoral român, instituit din incidentul alegerilor pentru parlament, s-a grăbit să supună lista candidaţilor români guvernatorului. Guvernatorul a exprimat următoarea cenzură: „Domnilor, n-am nimic în contra lui Popovici (George Popovici, adică poetul T. Robeanu – n. n.). Dar mă tem că el nu va fi partizanul vostru şi, precum cehii tineri, care, peste noapte, au înlăturat pe cehii bătrâni, astfel puteţi fi şi dumneavoastră bătuţi de românii tineri. Dar mie poate să-mi fie, în fine, egal”.

Are dreptate domnul guvernator al Bucovinei. Afacerile interna ale partidului român sunt un lucru unde nu-i fierbe oala şi, deci, ferească a-şi băga nasul! De atâta, însă, îl putem încredinţa, că românii „bătrâni” de pe acum nu mai există, decât în câteva exemplare, uzate până la exces (***Tribuna Poporului***, Anul I, Nr. 18, miercuri 29 ianuarie / 10 februarie 1897).

¤

1897: Lupta în Bucovina. Cernăuţi, 7 Februarie. Peste trei, patru săptămâni, vor începe, în Bucovina, alegerile pentru parlamentul din Viena. În Bucovina, cu câteva zile mai curând, decât în celelalte provincii ale monarhiei! De aceea, uşor se înţelege că toţi s-au grăbit să se lămurească cum să stea în faţa acestui lucru, de mare însemnătate, şi pe cine să aleagă. Şi fruntaşii poporului român din Bucovina s-au adunat la Cernăuţi şi s-au chibzuit asupra acestei trebi. Multe s-au pus, aici, la cale şi multe va trebui să zicem despre acea adunare. Dar lăsăm să le vină rândul.

Acum, vom vorbi numai despre ce s-a hotărât pentru alegerea în curia a cincia, pentru că această alegere e cea dintâi şi chiar foarte aproape. Fruntaşii români, adunaţi la Cernăuţi, au hotărât ca toţi românii, la acea alegere, să-şi dea glasul pentru Dr. George Popovici, din Cernăuţi, bărbat tânăr încă, ajuns abia în floarea vieţii. Naţia românească din Bucovina a intrat, acum, în timpuri grele, că-i prigonită de cei de la putere. Cu atât mai vârtos, trebuie să se pună ea pe lucru, trebuie să sară în luptă. Mai ales ţărănimea din Bucovina pătimeşte mult şi are multă lipsă de ajutor.

Toate liftele străine se aşează în ţară şi strâmtoresc pe bieţii români. Trebuie să fi văzut Bucovina cu ochii tăi, ca să ştii cât de jalnică soartă au nepoţii ostaşilor lui Ştefan Vodă. De aicea urmează că alegerile de deputat sunt un lucru deosebit de însemnat pentru naţia românească din Bucovina. Dacă va fi ales un om cuminte, cu inimă cinstită şi cu voinţă tare, el va putea

multe îndrepta.

Fruntaşii români, adunându-se la Cernăuţi, au chibzuit că de folos ar fi, mai ales acuma, dacă s-ar alege deputat, pentru curia a cincia, dl Dr. George Popovici. Dr. Popovici este un bărbat care poate ajuta poporului român din Bucovina şi este omul care vrea să ajute. Căci mulţi sunt care pot, dar sufletul lor e mic şi împietrit. Dl Dr. George Popovici e unul dintre cei dintâi bărbaţi de carte din Bucovina. E un tânăr înţelept şi cald la inimă. Tinerimea românească din Bucovina i se încrede ca unui sfânt. Silinţele mari, ce şi-a dat, cu Internatul din Cernăuţi şi cu cabinetele de cetire, de pe la sate, sunt aminte tuturor românilor din Bucovina. Aşa un bărbat, care lucră şi cu mintea, şi cu fapta, le trebuie Românilor bucovineni. E adevărat că dl Dr. George Popovici e încă tânăr. N-a fost încă deputat şi-i va trebui câtăva vreme, până s-a deda în cele ale deputăţiei.

Dar ca om întreg ce este, în un an, doi, va fi deprins şi meşter. Şi Românii din Bucovina ştiu ce este răbdarea. Ei nu vor cere fructe înainte de timp. Dar fără îndoială că, punându-şi toată speranţa în un om şi dându-i timp şi răgaz, nu se vor lăsa, când va fi sosit ziua vedelei, amăgiţi numai cu vorbă dulce, ci vor cere fapte.

Până atunci, însă, vor avea încredere, pentru că bărbatul de care e vorba are nume bun şi cinstit. La începutul lunii viitoare, românii din districtele de miazăzi ale Bucovinei îşi vor da, cu toţii, glasul pentru Dr. George Popovici şi vor fi dobândit un tare apărător, care, cu sabia ascuţită a vorbirii sale înţelepte, va cuceri, pentru poporul român din Bucovina, o soartă mai cu dreptate. Să le ajute Dumnezeu Bucovinenilor (***Tribuna poporului***, Anul I, Nr. 20, sâmbătă 1/13 februarie 1897).

1898: Adunarea de la Rădăuţi. Cu data de „Cernăuţi, 26 februarie nou 1898”, „Patria” scrie: „Adunarea electorală din Rădăuţi, la care a dat, ieri, deputatul nostru, Dr. George Popovici (poetul T. Robeanu – n. n.) seamă despre situaţia noastră politici şi despre activitatea Clubului Român parlamentar, a decurs splendid. Sosind, vineri, în 25 februarie 1898, dl Dr. Popovici la Rădăuţi, i s-a înmânat nota prefecturii, prin care se ia act de această adunare. Nota e emisă în limba română şi e primul caz în care, la anunţuri române, căpitanatul (prefectul – n. n.) răspunde româneşte; să sperăm, însă, că, de acum, înainte, va deveni uz general.

Deja la orele 2 și jumătate, sala comunală era înghesuită de alegători români. Nu mai era nici un loc liber. Înaintea Palatului Comunal (primăria – n. n.) stăteau mase mari de popor, care nu aflară intrare, din lipsă de spaţiu. Mai multe dame române, care doreau să participe, au trebuit să renunţe. Un

comitet de gospodari, care avea distincţie tricoloră, susţinea ordinea, care a fost perfectă.

La orele 3, deputatul Dr. Popovici apare în sală, viu aclamat. Imediat după sosirea domnului deputat, adunarea se constitui, alegându-se, prin aclamaţii, președinte domnul exarh Teodor Patraş, din Frătăuţii Vechi, care, salutat de aplauze frenetice, ocupă fotoliul şi ţinu un însufleţit discurs de deschidere. Domnul președinte trecu în revistă istoria trecutului nostru. În timpurile noastre de vitejie, se strângeau locuitorii Moldovei, la chemarea căpitanilor. Şi astăzi avem dureri. Şi venim să le spunem deputatului nostru. Părintele Patraş salută călduros pe domnul deputat şi-i acordă cuvântul.

Domnul Dr. Popovici, salutat de aplauze zgomotoase, luă cuvântul, dezvoltând, în o vorbire mai lungă, idei, îmbrăcate în formele unui discurs bine înţeles şi adeseori acoperit de aprobări generale şi însufleţite (***Tribuna Poporului***, Anul II, Nr. 34, joi 19 februarie / 3 martie 1898).

1898: Distingerea de care a fost făcut părtaş dl baron Vasilco, din partea Alteței Sale imperiale, archiducele Francisc Ferdinand, moştenitorul tronului austro-ungar, este o urmare, pe cât de neaşteptată, pe atât de îmbucurătoare, a atitudinii românului verde bucovinean în Delegaţiuni.

Confratele nostru din Cernăuţi, „Patria", comentând acest fapt neaşteptat al Alteţei Sale, îşi exprimă unele păreri şi constată unele apariţii ori împrejurări care ne fac să le cuprindem şi noi în cuvântul cu care ne permitem a comenta distingerea întâmplată.

Să analizăm, mai întâi, ştirea însăşi despre incidentul, dată de noi după „Patria", care o reproduse-se şi dânsa, din „B. R.".

Din alt izvor şi numai peste câteva zile, am aflat, că „B. R." înseamnă „Bukowinaer Rundschau", o foaie, după toate aparenţele, oficială ori cel puţin semioficială, în sfârşit o foaie care este, se vede treaba, în legături şi în poziţia de a afla şi lucruri care nu-s încunoştiinţate şi altor ziare, fie ele orişicât de importante, şi în relaţii de prietenie politică şi naţională atât de strânse, cum este, desigur, raportul între dl baron Vasilco şi confratele nostru român bucovinean. De ce „Patria" nu a primit ea, mai întâi, sau cel puţin deodată cu „B. R." ştirea, nu vrem să discutăm, încredinţaţi fiind că așa cum s-a făcut bine s-a făcut...

Vorba vine numai de ce ştirea, despre o întâmplare aşa de „interesantă" pentru patrioţii din Ungaria, nu a fost, în nici un fel, fie prin telegraf ori pe altă cale, comunicată ziarelor de aici. Sau telegrama doară şi sosise, la biroul oficios telegrafic din Budapesta, dar directorul biroului nu s-a simţit împuter-

nicit a o transmite ziarelor, înainte de a întreba, la locul competent superior, care interzisese organelor oficioase a comenta păşirea baronului Vasilco în Delegaţiuni? Oricare din aceste două versiuni – şi *tertium non datur* aici – o fi adevărată, ea rămâne foarte caracteristică.

Dar dacă nici „Patria”, nici foile din Budapesta nu aveau ştirea, se impune întrebarea: cine este acel bine informat, care a trimis-o lui „Bukpwinaer Rundschau”? Asta e chestiunea, pe care nici noi nu ne încumetăm a o dezlega, în mod apodictic, ci numai aşa, pe ghicite. Cine o fi comunicat, aşadar, foii nemţeşti – oficială ori semioficială, până nu ne-o spune confratele din Cernăuţi – nu ştim, dar atâta rămâne sigur, că: întâi, a fost foarte bine informat, ba chiar martor ocular, văzuse incidentul de aproape; iar apoi, că desigur şi înadins a fost îusărcinat cu comunicarea întâmplării, către suspomenitul organ oficial, desigur cu intenţia şi presupunerea că telegrama va fi trimisă mai departe, dacă nu la alt loc, atunci cel puţin la Budapesta. Corect şi logic? Credem că da.

Cine a trimes, aşadar, foii nemţeşti informaţia? Nu se poate deduce altfel, decât: ori din jurul baronului Vasilco, ori din jurul altcuiva. Pentru a ne da noi înşine un răspuns, pe cât se poate de verosimil, la întrebările relevate, să vedem cum sună ştirea din „Bukowinaer Rundschau”:

„La alergările de cai, care au avut loc marți (7 iunie) la Freudenau, Arhiducele Francisc Ferdinand de Este i-a cerut şefului casei sale de vânătoare, contele Abensberg-Traun, să-i prezinte pe deputatul dl baron George Vasilco. Alteţa Sa a conversat, apoi, vreme mai îndelungată, cu dl baron Vasilco, ceea ce se consideră de o deosebită distincţie. Este evident că Alteța Sa Imperială a căutat să dea deputatului român o satisfacţie strălucită, pentru infectele injurii, cu care a regalat presa maghiară pe baronul Vasilco, pentru aducerea cestiunii naţionale în Delegaţiuni”.

Forma precisă, cuvintele hotărâte, ai putea zice milităreşti, stilul întreg, precum şi chipul în care se scoate la iveală atât distingerea însăşi, cât şi, mai ales, lauda ascunsă la adresa deputatului şi membrului român în Delegaţiune ne face să credem că informaţia nu a ieşit din nemijlocita apropiere a dlui Vasilco. Iar dacă aceasta o admitem, nu ne rămâne decât a crede că izvorul ştirii este a se căuta în jurul acelui altcineva...

Ia să ne uităm, acuma, mai de aproape, la cuprinsul informaţiei.

„Alteţa Sa Imperială i-a cerut” etc., să-i fie „prezentat” dl Vasilco . Din această stilizare reiese că arhiducele nu-l cunoştea, încă, până atunci, pe dl Vasilco și voia, deci, într-adins să-l cunoască, cu această primă ocazie, la care ştia că deputatul bucovinean se află; ocazia, tocmai la alergări, în mijlocul unui număr foarte mare a boierimii celei înalte din toată Austria, ba poate chiar și din Ungaria, o mulţime unde şi persoane cu titluri mult mai sunătoare decât

baroni nu prea se întâmplă a fi tocmai „deosebit distinse” cu „conversaţia”, care dăinueşte „vreme mai îndelungată”, de către moştenitorul tronului.

Păstrând cu sfinţenie respectul nemărginit, ce-l datorăm Alteţei Sale Imperiale, credem a nu-l ştirbi întru nimic, punându-ne întrebarea: cam cine o fi spus Arhiducelui că, între mulţimea cea mare şi strălucită, se afla şi deputatul dl baron Vasilco, lui cu totul necunoscut? „Alteţa Sa a conversat, apoi, vreme mai îndelungată, cu dl deputat baron Vasilco, ceea ce se consideră de o deosebită distincţie”. Deşi orice cetăţean, fie cât de sus pus pe treapta socială şi cu orice titlu s-ar putea mândri pe drept şi, fără a trece nemodest, de a fi distins, cu o conversaţie mai îndelungată, de către moştenitorul tronului austro-ungar, totuşi nu ne vine a crede că dl baron Vasilco ar fi trimis foii nemţeşti, spre publicare, comunicatul în chestiune.

Să analizăm, mai departe, comunicatul. „Este evident” – aceste două cuvinte sună aşa de categoric, încât, cu forţă irezistibilă, se impune părerea că informaţia a ieşit din jurul, din sânul suitei arhiducelui Francisc Ferdinand. Şi apoi urmează toată importanţa şi gravitatea ştirei din „Bukowinaer Rundschau”: „Este evident, că Alteţa Sa Imperială a căutat să dea deputatului român o satisfacţie strălucită, pentru infectele injurii, cu care a regalat presa maghiară pe baronul Vasilco, pentru aducerea chestiunii naţionale în Delegaţiuni”; să vedem, mai de aproape, înţelesul acestor cuvinte.

Alteţa Sa a vrut să-l cunoască pe baronul Vasilco şi să-i vorbească anume, spre a-i da „satisfacţie strălucită, pentru infectele injurii, cu care l-a regalat presa maghiară”. Anume în acest scop a vrut archiducele să-i fie prezentat deputatul dl baron George Wassilco. Iar finalul înformaţiei răsună, într-adevăr, ca un ecou, pe cât de clar, pe atât de puternic al păşirii dlui Vasilco, în cuvintele: „pentru aducerea chestiunii naţionale în Delegaţiuni”. Aici este poanta, aici culminarea şi a înformaţiei, şi a incidentului însuşi, la care ea se referă.

În ce termeni şi cuvinte o fi dat Alteţa Sa baronului Vasilco, pe timpul conversaţiei mai îndelungate, acea „satisfacţie strălucită”, se înţelege, nu putem şti; suntem mulţumiţi şi cu cele ce ni le spune informaţia, stilizată în mod atât de categoric. Nu credem să greşim, însă, dacă presupunem că, în această „strălucită satisfacţie”, se cuprinde şi aprobarea păşirii românului verde bucovinean.

După acestea, ni se impune întrebarea cea mai gingaşă: O fi venind Alteţa Sa Imperială, din propriul său imbold, la gândul, de a i se prezenta „deputatul dl baron Vasilco”, de a-l distinge în mod deosebit, cu conversaţie mai îndelungată, şi a-i da o „satisfacţie strălucită pentru” etc. şi „pentru aducerea chestiunii naţionale în Delegaţiuni”?

Admiţând, cu bucurie, că aşa este şi, mai ales, având încredere în ne-

mărginita lui iubire şi supunere faţă cu Acela care avea să urmeze în domnie, cu greu ne vine a presupune că ar fi făcut-o fără ştirea şi învoirea Maiestății Sale Monarhului. Nu ne este însă iertat a scruta şi mai profund, mai amănunţit gândul şi intenţia Monarhului şi a urmaşului Său presumptiv.

*

Meritul mijlocit şi al acestor constatări, ce ne-am permis a face din fapta arhiducelui Francisc Ferdinand, revine unui român bucovinean. În aprecierile sale asupra acestui fapt, „Patria" zice, în două locuri, că este „de cea mai mare importanţă pentru românii Bucovinei... care, prin discursul dlui baron Wassilco, au avansat în primele rânduri ale luptătorilor pentru chestiunea naţională". Constatând aceasta, „Patria" scrie:

„Fraţii, care aproape ne-au uitat, să-şi îndrepte mai intens privirile asupra Bucovinei şi să stea într-ajutor, cu fapte şi sfaturi, românilor, care încă au o poziţie interioară de tot dificilă"; ca „ideile şi sentimentele, puse în circulaţie prin ridicarea chestiunii naţionale, în Delegaţiuni, să nu rămână dorinţe sau explozii momentane, fără consecinţe, ci să restituie contactul stabil şi reciprocitatea tuturor românilor, în lupta pentru lumină şi adevăr". Şi mai la vale, se plânge că: „În urma vitregelor împrejurări, de până acum, Bucovina cădea aproape afară din sfera românismului. Lâncezirea naţională, care domnea în Bucovina, lipsa de legătură cu corpul naţiunii, au izolat întru atâta pe românii din ţările vecine, încât, dincolo de Carpaţi şi, mai ales, în Regat, se lua foarte rar act de existenţa noastră, de durerile şi bucuriile noastre".

Recunoscând, în măsura cuvenită, îndreptăţirea acestor plângeri şi imputări, desigur nu ne vor lua fraţii bucovineni şi organul lor în nume de rău, dacă afirmăm că o mare parte, dacă nu partea covârşitoare a constatărilor acestora, cade tocmai în cârca acelei „lânceziri naţionale, care domnea în Bucovina", acelei „vitregimi a împrejurărilor", care ţinea pe fraţii bucovineni „afară din sfera românismului".

Cât despre vitregia împrejurărilor, binevoiască numai confratele nostru a lua în considerare că noi, aceștia „de peste Carpaţi", nu avem – fiindcă nu ne este iertat să avem – reprezentant în corpurile legiuitoare, nu avem nici o persoană, nici un bărbat, care ar sta în legături cu cercurile hotărâtoare, ba ar găsi chiar uşi deschise, în urma poziţiei lui sociale, în acele cercuri hotărâtoare, pe când de aceste împrejurări favorabile fraţii bucovineni se bucură. În această privinţă, aşadar, „vitregia timpurilor" este mai nefavorabilă nouă, decât fraţilor bucovineni.

În ce priveşte „sprijinul moral", de care, zice organul lor, au trebuinţă, noi, confraţii lui, pe când eram la „Tribuna" veche, ne făceam datoria, în mod cât se poate de conştiincios şi cât de des; în foiţa ei şi, pe urmă, în broşură

separată publicaserăm lucrarea atât de apreciată despre Bucovina a colegului nostru de atunci, George Bogdan-Duică, o lucrare despre care şi fostul locţiitor al țării, contele Goess, se exprimase în mod foarte lăudabil.

Credincioşi principiilor noastre, vom ţine seamă, în măsura largă, de dorinţa exprimată şi vom pleda călduros pentru „sprijinul moral al tuturor românilor”, recunoscând pe deplin adevărul şi justeţea cuvintelor, cu care confratele din Cernăuţi îşi încheie apreciările, anume că „salvarea românismului în Bucovina înseamnă nu numai salvarea unui sfert de milion de suflete româneşti, ci înseamnă, între împrejurările de astăzi, mântuiea unei poziţii de mare importanţă pentru întreaga chestiune naţională” (***Tribuna Poporului***, Anul II, Nr. 9 și 10, 9-10/21-22 iunie 1898).

1898: Fundaţiunea „Vasile Cocârlă”. În unul din numerele din urmă ale acestei foi, am amintit şi noi, în rând cu toate foile noastre naţionale, de nobila donaţie, de 20.000 florini, ce a făcut-o preotul din Ruşi-Moldoviţa, acum protopresbiter Vasile Cocârlă, la Societatea „Şcoala română” din Suceava, pentru înfiinţarea, în timp, a unui internat, în care să se adăpostească şcolarii români de religie ortodoxă din Bucovina. Fapta generoasă, aplaudată de toată presa noastră, merită ca, deşi, la prima vedere, s-au părea de însemnătate mai mult locală, să ne ocupăm de ea ceva mai de aproape; căci este un ce foarte lăudabil, ba dovadă de cea mai curată iubire, nu numai către fraţii săi cei mai de apropiere, ci către tot neamul său, ca cineva să se despartă de toată agonisita unei vieţi pline de osteneli şi să depună acea agonisită pe altarul naţiunii sale, ca din aceea să se dea pâine celor flămânzi şi să se îmbrace cei goi, şi să înveţe cei doritori de învăţătură.

Din biografia nobilului donator, precum o descrie compatriotul său, dl Vasile Bumbac, în „Gazeta Bucovinei”, însemnăm că preotul Vasile Cocârlă s-a născut, la 22 martie 1836, în comuna Costâna, partea Berindeşti (sat dispărut – n. n.), din părinţi ţărani, a învăţat şcoala elementară în sătul natal, apoi a continuata la Suceava, a terminat studiile gimnaziale în Cernăuţi, şi tot acolo şi cursul clerical, în toate clasele cu diligenţă rară, purtare bună, economie lăudabilă. Deosebit talent arată tânărul student pentru muzica vocală şi instrumentală, pe care le cultiva cu bun succes.

La 1866, se căsători, la 1867 se hirotoni întru diacon şi presbiter şi se rândui preot la Costişa, apoi administrator parohial, şi, la 1870, paroh la Ruşi-Moldoviţa, unde, ca preot model, păstoreşte poporul până în prezent. La 1873, pierdu, prin moarte, pe soţia sa, iar la anul 1882, moartea îi răpi şi pe unica fiică, ce avea. Cât pentru fundaţiunea, de care ne ocupăm, satisfacem cu plăcere apelul ce îl face Comitetul „Şcolii române” către toate foile noastre,

de a publica procesul verbal al şedinţei ei respective, cu atât mai vârtos, căci fapta nobilă semnalează un nou îmbucurător progres în viaţa fraţilor noştri bucovineni, şi, ca atare, merită a fi inclusă în analele istorice ale poporului nostru. Iată acel proces verbal:

„Nr. 11 ex 1893. / Proces verbal // *din şedinţa comitetului „Şcoala română”, ţinută în 23 august (4 septembrie) 1893.* // Prezenţi: Toţi membrii comitetului şi, ca oaspe, dl protoprezbiter Samuil Pietroschi. / Vicepreşedintele I, dl Constantin Cosovici, comunică următoarele:

„Chemaţi fiind de protoprezbiterul, dl Vasile Cocârlă, ca să-l vizităm la Solca, unde se afla spre restaurarea sănătăţii sale, am plecat, Iuni, în 16/28 august 1893, dimpreună cu membrul comitetului, dl adjunct Epaminonda Voronca, prin Rădăuţi, unde ni s-a asociat dl adjunct Emilian Isopescu, la Solca, unde am fosta întâmpinaţi de către dl protoprezbiter Vasile Cocârlă. Nesimţindu-se Prea Cucernicia Sa în puteri, ne-a comunicat că, având toată încrederea în comitetul Societăţii „Şcoala română”, vrea să predea întreaga sumă juruită acestei instituţiuni filantropice, în mâinile comitetului actual, drept ai cărei reprezentanţi ne-am înfăţişat noi.

Primind, deja, în două rânduri, suma de 2.000 florini, pe care am înmânat-o casierului Societăţii, d-lui Animpodist DaşchevicI, Prea Cucernicia Sa ne predă, în cărticele de ale casei parcimoniale din Cernăuţi (casa de economii – n. n.), sumă enormă pentru împrejurările noastre de azi, este menită se formeze baza pentru un internat, în care să afle adăpost studenţii români care frecventează gimnaziul din Suceava, aflând aici cu, ba chiar şi fără plată cortel (cazare – n. n.), vict şi privegherea recerută.

Administrarea acestei sume o predă Venerabilitatea Sa comitetului Societăţii „Şcoala română” din Suceava, îşi rezervă, însă, numai cât dreptul uzufructului, pe timpul vieţii sale.

Pentru scopurile viitorului internat, ne împuterniceşte Părintele Vasile Cocârlâ să finalizăm negocierile privitoare la cumpărarea tuturora realităţilor (terenurile şi construcţiile – n. n.), aşa numite ale lui Volcinschi, care se află, în prezent, în posesia dlui proprietar mare din Stroieşti, George cav. de Popovici, şi anume cu suma de 13.000 florini v. a. (florini vienezi – n. n.), să reparăm şi se adaptăm edificiile de pe acele realităţi şi să le închiriem, până ce se vor afla vrednici imitatori ai Prea Venerabilităţii Sale, care vor strânge un fond atât de mare, ca să poată înfiinţa un internat pe o bază solidă.

Predându-ne suma numită, faţa Prea Cucerniciei Sale s-a înveselit şi, surâzând, ne-a comunicat: „Mi-e uşor la inimă, ca şi când mi-aş fi înzestrat copiii”.

Multe virtuţi eroice am văzut, am fost prezenţi când bravii noştri români şi-au vărsat sângele pentru ţară şi împărat; ca să se despartă, însă, cineva în

viață de întreaga sa avere, depunând-o pe un altar sfânt, precum este acela al „Școlii române”, astfel de natură eroică nu am văzut încă.

Depunem această sumă în mâinile casierului Societății și rugăm comitetul de a lua act despre primirea sumei de 20.067 florini și a o întrebuința conform îndegetărilor (indicațiilor – n. n.) mărinimosului filantrop, care a urmat cuvintelor Mântuitorului: „De voiești să fii desăvârșit, mergi și vinde-ți averile tale și le dă săracilor, și vei avea comoară în cer; și vino și urmează mie” (Matei, cap. 19, v. 21).

Profesorul, dl Vasile Bumbac, seniorul comitetului Societății „Școala română” și prieten, din pruncie, al mărinimosului filantrop, face următoarea propunere:

Comitetul Societății „Școala română” primește, în administrare și posesiune, suma depusă din partea Prea Venerabilului domn Vasile Cocârlă, promițând și obligându-se de a satisface tuturor dorințelor exprimate din partea Prea Venerabilității Sale, cât și ale acelora care se vor ivi în viitor. Societatea „Școala română” ia asupra-și chivernisirea conștiincioasă a averii depuse în mâinile ei și a o fructifica astfel încât să o poată întrebuința, în scurt timp, pentru acel scop, pentru care este menită. Internatul, care se va deschide la timpul său, va purta numele urzitorului, numele „Internatul protoprezbiterului Vasile Cocârlă”. Această propunere se primește unanim.

Spre a arăta atât consimțământul la toate dorințele exprimate, iar mai ales spre a mulțămi generosului bărbat pentru încrederea ce o are în comitetul actual al Societății „Școala română”, cât și spre a manifesta devoțiunea tuturor acelor tineri studenți, care vor avea, la timpul lor, parte de instituțiunea Prea Venerabilității Sale, dl Vasile Bumbac propune, mai departe, ca membrii comitetului, încântați de atâtea impresiuni mărețe, sculându-se, să ureze mult prețuitului bărbat mulți ani. Sub o emoțiune generală, se corespunde și acestei propuneri.

Spre a demonstra, că românii pricep a fi mulțămitori, membrul comitetului, dl Simion Florea Marian, propune ca procesul verbal al acestei ședințe, care cu greu va alia semenii, să se publice în „Gazeta Bucovinei”, din care îl vor reproduce toate gazetele care ne sunt binevoitoare. Fiind spiritele mișcate, se suspendă tratarea tuturor celorlalte agende pentru ședința memorabilă din 23 august 1893.

Suceava, în 23 august (4 septembrie) 1893. / Dimitrie Costin m. p., Constantin Cosovici m. p., Dr. Vasile Tarnavschi m. p., Emanuil Ciuntuleac m. p., Gheorghe Buliga m. p., Vasile Bumbac m. p., Ștefan Stefureac m. p., Simion FIorea Marian m. p., Dr. Animpodist Dașchevici m. p., Lazăr Vicol m. p., Epaminonda Voronca m. p., Alexandru Pașcan m. p.”.

Cu drept cuvânt, „Gazeta Bucovinei” aduce, în Nr. 74 al anului curent,

portretul generosului binefăcător, precum şi un însufleţit articol de fond întru preţuirea fundaţiei întemeiate de dânsul. Meritul l-a încununat Înalt Prea Sfinţitul mitropolit Silvestru Morariu, când a donat pe fiul său spiritual cu hirotonia de protoprezbiter. Din inima poporului nostru a vorbita toată presa română, aducând elogiile sale vrednicului bărbat, care, cu aşa „dragă inimă”, a depus toată avuţia sa pe altarul luminării iubitului său popor.

„Mi-e uşor la inimă, ca şi când mi-aş fi înzestrat copiii!”, a zis venerabilul preot, când a pus tot avutul său în mâinile comitetului „Şcolii române”. Fie ca generosul dăruitor să ajungă a vedea, cu ochii săi, fructele acestei „înzestrări a copiilor săi” şi ca exemplul cel luminos, ce ni l-a dat preotul Vasile de la Moldoviţa, în toate părţile locuite de poporul nostru să afle preţuitori şi imitatori! / **Zaharia BOIU** (***Transilvania***, Anul XXIV, Nr. 12, 15 decembrie 1893).

1898, Ioan Pop Reteganul: ***Bucovina***. Când zicem că suntem Români, trebuie să ne aducem aminte că numele nostru vine de la cetatea Roma, care s-a zidit la anul 753, înainte de Christos şi stă până în ziua de azi, acolo, în Italia, unde nu-i iarnă friguroasă ca pe la noi. Şi noi din acea ţară am venit aici, adică nu chiar noi, ci strămoşii noştri, pe care i-a adus, pe aceste plaiuri, împăratul Traian, pe la anul 105 după Christos, adică acu 1.793 ani. Şi nu ne-ar fi adus, poate, pe-aici, dacă nu ar fi avut necaz cu Dacii, adică cu poporul ce trăia, până într-acolo, pe aceste plaiuri, pe unde azi şed Ungurii şi Românii, adică prin Ardeal, Banat, Bucovina, România şi Basarabia.

Dar Dacii, fiind oameni neastâmpăraţi, necăjeau mult pe vecinii lor, pe Romani, de aceea Traian s-a hotărât să-i stângă de pe faţa pământului, ca să nu mai aibă năcaz eu ei. Aşa a şi făcut Traian, că a venit cu armată mare asupra lor, i-a bătut, aici, la ei acasă, i-a ucis, iar cei rămaşi au luat lumea-n cap, de frica Romanilor, ori au fost prinşi şi duşi la Roma, în robie. Apoi, Dacia fiind goală ori aproape goală, a populat-o Traian cu coloni, aduşi din Italia şi din toată împărăţia romană. De la acei coloni ne tragem noi, Românii de azi, şi de aceea ne şi numim Români; de la ei ne-a rămas pământul pe care călcăm, care ne nutreşte, până suntem vii, şi care ne primeşte în sânul său, după moarte, acest pământ „cu al nostru sânge îngrăşat, cu ale noastre lacrimi udat”, de la strămoşi ne-a rămas şi limba ce o avem, limba românească.

Timp de vreo 270 de ani, avură strămoşii noştri pace, pe aceste plaiuri, care se numeau Dacia Traiană. Dar, după aceea, începură a roi, din Asia, şi a da navală, peste împărăţia Romanilor, mulţime de popoare sălbatice: Goţii, Hunii, Gepizii, Avarii, Slavii, Bulgarii, Ungurii, Pecenegii, Cumanii şi Tătarii, care, aproape o mie de ani, s-au preumblat prin Europa, pustiind, arzând, răpind

tot ce le sta în cale. Dar, de la o vreme, s-au dus mai toate, cum au venit, iar care s-au aşezat în Europa s-au îmblânzit şi au părăsit viaţa nomadă, şi s-au făcut cetăţeni stabili, ca Europenii.

Pe poporul roman, însă, nu l-au putut stinge, căci, precum răsar, dintr-o trupină de vie mlădiţe proaspete şi tinere, aşa au răsărit şi din trupul cel vechi al imperiului roman alte popoare tinere: Francezii, Italienii, Spaniolii, Portughezii şi noi, Românii. Noi, aceste cinci popoare, suntem dintr-o trupină, dintr-o viţă şi, de aceea, ne şi recunoaşte întreaga lume, sub nume de „viţă latină" (romană), deci suntem fraţi de un sânge, de o mamă; limbile acestor popoare surori toate îşi au începutul din cea romană (latină). Toate aceste popoare se ţin de religia romano-catolică, afară de noi, Românii, din care unii suntem greco-catolici, iar alţii, greco-ortodocşi.

Pe timpul năvălirii popoarelor celor barbare, strămoşii noştri din Dacia şi-au mântuit viaţa în munţii Carpaţi, ce înconjură Ardealul din toate părţile. Iar după ce popoarele acele sălbatice s-au retras, din acei Carpaţi au prins Românii a roi ca dintr-o matcă şi a se resfira iar pe câmpiile care erau, odată, în stăpânirea lor. Astfel, Românii, sub conducerea lui Dragoş, s-au coborât, din codrii Maramureşului Ardelenesc, pe la 1288, şi au întemeiat statul Moldova; Radu Negru s-a dus, din Carpaţii Făgăraşului din Ardeal, şi a fundat România.

Moldova era între râurile Moldova, Siret, Nistru şi Marea-Neagră; România, între Carpaţi, Nistru şi Dunăre. Timp de 487 ani, fu aşa, dar, pe la 1775, o parte a Moldovei, Bucovina, trecu la împărăţia Austriei, adică se rupse de către maica sa, Moldova. Sub stăpânirea domnilor Moldovei, se numea Bucovina „Ţara de Sus", mai târziu, Arboroasa. Ca toată Dacia traiană, aşa a avut şi Bucovina de suferit, din partea popoarelor barbare, ce au inundat-o, pe timpul năvălirii popoarelor: Goţi, Gepizi, Huni, Avari, Unguri, Tătari ş.a., care au lăsat după sine numai groază şi frică.

În acest timp, de aproape o mie de ani, Românii toţi, aşadar şi cei din Bucovina, fură împiedicaţi în dezvoltarea lor culturală şi fură buni bucuroşi că-şi pot mântui viaţa, datinile şi limba, şi ca să poată păstra aceste comori, luptau contra duşmanului pe moarte, pe viaţă; iar când nu mai puteau lupta, de foame şi oboseală, atunci se ascundeau în desişul codrilor, în creierii Carpaţilor, şi duceau cu ei aceste comori scumpe, ca să le poată lăsa întregi, neştirbite, urmaşilor lor.

Cât timp fu Bucovina parte întregitoare a Moldovei, avu soarta aceleia, dar, de când s-a încorporat la Austria adică de la 1774 (anul în care, la 1 octombrie, cercul de ocupaţie era complet – n. n.), lucrurile s-au schimbat. Bucovina s-a incorporat la Austria prin învoirea făcută între cei mai mari ai Austriei şi intre generalul moscălesc Romanţov (Rumeanţev – n. n.), ca adică să ia Bucovina de la Turc (că Moldova întreagă era sub stăpânirea turcească) şi să o încopcie la Austria (7 mai 1775).

După numărarea poporului Bucovinei, care mai tot era Moldovean, s-a adeverit că, la 1776, erau 75 mii de suflete, locuind în trei oraşe, Suceava, Cernăuţi şi Siret, şi în 229 sate. Din aceştia, erau 415 preoţi, 86 dascăli, 466 călugări, 88 călugăriţe, *288* diregători mai mici, 45 neguţători, 14,992 ţărani, 58 Armeni, 522 Evrei şi 294 Ţigani, va să zică nici o mie nu erau străini, ci toţi Români sau, cum se numeau şi se numesc ei, până în ziua de azi, Moldoveni. Fiind poporul Bucovinei mai tot Români, de la sine urmează că limba românească o vorbea şi o folosea în toate afacerile şi cum că aşa era dovedeşte şi scrisoarea, tipărită la 27 August 1777, prin care împărăteasa Maria Teresia cheamă deputaţi de toate stările poporului să se adune, pe 1/13 Octombrie, în Cernăuţi, ca să jure credinţă către tron şi împărăţie. Iată începutul acelei tipărituri:

„Noi, Maria Teresia, cu mila lui Dumnezeu

A Râmului împărătească, văduvă crăiască de la ţara Ungurească, Bohemia, Dalmaţia, Croaţia, Slavonia, Galiţia şi Lodomeria; Arhicneaghină de Austria, Cneaghină de la Burgundia, Cneaghină de la Branat, Mare Cneaghină de la Toscana, la toţi şi fiecăruia, ce sunt locuitori într-această Bucovina, district, care oriunde, ce sat sau moşie au aice de stăpânesc, cu care sunt ai noştri supuşi sau podani şi protecţia noastră sunt vrednici a avea: Adică tuturor Mitropoliţilor, Arhiepiscopi, Episcopi, Arhimandriţi, Dichei, Egumeni, Protopopi, Preoţi, Mazili, ruptaşi şi la toată prostimea, oraşe, târguri, sate, şi la toată obştea, atât parte bisericească, cum şi lumească, vă adeverim întâi a noastră împărătească şi crăiască milă, gând bun şi tot binele, cărora noi cele arătate mai jos arătăm şi înştiinţare facem (şi aşa mai departe, toată scrisoarea e româneşte, de unde iese că, pe atunci, româneşte se scria către obştea Bucovinei, a cărei limbă era româna. În privinţa aceasta avem mai multe dovezi (vezi „Părţi alese din istoria Românilor bucovineni”, scrisă în limba poporală de eruditul şi zelosul preot Constantin Morariu, Cernăuţi, 1893).

Dar, la 1786, se împreuna Bucovina cu Galiţia, care împreunare ţinu 62 ani, adică până la 1848. Şi, de-odată cu această împreunare, urmară, asupra poporului român bucovinean, relele cele mai mari, descrise în modul următor, de un vrednic scriitor al nostru:

„Nici sângeroasele şi necurmatele războaie, întâmplate pe pământul Bucovinei, nici năvălirile sălbatice ale Tătarilor şi Cazacilor, nici năvălirile turbate ale Turcilor nu au adus mai multă stricăciune naţiei române din Bucovina, decât această împreunar nefirească cu Galiţia, în răstimp de 62 de ani, lungi ca 62 sute de ani. Căci în acest timp nenorocit, o parte a Bucovinei a începui să-şi piardă faţa cea drept românească, în acest timp poporul românesc a început straşnic a-şi pierde limba, apucând a se da la limba rusească,

va să zică în acest timp s-a încuibat, în Bucovina, rădăcina unui rău care cu greu se va mai stârpi".

Polecii şi Leşii galiţieni, care inundară Bucovina, după împreunarea acesteia cu Galiţia, au fost varga lui Dumnezeu pentru Românii bucovineni. Ei îndată au pus mâna pe Bucovina, au scos pe învăţătorii români din şcoli, au scos pe diregătorii români din diregătorii şi, în locul lor, au băgat tot Poleci. Aceştia sugrumau limba românească, schimonoseau numele româneşti, limba românească nu mai fu suferită nicăieri în Bucovina, iar în şcoli era chinuită şi batjocorită cu sălbăticie fără margini. Făcură dascălii poleci un măgar, tăiat din hârtie ori zugrăvit pe o tablă de lemn, de care era legată o aţă, şi măgarul acela trebuia să-l poarte de grumaz copilul român ce cuteza a vorbi în limba sa română. Ca să scape nenorocitul copil de măgar, pândea să audă pe alţii, vorbind româneşte şi să le predea măgarul. Că nu era destul batjocura de a purta măgarul la grumaz, dar Sâmbăta erau adunaţi, la un loc, toţi şcolarii, din toate clasele, şi toţi aveau dreptul de a scuipa asupra păcătoşilor Români, ce aveau măgari la grumaz. Uneori, pe cei cu semnul îi şi băteau dascălii poleci. Cu băţul, scoteau din capul copiilor de Români limba românească, cu băţul băgau în capul lor limba leşească.

„Şcolăriţelor române le ziceau dascălii poleci, când le auzeau vorbind româneşte: Ar fi copile frumoase şi de treabă, dar mi-i greaţă că vorbesc ţigăneşte!" (rezumat, făcut de Ioan Pop Reteganul, unui capitol din cartea cu amintiri a lui Constantin Morariu-Andrievici – n. n.).

În popor vârâseră veneticii superstiţia că Dumnezeu nu va milui, la judecata de apoi, pe cei ce vorbesc ţigăneşte (aşa batjocoreau limba română), că pe cei ce vorbesc ruseşte îi va pune la masă cu sine, că Dumnezeu cu îngerii vorbeşte numai ruseşte (superstiţia a fost născocită şi răspândită de preoţi, inclusiv de cei români, dar care predicau şi slujeau doar în slavonă, deci într-o limbă liturgică, batjocorind limba română ca fiind „limba diavolului" – n. n.).

Aşa, copilul, de frica măgarului şi a bătăilor, copilele, de frica hulelor şi a batjocurilor, oamenii mari, de frica osândei veşnice, părăsiră limba română şi, încet, încet, se deprinseră cu ruseasca şi cu leşeasca, încât nu se mai putea cunoaşte de sunt Români ori străini.

„Căci streinul ne tot paşte
De nu ne putem cunoaşte".

E de mirare, deci că bietul Eminescu, întristat până în adâncul sufletului de această stare de lucruri, a doinit de răsunau codrii şi văile:

„De la Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate"?

Nu, căci el vedea limpede, cu cei doi ochi ageri ai săi, că:

„Din Hotin si pân' la Mare
Vin muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o aţin;
Din Goian în Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii
Şi streinul te tot paşte,
De nu te mai poţi cunoaşte,
Sus la munte, jos la vale
Au făcut duşmanii cale,
Din Sătmar pân' la Săcele
Numai vaduri de acele.
Vai de biet Român săracul
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se-ndeamnă
Nici îi este toamna toamnă.
Nici e vară vara lui
Şi-i străin în ţara lui.
De la Turnu-n Dorohoi
Curg duşmanii în puhoi
Şi s-aşează pe la noi.
Şi cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier,
Zboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului
La uşa creştinului".

La această stare ticăloasă aduseră străinii biata Bucovina, dar, la 1848, „s-a îndurat bunul monarh Francisc Josif a ridica Bucovina la rangul de ducat, dăruindu-i neatârnarea, în cele ale cârmuirii", şi aceasta s-a făcut, după cum spune diploma din 9 Decembrie 1862, „arătându-se din trecut că deosebire de limbă nu lasă să fie dorită o contopire a Bucovinei cu Galiţia". Deci, limba română a fost cea care a despărţit Bucovina de Galiţia, şi numai prin limbă îşi

poate Bucovina păstra neatârnarea ei de Galiţia. Noroc că, în cei 62 de ani, nu şi-au uitat Românii limba de tot şi nu au înlocuit-o cu cea care le promitea împărăţia cerului, că, altcum, în veci erau legaţi de Galiţia.

Deci, fraţi bucovineni, limba, limba şi iar limba! Limba românească curată să fie vorbită în familiile voastre, în şcolile voastre, în bisericile voastre, în toate afacerile voastre, căci aveţi dreptul de a o susţine şi aveţi sfânta datorinţă de a o cultiva, ca să o lăsaţi moştenire urmaşilor voştri. Acesta să o ştie tot Românul, oriunde s-ar afla el, prin urmare şi Românii din Bucovina.

Dar, dacă undeva a fost şi mai este periclitata limba română, atunci în Bucovina a fost şi, periclitată fiind limba, periclitat era viitorul Românilor bucovineni, ca parte aparţinătoare naţiunii române; era pe calea renegării. De groază că nu pot vedea faţa lui Dumnezeu ca ceea ce sunt, prinseră a se da de cea ce nu erau, de Ruşi, „numai şi numai să poată vorbi cu bunul Dumnezeu, pe ceea lume, ruseşte, căci el altă limbă nu vorbeşte, decât ruseasca”.

Boierii şi bogaţii se încuscreau cu neamuri streine; în palatele lor primiră străine limbi, străine obiceiuri, iar poporul se deznaţionaliza văzând cu ochii. Aşa află anul o mie opt sute patruzeci şi opt pe Românii bucovineni. O singură familie, din boierii cei vechi, mai cuteza, pe faţă a se da de Români, o singură familie mai cultiva simţămintele naţionale – ilustra familie Hurmuzachi. Dar, cu revoluţia din 1848, deodată aduse Dumnezeu, în Bucovina, pe învăţătorul de la Blajul Transilvaniei, pe nemuritorul Aron Pumnul, care aduse Românilor bucovineni aminte ce înseamnă cuvintele „Naţie” şi „Limbă”.

„Naţie, zice el, este poporul care are acelaşi sânge, vorbeşte aceiaşi limbă şi are aceleaşi datini şi obiceiuri. Poporul este trupul, iar limba este sufletul naţiei. Pentru aceea, precum trupul fără suflet e mort, aşa este şi naţia moartă fără limbă. Naţionalitatea este Dumnezeul, veşnicul şi deodată cu omul, născutul drept de a se folosi de limba sa în toate trebuinţele vieţii, în casă, în şcoală, în biserică şi în cele ale cârmuirii. Nimeni pe lume nu poate lua dreptul acesta al limbii!”.

Aşa învăţa Pumnul pe Românii bucovineni. Din acel timp prind a se încuminţi Românii bucovineni, prinseră a-*şi* ridica şcoli, încât, pe la 1869, erau *108* în activitate şi *104* proiectate, iar astăzi sunt, în Bucovina, *313 şcoli* primare publice, cu *821* învăţători; mai sunt *8* şcoli secundare, cu 15*4* profesori, două şcoli pentru meserii, o şcoală de cântăreţi bisericeşti, una de moşit şi o universitate, cu *36* docenţi şi *369* auditori. Pe lângă acestea, se mai află câteva şcoli şi institute private, ca internatul Doamnelor Române, Azilul de băieţi români etc.

Reînvierea Românilor bucovineni, ca naţiune, se datorează, fără îndoială, vestitei gazete „Bucovina”, redactată de iluştrii fraţi George, Alexandru

şi Eudoxiu Hurmuzaki (din octombrie *1848,* până în septembrie *1850),* apoi reintroducerea limbii române la Institutul Teologic *(20* decembrie *1848)* din Cernăuţi, după care urma deschiderea catedrei de limba şi literatura română, de la facultatea filosofică din Ceruăuţi. După acestea, urmă, la *1862,* deschiderea Reuniunii de lectură, care se prefăcu în Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina. Toate acestea contribuiră la redeşteptarea Românilor bucovineni din somnul cel de moarte, în care-l adânciră duşmanii cei barbari.

Cu pana şi cu graiul viu, în faptă şi în fiinţă au propovăduit cultura naţională, la Românii bucovineni, pe lângă fraţii Hurmuzaki, următorii bărbaţi binemeritaţi:

Pe terenul teologic: Vasile lanovici, Isidor de Onciul.

Pe terenul didactic: Samuil Andrievici Morariu, Vasile lanovici, Teoctist Blajevici, Aron Pumnul, Constantin Morariu (Andrievici), Nicolai Ieremievici Dubău, Teofil Bendea.

Pe terenul belestristic: Iraclie Porumbescu, Dimitrie Petrino, Simion FIorea Marian, Vasile şi Ion Bumbac, Mihai Eminescu.

Pe terenul educaţiunii naţionale: Aron Pumnul, Ion G. Sbiera, Dr. Dumitru Onciul, Constantin Morariu (să-l numim noi junior, spre deosebire de cel amintit mai sus).

Apoi, când pe un teren, când pe altul, au mai lucrat la redeşteptarea Românilor din Bucovina: Dr. Vasile Mitrofanovici, Artemiu Berariu-Ieremievici, Dr. Ambrosiu Dimitroviţă, Ion Iuvenal Stefanelli, Mihaiu Miron Calinescu, Ioan Berariu, Dionisie O. Olinescu, Teodor V. Stefanelli, Dimitrie Isopescul, Isidor Vorobchievici, Ştefan V. Isopescul, Ştefan Ştefureac, Ciprian Porumbescu, Dimitrie Dan, Dr. Alexandru Ştefanovici, Eusebiu Popovici, Vasile Vladimir de Repta, Isidor cav. de Onciul, Dr. Emilian Volutschi, Constan Cosovici, Constantin Popovici senior, Calistrat Coca, Mihai Bendevschi, Dr. Ioan cav. de Volcinschi, Grigore Halip, Simion Cobilanschi, Dr. Dimitrie Onciul, Dr. George Popovici, Vasile Calancea, Dr. Orest Popescu, Dr. Ştefan Saghin, Alexa Comoroşan, Teodor Tarnavschi, Constantin ProcopovicI, Dr. Aninipodist Daşchewicz, Pompiliu Pipoş, Dr. I. V. Paşcan, Temistocle Bocancea, George Bogdan Duică, Eugenie Vorobchievici şi alţii, mai mult, ori mai puţin însemnaţi, între care şi câteva muieri, ca Sofia Ştefanova şi Elena Voronca ş. a. / **Ioan POP RETEGANUL** / (***Revista ilustrată***, Anul I, Broşura 7, iulie 1898).

1898: Constantin Morariu-Andrievici a fost fiu de gospodar (agricultor) din Mitocul Dragomirnei, din districtul Suceava, în Bucovina. S-a născut la 26 iulie st. v. 1835. La anul 1843, îl duse tată-său la şcola capitală normală

(elementară) din Suceava, unde știm cum erau trataţi copiii de român. Aci îşi începu, dar, Constantin învăţământul şi pote tocmai acelei tratări neumane a străinilor e de a se mulţămi că el deveni, cu timpul, ceea ce deveni, adică român înflăcărat întru apărarea limbii şi a naţionalității. Aşa-i în lumea acesta: când cu forţa voim a face pe cineva să urască un lucru, prin aceea îl facem ca tocmai acel lucru să-l îndrăgescă mai tare! Cercau străinii răuvoitori ca să dezguste pe copiii de român de limba şi naţionalitatea lor, şi ei cu atâta o iubeau şi preţuiau mai mult. Aşa, în Bucovina, ca şi la noi!

După absolvirea școlii normale din Suceava, Constantin fu dus la gimnaziul de stat din Cernăuţi, unde făcu, la 1855, examenul de maturitate. După aceea, intră în seminarul clerical, unde absolvi teologia, la 1859. În acest seminar, se dedică cu totul studiului, cetind foarte multe din opurile cele mai valorose teologice şi profane.

Absolvind teologia, se căsători cu fiica parohului Teodor Cosovici din Mologhia, anume Veronica, şi fu aşezat ca administrator parohial la biserica Sfânta Paraschiva din Cernăuţi. Deschizându-se, la 1860, gimnasiul ortodox-oriental din Suceava, Constantin Andrievici fu numit acolo învăţător supleant de religiune şi limba română. Inaugurarea acestui gimnaziu s-a întâmplat la 4 septembrie 1860, cu care ocazie catihetul Constantin Andrievici ţinu o cuvântare, în limba română, despre scopul unui gimnasiu. Publicul român a rămas încântat şi edificat de o aşa cuvântare, dar nu aşa au rămas răuvoitorii neamului nostru şi duşmanii lui Constantin Andrievici, care îi făcură multe zile amare, din cauza acestei cuvântări. Așa, arhimandritul Bendela (mai târziu arhiepiscop și mitropolit, în 1974-1975), temându-se, bag de seamă, de popularitatea tânărului catihet, se pune și raportează Consistoriului român greco-ortodox din Cernăuți următoarele, referitoare la această întâmplare:

„După acest act, ținu nou numitul catihet Constantin Andrievici o cuvântare în limba română despre scopul unui gimnaziu. Deşi cuvântarea acesta a fost, în totalitatea ei, cu totul corespuzătore, totuşi unele pasaje sunt foarte de dojenit, pentru că-n ele se desfăşură, cu prea mare căldură, prospectul că, prin înfiinţarea acestui gimnaziu, se va ţine, ca şi în celelalte provincii, deosebit cont de cultivarea limbii române. În astă privinţă, eu i-am şi spus oratorului că sunt cu totul nemulţămit, provocându-l să-mi dea cuvântarea imediat, ca să o pot alătura la acest raport[8]. Dară Andrievici nu şi-a împlinit datoria asta nici până acuma”[9].

[8] Bendela fusese trimis ca delegat, din partea Consistoriului, la sfințirea gimnaziului din Suceava.

[9] Astfel de arătări sunt pentru unii fusceii scărilor, pe care se urcă până rangul de vlădică, pe când, fără ele, poate n-ar ieși nici din opincă.

Dacă, iubiţi cetitori, unul care se numea „al nostru" a purces astfel faţă de catihetul Andrievici, pentru o cuvântare „care a fost în totalitatea ei cu totul corespuzătore" (vorbele delegatului pârâş), atunci să nu ne mirăm că străinii au făcut din ţânţar armăsar? Consistoriul ceru, de la catihetul Andrievici, pe baza raportului lui Bendela, să-i supună, fără nici o amânare, cuvântarea în scris. Şi ce credeţi că conţinea acea cuvântare? Adevărurile cele mai mari! Dar bag de semă că şi în Bucovina, pe acele vremi, cine cuteza să vorbească adevărul putea lesne umbla „bătut ca mărul", vorba proverbului.

Gimnaziul din Suceava s-a înfiinţat din Fondul religionar al bisericii române gr. ort. din Bucovina, şi limba „propunativă" trebuia să fie cea română, conform literelor fundaţionale, întărite de toate locurile cele mai înalt competente. Şi totuşi, acestui gimnaziu, la înfiinţarea lui, numai un unic profesor român i se dase[10], pe Constantin Morariu-Andrievici, care era şi catihet totodată. Ceialalți toți erau străini şi propuneau toate studiile în limba germană. Această stare de lucruri nu mulţumea nicidecât pe învăţătorul român Constantin Morariu-Andrievici. El striga, sus şi tare, la toate ocaziile, că gimnaziului acestuia i se face nedreptate; apela la Consistoriu, în acestă cauză, spunea, sus şi tare, că la gimnaziul din Suceava, în loc ca tote studiile să se predee în limba română[11], acestui studiu al limbii materne i se dau numai 2 ore pe săptămână, pe când celorlalte, studii câte 3-4 ore. Dar înveţătorul Constantin Morariu-Andrieviciu nu se lăsă, până nu obţinu limbii române 3 ore pe săptămână, pentru fiecare clasă, şi înfiinţă o frumosă bibliotecă din opuri române, cu ajutorul căreia elevii să se poată perfecţiona în limba lor maternă.

În 1865, fu numit ca învăţător ordinar al gimnaziului superior din Suceava, iar la 1869, ca profesor auxiliar la Institutul teologic din Cernăuţi, fiind pretutindenea la înălţimea chemării sale, iubit de elevi, stimat de colegi şi respectat de superiori. Rămas, la 1861, văduv, în floarea etăţii, când era numai de 26 ani, îşi consacră tot timpul numai studiului, astfel că deveni nu numai cel mai apt profesor, dar şi un harnic şi zelos autor, scriind 3 opuri valorose, care s-au tipărit pe spezele Fondului religionar al Bucovinei. Acele opuri sunt: „Manuariu pentru învăţătura religionară a bisericei drept-credincioase a răsăritului, compus spre folosul clasei întâia gimnasiale", Viena, 1866; „Manuariu pentru învăţătura istoriei testamentului vechi, compus spre

[10] Consistoriul întârziase să trimită tineri români la Viena, pentru a deveni profesori, iar împăratul grăbise trimiterea acestor tineri la studiu, deschizând, cu o întârziere de zece ani, gimnaziul sucevean cu limbă de predare germana; mai târziu, când gimnaziul va avea profesori români, doar copiii de țărani alegeau „despărțitura" românească, după cum argumenta, cu documente, celălalt Constantin Morariu – n. I. D.

[11] Nici manuale școlare în română nu existau, pentru că tot Consistoriul întârziase să formeze comisia de traducători a manualelor consacrate – n. I. D.

folosul clasei a II-a gimnasiale", Viena, 1866; „Manuariu pentru învăţătura istoriei vieţii Mântuitorului lumii Isus Christos, compus pentru clasa a III-a gimnasiale", Viena, 1867.

Afară de acestea, mai publica, în „Foaia Societăţii", din 1865, interesantul tratat „Despre şcolile creştineşti în evurile cele patru dintâi ale creştinismului", pe lângă ce lăsă în manuscris: o colecţiune de cuvântări bisericeşti, compuse şi rostite de el în cei 16 ani ai preoţiei sale, la deosebite sărbători, duminici ori cu alte ocazii, tot predici instructive şi morale. Ca profesor al Facultăţii teologice din Cernăuţi, nu se odihni până îşi revendică vechiul şi adevăratul nume familial, „Morariu", nume pe care l-a revendicat şi vărul său, mitropolitul Silvestru Morariu, şi pe care-l portă şi nepotul său, Constantin, cel mai valoros scriitor de azi în Bucovina, despre a cărui activitate sperăm a putea vorbi în revista noastră.

Constantin Morariu-Andrievici, când merse ca profesor la teologie, nu află acolo nici o carte de morală, adică o carte din care să înveţe pe seminarişti. S-a pus, deci, pe muncă şi, în cinci ani de zile, a compus întreagă partea primă şi jumătate din partea a doua a acestui op. Dar n-a avut fericirea să-l vadă gata, căci, în primăvara anului 1875, l-a ajuns o boală de plămâni, care i-a curmat zilele, în 29 martie (10 aprilie), spre nespusa întristare şi daună a bisericii şi naţiei române din Bucovina. S-a stins când era mai puternic, numai de 40 ani, şi chiar când se putea spera mai mult de la talentele şi curajul lui; s-a stins acela care cuteza să spună, sus şi tare, că limba germană nu este materna noastră, pentru că noi suntem moldoveni şi avem limba nostră moldovenească, pe care trebuie să o iubim şi cultivăm mai presus decât ori pe care limbă din lume, fie aceea oricât de cultă pe lângă a noastră; s-a stins acela care nu voia să cedeze nimic din ceea ce se cuvine moldovenilor din Bucovina, iar dacă ar fi avut numai câţiva ortaci, care să pună umăr la umăr cu el, schimbau cu totul mersul lucrurilor din Bucovina, în favoarea moldovenilor şi a limbii lor.

N-a existat şi nici azi nu mai există, în Bucovina, un preot mai vrednic, un profesor mai zelos şi mai inteligent, un fruntaş mai energic, mai curajos şi mai frumos de cum era acest bărbat în adevăr providenţial. El era înalt de statură, avea faţa rumenă, frunte lată şi albă ca neaua, ochi mari căprii, în care vedeai ca într-o oglindă mintea lui cea frumosă şi bunătatea inimii lui; apoi, avea un glas dulce la vorbire şi plăcut la cântare, dară era forte riguros întru împlinirea detoriilor şi întru apărarea drepturilor bisericii şi a naţiunii sale în contra nedreptăţilor străine. Văzând, în 1873, ministrul Stromayer din Viena pe profesorul Morariu şi vorbind cu el despre felurite lucruri din Bucovina, i-a pus ambe mâinile pe umeri şi i-a accentuat memorabilele cuvinte: „Ferice de Bucovina, dacă are mulţi bărbaţi de aceştia!". Iar despre destoinicia lui de profesor învăţat erau siguri şi superiorii lui dela Consistoriu, căci, scriind cel mai vechi profesor de teologie, Ioan Calinciuc, opul de teologie dogmatică,

i l-a dat lui spre cenzurare, deşi era cel mai tânăr dintre profesori, având abia 40 de ani! Ferice va fi Bucovina, când o va înzestra Dumnezeu cu mulţi fii vrednici, după cum era fericitul Constantin Andrievici-Morariu! (***Revista Ilustrată***, Anul I, Broșura 9, septembrie 1898, pp. 162, 163).

1899: Situaţia românilor bucovineni. „Tribuna Poporului" a adus ştirea că domnul Lupul, căpitanul ţării Bucovina, a depus conducerea Partidului Naţional Român şi că, în locul dânsului, au păşit domnii: arhimandrit Călinescu, Baron Eudoxiu Hurmuzachi şi Dr. Iancu Flondor. Depunerea prezidiului Partidului Naţional Român, din partea dlui Lupul, nu poate surprinde pe nimenea dintre cel care cunosc pe dl Lupul, şi dacă a fost, vreodată ceva ce a putut surprinde a fost numai primirea rolului de conducător din partea dlui Lupul. Dl Lupul este un om de cultură înaltă, cu maniere fine, cu bunăvoinţă, blând, în atingerile sociale plăcut şi conciliant, cu caracter, însă fără să posede energia cerută spre a putea servi ca conducător al unul partid, în timpuri agitate şi furtunoase. Şi acum, împrejurările din Bucovina nu sunt proprii pentru ca românii de acolo, în frunte cu naturile blânde, să poată ajunge la liman.

Simţul naţional printre românii din Bucovina a dormitat mult, a dormit timp îndelungat chiar şi în popor, pentru că elementele care, prin cultură, bunăstare materiala şi poziţii sociale ar fi fost chemate, ca să lăţească în popor cultura, conştiinţa naţională şi năzuinţa de a câştiga valoarea propriei individualităţi n-au avut, sau deloc, sau prea puţin, simţ pentru aceasta, de vreme ce interesele lor proprii nu le-au lăsat timp pentru aceasta. Pe aceşti oameni cel mult timpul alegerilor pentru dieta ţării şi pentru parlamentul imperial dacă i-a făcut să-şi aducă aminte că există şi un popor, de ale cărui voturi au trebuinţă, spre a-i pune în posesia câte unui mandat. Trecute alegerile, iar rămâneau toate cum au fost.

La alegeri, însă, normativă era, în privinţa aspiranţilor, voinţa prezidentului ţării! Voci singuratice (între care şi a regretatului mitropolit Morariu), din bună vreme, au stăruit să se gândească românii la urmările oarecând inevitabile ale unei astfel de proceduri, dar fără să fie băgate în seamă, ba s-a permis chiar ca mitropolitul, căpetenia bisericii de acolo, să fie insultat, printr-o foaie jidovească, în modul cel mal murdar, fără ca să afle cineva vreun cuvânt de dezaprobare contra unei astfel de porniri obraznice. Dar, în cele din urmă, s-a milostivit bunul Dumnezeu de bietul popor: a trimis de prezident al ţării Bucovina pe contele Pace, spre a aduce pe români la conştiinţa primejdiei din situaţia ce li se crease, sau, mai bine zis, ce înşişi îşi creaseră.

Ca prezident al ţării, contelui Pace i-a succes, prin ţinuta sa neprevă-

zătoare faţă de români şi preferarea, pe faţă, a nemţilor, ovreilor şi a rutenilor, şi, mai departe, prin atitudinea sa stupidă faţă cu congresul bisericii greco-orientale din Bucovina, a deştepta pe români din adâncul lor somn. O afacere privată, între contele Pace şi baronul N. Mustatză, cunoscută sub numele de „friptura rece de viţel”, a provocat, în sfârşit, o schimbare de front în viaţa naţională a românilor. Adversarii românilor au crezut că a sosit momentul oportun, spre a le smulge acestora majoritatea din dieta ţării; de aceea, pentru a face această dietă incapabila de a lua hotărâri, şi-au depus mandatele, sperând că, în chipul acesta, se va impune, de la sine, trebuinţa unor noi alegeri dietale.

Puşi în extremă necesitate şi recunoscând marea primejdie a situaţiei în care ajunseseră, românii, în sfârşit, au început a fi împinşi de forţa împrejurărilor spre prevedere şi concentrare. Lupta între partide a fost din cale-afară înverşunată, dar, cu toate acestea, şi în butul tuturor opintirilor regimului, le-a succes românilor a-şi alege pe candidaţii lor naţionali şi a recâştiga majoritatea în dieta ţării: un rezultat, la care a contribuit foarte mult fericitul mitropolit Morariu, prin ingerinţa sa în campania electorală şi prin energica şi efectiva sprijinire a românilor. Se poate zice că, din acest timp, a început a prinde rădăcini mai adânci viaţa politică la poporul român din Bucovina.

Astăzi, deşi, încetul cu încetul, ajung şi elemente tinere la suprafaţă, şi unele dintre cele bătrâne se retrag, totuşi, procesul de cristalizare, influenţat, câte-odată, prin deosebite momente, într-un mod nefavorabil, nici acum nu este terminat şi, după toate prevederile omeneşti, nici nu se va termina degrabă. Unul dintre aceste momente nefavorabile este atitudinea actualului mitropolit, Ciupercovici, care înrâureşte în mod destructiv asupra preoţimii române.

Între cei trei domni, care au luat conducerea Partidului Naţional Român, este şi Arhimandritul Călinescu, un nume care, pe timpul fie iertatului mitropolit Morariu, suna cât se poate de rău. Călinescu, Bejan şi Reus erau oamenii care, cu toate că fuseseră făcuţi consilieri consistoriali de mitropolitul Morariu, totuşi îşi făcuseră drept problemă a intriga contra lui şi a se da de unelte vii în mâna lui Ciupercovici. Această ţinută a acestor trei domni a fost pretutindeni cunoscută, în Bucovina, şi pretutindeni condamnată. Se poate ca arhimandritul Călinescu să fi devenit mai prevăzător şi să fi ajuns la convingeri mai bune!

Ciupercovici a ajuns arhiepiscop şi mitropolit prin graţia guvernului, şi nu prin voturile românilor, dar, cu toate acestea, ura ce se descarcă, astăzi, asupra lui, din toate părţile, este numai o răzbunare din partea Celui de Sus, pentru toate cele ce el le-a săvârşit, în calitatea sa de deputat în Viena şi de vicar-general în Cernăuţi, contra fericitului mitropolit Morariu.

Ambiţiosul arhimandrit Călinescu, însă, n-a ajuns vicar-general şi, adevăr grăind, nici nu este înzestrat cu aptitudinile cerute pentru aceasta.

Baronul Eudoxiu Hurmuzachi este om în puterea cuvântului, de ca-

racter, liniştit, activ, cu bunăvoinţă pentru cauză, dar, până acum, n-a păşit aproape deloc în publicitate.

Dr. Iancu Flondor este o putere tânără, care îndreptăţeşte la frumoase speranţe. Să dea Dumnezeu ca aceste speranţe să se şi realizeze.

Împrejurarea că un partid este condus de o persoană sau de trei persoane este cu totul indiferentă. Şi într-un fel, şi într-altul, poate fi bine şi poate fi rău. Vorba e numai că oare sunt cei chemaţi la conducere potriviţi pentru aceasta ori nu; sunt oare caractere dezinteresate, care pun problema de a servi propriul partid, fără a privi câtuşi de puţin la interesele proprii ori nu?

Să dea Dumnezeu ca românii, în lupta pentru drepturile ce li se cuvin, să nu amorţească, pentru că numai atunci vor putea ajunge la un sfârşit bun! (***Tribuna Poporului***, Anul III, Nr. 134, marţi 13/25 iulie 1899).

1900: Apelul fraţilor din Bucovina. Din partea „Societăţii pentru cultură şi literatură română din Bucovina” primim, spre publicare, următorul apel:

Fraţilor Români! Piedica principală în dezvoltarea noastră naţională culturală este regretabila împrejurare că, la noi, românii bucovineni, viaţa socială este aproape de tot influenţată de mediul social străin. Această împrejurare este ultima şi adevărata cauză a unui fel de amorţeală a vieţii naţionale. E notoriu faptul cât de greu este, la noi, a pune la cale orice înţelegere. Şi de ce ? Pentru că noi, între-olaltă, azi ne cunoaştem prea puţin sau defel. Rezultatul acestei stări este că orice întreprindere naţional-culturală, din partea noastră, se manifestează greoi şi suferă adesea de lipsa entuziasmului unitar. Această scădere roade necontenit la rădăcina dezvoltării noastre naţionale şi înseamnă incontestabil un pericol iminent pentru existenţa noastră naţională. Necesitate imperioasă este, deci, centrarea perfectă a vieţii noastre sociale în jurul unul focar. Acest focar naţional cultural va fi Casa Naţională!

În Casa Naţională se vor concentra toate societăţile şi instituţiunile române din capitală şi orice întreprindere naţională va afla aici căpătâi sigur şi corespunzător. Casa Naţională va fi terenul pe care se va întâlni întreaga societate română. Casa Naţională va fi locul unde se vor petrece aranjările sociale, unde se vor ţine conferinţe ştiinţifice, literare, se vor da concerte şi reprezentaţii teatrale, de unde vor purcede toate întreprinderile naţional-române. Efectele centralizării întregii noastre vieţi sociale vor fi cele mai salutare.

În Casa Naţională se vor apropia, se vor întruni şi cunoaşte reciproc toate păturile sociale române. Din aceasta va urma, între noi, acea firească asimilare în vederi, simţiri şi năzuinţe, pe care o observăm la alte popoare şi care formează o organizaţie puternică şi unitară. Recunoscând acest adevăr,

Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina a hotărât, unanim, în adunările generale, ţinute în 2 iulie 1899 şi 24 iunie 1900, a ridica, cât de curând, Casa Naţională.

Fraţilor Români! Tuturor vă este cunoscută situaţia grea, prin care are să străbată mult încercatul nostru popor. Grăbiţi cu toţii, mic şi mare, şi sacrificaţi obolul vostru pe altarul naţiunii. Progresul cere sacrificii şi scopul râvnit de noi merită să fie din răsputeri sprijinit! Alte popoare au recunoscut, la timp, absoluta necesitate de asemenea centre naţional-culturale şi le-au şi ridicat deja.

Fraţilor Români! Nici noi să nu ne ţinem în urmă! Toată suflarea românească să se facă cel mai aprig agitator pentru realizarea acestei întreprinderi şi izbânda trebuie să fie a noastră! Ofertele mărinimoase să se adreseze la casierul Societăţii pentru cultura şi literatură română din Bucovina, domnului prof. Dr. Vasilie Găina, în Cernăuţi, Strada Iosif, Nr.5.

Comitetul Societăţii pentru cultura şi literatura română în Bucovina.

Cernăuţi, în iunie 1900. / Prezidentul: Dionisie cav. de Bejan, consilier consistorial. / Viceprezidentul: Dr. Alexandru baron Hurmuzachi. / Secretarul: Lazăr Vicol, profesor gimnazial. // Membri: / Bălan Grigorie, director la Tabula ţării; / Balmoş Iancu, secretar la Direcţia căilor ferate; / Dr. Găina Vasile, profesor de universitate; / Hostiuc Constantin; / Dr. Isopescul Emilian, secretar de tribunal; / Dr. Lupu Florea, consilier de tribunal; / Pridie Atanasie, consilier de tribunal; / Popovici Constantin, profesor de universitate; / Dr. Procopovici Eudoxie, medic la Spitalul ţării; / Procopovici Ioan, protopresviter stavrofor; / Sbiera Radu, profesor gimnazial; / Dr. Tarnavschi Teodor, profesor de universitate; / Dr. Teleaga Gavril, spiritual; / Dr. Voiutschi Emilian, profesor de universitate (***Tribuna Poporului***, Anul IV, Nr. 147, duminică 6/19 august 1900).

1900: Bancrotatul politicastru Mustatză voia să constate, în anii trecuţi, prin infectul său organ „Bukowinaer Post”, că Bucovina nu posedă talente politice, nici generaţii bine crescute politiceşte. Deocamdată, nu discutăm cuzele acestei triste apariţiuni. E cert, însă, că arogându-şi, odată, acest drept de judecare, trebuia să se excepteze pe sine însuşi. Ar fi, deci, de mare folos, dacă presa s-ar ocupa, mai intens, de acest geniu politic, examinând, cu rigoare, toate isprăvile sale, ca toţi să ne convingem, odată, despre temeiul tacticii urmărite, până acum, cu o tenacitate inexplicabilă. Noi trebuie să declarăm, azi, că nu putem să descifrăm decât trista figură a unui pseudostrateg, care se sileşte a scăpa de urât prin felurite jucării, în formă de combinaţii politice, una mai scrântită decât alta. Toate aceste, însă, numai pe hartă, căci

de vreo armată, ce ar trebui să execute planurile comandantului minune, nici vorbă! Din toate galimatiile, zugrăvite pe hârtie, reiese, totuşi, clar o tendinţă, anume donchijotismul unui erou demn de compătimire, stăpânit de ardenta dorinţă de a fi recunoscut şi adorat drept un general celebru. Mijloacele nu se aleg, deci, precum nu se cruţă nici pocloanelele cele mai degradante, înaintea tuturor veneticilor, cu deosebire, însă, înaintea usturoiaţilor perciunaţi. Dacă toate vicisitudinile sorţii nu au putut vindeca până acum, această patimă scârboasă, o curățire este cu desăvârşire exclusă.

Rezultatul nemernicei atitudini este că boierimea a pierdut şi ultimul sprijin, ce îl ofereau evreii, în proprietatea mare. Căci, deeizându-se evreii de rezultatul alegerilor dietale, în acest colegiu, boierii aveau mare interes să nu se strice cu evreimea „oficială" şi „mare proprietară". Recenta grupare a evreilor din proprietatea mare, ce urmăreşte izolarea românilor şi, aci, nu e deloc o dovadă pentru prevederea şi perspicacitatea baronului Mustatză et consortes, care, în hatârul interesului pur personal, bazat pe încrederea neţărmurită, la un element ticălos, au împiedicat toate acţiunile poporale energice. Azi, trebuie să asistăm la spectacolul unde evreimea, în unire cu nemţii fără căpătâi în patria lor, stăruie, din răsputeri, la promovarea slavismului în Bucovina. Trebue să te pună în uimire cutezanţa căzăturilor pacificatoare, de a continua cu toate acestea şi a amăgi convingerea proprie. Lichelele au ajuns, de fapt, între ciocan şi nicovală, căci, închizându-le Bourguignon, după ce i-a folosit bine, uşa înainte nasului, scheaună, acum, la scara palatului din Piaţa Austria, implorând milă ingratului paşă, cel puţin în ce priveşte îndeplinirea condiţiunilor ruşinosului pact, iar de flagelul naționaliștior revoltaţi cearcă a scăpa, punându-le, după metoda obișnuită, iarăși nişte himere în perspectivă, cu scopul de a linişti numai spiritele. Căci ce alta este, decât o himeră, în actualele împrejarări, pretinderea mandatului dietal al oraşului Rădăuţi pentru un român?

Baronul Mustatză e doar convins de nereuşirea românilor. Ce scop au, deci, rodomontadele tipărite în organul „Bukowinaer Post", la adresa evreilor, la care numai un falit ca Mustatză mai poate afla onoare, fermitate de principii, convingere proprie, tărie de caracter ş. a., calităţi ce constitue demnitatea de om? Alegerea din Rădăuţi, asupra cărei rezultat nu încape îndoială, va mări numai numărul dovezilor, furnizate din abundenţă de mucegăita coterie însăşi, despre propria incapacitate şi insuficienţă.

În fine, protestăm energic contra insultelor şi invectivelor murdare, tipărite în organul baronului Mustatză, la adresa fraţilor noştri din Regat! Apelăm la sentimentul de onestitate al fiecărui român din Ţară, să riposteze la răutatea nemaipomenită asupra autorităţilor române a celor ce se încumetă a reproduce cele mai murdare articole, în contra românilor, puşi pe o treaptă cu „boxerii" din China, calomnierile cele mai ticăloase publicate de

zoioşii în toată presa europeană. Aproape e timpul unde toţi românii cinstiţi din Bucovina îşi vor forma devisa în unisonul: „În lături cu mizerabilul ce nutreşte viermii care rod la rădăcina arborelui naţional!" / **Claudius** (***Tribuna Poporului***, Anul IV, Nr. 133, duminică 16/29 iulie 1900)

1900: Bucovinenii şi Rutenii: Trebuie să relevăm un simptom din cele mai triste, ce se manifestă, constant în creştere şi ameninţând cu un adevărat dezastru, în viaţa fraţilor noştri din Bucovina. Românii din Bucovina se deznaţionalizează, se rutenizează cu locul, „en masse".

Mai deunăzi, o foaie bucovineană înregistra, ca un mare eveniment, zvonul că credincioşii unei parohii de acolo ar avea de gând să se unescă cu Roma şi să-şi cheme de paroh un preot de la noi.

Prilejul proxim al acestei pretinse „mişcări" ar fi o nemulţumire, provenită din pricină că consistoriul din Cernăuţi n-ar fi voit să le dea de paroh pe persoană dorită de credincioşi… Poate că nu era nimic serios, în toată treaba, poate că era numai o manoperă „electorală", de care se folosesc mulţi, cu uşurătate; poate nu se intenţiona decât să se facă o blândă presiune asupra celor competenţi a hotărî în afacere. Şi totuşi, unele ziare, de la noi şi din România, s-au grăbit să reproducă articolul foii bucovinene, ca un fel de alarmă despre pericolul mare, ce ar ameninţa românismul.

Din Cernăuţi, ştirea acesta neînsemnată, în sine, s-a pornit, cu paşi mari, în voiaj prin ziare şi a făcut adâncă impresiune la Bucureşti, la Sibiu, la Arad, Caransebeş etc. Poate pretutindeni unde trăiesc Români şi unde mai bate, cu căldură, o inimă „ortodoxă".

O „funestă mişcare e în pornire!", îşi vor fi zis mulţi. Fraţii noştri din Bucovina sunt gata să treacă la papistaşi, sunt gata să se lepede de „legea strămoşească", să se dea uniaţi. Cam aşa vor fi comentat articolul din chestiune mulţi, în multe părţi.

Ei bine, trebuie să spunem, în faţa acestei proceduri, că noi n-am luat în serios „funesta mişcare" de la Cernăuţi. Dar, chiar şi dacă ar fi serioasă, trebuie să declarăm că ea, departe de a fi funestă, ar fi chiar foarte norocoasă şi necesară, în interesul bine înţeles al bucovinenilor, şi spre binele comun al românismului întreg.

Din contră, trebuie să caracterizăm de funestă tocmai procedura aceea, a presei româneşti, dovedită, şi cu acest prilej, procedura de a sări ca muşcată de şarpe, ori de câte ori e vorbă de o apropiere a Românilor, fie în orice formă, de catolicism; şi viceversa, de a închide ochii şi a tace, ca un păcătos sau ca un nepăsător, ori de câte ori se dovedeşte că ortodoxismul e păgubitor, e periculos intereselor superioare ale neamului românesc, Şi, în unele părţi, e

primejdios chiar existenţei neamului nostru.

Când constatăm acest lucru, vrem să abstragem, pe un moment, de la partea religioasă a chestiunii şi să vorbim numai în teză politică. Nu pentru că partea teologică nu ar fi pentru noi, ci pur şi simplu numai pentru că cei visaţi, în acest articol, ştim că sunt în majoritate oameni care, dacă le vorbeşti cu scriptura şi cu sfinţii părinţi în mână, spun că nu dau nimic pe ele, pentru că ei, aşa le place a zice, sunt întâi şi întâi Români şi numai Români.

Ei bine, să vorbim, acum, din punct de vedere curat românesc.

*

Înainte de toate, să constatăm că situaţia Românilor din Bucovina este foarte tristă. În Macedonia, stăm rău de tot, pentru că Bulgarii şi Grecii stau să înghită pe Români, de dragul ortodoxiei. Dar să zicem că acolo niciodată n-am stat mai bine ca acum, şi să ne mângâiem cu atâta.

În Basarabia, românismul e ca pierdut, graţie ortodoxismului. Pentru că, sub domnia Atotputernicului Ţar, se pot susţine necontopiţi Polonii catolici, deşi sunt de neam slavic şi ei, căci îi susţine religia lor, sub scutul căreia s-au dezvoltat ca individualitate naţională. Dar nu se pot susţine Românii, deşi de neam latin, pentru că-s ortodocşi, de o confesiune cu Ţarul.

Acesta să ne-o însemnăm şi să trecem înainte.

Stăm rău şi noi, Românii din Ardeal şi Ungaria, ca străini sub un regim cu totul duşmănos. Graţie însă sentimentului naţional, deşteptat în inteligenţă şi popor, de şcoala naţionalistă, latinistă, creată de unire, nu ne temem de deznaţionalizare; tot Români rămânem noi, în mijlocul tuturor presiunilor, ademenirilor şi intrigilor duşmane. Şi cât timp Români vom fi, nu ne temem că om pieri.

Cum stăm, însă, în Bucovina ? Mai rău ca oriunde! Românii se deznaţionalizează *en masse* şi se fac Ruteni, graţie ortodoxismului pravoslavnic!

Abstrăgând de la partea confesională a chestiunii, faptul în sine este atât de grav şi important, încât merită atenţiunea fiecărui Român de bine. Toţi câţi au scris despre Bucovina, mai în urmă, dl George Bogdan-Duică, în monografia sa („Bucovina", Sibiu, 1895), arată că poporaţiunea română, locuitorii băştinaşi ai ţării, cedează Rutenilor teritoriul moştenit. Nimeni, însă, n-a relevat, în toată mărimea sa, pericolul acesta, ca autorul, de altfel necunoscut, al broşurii germane, apărută în vara acesta, la Viena, sub titlul: *Die Slavisirung der Bucovina in XIX Iahrhundert*[12].

[12] *Die Slavisirug Bukovina in XIX. Jahrhundert als ausgangsprukt grosspolnischer Zukunstspolitik. Ethnographisch und politische Betrachtungen von einem Bukoviner Rumenem*, Wien, 1900. Comisionsverlag von Carl Gerolds Son. I. Barbara gasse 2. 8° 40 pagini.

Broşura e scrisă de un Român şi, după cum se pare, de un Român naţionalist. Să vedem, dar, pe baza acestei broşuri, în ce constă pericolul pentru românism şi Bucovina.

Mai mulţi bărbaţi competenţi, care s-au ocupat cu chestiunea, constată că elementul românesc pierde terenul, faţă cu elementul rutean. Dr. Adolf Ficher, şeful comisiunii statistice, în scrierea sa „Hundert Jahre" scrie:

„Românii, a căror limbă domnea aproape exclusiv în Bucovina, încă în ultimele decenii ale secolului trecut, prin rapida înaintare a Rutenilor, în Nord şi Vest, au fost reduşi la Est şi Sud, aşa încât mulţi din conaţionalii lor, mai ales între Nistru şi Prut, învăluiţi de Ruteni, s-au alipit la naţionalitatea ruteană".

Tot aşa se esprimă, dintre statisticienii austrieci, Dr. Romstorfer şi Dr. Wiglitzky. Iar Elisée Reclus, celebrul geograf francez, zice (în *Nouvelle Geographie Universelle*) că elementul latin este mânat, încetul, spre miazăzi, lăsând Slavilor superioritatea numerică. Asemenea, Bertrand Anerbach zice (*Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie*, Paris, 1898) că Rutenii pătrund, în marş victorios, la inima populaţiunii româneşti şi că evoluţiunea etnică, ce urmează, în Bucovina este în defavoarea românismului.

E cu atât mai dureros a constata acest fapt de regres, că e deja dovedit şi recunoscut chiar de străini, ca Miklosich, că, într-o vreme, elementul românesc înaintase spre Nord, până în Galiţia, lăsând urme şi dovezi despre existenţa sa, acolo, în numiri de locuri, care şi azi există. În Galiţia estică sunt munţi cu numele: Petrosu, Stogu, Ardeluşa, Runcu, Bujor, Sihlenii, Puşcariu, Mencel, (Muncel), Rotunda etc. În Bucovina, în părţi, locuite azi numai de Ruteni, există încă numiri de locuri ca acestea: Sărata (râuleţ) Petrăşeni, Mareniceni (sate), Lungul, Tomnatic, Cornu, Pleşu, Fruntea (munţi în cercul Vijniţa).

Îndată după anexarea Bucovinei la Austria, în 1786, s-a făcut un „Regulirungs plan" (ex consilio aulae bellicae), stabilind, în şcolile districtuale, limbile română şi germană ca limbi de propunere. Atari şcoli s-au fost întemeiat şi în Vaşcouţi, şi în Zastavna. Astăzi, aceste comune sunt tocmai la mijlocul părţii rutene a ţării!

Prin anii 1850, comunele mari, Toporăuţi (cu 5.108 locuitori) şi Rarancea (cu 4.275 locuitori) erau curat româneşti. Astăzi, sunt rutenizate! Şi ca acestea, multe, multe altele.

La 1777, când s-a anexat Bucovina, se zice că erau vreo 40.000 Români şi 6.000 Ruteni. Astăzi, cu 68.000 sunt mai mulţi Rutenii decât Românii… Şi dacă aceste cifre n-ar fi chiar corecte, ele ne arată, totuşi, disproporţia cea mare, ce s-a stabilit în dezvoltarea celor doue elemente. De altfel, procesul de rutenizare se continuă şi decurge sub ochii noştri.

„Patria" ne vestea, în ultimele numere ale existenţei sale, despre comu-

ne întregi, care s-au rutenizat. Dacă cercetăm, mai adânc, cauza acestei deznaţionalizări, aflăm, că, zău, în ultimă analiză, ea se datorează ortodoxismului.

„Aşa ne-a fost fatalul destin al istoriei”, esclamă, cu durere, un istoriograf al nostru, expunând cum neamul românesc s-a rupt de către Roma, de dragul Bulgarilor. În acest strigăt de durere, se cuprinde mult adevăr şi nu e numai întâmplător că ţipătul acesta plin de regret a izbucnit din inima unui Român bucovinean (Dimitrie Onciul, profesor universitar la Bucureşti, de origine Bucovinean).

De fapt, şi autorul broşurii de care ne ocupăm, recunoaşte şi constată că pricina rutenizării este „ortodoxia” fraţilor noştri din Bucovina. Pe de o parte, biserica „naţională” şi „strămoşească” a Românilor din Bucovina nu a dezvoltat o înrâurire culturală asupra credincioşilor săi, cum a dezvoltat, de exemplu, biserica noastră, după unire, iar pe de altă parte, clerul rutean, deşi nu are putere în guvernământul bisericesc, seduce poporul credul, cu vorbe că cine nu ştie ruteneşte nu se poate ferici, „că în rai se vorbeşte numai ruteneşte, şi Isus Christos, când va veni să judece lumea, va vorbi ruteneşte” (pag. 16 a broşurii).

Să nu se mai înfioare, deci, fraţii din Bucovina, dacă unii dintre ei s-ar uni cu Roma, căci mare farmec pentru românism zace în acest cuvânt: Roma. În el este mântuire şi viaţă pentru Români / **Romanus** (***Unirea***, Anul X, Nr. 51, 22 decembrie 1900).

1900: Se ştie că Partidul Naţional al fraţilor noştri bucovineni, de la venirea în Bucovina a guvernatorului Bourguignon, care l-a nedreptăţit atât de mult şi o goană turbată pornise în contra a tot ce e românesc în ţară, începuse a face o strajnică, dar demnă opoziţie guvernului asupritor al românilor. Îndeosebi, în ziarul „Patria”, se manifesta această opoziţie şi lupta bărbătească a partidului în aplausele poporului se ducea. În tot timpul acesta, guvernul rând pe rând a confiscat, din „Patria”, articolele care guvernului i se păreau supărătoare. În fine, însă, tiranul nedrept a îmblânzit partidul român, prin anumite promisiuni, şi, afară de trei membri valoroşi ai acestui partid, domnii deputaţi Dr. Ţurcan, Dr. Popovici şi Dr. I. Flondor, toţi ceilalţi au depus arma de luptă şi s-au apropiat de guvernatorul duşmănos, pe temeiul unui pact.

În urma acesteia, ziarul partidului, „Patria”, susţinut, mai cu seamă, de curentul mai energic al românismului bucovinean, şi-a sistat apariţia şi cei ce neîncredere au în sinceritatea şi în iubirea de dreptate a şefului ţării s-au dat la o parte şi rămân, acum, în aşteptare, până ce fracţiunea bătrânilor fruntaşi va face o nouă experienţă cu rezultatul negocierilor de împăcare cu guvernul. Cam cum decurg negocierile de împăcare, se vede şi din faptul că,

neavând alt jurnal de prigonit, guvernul ţării a îceput, acum, să confişte şi gazata poporală „Deşteptarea”.

*

În numărul său mai nou, „Deşteptarea” publică, la loc prim, un articol care, între altele, arată că, în 14 mai 1900, s-a ţinut, în Cernăuţi, o adunare de aleatori, couvocată nu de dirigenţa partidului, ci de singuraticii deputaţi conservatori (împăcaţi). „La adunarea aceasta, zice numita foaie, au fost invitate mai ales persoane, despre care se ştia, înainte, că vor zice „amin” la pacea încheiată de deputaţi”. În aduaarea din 14 mai, s-a citit şi „pactul”, încheiat cu guvernul, s-a votat o rezoluţie şi s-a dat „vot de încredere” deputaţilor împăcaţi. Totodată, s-a hotărât înfiinţarea unei foi române guvernamentale.

După informaţiile ce le are „Deşteptarea”, cei trei deputaţi români, care n-au subscris pactul (domnii Dr. Ţurcan, Dr. Flondor şi Dr. Popovici) n-au fost invitaţi la adunare; ei au fost trecuţi cu vederea, prin urmare nu li s-a dat posibilitatea de a-şi spune şi ei cuvântul şi de a arăta motivele pentru care n-au voit să subscrie pactul. Rezoluţia, ce s-a luat în adunarea din 14 mai, este următoarea:

„Un număr mare de bărbaţi de încredere ai Partidului român, întruniţi într-o adunare, în 14 mai 1900, a deliberat asupra tratărilor de înţelegere, ce s-au făcut de către cluburile unite ale deputaţilor români, din camera din Viena şi din Dieta ţării, cu guvernul local.

După nişte discuţii foarte temeinice, asupra necesităţii şi a foloaselor pactului, s-a hotărât, cu unanimitate de voturi, ca pactul încheiat să fie bine primit, corespunzând el intereselor poporului român.

Poporul însuşi se ţine, însă, deocamdată în expectativă, până ce nu se vor da fapte, care să probeze că, în înţelesul stipulaţiilor făcute, se va ţine cont de îndreptăţitele dorinţe şi aspiraţii ale românilor din Bucovina.

Deputaţii, pe de altă parte, şi-au rezervat, pe terenul obiectiv, deplina libertate a deciziilor despre ţinuta lor în cameră şi dietă”.

O a doua adunare s-a ţinut, vineri, în 18 mai, tot în Cernăuţi, fiind cercetată, aproape exclusiv, de elementele oportuniste.

*

Tot „Deşteptarea” arată, un semn cât se poate de trist, cum înţege guvernul provincial „împăcarea” cu o parte din deputaţii români. Iată anume ce spune numita foaie:

„Semnele împăcării se arată acuma. În comuna Mihalcea, s-a izgonit, zilele acestea, din partea consiliului (sfatului) şcolar al ţării, limba română

din şcoală. Înainte cu câţiva ani, în numita comună era numai limba română. Doamna Pulcheria de Buchenthal, născută de Costin, a lăsat, în testamentul făcut în 24 octombrie 1869, suma anuală de 150 florini (300 coroane), din moşia dumisala, anume pentru şcoală, şi anume pentru limba română, în şcoala din Mihalcea. La o sistemizare nouă a acelei şcoli, au introdus, însă, domnii din consiliul şcolar al ţării şi limba ruteană, pe lângă cea română. Prezidentul ţării, de pe atunci, contele Goes, a dat poruncă să se silească părinţii ca şă-şi înscrie copiii lor la limba ruteană, ceea ce s-a şi făcut. Cu multă râvnă a lucrat, la treaba aceasta, pe lângă alţii, încă şi părintele Zaharia Voronca, după cum o adevereşte şi Sfinţia Sa, singur, într-o scrisoare, tipărită în numărul 10 al „Gazetei Bucovinei”, din 14 februarie 1894.

Atunci, era vorba că jumătate din copiii umblători la şcoala din Mihalcea învaţă limba rusească. Astăzi, după cinci ani, a pierit urma românilor din Mihalcea. Limba română e dată afară din şcoală şi cea rusească e singura limbă stăpâtnitoare. Acestea sunt roadele împăcării? De ce nu şi-au asgurat deputaţii satele şi şcolie române, contra astorfel de atacuri? Pentru cine va fi numit inspectorul școlar român, când nu vom mai avea școli române? (***Tribuna Poporului***, Anul IV, nr. 91, marți 16/29 mai 1900).

1901: Descoperiri arheologice în Bucovina. Comisiunea centrală pentru conservarea monumentelor artistice şi istorice din Viena, spune „Deşteptarea”, a luat la cunoştinţă despre înfiinţarea unui muzeu arheologic în Siret, care s-a constituit ca o filială a Muzeului Central al Țării din Cernăaţ, apoi raportul conservatorului C. Romstorfer, relativ la săpăturile făcute la „Cetate”, în Suceava. Dezgropate au fost nişte încăperi din împrejurimea curţii din lăuntru a cetăţii. Acestea sunt o hală mare, lângă capela cetăţii, patru încăperi pentru morminte, patru odăi boltite mai mari şi mai mici şi o hală mare subterană. În o încăpere se află încă vatra şi fundamentele sobei, încăperea a patra o formează mai multe chilii mici. Înaintea acestor încăperi, spre curte, se află patru pilaştri, legaţi prin boltituri între-olaltă, peste care se reazemă un cerdac.

Hala subterană este împărţită în două părţi, prin o boltitură. În molozul din această boltitură s-a aflat o monedă de aur, din anul 1525. S-au mai aflat o mulţime de alte obiecte mărunte: lacăte, vârfuri de săgeţi, inele de alamă, ornamente de metal, mărgele de piatră, o bombă de fier, fosforite, cuţit de alamă, ciocane, cuie, mănunchiuri de cuţite, monede mici, cahle diferite etc., etc. Foarte numeroase sunt diferitele pietre cu ornamente. S-au aflat şi o mulţime de lespezi de piatră cu găuri, despre care nu se ştie la ce au fost întrebuinţate. Foarte interesante sunt diferitele semne ale pietrarilor (***Tribuna***,

anul V, nr. 1, miercuri 3 ianuarie 1901, p. 4).

1901: Lumina şi adevărul înăbuşite. „Deşteptarea”, organul Partidului Poporal Român din Bucovina, iarăşi a căzut jertfă cenzurii. În numărul său din urmă, din primul articol au rămas abia câteva rânduri neconfiscate. Ceea ce taie Bourguignon, în Bucovina, tot nu va scăpa de lumina publicităţii; iată ce-l ustura pe satrapul din Cernăuţi şi pe şleahta sa:

„Pertractarea în contra domnului adjunct de la judecătoria din Storojineţ, Claudie Stefanelli, ce a avut loc sâmbătă, în 8 iunie 1901, înaintea unul senat disciplinar al Curţii de apel din Lemberg, s-a terminat cu splendida achitare a numitului domn adjunct. La prima privire asupra acestui fapt ca atare, abstrăgând de la bucuria generală, produsă în toate cercurile care ştiu preţui excelentele calităţi de bărbat şi amploiat ale dlui Stefanelli, chestiunea aceasta, a achitării, nu s-ar părea aptă a fi discutată în public. Lucrurile stau, însă, cu totul altfel, fiindcă obârşia şi istoricul acestei chestiuni e de natură politică foarte pronunţată şi ne oferă o privire clară şi adâncă în dezolantele stări de lucruri, ce domnesc în aparatul politic administrativ al acestei ţări.

Dacă luăm în consideraţie că sentinţa de achitare, rostită de senatul din Lemberg, implică tacit şi respingerea acuzei, ridicată de procuratura superioară, contra dlui Stefanelli, ca neîntemeiată, trebuie numaidecât să ne întrebăm: oare ce îndemn a aflat procuratura superioară de a căuta pricină contra dlui Stefanelli, ziua mare, cu lumină, ridicând, ca din senin, voluminoasa acuză, căreia i-a alăturat bogatul material probator (de dovezi), constând din 16 momente agravante, culese de diregătoriile politice, spre a-l face imposibil înaintea prepoziţilor săi pe un tânăr amploiat, cu calificaţii excelente, şi a-i nimici „mala fide” întregu-i viitor!

Dacă o diregătorie atât de înaltă a statului s-a putut simţi determinată, prin care factor sau prin care moment de oportunitate, la acţiuni care trebuie să provoace indignare generală cumplită, autorul intelectual al scandalului trebuie demascat, el trebuie târât înaintea tribunalului opiniei publice şi stigmatizat după merit, ca să servească pentru toate timpurile ce vin drept exemplu descurajator.

Să intrăm, acum, în meritul chestiune ce ne preocupă. Cursul istoric al afacerii este acesta: prezidentul ţării acesteia s-a amărât foarte, văzând că judecătorii nu voiesc să se supună orbiş dictatelor guvernului, relativ la aşa-zişii candidaţi guvernamentali, s-a supărat, văzând că judecătorii, ca santinele ale legilor, n-au voit să se întovărăşească cu cei ce călcau legile în picioare, ci au ţinut cu totul de incompatibil cu starea lor de judecători de a se identifica

cu partidul politic, lansat de guvern, partid ai cărui electori au fost recrutaţi din indivizi care, de repetate dăţi, au intrat în serioase conflicte cu codul penal, şi şi-au câştigat un nume cât se poate de măgulitor.

Spre ilustrarea acestor maşinaţiuni ale guvernului, amintim numai că căpitanul districtului Storojineţ a intervenit personal, la pretor, ca să amâne, cu orice preţ, arestarea ce-l aştepta, cu drept cuvânt, pe unul dintre şefii partidului guvernamental. Faptul acesta e notoriu. Nu-i lucru de mirat, dacă vedem că crescânda prepotenţă a diregătoriilor politice, faţă de judecători, în aceşti doi ani din urmă, cu pietate şi respect trebuie să ne aducem aminte de actualul prezident al Curţii de apel din Araga, Wessely, care nu s-a sfiit a lua hotărârea să disciplineze radical pe judecătorii din Bucovina. Şi cum şi-a propus, aşa a şi făcut. El intervine singur, în persoană, pe lângă prezidentul tribunalului Clar, află primire călduroasă la guraliva babă de pe piaţa Mariei, află urechi atente şi „adâncă pricepere" pentru neatârnarea judecătorilor şi, astfel, începe vânătoarea nebună, în formă de nenumărate cercetări disciplinare.

Auziţi şi vă îngroziţi! Cercetările disciplinare, în contra judecătorilor, sunt încredinţate căpităniilor districtuale, o procedură menită a face de râs şi batjocură orice principii ale justiţiei, împuterniciţii fiind, pe deoparte, înşişi pârâşii, în propria lor cauză, a face ancheta, pe de altă parte, subordonându-se, întrucâtva, diregătoria judecătorească celei politice. E drept că, în cazul acesta, a trebuit să se procedeze cu multă precauţie, fiindcă nu e înţelept a se expune pericolului de-a încape pe mâinile judelui penal, din cauza depunerilor mincinoase, stoarse sub presiunea diregătorului politic.

„Genialul" prezident al ţării însă şi-a făcut o socoteală falsă. E doar secret public că rău a umblat sărmanul Bourguignon, la Excelenţa sa, prezidentul Curţii de apel din Lemberg, Tchorznicki, când a încercat a-l câştiga pentru „scopurile sale candide". Că prezidentul Clar s-a simţit, poate, îndemnat a ţine cont, în rapoartele sale, de dorinţele prezidentului ţării, nu ne mirăm deloc, cunoscute fiindu-ne calităţile acestui bărbat. Pentru noi este aceasta o nouă dovadă cât demult este neglijată ţara noastră, în orice privinţă, dacă judecătoriile ei sunt încredinţate conducerii unui atare amploiat. Se pare că, cu numirea domnului Clar ca prezident al Tribunalului ţării, s-a avut în vedere tendinţa de a nu contrapune prezidentului ţării o persoană de calitate superioară.

Fie, însă, orişicum, judecătorii mai înalţi şi-au rostit sentinţa lor! Judecători care desigur nu aparţin Partidului Poporal Român din Bucovina şi a căror obiectivitate stă mai presus de orice discuţie. Privim cu linişte sufletească deplină şi spre finitul celeilalte duzini de cercetări disciplinare, pendinte asupra altor judecători. De mare şi îndreptăţită îngrijire însă suntem cuprinşi, când vedem că prezidentul ţării demoralizează, cu destructiva sa tactică, diregătoriile şi cercuri întregi sociale din Bucovina, ba nu se sfieşte a atrage în apele

sale chiar şi pe ofiţerii activi. Dar nu vom suferi, niciodată, ca el să-şi subjuge în mod frivol, sub picioarele sale, neatârnarea judecătorilor ţării.

În contra acestor apucături, din partea prezidentului Bourguignon, vom lupta fără orice considerare şi în modul cel mai vehement" (***Tribuna Poporului***, Anul V, Nr. 104, miercuri 6/19 iunie 1901).

1901: Un polon, despre raporturile bucovinene. În şedinţa din 16 iulie 1901, a camerei Bucovinei, deputatul cav. de Wiesiolowski a interpelat guvernul pentru revoltătoarea inundare a străinilor în Bucovina, mai ales în diregătoriile administrative, îndeosebi în cele de finanţe. „Fiii țării sunt preferaţi, în mod sistematic, a zis oratorul, iar posturile de rând sunt ocupate de străini. Cauza acestor stări anormale nu e de căutat în lipsa de puteri potrivite, cunoscut fiind că şcolile bucovinene, în special universitatea, oferă o creștere abundentă, iar juriştii bucovineni stau la culmea misiunii, după cum au adeverit şi mari autorităţi juridice din afară.

Bucovinenii sunt preferaţi din alte motive. Modul cum sunt preferaţi fiii țării rectifică părerea ce domneşte în popor, că adică Bucovina, întocmai ca o ţară cucerită prin foc şi sabie, nu e tratată cu acea bunăvoinţă și dreptate, pe care fiecare provincie austriacă e îndreptăţită a o pretinde".

„Acestea sunt constatările unui Polon, zice „Deşteptarea", nicidecum ale unui „român fanatic", după cum i-ar place baronului Bourguignon a scuza bunăvoinţa nemăsurată a guvernului faţă de ţară şi poporul băștinaş.

Am citat anume câteva pasage din interpelarea polonă, spre a arăta ce părere au chiar străinii despre procedura cu importurile nesfârşite. Dacă considerăm, încă, că deputatul polon n-a fost, nici nu este fire opoziţională faţă de guvern, dacă ştim că numărul polonilor bucovineni e aproape disparent şi, prin urmare, nu poate fi vorba de preferări a fiilor poporului polon, dacă ne mai aducem aminte de câte ori şi în câte rânduri au fost şi sunt preferaţi fiii poporului nostru, odinioară unic străpânitor al acestei ţări, trebuie să ne mirăm de unde mai avem noi încă atâta răbdare şi cum de nu se revoltă şi ultima licărire de bărbăţie naţională din sufletele noastre româneşti! Sau nu mai sunt în stare a se revolta, căci aşa s-ar părea, dacă i-am judeca pe românii bucovineni după „representanţii" lor, legitimaţi de baronul Bourguignon, şi, atunci, orice tânguiri ar fi oftate de bătrânii fără putere", încheie „Deşteptarea".

*

În urma magistralei vorbiri a valorosului şef al Partidului Poporal Naţional din Bucovina şi deputat, vorbire rostită în 8 iulie 1901, în dieta ţării, toţi românii, de pretutindeni, şi-au îndreptat privirile asupra noilor evoluţii,

prin care trece cauza asupriţilor noştri fraţi bucovineni, şi admiră atitudinea bărbătească a bravului fruntaş. Ca o dovadă despre aceasta, sunt şi următoarele adrese de aderenţă, trimise la adresa dlui Dr. Iancu cav. de Flondor:

„Cooperatorii români, adunaţi astăzi (8 iulie), în Cernăuţi, mulţămindu-vă pentru apărarea energică a preoţimii, contra insinuărilor infame, vă votează absolută încredere şi aderenţă nemărginită în toate. Cernăuţi, 8 iulie 1901" (Urmează 58 subscrieri.).

„Dlui Dr. Iancu cav. de Flondor, Storojineţ, Bucovina: Inspiraţi de ţinuta dumneavoasră vrednică, în lupta pentru interesele naţionale, vă asigurăm de nestrămutata noastră iubire şi alipire. Totodată, exprimăm dispre ţulnostru faţă de trădătorii naţiunii, de pănura lui Ioan Lupul. Tinerimea română din Viena".

„Dr. Iancu Flondor, Storojineţ, Bucovina. Admiraţie şi încredere distinsului luptător al neamului romanesc. Lupta energică, desvoltată contra duşmanilor, ne însufleţeşte. Cauza Partidului Poporal Român din Bucovina e cauza întregului neam, iar cei ce s-au lepădat de neam, pactizând, de dragul strălucitei poziţii, ca Iancu Lupul, sunt ţinta dispreţului naţional. Trăiască Partidul Poporal Român! Trăiască reprezentanţa lui; trăiască Iancu Flondor! / Studenţimea română din Graz" (***Tribuna Poporului***, Anul V, Nr. 127, duminică 8/21 iulie 1901).

1902: Vestea morţii lui Mihai Teliman. Mihai Teliman, ziarist din Bucovina, a decedat. „Deşteptarea" îl prezintă în următorul chip: „I-a căzut pana. Mort e acum şi el, sărmanul, după o lungă suferinţă. Prin un deceniu a răspândit surâsuri şi hohote de râs în jurul său şi prin toate casele româneşti din Bucovina. Pana lui cultiva, cu măiestrie neîntrecută, umorul, ironia şi satira. Pentru ea, stilul elegant şi spiritual era un idol.

Pe la 1892, Mihai Teliman a început a scrie foiletoane la „Gazeta Bucovinei", validându-se, din capul locului, ca un stilist şi scriitor de frunte. Chiar „Convorbirile literare" au devenit atente la scrierile lui şi au reprodus o parte din foiletonul „Dimitrie Bunduşca", tipărit, la 1897, în „Patria". Cine nu a râs, din tot sufletul, când a citit „Victima lui u mut", „Cazacul Nencu", „Siretul", „Ziua lui Probus" şi aşa mai departe, un şir întreg de foiletoane scăpărătoare de sarcasm şi de spirit!

Impresionabil ca un copil, acum râdea, glumea şi se gândea la poznă, şi un cuvânt, o trăsătură a feţei puteau să pună frâu voii bune, spre a-l abate către melancolie, din care cu nespusă dezinvoltură izbucnea în veselie. În contact, îi plăcea harţa vorbei spirituale; provoca cu drag conflicte, spre a le sfârşi în hohote de râs. Era un om original, în felul său. Individualitatea lui pretindea răsfăţarea copilului. Nu putea suferi sclavajul intelectual, mai

ales când tutela era de ordine prea inferioară. Se răzbuna prin şozenii şi prin glume, cu toată bunătatea sufletului său. Era satiric şi ironic, dar cinismul, soţul egoismului, era departe de el. Uşor se lăsa răpit de însufleţire. Pentru exprimarea ei, găsea nu accente, ci acorduri întregi.

A luat parte şi la politica militantă, ca redactor în ziaristica română bucovineană, mai întâi la „Gazeta Bucovinei", al cărei şef-redactor a fost, din toamna anului 1895, până în primăvara anului 1896; după apunerea ei şi fundarea „Patriei", la 1897, a stat ca redactor la acest ziar, mai multe luni; a fost, apoi, şef-redactor al foilor „Sentinela" şi „Timpul", care ambele au trăit numai câte puţine luni. Spre sfârşit, a colaborat la „Deşteptarea" şi la „Bukowinaer Journal", unde şi-a scris ultimele foiletoane, în limba germană.

De trei ani, încoace, s-a încuibat în el tuberculoza. Încet, încet, a început a i se tăia firul vieţii şi, vineri (19 decembrie n. n.), la 2 ore p. m, şi-a dat sufletul, la Siret, unde petrecea sub îngrijire frăţească.

Vestea morţii lui Mihai Teliman, deşi nu era neaşteptată, va fi primită cu regrete pretutindeni, unde el şi scrierile lui au fost cunoscute. Scrierile lui, îndată ce vor fi pătruns în cercuri mai largi, îi vor cuceri, între scriitorii noştri moderni, locul unuia dintre cei mai buni stilişti români. Fie-i ţărâna uşoară! Doarmă în pace!" (***Tribuna Poporului***, Anul VI, Nr. 230, miercuri 11/24 decembrie 1902)

1902: Subsemnatul Franz Ritter des Loges, primar şi deputat al oraşului Suceava (Bucovina-Austria), şi Vartires Ritter von Prunkul, proprietar, viceprimar şi preşedinte al comunităţii armene de cult oriental din Bucovina, de comun acord la Suceava au exprimat lor adeziune la eforturile care se fac, în cadrul Congresului care se ţine la Bruxelles, în zilele de 17 şi 18 iulie, pentru a saluta nefericitul popor armean din Turcia, aprobând toate demersurile care se fac, în măsura puterilor lor, şi vă roagă să treceţi numele lor între cele ale aderenţilor la Congres. / Franz Ritter des Loges / Vartires Ritter von Prunkul[13].

1903: Constituirea Centralei însoţirilor economice române din Bucovina. Marţi, în 10 martie a. c., fraţii noştri din Bucovina au pus fundamentul la o operă nouă, menită să consolideze poporul de acolo, făcându-l capabil de un nou avânt şi o nouă energie de viaţă, anume au înfiinţat Centrala

[13] Congresul Armeanofil – n. n.

însoţirilor economice române din Bucovina.

Adunarea a fost prezidată de dl baron Eudoxiu Hurmuzachi, care, în cuvântul de deschidere, a zis, între altele: „Însoţirile noastre, dacă vor fi bine conduse şi grijite, pot să fie de mare folos pentru poporul român, dacă însă vor fi rău alcătuite, pot să devină şi un năcaz, şi un pericol”.

Urmă la cuvânt dl Mihail Bendevschi, întemeietorul primelor însoţiri Raiffeisene române (și-a însuțit meritele lui Grigore Filimon – n. n.), care a accentuat însemnătatea ce o va avea Centrala, pentru regenerarea economică a poporului român din Bucovina. Apoi, a raportat asupra proiectului de statute, prezentat adunării, citind şi explicând dispoziţiunile principale ale statutelor.

La discuțiunea asupra proiectului de statute, au participat mai mulţi oratori, între care şi Dr. Trubrig, directorul Centralei germane din Bucovina. Discuțiunea a fost mai vie în jurul chestiei părtăşiilor şi garanției. După clarificarea, în toate direcţiunile, statutele au fost votate în bloc. Au fost prezentate 69 declaraţii de intrare, din partea a tot atâtor însoţiri române în sistem Raiffeisen, şi 16 declaraţii de intrare, de la oameni distinşi din Bucovina.

Director a fost ales dl Nicu Balmoş, iar în direcţiune şi în consiliul de control, tot fruntaşi. Noul director a rostit, apoi, o frumoasă cuvântare, din care, după „Deşteptarea”, cităm următoarele: „Pentru delăturarea cămătăritului şi pentru îmbunătăţirea şi ridicarea stării economice a poporului muncitor, de la ţară, s-au dovedit, până astăzi, ca cel mai puternic mijloc însoţirile de păstrare şi credit, după sistemul lui Raiffeisen, pentru că aceste însoţiri lucrează cu dobândă cât se poate de ieftină, se acomodează referinţelor materiale ale agricultorilor şi, pe lângă asigurarea financiara a împrumutului, caută ele, mai ales, ca un împrumut dat să aducă efectiv şi un folos material.

Însoţirile de păstrare şi credit, după sistemul Raiffeisen, sunt baza tuturor celorlalte acţiuni, ce le va întreprinde Centrala, pentru a uşora soarta agricultorilor” (***Revista economică***, Anul V, Nr. 14, 4 aprilie 1903).

1903: Biserica Mirăuţilor. Biserica aceasta se încă se află acum stadiul reconstrucţiei... Cu ocaziunea renovării ei de acum, s-a aflat, între două cărămizi, zidite în partea de sus a cupolei, o groşiţă (Dreigröscher), de pe timpul lui Sigismund al III-lea. Acest fapt ar dovedi că acea parte a cupolei a mai fost renovată, spre finea veacului al XVI-lea. Mai departe, s-a descoperit un semn, sculptat în o piatră la uşa principală; acest semn ar fi, după forma sa, simbolul unei societăţi de sculptori (pietrari) germani din jumătatea primă a secolului al XVI-lea. În urmă, s-a dezgropat şi o piatră mormântală, în apropierea bisericii, pe care se află cioplit anul 1700, semn că, pe acel timp, grădina din jurul bisericii se întrebuinţa ca cimitir.

Din toate acestea şi pe baza încă câtorva descoperiri de natura acestora, arhitectul Romstorfer susţine ca probabilă părerea că biserica Mirăuţilor, după devastarea ei din 1515, a mai fost renovată şi întrebuinţată spre scopurile cultului dumnezeiesc. Alte date, relative la istoria acestei biserici, nu aflăm, până în timpul anexării Bucovinei la Austria.

În acest timp, ea era o ruină fără proprietar. În anul 1781, când a întrebat Comisiunea pentru delimitarea moşiilor şi introducerea cărţilor funciare, care funcţiona în Suceava, de proprietarul bisericii, ea nu a fost reclamată de nimeni. „N-au făcut aceasta – după cum zice prof. Onciul – nici măcar episcopul, cu consistoriul său, sau cei 23 de arhimandrţi şi egumeni ai mănăstirilor”. Astfel, prima prima biserică mitropolitană a Moldovei, după trecerea Bucovinei la Austria, a fost declarată de proprietate erarială. Caracteristic pentru acele timpuri.

Pentru ca să se ridice oraşele, pe atunei era permis oricui voia numai să zidească să întrebuinţeze, ca material de zidit, ruinele ce erau în proprietatea erariului. Aceasta s-a decretat printr-un emis aulic şi faţă de ruinele din Suceava. Prin acest decret era hotărâtă şi soarta bisericii Mirăuţilor. Dar sentimentul de pietate al locuitorilor din Suceava, faţă de locurile sfinte, a scăpat-o de totala nimicire. Ei, după un răpuns nefavorabil (câte 25+25 beţe), primit de la comisarul Sucevei, se îndreaptă, în anul 1792, într-o jalobă, către Consistoriu, cu rugarea ca să se întrepună la locurile competente pentru păstrarea bisericeii. Consistoriul aşterne jalba la Oficiul cercual. Oficiul cercual, în urma unor desluşiri tendenţioase, primite de la comisarul Sucevei, provoacă cu asprime Consistoriul ca să îndrume târgoveţii din Suceava, la pace şi linişte, ceea ce se şi împlineşte.

Probabil fiindcă biserica ajunsese un obiect de ceartă şi neînţelegeri, erariul vinde locul pe care se afla ea şi, după ce trece prin mâna a doi proprietari, al treilea, Ioan Floarea, care cumpărase locul, cu biserică, cu tot, îl dăruieşte cu totul, în anul 1799, comunităţii greco-ortodoxe din Suceava. Astfel, biserica Mirăuţilor ajunge, iarăşi, în posesia confesionalilor greco-orientali din Suceava.

Pe la anii 1825, precum şi între anii 1854 şi 1859, ea a fost dată în mâna erariului militar, care a folosit-o ca magazie. O parte din preţul arendei s-a întrebuinţat ca speze pentru acoperirea bisericii, spre a o scuti de ploi. După anul 1859, iarăşi a fost dată în arendă la diferiţi neguţători, pe un preţ de bagaelă. Între acestea, însă, atenţia bărbaţilor specialişti într-ale arhitecturii a fost mai tot timpul atrasă asupra acestei biserici, în care au recunoscut unul dintre cele mai venerabile monumente arhitectonice din ţara Bucovinei. În anul 1885, cu ocazia vizitei canonice, ce o făcuse mitropolitul mult regretat Silvestru Morariu în părţile Sucevei, a vizitat şi biserica Mirăuţilor şi a primit, de la reprezentanţii proprietarilor ei, promisiunea că cedează Fondului

religionar dreptul lor de proprietari, dacă biserica va fi renovată pe spezele Fondului. În urma acestei învoieri, încă din anul 1886, se îndreptă mitropolitul Morariu către Maiestatea Sa cu rugarea ca să conceadă restaurarea acestei biserici, pe spezele Fondului religionar, dând ca motiv al reconstruirii lipsa unei biserici destul de spaţioase, în care să se adune tinerimea studioasă, la rugă, în duminici şi sărbători.

Astfel se încep pertractările între guvern şi consistoriu şi se sfârşesc cu rezultatul că, în anul 1892, Maiestatea Sa încuviinţează preliminarul pentru reconstruirea bisericii.

Executarea proiectului de reconstruire şi conducerea lucrărilor tehnice a luat-o asupra sa arhitectul Romstorfer, iar pictarea bisericii – pictorul academic Carol Iobst. Reconstruirea, amăsurată stilului original, s-a început în iulie 1898 şi a durat 5 ani, dar a fost făcută cu atâta succes, încât, azi, biserica Mirăuţilor e un giuvaer al artei. Biserica nu ne impune prin mărime, o admirăm, însă, cu atât mai mult, pentru artă, pentru frumuseţea şi drăgălăşenia ei (***Telegraful Român***, anul LI, nr. 134, sâmbătă 6/19 decembrie 1903, p. 546).

1904: Apel din Bucovina. Către meseriaşii români. Redacţia foii „Viitorul” a clerului ortodox român din Bucovina, ce apare în Cernăuţi, adresează, în numărul său ultim, către fraţii români din Transilvania, un apel cu următorul cuprins: „Vă rugăm să binevoiţi a ne trimite cât de multe adrese de meseriaşi români, din toată branşa, care ar fi dispuşi a primi la învăţătură băieţi români din Bucovina. Condiţiile şi timpul cât va dura învăţătura încă dorim a le şti” (***Bunul econom***, Anul V, Nr. 27, 17 iulie nou 1904, pp. 4 și 5).

1904: Mormântul lui Ştefan cel Mare. Mormântul acestui Domn erou, despre care poporul român pomeneşte cu atâta mândrie şi emoţie şi-i atribuie tot ce-i mare şi vitejesc din trecut, se află în Bucovina, în mănăstirea Putna. Ea este situată la poalele munţilor, în districtul Rădăuuţilor. Capitala acestui district este oraşul Rădăuţi, situat pe linia ce duce, de la Suceava, spre Cernăuţi, capitala Bucovinei. La 30 de kilometri de acest oraş, spre apus, la poalele munţilor Carpatini, într-o regiune romantică, se află comuna Putna, în care fiecare loc şi fiecare culme aminteşte o faptă măreaţa din trecutul românilor, aproape o legendă. La capătul acelei comune, se află mănăstirea Putna, înfiinţată de către Ştefan cel Mare.

Mănăstirea este înconjurata cu un zid cu metereze, având, spre răsărit, poarta de intrare, cu un turn înalt, şi, spre apus, un alt turn, în care se păstrau,

în timpuri de restrişte, tezaurele mănăstirii şi ale boierilor. Zidurile mănăstirii nu sunt de pe vremea lui Ştefan cel Mare, ci din timpul lui George Ştefan Vodă, care a reînnoit-o, după ce au dărâmat-o Vasile Lupul şi cazacii lui Timuş. Asta o adevereşte inscripţia slavonă, deasupra uşii de intrare a bisericii:

„Această biserică a înnoit-o Io George Ştefan Voievod şi s-a săvârşit în zilele lui Istratie Dabija Voievod, în anul 7170 (1662)".

Toată biserica mănăstirii este presărată cu morminte, care aparţin familiei lui Ştefan cel Mare.

Plini de emoţie, trecem porticul, pronaosul şi naosul bisericii, spre a ne apropia de mormântul lui Ştefan cel Mare, care se află în dreapta naosului sau templului bisericii. „Apropierea de mormântul lui Ştefan, îţi umple sufletul de nişte mişcări lăuntrice, care te transportă în trecutul cel glorios al ţării, condusă de acest extraordinar bărbat, mare erou şi mare politician. Mişcarea sufletească te înfiorează, te umple de lacrămi şi te zguduie în toată existenţa fizică şi spirituală. Ce va fi fost el, în viata lui, dacă numai umbra lui are atâta putere morală?" (Melchisedec, *O vizită la câteva mănăstiri din Bucovina*, f. 252.)

Un mausoleu de piatră, cu păreţi de sticlă şi decorat cu arabescuri, indică mormântul lui Ştefan cel Mare. Un acoperemânt sau, cum se zice în limba ecleziastică, un pocrovăţ de catifea roşie, brodat cu flori de aur, acoperă piatra mormântală. Pe marginea pocrovăţului se află următoarea inscripţie slavonă (bulgară ecleziastică), pe care o dăm aci în traducere:

„Io Bogdan Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domnitorul ţării Moldovei, a înfrumuseţat şi a acoperit, cu acest acoperământ, mormântul tatălui său, Io Ştefan Voievod, care a domnit în ţara Moldovei 47 de ani şi trei luni şi care s-a mutat în veşnicul locaş, în anul 7012 (1504), luna iulie, ziua a doua, în ora a patra din zi".

Dedesubtul acestui acoperământ se află piatra mormântului, de forma unui trapez, care este de marmoră albă şi decorată cu ornamente gotice. Pe marginea pietrei mormântale se află următoarea inscripţie slavonă (bulgară ecleziastică):

„Evlaviosul Domn, Io Ştefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Domn al ţării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, ctitorul şi ziditorul acestui sfânt locaş, care aici zace şi s-a mutat la veşnicele locaşuri în anul 7... luna... şi a domnit ani" .

Data morţii lui Ştefan cel Mare lipseşte şi este indicată numai pe pocrovăţul făcut de fiul lui, de Bogdan Voievod. Inscripţia mormântală a fost, deci, pregătită de însuşi Ştefan cel Mare.

în deceniile din urmă, s-au aşezat, lângă mormântul lui Ştefan cel Mare, mai multe urne de sticlă, în ele se află, după cum arată hârtiuţele de deasupra capacelor urnelor, resturile aflate în mormântul lui Ştefan cel Mare şi în celelalte morminte ale bisericii, la anul 1856, când ele au fost deschise de guvernul austriac. Cităm din aceste resturi: o parte dintr-o hlamidă domnească, desigur din mormântul lui Ştefan cel Mare, câteva inele de aur din mormântul lui Bogdan Vodă, o maramă sau o broboadă a unei Doamne, brodată cu sârme de aur, şi o pereche de cercei de aur, de formă lungăreaţă şi lucraţi *á jour*.

Grigore Ureche, în cronica sa, zice astfel despre moartea lui Ştefan-cel-Mare: „În anul 7012 (1504), multă vreme dacă s-a întors Ştefan Vodă, de la Pocuţia, la scaunul său, la Suceava, fiind bolnav şi slab de ani, ca un om ce era într-atâţia ani, în patruzeci şi şapte, tot în războaie şi osteneli şi neodihnă, în toate părţile, de se bătea cu toţii şi, după multe războaie cu noroc ce a făcut, cu mare jale a răposat marţi, iulie, în 2. Era acest Domn om nu mare la stat, întreg la minte, nelenevos şi lucrul său ştia să-l acopere; şi unde nu cugetai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter; unde eră nevoie el însuşi se vâra, ca, văzându-l ai săi, să nu se îndărăpteze. Şi, pentru aceea, rar război de nu biruia. Aşişderea, şi unde îl biruiau alţii, nu pierdea nădejdea, că, ştiindu-se căzut jos, se ridica deasupra biruitorilor.

Îngropat-au pe Ştefan Vodă în mănăstirea Putna, cu multă jale şi plângerea tuturor locuitorilor ţării, cât plângeau toţi ca după un părinte al lor; că cunoşteau toţi că s-au scăpat de mult bine şi apărare. Ci, după moartea lui, îi ziceau sfântul Ştefan Vodă, nu pentru suflet, ci pentru lucrurile sale cele vitejeşti, pe care nimenea din Domni, nici mai înainte, nici după aceea nu l-au ajuns”.

Dintre contemporanii lui Ştefan cel Mare, medicii veneţieni, doctorul Muriano şi Leonardo de Massuri, care au petrecut la Curtea din Suceava, descriu caracterul lui, în culori foarte vii. Leonardo de Massuri zice că Ştefan „s-a arătat, la moarte, ca şi în viaţă şi în sănătate, în acelaşi timp teribil şi prudent”. Iară doctorul Muriano scrie, din Suceava, în 27 decembrie 1502: „Ştefan este foarte înţelept, iubit de supuşii săi pentru clemenţa, justiţia, energia şi liberalitatea lui, bine constituit la corp, afară numai de gravul morb, de care sper să-l vindec. Ştefan zice că e înconjurat, din toate părţile, de duşmani, cu care avuse, până acum, 36 bătălii, învingându-i în 34 şi fiind învins numai în două”.

Lângă mormântul lui Ştefan cel Mare, se află portretul lui. Este o lucrare de la sfârşitul secolului trecut (al XIX-lea – n. n.) şi o imitaţie a chipului lui Christos din ceasloavele româneşti. Căutătura lui Ştefan cel Mare este a unui mort; ochii lui sunt închişi. Portretul acesta nu e adevărat.

Cronicarul Grigore Ureche zice că Ştefan cel Mare a zidit 44 de mănăstiri şi biserici. În mai toate aceste biserici se află zugrăvit şi portretul lui, şi anume pe păretele de ctitorie, din templul bisericilor sau în Evangheliile din vremea lui Ştefan cel Mare, care se păstrează, acolo, până în ziua de astăzi.

Pe păretele de dedicaţie, din templul bisericilor din Voroneţ, Bădeuţi şi din Pătrăuţi, toate în Bucovina, se află portretul lui Ştefan cel Mare, al Doamnei sale, Maria, al fiului lor, Bogdan, şi al fiicelor lor, şi anume la biserica din Pătrăuţi a două fiice. Ştefan cel Mare, de obicei în costum roşu, este mic la statură, cu faţa plină, fără barbă şi cu mustăţi, cu păr lung, blond şi cu capul cam plecat; ţine biserica respectivă, oferind-o lui Iisus Christos.

La aceste portrete găsim, însă inconvenientul că bisericile acestea au fost devastate, în mai multe rânduri, şi apoi, iar reînnoite. Arhitecţii austrieci au constatat că, în bisericile din Bucovina, se găsesc mai multe pături de zugrăveli, care provin de la reînnoiri. Portretul de la Voroneţ este din anul 1546, adică de pe când Ştefan cel Mare nu mai trăia.

Un criteriu sigur oferă, însă, portretele lui Ştefan cel Mare, ce le găsim pe mai multe obiecte de pe vremea lui, care nu au fost supuse unei înnoiri şi au rămas intacte, până în ziua de astăzi. Aceste obiecte sunt dverele sau perdelele de la uşile Împărăteşti ale catapetesmei bisericeşti, epitrafile şi evangheliere.

În tetraevanggelierul din biserica Gura Humorului, scris în 1487, pe epitrafilul din biserica de la Pătrăuţi, fără dată, şi pe dvera din mănăstirea Putna, din anul 1500, tustrele dăruite de însuşi Ştefan cel Mare, fiind în viaţă, se află portretul lui, care, în executare, se aseamănă mai mult cu portretul din biserica Voroneţului. Ştefan este mic la statură, cu faţa plină, fără barbă, cu mustăţi şi păr lung şi blond / **Dionisie OLINESCU** (***Familia***, Anul XL, Nr. 28, 11/24 iulie 1904).

1904: Serbarea lui Ştefan cel Mare. Escursiunea ce se va întreprinde, cu această ocaziune, în Bucovina, va cuprinde vizitarea mănăstirii Putna şi a cetăţii Suceava. Cred că e locul, aici, de a aminti cititorilor noştri şi celor care vor lua parte la acest pelerinaj că, vizitând aceste localităţi, vor rămâne uimiţi de lucrurile ce le vor vedea. Rămăşiţele monumentelor lui Ştefan cel Mare nu le vor găsi în ruină, ci restaurate şi îngrijite, prin o bună administraţie.

De ani de zile, profesorul C. A. Romstorfer s-a ocupat aşa de mult cu

architectura mănăstirii Putna, cu repararea şi decorarea mormântului marelui nostru Domn, cu restaurarea mitropoliei Mirăuţilor din Suceava, cu dezgroparea ruinelor cetăţii Suceava şi cu instituirea unui muzeu. Toate aceste lucrări sunt, astăzi, terminate şi aduse la bun sfârşit, prin sârguinţa neobositorulul architect C. A. Romstorfer.

Mănăstirea Putna excursioniştii vor găsi-o restaurată, cu toate dependinţele ei; biserica, cu felul învelitorilor, după cum era, înainte, la toate clădirile de cult ale lui Ştefan cel Mare. S-au păstrat, cu sfinţenie, toate pisaniile şi marca ţării Moldovei. Ruinele mănăstirii Mirăuţi din Suceava, unde, odinioară, erau moaştele Sfântului Ioan cel Nou, este de asemenea restaurată. Cetatea Suceava a fost dezgropată şi curăţită până în temelii; astăzi, se poate cunoaşte unde a fost locuinţa Domnului, capela cetăţii, dependinţele, magaziile bastionale şi toate întăririle. În muzeul instituit în Suceava, se vor vedea toate obiectele scumpe istoriei noastre, care sau găsit în ruinele cetăţii (***Tribuna***, anul VIII, nr. 114, 16/29 iunie 1904, p. 4).

*

Zi mare, zi luminată, zi de cucernică evlavie, zi înălţătoare de suflet, în care toate inimile româneşti se întâlnesc în tainică închinare şi proslăvire a celui mai strălucit român, care a purtat coroană pe fruntea sa mândră... Sunt patru sute de ani, de când un mormânt s-a închis, stropit de lacrimile unul neam întreg, deschizând poarta mare a nemuririi, a gloriei veșnice, în calea lui Ştefan cel Sfânt şi Mare. Nu-l încăpea mica sa ţărişoară, Moldova, pe acest mare Voevod, căci el în suflet purtat-a vigoarea, vrednicia şi idealul unui neam întreg. Nu-l răbdau în tihnă pe marele Voievod îngânfaţii şi pizmuitorii vecini, contra cărora, o jumătate de veac, purtat-a războaie eroice, sprijinindu-şi pe spadă tronul falnic, făcând să răsune pământul de gloria neamului românesc şi să se înalţe la ceriuri stăruitoare rugi de mulțumire și preamărirea lui Dumnezeu, pentru izbânda Eroului și a eroicului său popor.

Din negre zile de lupte pentru tron, pentru mărire trecătoare, dintre chemați după sânge, dar nu aleși prin virtuţile lor, se ridică Ştefan şi se înalţă prin spadă la domnie, la o domnie nu de bun trai şi stăpânire, ci de slujbă grea şi trudă neîntreruptă, de lupte necurmate pentru statornicirea în bine şi pregătirea pentru viitor a unui neam, vlăstar al celui mai mare, mai strălucit, mai mândru şi mai eroic popor... Şi venit-au grele zile, amare zile peste mica Moldovă, căci unul peste altul urmează strigătele santinelei: „Sari, Ştefane la hotară, / Ca intrat sabie-n ţară!”... Şi se-ncruntă Leul Moldovei; şi răsună tulnicul prin păduri şi codri; şi vin, vin şi curg plăieşii cu capete pletoase, pe cai mărunți şi iuţi; se înşiră oştirea; porneşte la luptă; şi vine biruitoare... Iar Ştefan înalţă biserici şi mănăstiri, pentru mărirea lui Dumnezeu, biruitor prin sabia sa... Clopotele răsună de sărbătoare. Biruinţa crucii o serbează luptătorii, un popor întreg; iar în fruntea lor, cu fruntea plecată la altar, aduce rugi de

mulţumire Tatălui ceresc cel mai cucernic domnitor, Ştefan cel Sfânt şi Mare...

Tunuri rupte se aduc la Suceava, e bucurie mare şi sărbătoare... Şi steaguri rupte, luate de la neamuri din patru părţi ale lumii, stau grămadă... Semiluna e în pulbere, la pământ, iar patruzeci de cruci pe vârfuri de biserici, pe turnuri zvelte strălucesc, în soare, ca semne de biruinţă şi scuturi ale neamului; strălucesc ca sufletul mare şi strălucit al lui Ştefan. Strălucesc sfintele semne ca puterea credinţei, cum străluci-va în veci numele marelui Voevod, în mândria neamului românesc; strălucesc cum străluci-va în etern, pe paginile istoriei, numele apărătorului creştinătăţii...

E linişte în Moldova şi pace. Holdele aurii se pleacă în bătaia vântulul; dinspre mare, din vîrfuri de falnice cetăţi, fâlfâie steagul moldovean; în inima Ardealului, un Arhiereu pomeneşte, în rugile sale din altar, numele lui Vodă; adânc, peste Prut, oştirea română stă, în tihnă, de pază. Dreptate face din scaunul său de la Suceava Domnul cel mare şi bun. Se înclină cu smerenie blândul român, sfiosul „vecin”, la domneasca dreptate, căci Ştefan nu este domn al boerilor, ci părinte al poporului... Binecuvântare răsună din largul ţării asupra blagoslovitei domnii, căci Domnul Ştefan, cel mare în războaie, e strălucit în pace... Neînfrânt şi neînfricat în luptă, el era drept şi sfânt în judecăţi...

Dar iată că volbură vestitoare de furtună se ridică, de la miază-noapte, căci nu-l lasă pe leah în tihnă laurii „spadei creştinătăţii”. Şi s-a pornit furtună; şi vuiesc munţii; zboară săgeţile arcaşilor ca ploaia; se prăvălesc stejarii, de fac morminte deschise trupurilor îndrăzneţilor călcători peste hotarele Moldovei, cu arma în mână... Şi câţi n-au păţit-o ca dânşii!... Iar Domnul cel Sfânt şi Mare lui Dumnezeu prinos aduce pentru neamul său... Dar tâng şi jale cuprinde sufletul de erou, când răpitorilor vecini tovarăş li se face domnescul frate, de peste Milcov. Şi amarnice zile, crunte răzbunări se plămădesc de tovarăşii slăbănogi, contra marelui Voevod, sub scutul îngânfatei Semilune, ruşinată de crucea lui Ştefan. A lupta cu potop de armate, tu mică Moldovă, cu Marele tău Ştefan; a lupta cu perfidia şi intriga îţi va fi cu putinţă?

Şi Hercule a fost sfâşiat de cămaşa otrăvită; şi Mântuitorul neamului omenesc a murit pe cruce... Nori grei se grămădesc pe cerul Moldovei; şi legea firii se apropie, să ceară lui Ştefan bănuţul pentru trecerea în lumea umbrelor. Dar cel mare în războaie şi strălucit în pace, bătrânul Voievod, albit în lupte şi de glorie, înconjurat de iubirea caldă a poporului său, cum îl va lăsa pe acesta pradă răilor, care aşteaptă, ca lupii răpitori, apunerea stelei strălucitului păstor? Mintea lumintă şi prevezătoare a marelui Voievod gătit-a ţării şi poporului său linişte şi pace, de la care numai slăbiciunile viitorimii l-au abătut; şi orbitoarea lui strălucire, dacă apune, ca să resară iarăşi ca un meteor, peste un veac, întrupată în Mihal Viteazul, rămâne de-a pururi izvor de mângâiere şi de însufleţire pentru întreg neamul românesc.

După o jumătate de veac de lumină şi mărire, zilele lui Ştefan cel Mare urmat-au fulgerătoare clipiri de ale puterii româneşti, ale bărbăţiei românului. Dar, încolo, durere... Întunecimea veacurilor şi greul robiei, ce tot mai mult strâng lanţurile pe braţele fiului Romei, păreau a înmormânta pe vecie norocul acestui neam. Dar, sub vraja numelui lui Ştefan, din nou se avântă vultureşte, se ridică inimile româneşti; şi cultul neasemănatului erou devine izvor de muncă, de luptă, de încredere în puterea virtuţii, de credinţă într-un falnic viitor...

A fost plânset şi jale, durere fără asemănare, acum patru sute de ani. Tânguitul românului răsuna, din codri, în văi, pe întinderea vechii Dacii: „A murit Eroul cel nebiruit, a murit domnul cel bun şi mare, care-n lume seamăn n-are; a murit Ştefan cel Sfânt!”... Şi acel ce, cu mişcarea spadei sale, îngrozea cete de păgâni, nemişcat sta. Acel cap luminat, care şi-a ridicat coroana peste înălţimea străluciţilor împăraţi şi regi, plecat stă, pe pernă, în coșciug. Cel necuprins de oamenii vremii, cu înălţimea gândurilor lui şi a măreţetor sale planuri, cuprins e de patru scânduri... Şi tânguire şi jale a fost. Iar lacrimile vărsate de aceşti strămoşi ai noştri udat-au sfânta ţărână, de a răsărit gloria neamului românesc: Ştefan cel Sfânt şi Mare, pe care în veșnicie îl va înveșmânta cântecul şi graiul românesc, în eternă aureolă...

Astăzi, după patru sute de ani, când în lumina faptelor sale se înalţă maiestuoasă şi mândră, din mormânt, umbra lui Ştefan cel Bun, cel Mare, cel Sfânt, cu inima smerită, cu sufletul curat, să ne prosternăm în faţa mormântului de la Putna; să ridicăm altare, în sufletele noastre, cultului Marelui Ştefan... Să luăm duh din al său, să învăţăm calea virtuţii, pentru a putea răzbate pe drumul măririi neamului românesc.

Sfântă Umbră de la Putna! Cucernic ne închinăm amintirii tale și cu sufletele oţelite, în contemplarea glorioasei tale măriri, ne vom purta sfânta cruce. Amin! (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 125, sâmbătă 3/16 iulie 1904).

*

Alte sărbătoriri. Academia Română a adresat, după şedinţa solemnă de la 2 iulie 1904, următoarea telegrama Maiestăţii sale regelui Carol:

„Maiestăţii Sale Regelui, Castelul Peleş, Sinaia, 2 Iulie.

Celebrând memoria de patru ori seculară a lui Ştefan, Voievod al Moldovei, unul dintre cei mai buni şi mai mari domnitori ai ţării, depunem, cu cel mai profund respect, cu cea mai sinceră afecţiune şi admiraţie, tributul recunoştinţei noastre la picioarele Majestăţii Voastre, care aţi reînviat şi înălţat, în regatul României, gloria strămoşească.

Membrii Academiei Române:

Kalinderu, preşedinte, Dim. Sturdza, Sp Haret, Grigorie Ştefaneseu, Angliei Saligny, Ioan Bianu, Dr. V. Babeş, Ştefan Hepites, Ioan Bogdan".

Majestatea Sa Regele a binevoit a răspunde, prin următoarea depeşă:

„Castelul Peleş, 2 Iulie 1904.

Domnului I. Kalinderu, preşedintele Academiei Române, Bucureşti.

Astăzi, când întreg neamul Românesc evocă, cu dragoste şi mândrie, numele lui Ştefan Vodă, ca mare şi brav soldat, sunt profund atins de faptul că gândul Academiei Române se-ndreaptă spre Mine.

Mulţumesc călduros membrilor săi, pentru semnul de recunoştinţă pe care l-au adus iubitei Mele armate, care a pecetluit, cu sângele său, mărirea României.

Carol" (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 128, 7/20 iulie 1904).

La Sinaia. Al patrulea centenar al lui Ştefan cel Mare a fost serbat, în Sinaia, cu o pompă excepţională. Serbarea s-a început prin un serviciu divin, oficiat de arhimandritul Nifon, cu asistenţa mai multor preoţi, la 9 ore, în Mănăstire. După serviciul divin, dl major Nestorian, comandantul garnizoanei din Sinaia şi dl locotenent Racoviceanu au rostit, în faţa trupelor, în curtea Mănăstirii, vorbiri, în care vor preamări faptele militare glorioase ale lui Ştefan cel Mare. Au mal vorbit încă dl Stănculescu, directorul şcolii „Carmen Sylva", Demetrescu-Mugur, institutor, şi Manolescu, primarul Sinaiei. Sărbătoarea s-a terminat prin o splendidă defilare a trupelor (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 128, 7/20 iulie 1904).

Iaşi. Oraşul este frumos pavoazat. Cortegiul istoric a plecat de la platoul Copoului, la orele 8, cu muzica militară, urmată de şcolile secundare de băieţi şi fete şi de numeroase societăţi cu drapele. Serviciul religios a fost oficiat, la Mitropolie, de către I. P. S. S. Mitropolitul Parthenie, asistat de arhiereii Georgescu şi Calistrat.

După terminarea serviciului religios, întregul cler s-a dus la statuia lui Ştefan cel Mare, unde s-a oficiat parastasul şi unde Mitropolitul şi asistenţa au îngenunchiat. Preoţii cântau „Veşnica pomenire". Dl Răşcanu, profesor universitar, ţine un discurs, arătând faptele de vitejie ale măritului Voievod. După domnia sa a vorbit dl Nădejde, directorul gimnaziului „Ştefan cel Mare". Mai vorbesc domnii Gane, prefectul judeţului, şi Manolescu, din

partea Ligii Culturale.

A început, apoi, defilarea cortegiului istoric, a elevilor şi societăţilor. Defilarea s-a sfârşit la orele 11, cu aceea a Batalionului 4 de Vânători, Regimentul 13 Ştefan cel Mare şi Regimentul 7 Călăraşi. Seara, a fost retragerea cu torţe, de la statuia marelui Voievod, până la platoul Copoului (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 128, 7/20 iulie 1904).

Brăila. La orele 8, dimineaţa, protoereul I. Dedicescu, înconjurat de întregul cler al oraşului şi în prezenţa autorităţilor, tuturor societăţilor şi corporaţiunilor, cu drapelele lor, oficiază sfânta liturghie. La 8 jumătate, toţi cei prezenţi se îndreaptă spre grădina publică, în ordinea următoare: în fruntea convoiului e purtată o mare colivă, cu portretul marelui Domnitor; urmează, apoi, steagurile şi felinarele bisericilor.

În urmă, venea asistenţa, în următoarea ordine: elevii şcolilor rurale şi urbane, ai gimnaziului „N. Bălcescu", ai liceului „I. C. Maxim", corul elevilor de gimnaziu şi liceu; clerul tuturor bisericilor, în frunte cu protoereul; autorităţile şi corpul didactic; societăţile, cu drapelele lor.

Procesiunea trece pe străzile Sf. Nicolae, Calea regală şi strada Bolintineanu. La orele 9, în grădina publică, protoerul, înconjurat de toţi preoţii, oficiază parastasul, dând citire pomelnicului familiei marelui Domn şi al tuturor vitejilor căpitani, care l-au însoţit în războaie. Parastasul se sfârşeşte prin cântarea, de către corul de sub conducerea domnului maestru Ion Simionescu, a „Veşnicei pomeniri".

După parastas, protoereul I. Dedicescu ţine o călduroasă cuvântare ocazională, relevând sentimentul religios al viteazului Domn. Apoi mai vorbesc domnii Al. Popescu, directorul gimnaziului „N. Bălcescu", din partea şcolilor secundare. P. Mărculescu, institutor la Şcoala Nr. 1 de băieţi, din partea şcolilor primare, şi elevul Popescu M. Cesar, din partea elevilor liceului „Maxim".

Corul gimnaziului şi liceului intonează cântecele ocazionale: „Mama lui Ştefan cel Mare" (D. Bolintineanu), „Trompetele sună" şi „Cântecul lui Ştefan cel Mare" (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 128, 7/20 iulie 1904).

Constanţa. La 9 dimineaţa, elevii şcolilor s-au strâns în Piaţa Independenţei, unde s-a celebrat, la catedrală, un parastas, la care au luat parte şi preoţii greci şi bulgari. Protoereul Nifon a arătat importanţa zilei şi faptele lui Ştefan cel Mare. În Piaţa Independenţei, a avut loc, apoi, defilarea trupelor şi a şcolilor. Apoi, în grădina publică „Mircea", directorul gimnaziului, Dimitrescu, a ţinut o cuvântare ocazională. Seara oraşul a fost feeric iluminat (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 128, 7/20 iulie 1904).

Suceava. Serbarea de la Suceava, ţinută în 2 iulie 1904, a fost strălucită.

S-a slujit un parastas şi s-a făcut o procesiune la ruinele cetăţii lui Ştefan, la care au luat parte ca la 3.000 de oameni. Mulţimea, adunată acolo, a fost mişcată până la lacrimi de o minunată vorbire, ce a ţinut Eusebiu Popovici, profesor la liceul din Suceava. Au fost de faţă mulţi domni din Bucureşti şi studenţi din toate părţile românimii (***Răvaşul***, Anul II, Nr. 30, 23 iulie nou 1904).

*

În amintirea lui Ştefan cel Mare. Vineri şi sâmbătă, săptămâna trecută, românimea întreagă a avut serbări frumoase şi înălţătoare, sărbătorind aducerea aminte a unuia dintre cei mai mari fii ce i-a avut poporul nostru, aducerea aminte a lui Ştefan cel Mare. Serbările au fost strălucite şi impunătoare, cu deosebire la Putna, unde este îngropat Ştefan cel Mare, apoi în Bucureşti şi Iaşi, în aceste oraşe unde bate mai cu tărie pulsul vieţii româneşti. Vineri, în 2 iulie 1904, s-au ţinut parastase şi rugăciuni pentru odihna sufletului marelui domnitor român în toate bisericile din România. Frumoasa rugăciune, alcătuită anume spre acest scop, este următoarea:

„Doamne, Dumnezeul puterilor, acela ce, cu negrăită înţelepciune, ocârmuieşti lumea şi în dreapta Ta ţii soarta popoarelor, acela ce înalţi şi smereşti popoarele, le risipeşti şi iarăşi le înnoieşti, după sfatul tău cel nepătruns de mintea noastră, auzi-ne pe noi, nevrednicii, care, cu genunchii plecaţi, cu inima frântă şi smerită, cădem înaintea Măriei Tale şi îndrăznim a-ţi aduce, ca o tămâie binemirositoare, jertfa inimilor noastre drept mulţumită pentru marile Tale faceri de bine, ce ai revărsat asupra neamului românesc, care pe Tine te preamăreşte, şi l-ai învrednicit, veacuri întregi, să fie apărarea creştinătăţii, i-ai trimis viteji fără pereche, care să ducă sfânta Ta cruce la izbândă; şi acum, prea bunule Împărate, noi, urmaşi ai aleşilor Tăi, străbunilor noştri viteji, cu lacrimi te rugăm, iartă-i pe ei de toate greşelile şi-i odihneşte în împărăţia ta; iar spre noi caută cu milă şi cu nespusa Ta părintească dragoste şi ne fă vrednici de străbunii noştri; insuflă în inimile noastre, ale tuturor, dragostea de lege, de neam şi de ţară; învredniceşte-ne şi pe noi, cum ai învrednicit pe străbunii noştri, ca, de se va simţi trebuinţă, să fim aleşii Tăi întru apărarea bisericii tale celei sfinte şi a patriei noastre; sădeşte şi întăreşte în inimile noastre râvna sfântă de a ne jertfi şi noi pentru moşie, neam şi lege; mai cu dinadinsul te rugăm, Doamne al puterilor, insuflă în inima tineretului nostru focul cel sfânt al dragostei de neam şi de lege, împreună cu duhul ascultării de poveţele ocârmuitorilor, pe cari tu i-ai pus, spre binele neamului nostru; întăreşte inima şi braţul oştenilor noştri, dându-le duhul vitejiei, pe care străbunilor noştri cu prisosinţă l-ai dat; luminează mintea celor pe cari i-ai rânduit povăţuitori ai oştirilor şi îi înarmează cu vitejia cu care ai înarmat pe alesul Tău luptător Ştefan Voievod, a cărui pildă fă să rămână vecinic povăţuitoare

între noi, care suntem râvnitori a înălţa sfânta Ta cruce şi Evanghelie şi a lupta pentru strălucirea ei.

Părinte al luminilor, încălzeşte inimile şi luminează mintea căpeteniilor noastre bisericeşti, ca să povăţuiască biserica ta română, după bunăvoinţa Ta; unsului Tău, pe care Tu l-ai trimis nouă, Regelui nostru iubit, păstrează-i darurile cu care l-ai împodobit şi-i lungeşte viaţa între noi, spre binele şi fericirea neamului şi spre lauda şi preamărirea numelui Tău. Amin".

Serbarea din Putna a fost strălucită şi măreaţă. Au fost de faţă la 20 mii de oameni din Bucovina şi din toate părţile locuite de români. Ministerul român de culte a fost reprezentat prin profesorii Petru Poni şi Dimitrie Onciul. Din partea Ligii Culturale au luat parte Petru Grădişteanu şi Dimitrie Anghelescu, apoi au fost de faţă guvernatorul Bucovinei, prinţul Hohenlohe, consulul român din Cernăuţi, Cogălniceanu, mulţi studenţi din Bucureşti, Iaşi etc. Liturghia şi parastasul a fost slujit de mitropolitul Dr. Vladimir de Repta, împreună cu membrii consistoriali.

Serbarea altcum s-a petrecut, decât după programul publicat, şi a decurs în bună rânduială. S-a ţinut o frumoasă predică, iar vorbirea festivă a ţinut-o profesorul Dimitrie Onciul, arătând însemnătatea istorică a lui Ştefan cel Mare. S-a trimis o telegramă omagială Maiestăţii Sale, împăratului Francisc Iosif, subscrisă de mitropolitul Repta şi de baronul Hurmuzachi. Şi, în decursul zilei, a sosit, de la cancelaria de cabinet a Maiestăţii Sale, răspuns de mulţumire la telegrama aceasta.

La orele 4 după-amiază, o mare mulţime s-a adunat în grădina mănăstirii. Aici, s-a executat, de către corurile societăţilor „Armonia" şi „Academia Ortodoxă", imnul festiv, compus pentru serbare. Au urmat binecuvântarea publicului şi discursurile reprezentanţilor studenţeşti, şi o vorbire istorică pentru popor. Mormântul lui Ştefan cel Mare a fost acoperit de cununi, în număr de peste 60. Între acestea, a fost una din partea Maiestăţii Sale, a regelui Carol, apoi a ministrului de culte din Bucureşti, a Ligii Culturale, a tinerimii române din Ardeal şi Ungaria, a damelor române din Bucovina etc.

În Bucureşti, a fost, vineri, în 2 iulie vechi, o strălucită serbare întru pomenirea lui Ştefan cel Mare. S-a slujit un parastas, sub cerul liber, de către clerul din capitală, la care au fost de faţă prinţul Ferdinand, miniştri şi alţi fruntaşi ai ţării. După parastas, s-a cântat Imnul lui Ştefan cel Mare, de către un uriaş cor, alcătuit din 700 de elevi şi eleve ai şcolilor secundare. Au urmat mai multe cuvântări, apoi defilarea armatei şi, în sfârşit, defilarea cortegiului istoric, care a înfăţişat intrarea în Suceava a lui Ştefan cel Mare, în îmbrăcămintea şi armătura din acel timp. În fruntea cortegiului mergeau buciumaşii, surlaşii şi trâmbiţaşii, apoi urma grupul domnesc, cu figura lui

Ştefan cel Mare, în vestmintele de ceremonie, cu coroana pe cap şi cu sceptrul în mână, având, la stânga, pe Vlad Ţepeş; veneau, apoi, cetele de voinici, cu halebardierii lor în frunte. Cortegiul a fost privit şi viu aplaudat de mii de oameni, care au năpădit străzile.

În Iaşi, festivităţile de asemenea au fost minunate, asemănându-se, în mare parte, cu procesiunea din Bucureşti. Mai amintim că Academia Română a ţinut, în 2 iulie vechi, o şedinţă festivă, în amintirea lui Ştefan cel Mare, Ia care a luat parte un numeros public. Aici s-au rostit mai multe vorbiri frumoase. Prezidentul Academiei, dl I. Kalinderu, a deschis şedinţa cu o frumoasă vorbire, zicând, între altele: „Mare a fost şi Mircea, care a pornit lupta contra cotropitorilor turci şi a purtat-o cu vrednicie. Mihai Viteazul, care a căzut continuând lupta aceasta, ne-a lăsat o moştenire de glorie. Ştefan, însă, mai fericit şi poate şi mai înţelept, apărându-şi ţara, neamul şi legea, a fost un erou al creştinătăţii şi al civilizaţiei, care atunci renăştea, şi ne-a arătat tuturor drept ceea ce suntem, împlinitori ai voinţei lui Dumnezeu aici, pe pământ, cum zice marele nostru poet Alecsandri".

S-au mai ţinut serbări frumoase în Suceava (Bucovina), unde a fost scaunul domnesc al lui Ştefan cel Mare, apoi în deosebite oraşe ale României.

Telegrama Papei. Cu prilejul sărbătoririi memoriei lui Ştefan cel Mare, Papa Piu X a trimis, prin secretarul său de stat, dl Vladimir Ghica, următoarea telegramă: „Sfântul Părinte ia parte la serbarea care comemorează pe marele dumneavoastră Erou naţional, Erou pe care papa Sixtus IV l-a numit „Atletul lui Christos", şi împarte, din toată inima, nobililor săi fii din România, binecuvântarea Sa apostolică, exprimându-şi urarea pentru prosperare a glorioasei lor patrii. / Cardinalul Merry del Vaal".

„**Aista-i tatăl nostru**". Era în decembrie 1855, când, după orânduirea ministerului din Viena, se dezgropară, la mănăstirea Putnei, moaştele lui Ştefan Vodă şi ale întregii sale familii, care odihnesc în acea biserică. La dezgroparea moaştelor fusese trimis Teoctist Blajevici, ca comisar duhovnicesc, pe lângă alţi trei, unul politic, altul sanitar şi al treilea tehnic. Încă se descoperiseră mormintele lui Bogdan, fiul lui Ştefan cel Mare, apoi al lui Ştefan cel Tânăr şi multe alte, până ce, în sfârşit, ajunseră la însuşi mormântul lui Ştefan cel Mare, săpat frumos şi bine în marmură sură.

La şase picioare, sub faţa pământului, lovi întâiaşi dată hârleţul în lespedea de granit lustruit a lui Ştefan Vodă cel Mare şi Sfânt! Patru călugări şi patru mireni coborâră, în sunetul tuturor clopotelor mănăstirii, dar în tăcerea a toată suflarea omenească, în mormânt, răsturnând greaua şi marea lespede de pe el, iar sub ea se zăriră, după trei sute de ani, la adâncime de 2 stânjeni,

îmbrăcat într-un pieptar lung, tunică cu fir de aur şi încă lucitor, cu mantaua de tron, aruncată pe partea de jos a trupului, fără sicriu, pe 6 chingi late de fier...

Se zăreau, zic, moaştele celui pentru care însuşi Papa de la Roma a poruncit ca, în toate bisericile din târgurile lumii, să se facă rugăciune de mulţumire către Dumnezeu, pentru că scăpase creştinătatea întregii Europe de îngenuncherea păgânilor turci.

Teoctist Blajevici sta pe gânduri, în faţa mormântului descoperit, răzimat de un stâlp de marmoră şi, de sfială (emoţiune), nu putea vorbi un cuvânt Atunci se apropie un moşneag bătrân (Toader Niţu) din Putna, în genunchi şi plângând, spre mormântul descoperit al lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, şi, uitându-se în el, zise încet şi cu o jele sfâşietoare: „Săracii de noi, aista-i tatăl nostru!” (***Foaia Poporului***, Anul XII, Nr. 29, duminică 11/24 iulie 1904)

*

Sărbătorirea lui Ştefan cel Mare. Cu ocazia festivităţilor în amintirea lui Ştefan cel Mare, damele române din Bucovina au subscris o sumă de bani considerabilă pentru a înfiinţa, la Rădăuţi, un internat pentru elevii români greco-ortodocși, care va purta numele de „Ştefan cel Mare”. Pentru acest fond au donat sume însemnate şi Societatea academică „Junimea”, precum şi Societatea pentru cultura şi literatura poporului român din Bucovina. Românii din Bucovina au votat, cu învoirea guvernului, din Fondul religionar, 10 mii coroane pentru serbări.

*

Şedinţa festivă a Academiei. Academia a serbat, sâmbătă 3 iulie vechi, printr-o şedinţă solemnă, aniversarea celui de al patrulea centrar de la moartea lui Ştefan cel Mare. La ora 2 şi jumătate p. m., ședinta s-a deschis, sub preşedinţia dlui I. Kalinderu, care, înainte de a intra în ordinea zlei, comunică domnilor membri moartea regretatului profesor Ionescu-Gion, făcând elogii defunctului. După această tristă comunicare, dl Kalinderu citeşte următorul discurs:

„Onoraţi colegi! Azi e o zi mare, o sfântă. Se împlinesc 400 de ani de la moartea marelui Ştefan, Domnul Moldovei. Patru sute de ani sunt, chiar şi în viaţa unui popor, o lungă perioadă de timp. În cursul celor 18 secole, au trecut, de când marele Împărat, Divinul Traian, a adus şi a aşezat pe acest pământ neamul nostru, s-au ţinut lanţ încheiat anii, chiar veacurile de luptă, de durere, de viaţă zbuciumată şi încercată, iar clipele de reculegere, în care puteam să ne împlinim menirea şi să privim cu încredere în viitor, au fost puţine şi scurte. Viaţa şi domnia lui Ştefan sunt una din acele nepreţuite clipe, fără îndoială cea mai luminoasă şi mai înălţătoare, căci nimeni n-a înţeles ca el chemarea neamului românesc şi n-a ştiut, deopotrivă cu dânsul, să ne ducă

spre realizarea ei.

Aduşi aici ca să ţinem pacea romană, ordinea şi civilizaţia antică, noi am trăit, todeauna, în luptă cu tulburătorii liniştii şi cu asupritorii popoarelor, şi eroii noştri toţi au fost nu numai naţionali, ci şi apărători ai marilor bunuri ale neamului omenesc. Dar nici unul dintre acești viteji nu s-a ridicat la însemnătatea universală a lui Ştefan, sfânt şi bun pentru noi, mare pentru toţi. Mare a fost şi Mircea, care a pornit lupta contra cotropitorilor osmanlâi şi a purtat-o cu vrednicie. Mihaiu Viteazul, care a căzut continuând lupta aceasta, ne-a lăsat şi el o moştenire de glorie. Ştefan, însă, mai fericit şi, poate, şi mai înţelept, apărându-şi ţara şi legea, a fost un erou al creştinătăţii şi al civilizaţiei, care atunci renăştea, şi ne-a arătat tuturor drept ceea ce suntem, împlinitori ai voinţei lui Dumnezeu aici, pe pământ, cum zice marele nostru poet Alecsandri.

Onoraţi colegi! Epocile din viaţa naţională puternică sunt, mai totdeauna, şi epoci de înflorire estetică. Ștefan cel Mare, care înfiinţa, după fiecare biruinţă, ca jertfă de mulţumire, un locaş al Dumnezeirii, împodobit cu frumoase săpături, cu ciubuce împletite, deasupra uşilor, cu roți de smalţ colorat, înfăţişând dobitoace fantastice din zodii şi poveşti, iar pe dinlăuntru, cu frumoase icoane, cu preţioase odăjdii de stofe scumpe şi grele, cu bogate cruci, cu potire şi vase sfinte, de un stil şi execuţie artistică prefectă, ne-a lăsat, astfel, comori artistice, din care multe s-au pierdut, dar şi multe au rămas, şi care vor fi, pe viitor, o nepreţuită călăuză pentru artiştii noştri.

Privit în mijlocul contemporanilor săi, Marele şi Sfântul Domn se ridică în rândul celor aleşi, nu numai ca mare căpitan şi înţelept ocârmuitor, ci, totodată, şi ca om al înălţării sufleteşti, contemporan al îndrăzneţilor Vasco de Gama, Magellan şi Christofor Columb, el stă, ca om de arme, alături cu Mohamed al II-lea, Matei Corvin, Carol cel Temerar, cu Ludovic al XI-lea, cu Henric Tudor şi Maximilian de Habsburg, cavalerul neînvins de nimeni, iar ocârmuitor se întrecea cu Inocenţiu al VIII-lea, cu Sixt al IV-lea , cu Isabela de Castilia şi cu, atunci încă tânărul, Ioachim de Brandenburg.

Trăieşte, însă, Ştefan al nostru, deşi departe, în orientul turburat şi întunecos, și alături de Lorenzo il Magnifico, de Nicolo Machiavelli şi de Bevenuto Cellini, alături cu Leonardo da Vinci, Michel Angelo, Rafaelo şi cu ceialalţi luminători ai timpurilor. Mare el însuşi, şi fiu al unui timp mare, el se ridică, din trecut, în mărire deplină. Nici centrarul întâi, nici al doilea şi nici al treilea al strălucitului Voivod n-au fost serbate. Nestabilitatea, nesiguranţa viitorului, înmulţirea primejdiilor, nu lăsau să se dezvolte mândria naţională, amintirea vremurilor bune, iar cărturarii n-au ştiut să vorbească, cum se cuvine, despre faptele lui Ştefan cel Mare. Numai Neculce, după mai bine de un veac şi jumătate de la dispariţia eroului, ne-a mai transmis o mică comoară de fapte, care noi am dori să fie de o sută, de o mie de ori mai bogată. Apoi, tocmai la 2 iulie 1904, vedem prima serbare a aniversării triste

şi glorioase. Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanul aduse cel dintâi prinos marelui moldovean şi se întreba cu sfială: „Oare ne vom mai învrednici și noi să avem asemene vremuri?”. Nu putea sărmanul şi bunul român să ştie cât de aproape era de anul învierii, căci Dumnezeu, în nepătrunsa-i înţelepciune, n-a dat decât unui număr nesfârşit de muritori darul supraomenesc de a ridica un colţ al vălului care acoperă privirii noastre viitorul.

Trec 59 de ani (de la moartea lui Măzăreanul – n. n.), o clipă în viaţa unui popor, şi, la capătul celălalt al ţării, Tudor dă semnalul deşteptării naţionale. Veacul trecut, început cu atâta fericire, a despăgubit ţara noastră de timpurile de încercare, căci am mers, din treaptă, în treaptă, la mărire. După 1821, vin anii 1848, 1859, vine 1866, care aduce pe acel care, cu atâta înţelepciune, ne-a călăuzit spre 1877-78, spre 1881, spre starea de azi, care ar umple de bucurie pe Marele Ştefan, pe războinicul Mihai Viteazul, pe toţi oamenii buni, care au mai fost, pe boerii şi căpitanii lor, pe toţi mucenicii românismului, în sfârşit, pe scumpii noştri străbuni, tot aşa de iubitori de ţară ca şi noi, dar mai puţin norocoşi.

Onoraţi colegi! Pătrunşi, ca în timpul lui Ştefan, de simţământul că numai lucrând pentru pace, pentru ordine şi pentru civilizație, ne împlinim menirea, să ne luminăm, să ne însufleţim de faptele marelui Voevod, care, ridicându-se pe el, a ridicat şi neamul nostru şi ne-a deschis calea pe care umbăm şi azi. Din lăcaşul nemurirei, din de trei ori sfântul sanctuar al păcii şi al iubirii divine, unde viaţa e fără de sfârşit, Ştefan şi voinicii lui ne privesc, se bucură de bucuria noastră şi ne spun: „Munciţi, adunaţi comori de muncă şi de iubire, pentru ca moşia strămoşească să fie tot mai frumoasă, mai întărită şi mai slăvită, şi pentru ca toţi fiii neamului să fie, până la sfârşitul veacurilor, adunaţi într-un gând şi tari prin frăţeasca lor unire!”.

Discursul dlui D. Sturdza: Domnul Prim-ministru începe discursul dumisale prin a spune că meritele cele mari se cunosc nu atâta când ele vin de la străini. Şi Ştefan cel Mare a fost lăudat de întreaga lume creştină, şi citează părerea istoricului polonez Dlugosz, care, într-un moment de entuziazm, exclamă: „O, bărbat minunat, întru nimic inferior ducilor eroici, pe care noi îi admirăm, care, în timpurile noastre, a repurtat, cel dintâi dintre principii lumii, o victorie strălucită contra turcilor; după judecata mea, el este cel mai vrednic a fi numit în fruntea unei coaliţii a Europei creştine, contra turcilor”.

„Iată judecata cea mai curată, termină dl D. Sturdza, şi cred că nu e nimic de adăogat la cele spuse de Dlugosz”.

Dl Spiru Haret. Comunică că oferă Academiei 50 medalii de aur, bătute, cu ocazia aniversării de astăzi, de către ministerul instrucţiunii publice, pentru comemorarea zilei. Se suspendă şedinţa pentru 10 minute .

Dl Nicole Iorga. La redeschiderea şedinţei, ia cuvântul şi, într-un lung şi foarte documentat discurs, face istoricul domniei voievozilor Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul, şi al Mitropoliei Ardealului. Începe prin a spune că, astăzi, poporul românesc serbează o zi mare, nu numai pentru românii din Moldova, ci şi pentru cei din Ardeal, căci Ştefan cel Mare a desfăşurat multă activitate, spre a-i ridica şi a-i scăpa de diferitele influenţe străine, de prin acele timpuri. Dl Iorga face un lung istoric al înfiinţării episcopiei din Ardeal şi spune că faptul acesta are o mare însemnătate, care întrece chiar o mare biruinţă, căci, întotdeauna, întemeierea unui mare așezământ glorifică, în mod deosebit, pe cel care l-a înfiinţat. Conferenţiarul înşiră numele şi activitatea diferiţilor episcopi, care s-au perindat în Ardeal. Arată cum românii ardeleni şi-au păstrat legea strămoşească, cu toate influienţele şi presiunile exercitate asupra lor. Continuând, dl Nicolae Iorga spune că, pe lângă multe altele, cea mai puternică dovadă că mitropolia din Ardeal a fost înfiinţată de Mihai Viteazul este că, înainte de domnia lui, nici nu exista măcar biserica românească pe acolo şi că românii erau nevoiţi să urmeze cultul calvin sau catolic. Încheind, oratorul spune că Episcopia şi mitropolia din Ardeal sunt monumentele nepieritoare, care fac ca măreţele fapte ale lui Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare să rămână neşterse în memoria întregii românimi, din toate timpurile. Ultimele cuvinte ale oratorului sunt acoperite de frumoase aplauze. Şedinţa se ridică la orele 4 și15 (***Bunul econom***, Anul V, Nr. 27, 17 iulie nou 1904 – preluare din România și Cronica).

La Bucureşti. Măreaţă, impunătoare şi vibrând de cel mai înalt patriotism a fost sărbătorirea lui Ştefan cel Mare în capitală. De dimineaţă, scrie „Voinţa Naţională”, capitala îşi ia aspectul de mare sărbătoare. Timpul e splendid, cerul senin, temperatura plăcută. Mulţimea, îmbrăcată de zile mari, curge valuri-valuri, dinspre părţile mărginaşe ale oraşului, către centru. Magazinele sunt toate închise. Pe bulevardul Colţei şi pe Calea Victoriei mulţimea era compactă, aşteptând, cu patriotică nerăbdare, trecerea cortegiului istoric.

Tribunele, aşezate pe Piaţa Victoriei, la capătul şoselei Kisseleff, foarte frumos construite, erau împodobite cu picturi, trofee, drapele şi verdeaţă. Una din tribune e rezervată pentru ceremonia religioasă: în interior este construită o exactă reproducere a capelei de la Putna şi a mormântului lui Ştefan cel Mare. Împrejurul acestui mormânt, iau loc miniştri, cu soţiile lor, înalţi funcţionari ai statului şi profesori ai Universităţii.

Ceremonia religioasă. Alteţele Lor Regale, principele Ferdinand şi principele Carol, sosesc, la 8 ore dimineaţa. După câteva minute, începe

ceremonia religioasă, oficiată de P. S. Sa arhiereul Nifon Ploeşteanul, vicarul mitropoliei, înconjurat de înaltul cler din capitală. Printre membrii clerului, asistau şi doi preoţi din Basarabia, Vasile Gobzilă şi ieromonahul Gurie, de la mănăstirea Neamţ-Nou. Rugăciunile erau cântate de corul mitropoliei, sub conducerea maestrului Bănulescu. În timpul când arhiereul a intonat rugăciunea „Doamne, Dumnezeul puterilor”, Alteţele Lor Regale şi toată asistenţa au îngenuncheat, cu evlavie, în faţa mormântului.

Asistenţa. Au luat parte, la serbare, domnii Dim. Sturdza, preşedintele consiliului; domnii miniştri Spiru Haret, cu doamna; I. I. C. Brătianu, C. I. Stoicescu, cu doamna, şi Em. Porumbaru; domnul general Wartiadi, şeful Casei Militare Regale, din partea M. S. regelui; domnul I. Kalinderu, administratorul Domeniului Coroanei; domnul C. F. Robescu, primarul capitalei; domnull D. Protopopescu, vice-preşedinte al Camerei; domnii generali Coandă, Tătărescu, Boteanu; domnul colonel Hiotu; C. Dumitrescu-Iaşi, rectorul Universităţii; domnul Paul Stătescu, prefect de Ilfov; domnul I. Bogdan, decanul facultăţii de litere; domnul George Lahovary, preşedintele Curţii de Conturi; dl P. Gârboviceanu, administratorul Casei Bisericii; domnii doctori Măldărescu, Stoicescu, Sutzu, Petrini-Paul, Severeanu; domnii Hamangiu, prim-procuror; Mavrodin, prim-preşedinte al Tribunalului Ilfov; St. Sihleanu, deputat, etc.

Corurile, discursurile. După oficierea serviciului religios, corul şcolilor secundare de băieţi şi fete, sub conducerea domnului G. Ionescu, a intonat „Cântecul lui Ştefan cel Mare”, „Ştefan, Ştefan, Domn cel mare, / Seamăn pe lume nu are”. Apoi, corul Societăţii „Carmen”, sub conducerea maestrului Kiriac, a intonat „Deşteaptă-te Române”. Ambele coruri au fost mult aplaudate.

Seria discursurilor a fost deschisă de studentul în drept Victor Raţiu, care, cu multă însufleţire şi avânt patriotic, a glorificat memoria marelui Domn, rezumându-i înaltele-i calităţi în următoarele cuvinte: „Viteaz căpitan, iscusit politic, dibaci ocârmuitor, drept judecător, bun şi milostiv creştin”.

Apoi, luă cuvântul domnul Ioan Bogdan, decanul Facultăţii de drept. Domnia sa arată, în trăsături generale, măreţele fapte şi vitejia lui Ştefan, şi sfârşi exprimând nădejdea că „poporul care a născut pe Ştefan cel Mare va mai da naştere, desigur, şi la alţi Ştefani”.

Cortegiul istoric. Un pluton de jandarmi călări deschise defilarea cortegiului istoric, care reprezintă intrarea în Suceava a lui Ştefan cel Mare, însoţit de Vlad Ţepeş. La apariţia marelui cortegiu, un fior străbătu mulţimea, căci gloria strămoşească, despre care atâtea se vorbiseră, era acum aci, întrupată. Aci, în carne şi oase, erau flăcăii viteji, aci boierii îmbrăcaţi în zale, aci Domnul Ştefan şi Vlad Ţepeş.

În frunte, sunt buciumaşii, sunând din lungile lor buciume, apoi vin surlaşii şi trâmbiţaşii. Vine, apoi, steagul, copie a steagului lui Ştefan cel Mare, găsit la muntele Athos, înconjurat de garda de onoare. În sfârşit, plin de măreţie, apare grupul domnesc: Ştefan cel Mare, tânăr, cu plete bălane, cu ochii albaştri, îmbrăcat în haine de ceremonie, cu Coroana pe cap, iar în mână ţinând schiptrul ţării Moldovei. Alături, Vlad Ţepeş, cu o căciulă împodobită cu mărgăritare, ţine, de asemenea, în mână sceptrul Munteniei.

După grupul domnesc, urmară, rând, pe rând: grupul copiilor de casă, sfetnicii domniei, sfatul boierilor mari, pârcălabii, aprozii şi corpul hăţişurilor, format din cete comandate de viteji. Un halebardier merge în fruntea fiecărei cete de voinici. Cetaşii sunt în costume naţionale moldoveneşti. Ei poartă scuturi, arcuri după gât, table cu săgeţi, arbalete, suliţe, topoare, halebarde, măciuci şi paloşe. Sunt 15 cete, în total, iar „vitejii”, care le comandă, au pe umăr câte un topor cu două tăişuri. Cortegiul e închis de un pluton de jandarmi.

Tânărul şi talentatul pictor Costin Petrescu, căruia i se datorează tot aranjamentul şi desemnul strălucitelor costume ale cortegiului, a fost viu felicitat de domnul preşedinte al consiliului şi de domnul Haret.

În oraş. Cortegiul o coteşte spre dreapta, pe bulevardul Elisabeta, unde un alt public, grămădit de o parte şi de alta, soarbe cu ochii măreţia şi noutatea priveliştii. Pe cheiul Dâmboviţei, cortegiul a fost fotografiat. Tot personalul cortegiului a fost recrutat dintre cei mai chipeşi şi arătoşi soldaţi ai Regimentului 2 Călăraşi. Sărbătoare măreaţă şi care va rămâne mult timp întipărită în sufletul oricărui bun român, iată ce a fost ziua de ieri.

La Putna s-a adunat foarte multă lume. Aici a fost serbarea mai impozantă. Numărul celor prezenţi, adunaţi din toate unghiurile locuite de români, s-a urcat la 20.000. A participat guvernatorul Bucovinei, principele Hohenlohe, mareşalul ţării, Lupu, baronul Hurmuzachi, domnii Flondor, dr. Pantazi, secretarul guvernatorului, Popovici, viceprimarul din Cernăuţi Reiss şi preşedintele tribunalului Klar, rectorul Universităţii din Cernăuţi, consulul român din Cernăuţi Cogălniceanu; ministerul de culte al României a fost reprezentat prin domnii Poni şi Onciul, Liga culturală, prin P. Grădişteanu şi Anghelescu. Dintre cei prezenţi, mai notăm pe domnii N. Filipescu, Ioan Grădişteanu, Gr. G. Tocilescu, N. Densuşianu. Alimănăştianu, Vintilă Brătianu, studenţimea din Bucureşti şi din Iaşi, „România Jună” din Viena, „Junimea academică ortodoxă” din Cernăuţi, studenţii români din Berlin şi Paris.

De la noi, au luat parte domnul profesor Andrei Bârseanu, cu doamna, domnul profesor Banciu, din Braşov, domnul Vătăşanu, profesor în Sibiu.

Pe mormânt s-au depus peste 60 de coroane, între ele una splendidă, trimisă de regele Carol. Programul serbării s-a executat întocmai, precum o

publicarăm în numărul trecut.

La banchet, mitropolitul Vladimir de Repta a salutat pe reprezentantul local al guvernului, prinţul Hohenlohe, care a răspuns în termeni călduroşi. S-a trimis Majestăţii Sale împăratului Francisc Iosif o telegramă omagială, la care, încă în cursul zilei, a sosit, de la cancelaria de cabinet a Majestăţii Sale, răspunsul de mulţumire.

Vicepreşedintele camerei române din Bucureşti, domnul Şendrea, a salutat pe principele Kohenlohe in limba franceză. Au mai vorbit domnul N. Filipescu, profesorul din Viena Neumann, ca reprezentant al ministerului de culte din Viena.

După amiază, la patru, o imensă serbare poporală, în grădina mănăstirii, unde corurile „Armonia" şi „Academia ortodoxă" au cântat diverse piese. Apoi s-au ţinut discursurile delegaţiunilor studenţeşti şi, în fine, un discurs pentru popor.

*

La Suceava, la Iaşi, la Borzeşti şi în alte locuri, de asemenea s-a serbat, cu mare pompă, această zi mare. În toate oraşele şi comunele rurale din România s-au serbat liturghie şi parastas (***Familia***, Anul XL, Nr. 28, 11/24 iulie 1904)

Impresii din Bucureşti. Un mare filozof a zis: nu iubirea prezentului dă gloria trecutului, ci gloria trecutului măreşte viitorul. Şi aceste cuvinte, în care se oglindeşte tot esprit-ul rasei franceze, să servească ca introducere acestui croquis.

S-au împlinit patru sute de ani, de când Acel Domn murise, lăsând aureolă vitează supuşilor săi. Patru sute de ani sunt de-atunci, de când, în mănăstirea Putna, săpat-au românii un larg mormânt, în care aşezară trupul rece al Marelui Voievod. Şi mult popor, şi mii de oameni strânsu-s-au, atunci, să-i dea ultimul onor. Şi preoţii, cu odăjdii de mătase, citi-tu-i-au rugăciuni, iar clopotele sfinţilor pustnici îţi sfâşiau inima cu ruga ce-o cântară. Şi era o îngropăciune în care îngropară românii gloria lor, puterea lor şi arma lor învingătoare.

Câţi nori ameninţători au trecut, de-atunci, pe bolta românismului. Câte horde barbare au prăpădit comorile adunate de strămoşi, câţi lacomi au răpit diamante din stema lui Ştefan!

Azi (2/15 iulie), sărbătorim. În libera Ţară, în dulcea Românie, şi-n cadâna Bucovina. La Bucureşti şi la Putna. La Bucureşti, în capitala Ţării, şi la Putna, în mănăstirea austiţilor părinţi, unde Ştefan adormise în veşnicul somn.

Câtă lume! Străzile Bucureştilor sunt decorate. Mii de steaguri fâlfâie în vânt; geamurile par îndesate cu ramuri verzi. Porţi triumfale se ridică falnic

din Colţul Bulevardelor. La Şosea, tribune pompoase, decorate scump. Iar pe ele, elita românească: principi din sânge german, principi din sânge latin, oameni de litere, militari, profesori, boieri imitatori de cultură apuseană, politicieni, jurnalişti şi mulţi alţi aristocraţi ai artei. În tribuna din partea stângă a Căii Victoriei, stau preoţii, oratorii, iar încunjuraţi de suite, Alteţele Lor: Principele moştenitor şi Carol, zâmbesc spre public, cu zâmbirea domnitorilor din Casa Siegmaringen-Wied.

Jandarmii formează un cerc strâns, peste care nu treci decât cu aripi. Ofiţeri sclivisiţi şi parfumaţi conversează, după cum se cuvine la atari serbări. Cocoane, cu pălării „á le Nice", ţes visuri din privirile oştenilor, iar studenţii, aceşti proletari ai amorului, le aruncă câte-un fulger din ochii lor, de regulă adânc-albăstrii.

Sunt orele 8. Începe liturghia. Mitropolitul, cu asistenţa clerului înalt, celebrează parastas pentru odihna Marelui Ştefan. Principii Casei Regale ascultă cu evlavie predica şi-şi fac cruci adeseori.

Suntem la vorbiri. Tânărul Victor Raţiu, prezident al studenţilor universitari ai Bucureştilor, rosteşte cuvântarea sa caldă, plină de vervă naţională, gesticulând viu. Lungi aplauze vestesc îndestularea şi consimţirea ascultătorilor. Decanul facultăţii, transilvăneanul Ioan Bogdan, urcă tribună, în faţa moştenitorului de tron, şi încălzeşte inimile cu un strălucit discurs, demn unui ardelean care înţelege însemnătatea acelui timp apus! Ministrul cultelor, dl Spiru Haret, întăreşte credinţa ce-o avem despre un ministru român: că acela e în veci înflăcărat apărător al şovinismului latin.

Liceanul Grigoriu declamă din Alecsandri o poemă („Dumbrava roşie") cu-o şcoală retorică perfectă. În melodiile lui „Deşteaptă-te Române" se sfârşeşte programul atât de înălţător pentru noi...

Lin murmur prelungit in public, începe defilarea. Vine miliţia română. Jandarmii călări deschid conductul, în urmă păşeau studenţii universitari, cu steagul lor, din Sibiu, şi gimnaziştii. Se desfăşură cortegiul istoric. Arcaşii şi trâmbiţaşii erau în frunte, smulgând urările publicului. Vin purtătorii de steaguri, copiii de casă, Ştefan, prezentat prin un ofiţer de vânători, şi Vlad Ţepeş, pe doi armăsari, îmbrăcaţi în zale; vin, apoi, boierii, şi-n fine, armata, compusă din arcaşi şi plăieşi.

Trecerea lui Ştefan şi a lui Vlad Ţepeş a fost prinsă cu aplauze infinite, ambii Domni semănau mult celor foşti, odată. Ştefan era blond; avea şuviţe bălane, care îi inundau fruntea. Vlad Ţepeş: un ţigan negru, cu privire sumeaţă măsurând jurul seu. Şi cortegiul înaintează. Trece, în lungul tribunei regale, e deja la începutul Căii Victoriei, acolo, unde domnea o nelinişte mare, din cauza zădufului. Urările publicului se amestecă cu glasul muzicii militare, care cântă fel de fel de marşuri naţionale. Mii de mâini se ridică spre cer, fluturând batiste, mii de strigăte entuziasmate. Mii de feţe se aprind, la tre-

cerea eroilor din trecut. Unii plâng de bucurie, alţii bat din palme. Jobenurile şi pălăriile, de-odată, dispar de pe capul bărbaţilor... E ceva mult mişcător în ovaţia aceasta spasmodică, prea înflăcărată. E ceva mult înduioşător, văzând iubirea românească faţă de luptătorii apusului timp glorios.

..Şi cortegiul, mereu-mereu, înaintează .. Şi dispare în îngusta Cale... Muzica intonează imnul regal. Principii urcă în trăsură. Miliţia salută, poporul deschide drum respectuos armăsarilor prinşi la trăsuri. Şi ca mii de furnici se mişcă oamenii pe străzile Bucureştilor / Emil ISAC (***Familia***, Anul XL, Nr. 29, 18/29 iulie 1904).

*

Serbările de la Putna. Pe când, în pavilionul din curtea mănăstirii, se desfășura banchetul oficial, într-un alt pavilion, împodobit cu verdeață și drapele române și austriece, se ospătau sutele de studenți și de delegați, în jurul meselor. Animația era mare. Aci s-au ținut cuvântări entuziate, de către domnii Tufan, din partea comitetului de organizare a serbărilor; Popovici, șeful delegației de la Viena; Covată, din partea studențimii macedo-române; Pogonatu, din partea studențimii din București; N. S. Ionescu, din partea studenților în litere de la facultatea din București; Rusu, din partea academiei ortodoxe din Cernăuți etc. Toate cuvântările erau primite cu nesfârșite aplauze. Domnului prof. Gr. Tocilescu, care a ținut, de asemenea, o caldă patriotică cuvântare, i s-au făcut cele mai călduroase ovațiuni.

Priveliștea meselor țărănești, în jurul cărora erau înșirați peste 3.000 de țărani, era încântătoare. Mesele au luat sfârșit pe la orele șase. Străzile înguste și întortochiate ale Putnei deveniseră impracticabile, din cauza mulțimii ce se îmbulzea în toate părțile, spre a merge la stație. La sfârșitul banchetului, I. P. S. S. Mitropolitul de Cernăuți a expediat M. S. împăratului Frantz Iosef o telegramă, prin care îi aduce omagii de recunoștință și devotament pentru înalta solicitudine arătată de M. S. românilor bucovineni și instituțiilor lor.

Suveranul Austro-Ungariei a răspuns, prin următoarea telegramă, expediată, din Ischl, de către mareșalul Curții imperiale.

„Eminenței Sale, Mitropolilului de Repta.

Maiestatea Sa Imperială și Regală cu o deosebită satisfacție a binevoit să ia cunoștință de expresia nestrămutatei credințe ce i s-a exprimat, cu ocazia serbărei centenarului al patrulea de la moartea principelui Moldovei, Ștefan cel Mare.

Majestatea Sa mulțumește Eminenței Voastre, precum și tuturor oaspeților adunați pentru manifestația făcută și cu această ocaziune”.

Tânăr viguros, prințul Hohenloe e o personalitate cât se poate de sim-

patică. Din marea familie Hohenloe, guvernatorul Bucovinei se înrudește cu fostul cancelar al Germaniei și cu mai multe familii domnitoare din Europa. E un nobil în toată puterea cuvântului și noblețea sa se vede din toate actele sale. E un bun prieten al românilor, pe care îi iubește și-i respectă. Cu ocazia șederii lor în Putna, românii sosiți din țară au fost obiectul unei deosebite atenții din partea Alteței Sale. În urma cererei prințului, domnul Cogălniceanu, consulul nostru la Cernăuți, i-a prezentat pe toate persoanele marcante din București, cu care Alteța Sa s-a întreținut îndelung, cu cea mai mare afabilitate și prietenie. Toastul, ce l-a ținut la banchet, a entuziasmat pe toți românii, mișcându-i adânc.

Domnul Nicu Filipescu a avut dreptate, zicând că centenarul lui Ștefan cel Mare a depășit marginile unei simple serbări pioase, transformându-se, astfel, într-un eveniment politic, acela al cimentării priteniei ce leagă ambele națiuni vecine.

Eminența Sa Mitropolitul de Repta e de o amabilitate nețărmurită. Cu toate că e înaintat în vârstă, e voios și vesel. În cursul banchetului, părăsindu-și, cateva momente, locul, s-a întreținut cu o parte din comeseni. Reprezentanții presei bucureștene, care luaseră parte la banchetul oficial, au fost obiectul unei atențiuni deosebite din partea Eminenței Sale, care le-a mulțumit pentru că veniseră la Putna, să ia parte la serbările centenarului. Eminența Sa ne-a vorbit cu multă laudă de Majestatea Sa împăratul Frantz Iosef, pentru înalta solicitudine ce o are pentru români.

Baronul Hurmuzachi e unul din cei mai mari fruntași bucovineni și șef al partidului naționalist. Era impozantă manifestația ce au făcut-o miile de țărani, dupa terminarea banchetului. După ce au intonat, în cor, imnul „Deșteaptă-te Române”, dânșii au defilat pe dinaintea pavilionului, pe când buciumașii, veniți de la Suceava, sunau voioși din instrumetele lor antice. Defilarea a durat mai bine de un ceas, așa erau de numeroși țăranii care luaseră parte la ea. / Mestugean (***Albina***, anul VII, nr. 40-41, 4-11 iulie 1904, pp. 992, 993).

1904: Un antisemit ortodox, călător prin Bucovina. Când am găsit, în paginile gazetei arădene „Tribuna”, ampla relatare *Impresiunii şi reflexiuni dintr-o călătorie*, m-am bucurat, mai ales că, la o fugară parcurgere a textelor, grupate în „foiletoane”, am dat peste descrieri interesante ale Bucovinei anului 1904, inclusiv peste relatarea întâlnirii cu Nicolae Iorga, în casa lui Dimitrie Onciul, din Straja, în care trăia, acum, ca paroh, cărturarul Dimitrie Dan. Veniseră, atunci, mulţi români în Bucovina, căci „numai o dată îs 400 de ani de la moartea lui Ştefan!”, dar mărturiile rămase sunt puţine şi dedicate, în

principal, comemorării de la Putna, din jurul mormântului gol, fiindcă fusese prădat de călugări, dar ideal pentru spălat suflete şi creiere, sub pretextul idealizării lui Ştefan cel Mare.

Comemorarea din 1904, făcută posibilă, ba chiar determinată de un arhitect austriac, Karl Adolf Romstorfer, care a scos din pământ „cariera de piatră" suceveană a fostei Cetăţi de Scaun a Moldovei şi a reconstruit Mirăuţii şi Putna, reparând temeinic şi biserica mănăstirii Sfântului Ioan cel Nou din Suceava, şi pe cea din Solca, şi pe multe altele, comemorarea din 1904, deci, a fost pentru poporul nostru festivist şi aplaudac un prilej de a-şi da importanţă şi de a se simţi, măcar o clipită, mai breaz decât toate neamurile lumii. În fruntea trufiei româneşti, ortodoxia şi, mai ales, tinerii seminarişti şi studenţi la teologie din Ardeal şi din Bucovina, care tocmai îşi făceau gloria autoproclamatului antisemitism desuet. Căci asta îi soarta lumii bigote: impune credinţa într-un evreu mesianic, dar îi extermină furioasă cosângenii.

Violenţele verbale ale tânărului antisemit ortodox bănăţean Sebastian Tamba mi-au dat mult de furcă. În transcrieri mai vechi, pe care le publicasem, selectasem doar propoziţii scurte, cu descrieri precise ale unor localităţi bucovinene, dar nu a fost bine. Pentru că textul întreg prezintă lumea bucovineană a anului 1904 în întregul şi în complexitatea ei, aşa cum şi era ea pe atunci, iar zvârcolirile antisemite ale ortodoxiei ardeleneşti încă nu o alteraseră şi nici nu cred că au alterat-o, cu adevărat, vreodată. Tocmai de asta, în cele din urmă, m-am decis să copii în întregime părţile *Impresiunilor şi reflexiunilor dintr-o călătorie*, din 1904, ale lui Sebastian Tamba, care se referă la Bucovina, şi să le încredinţez memoriei locurilor naşterii noastre.

*

Ne oprim la una din cele mai frumoase, dacă nu cea mai frumoasă, gară din România. Mă uit mirat şi curios la numele ei. E gara Burdujeni, ultima staţie românească. Mult trebuie că s-a cheltuit cu edificarea acestei gări în brazda Moldovei!... E mare şi frumoasă: adevărată gară de capitală, pusă la hotarul ţării ca un semn al progresului, spre care năzuieşte acolo. Trecem prin sita vămii, vizându-ne paşapoartele. Urcăm, apoi, iarăşi, în trenul care ne duce, cu viteză săsească, spre gara nemţească, Iţcani; spre Putna nu era modru de-a mai merge.

Ne-am hotărât, cu amicul Victor, să înnoptăm în Suceava, unde încă aveam multe de văzut, şi numai a doua zi, dimineaţa, s-o luăm mai departe. Ne-am încartiruit, dar repede, în tramvaiul care duce la Suceava şi, hăis! cea! boulean!, cât ar cânta moş Corbu „a Sasului", eram în fosta reşedinţă a voievozilor români. Pe străzi, lume multă: domni şi popor. Se terminase slujba dumnezeiască, făcută pe ruinele cetăţii de odinioară a Domnilor moldoveni, în amintirea celui mai strălucit şi mai mare Domn al ei. La hotel nici nu neam mai gândit. Era evident că, cu atâta lume, n-o să putem căpăta adăpost.

Afară de aceea, mai auzisem că nu e nici un hotel creştinesc, în oraşul întreg, şi ploşniţe, drept să vă spun, nu-mi venea la socoteală să hrănesc, nici de cele cu două picioare, nici de cele cu mai multe. Ergo... la mănăstire, altă scăpare nu este. Amicul Victor îmi spunea că are, acolo, un bun prietin, care, de bună-seamă, o să ne facă rost de un adăpost, unde să ne odihnim oasele.

Luarăm o birjă decorată, cu o spurcăciune de om pe capră – nu găsisem alta – şi, întovărăşiţi de un amabil student de la Cernăuţi, cu o panglică tricoloră de-a curmezişul pieptului, o pornirăm spre sfânta mânăstire. Sub poartă, visa un moşneag de-odată cu Ştefan visuri frumoase de mărire naţională. Era sentinela porţii. Multă ispravă n-o fi făcând el, că era bătrân românul, dar, după cât am auzit: cinstea întrupată. Trecem pe lângă acest „Kerberos" cu suflet senin şi blând şi întrăm în curte, o curte largă, încăpătoare, în mijloc cu sfânta biserică. De două părţi, e îngrădită de odăi pentru primirea oaspeţilor, iar într-o parte, în dreapta, e frumoasa reşedinţă a simpaticului stareţ al mănăstirii, a Arhimandritului Balmoş. Locuinţă de guvernor.

Domnul Cioloca, căruia multă vreme i-am zis tot Colacea, neînţelegându-i bine numele, prietenul tovarăşului Victor, nu era acolo, atunci, şi aşa am fost siliţi să trezim din somn pe fiul părintelui Balmoş, care avea cheile odăilor la sine şi care, obosit de multa alergătură, îşi plecase puţintel capul pe perină. Am fost întâmpinaţi cu multă prevenire, punându-ni-se o odaie la dispoziţie, cu cereri de scuze, că nu ni se pot da nişte paturi mai bune, fiindcă sunt mulţi oaspeţi şi vor veni şi mai mulţi, şi n-au atâtea oghiale (plăpumi – n. n.), ca să-i poată culca pe toţi. Noi, se înţelege, eram foarte mulţumiţi de aranjament, gândindu-ne că, dacă nu găseam aci adăpost, eram siliţi să rămânem pe stradă. Nici prin gând nu ne trăsnea să-i dăm a înţelege că n-am fi mulţumiţi. Vedem şi noi situaţiunea cea grea pentru ai mănăstirii.

Ne-am tolănit pe străjacele de pe jos, dând în vorbă despre reuşita festivităţilor de la ruine. Ni s-a spus că au reuşit peste aşteptare, mulţumită, în primul rând, *tempestăţii* admirabile, de care au avut parte. Arunc ochii la tovarăşul Victor, care încă tocmai atunci îmi pândea privirea, surprins şi el de întrebuinţarea cuvântului *tempestate* şi a altora, pe care le-am uitat. Am mai schimbat câteva vorbe, până ce ne-a adus servitorul apă de spălat, apoi gazda noastră, luându-şi adio, s-a depărtat, iar noi ne-am pus să ne civilizam o leacă, că prea eram afumaţi şi urduroşi, ca să ne putem şi noi scoate niţel nasul prin oraş până ce nu se înserează încă. Primeneala, aşa, pe jumătate, a mers milităreşte şi, până ce n-apucară încă să gate înjurăturile doi studenţi din România – la a cui adresă nu ştiu – eram gata şi plecaţi.

Ajunşi în curte, de cine ne izbim? De compatrioţii noştri, atât de mult doriţi, cu care făcându-mi-se calea în două, la plecare, nu credeam să ne mai întâlnim, până la Putna. Bucuria revederii era nespusă. Şi-a şi manifestat fiecare, care prin chiote, care prin vorbe mai agitate, cu excepţiunea prietinului

Nicolae, care mai mult a simţit-o, se vede, luându-i graiul falca Sfântului Ioan cel Nou. Ne-am dus, îndată, şi noi, să vedem această comoară a mănăstirii, care atrage ca un magnet puternic mii şi mii de creştini, pe an, la sine şi alte mii de florini în buzunare.

Moaştele Sfântului Ioan cel nou sunt aşezate, în prezent, fiind biserica cea mare în reparaţie, într-o bisericuţă din stânga curţii, într-o ladă îmbrăcată în argint, în care sunt înfăţişate o grămadă de scene din viaţa plină de chinuri a acestui sfânt. Sunt acoperite de tot şi pecetluite. Nu vezi din moaştele sfântului decât o falcă vâlcedă şi uscată, cu un şir de dinţi, lucru care te cam furnică pe şira spinării, când îl priveşti. Nu înţeleg de ce nu s-a lăsat, spre vedere, o parte ceva mai estetică, de exemplu o parte a mâinii! Sau falca aceasta s-a conservat mai bine?

La capul Sfântului, stă un călugăr, iar la picioare, bătută în zid, o cutie de tinichea, cu o gaură lungăreaţă, pentru creiţarii cercetătorilor acestor moaşte. După ce atingem şi noi, cu mâna, coşciugul făcător de minuni, ne depărtăm din mănăstire, în frunte cu amabilul domn Cioloca, care, tocmai când să plecăm, nimerise, spre marea noastră bucurie. Ieşim în oraş, ca să ne mai plimbăm puţintel ochişorii jur-împrejur, înainte de a-şi cerne noaptea întunerecul asupra oraşului. După câteva cotituri, la dreapta şi la stânga, ajungem în strada principală. Dacă te-ai dus cu oareşcari iluzii în fosta reşedinţă a Domnilor moldoveni de odinioară, nutrite poate de mărirea trecutului, apoi cu multe deziluzii amare şi deprimări sufleteşti te reîntorci. În locul orăşelului zugrăvit de fantazia-ţi aprinsă şi răpită de faptele glorioase ale lui Ştefan cel Mare, găseşti un clociob de ploşniţe omeneşti, cu feţe atât de simpatice, încât te mănâncă palma ca de râie, când le priveşti. Odinioară centru de boieri şi hatmani, azi cuib de lipitori. Sărmană Suceavă!...

Umblam să angajăm un birjar creştin, pentru a doua zi, dimineaţă, să ne ducă la Iţcani. Ni se spune, însă, că dintre 39 de birjari, câţi îi are Suceava, numai doi sunt creştini: un neamţ şi un biet român. Îi căutăm în toate părţile, dar nu-i găsim. Ce era de făcut? A trebuit să luăm un ovreu, cu toată ura ce-o aveam faţă de el. Voiam să intru la un bărbier, căci mă năpădise barba, de nu-mi mai puteam scoate nasul în lume. Mi se spune că nu există bărbier creştin. Ce era de făcut?... M-am dus la târtan. Primul târtan care m-a ras în viaţa mea. Înţeleg cu brici şi cu săpun, căci fără brici şi fără săpun m-au mai ras ei, trebuie s-o recunosc, vrând, nevrând.

– Haidem la cină şi la un pahar de bere, oameni buni, că mi s-or lipit maţele de şira spinării!

– Sănătoasă vorbă!, aprobară cu toţii.

– Unde să ne oblim, oleacă, domnule Cioloca?

– Uite, aici, împotrivă! E cel mal bun restaurant.

– Creştin?...

– Proprietarul e creştin, birtaşul, însă, durere!... Tot jidan.

– Eu, unul, atunci nu mănânc aci.

– Ba, zău, îi mânca, dacă te-o răzbi foamea, că birtaş creştin nu vei găsi, în Suceava.

– Atunci, mai bine mă duc şi-mi iau nişte cârnăţării şi mă-ndop, acasă, la mănăstire, decât să ştiu c-am mâncat din mâna unul jidan.

– Socoteala nu-i rea, numai cât nu ştiu unde-i găsi pe cârnăţarul ăla creştin, căruia vrei să-i faci alişveriş.

– Doar nici de-aceştia n-aveţi creştini?...

– Durere!...

– Ptiu, fir-ar al dracului! Hotelier creştin – ba; bărbier – detto; birtaş – ca-n palmă; cârnăţar – nici atât; birjar – caută-l!.. . No, amu poftesc şi te omoară!

Tovarăşul B: Aici, nici omorî nu te poţi, cu naţionalismul nost intransigent, că tot un medic – sachter de-al lor te diseacă, să constate cauza sinuciderii şi tot un târtan îţi ia procesul verbal. Haide, întrăm unde ne arată domnul Cioloca, c-aici ca antisemit rămâi cu stomacul lipit. Mai bine filosemit şi cu el dezlipit!

Maţele îmi chiorăiau pogan şi-ncepuseră a mă lua ameţeli. Nu mai era de-a flămânzi. Vedeam bine că, dacă mai persist în principiile mele antitârtăniste, ajung ca Sfântul Ioan cel Nou. Ce era de făcut, dar? Am înghiţit şi paharul acesta. Mi-am dres, însă, iute gura cu două halbe de bere Okocim. Nu e rea.

Se bea bine. Începutul nu e rău, îmi gândii, şi-mi comandai un „Holzfleisch”. M-am speriat de ochii ce i-a boldit la mine chelnerul. Nu ştia de e de mâncat sau de băut. Mi-a adus, în sfârşit, o friptură cuşer de porc, care, după 2-3 grohăieli prin stomac, îmi potoli tonurile maţelor discordate. Ceilalţi încă îşi puseră fălcile în mişcare, ca după o zi lungă de post. Parcă-şi mai veniră creştinii în fire, după ce mai traseră şi câteva pahare de vin. Scurt zis: cu ziua aceea ne împăcarăm omeneşte. De ziua următoare nu ne durea capul pe nici unul. Singură, doamna B. se gândise că ceva mâncare pe drum nu strică. Cine ştie, pupăm ceva, pe unde trecem sau ba, cu îmbulzeala asta mare de oameni. A şi plecat, îndată, să cumpere ceva cămătării, însoţită de fratele V., pe care-1 însărcinasem să se îngrijească şi de mine. Până ce s-au reîntors ei, noi, cei rămaşi, am mai „slobozit” nişte cărţi poştale ilustrate, iar după ce au venit şi ei, am plătit o socoteală jidovească pipărată, să i-o trânteşti de cap nu alta. Dar, vorba dumnealui: „Numai o dată îs 400 de ani de la moartea lui Ştefan!”.

Am plecat, cu mângâierea că, la 500 de ani, n-o să ne mai tragă nouă chiulul, ci altora, mai pricopsiţi ca noi. Ajunşi la mănăstire, la invitarea domnului Balmoş, ne mutăm hotrobele în altă odaie mai convenabilă, rămasă goală. Îi mulţumim şi cerem audienţă la tătucul Morpheu. Mai întâi, a fost primit tăcutul tovarăş Nicolae, pe care, în curând, îl şi auzii boscorodind în limba

somnoroşiei sale, a moşului Morpheu. Eu, până către miezul nopţii, avusei de furcă cu gardiştii pişcători ai acestui omnipotent, nevoind să mă anunţe la audienţă. Credeam că a întrat fratele Victor şi cine ştie ce rapoarte lungi îi face, de nu-mi mai vine şi mie rândul! Mă săturasem până în gât de scărpinatul urmelor gardiştilor, când aud numai: sfârrr!..., în unghiul opus al odăii.

– Care eşti, măi?

– Eu. Pute, măi frate, a usturoi, aici, de gândeşti că te ia dracul!...

– Ce-ai aruncat?

– Perina, trebuie că aceea pute…

Nu trec 5 minute şi aud numai zzzdup!, în celălalt unghi.

– Ce drac e cu tine, măi Victore?

– Unul... soarele ei de putoare! Îmi vine să-mi vărs sulletul, măi, nu alta…

– Acum cu ce-ai zvârlit?...

– Mai era o perină. Băga-s-ar dracul în toate perinele şi plapomele de pe lume!... De ştiam una ca asta, mai bine mă culcam pe treptele bisericii.

Rămăsese bietul gol-golaş, numai pe saltea şi tot se zvârcolea şi şuiera, de gândeai că-şi dă sufletul. Soţul Nicolae habar n-avea de toate acestea. Trăgea nişte dordoloşi de sunete pe nas, de credeai că vrea să sperie pe cineva. După ce mi se tociră unghiile de scărpinat, ajunsei, în fine, şi eu să capăt audienţă la unchiaşul Morpheu, care mă primi cu braţele deschise, în apartamentele sale de somn aducătoare. Dar abia mă alintă la sânul său cald, vreo două ore, şi un bubuit straşnic mă redă iarăşi tristei realităţi. Venise târtanul, cu birja, să ne ducă la Iţcani.

Primul gând, după ce m-am trezit, mi-a fost să mă uit la fratele Victor, dacă mai e în pat sau l-a aruncat dracului şi pe acela undeva. Era în pat bietul, cu capul bondărău şi cu picioarele priponite în părete. Chinuit somn!... Îl compătimeam din inimă, dar nici eu nu eram de invidiat. Eram cu pielea toată ciorsăită. Ne ridicăm noi, cu chiu, cu vai, căci jidănaşul de la uşă nu ne mai tăcea de pe cap, cu fleura lui ascuţită: „Pofthesc să sculhaţi, boierilor, ehe schephem trhenuu!”.

– Mai tacă-ţi nespălata, măi jigodie, că noi te-am angajat să vii la 2 ore şi, acum, e numai ora 1.

– Ma rhog, pună la Iţchani e departe.

– No, acum basta şi te cară de aici! Aşteaptă, la uşă, până venim!

– Mă rhog, mă rhog!...

Ne îmbrăcăm noi repede, bufnindu-ne mai de una, mai de alta, ca omul nedormit, şi ieşim, încărcându-ne birja jidanului.

– Mă rhog, fost vorba che nhuma 3 boiehri!

– Ţine-ţi pupăza şi mână înainte!

– Ieh, da’ nhu-i cu dhereptate!

– Dă numai înainte, că-ţi facem noi dreptate!

Mal veniseră, adică, doi domni cu noi, de aceea făcea, acum, jidanul gură, voind să mai stoarcă ceva. După ce pornirăm la drum, aflarăm de ce a venit ovreiul aşa de timpuriu şi nu ne mai slăbea din gură, să ne îmbrăcăm mai repede. Avea să mai ducă nişte domni la Iţcani şi trebuia să aibă vreme, să se mai reîntoarcă o dată, ca să nu scape nici aceia trenul, căci, altcum, o păţea. S-a folosit de ocazie pezevenchiul, ca să stoarcă încă o taxă, în contul odihnei noastre. Un folos, însă, tot am tras şi din gheşeftul acesta al târtanului. Anume acesta că, să nu întârzie cu cei pe care avea să-i mai ducă la gară, mâna în ruptul capului, scăpându-ne, astfel, mai repede de colbul teribil, ce era pe drum şi pe care trebuia să-l respirăm.

Cât e drumul de lung, era plin de grupuri de studenţi, care, învăluiţi în negura de praf, îşi zoreau picioarele spre Iţcani. Ajunşi la gară, ne împăcăm cu birjarul obraznic, încununându-l cu câteva înjurături şi înnădindu-i plata cu câteva piţule, primite cu gheare lacome şi cu vorbe de mulţumită. Trecem, apoi, in furnicarul gării. Abia te poţi strecura, atâta lume. Dar când vor mai veni şi ceilalţi!... Vai de capul nost!... Ce ne facem?... O să ne urâm zilele, aşa înghesuială o să fie pe tren!... Unul trece să ne ia bilete. După o oră întreagă de baie de vapori şi de masaj rusesc, scapă, mort de jumătate. Punându-ne în activitate febrilă coatele, intrăm în sala restaurantului, să luăm un ceai sau o cafea.

Unii stăteau în jurul mesei, parte cercând tăria mesei şi răcnind după chelnăr, parte, cu capul culcat pe braţe şi cu gurile căscate, visau de bombardările japonezilor de la Port-Arthur. Alţii stăteau ghemuiţi prin unghere, cu faţa înrourată de sudoare şi cu vinele gâtului moi de oboseală. Alţii iarăşi înjurau sau conversau în gura mare, ca să le sară somnul. După un chin de o oră şi jumătate, în sfârşit, chin pe care să nu-l doreşti nici duşmanului tău, se dă signalul de urcare în tren. Norocul nostru că luaserăm bilet de clasa a II-a, căci cel mai mulţi călătoreau cu a III-a, şi, aşa, am căpătat câte un locşor de şezut, după munca grea ce-am avut-o până-ce ne-am desvălmăşit din mulţime Când am ajuns în tren, am oftat, o dată, din baierele inimii, cu toţii şi ne-am ocupat repede locurile, căci mulţimea curgea nesfârşită. Trenul ţipă asurzitor şi o ia domol înainte, cu frică şi cu cutremur, nu cumva să se răstoarne sau să ne stelească ochii, uitându-ne pe fereastră. În zadar îl îndemnăm, cu chiote, îi fudul de urechi.

În cupeul în care ne sălăşluiserăm „al noştri”, mai erau şase persoane: patru domni şi două dame. După vorbă, erau nemţi, după naştere – români. Unul era procuror, unul profesor, ceilalţi – nu ştiu. Cu ai noştri, îşi mai vorbeau limba maternă: între ei?... Să-i fi picat cu ceară! Se puseră pe politică, cu un tovarăş de-al nostru. Scărmănau politica disperată a căpiaţilor din Ungaria, asemănând-o cu politica nemţească din Bucovina, unde guvernanţii, din

prezent, sunt cât se poate de prevenitori faţă de elementul românesc. N-aveai decât să arunci o privire la afişările oficioase din cupeu şi la cele de prin gări şi oraşele prin care treceai, ca să te convingi de atenţiunea ce se dă limbii româneşti, a majorităţii locuitorilor din ţară. Textul românesc nu lipsea de nicăieri, ba, ce era mai mult, unele erau scrise numai în limba românească. Dacă treceţi vreodată prin Bucovina, pe linia aceasta, uitaţi-vă la tablele care vă fac atent la sosirea trenului, peste drum, şi nu veţi vedea scris, pe ele, decât cuvintele româneşti : „Sama la tren!”. E o românească rea, de care se vorbeşte peste tot în Bucovina, dar e româneşte scris, pe când la noi, în Ardeal, unde majoritatea covârşitoare a locuitorilor e românească, nu vei găsi, pe toate acestea, o singură slovă românească; vei găsi însă o limbă pe care n-o vorbeşte nici pui de om în Ardeal, îngânându-te: „Opano je vai se nagnuti” – şi vei mai găsi limba aspră, pârâitoare a stăpânilor, scrâşnind către bietul ţăran (care atâta ştie ungureşte, cât ungurul chinezeşte): „Köpködni tilos! Vigyázz, ha jön a vonat!” etc., citit pe româneşte „Vigyázz, că vine Ion de la vânat!”. Dar nici nu ai nevoie să alergi în Bucovina, ca să vezi lucrul acesta! Nu ai decât să te uiţi pe partea nemţească a banilor noştri şi vei vedea şi text românesc, şi-ntoarce, apoi, hârtia şi te uită pe partea ungurească!... Şi ce disparent e elementul românesc din Austria, faţa de elementul românesc din Ungaria!... Unde-ai ajunge cu drepturile limbii româneşti, dacă ai socoti după proporţie!... Şi stăpânii noştri tot mai au obrazul să se bată în piept, urlând, în gura mare, în faţa lumii, că aici e egală îndreptăţire şi –ca la ei, la nimenea sub soare!... La aşa-ceva se cere obraz deosebit!

Se vorbea tocmai de proiectul lui Berzeviczy, când un domn din Bucovina ne arătă, pe fereastra trenului, o vacă, în marginea drumului. Nu avea sărmana decât o coadă de vreo şchioapă şi jumătate. I-o tăiase cineva, de jumătate, şi se opintea amar să se apere de muşte, care o năpădiseră din toate părţile.

Cam rezultatul apărării vacii acesteia pare-mi-se îl vor avea şi ungurii dumneavoastră, cu politica lor de maghiarizare!, zice acelaşi domn.

Nimerit apropo! Fie-i gura de aur!

M-am cugetat multă vreme la politica *teremtette* din Ungaria şi la politica nemţească prevenitoare din Bucovina şi la rezultatele lor. Şi am ajuns la convingerea că noi, românii, din punct de vedere naţional românesc, ar trebui să fim mai mulţumitori ungurilor, decât nemţilor. Pentru-ce?

Care o fi oare cauza? Ia-n spargeţi-vă capadochia cu dezlegarea acestei enigme... De aceea zicem mai sus că dacă, la noi, se păstrează sentimentul naţional atât de viu, avem să mulţumim maghiarilor, care se îngrijesc, aproape în fiecare zi, de alimentarea şi oţărârea acestui sentiment, pentru ceea ce trebuie să le fim foarte recunoscători, căci dacă urmau şi ei politica cu mănuşi a nemţilor din Austria, faţă de românii din Bucovina, inevitabil trebuia să ajungem

şi noi acolo unde au ajuns românii din Bucovina. Dar sus e Dumnezeu, care se îngrijeşte de toţi şi le orânduieşte pe toate!... Cu cât se va da mai aprig „cu Bánffy”, cu atât are să ne pese mai puţin de slăbirea sentimentului naţional şi de maghiarizare!...

Am cam deraiat. Dar nu-i mirare! Trenul, că merge pe şine de fier bine fixate, şi tot deraiază, dar apoi pribeagul de gând, căruia nu-i poate pune nimenea căpăstru, să nu deraieze?... Tot timpul, cât m-am luptat cu gândurile, fratele Victor, care-mi şedea în faţă,nu-şi găsea locul. Părea că vrea să dea de urma unui lucru ascuns, atâta se sucea şi se învârtea. De-odată, îl văd că-mbrânceşte un pacheţel şi-l duce la nas, apoi, cu faţa luminată, îmi zice:

– Ştii tu, măi Tamba, ce mirosea, azi-noapte, aşa teribil, de n-am putut închide ochii?...

– Perinele!

– Pe dracul. Pacheţelul ăsta!

– Mă miram eu de unde dracu-i putoarea asta cunoscută, aici, în cupeu…

– O simţeai?...

– Cum dracul, nu! Dar ce hoit usturoiat e în pachet?

– Sunt cămătăriile ce le-am cumpărat, aseară, peste drum, de la jidanul din Suceava! Săptămâna lui de porc!

Şi zvâr!, cu pachetul pe fereastră, împroşcând bucăţele de cârnaţi, care ne acriseră sufletul, cu duhoarea de usturoi clocit, în carnea stricată.

Trenul se opreşte şi călăuza ne dă de ştire că am sosit la Hatna, de unde linia ferată se ramifică în 2 părţi. O linie o ia spre Vatra Dornei, alta spre Hadikfalva. Noi „ai lui Ştefan”, ţinem linia din urmă, înmulţiţi, de la Hatna, cu lumea care venise dinspre Dorna, Câmpulung, Gura Humorului.

Mergem noi, mergem şi iarăşi mergem mersul ţiganului la spânzurătoare şi, trecând prin Milişăuţi, ajungem la Istensegits şi-apoi la Hadikfalva, două localităţi de ciangăi, pentru care se varsă atâtea lacrimi fripte în „fericita” Ungarie, dar care, pentru aceea, nici cu spatele nu se gândesc să treacă graniţa şi să se oploşească şi fericească în Ţara-nouă. Au adoptat şi ei, se vede, principiul românului: „Ce-i în mână nu-i minciună”.

La Hadikfalva, linia ferată iarăşi se desface în două. Una o ia spre apus, către Putna, şi alta spre miază-noapte, către Cernăuţi. Maşinistul nostru o coteşte la stânga, spre Rădăuţi, domolind mersul locomotivei, care, şi până aici, te făcea să disperi că vei mai vedea, în anul acesta, Putna, într-atâta, când am trecut prin Rădăuţi, aveam impresia că merg călare pe un melc. Şi-ncepui a-l descânta, cum descântau, în copilărie, melcul, ca să iasă din găoace şi să se pună în mişcare: Bourel, bourel / Scoate coarne de viţel / Şi te du la Dunăre / Şi bea apă tulbure...

Victor, de colea, ieşindu-şi din pepeni:

– Ba să se ducă dracului, nu la Dunăre!

Tablele cu inscripţiuni „Sama la tren!” sunt, într-adevăr, de prisos pe aici. Îţi vine a crede că a făcut cineva o glumă foarte potrivită pe socoteala carului de foc. Rădăuţii au peste 15.000 de locuitori. E un oraş frumuşel şi curăţel, situat lângă râuleţul Topliţa. Se zice că ar fi întemeiat de Domnul Moldovei, Bogdan I, pe la anii 1349-1370. În anul 1402, întemeia, aici, Alexandru cel Bun o episcopie. În Rădăuţi, se află un gimnaziu superior, o şcoală agronomică şi mai multe şcoli poporale. Mult contribuie la ridicarea acestei localităţi herghelia statului, înfiinţată, deja, la anul 1812, cu un renume universal, azi. Trecând prin Rădăuţi (trenul trece pe străzile oraşului), îţi atrage atenţiunea o biserică veche, acoperită cu şindile, în care multe capete încoronate îşi dorm somnul de veci. Din Rădăuţi, o luăm spre Vicovul de Jos şi, de aici, de-a lungul râului Suceava, spre Karlsberg, de unde, continuând-o spre miază-zi, într-o jumătate de oră, ajungem la atât de mult dorita Putna.

Satul Putna, care are peste 1.500 de locuitori, e aşezat lângă râul cu acelaşi nume şi încunjurat cu păduri de brad. De pe tren, deja îţi bate la ochi sumedenia de scânduri şi joagărul cel mare a baronului Popper. Nu mi-a scăpat vale, coastă şi muche de deal din vedere, gândindu-mă cu jale la vremurile când voinicii lui Ştefan erau stăpânii lor, la vremurile când potecile acestor păduri scăpărau de copitele tari ale cailor pieptoşi, care adulmecau urma duşmanului nesăturat, tăbărât, fără de veste, asupra bietei ţări. Locuri sfinte sunt acestea, sfinţite de osemintele unor oameni sfinţi!

La gară, ne-a întimpinat o colonie de ovrei, care aveau să-şi conducă oaspeţii. Norocul nost că ne înştiinţaserăm din vreme, căci, altcum, puteam durmi pe stradă. Cât ce ne-am dat jos, ne-a luat în primire gazda, un ovrei ceva mai spălat, ca cei care-i văzusem până aci, şi cu el în frunte o pornim spre locuinţa dumnealui. Parcă ne ducea la puşcărie, aşa plouaţi eram, văzând că nici aici n-avem parte de un creştin. Singur, Itzig mergea înainte cu o faţă radioasă, mândru de oaspeţii lui, pe cari şi-i arăta semenilor, în dreapta şi în stânga. Odaia ce mi-se rezervase, deşi era a unul ovrei, era curată şi prietinoasă. Ne spălăm repede şi ne gătim ca să putem şi noi ajunge la parastasul ce se servea la mănăstire. Luarăm haine negre şi mănuşi albe, ca să ne pomenim la mănăstire cu mănuşi negre şi haine albe. Colbul de-o şchioapă, de pe drum, răscolit de-atâtea mii de picioare, ne primenise a doua oară. Apropiindu-ne de curtea mănăstirii, un cor grozav de voci discordate, înlăcrămate şi tânguitoare, ne luă auzul. Zeci şi zeci de schilavi, de nenorociţi, înşiruiţi pe amândouă părţile drumului, mai cu seamă ruteni, te făceau să-ţi astupi ochii şi urechile şi, dându-le ceva pomană, o luai îngrozit înainte, să nu mai auzi şi să nu mai vezi atâta nefericire. Mă mir foarte mult cum li s-a permis acestora să se aşeze tocmai acolo, pe unde avea să treacă toată lumea!... Nu s-a găsit un loc mai retras ceva?

Intrând în curte, uiţi repede tabloul de mai înainte. Tabloul miilor de românaşi, care mişunau în toate părţile, cu pieptarele lor de piele cu blană, cu pălăriile cu păreţi îndoiţi în sus, cu pletele negre, care le bat umerii laţi, şi cu ochii vioi plini de viaţă, e de toată frumseţea. Îi privesc cu respect şi admiraţiune: sunt urmaşii vitejilor Marelui Ştefan! Mă apropii de sfânta biserică din mijlocul spaţioasei curţi, de biserica în care-şi doarme somnul veşniciei Ştefan cel Mare. Mă apropii cu pietate, cu evlavie rară, cum îşi apropie creştinul buzele de lingura cu sfânta cuminecătură, cum trebuie să se apropie fiecare român de un lăcaş de două ori sfânt: sfânt, ca lăcaş dumnezeiesc, şi sfânt, ca lăcaş de odihnă al celui mal mare Domn român.

Nu-i modru de-a intra omeneşte. Aranjeorii zbiară răguşiţi, oamenii se-ndeasă, ghiontuiţi şi striviţi. Nimenea nu vrea să se depărteze, înainte de-a săruta piatra „Sfântului mormânt”. Eu încă eram dintre aceştia. M-am vârât, dar, în vârtej. Ce-o mai fost, apoi nu-mi mai pot da seama curat. Ştiu atât că, după o jumătate de oră bună de presat straşnic, m-am pomenit în tinda bisericii, fără să fi făcut un pas măcar; şi după altă jumătate de oră şi mai bună de adevărată inchiziţie spaniolă, din care ma-am pomenit cu un cap mai mare decum eram, m-am trezit în a doua încăpere a bisericii. Mai era una, cea de la altar, unde era şi mormântul, dar nu-mi mai permiteau oasele şi atletul din uşă ca să răzbat mai departe. Am mulţumit lui Dumnezeu c-am ajuns până aici, fără să-mi dau sufletul, şi m-am retras la o parte din vârtejul din dreapta uşii. Nu vedeam nimic, ce e drept, din cele ce se petreceau la altar, dar auzeam tot. Auzeam vocea blândă a preoţilor şi răspunsul teologilor, care cântau în cor, voci late şi puternice, dar lipsite de fineţe, care dă şi o gingăşie oareşicare cântării. Care striga mai tare, acela plăcea mai mult, după cât am observat. Uitându-mă împrejur,observai că aci nu e înmormântat Ştefan singur, ci mai are vreo zece tovarăşi: episcopi, domnitori şi membri de-ai caselor domnitoare române.

La spatele meu, auzii un oftat adânc, stors că de un rău ascuns. Mă întorc. Era un ţăran, în genunchi, care, cu faţa plină de lacrimi, săruta lespedea plină de ţarină a bisericii, bolborosind dintre buzele-i tremurătoare o rugăciune fierbinte către Cel de Sus, că l-a învrednicit şi pe el, păcătosul, de a vedea acest praznic mare şi această sfântă biserică. Îmi dădură lacrimile. Binecuvântat fie numele Tău, Doamne, din neam în neam, că popor de aur ne-ai dat nouă, nevrednicilor, gândii în mine. Vârtejul de-odată amuţeşte, descleştându-se în părţi şi făcând loc celor ce veneau dinspre altar. În frunte, mergea corul teologilor, după care urma Î. P. S. Mitropolitul Repta, cu sistema sa. Ieşeau, ca să ocolească biserica.

Mitropolitul, un bătrân simpatic, împarte binecuvântarea arhierească, în dreapta şi în stânga. Se zice că ar avea o inimă foarte românească, că ar fi însă prea timid faţă de cei mai mari. M-am folosit de ieşirea unei bune părţi

a publicului din biserică şi m-am strecurat şi eu la mormântul lui Ştefan. Când s-a reîntors procesiunea, eram lângă grilajul mormântului, ascuns în dosul uriaşei cununi a regelui Carol; cu gândul pierdut în vremurile apuse, încununate de aureola Marelui Ştefan, cu ochii pironiţi la locul lui de odihnă, încordându-se să străbată parcă prin lespedea cea groasă, şi cu nepreţuita şi nemărginita mângâiere în suflet, de-a fi văzut, de a mă fi rugat şi de a fi vărsat o lacrimă, izvorâtă din adâncul inimii, la mormântul celui mai mare român, ce va fi cunoscut vreodată istoria. O mângâiere ca aceasta să nu o dai pentru o lume întreagă!

După terminarea serviciului divin, valurile mulţimii se puseră în mişcare, spre partea unde avea să-şi ţină dizertaţia prof. univ. Dimitrie Onciul. Cu multă pricepere şi cu multă căldură românească, înfăţişă profesorul Onciul figura măreaţă şi faptele şi mai măreţe ale Marelui Domnitor. Păcat, însă, că nu s-a căutat un loc mai potrivit, căci arşiţa dogoritoare a soarelui te topea pe picioare. După terminarea, dizertaţiei, domnii cel mari se duseră la banchet, iar noi – minorum gentium – cu biletul într-o mână şi cu pălăria în cealaltă, o luarăm spre baraca cea mare, a mulţimii. Poporul, pentru care se făcuseră barăci, pe coasta unui deal, se-ndreaptă într-acolo. 15-16 mii de oameni se zice c-ar fi fost la Putna. Multe noroade văzut-am şi eu, dar nu prea aveau ce să roadă. Arătat-am noi biletele, care te îndreptăţeau la mâncare, şi lui Stan, şi lui Bran, dar „papa” ca-n palmă. Abia ne-a şterpelit o cucoană – Dumnezeu s-o ţină! – nişte rămăşiţe de la alţii, cu care ne-am înşelat oleacă foamea.

Când s-au început vorbirile, s-a sculat toată lumea, ce era să facem? Ne-am sculat şi noi, cu biletele întregi şi cu maţele chiorăind. De vorbit s-a vorbit destul, chiar prea mult. Unii au bătut câmpii, scoţându-se mai mult pe sine la iveală, alţii au fost la locul lor: scurţi şi cu duh. A vorbit şi-o doamnă, mai bine nu vorbea! Cerinţa principală şi cea dintâi a vorbitorului, la astfel de ocaziuni sărbătoreşti, este să fii serios. Cel care, nici când spune cele mai serioase lucruri, nu poate fi serios, acela să şadă acasă sau să lase altora rolul de vorbitor.

Mai mult mi-a plăcut vorbirea macedoneanului şi-a ardeleanului de la Universitatea din Viena. Au vorbit din inimă şi la inimă. Am înţeles că ar mai fi vorbit şi domnul Dorimedont Popovici, poporului. Îmi pare rău că nu l-am auzit, fiindcă, după cât mi s-a spus, ar vorbi foarte bine. Mai ales, fiindcă e bucovinean, aş fi dorit să-l ascult. Asta e pare-mi-se tot ce s-a făcut, cu ocaziunea aceasta, pentru popor şi poate cele 2-3 pahare de vin, ce le-or fi băut unii.

Decursul serviciului divin – parastasul – lucru de căpetenie pentru popor, nu cred că l-a văzut vreun ţăran. N-a fost, oare, păcat să răpeşti atâtor mii de suflete, setoase şi dornice de mângâierea de a fi asistat, de a fi văzut şi auzit serviciul divin de la acest rar parastas?... Pe vremea aceea dumneze-

iască, n-au putut oare ieşi preoţii în aer liber, să servească la auzul şi vederea tuturora?... Ce moment sublim ar fi fost, când 10.00 0 de creştini, la sunetul unor treascuri, ar fi îngenuncheat, deodată, înălţând, cu sufletul smerit, către slava cerului, un fierbinte „În veci, pomenirea lui!”. Moment înălţător, care s-ar fi încrustat în sufletul poporului pentru vecii vecilor! Şi, în locul băuturilor ce li s-au împărţit ţăranilor, nu era oare mai bine să i se fi dat o icoana şi-o istorie de-a lui Ştefan, pe care s-o citească şi s-o recitească fiilor şi nepoţilor de-acasă? În felul acesta, cred eu, sufletul lui Ştefan pătrundea mai adânc serbarea, putea avea rezultate mai trainice, mai dăinuitoare, nu momentane.

După terminarea vorbirilor, ne-am reîntors, din nou, la mănăstire, unde ne-am urcat în turnul făcut anume pentru clopotul dăruit mănăstirii de însuşi întemeietorul ei, de Ştefan cel Mare. E un clopot masiv şi mare, numit „Buga”, pe care merită să-l vezi.

În drumul spre locuinţă, ne-a bătut la ochi un semn din creştetul unei coline învecinate. Ni se spuse că, după tradiţiune, de acolo ar fi tras, cu săgeata, Ştefan, în anul 1465, indicând astfel locul unde să se zidească altarul bisericii. În 1634, biserica a fost dărâmată de duşmani, dar mai târziu a fost iarăşi reclădită. Tot în drumul spre locuinţă, am fost martorul unei scene foarte înduioşătoare, din care am putut vedea ce inimă de aur au ţăranii bucovineni. Erau vreo cinci români, adunaţi în drum. Se vede că doi inşi se certaseră rău, gata-gata să se-ncaiere. Şi-au revenit, însă, oamenii în fire, căci tocmai când treceam pe acolo, unul da să apuce pe după gât pe celălalt, zicându-i, cu ochii plini de lacrimi: „Măi frate dragă, noi am venit aici la paradia a mare a lui Ştefan, şi-amu să ne certam ca ţiganii, să râdă lumea de noi?... Ne bate Ăl de Sus, măi frate!”... Şi, în momentul următor, erau îmbrăţişaţi, împreunându-şi lacrimile şi sărutându-se ca doi copii. Trebuie să te taie lacrimile, văzând atâta inimă!

Ajunşi la locuinţă, am stat, multă vreme, în cumpănă: să plecăm sau să ne lăsăm, până a doua zi?... Şi, după ce am cântărit noi bine şi motivele pro, şi contra, a rămas pe-a mea: să nu plecăm decât a doua zi. Trei tovarăşi mai nedisciplinabili însă, neţinând seamă de votul majorităţii, au tulit-o la gară. Spuneau că-s sătui de flămânzeală şi de călătorit după meşii trenurilor. Noi, cei rămaşi, ne-am mai înmulţit, în timpul acesta, cu unul, cu un bun prietin din Bucureşti, om cu un singur cusur: să nu-l fi întrebat de-i place brânza sau ba, că era în stare să-ţi scoată ochii, încolo, să-l pui la rouă, aşa suflet de om.

Ne-am dus şi noi la gară, să ne zgăurăm la plecarea trenului şi să ne luăm adio de la tovarăşii dezertori. Ne părea rău, pe de o parte, că se răznesc de noi, şi bine, pe de alta, căci nu aveam în odaia jidanului decât trei paturi şi şapte persoane, câte eram, ce dracul era să facem peste noapte?... Când am văzut, însă, potopul de lume de la gară, căci nu erau numai cei care veniseră cu noi, dinspre Hatna-Hadikfalva, ci şi cei care veniseră de pe linia de către

Cernăuţi, atunci, zic, ne păli mila şi începurăm a-i capacita să rămână, punându-le în vedere fel şi fel de distracţii, dar toată truda ne-a fost mazăre pe părete; ei, nu şi nu! Văzând, în sfârşit, că nu-i chip de-ai mai îndupleca să-şi cârnească vorba, le-am strâns mâna şi ne-am întors la tartanul nost, oprindu-ne, din când, în când, să ascultăm huietul înfundat al noroadelor nerăbdătoare. Acasă, am ajuns cu o falcă în cer şi cu alta în pământ de flămânzi ce eram. Da mănâncă, Tănasă, când nu-i nimic pe masă! Noroc cu fratele Tiberiu, care avusese ascunsă în geantă o cutie zdravănă de sardine şi cu mult hulita gazdă, căreia încă i se făcuse milă, dându-ne niţel lapte, pe care doamna B. iute şi de grabă îl prefăcuse într-o ciocolată admirabilă. Ciocolată găsisem la un sfârnar de jidan din Putna. De săturat? Ce să te saturi, cu atâta golişte în tine! Dar vorba e că ne-am omenit noi bine, aşa, de jumătate. În decursul cinei, ne-am revizuit, încă o dată marşruta călătoriei şi, acceptând principiul că, în decursul călătoriei de plăcere, nu-i bine să te ţii de programe, ne-am întors marşruta pe dos, hotărându-ne să mergem, a doua zi, la Straja, şi ca, de aici, încolo, să nu mai luăm hotărâri cu săptămâni înainte, ci în fiecare zi să stabilim numai şi numai programa zilei ce urmează. După această cuminte decizie, am tras, apoi, până a doua zi, un pui de somn, numai ca acela!

Ce bine ne-a părut, dimineaţa, că n-am avut, seara, mai mult de mâncare, să ne încărcăm stomacul! I-am luat, cel puţin, hasna somnului. După ce ne-am deşteptat, ne-am troscănit un piculeţ încheieturile, întinzându-ne care mai de care, ca după un somn dulce tihnit. Apoi, am început a ne îmbrăca, colea... domneşte, cu răgaz, nemaiavând cuvinte de laudă pentru hotărârea luată decuseară; căci, dacă ne ţineam de marşrută, trebuia să ne sculăm cu noaptea-n cap şi să alergăm până la Carlsberg, ca să prindem trenul. Am trimis, apoi, să ne caute o trăsură pentru Straja. Până atunci, ne-am adunat hodoroabelele, am dejunat, tot din mila gazdei, şi-am chemat pe jidanca, să ne tragem socoteala. Multe păcăleli am mai mâncat şi noi, dar ca atunci, mai rar! Noi, de convingerea că odăile ne sunt deja plătite, din fondurile religionare, i-am dat câte o coroană de cap, plus costul laptelui, ca recompensă pentru atenţiune şi bună voinţă. Când colo... ne spune jidanca ruptales că la ea au fost angajate 3 paturi, cu câte 2 florini, prin urmare ea are să capete 6 florini pentru odaie, nota bene: pentru o noapte.

Cam scumpă odihnă în paturi jidoveşti! Dar ce era să facem? Am plătit, căci, vorba birtaşului din Suceava, „numai o dată-s 400 de ani de la moartea lui Ştefan". Şi eram tare bucuroşi, şi aşa, venindu-ne în minte cazul celor doi domni din Bucureşti, cu poziţie înaltă, care, negăsind, în seara precedentă, nici o locuinţă, au fost siliţi să doarmă în trăsură, iar dimineaţa, neavând ce să mănânce, au muls vaca, pe care o văzuseră legată de un car, şi aşa şi-au astâmpărat foamea.

Până ce avea să ne sosească cărăuşul, am luat-o, cu fratele Tiberiu, pe

râu, în sus, să dăm de „Sihăstrie”. Îndrumaţi de rişte româncuţe, care coborau, în jos, am şi ajuns repede. E o odăiţă, în forma unei bisericuţe, săpată cu dalta în stâncă, de cine ştie ce sihastru fără lucru şi ocupaţiune mai rentabilă. Mult trebuie c-a ciocănit, până ce-a scobit-o, bietul! Când ne-am reîntors, trăsura era la poartă, în formă de căruţă hodoroagă, cu un proţap cât pe colea... gol pe de-o parte, iar pe de cealaltă, cu o şarlă de cal, cu şoldurile ieşite, încât îţi puteai anina pălăria de ele. Nu se găsise alta căruţă, necum trăsuri, erau toate duse cu oaspeţi. Stăpânul căruţei era un chip de om să-l pui între ferestre; un exemplar dintre cei mai „prima” târtani, ce era să fie alta, bată-l Precesta să-l bată!, urduros, imos, rânced pe la nas, nespălat, nepieptănat şi mai ştie-l, dracul să îl ia. Ne-am pus la tocmeală. Se ţinea sus al dracului la preţ spurcăciunea – „boi-l-ar cataroiul în greabăn, să-l loiască!”. Şi nu voia să mai lase o lescaie măcar, spunându-ne că l-au chemat atâţia şi atâţia şi că, dacă ne convine, bine, dacă nu, pleacă. Ne-am învoit, ce naiba să facem?... Vedeam noi că, acum, „cu Ştefan”, nu-i de a te mai târgui. Fiecare se foloseşte de ocaziune de a-ţi lua preţuri întreite. Dar iarăşi, vorba „dumnealui”, din Suceava: „Numai o dată-s 400 de ani de la moartea lui Ştefan!”. Ne-am exprimat, apoi, nedumerirea, de-o să ne poată duce gloaba pe toţi sau ba. Jidanul, parcă l-am fi călcat pe ochiul de găină: „Mă rog, mă rog.„ iau io pe barb-al meu!”. Încăiera-s-ar cânii de ea, gândeam în mine. „Dache nhu dhuce io pune la Straja, se nhu platheşte nimic!”.

– Dar dacă ne laşi în mijlocul drumului, să ştii că eşti al dracului!

– Mă rog, mă rog!...

Nu mai era de filozofat, dacă voiam să nu rămânem în Putna. Ne-am încărcat bagajul, noi peste el, şi, în trosniturile încheieturilor căruţei, haida-hai, haida-hai!... Am uitat să spun că, la Straja, fuseserăm invitaţi de părintele de acolo, Dimitrie Dan, la care se dusese, în presară, şi domnul profesor Iorga, cu doamna. Adică, la drept vorbind, erau invitaţi domnul şi doamna B., cu care se cunoşteau mai de demult, eu şi cu fratele Tiberiu am mers la legău, pe lângă dânşii. De primiţi, însă, tot aşa de bine am fost primiţi şi noi.

Cât a ţinut drumul până în Straja, am dus-o într-un haz Nu se mai isprăveau glumele, făcute pe socoteala „ferchezului nost birjar”. Dar, de pe partea lui, puteam să ne dăm de-a hapta-n cap, că nu ne cresta. Se ciormonia cu şarla lui, să nu-l dea de ruşine. Şi se ţinea şerparul de gloabă!... Numai la un râu, au avut oleacă de pricină. Se oprise boala oblu-n mijlocul râului. Şi nici cu hăis, nici cu cea!... Ne împăcaserăm, deja, cu ideea că trebuie să ne desculţăm şi s-o luăm, prin râu, cu ghetele de-a umărul, şi tocmai eram gata de-a o face când, după o opinteala răsunătoare, îi succese bietului dobitoc să ne urnească din loc, trecându-ne pe malul celălalt, îndemnat de loviturile căzăceşti ale lui Salamon, de pe care turuiau sudorile ca de pe-o streaşină. Norocul lui, căci eram hotărâţi să-i radem barba, pe garanţia căreia ne luase

la plecare, şi să-l botezăm, aşa, mai în glumă, mai în serios, colea, în râu.

De aici, până în Straja, am mers, ce e drept, mai încet, dar mai sigur, căci nu mai erau nici hopuri, nici râuri de trecut, şi, în preajma prânzului, sosirăm în curtea Sfinţiei Sale. Câtă bucurie la oamenii aceştia, când ne-au văzut! Şi se vedea din faţă că nu e prefăcută, ci izvorâtă din inimă. Nu ştiau cum să-şi mai manifesteze bucuria, cum să ne mai bineventeze. Când a sosit, apoi şi domnul profesor Iorga, cu doamna, care erau duşi prin sat, bucuria şi-a ajuns culmea. Am avut fericirea să cunosc, aici, o casă românească, cum nu prea sunt în Bucovina, cu o bibliotecă românească frumoasă, cu ziare şi reviste literare româneşti, şi de o ospitalitate rară.

Domnul Dimitrie Dan, de altcum, e membru corespondent al Academiei Române de la Bucureşti şi scriitor de valoare în Bucovina. Tot aici, am mai avut fericirea să cunosc şi pe domnul Iorga. Din scrieri, îl cunoşteam de mult, din văzute încă, dar nu-l cunoşteam ca om de societate. Mi-l închipuiam om ursuz, închis, veşnic ocupat cu probleme ştiinţifice şi la adică... Am găsit tocmai contrarul: Raritate de om vesel, comunicativ şi plăcut în societate. E în stare să distreze, singur, zile întregi, societatea în care să află, dacă-i convine societatea şi se simte bine în sânul el. Şi nu cu palavre, cu mofturi şi cu fleacuri! Ci cu lucruri pline de duh, de măduvă, cu observări care scânteiază de un spirit înalt şi puternic şi care denotă un capital imens de cunoştinţe, o privire ageră, care pătrunde până în măruntaiele lucrurilor şi un spirit de observaţie rar. Şi toate acestea se răsfrâng prin prisma celei mai rari sincerităţi. O sinceritate care nu prea cunoaşte consideraţiuni.

Multă vreme, ne-a fost neexplicabilă posibilitatea dezvoltării unei activităţi atât de îmbelşugate ca a domnului Iorga. Şi poate şi azi mi-ar fi neexplicabilă, dacă nu i-aş fi ascultat, odată, cursul de la Universitate. Eram în Bucureşti, acum nu ştiu câţi ani, şi, neterminându-se încă cursurile de la Universitate, dornic şi cu mare sete m-am dus să ascult şi eu pe câţiva profesori, care îmi erau cunoscuţi deja, din scrierile lor. Cel dintâi, la care m-am dus, a fost profesorul Iorga. Dumnealui obişnuieşte a-şi ţine cursul 2 ore neîntrerupte. Vorbea tocmai despre relaţiile lui Mihai Viteazul cu Ştefan Báthory. Un lucru care mă interesa şi pe mine. Şi a vorbit omul acesta, în decurs de 2 ore, fără să facă pauză de o minută, fără să repete o singură frază, fără să se oprească vreodată, să-şi caute cuvântul potrivit, a vorbit, sincer vorbind, un… volumaş întreg. Şi o singură notiţă nu a avut înaintea sa. Şi a vorbit atât de frumos şi de cald, încât nu mi-aş mai fi luat ochii din gura lui, zile întregi. Atunci mi-am explicat cum e în stare omul acesta să şi scrie atâta. Memoria şi izvorul de cunoştinţe îi sunt atât de bogate şi îmbelşugate, încât îi lipseşte timpul fizic, ca să poată pune pe hârtie tot cât îl poate produce creierul. Nu pot trece mai departe, înainte de a mai scoate la iveală o însuşire nobilă şi foarte rară, în ziua de azi: desconsiderarea arginţilor. După ce scrisese „Istoria

Cantacuzineştilor”, domnul Cantacuzino voia să-i dea, într-un plic, o sumă mai mare de parale, drept recunoştinţă. Domnul Iorga, însă, deşi e om sărac, a refuzat să primească paralele. La observarea domnului Cantacuzino, apoi, ca suma aceasta să nu o considere ca o plată pentru opera scrisă, ci mai mult ca o recunoştinţă şi din mulţumire din partea dumisale, domnul Iorga i-ar fi răspuns:

– Pentru mine, e destulă mulţumire că aţi avut încrederea de mi-aţi pus arhiva dumneavoastră la dispoziţie.

– Dumneavoastră sunteţi o fire rară şi neobişnuită, zice domnul Cantacuzino.

– Da, domnule Cantacuzino, sunt o fire neobişnuită!, a răspuns dl Iorga.

Şi-a luat, apoi, pălăria, a salutat şi a ieşit. Alta. Cine citeşte „Sămănătorul”, regulat, a putut observa că fiecare număr e scris, pe jumătate, cel puţin, de domnul Iorga. Afară de aceea, corectura întreagă a fiecărui număr o face numai el, singur, căci, după cum a zis însuşi, „tot ceea ce se publică, cu numele meu, trebuie să treacă prin mâna mea”. Şi ştiţi ce ia de la „Sâmănătorul”, în schimbul acestei munci!... Nici o para chioară! Tot venitul l-a cedat celorlalţi colaboratori. Altul, cu volumele scrise, până acum, de domnia sa, ar fi milionar; dânsul e om sărac. Sărac, dar cinstit! Şi asta-i mare vorbă, în ziua de azi. Îmi descopăr capul înaintea unui astfel de om, rugându-mă Celui de Sus să îi dea posibilitatea să rupă încă multe sute de perechi de papuci, pe pământul acesta, fiindcă talentul ce i l-a hărăzit nu a rămas ascuns, ci va rămânea însutit şi înmiit generaţiunilor viitoare.

După prânz, am dat o raită prin sat, cercetând o casă ţărănească şi jocul flăcăilor. Casa consta din 3 încăperi. Intrai în tindă, având, în stânga, camera de dormit, cu cuptorul de pâine, iar în dreapta, casa cea mare, cu un pat încărcat cu perine şi haine de pat (oghiale), care se ridicau aproape până în plafonul de grinzi, dichisit, ici-colea, cu busuioc. Jur-împrejur, sunt cuiere, de care sunt agăţate căni şi cănicioaie de pământ. Ferestrele mici sunt jumătăţite de fiare cu căngi. Lângă vatră, e răzimată o puşcă sistem „crînca”. Caracteristica femeii române de pretutindeni, curăţenia, o observi şi aici.

Jocul m-a lăsat mai puţin mulţumit. Te ia la ochi un lucru cam neestetic: aproape toate fetele erau desculţe. Jocurile, încă, au fost monotone şi flăcăii muţi. Nu am auzit o singură chiuitură. Mi-a plăcut, totuşi, de un flăcăiaş mai curăţel. S-a hotărât să joace şi el. Înainte de a pune mâna pe fată, însă şi-a ţinut de o sfântă datorinţă să se oţelească. Şi unde nu trânteşte un scuipat în palmă şi, frecându-l cu gravitate, parcă avea să se apuce de cine ştie ce lucru mare! A prins, apoi, fata, ameninţându-o, întruna, să-i strivească golanele.

Mi-a bătut la ochi, nu numai aici, ci peste tot în Bucovina, uimirea cu care se uitau ţăranii la noi, văzându-ne îmbrăcaţi domneşte şi vorbind româneşte. Sunt obişnuiţi să audă, din gura domnilor, numai vorbă străină,

nemţească. Cărturarii lor sunt „români cu buze nemţeşti – în legea ungurească! Şi-am mai observat un lucru foarte dureros, în Bucovina. Am observat o prăpastie grozavă între clasele sociale; între domni şi între ţărănime. De aceea şi e ţăranul atât de umil, slugarnic chiar, căci domnii îşi ţin de sub demnitatea lor de a se coborî la popor, afară de cazul când au lipsă să-l exploateze, şi ţi se ia în nume de rău să te amesteci printre ţărani şi să stai cu ei de vorbă, după cum mi-a spus un teolog, fiu de ţăran. Ţăranul bucovinean e aproape cu totul desconsiderat. Nu se face nimic pentru el, pentru a-l ridica din starea umilă, în care se află, pentru a-i dezvolta încrederea în sine, ambiţiunea şi conştiinţa valorii sale ca popor.

În timpul cât am petrecut în Bucovina, am avut ocaziune să vorbesc şi cu o domnişoara de acolo. Locuieşte la sat. Am întrebar-o cu ce-şi petrece, mai mult, vremea la sat şi dacă se face, pe acolo, câte o petrecere. Mi-a spus că nu se face şi că la petreceri merg la oraş.

– Nu aveţi dumneavoastră şcoală în sat?

– Ba da.

– Numai cu un învăţător?

– Ba sunt mai mulţi.

– Şi nu aranjează aceştia, cu şcoala, nici o petrecere?

– Ba da.

– Atunci, tot aveţi, şi în sat, câte-o petrecere!

– Cine va merge la astfel de petreceri!

– Pentru ce nu?

– Fiindcă învăţătorii n-au decât câte 3-4 clase gimnaziale... Cine să-şi petreacă cu ei? Noi nu mergem decât la petrecerile academicilor!

Când i-am spus, apoi, că, pe la noi, merg domnişoarele şi domnii cu „diplome academice” nu numai la petrecerile învăţătorilor, dar şi la petrecerile flăcăilor din sat şi joacă în rând cu ei, s-a uitat la mine cu ochi mari, cu mirare şi cu oareşicare dispreţ. Şi fumurile aceste aristocratice stupide, şi prăpastia cea mare dintre domni şi popor vor dăinui până atunci, până ce nu se va ridica din sânul poporului din opincă o pătură puternică de cărturari nenobili, nici cavaleri, nici baroni, os din osul poporului şi sânge din sângele lui; cărturari domni, cărora să nu le fie ruşine a întinde mâna „mojicului”, a şedea cu el la o masă, a sta cu el de vorbă, a lua parte la petrecerile şi la năcazurile lui, la bucuriile şi durerile lui, domni cu durere de inimă pentru el, care, luând conducerea în mână, să lucreze din răsputeri şi cu tragere de inimă pentru ridicarea şi cultivarea bietului popor.

A doua zi, dimineaţa, la 4 ore, eram hotărâţi să ne cărăuşim mai departe. Dar iarăşi ne-am făcut socoteala fără birtaş. Gazda casei ne-a denegat şi trăsură şi tot până a doua zi, la 4 ore după amiază. Zadarnică ne-a fost toată oratoria. N-a ajutat nimic: nici motive binecuvântate. A trebuit să ne

dăm plainici. Am mâncat, dar şi-am băut, mai departe, încă 12 ore; căci aşa e obiceiul la casa aceasta creştinească: să n-ai timp de răsuflat. Nu se isprăvea una şi venea cealaltă. Rău nu ne părea nouă, nu-i vorbă, mai ales după postul de la Putna, dar vorba ceea, ce-i prea mult nu-i sănătos, şi băgai de seamă că, de-o mai merge aşa, o să dau cinstea pe ruşine. Mi se înţepeniseră fălcile de-atâta măciniş şi pântecele îmi era tanana. Şi, dacă vă veţi mai abate careva pe la părintele Dan din Straja, să ştiţi, să nu vă duceţi numai cu o gură şi cu un stomac, căci lăsaţi oamenii foarte nemulţumiţi, cum i-am lăsat noi, pe lângă toată bunăvoinţa de a le face cât mai mare pagubă.

La ora statornicită de stăpânul casei, de dictatorul nostru, în fine, am plecat. La gară am fost transportaţi, în două rate, tot de trăsura domnului Dan. Apoi, cu obiceiul general în Bucovina de a te săruta, şi la întâlnire, şi la despărţire, ori de câte ori te-ai întâlni şi despărţi pe zi, ne-am despărţit. Am auzit că, de exemplu, profesorii universitari, pe toţi studenţii câţi merg de le fac vizită, îi sărută. Tot aşa şi mitropolitul. Am plecat cu dorinţa de-ar da Dumnezeu Bucovinei cât mai mulţi oameni ca domnul şi ca doamna Dan.

Până în Rădăuţi am călătorit cu toţii. Aici, însă, am pierdut pe domnul şi doamna Iorga, care au rămas aici, voind să cerceteze biserica cu mormintele voievozilor. Noi, ceştilalţi, am luat-o mai departe, năzuind spre Vatra Dornei. Dar, fiind rău informaţi de mersul trecutului, am fost siliţi să ne facem, la Hatna, calea întoarsă, luând-o către Suceava, cu gândul să dormim aici, până a doua zi, şi să facem drumul spre Dorna, ziua. Aşa am ajuns, apoi, pe la 8 ore, în Suceava, dormind încă o noapte în patul în care credeam că nu o să mai dorm în vecii vecilor. De astă-dată, am dormit mai bine, fără parfumul de usturoi, din rândul trecut. A doua zi, fiindcă trenul pleca numai pe la 10 ore şi jumătate, am avut vreme, cu fratele Tiberiu, să mergem şi noi, să vizităm biserica Mirăuţilor şi ruinele cetăţii, pe care, cu ocaziunea primei noastre petreceri în Suceava, le-am văzut numai din depărtare. Ne-am pus într-o trăsură, dimpreună cu amabilul nostru Cicerone, cu dl Cioloca, îndreptându-ne mai întâi spre biserica Mirăuţilor.

Biserica aceasta a fost edificată înainte de anul 1400 şi aici se încoronau voievozii. De la 1409, a fost catedrală metropolitană. Azi e cu totul renovată (ca şi Cetatea, ca şi biserica mănăstirii Sfântului Ioan, care tocmai se renova, de către arhitectul vienez Karl Adolf Romstorfer, pe bani procuraţi de el – n. n.) şi e singurul lucru care nu m-a lăsat deziluzionat în Suceava. E de toată frumuseţea, stai cu gura căscată. Biserici mai sunt multe în Suceava. Afară de biserica Sf. Gheorghe (a mănăstirii Sfântul Ioan – n. n.), întemeiată la anul 1522, locul de păstrare al Sfântului Ioan cel Nou, al patronului Bucovinei, moaşte cumpărate de principele Alexandru I cel Bun şi transportate la Suceava, în anul 1402, mai sunt bisericile Sfântul Ioan, a Sfâmtului Nicolae, biserica armenească, numită „Zamka”, apoi biserica Sfântului Dumitru, întemeiată

de Ştefan cel Mare, la anul 1475 (era din lemn, iar pe locul ei a durat Petru Rareş biserica ştiută – n. n.).

Suceava e, de altcum, al doilea oraş din Bucovina; zace pe malul drept al râului cu acelaşi nume. Are o populaţiune peste 12.000. Se zice că s-ar fi întemeiat, deja, prin secolul al 12-lea. O tradiţiune îl aminteşte chiar pe Dragoş, ca întemeietor. După mutarea episcopiei romano-catolice, din Siret, la Bacău, întemeie Alexandru cel Bun, la anul 1401, o episcopie la Suceava, care, cu 8 ani mai în urmă, deveni mitropolie, căreia îi fu subordonată şi episcopia din Rădăuţi, întemeiată cam pe acelaşi timp. De la anul 1388-1564, a fost Suceava reşedinţa principilor moldoveni, care o înfrumuseţară cu multe edificii pompoase, cum a fost şi cetatea, întemeiată cam pe la anul 1390, ale cărei ruine se văd până în ziua de azi. Ruinele acestea ale unei epoci de glorie am mers să le vizităm, după ce am cercetat biserica Mirăuţilor. Sunt aşezate pe o colină. Vreme îndelungată au cărat, de aici, locuitorii Sucevei piatră şi cioplită şi necioplită, de şi-au edificat case, până ce n-a atras un profesor neamţ (arhitectul Romstorfer – n. n.) atenţiunea oamenilor asupri însemnătăţii acestor ruine, că apoi s-a interzis căratul pietrelor de acolo şi s-au început săpăturile.

Mai toată împărţeala cetăţii de odinioară se poate recunoaşte, iar pietrele enorme, cioplite, păstrate parte pe la boltituri, parte pe la porţi, arată şi azi vizitatorului ruinelor soliditatea cu care a fost ridicat acest colos de zidire. Cornorarele păstrate, cu diferite podoabe în piatră, între care nu lipseşte, mai niciodată, Sfânta Cruce, arată gustul întemeietorilor De la anul 1564, de când s-a mutat reşedinţa principilor şi mitropolia la Iaşi, Suceava, odinioară atât de înfloritoare, a mers tot pe povârnişul decadenţei. Te podidesc lacrimile, când te cugeti ce fost, ce e, şi de cine e locuită capitala lui Ştefan cel Mare. Şi ţi se revoltă sufletul, când vezi că nici atâta inimă şi consideraţiune n-a avut, la 1775, Austria, ca se cedeze Moldovei petecul acesta de loc, cu monumente istorice atât de însemnate pentru neamul românesc! Graniţa României trece tocmai pe lângă Suceava şi, dacă se ceda, atunci, şi acest loc românilor, azi desigur că avea altă înfăţişare Suceava.

Reîntorşi la mănăstire, ne-am luat bagajul şi, strângând mâna iubitului nostru Cicerone, care atâtea servicii nepreţuite ne-a făcut, am luat-o, cu trăsura, la Iţcani, şi, de-aici, cu trenul, la Hatna. Dedaţi cu învălmăşeală mare, cu împinsături si cu îmboldituri, ne părea călătoria monotonă de tot, acum. Hatna e la o înălţime de 294 metri de la suprafaţa mării. Trenul, care o coteşte, de aici, la stânga, parcurgând partea sudică a Bucovinei, datează numai de la anul 1888. Până în anul acesta, prin cea mai frumoasă parte a Bucovinei nu se putea călători decât cu trăsura, pe drumul de ţară, ce duce, de la Iţcani, spre apus, către Transilvania. Abia în anul 1886 se apucă Societatea pe acţiuni „Bukowinaer Lokalbahnen" de construirea liniei ferate Hatna-Câmpulung, în lungime de 67 km, care, apoi, în 1 mai 1888, fuse predată circulaţiei. Con-

tinuarea liniei, până la Vatra Dornei, a rămas, multă vreme, numai dorinţă, din cauza cheltuielilor şi a piedicilor mari, care trebuiau delăturate. Abia la anul 1899 se apucă, iarăşi, aceeaşi societate de realizarea acestei dorinţe, continuând construirea liniei, până la Valea Putnei, care se deschide, apoi, la începutul anului 1901. Vatra Dornei, însă, numai la 28 octombrie 1902 vede, pentru prima dată, trenul.

De la Hatna, trenul o ia, peste râul Suceava, traversat de un pod de fier, cu 7 arcuri şi de-o lungime de 263 m. Ajungi, apoi, în valea râului Soloneţ, tăind cu trenul pământuri foarte roditoare, până la Kaczyka (Cacica – n. n.) cea drăguţă, aşezată într-o căldare frumoasă, înconjurată, jur-împrejur, de păduri. Acestei localităţi îi dă importanţă bogăţia de sare. Ocnele de aici prevăd aproape întreaga Bucovină cu sare. De la staţiunea Kaczyka, care zace la înălţimea de 375 metri, urcă trenul necontenit până la Strigoaia, care se află la o înălţime de 528 metri. Aici e cumpăna apei şi, de aici, încolo, trenul coboară întruna, până în valea râului Moldova. De la Strigoaia, mai parcurgem, în jos, 6 km şi ajungem, apoi, în Păltinoasa, care se află deja cu 70 metri mai jos ca Strigoaia. De aici, încolo, rămân singur, deoarece ceilalţi tovarăşi, fiind invitaţi aici, la nişte neamuri, au trebuit să rămână până a doua zi, având să ne întâlnim, a doua zi, seara, în Vatra Dornei.

Din Păltinoasa, am mers cale de 33 km, de-a lungul râului Moldova. De aici încep pădurile imense, cea mai mare parte proprietatea Fondurilor religionare greco-ortodoxe. Aproape la fiecare staţiune de tren, e câte unul sau mai multe fierăstraie, care despică în scânduri buştenii plutiţi pe râurile laterale. De la Păltinoasa, ajungi în Gura Humorului, care, în anul 1899, a ars aproape cu desăvârşire, dar care, în scurtă vreme, s-a re-edificat mai frumos faţă de cum era şi care, cu împrejurimile sale pitoreşti, cu aerul înviorător şi limpede de munte şi cu râul Moldova, care ofere băi reci plăcute, atrage mulţi oaspeţi, peste vară. De la Hatna, până la Câmpulung, treci peste 14 poduri mai mari, dintre care abia vreo 4 sunt de fier, celelalte de lemn.

Din Gura Humorului, ajungi în Vama, de unde se ramifică o linie mai scurtă (21 km) spre nord-vest. La 4 km depărtare de Vama, la Eisenau (Prisaca Dornei – n. n.) aşa se strâmtează valea prin care trece acum trenul şi drumul de ţară, încât a trebuit lărgită mult, cu săpături foarte costisitoare. În curând se lărgeşte, însă, valea din nou, străjuită de un şir de munţi încoronaţi de cele mai înalte piscuri ale Bucovinei, ca Rarăul (1648 m) şi Giumalăul (1859 m), care, partea cea mai mare a anului, e acoperit cu zăpadă. După o cale de 12 km de la Vama, dai de Câmpulung, la o înălţime de 621 m, de unde iarăşi urcând întruna, ajungi la Pojorâta (686 m). De aici, trenul parcurge o vale împădurită de toată frumseţea, până la Valea Putna (825 m). La înălţimea de 951 metri, urmează un tunel, de o lungime de 1622 metri. Mai mult de 2 ani şi jumătate s-a lucrat neîntrerupt la acest tunel, care a costat la vreo 2 milioane coroane.

După părăsirea acestui tunel, ajungi în ţinutul Bistriţei Aurii, deschizându-ţi-se o privelişte fermecătoare, plină de variaţiune. Începi, totodată, coborâşul spre Iacobeni, cea mai admirabilă parte din acest drum. O panoramă dumnezeiască, amestecată însă cu fiori reci. De câte ori te uiţi în vale, de pe culmea muntelui, pe unde merge trenul, te furnică prin şira spinării şi te iau ameţeli. Iacobenii zac la înălţimea de 823 metri şi sunt bogaţi în mine de metale şi în izvoare tămăduitoare cu conţinutul de pucioasă; acestea sunt proprietatea Fondurilor religionare greco-ortodoxe.

Din Iacobeni, până la Vatra Dornei, iarăşi cobori, întruna, pe o linie de 12 km. Ajungând în Vatra Dornei (baia), rămâi frapat de gara cea frumuşică şi scârbit de-atâta jidovime, care, de altcum, la toate gările de pe linia aceasta te întâmpină cu faţă obraznică şi toaletă zângălită. Sunt aceleaşi feţe ca şi-n Suceava, dar într-o ediţie ceva mai mâzgălită, mai năclăită: când le zăreşti, să le trăsneşti. Gazdă mi-a fost jupânul Iacob Hönigsberg, arendaşul Hotelului Comunal. Hotelul e frumos şi nou. Nu e rău şi nici prea scump. Auzisem adeseori de Vatra Dornei, ca de un loc însemnat de industrie de lemne şi, mai ales, ca de o localitate bogată în izvoare tămăduitoare, pe care mulţi o numesc „Franzesbadul răsăritului”. De aceea, curios de ce-o fi şi cum o fi, cât ce am ajuns la fapte, m-am spălat repede şi am ieşit pe-afară. Mai aveam încă o oră şi jumătate, până să însereze.

Foarte plăcut m-au surprins instalaţiunile moderne şi noi ale locului de cură, ca „Kurhotel”-ul, „Badehaus”-ul şi, mai ales, „Kurhaus”-ul, ridicate şi înzestrate toate după cele mai noi cerinţe, cu mari speze din partea Fondului religionar greco-ortodox din Bucovina. Opt izvoare sunt cu totul, dintre care cel mai frumos împodobit e „Izvorul Fallenhayn”, izvoare la care aleargă mulţi nefericiţi, să caute apa tămăduirii. Multe lucruri frumoase sunt aci şi, cu toate acestea, plângea sufletul din mine, văzând atâta stup de jidovime. Am colindat orăşelul, şi cruciş, şi curmeziş, să dau de vreo firma românească. Abia am aflat două: a unui medic: Dr. Gheorghe Spânul, şi a unui neguţător, Constantin Nanu, aruncat aici de valurile vieţii tocmai din Tilişca, de lângă Selişte; încolo: Pischel Goldschläger Sure Goldhammer, Chaim Lang, Schmiel Itzig, Schmale Lang, Moische Harth, Jakob Tokayer, Salamon Pächt (numele care au puit mai multe lichele) şi-o duhoare de usturoi, să iei lumea-n cap. În zadar a strigat, în lumea românească, nefericitul Eminescu: „Din Boian în Vatra-Dornii / A umplut omida cornii / Şi străinul te tot paşte / De nu te mai poţi cunoaşte”, căci soarta bietului român n-a înduioşat pe nimenea. Mâncatu-i şi azi, poate şi mai rău ca atunci, de rele şi de lichele.

A doua zi, mi-au sosit tovarăşii, de la Păltinoasa, şi a treia zi, dimineaţa, ne-am pus într-o birjă şi-am luat-o, peste Măgura, la Bistriţa. Şi de n-ar fi jupânul Pächt pretutindeni, să-ţi scoată ochii cu urdorile lui, cu perciunii şi cu barba-i neţesălată şi inomisu-i decor: murdăria de-un deget, ai zice ferice

de locuitorii acestor ţinuturi. Cât am mers, de-a lungul Dornei, a fost răcoare şi bine. După ce am început urcuşul, a început şi dogoreala. Primul popas scurt l-am făcut la Poiana Ştampi, unde am luat câte un lapte şi caii, câte o troacă de apă. Franzoale (cornuri) ne cumpăraserăm din Dorna. Pentru toate eventualităţile, am comandat şi nişte ouă fierte, căci altceva nu era de căpătat în cârciuma aceasta din drum, pe care le-am luat cu noi, pe drum.

Şi, Doamne, bine ne-au mai prins, în Vârful Tihuţei, unde nu e decât o cârciumă greţoasă şi unde a trebuit să stăm vreo două ore, ca să se odihnească caii. Ajuns în culmile Măgurei, mi-am întors, încă o dată, privirile înlăcrimate spre mândra Bucovină, având în fundul panoramei plină de vrajă muntele Ineu, care se înalţă în văzduh ca un protest uriaş contra omidelor bietului popor român. Şi cum stăteam aşa, aiurit, cu ochii duşi în fundul zării, părea că aud o voce de pe lumea cealaltă, spintecând văzduhul, spre mormântul din Putna: „Ştefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta! / Las' Arhimandritului / Toată grija schitului. / Clopotele să le tragă, / Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă, / Doar s-a-ndura Dumnezeu / Ca să-ţi mântui neamul tău!".

Ajunşi în vârful Tihuţei, intrăm în cârciumă, să îmbucăm ceva. Când colo... să ne lovească guta! Erau trei târtani, mult mai spurcaţi ca celălalt, ucigă-i sfânta cruce, să-i ucidă! Doi bărbaţi şi o femeie. Unul era legat, peste fălci, de nu se vedeau decât doi ochi blioşdiţi şi-un nas ardeiat şi bobotit. Ea, fără gene, fără sprâncene, cu spumă pe la gură. Celalalt, cu scrofule plesnite pe la gât. Şi toţi trei, jumătate râncezi, jumătate mucezi: să nu le mănânci nici nuca din mână. No, amu pofteşte şi te înfruptă cu de-ale mâncării!... Ne-am mâncat ouăle noastre, luate de la Poiana Ştampi, aşa, din picioare, am cerut o sticlă de bere, pe care am dat-o întreagă birjarului, i-am aruncat banii pe masă şi-am tăbărât pe trăsură. Scuturându-ne ca de friguri. Am dat, apoi, zor vizitiului şi, scuipând ca după ucigă-l toaca, am luat-o, în goană, devale. Numai de nu i-aş mai visa, că mă bagă în *fras* aceia! (**Tamba**, **S.**, *Impresiunii şi reflexiuni dintr-o călătorie*, în ***Tribuna***, anul VIII, nr. 174-188, 14/27 septembrie – 5/18 octombrie 1904).

1904: Jubileu de 25 ani al „Junimei". Din mândra țară a Bucovinei încep să se întețească, pe zi ce merge, semnele de viață românească. Un curent sănătos a început să adie în mijlocul românilor de sub oblăduirea austriacă.

Dacă până la noi ajung, câte o dată, și niște note discordante, câte o frază mitocănească, spusă oamenilor venerabili sau invective de preț ieftin, aceia care sunt inițiați în cauză știu să aprecieze, pe lângă toate acestea, starea și gradul de entuziasm ale românilor din Bucovina. Și iată o nouă dovadă despre tăria în credința strămoșească: jubileul „Junimei".

„Junimea” este societatea studenților români din Cernăuți. Înainte cu 25 de ani, o mână de oameni au avut fericita idee de a înființa acest focar de puteri juvenile, pline de vigoare și entuziasm național. Și ideea aceasta a prins rădăcini, trup și suflet, încât astăzi societatea poate privi, cu mulțumire sufetească, la trecutul ei și, cu încredere, la viitor. „Junimea” n-are însemnătate exclusiv studențească, ea este un factor cultural important în viața poporului român din Bucovina, un factor care colaborează, din răsputeri, dimpreună cu „Societatea pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina” și cu celelalte societăți culturale române, la cultivarea simțului național.

Numărul respectabil de membri, care figurează în anuarul ultim al societății, ne este o dovadă mai mult că toată floarea Bucovinei sprijină și aderează la ținta nobilă a „Junimei”. Despre aceasta, ne-am putut convinge toți aceia care am grăbit să aducem prinos de laudă societății, venind, cu dorul în suflet, să ne cunoaștem frații. Au fost sărbători înălțătoare de inimi. Până când, într-alte locuri, o parte din confrații noștri își omoară timpul cu „Madame Flirt”, uitându-și că au și ei o limbă, că trebuie să aibă un cult și pentru ea, până atunci, aici, la serbările din preajma Putnei, ne-a fost dat să vedem silința entuziastă de a fi cât mai românesc tot ce este în program.

Și așa și este firesc, căci ce ne-am face noi, cei de sub oblăduire străină nouă, și ca grai, și ca țintă, dacă n-am învăța să ne păzim ce avem mai scup: caracterul național? În mijlocul fraților noștri, am petrecut, pentru o clipită, adunați laolaltă, solii trimise din toate părțile unde-i suflare românească, afară de nefericita Basarabie. Au venit să încunune „sfântul” stindard frați din România liberă, frați de-ai noștri din Macedonia, dărăpănată și dată pradă flăcărilor, am venit noi, din Ardeal, din „Dacia felix”, cu toții cu același gând, cu aceeași dorință, să ne vadă ochii sărbătorirea muncii pe ogorul țelinos al Bucovinei. Și putem spune, din capul nostru, că ne-am întors la vetrele noastre cu ochii înrourați de lacrimi de bucurie, că ne-a fost hărăzit să fim părtași de-o mulțumire sufletească atât de mare.

Să descriu șirul festivităților din program, decursul lor, executarea lor. Toate acestea mă cred dispensat a le face, fiidcă ziarele noastre au căutat să descrie, în cronici cât mai amănunțite, decursul serbărilor. Aici voiesc numai să tâlcuiesc, prin vorbe, bucuria pe care au simțit-o cu toții. Cred că nu este o bucurie de toate zilele bucuria pe care am simțit-o și eu, spre pildă, la „academie”, privind feeria fantastică a domnului Pantazi (Grigore Pantazi, actor și regizor al Teatrului Național din Cernăuți și, din nostalgie, al Reuniunii muzical-dramatice „Ciprian Porumbescu” din Suceava, înființată în același an, 1904 – n. n.) și ascultând oratori, la „comers” (petrecere, reuniune, bal – n. n.) fiind lângă „Picurarlu de la Pind”, îmbrăcat în costum național arămânesc, față în față cu frații bucovineni, la balul festiv, când vedeam pe femeile Bucovinei cum se întrec în frumusețe cu costumele naționale.

În orașul Cernăuți, un „mixtum compozitum” de tot felul de neamuri, cosmopolis de nuanță ebraică, catolică, pravoslavonică-ruteană, galițiană – după cum spune un scriitor de-al nostru, se înalță mândru, pe piața principală, Casa Națională. O idee fericită aceasta. În Casa Națională își au sediul aproape toate societățile culturale românești din Bucovina. Cine voiește să vină în atingere cu elita societății românești din Cernăuți n-are decât să cerceteze Casa Națională, unde sunt locațiile societăților și redacțiile revistelor române din Bucovina. Și impresia asta de unire, de întovărășire frățească, îți impune.

Din Casa Națională s-a început șirul festivităților „Junimei”. Aici au fost prezentați, în locația societății, un local aranjat cu gust, cu o bibliotecă bogată, cu reviste multe, reprezentanții societăților surori din România, Transilvania și Macedonia. Reprezentate au fost următoarele societăți: „Uniunea studenților români” din București (domnii Titu Axente, Nicu Fortunescu, Petre Doria și Radu Pancu), „Studenții în Drept” din București (dl Căpățînă), „România Jună” din Viena (domnii George Novacovici și Cercaoschi), „Petru Maior” din Budapesta (Sebastian Stanca și Horia P. Petrescu). Cu bucurie nespusă, am văzut reprezentați și pe studenții macedo-români, prin domnii Covată și George Cica.

La festivitățile care au urmat, au luat parte, în frunte cu Î. P. S. Sa Mitropolitul dr. Vladimir de Repta, cu Președintele Țării, Principele de Hohenlohe, și niște oaspeți iubiți din România: Principele Moruzzi, Alexandru și Leon Ghica, cunoscuți mecenați, apoi zelosul secretar al Ligii (Culturale Române – n. n.), Alexandru Florescu. Apoi, dintre tinerii noștri învățați, dr. Sextil Pușcariu, care a ținut o conferință mult gustată, despre „Poeții noștri cei tineri”.

„Academia”, un obicei preluat de la studenții germani, dar aplicat la cerințele noastre, ne-a pus la uimire prin frumusețea tablourilor vivante, prin vorbirile pline de avânt ale președintelui Societății Academice, dl George Lucaci, și cele ale domnului profesor Eusebiu Popovici („Dorul și românul”) și, mai presus de toate, prin scena fermecătoare, plină de emoțiune, predarea steagului Societății, din partea Femeilor Române. Femeile Române au ținut să-și arate dragostea lor, dăruind „Junimei” un steag tricolor de toată frumusețea. Dacă au fost cineva fericiți de grandioasele festivități, atunci, în prima linie, au fost reprezentanții societăților. Pe dinaintea ochilor lor li s-au deschis orizonturi noi, de care dădeau socoteală că există, dar nu aveau cunoștință că sunt împodobite cu atâta bogăție dumnezeiască. Trebuie să se știe că numai acela își poate da seama despre românii din Bucovina care a avut norocul să se oprească, cândva, în „mândra Bucovină”, care a putut auzi păsurile fraților săi de acolo, care s-a convins de entuziasmul ce domnește, spre pildă, în cercul Societății „Junimea”, față de tot ce este românesc și nobil.

După jubileul „Junimei”, s-au adunat toți reprezentanții studențimii,

dimpreună cu „Junimenii", și s-au sfătuit cu privire la serbarea amintirii lui Ștefan cel Mare. În 2 iulie nou, anul curgător (1904 – n. n.), se împlinesc 400 de ani de când trupul lui s-a dat odihnei. Și s-a hotărât, într-un glas, ca toată suflarea românească să fie chemată să-și dea tributul de admirație memoriei marelui Voievod. Credem cu tărie că apelul acesta va avea un răsunet, pretutindeni unde bat inimi românești. Să sperăm că jubileu „Junimei" a fost numai un preludiu măreț la aniversarea amintirii aceluia care își odihnește trupul la Putna, dar spiritul căruia cutreieră inimile noastre, îmbărbătându-ne la muncă către un ideal larg.

Jubileul „Junimei" ne-a dat o nouă dovadă despre spiritul, care se încheagă, acum, tot mai mult, în societatea bucovineană, astfel încât suntem ferciți de-a face o constatare: Dacă dl profesor Iorga, a cărui slovă ne-am obișnuit, pe drept cuvânt, să o ținem drept scriptură, a terminat, mai anii trecuți, un articol referitor la stările din Bucovina, cu cuvinte „Am dori ca să se provoace o mișcare mai puternică românească, mai mult avânt de lucru patriotic", atunci astăzi putem zice, cu siguranță, că avântul acesta nu lipsește generației de acum, în urma felului cum a știut să arate că gândește și simte românește, cu ocazia jubileului, și credem, cu tărie, că nu va lipsi, cu atât mai vârtos, la festivitățile de la Putna / **Horia P. PETRESCU** (***Luceafărul***, Anul III, Nr. 5, 15 martie vechi 1904, pp. 120, 121).

1904: Noul prezident al ţării Bucovinei. Vineri, dimineaţă, a sosit, la Cernăuţi, noul prezident al ţării, dl Dr. Octovian Regner cav. de Bleyleben şi s-a instalat, imediat, în funcţiunea sa înaltă. Atitudinea ce o va arăta, de ce spirit se va călăuzi? Până acum, se lansează veşti că are dorinţa să păstreze, în întregime, moştenirea rămasă în urma principelui Hohenlohe şi că prima ţintă a sa va fi de a susţine, în Bucovina, o administraţie bună şi prevenitoare faţă de interesele populaţiei.

Să nu se lase înşelat de aspectul extern. Nu este adevărat că domneşte pace şi linişte în ţară. Majoritatea actuală a păcătuit greu, faţă de ţară, căci a introdus, aici, lupta între stări, luând la goană nemotivată preoţimea bisericii noastre şi marea proprietate. Antecesorul noului prezident al ţării aflase cuvinte destul de elocvente, ca să demonstreze, în publicitate, contra pretinsului antisemitism, n-a găsit însă nici un cuvinţel, ca să descalifice furibundele atacuri contra numitelor stări. Este misiunea guvernului, în Bucovina, de a proteja pe membrii unei confesiuni, dar a tolera lupta între stări?

Suntem nemulţumiţi şi cu accentuata protecţiune a Rutenilor, pe contul Românilor. Poporului rutean i se dă, de un deceniu, cu munificenţă, aproape totul, ce pretinde pe terenul şcolar şi bisericesc; faţă de poporul român, se

aplică însă neîncetat o măsură nedreaptă. Suferă biserica şi poporul nostru, iear dacă poporul se plânge şi îşi exprimă dorinţa, este întâmpinat doar cu zimbete dulci pe buze şi cu vorbe nesincere.

De peste doi ani de zile, se ţin, tot vacante, posturile înalte, ce sunt de ocupat în consistoriul archiepiscopesc, deşi propunerile sunt foarte demult făcute; cererea creării unui gimnaziu Românesc la Câmpulung rămâne nebăgată în seamă, filiala română a gimnaziului prim de stat din Cernăuţ se susţine într-o organizare imposibilă etc. De ce se neglijează atât de demonstrativ interesele poporului român şi ale bisericei noastre?

De la noul prezident al ţării aşteptăm să se înterpună, cu bunăvoinţă şi cu energie, pentru realizarea dorinţelor poporului român, care este tratat, pe pământul Bucovinei, de un şir lung de ani, în chipul cel mai maşter.

În acest înţeles îl salutăm, la sosirea în ţară şi la instalarea în funcţiunea sa înaltă (***Deşteptarea***).

*

Baronul Nicolae de Wasilco, deputat în Reichsratul austriac, a publicat, în „Neue Freie Presse”, din 3-8 Octombrie 1904, un articol asupra pretenţiunilor extravagante ale Polonilor din Bucovina.

Iacă, în esenţă, expunerile domnului Nicolae de Vasilco.

Populaţiunea Bucovinei e de 723.504, dintre care 26.857 Poloni.

Românii sunt 229.010 şi Rutenii, 297.798.

Cu toate acestea, cele două naţionalităţi n-au ridicat atâtea pretenţii, câte au formulat Polonii, în petiţia înaintată domnului de Koerber, ministru preşedinte austriac, cu ocazia vizitei acestuia la Cernăuţi, şi să nu se piardă din vedere, zice nobilul baron român, că aceşti Poloni sunt de extracţiune joasă. Astfel, ei sunt servitori, vizitii, fetele de case, servitoare şi rândaşi, care toţi s-au grăbit să părăsească Galiţia, unde conaţionalii lor îi tratează rău şi îi plătesc şi mai rău, pe când, în Bucovina, sunt trataţi uman şi li se dă simbrie bună.

În oraşele mici, se găsesc, pe ici şi pe colea, meseriaşi de rând, cârpaci; la ţară, nu e nici un polon; în capitală, se găsesc câteva familii de burghezi şi funcţionari. Proprietarii mari, cu o infimă excepţie, sunt stabiliţi în Bucovina numai de două decenii; toţi sunt oameni polonizaţi, după pilda armenilor din Galiţia, care toţi trec în tabăra lehilor şi adoptă naţionalitatea poloneză.

Ei bine, cu toate aceste împrejurări, ei au cerut, de la ministrul preşedinte, nici mai mult, nici mai puţin: Introducerea limbii polone în şcolile poporale şi secundare, înfiinţarea unul inspectorat şcolar polonez pentru provincia Bucovinei, precum şi înfiinţarea unei catedre de limba polonă, la Universitatea din Cernăuţi.

E de observat că nici Românii, nici Rutenii, cu tot numărul lor covârşitor, n-au încă un inspectorat şcolar cu caracter general pentru toată Bucovina, şi polonii, care n-au, în total, mai mulţi de 3.000 de elevi de toate gradele,

îndrăznesc să formuleze nişte pretenții atât de exagerate!

Rutenii abia au doi inspectori şcolari judeţeni, iar Românii n-au încă o catedră de limba română, la Universitatea din Cernăuţi, care nu numără decât 43 de studenţi poloni.

Ministrul de instrucţiune publică, dl Sp. Hartel, căruia i-a încredinţat dl de Koerber Memorandumul Polonilor din Bucovina, desigur că, după ce va afla cum stau lucrurile în realitate, va da o soluţie în sensul dreptăţii şi nu va nedreptăți pe Români şi pe Ruteni. Despre aceasta, Polonii bucovineni pot fi siguri, de pe acum.

Polonii se plâng că, în gimnaziile din Bucovina, religia se propune în limba germană, dar ei uită că, în gimnaziile din Galiția, religia se predă în limba polonă exclusiv.

Dl deputat Vasilco, terminând articolul său, se întreabă care a putut fi mobilul memorandiştilor Poloni, când ştiau prea bine că n-o să isbutească. Răspunsul e să arunce un măr de ceartă în Dieta bucovineană, a cărei majoritate a fost ferită, până acum, de intrigi şi şovinism. Polonii caută zarvă, ca, apoi, să pescuiască în apă turbure. Dar intrigile lor vor avea un efect contrar celui pe care-l speră ei şi rezultatul va fi cimentarea, şi mai strânsă, a partidelor din Dieta Bucovinei (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 184, miercuri 29 septembrie / 12 octombrie 1904)

1904: Plecarea guvernorului prinţul Hohenlohe din Bucovina. Joi, 6 Octombre 1904, guvernatorul, prinţul Hohenlohe, împreună cu familia, a plecat, din Bucovina, la noul său post. Pe străzile Cernăuţiului, ce duc la gară şi pe care avea să treacă prinţul, cu familia, s-a fost adunat multă populaţiune a oraşului.

La oarele 1, după-amiază, prinţul, cu familia, a sosit la gară, unde a fost aşteptat de către reprezentanţii diferitelor oficii şi diregătorii: I. P. S. Archiepiscop şi Mitropolit Dr. Vladimir de Repta, cu consistoriul. Monseniorul prelat Schmidt, căpitanul ţării, baron de Wassilko, mulţi deputaţi ai dietei. Rectorul magnific Dr. Tit Tarnavschi, cu senatele academice, Preşedintele tribunalului Klar; conducătorul oficiului de exploatare Dr. Hnidei, consilierul aulic Knipfner, consulul regal al României Constantin Cogălniceanu, cu secretarul, consilierul Gallin, consulul imperial rusesc Doliwo-Dobrowolski, cu secretarul, consilierul Dimitrovici, generalul Wanka , primarul Kochanovski, cu viceprimarul Dr. Reiss şi membrii consiliului comunal, directorul poştelor Posch, consilierul silvic superior Böhm, coloneii Dworzak şi Lavric, comandantul jandarmeriei Weinmann, directorii şcolilor secundare, şi reprezentanţi de la diferite societăţi şi corporaţiunl.

Prinţul şi prinţesa Hohenlohe s-au întreţinut cu persoanele prezente, luându-şi, în mod cordial, rămas bun. Înainte de plecarea trenului, i s-a oferit prinţesei foarte multe buchete de flori, cu dedicaţiuni din partea unor persoane private şi societăţi.

La suirea prinţului şi a familiei sale în tren şi la plecarea trenului, oaspeţii, adunaţi pe peron, au erupt în strigăte de „Trăiască!”.

Multe dintre persoanele prezente au petrecut pe principi până la Nepolocăuţi. Înainte de plecarea din Cernăuţi, prinţul Hohenlohe a primit, de la Maiestatea Sa regele Carol al României, următoarea telegramă:

„Sinaia, 6 Octobre

Regret sincer că Serenitatea Voastră sunteţi, momentan, împiedecaţi a-Mi face vizita atât de dorită, la Sinaia; Mă mângâi însă cu sperenţa plăcută de a Vă putea saluta, la Noi, în timp nu prea depărtat. La cele mai sincere felicitări pentru înaintarea Voastră, ca guvernor la Trieste, unde, înainte de câţiva ani, Mi s-a făcut o primire cordială, adaog mulţumita Mea sinceră pentru toată bunăvoinţa, ce a avut-o Serenitatea Voastră pentru supuşii Mei, care au vizitat Bucovina. Rog, Serenitatea Voastră, să primiţi asigurarea sentimentelor Mele prieteneşti. / Carol”.

Noul preşedinte al Bucovinei, Dr. O. cav. de Bleyleben, a sosit, vineri, dimineaţă, în Cernăuţi, întimpinat fiind, la gară, de actualul conducător al guvernului ţării, consilierul aulic Fekete, şi de conducătorul biroului prezidial, comisarul superior Keschmann.

Îndată după sosirea sa, noul prezident al ţării a luat în seamă conducerea guvernului. În decursul dimineţii, i s-a prezentat noului preşedinte biroul prezidial al guvernului ţării.

La amiază, noul preşedinte a făcut vizite următoarelor personalităţi: primarului Kochanowski, I. P.S. Archiepiscop şi Mitropolit Dr. Vladimir de Repta, prelatului Schmied, comandantului de brigadă Wanka, căpitanului ţării, baron George de Wassilko, consulului imperial rusesc Davilo Dobrowolski, consulului regal al României, Constantin Cogălniceanu.

După-amiază, la orele 4, i s-au prezentat noului preşedinte: funcţionarii guvernului ţării, sub conducerea consilierului aulic Fekete, funcţionarii direcţiunii de finanţe, conduşi de consilierul aulic Knipfer, funcţionarii direcţiunii Fondului religionar gr.-or. Bucovinean, conduşi de consilierul aulic Ullmann şi toţi căpitanii districtuali (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 184, miercuri 29 septembrie / 12 octombrie 1904).

1905: Iancu cavaler de Flondor. După luptele mari şi înălţătoare de suflet din Transilvania, a urmat redeşteptarea naţională a fraţilor din Bucovina. Durerea ce ni-o pricinuiau neînţelegerile din Ardeal ni s-a uşurat, întru câtva, de avântul mişcărilor din Bucovina, care deveneau din ce în ce mai impunătoare şi mai bărbăteşti. Aceste lupte naţionale din Bucovina în mare parte sunt legate de numele domnului Dr. Iancu cavaler de Flondor.

Familia Flondor este una din cele mai însemnate familii boiereşti, din vechea şi marea Moldovă, era înrudită, din vechime, cu familiile Balş, Buhuş, Urechia etc. După tradiţie şi unele indicii, Flondorenii ar fi urmaşi de-ai lui Alexandru Lăpuşneanu şi probabil că la aceasta se referă cuvintele din Diploma imperială din 1796: „antiqua et nobilissima familia Albota procedere et etiam cum princibus Moldaviae affinitatem habuise**”.** Albota era numele originar al familiei şi abia Toader Albota, marele armaş din secolul al XVII-lea, luase numele de Flondor.

Cronicarul Neculce, vorbind despre domnia lui Dumitraşco Cantacuzino, scrie despre Toader Flondor: „*Flondor Armaşul* şi cu fratele său, Gheorghiţă Ciudin, cu Mitre Căpitanul, cu Mileştii şi cu alţii, au burzuluit tot târgul şi slujitorimea asupra grecilor, tot cu pietre şi cu beţe, de era curtea domnească plină de oameni, şi pe ziduri stăteau oamenii”. Poate că de la acest strămoş au moştenit puternicul sentiment naţional şi de independenţă membrii familiei Flondor, cu toate titlurile lor boiereşti şi întinsele lor moşii, nu s-au lăsat ademeniţi de marile demnităţi imperiale, ci s-au mulţumit a fi, întotdeauna, în fruntea poporului asuprit, luptând pentru drepturile lor ca adevăraţi cavaleri ai românismului. Astfel, din tată, în fiu, s-a moştenit iubirea de limbă şi legea strămoşească. În atmosfera acestei tradiţii, a fost crescut şi domnul Dr. Iancu Flondor.

Dl Dr. Iancu Flondor s-a născut, la 4/17 octombrie 1865. Studiile secundare le-a făcut în Cernăuţi, iar cele universitare, în Viena, luând, la 1892, titlul de doctor în drept. Îndată după moartea tatălui său, George Flondor, a intrat în viaţa politică, atrăgând atenţia generală prin agerimea spiritului său şi prin energia sa extraordinară. Ales în Dieta ţării, ca reprezentant al marilor proprietari, se uneşte cu Dl Dr. George Popovici (poetul T. Robeanu – n. n.), reprezentantul ţărănimii, şi lucrează, în deplină armonie, spre a ridica conştiinţa naţională a poporului, nebăgat în seamă până atunci, şi a înfiera abuzurile guvernului atotputernic.

Fiind la ordinea zilei chestia tricolorului, Dl lancu Flondor o apărase cu energie bărbătească; a fost primul care a îndrăznit să vorbească, în o dietă, cu guvernatorul, ca de la egal la egal, reprezentând, faţă de suveranitatea

statului, suveranitatea naţiunii. Prin atitudinea sa intransigentă, provocase ura guvernatorului Bourguinon, care, la alegerile penultime, a încercat toate mijloacele spre a împiedeca realegerea Dlui Iancu Flondor, dar încercările guvernatorului au fost zadarnice, căci Flondor a fost reales. Această epocă, prin luptele bărbăteşti duse de Flondor, de Popovici şi de Branişte, formează epoca de aur a naţionalismului din Bucovina.

După emigrarea Dlui Dr. G. Popovici (în România – n. n.), Dl Iancu Flondor a fost proclamat şef al Partidului Poporal-Naţional şi începu organizarea poporului român, atât pe teren politic, cât şi economic. Urmele acestei activităţi se văd în numeroasele bănci populare, după sistemul Raiffeisen, menite a scăpa pe ţăranul român din ghearele cămătarilor (Flondor a finanţat activitatea profesorului udeştean Grigore Filimon, de documentare în Austria şi de aplicare a cunoştinţelor în Bucovina – n. n.). Iar emanciparea economică a românilor nu era pe placul evreilor şi aceştia, folosindu-se de ambiţia politică a Dlui Aurel Onciul, directorul unei bănci de asigurare din Brün, şi de ura personală a renegatului Nicolaj Basilco (Nicolae Vasilco – n. n.) în contra Dlui Iancu Flondor, au înjghebat o alianţă evreo-română-ruteană, cu scopul de a submina poziţia politică a luptătorului român.

Tendinţa principală a Dlui Flondor era să unească toate clasele sociale într-o singură armată naţională, spre a putea da piept cu duşmanii neamului. Aurel Onciul l-a lovit chiar în acest punct sfânt al programului său, începând o luptă violentă contra boierimii şi preoţimii române (în realitate, Ociul reprezenta învăţătorimea, pe care preoţii o catalogau drept anti-românească, pentru că nu înţelege că politica se face doar „de boieri şi de preoţi" – n. n.), promiţând ţăranilor pământurile boiereşti şi bisericeşti. În faţa acestor mijloace demagogice, Dr. Iancu Flondor era dezarmat.

Agitaţia lui Onciul convenea guvernului bucovinean, căci ea ducea sigur la descompunerea Partidului Poporal Naţional, care demult era un spin în ochii săi. Dieta a fost dizolvată, spre a face posibilă intrarea aderenţilor lui Aurel Onciul. În faţa agitaţiilor dlui Aurel Onciul, ajutat de evrei şi de ruteni, sprijinit şi de guvern, soarta Partidului Poporal Naţional era decisă. Şeful partidului, Dr. Flondor, văzând că e ameninţat a rămâne singur în dietă, ca reprezentant al direcţiei naţionale, a tras consecinţă din nimicirea partidului său, şi-a dat dimisia din şefia partidului, retrăgându-se din viaţa politică. Cu toate stăruinţele aderenţilor săi, de a reveni asupra hotărârii luate, el a rămas neclintit.

„Domnilor – zise el –, sunt viu mişcat de simpatiile voastre, dar am fost şi voi rămâne un om cinstit, ca tatăl meu, ca moşii şi strămoşii mei. Eu văd că ideile mele politice au bancrotat. Deci, ce să mai caut în viaţa publică?

Eu eram pentru unirea tuturor elementelor corpului nostru naţional,

pentru lupta comună contra străinilor. Iar poporul a ales pe acei care au semănat discordia socială. Eu consider pe ruteni ca pe cei mai periculoşi adversari ai poporului nostru, iar poporul a ales pe acei care s-au înfrăţit cu rutenii. Eu am stat cu programul meu şi am căzut cu el. Mă retrag la moşia mea şi, de acolo, de sub umbra stejarilor seculari, care înconjoară casa mea, a acelor stejari care au văzut timpurile de glorie ale românilor, voi urmări, cu atenţie, fazele politicii bucovinene. Mă retrag din viaţa politică fără amărăciune, cu conştiinţa împăcată, de a fi făcut tot ce am putut pentru interesul naţiunii mele".

Astfel s-a retras cavaler de Flondor, la moşia sa model, de la Storojineţ, ocupându-se cu administraţia vastelor sale domenii, în organizarea cărora se reflectă spiritul organizator şi energia fostului luptător naţional.

Ultimul act al vieţii sale publice a fost serbarea de la Putna (din 1904 – n. n.). În mare parte, lui i se datorează că grandioasa serbare n-a pierdut nimic din caracterul său naţional, intervenţiei sale i se datorează, de asemenea, că reprezentantului M. S. Regelui Carol i s-a rezervat, în biserica mănăstirii, locul de onoare. Un episod caracteristic pentru ilustrarea sentimentelor sale se observă şi din următorul episod: Odată, soseşte, la Storojineţ, un dezertor din România, se prezintă la Dr. Iancu Flondor, cerându-i un ajutor.

– Îţi dau ajutorul cerut, dar să-ţi fie ruşine că ai părăsit drapelul tricolor, mândria tuturor românilor, care ar trebui să-ţi fie sfânt ca icoana Maicii Domnului. Să-ţi fie ruşine că ai părăsit pe Regele tău înţelept şi viteaz, pentru care trebuie a-ţi vărsa sângele, ar trebui să fie dorul vieţii tale. îţi dau ajutorul cerut, dar mergi în ţara ta, la colonelul regimentului tău, şi roagă-l de iertare. Aici ai şi o scrisoare, către Dl. colonel, în care-l rog să nu te pedepsească.

Soldatul, viu emoţionat şi surprins de a auzi astfel de vorbe, într-o ţară străină, luă un bilet, direct de la Burdujeni, şi se prezentă sub drapel.

Astăzi, Dr. Iancu Flondor trăieşte retras, în castelul său din Storojineţ, ducând o viaţă de familie fericită, căsătorit fiind cu Elena, fiica regretatului conducător român, Dr. Iancu cavaler de Zotta (procurorul român care ordonase arestarea lui Ciprian Porumbescu – n. n.), o doamnă distinsă prin sentimentele sale naţionale şi filantropice, o soţie şi o mamă model, care-şi creşte copii: Mircea, Şerban şi Neagoe, în frica lui Dumnezeu şi în iubirea de neam. Orele de repaus cavalerul de Flondor şi le petrece fie în biblioteca sa, unde literatura română ocupă un loc considerabil, fie cu muzica, fiind un violoncelist distins, dar mai ales se ocupă cu sculptura, pentru care are un talent frumos / L. R. (***Calendarul Minervei***, 1905).

1905: Interpelarea deputatului prof. G. Popovici. Raporturile externe de drept ale bisericii ortodoxe din Bucovina, nefiind încă regulate nici până acum, deputatul prof. George Popovici a înaintat, în parlamentul din Viena, în privinţa aceasta, următoarea interpelare:

„De mai mult de jumătate de secol durează năzuinţele bisericii greco-orientale din Bucovina, privitoare la autonomie. Regularea şi ordinarea politică a raporturilor juridice ale acestei biserici se bazează, până astăzi, pe planul regulativ, emis, cu decretul Consiliului aulic de război, din 29 Aprilie 1876, Nr. 2484, care formează unicul fundament legal.

Această operă legislativă, care deja atunci, când a fost emisă, n-a fost Inspirată de dispoziţiunile canonice şi instituţiunile tradiţionale ale bisericii ortodoxe- orientale, nu mai corespunde concepţiunii actuale asupra raportului între stat şi biserică. Acest plan regulativ e un product al sistemului de drept canonic aprobat de stat, îndeobşte dominant în jumătatea a doua a sec. XVIII, cunoscut în Austria sub numirea de „Iosefinism”, a cărui particularitate a constat în restrângerea vieţii independente a bisericii şi în subordonarea ei, pentru promovarea scopurilor statului.

Dispoziţiunile acestui plan regulativ sunt, în cea mai mare parte, depăşite şi nu mai pot fi aplicate. Nesiguranţa juridică, ce se naşte de aici, îi cauzează adesea şi administraţiei politice a cultelor greutăţi considerabile.

E explicabil, deci, că, în acel timp, când a început, în Europa întreagă, o dezvoltare istorică mare, care a dus, pe terenul politic, la revoluţiunea anului 1848 şi au zguduit, pe terenul bisericesc, învăţăturile canoniştilor iosefinişti asupra raportului între stat şi biserică, a început şi biserica greco-orientală din Bucovina ca să tindă la emancipare de sub tutela statului. Iar când a fost proclamat, prin legea din 2 Decembrie 1867, F. l. i. Nr. 142, principiul libertăţii bisericii şi i s-a garantat fiecărei biserici recunoscute de lege regularea proprie a afacerilor interne şi posesiunea averii, atunci a devenit, şi la membrii bisericii gr.-or. din Bucovina, şi mai ardentă dorinţa ca cuvintele pline de speranţe ale legii fundamentale din stat să se împlinească şi cu privire la astă biserică, cum s-a făcut aceasta la celelalte biserici din monarhie .

Nenumărate sunt petiţiunile, memorandumurile şi rezoluţiile care au fost adresate, de la 1848, încoace, până în timpul cel mai recent, de membrii bisericii ort.-or. şi de reprezentanţii lor, în corpurile reprezentative, către administraţia politică a cultelor.

Fără de a intra în detalii, voim să amintim numai că toate aceste năzuinţe au tins mai ales la acordarea unui congres bisericesc şi elementul lor

la guvernarea bisericii, mai ales la ocuparea scaunului arhiepiscop şi administrarea averii bisericeşti. Îndreptăţirea principală a postulatelor privitoare la congres a fost recunoscută şi de autoritatea politică. Fazele singuratice ale dezvoltării acestei întrebări îi sunt cunoscute guvernului c. r. De aceea, se observă numai atâta, că, în urma rezoluţiei prea înalte, a fost publicat, în foaia legilor pentru Bucovina, din 7 Septembrie 1871, Nr. 12, regulamentul alegerilor pentru congres şi că, în intervale mai lungi, a şi urmat convocarea congresului.

După ultima închidere a congresului din 1891, a urmat o stagnare în astă afacere, şi ne putem pune, cu tot dreptul, întrebarea de n-a abandonat guvernul, în mod definitiv, încercările de-a introduce, ca organ al bisericii ortodoxe din Bucovina, pentru apărare a autonomiei complete, un congres bisericesc, la care să participe şi elementul laic, şi de poate fi privit acest congres încă ca existent. Această stare e de tot regretabilă, din punctul de vedere al bisericii ortodoxe din Bucovina, mai ales de un şir de ani, în special de la opoziţia partidului rutean tânăr, de la 1890, încoace, au devenit stările din biserica ortodox-orientală din Bucovina de tot critice.

Pe când, mai înainte, era recunoscut caracterul unitar istoric al arhidiecezei din Bucovina, de către toţi membrii bisericii, fără privire la naţionalitate, tinde acum populaţiunea ruteană, reprezentată prin partidul rutean tânăr, la divizarea diecezei şi la introducerea unui dualism român-rutean, luat fiind acest postulat în programul partidului rutean tânăr.

Lipsind un congres bisericesc, în care ar putea populaţiunea greco-orientală ca să aducă la expresie îngrijorările şi dorinţele ei, pe terenul bisericesc, se manifestă aspiraţiunile tuturor elementelor, care nu sunt mulţămite cu stările actuale din biserica gr.-orient., în alt mod, ele apucă calea agitaţiunii.

Această agitaţiune dezvoltată, adesea, cu multă pasiune, e fără îndoială o apariţie regretabilă, căci ea subminează şi zguduie credinţa şi spiritul religios al păturilor celor largi ale populaţiunii. Ea se îndreaptă, în prima linie, contra autorităţii supreme bisericeşti, a consistoriului gr.-orient. şi a organelor acestuia, apoi şi contra acelei părţi a preoţimii ort.-orient., care nu aparţine partidului rutean tânăr.

Îndreptăţirea îngrijorărilor celor multe, aduse la expresie, nu voim s-o cercetăm aice.

Dacă şi pot fi, în cazuri izolate, unele stări nemulţumitoare, ceea ce provine, în fiecare corporaţiune şi oficiu, apoi totuşi nu greşim dacă aducem în legătură un număr mare din aceste îngrijorări, cu altă agitaţie, şi o privim ca mijloc spre ajungerea scopurilor mai depărtate, cu privire la schimbarea organizaţiunii şi constituţiunii bisericeşti.

Fapt e că timpul cel mai recent a ţinut nu numai administraţia politică a cultelor, ci şi autoritatea bisericească, în mod prevenitor, cont de dorinţele

credincioşilor săteni. Că aceste atacuri, în contra forului bisericesc, trebuiesc privite, în mare parte, ca mijloace pentru promovarea scopurilor amintite, rezultă acuma din asta, că partea cea mai mare a administraţiei statului, ale cărei hotărâri sunt în ultima linie decisivă.

Un inconvenient deosebit al acestor stări triste zace în aceasta că ocuparea posturilor mai înalte bisericeşti, care se acordă de Maiestatea Sa, la propunerea administraţiei cultului şi a arhiepiscopului, întâmpină cele mai mari greutăţi şi dau adesea prilej la nemulţămiri între populaţiunea gr. orientală. La aceste ocupări, exercită, adică, reprezentanţii politici ai coreligionarilor gr. Orient. o astfel de influenţă, că ridică astfel de ocupări la chestii de partid.

Dacă, în cazuri speciale, nu corespund propunerile arhiepiscopului intenţiunilor unui partid politic, care-i decizător asupra hotărârilor guvernelor, atunci se nasc, din această incongruenţă, cele mai mari nemulţămiri, care uşor pot tulbura buna înţelegere, atât de dorită, între autorităţile statului şi cele bisericeşti.

Astfel, a devenit vacant, înainte de timp mai îndelungat, prin numirea actualului arhiepiscop şi mitropolit, postul unui vicar general (arhimandrit consistorial).

Din posturile sistemizate de cosilieri consistoriali, sunt două, adică un post de consilier şi postul de protopop catedral, care are loc şi vot în consistor, de un timp îndelungat neocupate. Propunerile de ocupare ale arhiepiscopului pentru toate aceste posturi stau, de ani, la guvernul c. r. din Cernăuţi, nu pot să fie însă prezentate, din cauza pertractărilor, la infinit, cu partidele politice. Această trăgănare nu aduce bisericii nici un folos şi nici nu poate promova o administrare satisfăcătoare în biserică şi ridica vaza ei la populaţiune.

Dacă privim aceste stări, din orişicare punct de vedere, stă afară de toată îndoiala că poziţiunea bisericii gr. Orient. din Bucovina a devenit insuportabilă, şi că astfel s-au tulburat mai ales relaţiunile între poporul român şi cel rutean.

Sub astfel de referinţe, începe a răsuna, acum, şi în tabăra română glasul dezbinării Românilor de Ruteni, pe terenul bisericesc. În timpul din urmă, a declarat conducătorul partidului român liberal şi prezidentul majorităţii unirii liberale, din dieta ţării, deputatul dietal Dr. Aurel cav. de Onciul, într-o serie de articole, apărute în ziarul „Bukowinaer Post”, din Cernăuţi, că va prezenta în dietă un proiect de lege, relativ la regularea raporturilor juridice în biserica gr. Orient. din Bucovina şi instituirea unui congres bisericesc.

În considerarea acestei manifestări, de care aţi fost, Excelenţa Voastră, informat, prin interpelaţia din parlament a deputatului Pihuliak, în şedinţa a 299, din această sesiune, în 7 Februarie 1905, precum şi în considerarea faptului că chestiunea bisericească va fi desfăşurată, probabil, chiar în sesiunea proximă din dieta bucovineană, a devenit aceasta chestiune actuală şi-i de mare importanţă nu numai pentru subsemnaţii, ci şi întreaga populaţiune gr. orien.

din Bucovina, de a cunoaşte punctul de vedere care-l are a. r. administraţie a cultului, în chestiunea organizării bisericii gr.- or. din Bucovina.

Subsemnaţii îşi permit, deci, a vă pune, Excelenţei Voastre, următoarele întrebări:

1. Sunteţi, Excelenţa Voastră, dispus a exopera, la Majestatea Sa c. r. apostolică, convocarea congresului bisericesc pentru Bucovina, care-i încuviinţat acuma de Maiestatea Sa şi s-a adunat, de multe ori, în scopul regularii definitive a chestiunilor organizatorice ale acestei biserici?

2. Sunteţi, Excelenţa Voastră, dispus de a ordona prezentarea cât mai grabnică a propunerilor arhiepiscopului şi mitropolitului, relative la ocuparea postului unui vicar general, unui protopop catedral şi a postului unui Consilier consistorial, vacant, eventual a unuia ce ar deveni vacant, la consistoriul din Cernăuţi, care propuneri zac la guvernul c. r. din Bucovina, şi a exopera ocupare a tuturor acestor posturi?

Această interpelaţie a fost subscrisă de deputaţii : Popovici, Hormuzaki, Lupul, Dr. Bartoli, Mazorana , Dr. Verzegnassi, Zambosi, Dr. Bennati, Scaramanga, Malfati, Dr. Antoneli, Mauroner, Lenassi, Polesini” (***Candela***, apud ***Biserica şi şcoala***, Anul XXIX, Nr. 13, 27 martie / 9 aprilie 1905).

1906: Bucovineanul Archip Roşca, pictorul Papei Pius X. Sub acest titlu (Archip Roşca – n. n.), a apărut, nu de mult, într-o foaie germană din Bucovina, un articol, al cărui cuprins e următorul:

„Din Roma, ni se scrie despre un stipendist al dietei ţării din Bucovina, Archip Roşca. În Roma, a făcut mare senzaţie icoana (portretul – n. n.) sfântului Părinte Papa Pius al X-lea, lucrată de artistul bucovinean Archip Roşca, atât prin perfecţiunea artistică, cât şi plastică. Acest artist l-a desenat, după natură, pe sfântul Părinte, aducând la expresie toate acele fineţuri, de care tehnica modernă a acestui gen, de la Lembach, încoace, e atât de bogată. Deosebirea de cele mai multe portrete ale sfântului Părinte, care au fost elaborate, de la încoronarea sa, încoace, este poziţia cea simplă şi lejeră, fără mitră ori altă insignă papală, pe care artistul a ales-o. La prima privire, modelarea plastică trădează că dI Roşea e un sculptor perfect, pe când simplele linii de fond, tranziţia de la veştmânt, spre spatele fotoliului, nuanţa, notabila linişte a întregii concepţii îl trădează ca un fin şi modern pictor, care a umblat în şcoala celor mai renumiţi pictori din timpul mai modern. Icoana, executată astfel de Roşca, poate să fie pusă alături de cele mai bune icoane ale Sfântului Părinte Papa Pius al X-lea, cu toate că şi oameni de renume (aşa, un artist croat, un francez şi un german) au încercat acest lucru.

Înainte cu doi ani, i-a reuşit unui tânăr sculptor (L.) să modeleze chipul sfântului Părinte şi, astfel, şi-a câştigat, prin întâia sa încercare, renume, poziţie şi viitor. Noi nu ne îndoim că şi dl Roşca, care, în decursul celor şase luni de petrecere în Roma, a lucrat cu zel şi la unele busturi, studii, compoziţii şi reliefuri, în mod excelent, va avea, deci, aceeaşi recompensă. Acest portret al Sfântului Părinte a trecut în posesiunea privată a unui german".

Astfel scrie ziarul german, iar unul român dă următoarele informaţii:

„Acum s-a reîntors tânărul Archip Roşca din călătoria de studiu, pe care a întreprins-o prin Italia şi se va stabili în Bucovina, patria sa. El e fiu de ţăran din Braşca (o parte a Ilişeştilor – n. n.) şi a devenit, prin sârguinţă şi muncă, un artist în ramurile picturii şi sculpturii, care se bucură deja de renume bun, între specialiştii ce-l cunosc".

Cercetând, zilele trecute, expoziţia de elaborate ale elevilor de la Şcoala c. r. de Artă şi Industrie din Viena, ce, actualmente, e deschisa în muzeul austriac (Kunstgewerbemuzeum I. Stubenring) din Viena, am aflat, spre vedere expuse, şi mai multe lucrări ale domnului Roşca, excelent executate, precum busturi şi reliefuri: „Primul pas", „Iubirea de mamă", „Muzicantul", „Cerşetorul" etc.

Precum am aflat, sunt expuse, şi la Expoziţia Naţională actuală din Bucureşti (în pavilionul bucovinean), lucrări de succes ale domnului Roşca. Îl felicităm, din inimă, pe conaţionalul nostru bucovinean, dorind tânărului artist succese şi mai strălucite, pe terenul picturii şi sculpturii, care ramură, de un timp, încoace, a luat un avânt îmbucurător. Avem talente atât în Transilvania, cât şi în Bucovina, dar trebuie sprijinite şi încurajate spre cultivarea artelor frumoase şi de a face un renume naţiei noastre româneşti / Viena, la 20 iunie 1906 / Champignon (T***ribuna***, Anul X, Nr. 113, miercuri 14/27 iunie 1906; Răvaşul, Anul Anul IV, Nr. 25-26, 30 iunie nou 1906).

1906: De la Expoziţia română. Gazetele din Regat aduc ştiri despre mai multe obiecte foarte frumoase, lucrate în lemn, de către elevii Şcolii pentru prelucrarea lemnului din Câmpulungul bucovinean, sub conducerea profesorului Ioan Pâşlea, şi expuse în pavilonul Bucovinei. Spre informarea publicului român, notăm aici că dl Ioan Pâşlea este bănăţean de origine, din Bozovici, comitatul Caraş-Severin, şi este fiul neînfrântului naţionalist octogenar Petru Pâşlea, de acolo.

Dl Ion Pâşlea a fost stipendiatul Comunităţii de avere, ales şi trimis, dimpreună cu mulţi alţi tineri români din graniţă, de către preşedintele de pe vremuri al Comunităţii de avere, generalul Traian Doda, spre a se perfecţiona în arta sculpturii. A studiat în Timişoara, Budapesta, Viena, München,

Nürnberg etc., până ce a fost chemat, de către Mitropolitul Silvestru, ca sculptor arhidiecezan la Cernăuţi. În calitatea aceasta, a săvârşit lucrul de sculptură în cele mai bogate biserici bucovinene, peste 30 la număr.

Cu deschiderea şcolii de mai sus, în Câmpulung, a fost chemat aici pentru postul de sculptor. Un merit netăgăduit şi nepreţuit are sculptorul Ion Pâşlea pentru studierea şi reînvierea istoricelor noastre motive româneşti, pe baza obiectelor vechi de sute de ani, păstrate în bisericile şi casele româneşti din Bucovina. A încetăţenit în Bucovina acest stil vechi românesc şi, astăzi, abia se va afla familie boierească în Bucovina, din care să lipsească câte o garnitută de mobile, executate în acest stil. Ba, ce e mai mult, o mulţime de familii străine, din Galiţia şi Viena, pentru ca să nu mai amintim de cele din România, au comandat garnituri întregi de acestea. Ce potrivit şi frumos ar fi dacă, de exemplu, fiecare bancă de la noi ar avea câte o garnitură de aceasta, chiar şi numai pentru a avea câte o reminiscenţă pentru o artă românească din trecutul nostru istoric, o artă din care şi prin care să vedem că, şi pe atunci, nu am trăit în zadar!

Şcoala la care este aplicat dl Pâşlea este cu limba de propunere românească, are 4 cursuri şi se primesc şi elevi din Ungaria. Se cere numai atestat de pe 4 clase elementare. De altfel, putem servi şi cu detalii celor ce se interesează.

Sculptorul Archip Roşca, tânăr bucovinean, care, în petrecerea sa în Roma, a stârnit, prin unele lucrări artistice, admiraţiunea artiştilor şi despre care scriu, în termeni foarte favorabili, gazetele româneşti şi străine din Bucovina, este elevul dlui Ioan Pâşlea (***Foaia dicezană***, Anul XXI, Nr. 27, 2 iulie vechi 1906).

1906: Despre şi pentru Bucovina. Citesc, cu predilecţie, „Viaţa Românească” (Iaşi) şi mai ales articolele relative la viaţa neamului nostru din toate ţările, căci aceiaşi este ea pretutindeni şi pentru a lui soartă inima ne palpită. Şi am aflat, nu fără surprindere, în numita revistă, un articol, „Evoluţia politică în Bucovina”, de dl Aurel cav. de Onciul, despre care nu ştiam că aderă la direcţia acelei preţioase reviste, după ce despre domnia sa s-au spus următoarele[14]: „Şi în agonia de moarte a bietului popor român bucovinean, vedem cum mulţi din acea aşa numită inteligenţă română, cum mulţi din fii săi (Dr. Aurel cav. de Onciul, Dr. Florea Lupu, Baron Georg Vasilesco, Nicolai Vasil(es)co, Pihuleac (Pinul), Teutu, Cantemir etc... sunt o legiune), produ-

[14] Nistor, Ion I., *Rutenisarea Bucovinei şi cauzele desnaţionalizării poporului român*, semnată „Un Bucovinean”, Bucureşti. Ed. „Minerva”, 1905.

sul unei creşteri rele, stricate, corupte, ridică chiar şi pumnalul, sub cuvânt că lucrează pentru popor –sărmanul popor, cât de mult este el luat în râs şi batjocură – ca să lovească, conduşi de motive egoiste, mârşave, personale, în inima naţiunii lor" (p. 185).

Dar să-l lăsăm pe dl Onciul şi lumina în care e pus (fără să mai amintim de metehnele cunoscute, din presă, despre filosofia politică a „Privitorului", în jurul alegerii sale ca deputat, de tristul rol al ziarului „Timpul", de dezavuarea din partea dlui Titu Maiorescu etc. etc.) şi să vedem de studiul său din „Viaţa Românească".

Acel studiu, cu o întindere de 7 pagini de revistă, care cuprinde capitolele „I. Starea la incorporare", „II. Era absolutismului" şi „III Era constituţională", ne dă gata tot trecutul şi prezentul ţărişoarei româneşti, „de la încorporare". Domnia sa spune[15]: „Caracterul ţărişoarei acesteia era românesc, limba română fiind limba oficială şi cea mai răspândită în ţară. Populaţiunea, însă, nu era curat română, ci amestecată. Toate ştirile contemporane amintesc, între locuitori, pe lângă români şi armeni, jidovi, ţigani şi ruşi. Numărul armenilor, jidovilor şi ţiganilor s-a constatat, cu prilejul recensământului făcut de generalul Splényi, la anul 1776, aflându-se, între 17.601 de familii, cu aproape 70,000 de capete, 58 de familii armeneşti, 526 jidoveşti şi 294 ţigăneşti; raportul între români şi ruşi a rămas, însă, neconstatat, numărându-se ţăranii, fără a-i deosebi după limbă. Deosebirea aceasta fu trecută cu vederea, în împărtăşirile generalilor Splényi şi Enzenberg, sub numele numai de moldoveni, ceea ce a făcut a se crede că, în Bucovina, pe timpul încorporării, existau numai ţărani români. În terminologia austriacă, însă, termenul „moldovean" nu are înţeles etnic, ci geografic... Ştiri mai precise, asupra raportului între români şi ruşi, ne dă numai geometrul Budinszky, însărcinat, de împăratul Iosif II, cu descrierea ţării, care, la 1783, raportează că, în Bucovina, „se vorbeşte mai mult ruseşte şi că cam numai a patra parte vorbeşte româneşte". Relatarea aceasta, neîntemeiată pe date statistice şi, deci, arbitrară, va fi desigur exagerată...

Faţă cu laconica utilizare a statisticii şi considerând scepticismul, cu aer ştiinţific, al autorului, că oricât s-ar putea porecli de precise datele şi concluziile sale, noi nu ne putem opri de a le pune, faţă în faţă, cu altele; căci e vorba, de a se stabili dacă e cu putinţă şi adevărat că, dintr-o ţară curat românească (Moldova), răpindu-se o provincie română, „fiindu-i limba oficială" română, într-o sută de ani aceea şi-a schimbat faţa, cu... toată graţiozitatea şi sprijinind binevoitor al stăpânirii, pe care, cum vom vedea, îl atribuie dl Onciul „civilizatoarei" Austrii?

Pentru a cunoaşte păcatele trecutului şi pentru a putea aprecia „virtuţile" actualilor „conducători politici" ai românilor din Bucovina, vom argumenta

[15] *Viaţa Românească*, I, 7, pp. 80, 81.

cu datele ce ne stau la îndemână.

În lucrarea citată[16], ni se spun, în chestia istorică, din vorbă următoarele:

„Editorul lui Splényi, Polek, este surprins (*fält auf*) că Splényi nu vorbeşte, în raportul său asupra ţării, şi de ruteni. Surprinsul istoriograf, dl Polek, însă un adorator respectuos al rutenismului modern, citează apoi o glosă, pentru noi necontrolabilă în original, a unui editor, pusă, la 1776, pe manuscriptul lui Splényi, şi care zice că ruteni sunt, dar numărul lor este mai mic (*minder beträchtlich*) decât al moldovenilor[17]". Luând ca ajutor statistica, făcută la 1775 de Splényi, asupra locurilor statistice, publicată tot de Polek, sub titlul „Ortschaft-Verzeichniss der Bukovina", Czernovitz, 1893, am ajunge la rezultatul că rutenii erau abia la vreo 2.000. Toate familiile bucovinene erau, însă, fără negustori, fără ovrei şi ţigani, aşadar numai românii şi rutenii, la un loc, 16.624... Familiile ţărănimii erau 14.992. Unde erau cele mai multe? Erau, fireşte, în sate, iar satele erau, după Splényi, care împărţea ţara în districte, în districtul Sucevei – 142, Cernăuţului – 119, Câmpuhsngului moldovenesc 11, Câmpulungului rusesc – 3.

Considerând, apoi, suprafaţa teritoriilor acestora, azi ajungem iar la rezultatul că părţile române, şi nu altele, erau cele bogate, atât în sate, cât şi în oameni. Oricât s-ar suci acest soi de istoriografi şi politicieni renumiţi, ajungem, întotdeauna, la concluzia că rutenii nu formau, pe timpul anexării, nici măcar a 70-a parte din toată poporaţiunea Bucovinei. Ei o dispăreau din vedere, precum foarte bine s-a exprimat Constantin Morariu...

Din cele expuse, oricine poate vedea că argumentaţia „ştiinţifică" a dlui Onciul nu întrece expunerile şi temeinicia expuselor opului citat alături, ci, din contră, parcă domnia sa umblă să se justifice de lipsa de scrupul pentru întovărăşirea cu elementele ruteano-ebraice în politică; ori, poate având un real sentiment de simpatie pentru ruteni, nu poate să nu le zâmbească, în calitatea sa de... român. Oricare ar fi, în definitiv, adevărul, în chestiunile ce le-am relevat şi dintre care, pentru cele istorice, credem că ar fi fost în măsură a se pregăti, a le studia, a le expune mai pe larg, mai temeinic şi cu căldura inimii pentru neam, dnul Onciul chiar, deocamdată *alea jacta est*! Şi trecem la fericitoarea – după dl Onciul – „Eră a absolutismului" austriac.

Dl Onciul zice, cu o naivitate puţin adorabilă, că „cu drag ar fi adus ea (Austria) şi colonişti din Moldova; dar încercările respective au rămas zadarnice", şi continuă, apoi, că „totuşi continua mereu imigrarea spontană, îndeosebi din Galiţia". Aici, trebuie să se cutremure orice suflet românesc,

[16] *Rutenisarea Bucovinei*, pp. 12 şi 13.

[17] Se ştie că, astăzi, numărul rutenilor a întrecut pe cel al românilor din Bucovina; iar sporul cel mare provine şi din imigrarea din Galiţia, în afară de binecuvântarea favorurilor şi avantajelor, oferite de regimuri acelui neam (Vezi şi N. Iorga: *Neamul Românesc*)

căci e vorba de Galiţia! Vrea cititorul mai multă clarificare? Credem că nu e de trebuinţă!...

Recunoaşte dl Onciul, totuşi, cu tot patriotismul său austriac, că sporul străinilor e în defavoarea românilor (p. 82) şi că „mazilii români, aşezaţi între ruşi, uitară, pe încetul, limba românească”, dar, totuşi, zice (p. 84) că rutenizarea Românilor e un neadevăr. Cum se armonizează acestea, noi nu înţelegem. Dar se vede că, şi în judecată, dl Onciul merge după „absolutism”, fiind vorba de era absolutismului austriac în Bucovina.

Dl Onciul conchide prin a lovi în boierimea românească „slăbănoagă”, dar nu în cea „*deutsch erzogen*” din Bucovina, ci în cea română, peste tot naţionalistă, şi exprimă dorinţa emancipării ţăranului român, fără să fi dat semne, până acum, că domnia sa, însuşi român, prin întovărăşirea ebreo-ruteno-polonă („democrată”!), din care face parte politiceşte, e capabil de a face ceva pentru acea ţărănime română, care, în timpul modern, n-a avut parte decât de doi oameni politici, dintre care unul a răposat ca cetăţean al României (trimitere la memoria lui George Popovici, aliat poetul T. Robeanu, care s-a sinucis în anul 1905 – n. n.), iar celălalt (Ianu Flondor – n. n.) a fost înlăturat din lupta politică, prin parvenirea democratului dr. Aurel de Onciul, ales de ruteano-evreo-germano-democraţi, pentru a reprezenta pe români în parlament şi interesele lor „democrate internaţionale”.

Aici e locul, fiindcă trecurăm la „Era constituţională”, să amintim o notă caracteristică a politicii austriece în Bucovina „dulce”: Baronul Erb, fost secretar la ministerului de externe din Viena, a decretat: „Vom crea, în Bucovina, astfel de stări de lucru, ca nici dracul să nu mai poftească a întinde mâna după ea”. Şi, cu toate astea, există şi oameni învăţaţi printre românii din Bucovina, ca şi dl Onciul, care „constată” că „ţărănimea, talpa ţării, fu neglijată complet şi slăbi tot mai mult, iar slăbiciunea ei – ţăranul român fiind depozitarul românismului în Bucovina – era identică cu slăbirea segmentului român. Situaţia lui deveni cu atât mai precară, cu cât, în decursul erei constituţionale, progresaseră şi se întăriseră atât ruşii, cât şi celelalte elemente din ţară şi începuseră a apăsa tot mal greu asupra Românilor”.

Şi cu toate astea, un idealist naţionalist român bucovinean, iată cum scoate Ia iveală păcatele vremii noastre, care apasă, tot atât de mult, dacă nu şi mai mult, în cumpăna vieţii obştii, şi completează cele spuse despre ţăran, de dl Onciul, şi care toate-toate ar trebui să preocupe pe adevăratul luptător, în Bucovina, pentru românism:

„Cât de departe a ajuns, la noi, decadenţa naţională în inteligenţa noastră, ne serveşte ca exemplu împrejurarea din anul 1900 – lucru nemaipomenit în istoria popoarelor – că, dintre deputaţii români dietali, citeşte lectorule şi te minunează, unsprezece deputaţi dietali români s-au lăsat a fi ademeniţi şi total corupţi prin tocmeli şi promisiuni de favoruri şi avantaje personale, din

partea prezidentului ţării,baronul Burgouignon, vânzând aceşti bravi eroi întreg poporul român şi toate interesele naţionale... Deci, iată şcolile străine, creşterea tendenţioasă, ca exemplu drastic, la ce grad de degradare morală şi naţională ne poate aduce creşterea străină, ne servesc Dr. Aurel Onciul şi Dr. Florea Lupu, care ne fac imposibilă reînălţarea din mocirla existenţei noastre naţionale”...

Nu numai mântuirea economică a ţăranului, ci şi cea morală naţională a inteligenţei, şi aceasta o cere Bucovina românească!... Din această serie de observaţii şi reflexii ocazionale şi fără pretenţii, precum şi în urma lor, ni se deşteaptă în aminte o minunată plăsmuirea a lui Sudermann, care poate s-ar potrivi în cazul nostru. Magda, ajunsă celebră printre străini, se întoarce acasă (*Haimath!*); şi îl dă afară, din casă, pe cel ce a săvârşit păcatul şi vrea să facă pe sfântul virtuos...

Şi îmi vine a întreba: Acasă, în Bucovina, dl Onciul nu găseşte „Junimea Literară”? Acolo să-l vedem sufulcându-se de-a binelea, alături cu Tofan, Nistor etc., cei care sunt români buni şi jertfitori pentru neam! Nu voi să trag nici o concluzie, dar îmi vin în minte multe proverbe româneşti... Şi, în definitiv, ,,Viata Românească” e a tuturor românilor de bine şi... „cel ce vine, în ceasul al 12-lea, primit va fi şi acela în casa Domnului!” / **Sfinx** (***Tribuna***, Anul X, Nr. 186, miercuri 4/17 octombrie 1906).

1907: Cum lucră fraţii Bucovineni la răspândirea economiei raţionale? Ca să arătăm lucrurile acestor fraţi, lăsăm să urmeze, aici, o Circulară, primită de la secretariatul Însoţirilor economice române din Bucovina, Nr. 2202/1907, Cernăuţi, în 22 August 1907.

Onorată însoţire!

Răspândirea economiei raţionale, la poporul nostru, este, în împrejurările grele de azi, de importanţă deosibită. Instituţiunile noastre economice, precum este Centrala şi însoţirile raiffeiseniene, respectiv însoţirile agricole, sunt datoare a sprijini dezvoltarea economică a poporului nostru, cu toate mijloacele posibile. Ele sunt datoare a supraveghea dezvoltarea economică a poporului, în cercul lor de activitate, şi a da sfaturi bune poporului, în afaceri agricole şi economice. Răspândirea cunoştinţelor economiei raţionale, la poporul nostru, să poate face, pe de o parte, prim exemple şi demonstraţiuni practice, pe de altă parte, prin cetirea, cu atenţiune, a foilor economice, în care se cuprind şi se aduc în publicitate rezultatele obţinute în economie.

Cu ocaziunea inspecţiunilor făcute de inspectorul nostru, pe la însoţirile diferite, s-a constatat că poporul nostru, deşi dispune de o inteligenţă foate

mare, se ocupă prea puţin cu economia raţională şi lucră pământul, aproape cu excepţiune, aşa precum a învăţat de la părinţii săi, fără a ţinea cont de înnoirile şi de progesul ce se face pe terenul agriculturii raţionale. Un mijloc care ar contribui la îmbogăţirea cunoştinţelor economiei raţionale sunt, fără, îndoială foile economice şi agricole.

Avem, la noi, în ţară, o foaie agricolă, editată de către Consiliul cultural al ţării, şi anume foaia „Agricultorul". Această foaie se ceteşte, de către popor, foarte puţin. Cauza este nu atât analfabetismul, cât, mai mult, neorientarea şi chiar indiferentismul.

Consiliul cultural al ţării este gata de a pune agricultorului foaia sus numită, chiar şi pe lângă solvirea unei taxe anuale de abonent, de o coroană, la dispoziţie, în cazul când, din fiecare comună, s-ar abona la această foaie o sumă mai considerabilă a agricultorilor noştri.

Este, deci, de dorit ca onorata însoţire să recomande, cu orice ocaziune, agricultorilor din comună abonarea acestei foi agricole.

Întrucât membrii însoşirii dumneavoastră sunt în stare de a abona chiar mai multe foi agricole, nu putem trece cu vederea de a vă recomanda încă alte două foi economice foarte bine redactate şi anume, „Bunul Econom" (redacţia: protopresbiterul Vasile Domşa, în Orăştie (Szászváros), comitatul Hunyad, Ardeal) şi „Economia" (redacţia: Caransebeş, Banat).

În speranţa că veţi contribui, în primul rând, la răspândirea foii noastre din ţară, „Agricultorul", şi, în urmă, şi la celelalte două foi economice, semnăm, salutându-vă cu toată stima:

Centrala însoţirilor economice române din Bucovina,
asociaţie înregistrată cu garanţie limitată.
Dr. Lupu m. p.   Cuparenco m. p.

(***Bunul Econom***, Anul VIII, Nr. 34/35, 15 septembrie 1907).

1908: Expoziţie românească în Bucovina. De aproape două săptămâni, s-a deschis, la Școala specială pentru prelucrarea lemnului din Câmpulung, o frumoasă expoziţie de sfârşit de an, unde se expun vederii vizitatorilor fructele muncii unui întreg an şcolar. Privind desenele şi obiectele expuse, ne încredinţăm că această muncă a fost rodnică, spre lauda profesorilor, care, conducând cu pricepere pe nişte simplii absolvenţi de şcoală primară, reuşesc ai face, după scurt timp, a da la iveală adevărate lucrări de artă. Expoziţia e aranjată în 4 camere din localul şcolii.

În prima cameră, se pot vedea desene geometrice, executate de elevii clasei pregătitoare, începând de la elementele cele mai simple geometrice,

până la frumoase compoziţii proprii de obiecte casnice ca: ploscuţe, cruci, rame, talgere decorative, mânere pentru sugători etc., minunat executate. În a treia cameră, se expun frumoase lucrări de desen decorativ, predat după cele mai noi metoade de dl Alexandru Moroşan, ahitect pentru decoraţiuni interne. A patra cameră ne arată o minunată odaie, cu mobile româneşti, decorată de dl Alexandru Moroşan. Aici, se vede cea mai mare din parte din obiectele executate în sculptură, sub conducerea dlui sculptor Ion Pâşlea. Tot aici, se mai expun frumoase obiecte, de la cursul ambulant de coşărcărit din Sadova, predat de dl maestru Doroftei.

Expoziţia a fost vizitată şi admirată, până în prezent, de toată elita intelectuală a Câmpulungului, precum şi de persoane străine, ca elevii Liceului Sfântul Sava din Bucureşti, sub conducerea dlui profesor Floru, Societatea „Ciprian Porumbescu” din Suceava, dl secretar ministerial T. Gramatovici, cu doamna, şi dl Constantin Iordăchescu, directorul Școlii Nr. 4 din Tulcea, cu doamna, şi domnul profesor Ionescu Dunăreanu, cu doamna, care au felicitat şi încurajat pe profesori. Îndemnăm pe românii noştri poporeni a-şi da fii lor, la învăţătură, în această excelentă şcoală, căci, după frumoasa cugetare a unui oaspe vizitator, „Numai când vom cuceri meseriile şi condeiul, vom fi stăpâni pe pământul nostru, de la strămoşi” (***Tribuna***, Anul XII, Nr. 162, marți 22 iulie / 4 august 1908).

1908: Concertul din Câmpulung. În seara zilei de 6 iulie 1908, a fost, în sala Palatului Comunal din acest orăşel bucovinean, concertul dat de societatea „Ciprian Porumbescu” din Suceava. Programul, alcătuit aproape în întregime numai din compoziţii romaneşti de Porumbescu, Vidu, Chiriac, Procopovici, Mandicevchi, Tudor Flondor şi T. Teodorescu, a dovedit că şi în Bucovina se preţuieşte, după cum se cuvine, arta naţională. Frumoasele melodii ale poporului nostru, armonizate de cei mai de frunte compozitori ai noştri şi cântate cu multă însufleţire de românii suceveni, au stârnit salve de aplauze entuziaste. În deosebi, compoziţiile marelui maestru Porumbescu au stârnit adevărate furtuni de aplauze.

Conducerea corului a avut-o dl Alfred Schlüter; tot domnia sa a întovărăşit, la pian, cu maltă pricepere, „Balada”, de Porumbescu, şi bucăţile solo. Succesul moral a fost desăvârşit; cel material, de asemenea, mulţumitor. După concert, s-au dat scaunele la o parte şi a urmat o mică petrecere frăţească, între suceveni şi câmpulungeni, la care au luat parte şi cei câţiva oaspeţi de ocazie din România. Au stârnit admiraţia celor de faţă şcolarii Liceului Sfântul Sava din Bucureşti, aflaţi în excursie, sub conducerea d-lui profesor S. Floru, care, la un moment dat, apar în sală, înlănţuiţi într-un frumos şirag şi jucând

„Brâul" românesc. Îndemnaţi de călduroasa primire ce li s-a făcut, au jucat, apoi, „Banul Mărăcine", au cântat cântece patriotice şi poporale şi au făcut nişte exerciţii gimnastice în adevăr uimitoare. O seară neuitată pentru toţi, câţi au fost de faţă (***Tribuna***, Anul XII, Nr. 162, marți 22 iulie / 4 august 1908).

1908: Jubileul oraşului Cernăuţi. În zilele de 19 şi 20 septembrie 1908, capitala Bucovinei a îmbrăcat haină de serbătoare, pentru a-şi serbători jubileul semi-milenar. Acum se împlinesc 500 de ani, de când a luat naştere acest oraş (în aceeaşi zi, este atestată şi Vama – n. n.), în urma permisiunii date de Alexandru cel Bun, Domnul Moldovei, negustorilor poloni de a-şi transportă mărfurile lor în Moldova, prin punctul de graniţă, de-a lungul Prutului. Pe atunci, fără nici o însemnătate, punctul acesta, graţie frecvenţei negustorilor de toate neamurile, care căutau să-şi desfacă mărfurile în ţările române, a devenit, cu vremea, un loc de importanţă deosebită.

Domnii Moldovei n-au neglijat nici ei acest petec de pământ, dând tot sprijinul lor primilor locuitori ai Cernăuţilor: români moldoveni. Au început să zidească primele căsuţe, pentru a servi de adăpost autorităţilor vamale, iar astăzi, după cinci secole, micul petec de pământ românesc e frumoasa capitală a Bucovinei...

La acest jubileu rar, au sosit delegaţi din toate provinciile imperiului habsburgic, primiţi cu multă însufleţire. Seara, întreg oraşul a fost decorat festiv, iar primăria a fost iluminată feeric. Serbarea comemorativă oficială a avut loc în Sala Sinodală a reşedinţei Mitropolitului. Profesorul universitar Kaindl a schiţat istoricul oraşului şi însemnătatea serbării, apoi i s-a predat primarului diploma şi lanţul de aur, făcut în amintirea jubileului.

Au avut loc banchete şi reprezentaţii festive, reprezentându-se tablourile istorice: „Cernăuţii, înainte cu 500 ani" şi „Cernăuţii, în anul 1908". S-a dat un concert, la care a fost frenetic aplaudată „Hora Dobrogeană", cântată de corul „Armonia" din Cernăuţi... La atât s-a readus rolul românilor, urmaşii „coloniştilor" moldoveni, la jubileul semi-milenar al oraşului lor / **S** (***Luceafărul***, Anul VII, Nr. 19, 1 octombrie 1908).

*

În august trecut (1908 – n. n.)[18], s-au împlinit 500 de ani de la înființarea

[18] Privilegiul comercial din 6 octombrie 1408 – nu din august, acordat de Alexandru cel Bun, sub formă de tratat „încheiat cu sfetnicii şi cu orăşenii din târgul Liov şi cu tot poporul lor", prin care voievodul a „făcut aşezăminte despre vămi, în ţara noastră", reprezintă şi o primă atestare a localităţii Cernăuţi, printr-un paragraf şi o referire la o vamă specială („iar la Cernăuţi vama pentru car"). Existenţa localităţii este confirmată explicit: „Iar în Cernăuţi,

orașului Cernăuți. Autoritățile au hotărât să serbeze cu mare pompă această aniversare și, cu toate că ploaia torențială, ce a avut loc, serbările au fost cât se poate de pompoase. S-au oficiat te-deumuri, la toate bisericile și de toate confesiunile din oraș. A avut loc, apoi, o recepțiune la Primărie, unde s-au ținut numeroase cuvântări entuziasmate.

Seara, a avut loc o reprezentație, la teatrul principal, cu diferite scene alegorice cu privire la Cernăuțul din trecut și la cel din prezent. Orașul a fost întreg pavoazat și instituțiile publice au fost toate ornamentate cu mii de lampioane (*Serbările din Cernăuți*, în Almanah 1909 ***Adevărul*** și ***Dimineața***, p. 73).

1908: pictorul Eugen Maximovici. Revista literară-ştiinţifică a fraţilor noştri din Bucovina, „Junimea literară”, grupează puteri harnice, serioase şi culte. A dovedit-o aceasta prin publicaţiile sale şi prin progresul făcut, în decurs de patru ani, prezentându-se, în anul al 5-lea, cu însemnate îmbunătăţiri. Ca limbă, e scrisă această revistă bine româneşte, se recunoaşte în acest fapt prezenţa tineretului; dar nu lipseşte nici câte unul din harnicii veterani, cu bun nume. Peste tot, revista reprezintă, după părerea noastră, în mod demn, forţele reale culturale ale fraţilor din Bucovina, în măsură de a fi grupate, deocamdată, la un loc, pentru a da, a presta partea acelei ţărişoare, la capitalul culturii româneşti. Aleşi ai muzelor, cântăreţi şi povestitori nu, dar investigatori da, găsim aici. Pe terenul ştiinţific, se lucrează; în artă, acum e rândul, se manifestă în arta picturii.

O mişcare artistică, în pictură, există la poporul român, în România. Şcoala genialului Grigorescu, ţara şi poporul românesc, n-a rămas fără următori, deşi maestrul e… sus! La noi, sub acest raport, ne putem mândri nu cu vreo grupare, dar, cum am dat poeziei pe Goga, în pictură avem pe Smighelschi, artist în redarea celor sfinte... Vin, la rândul lor, fraţii bucovineni şi ne dau pe Eugen Maximovici, la a cărui sărbătorire s-a închinat numărul 2m din anul curent, al „Junimii literare”. Acest număr este închinat pictorului Eugen Maximovici, ca autorului icoanelor ctitorilor bisericeşti şi al portretelor întemeietorilor de stat, Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare.

Frumosul număr al revistei din vorbă ne dă reproduceri bine reuşite din operele pictorului numit. Iată cele mai de seamă: „Frescă”, executată în

---

vama pentru car nemţesc e de patru groşi, iar pentru un car armenesc şase groşi, pentru o vită un groş, pentru zece porci un groş, pentru zece oi un groş, iar pentru un cal sau iapă câte doi groşi, iar la trecători şi pentru carele nemţeşti încărcate şi pentru cele armeneşti, câte patru groşi. Aceasta e vama Cernăuţilor. Iar în Cernăuţi, carele să nu se scuture, ci neguţătorul să-şi dea cuvântul său că nu are în carul lui marfă oprită: jderi, argint, ceară şi cai buni de ţară”.

reşedinţa mitropolitană din Cernăuţi, în frunte cu Mitropolitul, foarte viu şi expresiv. „Doi munteni cu desagi”, tipuri adevărate româneşti, figuri de oameni brumaţi de vârstă, dar vânjoşi, cum e omul muncii. „La pârleaz” şi „La fântână” sunt alte icoane sugestive, şi mai ales frumoasă ni-se pare „Fetiţa cu cofa plină”. Alte „motive” şi un perete din galeria de tablouri a artistului mai împodobesc paginile revistei, în afară de articolele scrise şi dedicate, în cea mai mare parte, artistului.

Partea de căpetenie, însă, desigur că sunt cele două reproduceri murale ale figurii lui Ştefan cel Mare (de la bisericile Sf. Ilie şi Voroneţ), ca lucruri vechi, despre care scrie pictorul un studiu, şi Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare, pe care i-a făcut pictorul, pentru a împodobi sala de primire, din reşedinţa mitropolitană din Cernăuţi, unde se află aşezaţi, ca lucruri noi. Despre aceşti ctitori şi întemeietori, ieşiţi din penelul artistului sărbătorit, iată ce scrie, în corpul revistei, dl Sextil Puşcariu:

„E necesar, însă, ca un artist modern să sintetizeze din toate aceste scumpe rămăşiţe, din cărţi vechi şi de pe ziduri de biserică, tipul eroului şi, fără a se depărta de adevărul istoric, să adaugă toate acele note, care să ni-l apropie de concepţia pe care ni-o facem noi despre scumpul strămoş. Dumneata l-ai ridicat din genunchi, căci nu ţinuta umilă a ctitorului, din Evanghelia de la Humor, ci Voievodul temut, cu mâna încleştată pe sabia biruitoare, ţi-a stat înaintea ochilor. I-ai dat o ţinută care ne aminteşte viu faptele sale şi care, în acelaşi timp, nu este o poză teatrală. Din trăsurile feţei sale – mă gândesc la pânza dumitale – apare, energic, conştiinţa de sine, iar în acelaşi timp, o frunte lată şi senină ne arată pe omul care n-a stat numai în războaie, ci a ştiut să-şi fericească ţara şi în timpul păcii, cu bunătatea sufletului său de sfânt. Nu l-ai făcut mai mare de stat, decât ni-l descrie sfătosul Neculce, dar, privindu-l, el creşte înaintea ochilor noştri”.

Popularizarea productelor româneşti de orice ordin, fie artistic, literar, economic şi altele, apoi adâncirea vieţii trecute şi evocarea figurilor ei, cu putere de plasticizare, şi, în fine, fixarea tipurilor vii din timpul şi viaţa actuală, sunt tot atâtea servicii şi adausuri aduse unei culturi. Răspândirea posibilităţii de-a gusta farmecul acestor fel de producte, înlesnirea influenţei reciproce, cum şi apropierea între elementele omogene, constituie o problemă, în al cărei serviciu s-a pus şi „Junimea literară”, când sprijină şi popularizează producţiuni artistice, ca cele despre car am vorbit în aceste rânduri (***Biserica şi Şcoala***, Anul XXXII, Nr. 10, 9/22 martie 1908).

1909: Comemorarea lui Eminescu în Cernăuți. Într-un chip demn şi frumos a fost serbată aniversara morţii lui Eminescu, în Cernăuţi, unde poetul

a trăit, mai mulţi ani, ca elev al lui Aron Pumnul. Iată, după o corespondenţă, pe care „Universul" a primit-o din Cernăuţi, cum s-a serbat ziua aceasta.

Duminică, s-a dat marea serbare a comemorării poetului Eminescu, aranjată de către studenţimea universitară română. La orele 9, dimineaţa, s-a oficiat, la capela din reşedinţa Mitropoliei, un parastas pentru odihna sufletului marelui poet, de către profesorul de la Facultatea teologică, Dr. Voiniţchi, înconjurat de către toţi profesorii Facultăţii teologice. Corul teologilor a executat cântecele religioase. Au luat parte societăţile academice, profesorii universitari, precum şi un numeros public. Solemnitatea s-a terminat la orele 11, dimineaţa.

În program, s-a prevăzut şi o excursie, la casa unde Eminescu şi-a petrecut cel mai mult timp, cu ocazia studiilor sale, aci, în Cernăuţi.

La orele 2 şi jumătate d. a., publicul român, compus din profesori, studenţi şi doamne, s-a strâns în faţa universităţii, de unde a plecat în strada lui Pumnul, la casa fostă proprietate a marelui naţionalist Aron Pumnul, la care a stat, în gazdă, Eminescu.

Ajuns în strada lui Pumnul, publicul s-a oprit în faţa casei cu nr. 19, o căsuţă modestă, situată în mijlocul curţii, având, în faţă, o grădiniţă, iar în dosul ei, o parcelă mai mare. Casa se compune din 4 încăperi şi o bucătărie. Din datele culese, referitoare la schimbarea diferiţilor proprietari, reiese că, după moartea lui Aron Pumnul, soţia aceluia se căsători, pentru a doua oară, şi ceru, la 29 noiembrie, ca dreptul de proprietate să treacă pe numele ei, de pe al doilea bărbat, Parteniu Tomasciuc.

La 25 iunie 1889, casa trecu în posesiunea dnei Casiana Misichievici, născută Tomasciuc; la 15 septemvrie 1903, la Elias Misichievici, la 4 Noemvrie 1903, la Gheorghe Tomasciuc, iar la 18 Februarie 1908, trecu pe numele de Susie Rosenmaun.

După vizitarea exterioară a casei, excursioniştii au intrat în apartamente, unde, în odaia locuită de Eminescu, studenţii au intonat „Somnoroase păsărele" şi „La arme", de marele poet. După aceasta, dl State Dragomir, de la Teatrul Naţional din Iaşi, a ţinut o frumoasă cuvântare. După ce se recită o poezie de Eminescu, luă cuvântul profesorul universitar Dr. Sextil Puşcariu.

Seara, la orele 8, s-a dat, în sala teatrului, un concert, de către studenţii români, la care profesorul universitar dr. Puşcariu a ţinut o conferinţă literară asupra trecutului poetului. La ridicarea cortinei, corul a intonat: „Pe-al nostru steag", de Ciprian Porumbescu, după care dl Puşcariu ţine discursul festiv.

După aceasta, dl State Dragomir declamă mai multe bucăţi de Eminescu, fiind frenetic aplaudat. Cu această ocazie, i s-a predat, ca amintire din partea studenţilor bucovineni, o cunună de lauri, cu inscripţia: „Festivalul Eminescu / Studenţii români bucovineni".

Apoi, s-au mai declamat „Satira III", „Glossa", „Doina" etc., şi s-au

cântat mai multe cântece, din partea corului studenţilor, cu o reuşită satisfăcătoare, finindu-se, astfel, serbarea festivalului lui Eminescu (***Tribuna***, Anul XIII, Nr. 137, sâmbătă 27 iunie / 10 iulie 1909).

*

Un comitet din Bucureşti a lansat următorul Apel: În ziua de 16 iunie, se împlinesc 20 ani, de la moartea tragică a marelui nostru poet, M. Eminescu. Făcând parte din generaţiunile care, în prima linie, au datoria de a slăvi amintirea neuitată a genialului lor educator literar şi cultural, ne-am alcătuit înt-un comitet de acţiune pentru comemorarea tristei zile, scumpe românimei întregi şi pentru înălţarea, în Capitală, a unei măreţe statui, întru pomenirea vrednică a măiestrului.

Împrejurarea că elevii şcolilor, chemaţi a sărbători şi ei amintirea lui Eminescu, nu ar putea lua parte la serbări, acum, la finele anului şcolar, iar lumea intelectuală părăseşte, zilnic, Capitala, ne vedem nevoiţi să amânăm, pentru toamnă, festivalul pe care îl plănuisem pentru ziua morţii poetului.

Admiratorii măiestrului sunt însă rugaţi să binevoiască a lua parte, în semn de pietate, la depunerea unei cununi pe mormântul poetului, din cimitirul Bella, în ziua de duminică, 14 iunie, orele 8 şi jumătate, dimineaţa, când vom pleca cu toţii, de la liceul „Lazăr”, Bulevardul Elisabeta. Mai departe, comitetul nostru va căuta să facă toate pregătirile, spre a se pune în înţelegere cu fruntaşii vieţei noastre culturale, sub ocrotirea cărora se cuvine să pornească mişcarea pentru înălţarea statuii lui Eminescu.

D. Anghel, O. Arghirescu, profesor. C. Banu, profesor, D. Constantinescu, directorul Liceului „Matei Basarab”, G. Coşbuc, M. Dumitrescu, directorul Liceului „Lazăr”, Șt. O. Iosif, P. Mihăileanu, profesor, O. Murnu, profesor, Chibici Râvneanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, I. Scurtu, profesor, I. Slavici, O. Spaethe, Artur Stavri, C. Storck, Șt. Pop, profesor (***Tribuna***, Anul XIII, nr. 127, sâmbătă 13/26 iunie 1909, p. 5).

¤

1909: Almanahul jubiliar al Academiei ortodoxe. Societatea Academia ortodoxă a teologilor români bucovineni din Cernăuţi a scos un frumos Almanah literar, din incidentul împlinirii de 25 de ani de existenţă a societăţii. Înfinţată la anul 1884, prin stăruinţa marelui mitropolit bucovinean Silvestru, Academia ortodoxă a avut un netăgăduit rol cultural în Bucovina. Ea aranjează, în Cernăuţi şi în celelalte oraşe bucovinene, şedinţe publice şi concerte, împreunate cu conferinţe şi declamări; tipăreşte, prin 8 ani (1886-1895) singurul „Calendar român pentru arhidieceza Bucovinei”, cu valoroase lucrări pur literare de Eminescu, Coşbuc, Păcăţianu, Constantin Morariu, Andrei Bârseanu, Vasile Bumbuc și așa mai departe, şi alte lucrări bune

şi folositoare, de pe toate terenurile ştiinţei şi economiei; editează, în anul 1894, broşura destul de voluminoasă „Istoricul bisericii orientale ortodoxe din Bucovina”, de la încorporarea Bucovinei, până la anul 1893. Dar cel mai mare merit al Academiei ortodoxe a fost și este, mai ales acum, când este curat românească şi nu mai are membri şi teolgi ruteni, care s-au constituit deosebit, într-o societate teologică, creşterea în spirit naţional şi religios a membrilor ei, pentru drumul de mâine al păstoriei sufleteşti.

Societatea a numărat şi numără, între alcătuitorii ei, pe cei mai aleşi teologi şi ierarhi ai neamului nostru, care, pe timpul studiilor la Cernăuţi, conlucrau din răsputeri şi cu dragoste pentru realizarea scopurilor sublime şi înalte ale Academiei cernăuţene. Fie ca Academia să prospere, mulţi ani, pentru întărirea conştiinţei naţionale şi a ortodoxiei din duioasa ţărişoara a fraţilor bucovineni.

Almanachui îl deschide „Cuvântul înainte” al preşedintelui societăţii, Nicolae Cotos, în care ni se espune istoricul înfiinţării şi desfăşurarea, în linii generale, dar foarte dejsluşite, a activităţii societăţii, în cei 25 de ani, vin apoi articole de conţinut ştiinţific teologic, semnate de profesorii universitari Dr. E. Voiutschi şi Dr. O. Isopescul, o dare de seamă a Dr. Sextil Puşcariu, despre mişcarea literară românească din anul 1905, două schiţe măiestre de Agârbiceanu şi de tânărul prozator bucovinean Ion Grămadă, poezii de Leandru-Cocârlă, Cotruş, Loichiţă, Constantin Morariu, Demeter Calmuschi ș. a., Dr. E. Dăianu, despre marele botanist Florian Porcius, iar Ioan Slavici şi Atanasie Gherman, cu interesantele articole „Este fericire?” şi „În secolul electricităţii”. Membrul corespondent al Academiei române, Dl Dimitrie Dan, are un foarte frumos capitol din istoria mănăstirii Suceviţa: „Un odor din mănăstirea Suceviţa”. Volumul are 157 pagini şi costă 3 coroane ; se poate procura de la Societatea Academică ortodoxă din Cernăuţi, Bucovina (***Foaia diecezană***, Anul XXIV, nr. 15, 12 aprilie vechi 1909).

1909: Necrologul baronului Nicolae Hurmuzachi. În sâmbăta trecută, a repausat, la locuinţa sa din Cernăuţi, la vârsta unor adânci bătrâneţi, baronul Nicolae Hormuzachi, unul dintre cei mai de seamă fruntaşi ai românilor din Bucovina. Coborâtor al unei vechi familii boiereşti, a Hormuzăcheştilor moldoveni, ai căror membri au îmbrăţişat slujbe înalte în viaţa publică a ţării Moldovei, cum au fost: Manolache, mare comis la curtea lui Nicolae Mavrocordat; Hristea, stolnic în una din cele trei domnii ale lui Grigorie Ghica cel Bătrân; un nepot al lui Hristea, postelnicul Alexandru, om cu dorinţă de carte; Matei pârcălab şi paharnic pe vremea nenorocitei încorporări a Bucovinei la Austria; Ştefan vistiernic şl pârcălab la Hotin şi Constantin,

mare medelnicer la Galaţi, cu cei patru fii ai săi, Alecu, lordache, Constantin şi Docsachi, acesta din urmă onorat de către Domnul Moldovei, la 1819, cu rangul de căminar, pentru curăţenia sufletului său românesc.

Baronul Nicolae Hormuzachi este ful mai mic al acestuia din urmă, crescut în sfinţenia tradiţiilor româneşti, trăit însă în o viaţă, pe care am fi dorit s-o vedem pusă cu totul în serviciul neamului său şi mai puţin influenţată de ispitele la care s-a obişnuit a se deda sinistra Camarilă vieneză, care a căutat, întotdeauna, să atragă în cursă pe oamenii mai de seamă ai popoarelor subjugate. Om cu studii superioare făcute la şcolile înalte de la Paris şi Berlin şi cu frumoase însuşiri personale, baronul Nicolae Hormuzachi era destinat să ia în mână conducerea unui neam rupt de la sânul mamei sale şi dus pe poteci rătăcite de o mână de necăpătuiţi, care voiau să-l piardă, pentru a se ridica ei pe ruinele acestuia. Firea lui, însă, şi mai ales certurile continue, care au dezbinat pe fraţii noştri bucovineni, cu o tristă fatalitate, au lăsat şi mai mult pe oropsitul popor bucovinean în voia unei sorţi nedesluşite şi numai vigorii inerente firii neamului nostru i se datorează faptul că bucovinenii nu s-au înstrăinat cu desăvârşire şi că, astăzi, sub conducerea unei generaţii de oameni noi, conştienţi de datoria lor, s-au putut trezi, la primul semnal de alarmă.

Scriem aceste rânduri, lipsiţi de orice răutate în suflet, pentru a nu lăsa să se încuibe în inima noastră credinţa că fiecare român, care trece la cele eterne, are dreptul la recunoştinţa noastră. În zilele acestea grele, tot atât de grele ca şi acelea pe care le-a trăit răposatul baron Hormuzachi, avem cea mai sfântă datorie a nu clinti de la postul ce ni-l încredinţează naţionalitatea noastră, oricare ar fi favorurile cu care stăpânirea şireată vrea să ne îmbrace. A fi cinstiţi în acţiunile noastre româneşti, a fi drepţi ca brazii e o calitate la care trebuie să râvnească mai ales aceia care, prin situaţia lor în mijlocul nostru, sunt chemaţi să ne conducă destinele.

Nicolae Hormuzachi s-a născut, la 1826, în comuna Cernanca, din Bucovina. A studiat la Cernăuţi, Paris şi Berlin. La 1854, s-a căsătorit cu baroneasa Natalia Stârcea, de la care a avut doi fii, pe Constintin şi pe Alexandru, apoi deputat în Reichsrathul austriac. La 1883, a fost ales ca membru onorar al Academiei Române.

*

Din partea familiei, ne soseşte următorul necrolog: „Adânc întristaţi şi pătrunşi de nespusă durere, aducem la toţi cosângenii, amicii şi cunoscuţii trista ştire că au adormit în Domnul prea scumpul nostru părinte, soţ, cumnat şi unchi, domnul Nicolai Baron Hormuzaki, mare proprietar, membru onorar al Academiei Române din Bucureşti, sâmbătă, în 19 septembrie (2 octombrie) 1909, în etate de 83 ani. Ceremonia religioasă va avea loc, luni, 21 septembrie (4 octombrie) 1909, Ia orele 2 şi jumătate p. m., în casa defunctului, strada Iosif nr. 8, de unde cortegiul va pleca la biserica catedrală şi, de acolo, după

săvârşirea oficiului divin, la cimitirul gr.-or., în Cernăuţi, unde se vor depune resturile mortale în cripta familiei. Fie-i ţărâna uşoară şi memoria eternă! / Eudoxiu baron Hormuzaki (nu istoricul, ci prefectul de Suceava), Ştefania baron Hormuzaki, Ioan baron Styrcea, Bertie baron Styrcea, Maria de Niculiţa-Popovici, Constantin cav. de Neculiţa-Popovici, nepoţi şi nepoate. Natalia baron Hormuzaki, născută baron Styrcea, soţie. Constantin baron Hormuzaki, Alexandru baron Hormuzaki, fii. Victoria baron Styrcea, Nina baron Styrcea, cumnate" (***Tribuna***, Anul XIII, nr. 204, 6 octombrie nou 1909, pp. 4, 5).

1909: Oraşele Bucovinei. Însemnătatea oraşelor, ca centre de activitate culturală, economică şi socială, e incontestabilă. Un popor, care nu are în stăpânirea sa oraşele, are o viaţă politică şi culturală ştirbită. Într-o astfel de situaţie se aflã şi românii bucovineni. Oraşele, aşezate în mijlocul satelor lor, nu sunt centre în care să se concentreze tot ce satele au mai copt ca activitate economică, mai ales ca activitate socială şi, mai înnaintat, ca cultură, reprezentând, astfel, inima regiunii, ci sunt centre de exploatare neruşinată, ajunse pe deplin în mâinile străinilor. Din ele nu se răspândeşte cultură şi lumină, ci mizerie, nevoi şi o mulţime de influenţe stricăcioase. Românul bucovinean nu e deloc pregătit să susţină lupta economică cu străinismul cotropitor şi, de aicea, rând pe rând, oraşele, care, înainte, erau complet româneşti sau cel puţin în mare parte româneşti, sunt astăzi cu totul înstrăinate. Şi acest proces de înstrăinare progresează repede şi, sub ochii noştri, vedem cum, pe zi ce mergem, elementul românesc al oraşelor se înstrăinează, se pierde.

O acţiune de salvare a acestui element, de foarte mare importanţă – importanţă nu numai numerică – ar fi fost demult la loc. Până azi, nu se poate, însă, spune că s-ar fi făcut ceva de seamă în direcţia aceasta. Sunt, totuşi, câteva începuturi bune. Numai prin o împrospătarea elementului slăbit de la oraşe cu elemente viguroase, ţărăneşti, cu pregătire suficientă pentru lupta de la oraş, s-ar putea salva, măcar în parte, oraşele noastre. Dacă procesul de descompunere urmează mai departe, ne vom trezi, peste câţiva ani, că elementul românesc de baştină a dispărut din oraşele noastre şi a am rămas numai cu clasa fluctuantă a funcţionarilor, cu care nu se poate întemeia o adevărată viaţă orăşenească. Din putinele date, pe care le vom înşira mai jos, se va vedea care era situaţia oraşelor, la 1900; e aproape sigur că recensământul, care se va face anul viitor, ne va aduce noi surprinderi dureroase.

În **Cernăuţi**, capitala ţării, elementul românesc e aproape dispărut. Aici, unde toate popoarele din ţară îşi concentrează activitatea lor, rolul elementului băştinaş român e minimal. Numeric, suntem cei mai slabi şi,

dealtminteri, activitatea noastră, ca popor autohton, e foarte slabă. E drept că avem, în Cernăuţi, o sumă de instituţii culturale, care dezvoltă o activitate frumoasă, pe diferite terenuri, dar de poporaţiunea românească a oraşului, în special, nu ne-am prea interesat şi urmarea a fost că elementul românesc a dispărut cu desăvârşire din centrul oraşului. Progrese enorme, direct ameninţătoare, au făcut, în ultimii ani, rutenii, evreii şi polonii. Mai ales polonii s-au revărsat ca un adevărat potop asupra capitalei ţării. Pe cea mai principală stradă a Cernăuţului, strada Domnească, se ridică, faţă în faţă, două clădiri impunătoare, de o parte Dom Polski (Casa polonă), în stilul Zakopane (stil naţional polon), şi Deutsches Haus (Casa nemţilor), în stil gotic.

Pe cea mai frumoasă piaţă a Cernăuţului, în mijlocul orasului, lângă teatrul municipal, se ridică Casa naţională a evreilor, iar in apropierea străzii care cuprinde casele boiereşti române – câte au mai rămas în Cernăuţi – se ridică Narodnyi Dim (Casa naţională a rutenilor). Au si Românii Palatul lor naţional, pe piaţa principală. Chiar azi, când scriu aceste rânduri, se desfăşoară, în Cernăuţi, serbarea Sokoliştilor poloni, ca un memento pentru timpurile viitoare. Pentru sfinţirea unui loc, dăruit lor de comună, pentru exerciţii gimnastice, polonii au aranjat festivităţi grandioase, aducând Sokolişti (Sokol sunt societăţi gimnastice, care formează armata viitoare pentru eliberarea Poloniei) din toate centrele polone, din Lemberg, Cracovia, Varşovia şi din Posen, spre a arăta lumii puterea lor. Şi ziarul autorizat al Partidului Naţional Unit (român – n. n.), „Patria", salută cu căldură, într-un prim articol, voind să arate lumii că suntem un popor cult. Mi se pare că „Patria" va regreta, odată, acest articol plin de căldură, pentru că aci tot mai mari şi mai primejdioase sunt aspiraţiile polone. Pentru câteva sute de elevi de şcoală primară, ei au primit nu numai inspectori districtuali naţionali, ci şi un inspector general; în Cernăuţi, au deja un liceu polon privat, care, peste puţin, va fi public, pe când noi aşteptăm, de jumătate de secol, ca să avem, cu banii noştri (mijloacele Fondului religionar), o şcoală secundară naţională. Rutenii au o şcoală secundară naţională, în Vijniţa, pe socoteala statului; şi chiar evreii au un institut particular, în Storojineţ, numai românii nu!

Rutenii, care ne intreceau, la 1900, cu vreo 4.000-5.000 de suflete, se vor fi înmulţit, desigur, în cei 10 ani din urmă. Majoritatea lor e imigrată din Galiţia şi sunt pentru noi, mai ales pentru românii suburbieni, cel mai periculos element de deznaţionalizare. În centrul orasului, ei sunt lucrători manuali, organizaţi în asociaţii socialiste, ca, de exemplu, asociaţia tăietorilor de lemne şi a servitorilor. Aproape toate oficiile publice şi casele particulare sunt pline de servitori ruteni din Galiţia, aşa că, fără exagerare, s-ar putea spune că toată servitorimea Cernăuţului e ruteană. Şi această observare se potriveşte nu numai pentru Cernăuţi, căci mai toate oraşele şi orăşelele bucovinene, chiar şi cele aşezate în regiuni curat româneşti, au un contigent considerabil

de servitori şi servitoare rutene, toţi de origine galiţiană.

Cât de periculos e acest element încăpăţânat şi refractar, aceasta o poate spune numai acel care i-a cunoscut de-aproape. Pericolul acesta e şi mai mare în Cernăuţi, unde acest element e adunat în număr mare şi exercită o influenţă zilnică asupra elementului român, foarte puţin rezistent. Populaţiune băştinaşă românească, în mase compacte, se află numai în suburbiile Cernăuţului: în Roşa, cu atinenţa Stânca, în Clocucica, Caliceanca şi Horecea. Cele trei, din urmă, sunt ameninţate de slavism şi avem de înregistrat zilnic pierderi. Unicul suburbiu care reprezintă viitorul cernăuţenilor e Roşa; aici locuim, împreună cu nemţii, care nu sunt periculoşi pentru masele poporului.

Nemţii au, în centrul oraşului, un număr însemnat de funcţionari, căci aproape toate funcţiile superioare sunt ocupate cu nemţi, importaţi din restul monarhiei. Principiul superior, după care se cârmuieşte Bucovina, nu admite ca un român, chiar nici bucovinean, să fie conducătorul unui oficiu mai de seamă. În mahalale, cel mai însemnat contigent îl au nemţii în Roşa.

Evreii sunt stăpânii absoluţi ai centrului şi au contingente însemnate şi în toate suburbiile. Dăm o tablă, care arată situaţia românilor şi a rutenilor din Cernăuţi, după statistica de la 1900. Cernăuţul avea o populaţiune de 67.622 suflete:

La 1890, românii aveau, în Cernăuţi, 7.624, iar rutenii, 10.384 deci, in decursul perioadei de la 1890-1900, ei ne-au întrecut cu 1.000 de suflete, şi la 1910 acest numar va fi cel puţin întreit. Centre mai însemnate, în districtul Cernăuţului sunt:

Boianul este centrul românilor, care au mai rămas peste Prut. Înconjurat, din toate părţile, de ruteni, năpădit de evrei, va trebui bine apărat, ca să nu cadă pradă străinismului. Populaţiunea de 6.695 suflete, din 1900, se repartiza, precum urmează: 4.562 români, 1.087 evrei şi 308 ruteni.

Sadagura e cel mai infect cuib evreiesc din Bucovina; din cei 4.510 locuitori ai acestui orăşel, care are onoarea să aibă, în cuprinsul său, pe cel mai vestit rabin, sunt 3.437 evrei şi 641 ruteni. E vorba ca Sadagura să fie legată, cu o linie de tramvai, cu Cernăuţul, şi atunci ne putem aştepta la o nouă imigrare a elementului evreiesc calic.

Cea mai mare comună din Bucovina, **Cuciurul-mare**, cu o populaţiune de peste 10.000 locuitori, e aşezată în acest district. Comuna e deja, astăzi, aproape complet rusificată, din cauza indolenţei conducătorilor români de pe vremuri. Cu căderea acestui mare centru e hotărâtă şi soarta românilor din acest district.

Gura Humorului, aşezat într-un district cu o populaţie în majoritate românească, e un târguşor nemţesc-evreiesc. Românii sunt în minoritate disparentă: câţiva funcţionari şi câţiva ţărani, rămaşi la periferia oraşului. În timpul din urmă, se concentrează în Humor o însemnată activitate naţională. Sunt două bănci române, o prăvălie şi o şcoală de copii români. Continuată această activitate, ea va deschide un frumos viitor pentru district şi pentru oraş. Populaţiunea de 4.063 locuitori se împarte în 2.000 nemţi, 1.457 evrei, 582 români şi 37 ruteni.

Centre mai însemnate în district sunt:

Solca, aşezată lângă o frumoasă regiune de brazi, cercetată de bolnavii de piept, aproape toţi evrei; are o populaţiune de 2.884 locuitori, dintre care 1.605 români, 1.000 nemţi, 300 evrei şi ruteni.

Arborea, satul Hatmanului Arbore, cu o populaţiune de 5.657 locuitori, dintre care 4.581 români, 670 nemţi, 363 evrei 13 ruteni. Însemn înadins, peste tot, numărul rutenilor, spre a arăta că nu-i colţişor mai însemnat, în Bucovina, în care să nu afli măcar câţiva ruteni. E mic numărul comunelor române din Bucovina, care să nu aibă nici un oaspe din neamul acesta, pe când districtele lor sunt aproape curat rutene.

Câmpulung e unicul oraş mai mare, în care populaţiunea românească e în majoritate absolută, majoritate care se poate prevedea că va dispărea, în scurt timp. La 1900, raportul dintre naţionalităţi era următorul: români 4.698, evrei 1.654, nemţi 1.199, ruteni 192, total: 8.028. Desigur că recensământul care se va face, la anul, ne va aduce surprinderea că, şi în această veche aşezare românească, românii au pierdut majoritatea absolută. Lucrarea de organizare naţională, prin care s-ar putea întări poziţia elementului românesc, s-a început de-abia în timpul din urmă; ar fi de dorit ca ea să fie mai energică şi mai unitară.

În oraş avem o şcoală profesională pentru prelucrarea lemnului, care ne face cinste. Ea are un frumos viitor de împlinit: regenerarea clasei noastre de meseriaşi şi colectarea frumoaselor lucrări originale de mobilier românesc, care se mai află în acest district şi care se pierd treptat. În anii din urmă, am primit, după o luptă grea, un liceu utracvist, cu limbile de propunere română şi nemţească. Şcoala română a deschis o librărie românească, a doua în toată ţara; mai există o prăvălie românească, încolo nimic. Nici un meseriaş român, nici un comerciant pentru miile de locuitori români ai oraşului şi pentru zecile de mii ale districtului.

Centre mai însemnate în district sunt:

Vatra-Dornei, loc balnear. Din cei 5.159 locuitori, pe care-i avea Dorna, în 1900, 2.946 erau români, 1.052 evrei, 622 nemţi şi 55 ruteni. Centrul este complect iudeizat. Vara, în timpul sezonului, centrul Dornei e o a doua Sadagură. Evreii din Galiţia, din Ungaria, Rusia România îşi dau aici întâlnire. Caracterul românesc al acestei frumoase aşezări româneşti este ameninţat de evreism, care cuprinde tot mai multe locuri. În această parte a ţării, evreii s-au aşezat în număr considerabil, mai ales de când cherestelele evreieşti ruinează podoaba ţării. Fiecare întreprindere de cherestea aduce cu sine un contingent însemnat de evrei, ca funcţionari, şi alt contigent de străini, ruteni, boici şi mazuri galiţieni, ca lucrători manuali, aşa încât se împlinesc, pe deplin, cuvintele marelui Eminescu: „şi cum vin cu drum de fier, toate cântecele pier”.

Comune fruntaşe sunt **Vama**, cu 3.931 locuitori, dintre care 2.704 români, 545 evrei, nemţi cam 500 şi 27 ruteni; **Dorna Candrenilor**, cu 2.600 locuitori, dintre care 1.968 români, evrei 268 şi 15 ruteni; **Stulpicanii**, care va avea, în scurt timp, o pretură, ceea ce-i un prilej nou pentru aşezarea străinilor, cu 1.904 locuitori, dintre care 1.413 români, 132 evrei şi 6 ruteni. O comună fruntaşă a districtului, care face cinste românilor din acele părţi, e **Fundul Moldovei**.

Siret, vechiul oraş moldovenesc, în care trăia, odată, breasla vestită a cojocarilor, e pierdut definitiv pentru români. Un mic procent mai vegetează pe la periferia oraşului, dar şi acesta va dispărea, din cauza ticăloşiilor lor şi a indiferenţei noastre, a tuturora. Din cei 7.614 locuitori, 3.093 sunt evrei, 1.566 nemţi, 1.882 ruteni şi 669 români. Liceul din Siret e un institut complet evreiesc.

Soarta românismului din Siret îi aşteaptă şi pe puţinii români din district, care vor cădea pradă slavismului, căci, pe lângă multele păcate pe care le avem, suferim şi de o completă lipsă de orientare. Tocmai acolo, unde sunt posturile cele mai expuse, locurile cele mai periclitate, se trimit oamenii cei mai slabi, cei mai lipsiţi de iniţiativă, acei care nu vor sau nu pot să înţeleagă rostul vremii. Duşmanii noştri însă trimit, în tocmai astfel de locuri, pe cei mai muncitori, pe cei mai intransigenţi dintre ei. Aş putea dovedi cu fapte şi nume că tocmai în acest district, cel mai periclitat, pe lângă Cernăuţi, domneşte, din punct de vedere naţional, cea mai mare destrăbălare, cea mai iresponsabilă nepăsare şi dezorientare. Pe românii bucovineni nu-i pasionează alte chestiuni decât chestiunile politice. O chestiune culturală a întregii ţări nu se cunoaşte. Societăţi de apărare naţională, la români, singurii care au de pierdut în această ţară, pe când toţi ceilalţi au de câştigat, nu există. O mână de nemţi, care trăiesc în satele lor ca în sânul lui Avram, au „Schutzvereine”; Rutenii au societăţi la fel, de asemenea, polonii, şi numai românii nu! Care societate românească din ţară, făcând abstracţie de „Şcoala Română”, care şi-a mărginit, în timpul

din urmă, activitatea la Suceava, se ocupă cu chestiunea şcolară, cea mai de seamă şi mai delicată chestiune care poate exista pentru un popor, care se află în situaţia românilor bucovineni? În care adunare politică s-a pus în discuţie această chestiune, vitală pentru românismul din Bucovina? Şi câte nu s-ar mai putea spune?! Aceste rele se simt, mai ales, în astfel de localităţi primejduite. Acolo de-abia se vede ce cumplită e dezorganizarea noastră...

Rădăuţul e aşezat în centrul Bucovinei româneşti şi în unul dintre cele mai puternice districte româneşti. Din cei 14.403 locuitori ai oraşului, 3.876 sunt români, între ei foarte multi gospodari cu stare, 4.894 evrei, 4.628 nemţi şi 494 ruteni. Ca centru de activitate naţională românească, Rădăuţul n-a avut, până în prezent, nici un rol sau numai un rol foarte puţin însemnat. Rădăuţul avea, în toate manifestările sale, un caracter pur german. Liceul din Rădăuţi, deşi aşezat într-o regiune cu o poporaţiune românească numeroasă şi bogată, e pur german (aşa l-au premeditat liderii români care l-au ctitorit, drept acces la marea cultură a Europei – n. n.) şi e frecventat de o minoritate disparentă de elevi români. O mişcare de regenerare s-a început şi sperăm că, în scurt timp, Rădăuţul va ajunge ceea ce trebuia să fie demult: un centru de activitate naţională românească. De la toamnă, vom avea, în locul şcolilor primare nemţeşti-româneşti, două şcoli, de câte 6 clase, curat naţionale, una de băieţi şi alta de fete; deasemenea, peste puţin, dacă nu la toamnă, vom avea prima clasă românească la liceul nemţesc de acolo.

Rădăuţul mai are o prăvălie românească, un internat de băieţi, o bancă şi o librărie, întemeiată de Reuniunea districtuală a învăţătorilor. Alte instituţiuni vor trebui înfiinţate. În acest district avem o serie de comune mari; cea mai mare este **Vicovul de Sus**, cu 6.892 locuitori, dintre care 6.177 români, 365 evrei şi 16 ruteni.

Suceava este, prin tradiţie, oraşul culturii româneşti din Bucovina. Vechea capitală modovenească are cel mai de frunte institut cultural al românilor bucovineni: Liceul greco-oriental, care a contribuit, în mod simţitor, la ridicarea unei clase de cărturari bucovineni. Şi alte instituţii de seamă, ca „Şcoala Română”, care a înfiinţat internatul („Vasile Cocârlă” – n. n.), librăria şi tipografia, apoi Societatea muzicală „Ciprian Porumbescu” îşi au sediul în Suceava. Vechea populaţie băştinaşă, meseriaşi şi comercianţi (majoritatea armeni – n. n.), a dispărut demult, neputând susţine concurenţa omorâtoare a evreilor imigraţi, care lucrau cu cele mai neiertate mijloace. Azi, abia mai vegetează, pe la periferia oraşului, rămăşiţele falnicei bogatei burghezimi de altădată. Chiar şi armenii, vestiţii negustori ai Moldovei, care aveau, în Suceava, un centru principal al lor, au dispărut, în mare parte, şi tot mai mult se întinde pecinginea străinismului. Pe toată strada principală a Sucevii nu

se mai află decât două sau trei case creştine.

Din cei 10.955 locuitori ai Sucevii, numai 2.780 sunt Români, pe când 4.229 sunt evrei, vreo 2.174 sunt nemţi şi 598 ruteni. Polonii, care sunt de-abia o mână de oameni, îşi au „Dom Polski" al lor, în capitala lui Ştefan. Românii, abia în anul din urmă, şi-au adus aminte că, pentru concentrarea activităţii lor, au nevoe de un adăpost propriu.

Dintre comunele fruntaşe ale districtului, amintim aici pe cea mai mare, Bosanci, cu o populaţie de 5.157 suflete, dintre care 4.658 români, 171 evrei şi 18 ruteni.

Storojineţul e, dintre oraşele care au încă o numeroasă poporaţiune ţărănească, aşezat într-un district în care se dă o luptă vehementă, deşi deocamdată latentă, între românism şi slavism. Storojineţul este lipsit şi de cele mai primitive instituţiuni naţionale. Afară de filiala „Şcolii Române" şi a „Societăţii Doamnelor române", societăţi prea mici şi prea slabe, spre a face faţă multelor cerinţe culturale ale districtului, nu s-a găsit că e de trebuinţă şi o altă societate pentru Storojineţ. Nici măcar o modestă casă naţională, unde să se adune oamenii la sfat, nu se află în Storojineţ. Nemţii, care vor fi, la un loc, vreo câteva sute, au ridicat, în Storojineţ, un palat naţional impunător, care costă vreo 140.000 coroane; românii, care sunt, în district, vreo 50.000, n-au nimic. Şi să nu se uite că acesta e districtul celor mai mulţi proprietari români! Storojineţul are o poporaţiune de 7.182 suflete; din aceştia, sunt 2.512 români, 2.612 evrei, 757 ruteni.

Centre mai însemnate, în district, sunt: **Banila-moldovenească**, care numire e mai mult o ironie, căci comuna e, cel puţin după statistica oficioasă, mai mult rusească, decât moldovenească; are vreo 4.806 locuitori, din care 1.374 sunt români, 2.071 ruteni şi 659 evrei. **Ciudeiul** are o poporaţiune de 2.594 locuitori, dintre ei, 1.706 români, 520 evrei şi 55 ruteni.

În părţile rutene, nu sunt centre de însemnătatea celor aşezate în sudul, estul sau centrul Bucovinei. **Vijniţa** este un târg pur evreiesc; din cei 4.490 locuitori ai oraşului, 3.997 sunt evrei şi 199 ruteni. Chiar inscripţiile străzilor sunt scrise, în acest nou Canaan, în evreieşte. E de mirare că tocmai în acest oraş a fost aşezat gimnaziul rutean, pe care guvernul austriac l-a dăruit rutenilor, ca despăgubire pentru ceea ce nu le poate da în Galiţia. **Vaşcăuţul** are 5.047 locuitori: 3.419 ruteni, 836 evrei şi un român. **Coţmanul**, cu un liceu rutean-nemţesc, frecventat mai ales de rutenii galiţieni, are 4.782 locuitori, între care 3.885 ruteni, 509 evrei şi chiar 7 români. **Zastavna**, cu 4.162 locuitori, dintre care 3.311 ruteni, 479 evrei, nu are nici un român. Şi în acest oraş se afla, pe la 1786, una din cele 6 şcoli naţionale româneşti din Bucovina!../ **Gt.** (***Viaţa Românească***, Anul IV, vol. 13, 6 iunie 1909, pp. 454-460).

1910: Mişcarea cooperativă la Românii din Bucovina. / Raportul dlui prof. George Tofan, membru în direcţiunea Centralei însoţirilor economice române din Bucovina, prezentat,în limba germană, Congresului internaţional cooperativ,de a 3 Septemvrie a. c. în Hamburg.

Bucovina, provincia etică a ţărilor austriece, între Rusia, România şi Ungaria, prezintă, din punct de vedere naţional, un amestec particular de popoare. În sudul şi mijlocul ţării, locuiesc Românii, poporul autohton al acestei provincii, ce a aparţinut, odinioară, Moldovei; în nord şi, amestecaţi cu Românii, sunt Rutenii; afară de aceştia, mai sunt, în ţară, Germani, Poloni, Maghiari şi, mai ales în oraşe, foarte mulţi ovrei (a şaptea parte a populaţiei totale), care formează, în unele oraşe, majoritatea relativă.

Până acum vreo 12 ani, n-a existat, în Bucovina, nici măcar umbra unei mişcări cooperative. Întreg comerţul şi traficul, precum şi mijlocirea creditului se aflau, în preponderanţă, în mâinile ovreilor, care considerau toate afacerile ca nişte privilegii ale lor, cu ajutorul cărora s-au îmbogăţit, ducând, totodată, poporaţia rurală la ruină.

Ar fi prematur a vorbi, deja de pe acum, despre o istorie a mişcării cooperative în Bucovina. Aceasta datează abia de pe la sfârşitul anilor ’90, încât nu poate aparţinea încă istoriei. În expunerile următoare, voim să schiţăm, numai pe scurt, dezvoltarea treptată a mişcării cooperative din Bucovina şi anume numai Ia Românii bucovineni, lăsând în grija reprezentanţilor celorlalte centrale, a centralelor însoţirilor economice germane şi rutene, să-şi prezinte separat rapoartele asupra însoţirilor lor.

Organizaţia cooperativă şi-a luat începutul, la Românii bucovineni, cu înfiinţarea însoţirilor de credit sistem Raiffeisen, a cărora scop principal a fost eliberarea poporului ţăran din mâinile uzurarilor, în a cărora stăpânire a ajuns. Primele casse raiffeiseniene, şase la număr, se înfiinţează, la Românii bucovineni, abia în anul 1898, va să zică într-un timp când, în ţările vestice, mişcarea cooperativă luase deja mare avânt şi avea deja o organizaţie puternică. Ele au avut a lupta, îndată, Ia început, cu mari greutăţi, având a învinge nu numai neîncrederea poporaţiei rurale, ci şi a cercurilor conducătoare. Nu mai puţin au avut să lupte cu contra-agitaţia înscenată de uzurarii şi băncile uzurare, ameninţate în existenţa lor. Din motivul acesta, mişcarea a reclamat multe jertfe şi a putut înainta numai încet.

O cauză pentru care cassele raiffeiseniene n-au putut da rezultate mai de seamă a fost şi lipsa capitalului de operaţie, şi a unei legături durabile cu un institut mai mare. O eră nouă pentru mişcarea cooperativă română din

Bucovina a început abia după ce a luat fiinţă ideea unui institut central al cooperativelor române.

Acest institut, „Centrala însoţirilor economice române din Bucovina", s-a înfiinţat în Martie 1903 şi şi-a început activitatea la 1 Iunie 1903. Scopul ei este, conform structurii particulare locale sociale şi economice a ţării, în prima linie a organiza, în mod unitar, însoţirile economice române, din comunele rurale, şi a le procură credit ieftin. Dar nici această centrală nu a împlinit, la început, aşteptările legate de ea, lipsindu-i o conducere energică şi conştientă.

Întreaga povară a primei organizări a purtat-o un singur om, Grigore Filimon, care, deşi ne-specialist în materie, s-a dedicat, cu trup şi suflet, organizării mişcării cooperative, şi al lui este, în prima linie, meritul că cassele raiffeiseniene s-au putut peste tot menţine, în acele vremuri agitate, din punct de vedere politic. O nouă eră a început, pentru mişcarea cooperativă română din Bucovina, cu ajungerea deputatului, din parlamentul central, Dr. Florea Lupu, în scaunul prezidial al Centralei, întâmplată la 28 Mai 1905.

Sub conducerea probată a acestui bărbat, primul specialist la cârma Centralei, institutul a început a înflori. Prima grijă a nou alesei direcţiuni a fost de a regula creditul însoţirilor. A iniţiat legături de afaceri cu institute mari financiare din Vest, procurând casselor raiffeiseniene credite însemnate şi deşteptând, prin măsura aceasta, băncile populare române la o nouă viaţă. Deja, în anul 1908, circulaţia totală s-a cifrat cu K 32.034.428, care, apoi, în 1909, s-a urcat la K 93.709.131. Centrala însoţirilor nu s-a restrâns, însă, numai la organizarea casselor raiffeiseniene, ci, după regularea creditului cooperativelor, s-a năzuit a îmbunătăţi situaţia economică a poporului ţăran. Spre scopul acesta, s-a înfiinţat, în sinul centralei, o secţie agricolă proprie, a căreia menire principală a fost de a exclude comerţul mijlocitor şi a aduce pe producători în legătură directă cu consumatorii.

În direcţia aceasta, s-a lucrat cu succes bun, mai ales pe următoarele terenuri:

1. Până acum câţiva ani, era în uz că comercianţii cumpărau, de la ţărani, cu preturi de batjocură, productele, pentru a le furniza, apoi, cu preţ bun, la magazinele militare de aprovizionare. Prin aceasta, producătorii erau simţitor păgubiţi. Cu ajutorul secţiei agricole a Centralei, s-a organizat vânzarea directă a singuraticelor producte, din partea producătorilor, la magazinele militare de aprovizionare. Încercările de la început au dat rezultate strălucite, încât furnizările pentru armată se fac, acum, aproape excluziv direct din partea producătorilor.

2. Pentru a combate uzura cu cerealele, Centrala a cumpărat o moară cu vapori, cu preţul de K 134.000, pentru ca aceasta să cumpere productele de la producători, să le macine, în regie proprie, şi apoi să vândă făina, cu

preţ moderat, la ţărani.

3. Pentru a combate uzura cu vitele şi, în parte, a micşora scumpetea alimentelor, Centrala a participat, în mod activ, la fondarea unei centrale pentru vite, în Viena, şi a înfiinţat cooperative speciale, care se ocupă excluziv cu transportul vitelor, direct în piaţa de vite. Rezultatele de până acum sunt foarte satisfăcătoare şi, deşi întreagă acţiunea se află încă în stadiul începutului, totuşi promite un viitor strălucit.

4. Este cunoscută lipsa de pământ în Bucovina. Pentru a micşora, măcar în parte, acest rău, s-au înfiinţat cooperative de arendare, care iau în arendă moşii de ale fondului religionar gr.-or. din Bucovina, dând astfel ţăranilor posibilitatea de a cultivă, fie şi parcele mai mici de pământ. Până în prezent, există în Bucovina 5 astfel de cooperative de arendare româneşti, care s-au validat foarte bine şi şi-au ajuns pe deplin scopul.

5. Dar pentru a delătura, în mod durabil, lipsa de pământ, au trebuit parcelate complexe mai mari de pământ la ţărani. Spre scopul acesta, Centrala a dat ţăranilor întreg sprijinul său, parte direct, parte indirect. Indirect, prin aceea că, la parcelarea a trei moşii, a acordat ţăranilor, prin cassele raiffeiseniene, împrumuturi însemnate. Direct, prin cumpărarea a două moşii, şi anume Pătrăuţi, cu 3.400 jugăre, cu preţul de K 1.560.000, şi Miiişăuţi, cu 315 jugăre, cu preţul de K 214.000. Moşiile acestea se vând, acum, parcelate şi cu preţuri moderate, la ţărani şi anume plăteşte cumpărătorul a treia parte a preţului de cumpărare, iar restul, în 10 rate, cu 6 % interese (dobândă – n. n.), parte la cassa raiffeiseniană locală, parte la Centrală. Aceasta a înfiinţat, pentru combaterea uzurii, cu mijloacele alimentare şi câteva cooperative de cumpărare şi vânzare. Acestea îşi acuiră capitalul de operaţie pe calea casselor raiffeiseniene, astfel că ele nu aparţin direct centralei noastre, ci numai prin mijlocirea casselor raiffeiseniene.

6. Bucovina are păduri foarte extinse, cu un areal de circa 450.000 hectare, care partea cea mai mare formează proprietatea fondului religionar gr.-or. din Bucovina, o instituţie creată pentru administrarea bunurilor aparţinătoare odinioară mănăstirilor româneşti şi confiscate de împăratul Iosif II. Exploatarea acestor păduri s-a aflat, până acum, aproape excluziv în mâni particulare, de regulă, evrei, care s-au îmbogăţit, pe socoteala fondului religionar şi a lucrătorilor. La aceste extinse exploatări de lemne sunt ocupaţi multe mii de lucrători, care au fost exploataţi, prea adeseori, fără nici un scrupul, plătindu-li-se simbria, în loc de bani, de regulă în mijloace alimentare şi alte mărfuri, de cele mai multe ori, în băuturi spirtoase şi alte asemenea. Pentru delăturarea acestor rele, s-au înfiinţat cooperative speciale pentru exploatări de păduri, care au luat în arendă, pe calea ofertelor pe mai mulţi ani, cele mai multe păduri ale fondului religionar, în scop de a le exploata. Cooperativele acestea s-au bucurat de întreg sprijinul Centralei. Înfiinţarea lor a provocat

o schimbare radicală a relaţiilor de câştig la muncitori. Anume, aceştia primesc, acum, o simbrie omenească, care li se plăteşte în bani gata şi nimic nu poate caracteriza mai bine această schimbare spre bine, decât faptul că, în circumscripţia unei singure judecătorii, procesele provenite din neînţelegeri între patroni şi lucrători, din cauza simbriei, s-au redus, într-un an, în 1909, cu circa 2.000.

7. Pentru a veni în ajutorul singuraticelor cooperative, la oferte etc., s-a înfiinţat o secţie specială, pentru vadii şi cauţiuni.

8. Afară de cooperativele amintite, Centrala a mai înfiinţat singuratice cooperative speciale, ca: o cooperativă a cojocarilor, una pentru industria lemnului etc.

Cu finele anului 1909, au aparţinut Centralei însoţirilor economice române din Bucovina 158 casse raiffeiseniene şi 4 casse sistem Schulze-Delitzsch, cu 26.095 membri şi un magazin central de mărfuri (adică un depozit – n. n.), cu 1447 membri. La conducerea cooperativelor iau parte preoţi, învăţători şi ţărani. Pentru propagarea spiritului cooperativ, în cercuri cât mai largi, Centrala aranjează, în fiecare an, cursuri speciale asupra cooperativelor şi foloaselor lor. Situaţia materială a Centralei o oglindesc următoarele date: părţi fundamentale: K 92.897, rezerve: K 17.002, depozite spre fructificare: K 415.813, profit net, pe 1909: K 14.815 (***Revista economică***, Anul XII, Nr. 42, 16 octombrie 1910).

1911: Noul mareşal al Bucovinei, Baronul Alexandru Hormuzachi. Majestatea Sa Împăratul a numit mareşal al ţării, pentru noua perioadă legislativă, pe Dr. Alexandru baron Hormuzachi, deputat în dieta ţării. Vestea aceasta, care a sosit, la Cernăuţi, sâmbătă seară, a fost primită, în toate cercurile şi păturile populaţiei, cu o vădită satisfacţie. Baronul Hormuzachi face parte din familia bine cunoscută a Hormuzăcheştilor, care şi-au câştigat, pentru dezrobirea politică a Bucovinei de jugul galiţian şi pentru trezirea naţională a Românilor bucovineni, merite netrecătoare. Membrii acestei familii au stat, decenii întregi, în fruntea vieţii politice şi naţionale a Românilor bucovineni, înaintaşii actualului mareşal al ţării au avut totdeauna partea leului. Ca bărbaţi politici, ca scriitori ori în fruntea societăţilor culturale, ei au luptat pentru promovarea intereselor neamului românesc din tară.

Baronul Alexandru Hormuzachi a fost, până la intrarea sa în politică, funcţionar la procuratura de finanţe. Pe atunci, a fost ales, de repetate ori, viceprezident al „Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina”, luând parte activă la acţiunile culturale ale Românilor bucovineni. În anul 1904, a fost ales, pentru prima dată, în dieta ţării, din curia proprietăţii mari. În

dietă, baronul Hormuzachi a fost, totdeauna, părtaş la acţiunile mai de seamă, care s-au petrecut în timpul de frământare al ultimei epoci politice. Aparţinând clubului proprietarilor mari, din fire conservativi, baronul Hormuzachi n-a accentuat însă, nicicând, prea mult această confesiune politică, ci a fost mai mult o natură împăciuitoare, mijlocind legătura dintre cele două grupări ale deputaţilor români: stânga extremă a democraţilor radicali şi dreapta conservatorilor. Cât de folositoare a fost această mijlocire, poate aprecia numai acela care nu uită importanţa reformelor realizate de ultima dietă şi care ştie că, împotriva unei opoziţii sistematice a grupului conservator, nu s-ar fi putut înfăptui niciuna din ele.

Activitatea dietei ar fi fost zdruncinată, de la începutul ei, şi urmarea ar fi fost un fiasco complet, care ar fi îndârjit la o luptă disperată elementele progresiste şi n-ar fi folosit nimic grupului conservator. Graţie spiritului de conciliere, dovedit de gruparea conservatoare, Românii s-au unit, la scurt timp după constituirea dietei, şi au putut, astfel, în armonie colabora la reformele menite să pună viaţa publică a tărişoarei noastre pe o bază nouă. Cunoscător temeinic al chestiunilor de la ordinea zilei, orator, deşi nu cu vervă, dar cu dar de convingere, temperament liniştit, baronul Hormuzachi se bucură de simpatii generale atât la Români, cât şi la celelalte naţiuni şi era predestinat pentru acest post plin de responsabilitate. Cunoscându-l ca român bun, ca parlamentar cu experienţă, ca bărbat cumpănit în judecata şi acţiunile sale, bucurându-se în toate cercurile de trecere deosebită, noi putem aştepta de la activitatea sa că va însemna o perioadă de succese pentru politica ţării şi îndeosebi pentru politica neamului. În speranţa aceasta, îl salutăm în fruntea administraţiei autonome a ţării şi dorim ca, sprijinit de toţi factorii chemaţi, să lucreze la prosperarea ţării şi a neamului din care face parte / „**Foaia Poporului**” (***Tribuna***, Anul XV, nr. 113, 25 mai / 7 iunie 1911, pp. 4, 5).

1912: Cum ne cunosc străinii. Dacă ne comparăm cu alte popoare, în privinţa aceasta, trebuie să constatăm că noi suntem prezentaţi de către străini într-o lumină foarte nefavorabilă, deoarece informaţiile lor despre neamul, cultura şi arta românească sunt insuficiente sau, de cele mai multe ori, tendenţioase. Străinii care vin să facă studii prin ţările noastre se opresc, pe o săptămână, în Bucureşti, petrec zilnic la „Capşa”, vizitează bibliotecile franţuzeşti ale boierilor şi, apoi, se întorc în ţara lor: francezii, încredinţaţi că România e a doua patrie a limbii şi culturii franceze, iar germanii convinşi că regatul de la Dunăre e un debuşeu excelent al industriei germane şi un satelit politic al Triplei Alianţe.

Capitaliştii străini privesc România ca un teren bun de exploatare şi tot astfel e prezentată şi de conferenţiarii străini din oraşele mari din lume, de câte ori vine vorba de statul românesc. E ca şi când ar vorbi de cutare stat african sau din America, bun numai de exploatat, de a face pe teritoriul lui lucrări industriale ori plantaţii – cu ajutorul sclavilor negri. Că are poporul acesta o cultură deosebită a lui, o artă naţională, un suflet creator, care nu seamănă cu al altor neamuri, de asta nu se interesează decât foarte puţini. Dar, dacă cei mai mulţi călători şi economişti străini ne cunosc aşa de unilateral şi aşa de insuficient, informaţiile ce le dă presa şi literatura străină despre noi, sunt în adevăr revoltătoare. Suntem priviţi printr-o prismă exclusiv iudaică, ştiind că aproape toată presa mondială e condusă de evrei, care grijesc ca la tot pasul să ne înnegrească şi să ne înjosească în faţa străinilor. Foiletoanele jurnalelor străine, cu pretenţia de a fi „literare", mişună de români criminali şi beţivi, de oameni extravaganţi ca în romanele lui Sherlock Holmes – să ne aducem aminte de drama lui Brociner, „Nunta din Văleni" –, care trăiesc într-un desfrâu revoltător. Infamiile scrise pe socoteala noastră sunt nenumărate ca şi autorii lor.

Pe cât de temerari sunt, însă, detractorii noştri, pe atât de optimişti şi nesuferiţi sunt vânătorii de medalii şi distincţii, care ne descriu într-o lumină romantică, ne exagerează calităţile la extrem, ne ridică în slăvi, şi toate acestea numai pentru că au avut fericirea să stea de vorbă, câteva minute, cu Majestatea Sa Regina României, care-i de tot binevoitoare cu orişice străin care-i cere o audienţă. Nesuferiţi ne sunt, însă, şi cei care ne înjură, dar şi acei care ne omoară cu laudele lor nedrepte. Adevărul acesta voim să-l vedem şi să-l auzim din partea străinilor, iar dacă nu vor să-l spună, atunci să ne cruţe cu platitudinile lor!

Bineveniţi vor fi, însă, toţi acei străini, care se apropie cu dragoste de noi, cu înţelegere pentru cultura şi sufletul nostru şi, de aceea, sunt drepţi în judecata lor. Un studiu temeinic, în limba germană, despre scriitorul Sadoveanu, scris de fostul profesor universitar din Cernăuţi, Mathias Friedwagner, acum la Universitatea din Frankfurt, sau altul, de acelaşi autor, despre „Cântecul românesc", conferinţele profesorului I. Urban-Jarnik, din Praga, sau novelele scriitorilor români, traduse în nemţeşte de către regretatul filo-român Kramerius – ceh de origine –, comunicările interesante ale dlui M. Montandon, în „Mercure de France", despre literatura românească, ale dlui Benedetto de Luca, în ziarele şi revistele italiene etc., sunt contribuţii cu mult mai serioase la răspândirea literaturii româneşti şi a cunoştinţelor despre neamul nostru, decât toate articolele ocazionale, pline de laude searbăde la adresa noastră. În urma acestor lucrări conştiincioase, nu numai noi, ci şi străinii vor profita.

În raport cu fraţii lor din regat, ardelenii şi bucovinenii sunt descrişi într-un mod şi mai nedrept şi înjositor, de către duşmanii lor etnici, ungurii şi rutenii, care nu se sfiiesc, cu toate acestea, să prezinte, la toate expoziţiile internaţionale de artă casnică, lucruri româneşti, dându-le drept ale lor. Într-o privinţă, suntem şi noi de vină, ba încă într-un grad foarte mare: prea ne lăsăm ca străinii să scrie despre noi, fără ca să lucrăm înşine. N-avem reviste şi ziare româneşti, scrise în limbi străine, ca să ne apărăm cauza şi cultura noastră cu mai mult succes. Dispunem noi, de exemplu, de reviste ca „Revue d'Hongrie" a ungurilor, ca „Ukrainische Rundschau" a rutenilor etc.? Revistele noastre de acest fel, de exemplu „Rumänische Revue" a dlui Diaconovich şi „Revue de Roumanie" a dlui V. Arion, au dispărut, ca să facă loc unei publicaţii slabe, scrisă de Macedonsky şi Caion în limba franceză. Până nu de mult, chiar şi istoria noastră naţională era un fel de „terra incognita" pentru străini, azi, însă, după ce avem o istorie a românilor de dl Xenopol, în limba franceză, una de dl Iorga, în limba germană, şi alta, tot de domnia sa, în cea italiană, putem zice că stăm chiar foarte bine în privinţa aceasta. Un pas spre mai bine sunt, desigur, şi seminarele de limba şi literatura noastră, pe care le susţine statul românesc, la universităţile din Viena, din Lipsca, din Berlin şi, înainte de câteva luni, la Paris.

În timpul din urmă, e o tendinţă tot mai vădită de a repara greşelile din trecut, de a ieşi din apatia în care zăcuseră antecesorii noştri. Azi, un savant de talia lui Xenopol ţine cursuri la Sorbona, doamna Bacaloglu ţine conferinţe despre români prin oraşele Italiei, părintele Lucaciu rosteşte, la congresul raselor din Londra, o importantă conferinţă despre neamul şi trecutul nostru, domnişoarei Văcărescu, membră a Institutului Franţei, i se joacă, la opera din Paris, o operă românească, „Cobzarul", iar în Viena, la toate balurile elitei, costumul şi jocul românesc e căutat, dându-i-se întâietate faţă de ale străinilor. De aceea, n-am putut decât să ne bucurăm, când am cetit, în jurnalele străine, că zilele acestea, la Viena, cu ocazia unui concurs de cântece poporale ale tuturor popoarelor din monarhia noastră – un fel de „Musikwoche" – va fi reprezentat, cu demnitate, şi cântecul românesc, printr-o compoziţie a dlui Gheorghe Dima, „Mândruliţă de demult". Sperăm că, alături de stridentele sunete ale ceardaşului unguresc şi alături de jalnicele cântece ale slavilor, cântecul românesc, cu toate particularităţile sale distinse, va fi un testimoniu ales şi nobil al artei noastre româneşti, o bucată ruptă din sufletul nostru (**Ion Grămadă**, în ***Românul***, Anul II, nr. 126 din 9/22 iunie 1912).

1912: Atentat contra profesorului Mocrenschi. O întâmplare, care a zguduit adânc populaţia oraşului Suceava, s-a petrecut ieri, în următoarele împrejurări: Elevul Vichenti Greciuc, din clasa a 5-a a gimnaziului superior din Suceava, a tras, în timpul când profesorul Grigore Mocrenschi îl examina, trei focuri de revolver asupra acestuia, cu intenţia de a-l omorî. Gloanţele au nimerit, însă, în mâna stângă și în umărul drept, producându-i leziuni care nu-i amenință viaţa. Profesorul, rănit fiind, s-a refugiat, în grabă, în camera profesorilor, pentru a anunţa pe directorul gimnaziului, dl Procopovici, de cele întâmplate. În acest timp, atentatorul Greciuc şi-a descărcat un glonte în tâmpla stângă.

Elevii din clasă fură apucaţi de groază şi nu cutezau să intervină, pentru a-l opri pe Greciuc de la fapta sa. Autorităţile, fiind alarmate, au sosit în grabă, dispunând transportarea profesorului rănit la spital. Atentatorul sinucigaş Greciuc a murit imediat. În urma acestui nenorocit caz, întreaga clasă a fost supusă unui interogatoriu. Nici un elev, însă, nu poate da vreo informaţiune dacă atentatul a fost săvârşit cu premeditare. Cauza acestei drame se pare a fi profesorul, care se purta foarte riguros faţă de Greciuc.

Nemulţumirea elevilor de gimnaziu se manifestă cam des, aici, în contra unor profesori. Aşa, acum câtva timp, un profesor din Cernăuţi a primit un colet poştal, conţinând o bombă de dinamită. Deschizând, cu precauţiune, pachetul, profesorul a examinat, cu de-amănuntul, conţinutul şi a rămas înlemnit că se află în faţa unui aşa de teribil material. Acestei precauţiuni îi datoreşte profesorul viaţa. Luăm la cunoştinţă cu durere în suflet cele ce se petrec la gimnaziul din Cernăuţi. Avem, însă, speranţa că fraţii noştrii vor şti să pună capăt acestor stări de lucruri, care au făcut pe elevi să recurgă la mijloace disperate, iar profesorilor li s-a pus viaţa în primejdie (***Românul***, Anul II, Nr. 8, miercuri 11/24 ianuarie 1912).

*

Sărmana noastră Bucovină! Departe a ajuns! Vrei, odată, să iei condeiul în mână şi să scrii ceva din viaţa de aici, te pui şi scrii şi, apoi, dacă reciteşti ceea ce ai scris, deodată te trezeşti că din pană ţi-a ieşit o cronică scandaloasă. Numai de bine nu auzi.

În corespondenţele mele anterioare, am scris despre tâlhăriile democratice şi despre subjugarea totală a presei locale şi, astăzi, cu durere trebuie să tratez un capitol nou, şi anume să aduc o pildă de tot faină si frumoasă de pedagogie modernă, cum se îndeletniceşte ea la gimnaziul din Suceava.

Acest gimnaziu, până nu demult, a fost singurul gimnaziu românesc în

toată Bucovina. La început, au servit la el profesori străini, care au prigonit, din gros, elementul românesc. După aceea, însă, fură, cu timpul, înlocuiţi de profesori români. Aceştia îşi dădeau, acum, toată silinţa să ridice mereu inteligenţa românească din ţară, crescând o generaţie nouă, care să fie contrabalanţă pentru străinii ce au cucerit ţara. Da, aşa era pe atunci, când erau activi încă profesorii cei vechi, bunii bătrâni, care parte nu mai sunt în viaţă, parte, din cauza bătrâneţilor, au trebuit să se retragă, spre durerea elevilor. Cu retragerea acestor profesori s-a finit şi epoca pedagogiei vechi, al cărei caracter era creşterea serioasă, ştiinţifică şi morală, îmbinată cu dragoste părintească pentru elev. De acolo vine faptul că noi, foştii elevi ai acestor buni bătrâni, şi astăzi, cu iubire fiiască şi respect gândim la foştii noştri profesori şi ne simţim pururea ca şi când am fi, mai departe, învăţăceii acestor bărbaţi vrednici.

Astăzi e cu totul altfel. Au venit, vezi Doamne, pedagogi din lumea nouă, cu idei moderne, cu reforme peste reforme, una mai genială decât alta, dar, lucrul de căpetenie, creşterea inimii şi a caracterului, care se poate câştiga numai prin o purtare părintească faţă de elev, zic lucrul de căpetenie s-a uitat cu totul. Aşa pedagogii moderni au introdus, în Suceava, sportul, în cea mai extinsă măsură, încât în adevăr nu poţi pricepe de unde mai au vreme elevii să înveţe ceva din obiectele prescrise pentru învăţământul ordinar, după ce, ziulica întreagă, aleargă pe cele dealuri şi văi, ba cu „Rodel”, ba cu dracul, ba cu tatăl său. Aceste sporturi toate n-au satisfăcut postulatelor „pedagogiei moderne”, de aceea s-a născocit un sport mai cu coarne, anume tragerea la ţintă cu puşca de foc. Că acest sport este cu totul de prisos, la un institut de creştere, care produce aproape exclusiv numai teologi, jurişti, medicinişti şi filosofi, iar numai în parte minimală militari, la aceasta pedagogia modernă nu s-a gândit, ba nici nu s-a gândit nici măcar la aceea că elevii, la acest sport, se joacă nu numai cu puşca, ci şi cu viaţa. Nu o doresc, dar mă tem foarte că, peste scurt timp, se va întâmpla vreo nenorocire, şi apoi cine va răspunde?

Dar ce să vezi! Nici măcar acest sport destul de gogonat n-a putut să mulţumească „pedagogia modernă”! Deci, reprezentanţii acestei direcţii de creştere hipermodernă s-au pus pe gânduri şi au gândit, şi gândit, şi gândit, nu şagă, până ce celor două lumini dintre ei, profesorilor Burduhos şi Antonovici, le-a trăznit o idee nouă prin cap, o idee înaintea căreia Comenius, Pestalozi şi toţi pedagogii vestiţi din lume s-ar băga în pământ de ruşine! Anume, amândoi pedagogii moderni, sus numiţi, s-au hotărât să pună capac reformelor şi să introducă, în gimnaziu... duelul! A fost mare discuţie şi ceartă, în corpul profesoral din Suceava, dar introducerea duelului n-a reuşit, se vede, pentru că, în acel corp didactic, se află încă prea mulţi pedagogi retrograzi, care le-au stricat hazul acestor doi pedagogi, smântânei pedagogiei moderne!

Dar gimnaziul din Suceava a căpătat, nu de mult, şi un catihet nou. Acesta, văzând atâta râvnă la pedagogia modernă, n-a putut să rămână şi el

în urmă şi, deci, şi-a frământat lung creerii, ce să înceapă. Şi iată rezultatul acestei clociri: să se uniformizeze elevii gimnaziului din Suceava! Straie albastre, bumbi de aur, comanac englezesc sau turcesc – nu ştiu, e greu de cunoscut. Până acum, fiecare elev se purta îmbrăcat cum putea: majoritatea elevilor, fiind de la ţară, poartă haine româneşti ţărăneşti, ceea ce foarte mult uşurează părinţilor, adesea foarte săraci, să-şi trimită copiii la şcoală, deoarece hainele produse de industria casnică sunt, pe cât de trainice, pe atât de ieftine, ba pe ţărani aproape nu-i costă nimic. Acum, însă, era cât pe ce să se schimbe treaba, căci, introducându-se acea uniformă şugubeaţă, ţăranii ar fi fost nevoţi să se bage în datorii, de dragul catihetului, sau să nu trimită deloc copii la şcoală. Însă, mulţumită lui Dumnezeu, uniforma a păţit-o, ca şi duelul sus pomenit: astăzi mai poartă uniformă numai fiul catihetului şi... doi evrei!

Dar trebuie să mai amintesc încă un truc „pedagogic" memorabil. În despărţiturile româneşti, crescând numărul elevilor, pe zi ce merge, de la o vreme clasele trebuiră împărţite. La început, alfabetul servea ca normă pentru împărţire, aşa, bună-ooară, o despărţitură cuprindea elevii cu iniţialele numelui A-L, iar a doua, pe cei cu iniţialele M-Z. Acuma, însă, s-a introdus altă normă: împărţirea după feciori de domn şi feciori de ţăran. Cine a venit la această idee genială nu ştiu, atâta numai pot constata că începutul datează cam de atunci, de când catihetul din Suceava a devenit nobil de valea Uței!

Pe vremea mea, când studiam în Suceava, era cu totul altfel. Atunci nu ştiam ce era fecior de domn ori de ţăran. Eu însumi, ca fecior de ţăran, locuiam, în gazdă, la un loc cu un fecior de preot, care, în studiu, era cu doi ani înaintea mea. El era de la munte şi avea sprijin de acasă, eu eram de la ţară şi n-aveam nimic, deci trebuia să mă susţin cu lecţii. El nu avea nevoie de lecţii și, de aceea, lucra cu atât mai intens ale sale pentru şcoală. Seara, când mă vedea obosit de munca pentru pâinea zilnică şi înţelegea că trebuie să mai lucru și pentru şcoală, îndată se aşeza lângă mine şi, peste scurt timp, mă trezeam pregătit, pe mâine, pentru şcoală. Aşa, eu, feciorul de mojic, aveam instructor de casă gratuit pe un fecior pe popă! Dar de câte ori n-am mâncat din blidul lui, când întârziau părinţii să-mi aducă mâncarea de acasă! Astăzi, amândoi suntem persoane cu stare şi, deşi locuim în depărtare, fiecare cu grijile familiei sale, totuşi căutăm să ne întâlnim, măcar de vreo două ori pe an, ca să ne reamintim viaţa cea frumoasă, ce am dus-o, odinioară, fiind copii. Aşa era pe vremurile acelea şi, de aceea, nu e de mirare că, până astăzi, nimenea nu m-a putut îndupleca să mă asociez partidului democrat provizoriu, să nu fiu rău înţeles, căci, la noi, cuvântul „provizoriu" are două sensuri, şi anume: 1) provizoriu, adică nu definitiv, cum, bunăoară, este George Tofan, care va fi provizoriu în vecii vecilor, Amin!; 2) provizoriu, adică cel care ia provizii pentru toate, cum, bunăoară, corifeii democraţilor, Florea Lupu şi Aurel cavaler de Onciul, care, până acum, au luat provizii cu sutele de mii.

Până acum, am vorbit, aşa-zicând, de „paedagogia extra muros”, care, la drept zis, fiind numai o donquijoterie, n-ar cauza elevilor altă daună, decât numai că i-ar împiedica să se ocupe mai intens cu obiectele şcolare, pierzându-se timpul pe cele văi şi dealuri. Dar vine alt soi de pedagogie modernă, pe care voim să o numim „paedagogia intra muros”, şi aceasta este direct periculoasă, atât pentru elev, cât şi pentru profesor. Norma acestui soi de pedagogie este şicanarea până la sânge, şi în Suceava sunt, acuma, o mulţime de pedagogi, care sunt însufleţiţi pentru această metodă. Cel mai terorist dintre toţi este actual vestitul Mocrenschi. Acesta este abia de un semestru numit profesor la Suceava. Studiile şi le-a făcut în Cernăuţi, fiind membru „activ” şi „zelos” al societăţii bătăuşe „Bucovina”. Cu ciupiță roşie şi ţigla (Bratspieß) în mână, întru bătăi veşnice, beţii etc., nobilul Mocrenschi şi-a cultivat inima taman cum trebuie pentru metoda pedagogică teroristă. După ce a mai dăinuit, pe la unele gimnazii, cu groaza băeţilor, în fine a ajuns la Suceava, unde s-a excelat tocmai în 16 ianuarie 1912 stil nou, cu un efect pedagogic care va rămâne o pată de sânge neştearsă în istoria gimnaziului din Suceava. Iată ce a fost:

De când a venit Mocrenschi la Suceava, s-a pus pe şicanare sistematică, neîncetând nici măcar un moment. îndată la început se iscă o revoltă între elevi. aceasta însă fu suprimată, fără ca Mocrenschi în urma să-şi schimbe tactica. În preseară anului nou 1912, căzură chiar câteva împuşcături, prin fereastră, în locuinţa lui Mocrenschi, care, din norocire, rămase nevătămat. Însă Mocrenschi rămase tot Mocrenschi. Şicanele sale deveniră din ce în ce tot mai acute, până ce, în 16 ianuarie, se întâmplă catastrofa, şi anume aşa: între elevii din clasa a V-a, despărțitura română, era şi un elev, cu numele Vichenti Greciuc, un băiat sârguincios şi blând ca o copilă, după mărturia celorlalţi profesori ai săi. De acasă, era copil de ţăran, fiul unei văduve sărmane ca vai de ea. Băiatul era conştient că, odată, va trebui şi el să fie sprijnul mamei sale şi de aceea, se sârguia, din răsputeri, să ajungă la o bucăţică de pâine. Dar, trudă zadarnică!

Vine Mocrenschi şi iarăşi Mocrenschi! Se pune pedagogul, numaidecât, pe aceea, să rupă gâtul băiatului şi mi ţi-l şicanează, încontinuu, cu o consecvuenţă vrednică de un lucru mai bun. Băiatul, cu blândeţea lui, a răbdat toate şicanele, cugetând că se vor întoarce spre bine. Dar s-a înşelat. Semestrul este, acum, spre sfârşit şi Mocrenschi avea să-i dea ultima lovitură lui Vichenti Greciuc şi, aşa, să-i facă imposibil să urmeze mai departe studiile gimnaziale. Vezi Doamne, şi un vierme se zvârcoleşte, dacă îl calci, necum un om! Aşa şi băiatul, în fine, s-a revoltat! În ziua sus pemenită, Mocrenschi avea să-şi desvolte talentele pedagogice, în clasa a V-a, la ora dintre 12 și 1, ora de matematică. Îndată, la începutul orei, elevul Vichenti Greciuc ceru permisiunea să iasă din clasă. Mocrenschi îi încuviinţă; iar băiatul ieşi şi se întoarse, chiar îndată, înapoi, cu o scrisoare închisă, neadresată, în mână.

Această scrisoare o dădu lui Mocrenschi, zicând, că e de la profesorul V. M., şi stătu înaintea catedrei.

Pe când Mocrenschi deschidea scrisoarea, ca să o citească, Vichenti Greciuc scoase un revolver şi trase cinci focuri asupra lui Mocrenschi, care, uşor vulnerat, fugi în cancelaria directorului. Îndată după fuga profesorului, băiatul puse revolverul la tâmplă şi, cu ultimul glonte, îşi spulberă creierii. Se născu o mare panică în gimnaziu. Îndată veniră mai mulţi medici şi orânduiră transportarea elevului la spital. Pe drum, către spital, muri Vichenti Greciuc. Se înţelege că această întâmplare produse o senzaţie grozavă. Simpatiile întregii lumi, aduse la expresie şi în ziarele locale, au fost şi sunt pe partea victimei. Dar martirul, nici după moarte, nu avu odihnă, ci şi acum urmară şicane, din partea direcţiunii. Anume, textul anunţului funebru al colegilor defunctului fu confiscat, supus unei cenzuri aspre şi redactat literal de către direcţiunea gimnazială. Îţi vine a crede că gimnaziul din Suceava este sfânta mămucă Rusia, iar directorul este ţarul, tătucul tuturor ruşilor pravoslavnici!

A doua şicană: rămăşiţele victimei aveau să fie transportate, pe strada principală, pe lângă Tribunal, ca să fie duse în locul natal al defunctului, unde aveau să fie depuse spre odihna veșnică. Se adunară colegii răposatului şi o mulţime de popor, ca să privească la cortegiul funebru. Atunci, tătucul tuturor ruşilor pravoslavnici, temându-se ca sfânta mămucă Rusia să nu facă revoluţie, poate chiar cu bombe de dinamită, lucră într-acolo ca acel conduct funebru să ia, de la spital, alt drum, anume peste câmpuri, înconjurând orașul, şi așa făcând un drum îndoit, până la locul natal al victimei. Şi aceasta s-a întâmplat în 18 ianuarie 1912, într-o zi când, la noi, temperatura arăta 20 grade Celsius! Întocmai, o temperatură muscălească! Oare n-am dreptate, dacă spun că ne aflăm în zodia muscalului?

Inspectorul şcolar român al ţării, imediat ce a aflat despre catastrofă, a plecat la Suceava şi a îndrumat o cercetare disciplinară severă, la care vor fi audiaţi atât profesorii, cât şi elevii. Ştiu bine că, la această ocazie, se vor descoperi lucruri destul de frumoase şi de încântătoare la gimnaziul din Suceava. Dar acuma este ocazia să se asaneze acele neajunsuri atât de funeste, care corup generaţii întregi. Pedagogi ca Mocrenschi trebuie, o dată pentru totdeauna, eliminaţi din corpurile didactice ale şcolilor noastre şi, de aceea, aşteptăm ca inspectorul ţării să procedeze cu rigoarea cuvenită la cercetarea disciplinară, iar consiliul şcolar al ţării îl va alunga peste hotare pe acel tiran blestemat, crescut în şcoala societăţii ultrademocrate studenţeşti „Bucovina", care are, între membrii ei onorari, şi nişte tâlhari vrednici de puşcărie, cum e Florea Lupu şi Aurel cavaler de Onciul.

Acum, încă un cuvânt serios, către directorul gimnaziului din Suceava! Toată lumea ştie că acest gimnaziu odinioară a fost o mostră vrednică de imitat, sub conducerea mult regretatului director Ștefan de Repta. După retragerea sa,

veni un director, drept că român bun, dar slăbănog, şi atunci începu anarhia. Acel director se retrase, după scurt timp, în urma bolii sale, şi era de aşteptat că noul director va restabili timpurile de aur, de sub Ștefan de Repta. Ţi-ai găsit! Astăzi e şi mai rău, decât sub directorul intermediar! Actualul director se teme şi de umbra sa. Dacă se întâmplă ceva în corpul didactic – şi acolo se întâmplă foarte multe ce n-ar trebui să se întâmple – directorul pe toate le muşamalizează, în loc să se străduiască pentru îndreptarea răului. El se teme că autorităţile superioare vor pune vina pe el, dacă va fi tras la răspundere vreunul dintre profesori. El crede că, atunci, autorităţile superioare îl vor ţine de un conducător rău, sub care se întâmplă neajunsuri, iar pe de altă parte, se teme de fiecare supleant, ca să nu-l denunţe cumva. De aceea, acea destrăbălare totală, la gimnazul din Suceava!

Ştiu că directorul va obiecta că acel gimnaziu, având cred că vreo 24 de clase, este, aşa zicând, un gimnaziu triplu şi, de aceea, conducerea sa cere o muncă uriaşă. Bine! Însă, dacă cineva nu se simte apt să presteze acea muncă, atunci să nu se apuce de ea! Să nu sărute toate pragurile şi tălpile cinovnicilor, ca să ajungă director, şi apoi să lase ca să se întâmple aşa nişte grozăvii sub conducerea sa! Directorul unui gimnaziu trebuie să fie un apărător de granit al institutului său, să-l scutească de atacuri de sus şi de jos! Aşa era Ștefan de Repta! Astăzi, dacă guvernul ar porunci introducerea limbii ucraine în gimnaziul din Suceava, directorul îndată ar face-o! Un cuvânt prin telefon ar ajunge! Directorul îndată ar grăbi la telefon, s-ar închina adânc, căci aşa o face, când vorbeşte, prin telefon, cu autorităţile din Cernăuţi şi, apoi, îndată ar da ucaz să se vorbească ruseşte în gimnaziu. Aşa o figură este directorul actual! Vai de gimnaziul din Suceava! Dacă va merge aşa mai departe, se duce de râpă! Aici e o pildă eclatantă pentru ceea ce înseamnă o conducere rea. Cine nu ştie conduce să nu se prindă la aşa un lucru plin de răspundere! „Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat", zice Sfântul Apostol Paul, dar el nu-şi gândeşte, sub „episcopat", o sinecură cu multă cinste, multe parale şi puţină muncă, ci un oficiu greu, plin de răspundere, care cere o muncă uriaşă, curaj, prudenţă, cumpătare, pe scurt – toate virtuţile pe care trebuie să le aibă un general iscusit!

Directorul din Suceava a ajuns la acel „episcopat"; bine, deci, că și-a satisfăcut ambiţiei sale! Acum, însă, dacă este el un om conştiincios, trebuie să purceadă astfel: sau cu mână de fier să prindă cârma gimnaziului şi să-l aducă la acea înflorire, în care era sub Ștefan de Repta sau, dacă vede că are mâini de ceară, să lase cârma altuia mai destoinic, să grăbească la telefon, să se închine adânc şi să vorbească spre Cernăuţi: „Domnilor, văd că nu pot, văd că nu merge; deci, având eu, acuma, anii de serviciu pe deplin, vă rog să-mi daţi pensia cuvenită şi să vă căutaţi pe altul!". Dacă directorul are numai un pic de simţ al onoarei în sine, aşteptăm că el aceasta va face-o, cât de curând,

şi aşa îşi va salva cinstea înaintea lumii şi va rămâne, şi mai departe, acel profesor iubit de toţi eleviii săi, „Domnul” cel bun ca un tată!

Sfârşesc cu cuvintele: Dumnezeu să-l ierte pe Vichenti Greciuc şi să dea ca el să nu fi căzut degeaba ca jertfă! / **Cornelius a Lapide** (***Românul***, Anul II, Nr. 8, miercuri 11/24 ianuarie 1912).

*

Tragedia din Suceava. Nu spusesem cândva că Suceava a devenit, de un timp, celebră? Mai ales aşa va şti întreaga lume că există, şi acolo, un liceu român. Niciodată, de când există acest institut, nu s-au petrecut fapte de necrezut, ca în anul acesta. Recapitulăm: Greva abiturienţilor, uniformizarea elevilor şi atentatul unui elev. Ca fulgerul s-a răspândit, pretutindeni, groaznica întâmplare. Ziarele cotidiane nu mai sfârşesc cu interviurile şi detaliile corespondenţilor lor. Dar, îndeosebi, domneşte în Suceava o panică deosebită, din cauza accidentului petrecut cu câteva zile înainte.

E vorba de elevul de liceu al clasei a V-a, Vichenti Greciuc, care a tras cinci focuri de revolver asupra profesorului său de matematică, Grigori Mocrenschi, în clasă, în prezenţa colegilor săi, şi s-a sinucis, apoi. În jurul acestei întâmplări nemaipomenite, s-au născut legende întregi. După informaţii pozitive, primite din sursă sigură, s-au petrecut lucrurile astfel: de la 12, la 1, erau matematicile, în clasa a V-a. Profesorul cu pricina intrase, imediat după semnul clopoţelului, înlăuntru. Îndată părăsi silitorul elev Greciuc, cu învoirea profesorului său, clasa. După câteva minute, se întoarse, cu un plic în mână, pe care-l dădu profesorului, ca din partea dirigintelui clasei. Pe când desfăcea profesorul Mocrenschi plicul, scoase Greciuc, din buzunar, revolverul şi ţinti asupra profesorului, care se afla la depărtare de câţiva paşi. Dintre cele cinci împuşcături, nimeriră pe profesor una în mâna stângă, iar alta, în umărul stâng. Un plumb se opri în carnetul din partea inimii, iar altul, în fierul de la brăţele. Al cincilea foc nu avu nici un efect. Numai prin minune a scăpat, deci, profesorul cu viaţă, reuşind să iasă, în grabă, pe uşă.

A urmat încă o detunătură de revolver şi Greciuc zăcea într-un lac de sânge. Ultimele sale cuvinte au fost: „Ora răsplătirii a sosit”. Imediat, s-a înştiinţat poliţia, consiliul şcolar, tribunalul şi prefectura. Din partea acestor autorităţi au început cercetările cele mai riguroase contra profesorului Mocrenschi, fiind ascultaţi profesori şi elevii. Cauza acestui atentat pare să fi fost stricteţea exagerată a profesorului faţă de elevii săi. Greciuc, fiul unei văduve din Mitoc (districtul Suceava), era un băiat sârguincios şi foarte plăcut colegilor săi. Corpul defunctului a fost înmormântat în satul său natal, până unde l-au însoţit mulţi studenţi. Dormi în pace, fiu al cruntei soarte!

*

Ca şi în anii trecuţi, s-a săvârşit, şi acum, sfinţirea apelor, cu mare pompă, în Cernăuţi. După serviciul divin, celebrat de Excelența Sa mitropolitul dr. Vladimir de Repta, împreună cu clerul mitropolitan, s-a format o impozantă procesiune, care s-a dus la locul sfinţirii. Era ger cumplit afară, dar pe stradă se mişca multă lume. Trei coruri au cântat imnuri religioase, atât la mers, cât şi la întors. Şi de astă dată, am admirat vioiciunea mitropolitului, care, deşi a trecut de 70 de ani, păşeşte bărbăteste, ca un bărbat căruia bătrâneţa nu-i pregăteşte nici o greutate. Nu e lucru uşor de a sta, jumătate de zi, în picioare.

Contele de Meran, care a sosit în Cernăuți, a asistat şi dânsul la serbare. Desigur că-i vor fi părut curioase datinile noastre. Dânsul era obișnuit să vadă cortegii compuse din germani blonzi, din pitorescul Tirol.

*

Adeseori, s-au plâns foile bucovinene despre faptul cum ştie „Tribuna" să informeze publicul cetitor. Mai ales, din Bucovina primeşte, pe lângă unele corespondenţe bune, şi lucruri oribile. Nu ştii cine poartă vina. Respectivul corespondent, care nu-şi face datoria conştiincios, sau redactorul, care nu-şi dă seama de ceea ce se scrie în ziarul său. Citind unele lucruri, izbucneşte în hohote de râs, fiindcă nu corespund realităţii. Citesc, de exemplu, în numărul 4, pagina 7, următoarea notiţă:

„**Atentatul unui elev**. Din Suceava, se telegrafiază ziarelor ungureşti că un elev de pe clasa a V-a gimnazială (admiraţi frumoasa şi plastica limbii literare! Aşa-i că-i zice bine? –Nota Autorului), cu numele Gorcim (numele nu importă; faptul ca atare e însemnat. Să-i zicem, însă, greşeală de tipar – N. A.) a împuşcat asupra prof. de matematici (trebuie să fi fost un savant, dacă era profesorul unor matematici. E, orişicum, o deosebire între matematice și „matematici". Nu? – N. A.) Makusaski (Dar asta ce o fi? Fie greşeală de tipar! – N. Aut.), care a tratat rău cu el (Se vede că s-au sfădit matematicii între olaltă – N. A.). Pe urmă s-a sinucis. Profesorul a murit şi el în spital (Dar dacă trăieşte poate? – N. Aut.).

S-a terminat cu toate. Despre negrii din Africa s-ar scrie mai bine şi mai exact, decât despre fraţii din Bucovina. Comparaţi lucrurile din fruntea corespondenţei, expuse de mine, cu fantastica notiţă a „Tribunei" şi cred că nu va îndrăzni nimeni să-mi arunce vreun cuvânt greu în faţă. Rog, pe viitor, pe „Tribuna" să redacteze mai precis ştirile din Bucovina. Atâta, pentru cei ce iubesc adevărul (***Românul***, Anul II, Nr. 10, miercuri 13/26 ianuarie 1912).

1912: Noul şef al Bucovinei. Citim, în ziarul „Viaţa Nouă” din Cernăuţi, că Majestatea Sa Monarhul a numit pe contele dr. Rudolf de Meran şef al Bucovinei. Contele dr. Rudof de Meran s-a născut la Graz, în 9 decembrie 1872, şi este fiul contelui Franz de Meran, care era fiul arhiducelui Ioan, frate al împăratului Franz, bunicul Majestăţii Sale Împăratului. Străbunicul comun a fost împăratul Leopold al II-lea, fiul împărătesei Maria Theresia. Arhiducele Ioan luase, în 1827, în căsătorie morganatică pe fiica maestrului poştal Plochl. Ea a primit, în 1834, rangul de baroneasă, iar în 1844, rangul de contesă de Meran. Contele dr. Rudolf de Meran a servit la guvernul din Innsbruck, apoi din Brün, în 1900 a devenit vice-secretar în ministeriul de interne, în 1904, prefect la Judenburg, de unde a trecut, la 1908, consilier al locotenenţei din Tirol, apoi şef al prefecturii din Bregenz. El nu este căsătorit (***Românul***, Anul II, Nr. 3, miercuri 4/17 ianuarie 1912).

1912. Prima victimă a gerului. Şezătoarea literar-muzicală a Cabinetului „Stânca” din Roşa. Moartea arhimandritului mitrofor Calinescu. S-a înăsprit vremea. De un timp, încoace, gerul ţine întruna. Argintul viu din termometru circulă, de la 18, până la 22, şi retur. Dar totuşi, e astel mai bine ca înainte, când negura şi noroiul te opreau să stai în casă. Acuma, măcar ştii că e iarnă...

Îl cunoşteau toţi. Era un oaspe cunoscut al tuturor cafenelelor. Îl întâlneai veşnic râzând şi-ţi cerea numai un ban: „Nur einen Heller bitte ich!”, era vorba lui. Cine era acest curios om? Un nebun, care nu făcea nimănui nimica. Un om, care nu avea a face cu nimeni. Locuinţa sa era întreg oraşul. Rude nici nu ştiu de o fi având. Orişicum, era un tip caracteristic al capitalei acel Saviatkowski, care înnebunise, după ce studiase tehnica. Frigul l-a oprit, însă, acum, din calea pribegiei sale, căutându-i, undeva, departe, un loc liniştit pentru veşnicul repaos. Duminecă, am întâlnit conductul funebru. După dric, păşeau atâţia, să însoţească la veşnică odihnă pe nebunul Cernăuţiului. Şi o spun, fără exagerare, că mulţi oameni cuminţi nu vor avea parte de astfel de înmormântare.

*

Roşa e una din suburbiile Cernăuţiului, în care avem o populaţie numeroasă românească. În acest colţ n-au pătruns încă rutenii. Ne bucură mult faptul că această suburbie şi-a păstrat, în mare parte, caracterul său românesc. Numai în privinţa portului s-au făcut, în cursul timpului, unele modificări, care

l-au schimbat. În Roşa, ce-i drept, s-a dezvoltat, de către unii bărbaţi energici şi cu tragere de inimă pentru neamul lor, o activitate destul de rodnică. Amintesc de neobositul deputat Scarlat Modest, care, veşnic cu carnetul colectelor în mână, a devenit spaima tuturor intelectualilor. Nimeni nu scăpa din mâinile sale, până ce nu-şi dădea obolul său pentru Casa Naţională din Roşa. Numai prin stăruinţa sa, de a face din Roşa o fortăreaţă puternică a românismului din Cernăuţiul ameninţat de puhoiul străin, s-au colectat peste 50.000 coroane, menite pentru ridicarea unei Case Naţionale.

Aproape în fiecare duminică, se dau acolo petreceri poporale, care aduc un folos material vădit. Anul trecut, a dat chiar corul plugarilor din Roşa un concert minunat, într-una dintre cele mai mari săli ale Cernăuţiului. Reuşita a fost frumoasă. De aceea, nu ne-a cuprins nici o mirare, când s-a dat, şi anul acesta, o şezătoare muzical-literară. Nu a fost cine ştie ce producţie artistică. A fost atâta cât ne poate oferi un cabinet de lectură de la sat. Domnul George Tofan a ţinut o entuziastă conferinţă, după care au urmat mai multe cântece, executate de corul cabinetului. Un moşneag, cu plete argintii, vestit în Roşa pentru minunatele sale poveşti, a dus publicul asistent prin codrii fermecaţi, la feţi/frumoşi etc. Un flăcău din sat a cântat, pe vioară, câteva cântece, care au stârnit devărată admiraţie. Atâta-i tot. Ne bucurăm, însă, mult, văzând că a pătruns un curent de regenerare în suburbiile Cernăuţului. Ar face bine şi acei români, cărora le place să se laude că luptă pentru cauza noastră naţională, să facă act de prezenţă pe la aceste petreceri, concerte şi şezători, aranjate de cabinetul de lectură. N-ar trebui să le pară deloc lucru de prisos. Apelăm la sentimentul lor şi doresc să nu mai văd sălă deşerte.

*

Tocmai când închei această corespondenţă, primesc dureroasa veste că arhimandritul mitrofor dr. Miron Calinescu a trecut la cele eterne. Prin moartea sa, neamul şi biserica pierd un reazem tare. Chestia bisericească va deveni, deci, foarte acută, căci rutenii aspiră la scaunul mitropolitan (***Românul***, Anul II, Nr. 11, miercuri 14/27 ianuarie 1912).

¤

1912: Un nou ziar. Doi morţi vii. Era firesc să ne trezim, de sfintele sărbători, cu nişte lucruri noi. Mai ales acum, iarna, când se adună câţiva tovarăşi de idei, la o măsuţă singuratecă de cafenea, şi pun câte verzi și uscate la cale, se întâmplă multe evenimente. Din Bucureşti ne sosesc, adeseori, reviste literare, în jurul cărora se grupează câţiva literaţi, pe care i-a unit entuziasmul unei clipe înălţătoare. Isteţimea şi îndrăzneala lor e înăbuşită, după apariţia celor dintâi numere de greutăţi materiale... Suntem deprinşi cu

astfel de surprize, care fac mult zgomot în jurul lor, la început, şi amuţesc fără vreme. De aceea, nu m-a uimit deloc faptul când am primit, de Crăciun, primul număr din „Viaţa Nouă”, organ naţional politic, care apare la Cernăuţi.

Cine nu a avut în mână acest ziar săptămânal va crede că-i un nou organ de publicitate, în orice privinţă. În realitate, însă, corespunde în fond şi idei ziarelor naţionale, care au batjocorit, defăimat şi au murit, apoi, singure. Nu pot prevesti viaţă lungă acestui ziar, care, pe prima pagină, unde se cuvenea să citim, cu litere maşcate, noul program de muncă, susţinută de bărbaţii grupaţi în jurul „Vieţii Noi”, are numai invective la adresa partidului democrat. Nu voi încerca, la locul acesta, de a apăra partidul democrat din Bucovina, care are scăderile sale. Dar voi să relev punctul de vedere al mai multor români de bine, doritori de pace şi de muncă cinstită, din această ţară. Avem lipsă de un ziar bine şi independent redactat, care să informeze publicul cititor despre starea lucrurilor de la noi şi din ţările locuite de români. Ziarul să fie citit de toţi, cu aceeaşi iubire şi dragoste, nu numai de un cerc restrâns de aderenţi, cărora le fac atât de bine frazele îngâmfate şi înjurăturile triviale.

„Viaţa Nouă” nu păşeşte cu un program, care ar putea satisface, pe deplin, întreaga opinie publică. Până acum, atâta. Vom reveni, dacă ziarul acesta şi-ar schimba direcţia. „Cine a îndrăgit străinii / Mânca-iar inima cânii!”, a scris şi simţit Eminescu. Vor fi mulţi români (şi trebuie să adaug, în orice caz, naţionalişti intransigenţi) care, deşi cunosc poeziile genialului poet, se sărută în bot cu străinii. Au şi acei străini ceva misterios şi atrăgător pentru oamenii pierduţi şi trecuţi de-a binelea în tabăra internaţională. Ce să-şi mai bată şi dânşii mult capul cu problemele şi durerile neamului! Nu vor fi doară toţi politiciani sau oameni cu interes pentru mişcările noastre naţionale! Dânşii au visuri mai mari: să trăiască cu toţii frăţeşte, căci e şi în folosul lor propriu. Ce face şi zice naţiunea li-i indiferent.

E un simpton foarte curios cum de se întâmplă, de un timp, încoace, atâtea năsdrăvânii în Suceava. A deplasat, într-adevăr, mult de la însemnătatea sa politică şi culturală vechea capitală a voevozilor moldoveni. Mi-a ajuns în mână un cotidian local (se înţelege, iudeo-german), în care am aflat, la notiţele mărunte, că renumitul cvartet din Suceava a excelat, în preseara anului nou german. Şi, mă rog, ştiţi cine sunt în celebrul cvartet? Doi români şi doi străini. În privinţa asta, s-a mai scris, o dată. Când şi unde anume, nu ştiu. Dar numele domnilor Ierimievici şi Sorocean sunt cunoscute, ale celorlalţi doi străini nu impoartă. Nici nu m-a surprins mult această întâmplare, această izbândă a cvartetului tămâiat de către Moriţii gazetelor evreieşti. Poate n-aş fi scris nimica, în privinţa asta, dar nu mă simt împăcat cu conştiinţa mea ca unele fapte, ca unele purtări meschine să nu fie taxate după merit. Mult n-am scoposit prin aceasta. Respectivii domni vor citi, poate, aceste rânduri şi parcă-i aud zicând, cu un aer grav şi nepăsător: „Zică lumea ce a vrea. Noi ştim ale

noastre". Aveţi dreptate, adaug eu. Nume bun şi cinstit nu aţi avut şi nici nu veţi avea. Nu pierdeţi, deci, nimica. La revedere şi pe altădată! (***Românul***, Anul II, Nr. 4, joi 5/18 ianuarie 1912).

1913: Criza bisericească din Bucovina. Într-o scurtă notiţă, am remarcat şi noi criza de care suferă biserica ortodoxă română din Bucovina. Am spus că rutenii au provocat, acum, lupta pe faţă în biserică şi intenţionează să pună mâna pe cârja mitropolitană şi, prin ea, pe toate fondurile și averile bisericii româneşti din Bucovina. Ruteanul Manastersky a fost numit arhimandrit cu scaun şi, astfel, e numai o chestie de timp, până îl vom vedea şi mitropolit, în Cernăuţi, şi cap văzut al bisericii ortodoxe naţionale româneşti.

Decadenţa la care a ajuns, prin aceasta, biserica românească din Bucovina e, pentru marele public, neexplicabilă, căci doar Biserica bucovineană e curat românească şi fondurile, din care se susţin aşezămintele ei şi se salarizează preoţii, sunt averile mănăstireşti de pe vremuri, avere aşadar curat românească.

Cum, însă, în Austria politica pan-germană a dat faliment, pe întreagă linia, politicianismul vienez a căutat alt reazem pentru scopurile sale şi l-a aflat în vechiul sistem de guvernare: *Divide et impera*. Asupra românilor din Bucovina, deci, a slobozit puhoiul rutean şi jidovesc, care, apoi, au distrus nu numai economiceşte pe românii de acolo, dar au corupt moralul public şi au împestriţat ţara, încât cu greu vei mai cunoaşte, în heloţii de azi, pe mândrii viteji ai lui Ştefan cel Mare, de odinioară. Pe tema omogenităţii confesionale, s-au vârât, între zidurile bisericii ortodoxe româneşti, rutenii şi, îndată ce s-au văzut în număr corespunzător acolo, au pretins drepturi şi şi-au cerut partea lor, în administraţie şi la averea bisericească. Românii au pierdut tot mai mult terenul de subt picioare, au cedat mereu rutenilor, până ce, azi, au ajuns aceia în situaţie ca să pună piciorul pe grumazul lor şi manile pe fondurile şi averiie bisericeşti româneşti.

Politica nemţească nu s-a mărginit la aceste măsuri de corcire, ci, în aceeaşi vreme, a menajat pe conducătorii poporului românesc bucovinean şi i-a înstrăinat pe de-a-ntregul de la aspiraţiile poporului. Salarizarea preoţilor, funcţionarismul intelectualilor şi-au avut roadele lor. Astăzi, în Bucovina, nu este opinie publică românească şi nici o lovitură, cum e cea de acum, nu e capabilă să închege rândurile conducătorilor bucovineni.

Îmi aduc aminte că regele Carol a cercetat, acum, câţiva ani, aceste locuri istorice şi cu duioase tradiţii, şi, între mulţi delegaţi şi onoraţiori, câţi l-au întimpinat, a fost şi o nobilă porodiţă dintr-un vechi neam de oameni, un oarecare baron Mustatza. Regele Carol, înviorat de împrejurarea că are în

faţă pe o descendenţă atât de nobilă românească, i-a grăit româneşte, la care nobilul baron a rămas detot neplăcut atins, apoi a zis: „Majestät, wir sind hier deutsch erzogen – Maiestate, noi suntem, aici, crescuţi nemţeşte".

Aceste elocvente vorbe ale baronului Mustaţă se pot aplica la întreagă inteligenţa românească bucovineană, afară de unele cuvioase excepţii, se poate zice că e nemţită cu desăvârşire. Doar nicăieri nu a fost atât de dezastruoasă, pentru intelectualii unui popor, cultura germană, ca la românii din Bucovina. Cei mai independenţi materialiceşte, dacă mai ştiu româneşte, în sentiment şi aspiraţii sunt *deutsch gesinnt*, ceilalţi, în slujbe de stat şi provinciale fiind, sunt cu atât mai mult înstrăinaţi. Iar clerul bucovinean îşi păstrează graiul cel mult pentru altarul, de pe urma căruia trăieşte, încolo, e înstrăinat şi el şi îi place să facă paradă cu cultura şi cunoştinţele lui germane. Viaţa de stat, slujbele şi lefurile, dotaţia deosebită a clerului, aşadar, şi-au avut efectele lor, în cursul vremii. Inteligenţa şi clerul bucovinean român s-au despărţit definitiv de poporul ce rămase, cu sufletul, averea, aspiraţiile sale, pradă străinilor. Între astfel de împrejurări, guvernul din Viena şi locotenenţa din Cernăuţi îşi făceau mendrele cum voiau. A trebuit o mare doză de indolenţă şi o totală inconştienţă ori reacredinţă, ca să-ţi creşti pe cap, în biserica proprie, cu banul şi bunurile tale, pe rutenii venituri pe titlul că sunt ortodocşi şi ei. Numai o turmă total aservită a putut privi, cu mâinile încrucişate, la guvernul din Viena, cum vâra, unul, după altul, pe ruteni în fortăreţele naţionale ale poporului din Bucovina.

În acest hal a ajuns, acum, bisesica ortodoxă naţională din Bucovina. De naţională ce e, mai trăim să vedem cum rutenizează în masă pe românii bucovineni, prin şcoală şi biserică, cu ajutorul fondurilor religionare româneşti. Şi, pe urma acestei lovituri, nici nu vedem pornindu-se aceea grandioasă protestare, care cel puţin să rămână ca document a unei conştiinţe clare naţionale. Intelectualii trec indiferenţi pe lângă ţipătul clerului, şi parcă nici nu prea înţeleg la ce strigă, când este dotat atât de bine.

Iar poporul de rând îşi face cursul obişnuit al acestei scurte vieţi pământene. Părăsit de intelectuali, cercetat, numai strict în cadrele slujbei, de preoţi, înşelat de jidani şi dezmoştenit de ruteni, el nu multe mai are ce căuta pe acest pământ.

Când guvernul vienez atât de puţin a taxat valoarea poporului românesc din Bucovina, încât s-a pretat la astfel de dispoziţii, nu e greu de ghicit că vor urma alte surprinderi, şi mai dureroase pentru românii de acolo. Batăr dacă acestea ar trezi opinia publică bucovineană la cruda realitate, ca să vadă limpede cât plăteşte dragostea străinului!

Şi e pentru întreg neamul românesc o mare învăţătură, că cel ce se reazemă pe străin, pe umbră se reazemă. Nu vom căpăta, niciodată, nimic de la stăpânitori, nici favoruri, nici drepturi, nici apărare, ci toţi se vor năzui să ne destrame, să ne spargă rândurile, să ne vulnerabilizeze, unde suntem mai

slabi. Singura noastră mântuire, şi aici, şi în Bucovina, şi aiurea, e constiinţa limpede a unei mari datorii, de a ne strânge rândurile şi a ne cunoaşte interesele.

Nu cel slab, dezolat, ticăloşit, dezmoştenit şi vândut va fi respectat, cândva, în viaţa de stat, ci cel puternic, bine organizat, conştient şi disciplinat.

Aceste calicative i-au lipsit, până acum, clerului şi inteligenţei din Bucovina. Numirea lui Manastersky îi va readuce la realitate şi vor căuta să se incopcieze de popor şi aspiraţiile aceluia ca, prin el, să devină puternici şi capabili a-şi apăra legea şi moşia (***Unirea***, Anul XXIII, Nr. 109, marți 28 octombrie 1913).

1914-1918: Cronologie bucovineană: „Peste câteva zile, trebuiră să plece! La hotare se arătaseră numeroase trupe ruseşti. Din cer cădea o bură subţire, încât abia îi mai puteai distinge în lumina becurilor electrice. Erau împodobiţi cu garoafe roşii şi cu verdeaţă la chipiuri. Lumea de pe trotuare le făcea ovaţii... Iar neştiutorii de ei cântau la comandă:

- Hai cu Domnul sfântul,
Haidem peste Prut,
Să luăm pământul
Care l-am avut!...“
(Ion Grămadă, ***Junimea literară***, nr. 1-3/1923).

*

28 iunie 1914, Sarajevo: „arhiducele Francisc Ferdinand, moştenitorul tronului austriac, împreună cu soţia sa Sofia, fu ucis la Sarajevo de tânărul sârb Gavrilo Princip” (Bălan, p. 11).

23 iulie 1914, Viena: „La Viena se pregăti ultimatumul care fu predat Serbiei” (Bălan, p. 12).

28 iulie 1914: „Austria declară război Serbiei” (Bălan, p. 12); „un număr mare de cetăţeni aranjă o demonstraţie patriotică în faţa palatului guvernamental de la Cernăuţi” (Bălan, p. 13); „în urma tuturor veni biserica şi împrăştie blagoslovenie” (Bălan, p. 14).

29 iulie 1914, Viena: Mobilizare generală (*La Grande Guerre*, III, p. 9).

30 iulie 1914, Petrograd: Mobilizare generală (*La Grande Guerre*, III, p. 11).

24 iulie / 6 august 1914, ora 18, Viena: Austria declară război Rusiei (*La Grande Guerre*, III, p. 59).

5 august 1914, Bucovina: „De-a lungul hotarului Basarabiei, între Prut şi Nistru, paza graniţei căzu în seama jandarmilor. În acest sector, maiorul Fischer strânse, în seara zilei de 5 august 1914, un număr de aproape 50 jandarmi, 600 miliţieni pedeştri şi vreo 80 de călăreţi" (Bălan, p. 18).

6 august 1914: „Austria se afla în stare de război şi cu Rusia" (Bălan, p. 12); „primele patrule austriece trecură hotarul în Basarabia, străduindu-se să ocupe locurile strategice, situate de-a lungul frontierei. S-au angajat, cu acest prilej, mici conflicte cu armata rusă la Blamuca, Calincăuţi şi Răchitna. În Noua Suliţă (rusească – n. n), patrulele austriece întâmpinară o rezistenţă mai mare, reuşind, după mari sforţări, să ocupe această localitate" (Bălan, p. 18).

11 august 1914: Regimentul de Infanterie nr. 41 „Arhiducelui Eugen", format numai din bucovineni, părăseşte Cernăuţii, botezul de sânge primindu-l în Husiatin-ul rusesc.

20 august 1914: „Cele dintâi unităţi militare ruseşti se puseră în mişcare, alungând cu uşurinţă patrulele austriece aflate pe teritoriul basarabean" (Bălan, p. 19).

23 august 1914: „Prima luptă, lângă satul bucovinean Rarance" (Bălan, p. 19), în care Regimentul de Infanterie nr. 41 „Arhiducelui Eugen", împreună cu bravii glotaşi bucovineni îi bătură pe ruşi şi-i siliră să se retragă, prin Noua Suliţă, pe teritoriul rusesc, şi cuceri patru mitraliere, făcând mulţi prizonieri. Comandantul regimentului era colonelul Meyerhofer (*Viaţa Nouă*, IV, nr. 161).

29 august 1914: „Ruşii atacă din nou, pornind, de astă-dată, din Basarabia, în Bucovina, în sectorul între Prut şi Nistru, în patru coloane paralele. Jandarmii, ca şi miliţienii austrieci, neputând rezista, s-a retras parte în munţii Galiţiei, parte în sudul Bucovinei" (Bălan, p. 19); maiorul Fischer, comandantul jandarmilor, preluă comanda militară în Bucovina.

2 septembrie 1914: „Armata rusă se afla concentrată în faţa oraşului Cernăuţi, pe malul stâng al Prutului"; „la ora 6, seara, armata rusă a ocupat oraşul Cernăuţi" (Bălan, p. 19).

8 septembrie 1914, Petrograd: „Dezertorii din armatele austriece (înfrânte în Galiţia, după asediul Lembergului – n. n.) relatează că pierderile

Austriei au fost enorme. Numeroase regimente au fost decimate. Austriecii se tem de o revoltă împotriva jugului lor în Bucovina” (*La Grande Guerre*, III, p. 46).

15 septembrie 1914, Cernăuţi: „S-a inaugurat o administraţie civilă. În fruntea ei fu pus camer-iunkerul Simeon Evreinov. Ajutorul şi informatorul său a fost Alexei Gerowski”; „în fruntea Primăriei de Cernăuţi ajunsese avocatul român Temistocle Bocance” (Bălan, p. 20).

15 septembrie 1914, Cernăuţi: Au fost arestaţi şi duşi în Siberia, la Naremski Kraj, de unde s-au întors, fiind primiţi ca nişte adevăraţi eroi, după mai bine de un an, baronul Nico Flondor, consilierul aulic Bazil Ritter de Duzinkiewicz, fost locţiitor al guvernatorului, primarul oraşului, Dr. Salo Weisselberger, deputatul ucrainean Nicolai Spenul, procurorul Tribunalului din Cernăuţi Dr. Norbert Lazarus şi avocatul Dr. Filip Menzel, redactorul ziarului cernăuţean „Bukowiner Allgemeine Zeitung” (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 167).

16 septembrie 1914, Petrograd: „În Bucovina. Am aflat că, la Cernăuţi, portretele nu Franz Josef nu mai sunt expuse în birourile oficiale şi în cafenele. Toate comunicatele autorităţilor ruse sunt făcute în limbile rusă şi română. Ziarele româneşti scot în evidenţă necesitatea de a prezenta Parlamentului chestiunea trimiterii de trupe în Bucovina şi în Transilvania, spunând că a venit clipa recunoaşterii neutralităţii, până când copiii românilor nu vor putea să-şi acuze părinţii de trădare. O caldă manifestaţie a avut loc în onoarea ţarului Rusiei” (*La Grande Guerre*, III, p. 108).

21 octombrie 1914: Austriecii recuceresc Cernăuţii.

20 noiembrie 1914: Românul Aurel Onciul şi ruteanul Nicolai Vasilo adună la Vijniţa voluntarii bucovineni, numiţi „legionari”, printre aceştia numărându-se 50 din Mareniţa, 45 din Moldova-Suliţa, 54 din Șipotele Sucevei, 90 din Putila, 73 din Plosca, 100 din Rostoki, 82 din Serghieni, 48 din Lăpuşna, 100 din Dicheniţ, 50 din Berchişeşti şi Corlata, 100 din Valea Seacă şi Capu Câmpului, 50 din Solca, 20 din Cacica, 50 din Drăgoieşti şi Măzănăieşti, 44 din Gura Humorului, 56 din Mănăstirea Humorului, 50 din Ilişeşti, 103 din Capu Codrului şi 8 din Vatra Dornei, românii fiind aduşi la Câmpulung..

22 octombrie 1914, Viena: „Avanposturile noastre au sosit la Cernăuţi” (*La Grande Guerre*, V, p. 68).

22 octombrie 1914, Viena: „Ofensiva noastră în Bucovina a atins Siretul Mare” (*La Grande Guerre*, V, p. 68).

22 noiembrie 1914: Trenurile de Vatra Dornei, Straja şi Cernăuţi aduc, la Suceava, 2.000 de ţărani, convocaţi de Aurel Onciul, din curtea mănăstirii Sfântului Ioan cel Nou, cer intrarea României în război de partea Austriei.

25 noiembrie 1914: Ofensiva rusească asupra Bucovinei începe cu un schimb de focuri violent între patrulele ruseşti şi austriece.

26 noiembrie 1914: Sprijinite de un baraj de artilerie, trupele ruseşti au trecut Prutul, ocupând poziţii pe malul drept. Austriecii părăsesc Cernăuţii şi se retrag spre Franzenthal, iar de acolo, spre Sadagura, iar românii cernăuţeni organizează un consiliu comunal, condus de avocatul Constantin Hostiuc.

27 noiembrie 1914: Trupele ruseşti ale colonelului Sechin ocupă Cernăuţii, numindu-l comandant al oraşului pe căpitanul Astahov.

1 decembrie 1914, Cernăuţi: Simion Evreinov revine în Cernăuţi, împreună cu Alexei Gerowski şi Temistocle Bocance, preluând conducerea civilă a Bucovinei; prefect al poliţiei este numit Crijanovschi. „Guvernatorul rusesc al Bucovinei a numit pe d. Dr. Hoştiuc, fruntaş român din Cernăuţi, primar al oraşului Cernăuţi” (*Românul*, nr. 265); au fost stabilite garnizoanele şi patrulele – cele mai multe, pe drumul dintre Zurin şi Cernăuţi.

1 decembrie 1914: Peste zece mii de cernăuţeni se aflau în Suceava şi în Iţcani, aşteptând, de la Bucureşti, permisiunea telegrafică de a intra în România.

2 decembrie 1914, Câmpulung: „Legionarii” depun jurământul în faţa colonelului Eduard Fischer, în piaţa oraşului, care, pe atunci, se numea „Francisc Iosif”.

11 decembrie 1914: După ce-i bătuseră pe imperiali la Rarancea, ruşii re-ocupau Cernăuţii. „De aici, ruşii au înaintat pe teritoriul cuprins între râurile Prut, Ceremuş şi Siret, concentrându-se, în mase considerabile, pe malul Prutului, la Zalaucea, în drept cu oraşul Sniatin, şi pe malul Siretului, la Berhomet şi Hliboca” (*Viaţa Nouă*, III, nr. 151).

13 decembrie 1914, Viena: „În general, trupele noastre şi înălţimile, şi în Bucovina, pe linia văii Sucevei.” (*La Grande Guerre*, IX, p. 106).

15 decembrie 1914: Ruşii ajung la Cârlibaba, năvălind din nord, şi se pregătesc să dea piept cu sutele de miliţieni austrieci din poziţiile fortificate.

30 decembrie 1914: La Vatra Dornei soseşte Arhiducele Moştenitor Carol Francisc Iosif, pentru a primi raportul guvernatorului conte de Meran şi a colonelului Eduard Fischer.

31 decembrie 1914: Lupte încrâncenate la Storojineţ şi Rădăuţi.

*

1 ianuarie 1915, Viena: „Luptele în Carpaţi şi în Bucovina continuă. Nu s-a semnalat, ieri, nici o schimbare a situaţiei (*La Grande Guerre*, XI, p. 5).

1 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, noi am ocupat, după lupte, Storojineţ şi Rădăuţi, unde am făcut mulţi prizonieri" (*La Grande Guerre*, XI, p. 8).

1 ianuarie 1915, după-amiază: „Primele patrule ruseşti şi-au făcut intrarea în Suceava, venind din direcţia Hatna şi luând drumul spre satele Costâna şi Mihoveni. În urma patrulelor, trupele ruseşti au cantonat în pădurea Costâna", iar sucevenii şi iţcănenii s-au refugiat în Burdujeni. O companie de „legionari" şi un pluton de jandarmi pleacă, din Câmpulung, să apere Gura Humorului şi Ilişeşti, unei altei companii de „legionari" revenindu-i misiunea de a apăra Frasin, Frumosu şi Argel.

2 ianuarie 1915, pe la orele 14: 300 de ruşii colonelului Bacunin au intrat în Suceava, ocupând oraşul. La pichetele de grăniceri ruse au fost instalaţi soldaţi basarabeni, care, „aflând că este teritoriul românesc, au salutat, retrăgându-se". „Suceava a fost predată comandantului trupelor ruseşti la ora 4, de locţiitorul primarului, Voronca, care a ieşit în pragul primăriei cu un steag alb. Un număr de soldaţi şi un ofiţer rus au preluat, de îndată, primăria" (*Adevărul*, 27, nr. 9980). Ulterior, comandant al oraşului a fost maiorul Alexei Zadorin. Satele din josul Sucevei, cuprinse în colţul ce intră în pământul României, ca Lisaura, Tişăiţi, Bosanci, Udeşti, Chilişeni, n-au fost cercetate de cazaci.

3 ianuarie 1915, Petrograd: „Ofensiva noastră în Bucovina continuă" (*La Grande Guerre*, XI, p. 16).

4 ianuarie 1915, Petrograd: „În extremitatea aripii noastre stângi,

trupele noastre, care au traversat toată Bucovina, a ocupat oraşul Suceava, la distanţă de o verstă de frontiera austro-ungară" (*La Grande Guerre*, XI, p. 20).

6 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, ofensiva noastră continuă. Am ocupat Șipot-Kameral, la sud de Seletin, şi Ilişeşti (la sud-est de Suceava). La 3 ianuarie, am luat Clit şi Cacica, situate pe drumul Gura Humorului. La 4 ianuarie, am ocupat, după o luptă, Gura Humorului şi Bucşoaia. Aceste două puncte sunt situate pe o excelentă cale, care duce în Transilvania, traversând Bucovina" (*La Grande Guerre*, XI, p. 26).

7 ianuarie 1915, Viena: „Trupele de avangardă, aflate în avangarda Carpaţilor Bucovinei de sud, au fost mutate mai aproape de trupele inamice superioare" (*La Grande Guerre*, XI, p. 29).

7 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, ofensiva noastră continuă" (*La Grande Guerre*, XI, p. 31).

8 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, am ocupat, la 6 ianuarie, Câmpulung. În ultimele zile, trupele au parcurs, luptând, peste 120 verste, ajungând la lanţul de munţi de la frontiera care desparte Bucovina de Ungaria. În timpul acestor operaţiuni, am făcut prizonieri peste 1.000 de austrieci şi am capturat o bogată pradă de război" (*La Grande Guerre*, XI, p. 47).

9 ianuarie 1915, Viena: „În Bucovina meridională şi în Carpaţi, nu au avut loc decât încăierări" (*La Grande Guerre*, XI, p. 50).

10 ianuarie 1915, Viena: „Două strălucite detaşamente inamice, care s-au apropiat de avanposturile noastre, în Bucovina, au fost dispersate cu foc de artileria şi mitralierele noastre" (*La Grande Guerre*, XI, p. 54).

12 ianuarie 1915: Unul dintre fraţi Gerowski, locotenent în armata rusă, însoţit de mai mulţi ofiţeri ruşi, a vizitat, într-un automobil, Suceava, Iţcanii şi alte localităţi, îndreptându-se spre munte.

14 ianuarie 1915, Viena: „În Carpaţii Orientali şi în Bucovina meridională, s-au semnalat noi lupte de recunoaştere insignifiante" (*La Grande Guerre*, XI, p. 69).

16 ianuarie 1915: Trupe ruse, înaintând prin Fundu Moldovei şi ocolind localitatea întărită Mestecăniş, unde se aflau forţele austriece, au trecut muntele Colacul şi au înaintat până la Ciocăneşti. Aceste trupe erau sprijinite

de alte două coloane, una care se îndrepta spre muntele Giumalău şi alta, spre Valea Putnei, formând, astfel, un front pe întinderea liniei Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Austriecii s-au retras din Mestecăniş, loc puternic întărit, spre Iacobeni, luând poziţia în faţa frontului rusesc, pe muntele Giumalău – Ciocăneşti – Iacobeni – Valea Putnei. Lupte cu adevărat grele s-au dat pe munţii Fluturica şi Tatarca, generalul austriac Pflanzer-Baltin, aducând întăriri, cele mai importante fiind trupele din Divizia nr. 54. În Divizia nr. 54 au fost înglobaţi şi legionarii ruteni, conduşi de căpitanul Iosif Weickert, şi legionarii români din Bucovina, conduşi de căpitanul Roman, aceşti voluntari căpătând statutul de militari şi scăpând, pe viitor, de pericolul de a mai fi spânzuraţi ca franctitori (Balan, p. 30).

17 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, trupele noastre avansează şi au luat cu asalt culmile Cârlibabei, la graniţa Transilvaniei şi unde este intersecţia şoselelor care duc la Câmpulung, în Maramureş şi la Deesz" (*La Grande Guerre*, XI, p. 86).

17 ianuarie 1914: „Aripa stângă a trupelor ruseşti a obţinut avantaje apreciabile asupra aripei drepte austriece, în forţă de un batalion de infanterie şi patru escadroane de cavalerie, provocând retragerea trupelor austriece, din flancul lor stâng, spre Dorna Vatra, în satele Galiceni, Calineşti şi Rusca, eşalonate pe malul stâng al râului Bistriţa, poziţii pregătite prealabil ca puncte de sprijin" (*Adevărul*, 28, nr. 9994).

19 ianuarie 1915, Viena: „Aproape de Iacobeni, în Bucovina sudică, un atac rusesc a fost respins, cu mari pierderi pentru inamic" (*La Grande Guerre*, XI, p. 103).

20 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, trupele noastre avansează cu succes; ele au ocupat, după o luptă, satul Ciocăneşti, aflat la distanţă de 15 verste, la nord de Vatra Dornei, unde am luat prizonieri un important număr de ofiţeri şi soldaţi" (*La Grande Guerre*, XI, p. 109).

20 ianuarie 1915: Ruşii ajung la 6 km de Vatra Dornei, ocupând poziţii în Călineşti, Goliceni şi Rusca, pe Bistriţa.

21 şi 22 ianuarie 1915: Lupte încrâncenate pe frontul de la Sunători, Osoi şi Zugreni, austriecii retrăgându-se în direcţia munţilor dinspre Pojorâta.

22 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, am constatat concentrarea a unor considerabile forţe austriece" (*La Grande Guerre*, XI, p. 121).

23 ianuarie 1915, Viena: „Atacurile repetate ale ruşilor asupra poziţiilor noastre din Bucovina sudică au încetat ieri, prin recucerirea, de către trupelor noastre, a Cârlibabei şi a înălţimilor care domină localitatea. Ruşii s-au retras cu pierderi mari. Tentativele adversarilor de a câştiga Iacobenii şi Cârlibaba au eşuat complet” (*La Grande Guerre*, XI, p. 123).

23 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, importante forţe austriece fortifică înălţimile munţilor. În 21 ianuarie, o forţă inamică, cu efectivul unei divizii de infanterie şi prevăzută cu artilerie, a atacat frontul în regiunea Cârlibaba, dar a fost respinsă. Trupele noastre şi-au păstrat poziţiile până în dimineaţa de 22 ianuarie. Noi am făcut 200 de prizonieri, în această luptă. S-au semnalat pe înălţimile Carpaţilor violente furtuni de zăpadă” (*La Grande Guerre*, XI, p. 124).

23 şi 24 ianuarie 1915: La Iacobeni, Ciocăneşti şi Mestecani se dau lupte grele; prin vecinătatea Mamorniţei au fost zărite, în 10 ianuarie, îndreptându-se spre munţi „două regimente de cavalerie şi un regiment de infanterie” ruseşti.

24 ianuarie 1915, Viena: „În Bucovina, aproape toate luptele s-au desfăşurat cu succes pentru noi şi domneşte liniştea” (*La Grande Guerre*, XI, p. 126).

24 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, în jurul localităţii Valea Putnei, situată la 20 verste în vest de Câmpulung, avangarda noastră a răspuns, în tot timpul zilei de 23 ianuarie, focului de artilerie inamic” (*La Grande Guerre*, XI, p. 128).

25 ianuarie 1915: 600 de „legionarii” Bezirkeagmeister-ului din Gura Humorului se angajează în luptă la Ilişeşti, dar cum nu pot opune rezistenţă puhoiului de cazaci, se retrag la Gura Humorului.

26 ianuarie 1915, Viena: „Nu a fost nici o bătălie în Bucovina” (*La Grande Guerre*, XI, p. 135).

26 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, nici o modificare importantă” (*La Grande Guerre*, XI, p. 138).

26 ianuarie 1915, Botoşani: Inspectorul de poliţie Cămărăşescu „a luat măsuri pentru expulzarea refugiaţilor bucovineni. Toţi refugiaţii au fost

chemaţi la poliţie, unde li s-a comunicat ordinul ca, până astăzi, la orele 6 seara, să părăsească oraşul, urmând să plece, prin Palanca, în Austria" (*Adevărul*, nr. 10000).

27 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina, în 25 ianuarie, în regiunea Valea Putnei, la sud-vest de Câmpulung, s-au semnalat tiruri de artilerie" (*La Grande Guerre*, XI, p. 145).

28 ianuarie 1915, Petrograd: „Nici o schimbare în Bucovina; tiruri de artilerie şi încăierări între avangărzi" (*La Grande Guerre*, XI, p. 150).

29 ianuarie 1915, Viena: „Calmul domneşte în Bucovina" (*La Grande Guerre*, XI, p. 151).

29 ianuarie 1915, Petrograd: „Nimic de semnalat în Bucovina" (*La Grande Guerre*, XI, p. 154).

31 ianuarie 1915, Petrograd: „În Bucovina nu se semnalează decât ciocniri neimportante între avangărzi" (*La Grande Guerre*, XI, p. 173).

1 februarie 1915, Viena: „În Bucovina, nu s-a întâmplat nimic important" (*La Grande Guerre*, XI, p. 175).

5 februarie 1915, Viena: „Ofensiva rusă în Bucovina a fost oprită la mijlocul lunii ianuarie, în partea superioară a văii Moldovei. Poziţiile noastre de la Iacobeni şi de la Cârlibaba au oprit toate atacurile din Carpaţi a importantelor forţe inamice din acest sector. Adeversarii au încercat, după 20 ianuarie, prin atacuri care au ţinut mai multe zile, să spargă rezistenţa grupurilor care blochează trecătorile principale. Dar toate aceste tentative de a lua cu asalt poziţiile noastre de pe înălţimi au eşuat şi trupele noastre au trecut, la rândul lor, la ofensivă, curăţind, în 22 ianuarie, Cârlibaba de inamici. În zilele următoare, inamicul şi-a retras grosul forţelor sale spre Câmpulung şi pe Moldova, unde s-a oprit. Pe parcursul acestor ultime zile, noi lupte au început. Trupele noastre au înfruntat, într-un mod remarcabil, dificultăţile terenului şi ale timpului urât. Ele au pătruns în valea Moldovei, au înfrânt forţele inamice şi au luat Izvor, localitate pe Moldova (Izvoarele Sucevei – n. n.) şi Breaza. Numărul prizonierilor capturaţi în aceste zile de lupte în Carpaţi este de peste 4.000 de oameni" (*La Grande Guerre*, XII, 6).

5 februarie 1915: Maiorul Zagorin primeşte ordin să părăsească oraşul şi să-şi ducă trupele la Cernăuţi. Drept consecinţă, „toată noaptea, pe şoseaua

Iţcani-Suceava, s-au transportat trupe şi muniţii" (*Adevărul*, 28, nr. 10012). Retragerea era confirmată şi de comunicatele rusesc şi austriac din 6 februarie, ultimul precizând glorios că „trupele noastre înaintează, cu deplin succes, pe când ruşii se retrag cu grabă" (*Adevărul*, 28, nr. 10013).

6 februarie 1915, Viena: „Luptele continuă pe toate fronturile din Carpaţi şi în Bucovina" (*La Grande Guerre*, XII, p. 9).

7 februarie 1915, Viena: „În Bucovina meridională, progresăm cu succes şi ruşii sunt în continuă retragere. 1.200 de prizonieri au fost anunţaţi ieri. O mare cantitate de material a fost capturată. Trupele noastre au intrat în Câmpulung, la amiază, în entuziasmul populaţiei" (*La Grande Guerre*, XII, p. 13).

7 februarie 1915, Petrograd: „Pe căile care duc la Nadvorno (în Galiţia – n. n.) şi în Bucovina, trupele noastre, trupele noastre de pe poziţii montane, dificil de abordat, atacate în forţă de forţe inamice considerabile, s-a retras cu precauţie" (*La Grande Guerre*, XII, p. 15).

8 februarie 1915: Încăierări, „pe străzile oraşului Rădăuţi, între o avangardă austriacă de vreo sută de soldaţi, care au făcut o recunoaştere, şi o sută cincizeci de cazaci, care erau în retragere şi mai întârziaseră în Rădăuţi. Au căzut morţi mulţi din ambele părţi, fiind răniţi, cu această ocazie, şi doisprezece trecători", iar „avangărzile austro-ungare au intrat, în entuziasmul indescriptibil al populaţiei, în Suceava. La două, după-amiază, a sosit grosul trupelor, care au fost primite cu ovaţii de populaţia civilă... Ruşii s-au retras cu totul spre Cernăuţi. Oraşele Câmpulung, Gura Humorului şi Suceava sunt, iar, cu totul în posesia trupelor austro-ungare". „Guvernatorul rus al Bucovinei, Evreinow, a părăsit, împreună cu întregul său stat major şi cu întreaga garnizoană, Cernăuţii, îndreptându-se spre Novoseliţa" (*Pester Lloyd*, apud *Adevărul*, 28, nr. 10015).

9 februarie 1915, Cernăuţi: „S-au luat măsuri pentru o eventuală evacuare a Cernăuţilor, în care scop a fost retras din oraş tot ce ruşii înmagazinaseră acolo. Dr. Weich, ajutor de primar al Cernăuţilor, a fost însărcinat cu predarea oraşului, când va fi nevoie să se facă aceasta. Populaţia e liniştită" (*Pester Lloyd*, apud *Adevărul*, 28, nr. 10015).

9 martie 1915: Luptă înverşunată în pădurea Rarancea, „austro-ungarii, primind puternice ajutoare, au reuşit, printr-un asalt viguros de baionetă, să bată pe adversar, luându-i 4.000 prizonieri, 6 mitraliere şi o bogată pradă

de material de război... Între Ţureni şi Noua Suliţă s-au dat, de asemenea, lupte mari, în cari Ruşii au fost respinşi” (*Românul*, V, nr. 53).

12 martie 1915, Viena: „Calmul domneşte la fel la nord de Cernăuţi” (*La Grande Guerre*, XIX, p. 57).

13 martie 1915, Viena: „Aproape de frontul de luptă din Galiţia sud-estică, în învecinata regiune Cernăuţi, calmul domneşte peste tot” (*La Grande Guerre*, XIX, p. 65).

11 mai 1915, Viena: „În Galiţia sus-estică, ruşii au trecut la ofensivă în mai multe sectoare. Un atac important, la nord de Prut, asupra Cernăuţilor, a fost respins la frontiera Imperiului. Am făcut 620 prizonieri” (*La Grande Guerre*, XV, p. 57).

11 mai 1915, Petrograd: „În Bucovina, în dreapta Nistrului, trupele noastre, la 9 mai, şi-au continuat succesele, făcând încă 500 prizonieri şi au capturat 3 tunuri mari şi unul uşor, precum şi mai multe mitraliere” (*La Grande Guerre*, XV, p. 62).

18 mai 1915, Petrograd: „Se dovedeşte acum că proporţiile dezastrului austriac în Bucovina sunt atât de mari, încât anulează succesele pe care inamicii noştri le-au obţinut în Galiţia vestică. După ultimele informaţii, toată regiunea dintre Nistru şi Prut este sub stăpânirea noastră. Armata austriacă a fost bătută zdravăn şi s-a retras în dezordine, abandonându-ne 20.000 prizonieri şi o importantă poziţie, lungă de 140 verste, bine fortificată şi pentru defensiva pentru care inamicul a depus enorme eforturi, bani şi vieţi. Ceea ce ne face să credem că, după această victorie rusească, Cernăuţii sunt deja în mâinile noastre şi că restul armatei austriece, aflată la Prut, va fi condamnată la un dezastru ireparabil, după şarja energică a cavaleriei asupra părţilor divizate, formate din mase inamice în retragere, împrăştiate şi împuţinate.. În aceste clipe, numai un nod de cale ferată spre Bucovina reţine atenţia noastră, în regiunea Kolomeea, unde inamicul a primit întăriri şi a angajat toate forţele sale. Această furie a duşmanului este naturală: Kolomeea este un nod de cale ferată conectat la Bucovina şi Transilvania, şi la alte regiuni austro-ungare. Înfrângerea, în aceste clipe, este atenuată de firava rezistenţă în Bucovina” (*La Grande Guerre*, XV, pp. 120, 121).

18 mai 1915, Petrograd: „Proporţiile dezastrului austriac în Bucovina sunt atât de mari, încât ele anulează succesul lor vremelnic în Galiţia. Toată regiunea dintre Nistru şi Prut este în puterea noastră” (*La Grande Guerre*,

XV, p. 121).

19 mai 1915, Viena: „La 16 mai, s-a publicat un raport oficial despre ultimele evenimente ce se derulează în aripa extremă a frontului de luptă, între Nistru şi Prut. S-a exagerat intenţionat succesul într-un sector de aripă, insignifiant în raport cu marea noastră victorie în Galiţia occidentală şi mijlocie” (*La Grande Guerre*, XV, p. 123).

22 mai 1915, Viena: „Aproape de Boian, la est de Cernăuţi, o încercare a inamicului de a trece pe malul sudic a eşuat cu mari pierderi pentru adversar” (*La Grande Guerre*, XV, p. 144).

23 mai 1915, Viena: „Noile tentative ruseşti de a trece Prutul, aproape de Boian, au eşuat” (*La Grande Guerre*, XV, p. 153).

26 mai 1915, Petrograd: „În regiunea Nistrului şi în Bucovina, nici o schimbare” (*La Grande Guerre*, XV, p. 183).

22 iunie 1915, Suceava: Se dizolvă reprezentanţa comunală a Sucevei, primar fiind numit Dr. Ion Luţia, care a murit după doar două luni, treburile comunale fiind preluate de inginerul Leo de Fuchs şi de consilierul Epaminonda Voronca.

20 iulie 1915, Viena: „Pe graniţa dintre Bucovina şi Basarabia, brigada rusă Plastun a fost surprinsă şi împrăştiată” (*La Grande Guerre*, XVIII, p. 116).

26 iulie 1915, Doroşăuţi: „Comemorarea încheierii unui an de război”, serbarea fiind organizată de parohul exarh Vasile Nichitovici.

17 august 1915: „Cetăţenimea Sucevei a inaugurat serbarea patriotică prin un frumos conduct de torţe, care a străbătut, în sunetul muzicii, calea principală a oraşului, până în dreapta Palatului Administrativ” (*Viaţa Nouă*, IV, nr. 160).

18 august 1915, Suceava: Ziua de naştere a Împăratului Francisc Iosif este sărbătorită cu mare pompă, iar la Vatra Dornei, s-a desfăşurat o „manifestare omagială a deputaţilor români”, cu ocazia „aniversării zilei natale a Majestăţii Sale Împăratului Francisc Iosif” (*Viaţa Nouă*, IV, nr. 160).

22 august 1915, Viena: „Între Vladimir-Volinsky şi Cernăuţi, situaţia este neschimbată” (*La Grande Guerre*, XIX, p. 159).

4 octombrie 1915: La Suceava începe colecta „Ţintuirea bucumului”, bucium din lemn de tei făcut de „cunoscutul maestru Vasile Buliga din Câmpulung”, când, „după săvârşirea serviciului divin, lumea oficioasă, însoţită de un public mare, s-a adunat în frumosul cort, ridicat în faţa intrării în Palatul Comunal”, iar prefectul Dr. Korn „a bătut cea dintâi ţintă, în numele protectorului acestei serbări, al Preşedintelui Ţării, contele Meran. Venitul realizat într-o singură zi a trecut suma de 2.000 coroane” (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 163).

10 octombrie 1915: Se ţintuieşte buciumul la Costâna, „în prezenţa reprezentantului prefecturii, Lomicovschi, a profesorului Tarangul, a preotului Mihaiu Sârbu, a profesorului M. Ursuleac şi a corului gimnazist din Suceava, condus de Severin Procopovici” şi se strâng 1.500 de coroane (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 163).

11 octombrie 1915: Aeroplanele ruseşti „au operat un raid peste Cernăuţi, aruncând, asupra gării, depozitelor de muniţii şi trenurilor, mai multe bombe. O coloană de fum şi de văpăi a apărut, de îndată, deasupra gării. Un aeroplan inamic a venit în contra aviaţiei noastre, dar a fost canonat de aviatorii noştri şi silit să aterizeze, repede, lângă oraş” (*Adevărul*, 28, nr. 10257).

17 octombrie 1915: Buciumul bucovinean se ţintuieşte în Bosanci, Ipoteşti, Securiceni, Rus-Plavalar, Tişăuţi şi Lisaura.

24 octombrie 1915: Ţintuirea buciumului la Danila, Găureni, Iacobeşti, Călineştii lui Cuparencu şi Ienachie, Măriţei, Romaneşti şi Slobozia.

27 octombrie 1915: Buciumul este dus, pentru ţintuire şi colectă de fonduri, la Pătrăuţi, Hatna (Dărmăneşti – n. n.) şi Mitocul Dragomirnei.

31 octombrie 1915: Continuă sacrificare buciumului întru gloria Austriei în Iţcanii Noi, Iţcani Gară, Şcheia şi Lipoveni.

8 noiembrie 1915: Ţintuirea buciumului la Udeşti, Chilişeni, Reuseni, Rus-Mănăstioara şi Ruspoieni.

14 noiembrie 1915: Ofrande pentru Austria, prin ţintuirea buciumului, la Stroieşti, Sf. Ilie, Zahareşti, Liteni-Moara, Buneşti, Bălăceana, Liudihumora şi Comăneşti.

4 decembrie 1915: Trupele ruseşti, aduse, cu trenul, de la Reni, la

Noua Suliţă, ocupau poziţii pe aliniamentul Boian-Ţureni, cu intenţia de a năvăli spre Cernăuţi. Trupele austriece, cantonate la Mahala şi la Sadagura, se pregăteau să înfrunte tirurile de artilerie rusească, iar cele cantonate prin partea sudică a Bucovinei au fost retrase (*Adevărul*, 28, nr. 10311). Comunicatul oficial rusesc preciza că „luptele din Bucovina devin din ce în ce mai înverşunate, şi armata rusă, respingând contraatacurile, înaintează mereu spre Cernăuţi. Duşmanul a suferit, în această regiune, mari pierderi, care se urcă la 800 de prizonieri şi un mare număr de răniţi şi morţi, lăsaţi pe câmpul de luptă" (*Adevărul*, 28, nr. 10342).

22 decembrie 1915, Bucureşti: Cunoscutul literat şi profesor de limba germană pe la diferite şcoli secundare şi superioare şi-a pus capăt zilelor, la bodega „Mircea", din Bulevardul Academiei" (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 170-171).

*

5 ianuarie 1916: „Mari pierderi germane în Bucovina; ruşii avansează spre Transilvania; ei au ocupat Ilişeşti, Gura Humorului şi Bucşoaia" (*Le Progrès*, 6 ianuarie 1916).

6 ianuarie 1916: „Un comunicat din Petrograd anunţă, în sfârşit, în această dimineaţă, că austriecii au evacuat Cernăuţii. Ruşii vor să ocupe oraşul, dacă nu au făcut-o până în această clipă. Este a patra oară când capitala Bucovinei îşi va schimba ocupantul, de la începutul războiului" (*L'Ouest Éclair*, 6 ianuarie 1916).

7 ianuarie 1916: „*Times* a primit de la Bucureşti, următoarea telegramă, datată vineri (7 ianuarie – n. n.): O teribilă canonadă se putea auzi de la Dorohoi, oraş românesc aflat la 30 de mile de locul bătăliei. După un prim eşec al asaltului poziţiilor austriece, ruşii au izbutit să forţeze intrarea în Bucovina şi au capturat două poziţii fortificate ale tranşeelor austriece. Ei au ocupat, mai întâi, satele Toporăuţi şi Rarancea şi au sosit în apropierea orăşelului Sadagura. Populaţia districtului de care ţin aceste două sate s-a refugiat la Cernăuţi, care este plin de soldaţi austrieci răniţi şi unde proviziile sunt foarte rare. Criticii militari opinează că ocuparea Cernăuţilor de către trupele ruse este iminentă" (*L'Ouest Éclair*, 11 ianuarie 1916).

11 ianuarie 1916: În zori, „de la Boian, în sus, se desfăşoară între beligeranţi lupte gigantice, lupte de exterminare, ale căror rezultate sunt dezastruoase". Austriecii înconjuraseră Cernăuţii cu tranşee, fortificaţii „şi centuri de garduri construite din sârmă electrică" (*Adevărul*, 28, nr. 10347).

15 ianuarie 1916: Marea bătălie de Anul Nou, din nord-estul Austriei, a început la 24 decembrie stil nou anul trecut şi a durat, fiind întreruptă numai în unele zile, până la 15 ianuarie stil nou 1916, adică, în total, douăzeci şi patru de zile. Numeroase regimente de ale noastre au fost prinse, timp de şaptesprezece zile, într-o luptă neîntreruptă / Sub-şeful Statului Major / Boeler" (*Adevărul*, 28, nr. 10353).

1916, ianuarie 17: Înfiinţarea, la Suceava, a Societăţii i. r. „Crucea de argint", sucursală a celei din Viena, din iniţiativa patriotică a „Consilierului guvernial Dl Visarion Gribovschi, care a convocat, pentru luni, 17 ianuarie, orele 5 post-meridian, în Palatul Municipal din Suceava, o convorbire prealabilă, la care au participat 17 persoane, între care prefectul Dr. Robert Korn, prezidentul Tribunalului Dr. Alfred Handl, preotul greco-catolic Hlibowicki, directorul gimnazial Constantin Procopovici, primarul din Iţcani Hellman şi alţii. Profesorul Dr. Orest de Tarangul a raportat asupra însemnătăţii şi organizării acestei instituţiuni, remarecând că, chiar şi în aceste momente, ne pătrunde o adiere de pace" (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 173 din 24 ianuarie n. 1915, p. 3).

1916, ianuarie 19: Batalionul românilor din Ardeal, care fusese încazarmat la Doroşăuţi, s-a prezentat la biserica din Doroşăuţi, unde slujea bătrânul Vasile Nichitovici, apoi a participat, cu muzica militară în frunte, la procesiunea bisericească, la care cânta corul bisericesc, dirijat de Vasile Penteleiciuc, şi participa o mulţime de oameni cu făclii în mână, din Doroşăuţi şi din împrejurimi (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 174 din 7 februarie n. 1915, p. 3).

21 ianuarie 1916, Petrograd: „La nord de Cernăuţi, în regiunea Rarance, am cucerit un sector din poziţiile inamice. În scopul recuceririi lui, inamicii au întreprins trei contraatacuri furioase, care toate au fost respinse, cu pierderi enorme pentru inamic" (*L'Ouest Éclair*, 5 ianuarie 1916).

3-5 februarie 1916: Noi recrutări în Bucovina, comisia pentru recrutări funcţionând în sediul Magistratului din Cernăuţi; o parte dintre ostaşii români din Ardeal fuseseră încazarmaţi, în ianuarie 1916. „Prima a fost făcută la începutul lui decembrie 1914, când au început ruşii a înainta vertiginos spre centrul Bucovinei; a doua, s-a ţinut prin martie 1915, după retragerea ruşilor peste Prut, şi a treia, la începutul lui mai 1915. La prima recrutare, s-au prezentat tineri, de la 18, la 21 de ani, şi toţi dispensaţii, de la 24, la 36 de ani, la a doua, toţi bărbaţii, de la 18, la 42 de ani, şi, la a treia, toţi bărbaţii, de la 18, la 50 de ani" (*Adevărul*, 28, nr. 10354).

15 februarie 1916, Petrograd: „Autorităţile militare explică relaxarea ofensivei în Bucovina şi Galiţia prin faptul că germanii sunt foarte puternic fortificaţi în teritoriul pe care îl ocupă de mai bine de şase luni" (*L'Ouest Éclair*, 16 februarie 1916).

2 martie 1916: Sucevenii au aranjat o mare serbare patriotică-naţională a şcolilor primare româneşti, venitul fiind ursit Societăţii Flotei Austriece (Oesterreichischer Flottenverein), iar serbarea s-a ţinut în sala „Dom Polski" (*Viaţă Nouă*, IV, nr. 178).

14 martie 1916: „Pregătirile militare ruse au crescut, printr-o intensă activitate în Basarabia... Pentru a elimina dificultăţile de deplasare, ruşii grăbesc construirea, în Basarabia, a trei noi căi ferate, între Chilia, Cetatea Albă, Ismail, Reni, Chişinău şi Lipscani. Aviatorii ruşi au semnala o care concetrare de trupe austriece lângă Cernăuţi" (*Journal des débats*, 14 martie 1916).

10 iunie 1916: Ruşii ocupă Toporăuţii şi Rarancea, iar în ziua următoare, se îndreaptă spre Mahala şi Cernăuţi. De la Boian, tunuri grele japoneze, de 329 mm, coordonate de ofiţeri japonezi şi francezi, bombardează Cernăuţii, iar populaţia Bucovinei o apucă, în grabă, pe calea pribegiei (*Adevărul*, 29, nr. 10497).

11 iunie 1916: „Comunicat austriac: În partea de nord a Bucovinei au loc, din nou, bătălii încrâncenate. Sub presiunea forţelor inamice superioare, începută cu un dispreţ faţă de pierderile de vieţi omeneşti unică chiar şi printre inamici, a fost nevoie să întrerupem contactul cu adversarul şi să ne retragem trupele… Nimic nu se poate citi, în comunicatul austriac, despre ce se întâmplă la Cernăuţi, dacă oraşul este pierdut, după evacuarea Bucovinei septentrionale la Dobrinăuţi şi, în sud, descoperirea forţelor liniei de pe Prut. Capitala Bucovinei a căzut, deci, pentru a treia oară, sub puterea invadatorilor" (*La Guerre mondiale*, 13 iunie 1916).

13 iunie 1916: Comunicatul oficial rusesc anunţă că „în sectorul Prutului, între Boian şi Nepolocăuţi, trupele ruseşti s-au apropiat de malul stâng al râului. Lângă capul de punte de la Cernăuţi, o luptă crâncenă mai dăinuieşte" (*Adevărul*, 29, nr. 10498).

14 iunie 1916: „Marea ofensivă rusă în Galiţia, Volhnia şi Bucovina continuă. Armata generalului Letchinsky a sosit în faţa podului Zaleszisky, care marchează porţile capitalei Bucovinei. Capturarea Cernăuţilor este, deci, iminentă… Austriecii continuă mişcarea de retragere din partea nord-estică

a Bucovinei” (*Le Rappel*, 14 iunie 1916).

14 iunie 1916: „Ruşii sunt la porţile Cernăuţilor, ocupând mahalalele acestui oraş, pe care l-au încercuit, simultan, dinspre nor, sud şi vest” (*L'Ouest Éclair*, 14 iunie 1916).

15 iunie 1916: Guvernul României primeşte o telegramă, prin care se anunţa că Cernăuţii au fost evacuaţi de către austrieci, care au numit o comisie pentru predarea oraşului, compusă din câte doi reprezentanţi ai fiecărei naţionalităţi. Mitropolitul Repta a fost ridicat şi dus la Dorna. Linia ferată a fost distrusă, de la Cernăuţi, până la Volksgarden, pe o lungime de trei kilometri, pentru a întârzia înaintarea ruşilor. La Iţcani, 80 de locomotive aşteptau, sub presiune, să transporte întreg materialul rulant la Burdujeni, în vreme ce câteva trenuri cu răniţi erau îndreptate spre Vatra Dornei (*Adevărul*, 29, nr. 10498).

17 iunie 1916: Ruşii generalului Lethitake au reluat bătălia pentru pod şi, după o luptă înverşunată, au ocupat, iar, Cernăuţii. „În 12 zile, austriecii au pierdut 300.000 de oameni, între care cel puţin 80.000 morţi şi răniţi, ceea ce constituie 30 la sută din efectivul de 670.000, care se ştie că erau pe acest front” (*Adevărul*, 29, nr. 10503).

19 iunie 1916: Începe exodul refugiaţilor, care blochează gara din Burdujeni.

20 iunie 1916: „Confirm unei telegrame a autorităţilor române de la frontiera cu Bucovina, un regiment ceh şi un regiment ungar s-au retras din calea ruşilor” (*L'Intransigeant*, 26 iunie 1916).

20 iunie 1916: Lupte grele la Storojineţ, Frazenthal şi Tereblecea. Între Burdujeni şi Iţcani, coloanele refugiaţilor bucovineni, din toate clasele sociale, blocaseră drumul, dar cei mai mulţi refugiaţi se îndreptaseră direct spre Vatra Dornei (*Adevărul*, 29, nr. 10504).

20 iunie 1916: La Bucureşti, refugiaţii bucovineni sărbătoresc, seara, ocuparea Cernăuţilor şi a unei mari părţi din Bucovina drept „eliberare de sub jugul austro-ungar” (*Adevărul*, 29, nr. 10505).

21 iunie 1916: La Suceava, „la amiază, mai întâi a fost zărit un aeroplan rus, survolând deasupra Sucevei, iar după o oră, „prima patrulă rusească, compusă din 24 de cazaci, şi-a făcut apariţia în faţa Burdujenilor, pe şoseaua Iţcani-Suceava; imediat, a urmat o altă patrulă, de 100 soldaţi din cavalerie,

care, intrând în Suceava, au preluat oraşul din mâinile noului primar, preotul român Sârbu" (*Adevărul*, 29, nr. 10506).

22 iunie 1916: „Avansarea vertiginoasă a ruşilor a surprins nu numai populaţia, dar chiar autorităţile au fost înşelate asupra apropierii ruşilor" (*Adevărul*, 29, nr. 10505).

23 iunie 1916: „La Iţcani s-au prezentat un maior rus şi zece soldaţi pentru a lua oraşul în stăpânire" (*Adevărul*, 29, nr. 10508).

23 iunie 1916: „Câmpulung este în mâinile ruşilor, după 23 iunie, şi toată Bucovina, susţine comunicatul rus, este în mâinile aliatului nostru" (*L'Intransigeant*, 26 iunie 1916).

23 iunie 1916: „În 23 iunie, ruşii, după o bătălie agresivă, au ocupat Câmpulung, ceea ce, după ocuparea precedentă a localităţii Kouty, îi pune în posesia întregii Bucovina" (*Le Petit Parisien*, 26 iunie 1916).

23 iunie 1916: „În Bucovina, ofensiva rusă nu a putut fi oprită. După cucerirea Cernăuţilor, ruşii au continuat ofensiva spre sud şi au traversat Siretul… Odată cu trecerea acestui râu, ruşii au ocupat toată regiunea nordică a Bucovinei. Pe de altă parte, nu putem şti când această ofensivă se va opri. Este sigur că austriecii vor ocupa, din nou, o linie defensivă în Carpaţi, care formează frontiera Bucovinei" (*L'Ouest Éclair*, 23 iunie 1916).

23 iunie 1916, Petrograd: „Austriecii se retrag întruna în Bucovina. Ofensiva noastră continuă. Am ocupat localităţile Gura Humorului şi Straja, la vest de Rădăuţi. La Vijniţa, aproape de Kouty, am făcut 800 de prizonieri. Inamicul s-a retras în Carpaţi" (*L'Ouest Éclair*, 24 iunie 1916).

18-24 iunie 1916: „Bucovina nu este un sector militar susceptibil de o viaţă proprie... Cernăuţi a căzut, pentru prima dată, la 1 septembrie 1915... dar în 21 octombrie Cernăuţi a fost reocupat de Pflanzer-Baltin... La sfârşitul lui noiembrie, fără mari bătălii, Bucovina se afla din nou sub stăpânire rusească, până la frontiera română: Câmpulung redevenea al slavilor în 6 ianuarie, şi, trei zile mai târziu, înălţimile văii Cârlibaba erau stăpânite de invadatori... Dominaţia străină se întindea din Carpaţi, la Cernăuţi, care a fost „eliberat" după zece zile. Este exact timpul care le-a fost suficient ruşilor, pentru recucerire, după 17 iunie 1916. Deci, Cernăuţii, pentru a treia oară, a căzut, iar grosul aripii drepte Pflanzer s-a retras spre vest, prin valea Ceremuşului, în timp ce detaşamente răzleţe angajau lupte, în retragere prin

văile semi-circulare şi paralele Siretului Mare şi Siretului Mic, ale Sucevei şi Moldovei. Localităţile de şes ale provinciei au fost evacuate spre frontiera română, pentru că ruşii, avansând asupra ariergărzilor, au putut să cucerească Siretul, în 10 iunie, pătrunzând până în valea Sucevei, a doua zi, şi ocupând Rădăuţii, în 21 iunie, în aceeaşi seară ajungeau la Gura Humorului, poarta văii Moldovei, unde nu au întâlnit altă rezistenţă, ajungând la Câmpulung în 23 iunie. Austriecii au pierdut 2.000 de prizonieri şi s-au repliat în munţii dintre Moldova şi Bistriţa Aurie. În această ultimă vale, în care se află Iacobeni şi Cârlibaba, cu fortificaţii pe înălţimi, ruşii încă nu au purces, întărindu-se la Pojorâta" (*La Guerre mondiale*, 1 iulie 1916).

24 iunie 1916: „Petrograd: Pentru ocuparea oraşului Gura Humorului, armata generalului Letchitsky a încolţit toată aripa dreaptă a generalului Pflanzer, la frontiera României" (*Le Journal*, 25 iunie 1916).

25 iunie 1916: „Comunicat austriac: În Bucovina, trupele noastre au ocupat noi poziţii între Câmpulung şi Iacobeni. Am evacuat înălţimile Berhomet şi Vijniţa, fără intervenţia inamicului" (*La Guerre mondiale*, 27 iunie 1916).

25 iunie 1916: Alt comunicat austriac precizează că, „în Bucovina, trupele noastre au stabilit noi poziţii, între Câmpulung-Iacobeni. Înălţimile de la sud de Berhometh-Viznitz au fost evacuate de noi, fără intervenţia duşmanului" (*Adevărul*, 29, nr. 10510).

27 iunie 1916: „În Bucovina, ruşii au luat Câmpulung şi îşi urmează inamicii spre Iacobeni, de-a lungul frontierei româneşti din munţi. Luarea oraşelor Câmpulung şi Kuty (în Galiţia – n. n.), spun ruşii, pune întreaga Bucovina în mâinile noastre" (*Le Petit Journal*, 27 iunie 1916).

29 iunie 1916: „Comunicat rus: Inamicul, încercând să oprească ofensiva noastră în Bucovina, a împiedicat, în multe locuri, cu toate mijloacele posibile, construind poduri sau demolându-le pe cele construite. În ciuda acestora, pontonierii noştri şi trupele de geniu au biruit toate obstacolele şi şi-au făcut, cu succes, datoria" (*Bulletin quotidien*, 30 iunie 1916).

2 iulie 1916: „Avansarea ruşilor în Bucovina continuă… Este a treia oară când eroicii noştri aliaţi pătrund în Cernăuţi, de la începutul războiului, dar este pentru prima dată când austriecii apără acest oraş nefericit, pe care l-au evacuat de fiecare dată când ruşii se apropiau" (*L'Indépendant du Berry*, 2 iulie 1916).

2 iulie 1916: „Duminică, orele 4 după-amiaza, a izbucnit un incendiu la Iţcani, la antrepozitele Statului, construite de curând, şi la magazia bogătaşului Hellman. Focul a fost pus şi, din neglijenţă, lăsat să se întindă şi la casele comercianţilor Peretz şi Sonnenfeld şi jandarmeriei. Sentinela rusă de la vamă n-a permis celor de la noi, care s-au grăbit să alerge pentru a stinge focul, şi, cum toate pompele le-au luat austriecii, în retragere, Iţcanii e expus să fie complet distrus. Nu s-a permis nici grănicerilor noştri, care au pompe şi voiau să treacă dincolo, pentru a localiza incendiul" (*Adevărul*, 29, nr. 10517).

7 iulie 1916: „Am considera ultimele opt zile de război în Bucovina de o importanţă relativă, pentru că Bucovina nu poate servi drept bază pentru o invazie serioasă în Ungaria… Retragerea austriecilor seamănă, aici, cu o anulare a operaţiunilor militare pe termen lung, în aceste văi. Cea a Câmpulungului şi cea a Seletinului, care se află pe cursul superior al râului Suceava şi al Moldovei, sunt conectate între ele prin o rută semicirculară, paralelă cu graniţa şi care trece peste înălţimile Izvor. Împinşi înapoi din Pojorâta, în 25 iunie, austriecii s-au retras, în parte, spre nord-vest de această rută, în parte spre sud-vest, prin Iacobeni" (*Bulletin quotidien*, 7 iulie 1916).

8 iulie 1916: Ruşii ocupă Fundu Moldovei şi Valea Putnei. La Cernăuţi, funcţiile publice sunt ocupate de basarabeni. „Astfel, dl căpitan Capşa a fost numit prefect de poliţie, dl Levinschi, şef al Siguranţei, avocatul Danielev, ajutor al şefului de Siguranţă" (*Adevărul*, 29, nr. 10573).

14 iulie 1916: „Peste 15.000 de refugiaţi bucovineni se află pe teritoriul românesc. Printre ei, un mare număr de evrei. Românii refugiaţi au fost avertizaţi că nu au voie să se stabilească în România" (*Bulletin quotidien*, 14 iulie 1916).

14 august 1916: La Bucureşti, s-a întrunit Consiliul de Coroană, pentru a decide intrarea în război, iar coloanele ziarelor româneşti se transformă în versuri de epopee, mai ales că, în noapte de duminică, 14/15 august 1916, „trupele noastre au atacat frontiera austro-ungară", iar „ruşii au început a trece în Dobrogea, fiind primiţi cu entuziasm de populaţie" (*Adevărul*, 29, nr. 10573).

9 august 1916: „Comunicat austriac: În Bucovina, inamicul s-a retras spre nord" (*La Guerre mondiale*, 11 august 1916).

21 august 1916: „Comunicat austriac: La vest de râul Moldova, pe înălţimile de la sud-est şi sud-vest de Zabie, am capturat 2 ofiţeri şi 188 oa-

meni, dar şi 5 mitraliere, inamicul făcând în van eforturi de a recuceri poziţiile pierdute” (*La Guerre mondiale*, 23 august 1916).

31 august 1916: „În 31 august, creşterea presiunii ruse produse aşteptata legătură cu aripa dreaptă română, care atunci intrase în munţii Gurghiului. La două culmi muntoase de a cuceri Vatra Dornei, slavii au pus presiune pe trupele colonelului Borgo; ei au forţat bariera Tomnaticul, iar prusienii s-au retras pe coasta nordică” (*La Guerre mondiale*, 10 septembrie 1916).

9 septembrie 1916: „Comunicat austriac: În Bucovina, având în frunte Regimentul de Infanterie Galiţiană nr. 13, şi-a croit un pasaj, pe Moldova, spre Breaza” (*La Guerre mondiale*, 14 septembrie 1916).

23 septembrie 1916: „Comunicat austriac: În Bucovina, detaşamente de recunoaştere inamice au fost respinse. În afară de aceasta, activitate combatantă minimă” (*La Guerre mondiale*, 25 septembrie 1917).

24 septembrie 1916: „Este un mare entuziasm faţă de armata rusă, care a ocupat Bucovina, şi românii din nord au sărbătorit împreună intrarea României în război. Locuitorilor Bucovinei, care sunt în bună parte români, le străluceau ochii de bucurie” (*Le Miroir*, 24 septembrie 1916).

24 septembrie 1916: Comunicat românesc: „Înaintăm la Vatra Dornei şi în munţii Călimanului”; „în Călimani, lupte de artilerie” (*Albina*, 20, nr. 1-2).

18 decembrie 1916: Comunicatul Marelui Cartier General Român: „Pe frontul generalului arhiducelui Iosef”, se înregistra o „luptă violentă de artilerie în sectorul de la Mestecăneşti, la sud de Bistriţa de aur” (*Gazeta Bucureştilor*, nr. 6).

19 decembrie 1916: Comunicatul Marelui Cartier General Român: „Patru atacuri ruseşti la Mestecăneşti, pe malul răsăritean al Bistriţei de Aur, s-au prăbuşit în faţa rezistenţei batalioanelor austro-ungare. Mai la sud, duşmanul a fost izgonit din câteva posturi” (*Gazeta Bucureştilor*, nr. 9).

*

20 martie 1917, Petrograd: „Generalul Letchitsky a fost numit comandant şef pe frontul de răsărit. Cum el se găseşte încă în Bucovina, comanda interimară aparţine, până la sosirea lui, generalului Gourko” (*Figaro*, 27 marie 1917).

9 mai 1917: „Comunicat austriac: În sudul Bucovinei, am respins trupe de recunoaştere ruseşti” (*La Guerre mondiale*, 11 mai 1917).

5 iulie 1917: Succesul ofensivei ruse în Galiţia şi Bucovina „a provocat un entuziasm mare până la delir în oraşul Fălticeni. Armata rusească din localitate a făcut o procesiune mostră pe străzi, cu muzică şi steaguri roşii, cu diferite inscripţii, între care cea mai de seamă era: Noi vrem războiul până la victoria deplină!” (Bianu, I, p. 145).

22-28 iulie 1917: „Diviziile noastre au fost, în ultimele opt zile, aproape de pierderea localităţilor Tarnopol şi Ostrow, această „placă turnantă” a Galiţiei răsăritene, ceea ce ar însemna, pentru ruşi, echivalentul unui ordin de evacuare a teritoriilor austro-ungare, în tot cazul, a celor din vecinătatea de sus a Bucovinei” (*La Guerre mondiale*, 2 august 1917).

3 august 1917: „Cel mai important eveniment al zilei, pe frontul de răsărit, este intrarea trupelor austro-ungare în Cernăuţi… Nu va mai dura mult şi întreaga Bucovina va reintra în posesie austro-ungară” (*Le Petit Journal*, 4 august 1917).

3 august 1917: „Austriecii anunţă că au recucerit Cernăuţii. Eu recunosc, peste tot, că ruşii au opus puţină rezistenţă… Ruşii s-au retras, iarăşi, la graniţa Bucovinei cu Basarabia şi Moldova” (*Le Miroir*, 19 august 1917).

6 august 1917: „Comunicatul austriac se exprimă astfel: În punctul de joncţiune a celor trei frontiere (transilvană, română şi bucovineană – n. n.), am înlăturat inamicul din localităţile Broşteni şi Holdiţa. În Bucovina sudică, am progresat spre Vama şi Moldoviţa. Pe Suceava, ruşii se repliază spre Rădăuţi. La sud-est de Cernăuţi, suntem atenţi la frontiere” (*L'Ouest Éclair*, 7 august 1917).

8 august 1917: „Campania din Bucovina poate fi considerată terminată… Între Nistru, la Nord, şi Câmpulung, la sud, operaţiunile militare în Bucovina se desfăşoară pe un front de 100 km. Armata germană mărşăluieşte, spre răsărit, în patru coloane: cea din nord avansează spre Nistru, o parte pe ruta Lemberg, spre Hotin, şi s-a oprit lângă Zbrucz; această coloană are ca ţintă Hotin. O a doua coloană avansează pe amândouă malurile râului Prut; a trecut de Cernăuţi şi se găseşte în contact cu frontiera română. A treia coloană avansează prin oraşul Siret, având ca obiectiv Dorohoi. În sfârşit, a patra coloană mărşăluieşte spre Suceava, având ca ţintă Botoşanii” (*L'Echo d'Alger*, 8 august 1917).

9 august 1917: „Comunicat rus: La sud de Prut, aproape de satul Solca, inamicul a lansat un atac violent, care a fost respins. În regiunea nord-vestică Şipot-Cotârgaşi, inamicul ne-a atacat cu furie” (*La Guerre mondiale*, 11 august 1917).

10 august 1917: „Pe întreg frontul ruso-român, precum şi pe frontul din Bucovina şi Galiţia, operaţiunile în curs au luat aşa de mare intensitate, încât ele vor schimba, în curând, situaţia în mod foarte simţitor” (Bianu, I, p. 162).

27 august 1917: „Ion Grămadă, fiu de ţăran din satul bucovinean Zahareşti, ofiţer voluntar în Armata Română, scriitor de frunte şi bun cunoscător al trecutului neamului nostru, a murit moarte de erou pe Valea Trotuşului, luptând pentru realizarea idealului naţional. El a fost un bun profesor al liceului din Cernăuţi; vorbea frumos şi cu căldură; iubit şi mult apreciat de elevii săi; ca chip, avea o înfăţişare voinică şi frumoasă; stăpânit de o minte ageră şi aleasă. Se pregătea şi era aproape să ia doctoratul în litere la Viena (doctorat în litere şi filozofie, pe care îl luase în 16 iulie 1913 – n.n.), pentru care îşi avea preparată teza, tratând despre „Românii la asediul Vienii din anul 1683” (Bianu, I, p. 223).

28 august 1917: „Comunicat oficial rus: În 27 august, inamicul a întreprins o ofensivă spre Noua Suliţă, în regiunea Cernăuţi. Dimineaţă, inamicul a început să bombardeze sectorul nostru între Răchitna şi Prut. Forţată de focul artileriei inamice, infanteria noastră a părăsit poziţiile de la nord de Boian şi a început retragerea spre est” (*Le Temps*, 30 august 1917).

31 august 1917: „La sud de Zaleszczysky, în Bucovina, toate drumurile duc spre Cernăuţi, la sud-vest de Hotin… Austriecii se apropie de Seletin, pe Suceava. Un alt început de înaintare, în valea Câmpulungului, prin Fundu Moldovei; în fine, un al treilea, în sud, curăţă înălţimile Iacobeni – Valea Putnei” (*La Guerre mondiale*, 1 august 1917).

8 septembrie 1917: În „Bucovina, austrieci stăpânesc, după 8 septembrie, înălţimile din sudul Rădăuţilor” (*La Guerre mondiale*, 14 septembrie 1917).

8 octombrie 1917: „În Bucovina, unde ruşii au început ofensiva şi au capturat Văşcăuţi, un sat situat la 2 km de oraşul cu acelaşi nume. Ei au făcut 750 de prizonieri, dar au fost nevoiţi să abandoneze, apoi, teritoriul cucerit” (*La Guerre mondiale*, 9 octombrie 1917).

*

7 martie 1918: „Românii abandonează Bucovina. Citâm comunicatul Vienei: Prin ultimele dispoziţii ale tratatului de pace cu România, românii au evacuat, după 7 martie, teritoriul pe care-l ocupaseră în Bucovina" (*Le XIXe siècle*, 12 martie 1918).

7 mai 1918: Umilitoarea Pace de la Bucureşti obligă România să acorde „desdăunările pentru supuşii austrieci în România, pe urma pagubelor pricinuite prin pradă, internări şi sechestrări" (*Viaţa Nouă*, V, nr. 4). „Luni, în 7 mai, în ziua de Sf. George, s-a încheiat pacea între Puterile Centrale şi România. Pierderile teritoriale ale României sunt destul de însemnate. Ea pierde întreg teritoriul dincolo de Dunăre, împreună cu coasta Mării Negre… de la Turnu Severinului, până la Vatra Dornei, aşadar de-a lungul frontierei Transilvaniei către România, hotarul a fost scoborât, de pe piscurile Carpaţilor, la poalele lor. Această îngustă fâşie de ţară, care încinge, ca un colan de apărare, lungul frontierei Ungariei către România, are o suprafaţă de mai bine de 5.000 kilometri pătraţi, aşadar ceva mai mult decât jumătate din ţara noastră, Bucovina… Înspre Bucovina, rectificările de frontieră cuprind un teritoriu de 1.800 kilometri pătraţi. În colţul dinspre Transilvania şi Bucovina, noua frontieră duce, de pe muntele Ceahlău, peste Bistricioara şi muntele Bivol, înspre Cornu Luncii. Ea cuprinde satele Borca, Dragoiasa, Şarul Negri, Şarul Dornei, Arinii, Broşteni, Găineşti ş. a." (*Viaţa Nouă*, V, nr. 1).

23 mai 1918: În Bucovina, „a izbucnit, în partea de apus a oraşului Suceava, un foc îngrozitor, care, în scurtă vreme, a cuprins şi nimicit şapte obiecte mari din piaţa gării. Întinsa clădire, cunoscută, odinioară, ca „Crâşma din Târgul Vitelor", cu clădirile din ogradă au fost prima jertfă a focului năprasnic, care a adus la mizerie numeroase familii, ce locuiau în acele case, nimicindu-le tot avutul" (*Viaţa Nouă*, V, nr. 1).

29 mai 1918: La Cernăuţi, se înfiinţează „Societatea româno ortodoxă împărătesc jubiliară pentru zidirea unei biserici în Viena" (*Viaţa Nouă*, V, nr. 5).

29 august 1918: „Mitropolitul român Vladimir Repta, din Cernăuţi, a demisionat, cu întreg consistoriul. Biserica română şi fondurile româneşti s-au împărţit în două, numindu-se doi preoţi ortodocşi, Tzimirischi, pentru ucraineni (ruteni), şi Worobchievici, pentru români. Aceasta va să zică distrugerea completă şi definitivă a Bisericii române din Bucovina" (Bianu, II, p. 53).

1 iulie 1918: La Suceava s-a redeschis cadastrul, cărţile funciare ur-

mând să fie la dispoziţia publicului (*Viaţa Nouă*, V, nr. 5).

4 octombrie 1918: În parlamentul vienez, deputatul bucovinean Isopescu-Grecul preciza: („Noi, cei patru milioane de Români din monarhia austro-ungară, cerem autonomia noastră în cadrul Austriei!”.

12 octombrie 1918: Câţiva români bucovineni, printre care şi Puşcariu, s-au întâlnit în casa lui Isidor Bodea, pentru a discuta situaţia politică nou creată, optând pentru varianta care însemna răul cel mai mic, respectiv unirea cu România. Şi, pentru că aveau nevoie de un lider provenit din rândurile românilor bucovineni get-beget, ei au trimis după Iancu Flondor, care se afla la Storojineţ, pentru a inaugura, împreună, şi prin publicaţia „Glasul Bucovinei”, ceea ce a fost numită de istoriografie drept „acţiunea românească din Octombrie 1918”

17 octombrie 1918: Noul împărat al Austriei, Carol, lansa manifestul imperial, prin care anunţa transformarea Austriei într-o confederaţie de state naţionale autonome, dar toate popoarele fostului imperiu au refuzat manifestul, comitetele naţionale hotărând, practic, constituirea tot atâtor state de sine stătătoare.

17 octombrie 1918: Sextil Puşcariu face sugestia de a reclama toată Bucovina pentru România, din moment ce „Austria a intrat în agonie”.

22 octombrie 1918: Nicolae Iorga nota, în jurnalul său, că „din Bucovina au plecat austriecii şi chiar ucrainenii” (Iorga, *Memorii*, II, p. 95), iar în seara zilei următoare scria: „Zota vine la mine, seara, pentru a-mi spune că, la Cernăuţi, s-a auzit tunul, poate al legionarilor ucraineni, aduşi de arhiducele „rutean” Wilhelm, şi că românii din Bucovina cer intrarea trupelor noastre” (Iorga, *Memorii*, p. 124).

27 octombrie 1918: S-au întrunit, la Cernăuţi, „reprezentanţii poporului român din Bucovina”, pentru a înfiinţa Consiliul Naţional, vreme în care, prin Cernăuţi, „mulţimea, de peste 1.000 de capete, bărbaţi şi femei, străbătea străzile Capitalei, cântând cântece naţionale. La Palatul Guvernului şi înaintea Primăriei din Cernăuţi, mulţimea, din ce în ce mai sporită, a manifestat pentru Unirea tuturor românilor. Momentul culminant a fost când, la Primărie, s-a desfăşurat Steagul Tricolor. Intrând, apoi, în sala unde Consiliul Naţional îşi ţinea şedinţa, manifestanţii au arborat Tricolorul în fereastra Palatului Naţional” (Bianu, II, pp. 93-95).

2 noiembrie 1918: La Suceava, regimentul croat din oraş organizează un concert al primadonei Viorica Ursuleac, pe atunci angajată a operei din Zagreb, apoi „garnizoana aceasta croată, ofiţeri şi soldaţi, proclamă revoluţia şi rup rozetele de la chipie, înlocuindu-le cu tricolorul lor”, şi pleacă spre îndepărtata lor patrie (Morariu, Pavelescu, p. 60).

6 noiembrie 1918: „În sfârşit, în dimineaţa zilei de 6 Noiembrie 1918, intră în Suceava grănicerii maiorului Anton Ionescu!” (Morariu, Pavelescu, p. 60).

6 noiembrie 1918: Guvernul nostru a publicat următorul comunicat: „În Bucovina de sud s-a dezlănţuit o violentă mişcare bolşevică. Populaţia din Iţcani, Suceava, Gura Humorului şi alte localităţi s-a refugiat, în număr mare, la noi, cerând ocrotire şi adăpost. Domnul Flondor, preşedintele Comitetului Naţional Român, s-a adresat Guvernului Român, cerându-i călduros să vină în ajutorul populaţiei din Bucovina, căzută pradă bolşevismului. Guvernul a dat imediat curs acestei cereri şi a ordonat trupelor de grăniceri şi de jandarmi să treacă, în număr suficient, graniţa Bucovinei, pentru a restabili ordinea în partea de sud şi a înainta oriunde necesitatea va cere” (Bianu, II, pp. 93-95).

6 noiembrie 1918: La Cernăuţi, ucrainenii au ocupat oficiile publice, Aurel Onciul urmând să preia puterea asupra sudului Bucovinei. Iancu Flondor imploră, atunci, ajutorul regelui Ferdinand, adică intrarea Armatei Române în Bucovina. Mesajul este dus, la Iaşi, şi înmânat lui Marghiloman de Vasile Bodnărescu, dar Marghiloman nu-şi poate asuma riscul de a decide o intervenţie armată.

8 noiembrie 1918: Datorită aprobării generalului Coandă, tatăl savantului, Divizia a 8-a a generalului Zadik este pregătită să intre în Bucovina, generalul spunându-le soldaţilor, minimalizând gestul grănicerilor, că abia „vouă v-a păstrat soarta norocul de a păşi cei dintâi pe pământul scump al Bucovinei. Fiţi mândri, arătaţi-vă demni de încrederea ce s-a pus în voi... Doresc spornicie pasului ce faceţi şi Vă zic: Cu Dumnezeu înainte!” (Bălan, p. 80). Apoi intră în Suceava.

11 noiembrie 1918: Divizia lui Zadik intră în Cernăuţi, iar ucrainenii înarmaţi se retrag în nord şi sunt urmăriţi de ostaşii români până hăt, în Galiţia.

24 noiembrie 1918: La Suceava, s-a trăit o zi de sărbătoare: „Liturghia în sobor, la Sfânt, cu doxologie pentru Regele Ferdinand şi Regina Maria”. „Au fost clipe înălţătoare”, scrie „Glasul Bucovinei” (nr. 19).

28 noiembrie 1918: Proclamarea unirii Bucovinei cu România. „Ce frumoasă a fost acea zi de 28 noiembrie 1918! Se bucura parcă şi cerul de fericirea noastră, trimiţându-ne, în acel început de iarnă, raze calde de soare. Veniseră soli din toate părţile locuite de români: din Moldova, din Muntenia, din Oltenia, din Ardeal şi din Basarabia, iar din Bucovina sosiră, la Cernăuţi, tot ce intelectualitatea şi ţărănimea românească aveau mai curat şi mai bun. Şi, pe când mulţimea, încă dis-dimineaţă, se îndrepta, pâlcuri-pâlcuri, spre reşedinţa metropolitană, în sala de marmură a căreia era convocat Congresul" (Marmeliuc, *Amintiri*).

1 decembrie 1918: Proclamarea unirii Transilvaniei cu România.

8 decembrie 1918: Sărbătoarea oficială a Unirii în Suceava, cu tedeum, la care iarăşi a cântat corul „Ciprian Porumbescu".

27 decembrie 1918: „Pomenirea lui Ştefan cel Mare, cu parastas în sobor, cântând fireşte tot corul bisericesc al reuniunii. Seara, iarăşi concert festiv, cu concursul corului Reuniunii, sub conducerea lui I. Macariul" (Morariu, Pavelescu, 53-65).

1916: Antiromânismul ortodoxiei transilvane. „Scrisoare circulară către venerabilul cler şi către poporul dreptcredincios român din de Dumnezeu păzita metropolie a Românilor ortodocşi din Ungaria şi Transilvania.

România, căreia fiinţă i-a dat patria noastră, Ungaria, căci Radu-Negru de la Făgăraş a întemeiat principatul Ţării-româneşti, Dragoş din Maramurăş a întemeiat principatul Moldovei şi cu sprijinul monarhiei Habsburgice s-a ridicat şi s-a întărit România modernă, liberă şi independentă, care de bună voie s-a legat de monarhia noastră cu contract de credincioşie, cu făgăduieli de sprijinire reciproc: România – spre marea noastră durere – a călcat făgăduiala de credinţă, a rupt peceţile contractului în chip perfid şi a ridicat arma asupra acelor fraţi, cari de doi ani de zile luptă pe moarte şi viaţă cu o vitejie nemaipotrivită împotriva duşmanilor monarhiei.

Da, ei n-au ascultat porunca sângelui, n-au auzit chemarea tainică a fraţilor de o limbă şi un sânge de a ne da mâna de ajutor, ca trupele regatului român să lupte alăturea cu noi împotriva duşmanului comun, care tinde la nimicirea patrie noastre şi la sugrumarea neamului românesc, să lupte hotărâţi şi cu bărbăţie în contra Rusiei cotropitoare. Nu, ci ei amăgiţi de lupii îmbrăcaţi

în piei de oi şi ameţiţi de făgăduielile lui Iuda, au considerat cele mai vitale interese ale neamului şi sub cuvântul că vin „să ne slobozească”, vin să ne facă robi muscalilor, vin înfrăţiţi cu hoardele ruseşti, cari au jefuit şi au aprins satele şi bisericile întemeiate de Ştefan cel Mare, cari au ucis pe urmaşii plăieşilor vestiţi dela Dumbrava-roşie, cari au necinstit Putna şi Suceava, locuri sfinte de închinare sufletului românesc – vin acum să ne calce şi să ne fure moşia agonisită de moşii şi părinţii noştri cu sudori de sânge!

Unde vă este şi în ce se arată patriotismul vostru, **Români ucigători de fraţi**, vă întrebăm cu Lactanţiu: „Cum patriotismul vostru poate să fie o virtute? Poate să existe o virtute într-un sentiment esenţialmente duşmănos şi răutăcios? Binele, la care tinde iubirea voastră de patrie, constă în a face rău altora? Voi întindeţi graniţele voastre în hotarele vecinilor voştri, voi creşteţi puterea voastră, veniturile voastre, dezbrăcând pe alte naţiuni? Puteţi voi să numiţi virtutea aceea ce e distrucţiunea a toată virtutea? Voi rupeţi legăturile societăţii umane, voi distrugeţi inocenţa, voi nutriţi rapacitatea, voi nimiciţi ideea de dreptate. Drept aceea şi urile naţionale sunt necompatibile; acolo unde lucesc armele, dreptatea se nimiceşte. Poate să fie drept acel ce vatămă, urăşte, despoaie şi ucide? Iată faptele voastre, a celor ce ziceţi că vă iubiţi patria (Lactantius. *Div Inatit*., VI. 6.).

Acela care, cu vorbele vicleniei pe buze, cu dorul de jaf în suflet, vine în hotarele noastre nu-i frate, ci cel mai păgân duşman, care, pentru a-şi împlini pofta sălbatică, îşi omoară fraţii şi părinţi. Da, fraţii de ieri, astăzi prin voinţa şi faptele lor păcătoasă şi nelegiuite s-au făcut pentru noi în cei mai mari şi mai urgisiţi duşmani, asupra cărora glasul sângelui şi legea firii porunceşte să-ţi rădici braţul fără milă. „Că cel ce varsă sângele omului, pentru sângele aceluia sângele lui se va vărsa” (*Facerea*, IX. 6).

Iubit cler şi popor! Avem cea mai mare mângâiere şi bucurie a sufletului că iubirea voastră faţă de patrie e nemărginită, că alipirea şi credinţa voastră către înaltul tron sunt neclătite, că din iubirea, alipirea şi credinţa aceasta curată şi tradiţională purcede ascultarea voastră necondiţionată şi isvorăşte vitejia, care mai ales în anii din urmă în mod atâta de strălucit din nou ați dovedit-o. De aceea vă sfătuim, mai vârtos acum, în aceste zile de cea mai grea cumpănă, şi vă îndemnăm cu cuvintele sf. apostol Petru ca cu blândeţe să vă supuneţi autorităţilor şi rânduielilor înaltei stăpâniri „ori împăratului, ca celui mai presus, ori guvernatorilor, ca celor trimişi de el spre pedepsirea făcătorilor de rele şi spre lauda făcătorilor de bine, căci aşa este voia lui Dunezeu, ca cu facerea de bine să amuţiţi necunoştinţa oamenilor celor fără de minte, ca cei liberi, iară nu ca cum aţi avea libertatea, ca un acoperământ

răutăţii ci ca servii lui Dumnezeu” (I. Petru, C. II. v. 13-16.).

Faţă cu noul duşman, care râvneşte în chip atâta de păcătos la ştirbirea şi la stricarea hotarelor patriei noastre, veţi şti să luptaţi cu aceeaşi îndârjire, vitejie şi credinţă, cu care eroii noştri au sfărmat cetăţuile de granit de la Iwangorod. Căci dragostea, credinţa şi alipirea către tron şi patrie vă va lumina mintea şi sufletul, vă va întări inima şi vă va oţeli braţul.

Întăriţi-vă dar cu credinţă în Dumnezeu, bucuroşi fiind în inimile voastre că aţi ştiut şi aţi putut să dovediţi credinţa şi alipirea voastră către tron şi patrie cu fapte atâta de strălucitoare şi cu jertfe atât de scumpe. Fiţi cu încredere că, în ziua judecăţii şi a răsplătirii, Maiestatea Sa înălţatul nostru împărat şi rege, împreună cu luminatul său guvern ungar nu vor întârzia a răsplăti după merit credinţa şi vitejia, cu care aţi apărat tronul şi patria, asigurând condiţiunile pentru dezvoltarea şi întărirea etnică, culturală şi economică a poporului român din patrie.

Noi n-am provocat şi n-am dorit războiul cu fraţii noştri şi cu toată sinceritatea am stăruit pentru înfăptuirea păcii şi bunei înţelegeri între români şi maghiari şi credincioşi chemării noastre nu vom înceta de a ruga pe Dumnezeu ca să ne trimită pacea de sus, pacea la toată lumea, pentru că zice sf. Vasile cel mare: „Nu există un cine mai mare, decât pacea, care este un dar ceresc, a căreia şi numele numai este mai dulce, decât orice” (Basil Ep, 46, 1. Ep. 70.)

Isus Hristos este principiul păcii, zise sf. Grigorie; apostolii au predicat pacea lui Dumnezeu. Armonia domină în Dumnezeu şi în toată creaţiunea; oameni trebuie să inainteze pe creatorul, păzind între ei concordia şi în puterea acestei condiţiuni trebuie să existe cetăţile, societăţile şi popoarele (Greg. Naz. Orat, 12.).

Oradea-mare – Nagyvárad – la 8/21 Septemvrie 1916**, / Vasile Mangra** m. p. / ales și întărit arhiepiscop / **Ioan I. Papp** m. p. / episcopul Aradului / **Dr. Miron E. Cristea** m. p. / episcopul Caransebeșului” (***Biserica și Școala***, Anul XL, Nr. 40, Arad, Octombrie 2/15, 1916).

1917, august 27: Ultima scrisoare a lui Ion Grămadă: „Adesea îmi fac bilanţul vieţii mele şi mă întreb ce bine am făcut eu pe pământ. Şi, totdeauna, regret că n-am putut lucra mai mult spre a aduce mai multă fericire altora. Căci atât rămâne după fiecare pe lumea asta: Binele ce l-a făcut altora. Încolo, totul e praf şi cenuşă, pe care le spulberă vântul.

Constatarea aceasta nu rezultă din gândurile negre ce poate m-ar preocupa. Nu. Mă gândesc foarte puţin la moarte şi nu mă tem deloc de ea. Sunt pregătit s-o înfrunt. Nu mă sperie nici mulţimea păcatelor ce le-am comis, căci aşa de sfântă şi de dreaptă înaintea lui Dumnezeu este cauza pentru care atâta tineret s-a îmbrăcat cu cămaşa morţii, încât pe toţi ne aşteaptă viaţa de veci. De asta sunt sigur. Războiul nostru este sfânt.

Cum v-am spus, regret numai că nu mi-am legat numele de o faptă nepieritoare, care să aducă folos altora. Dar sper că, în lupta ce mă aşteaptă în curând, îmi va ajuta Dumnezeu să îndeplinesc o faptă care să mă treacă la nemurire (Dumnezeu ştie, însă, dacă nu păcătuiesc şi acum cu orgoliul meu).

Mă mir numai că sunt atâţia oameni rămaşi la vetre, care nu înţeleg câtă frumuseţe sublimă cuprinde jertfa de sine, jertfirea făcută de bună voie. Sunt momente când simţi parcă însăşi suflarea lui Dumnezeu cum îţi atinge fruntea ca o adiere binefăcătoare. Şi, atunci, uiţi tot ce ai iubit în viaţă, tot ce-i călător ca nisipul pustiului şi nu regreţi deloc lumea ce ai lăsat-o în urmă. Înainte, tot mai departe, spre un miraj de strălucire necunoscută, laşilor!... Dacă-l ajungi, te aşteaptă răsplata de veci.

Necunoscutul acesta spre care mergi, mulţămirea că-ţi faci toată datoria, suprema datorie, intensitatea cu care trăieşti viaţa ce ţi-a dăruit-o Dumnezeu constituie un farmec de care vibrează toată fiinţa ta...

Doamne, ajută-mi să fiu tare, să fiu vrednic şi neînfricat, spre a putea răzbuna lacrimile ce le-au vărsat ai mei vreme de o sută cincizeci de ani de robie!" (Calendarul ***Glasul Bucovinei***, 1920; scrisoarea adresată unei doamne, în 27 august 1917, scrisă cu doar câteva ceasuri înainte de moartea Eroului şi neexpediată vreodată).

1917: „Dușmanul român", urât de românii ardeleni. Există mărturii de presă, precum *Amintiri din „România Mare"*, extras din „raportul locțiitorului de primar Friedrich Fabrierus, din Brașov, în timpul ocupării orașului liber regesc Brașov prin dușmanul român, de la 29 August, până la 8 Octombrie 1916" (Gazeta Transilvaniei, Anul LXXX, Nr. 3, marți 19/23 ianuarie 1917), peste care poți trece lesne cu vederea, chiar dacă te zhârie în suflet expresia, referitoare la... eliberarea Brașovului „ocupat prin dușmanul român". Dar descoperi alături, tot în prima pagină a acestei vechi gazete

românești din Transilvania, pe post de articol de fond, un material care ia de guler, cu brutalitate, istoriografia oficială românească, „Vatra Luminoasă”:

„În soarta românilor din Ungaria a fost scris ca adevărata înfrățire româno-maghiară să se înfăptuiască în momentele acestea mărețe de apărare a existenței și mult iubitei noastre patrii, afară, pe câmpurile de luptă, departe de vatră, de bravii noștri flăcăi și viteji maghiari. Frăția aceasta de sânge, cu temelii veșnice, ne reamintește înfrățirea româno-maghiară din Arad, din ziua sfântului Ilie, din 2o Iulie vechi 1899, care, pentru noi, românii de sub coroana Sfântului Ștefan, este o zi de sărbătoare mare și care, de s-ar fi luat în serios și în România, ar fi o zi de sărbătoare națională pentru toți românii de pe tot globul pământului.

Este de remarcat că înfrățirea de atuncea s-a făcut de un om care, tocmai în aceste clipe istorice, conduce barca statului spre fericirea patriei noastre: contele Ștefan Tisza, ministru-președinte. Acest mare bărbat politic, a cărui valoarea de-abia generațile viitoare vor putea-o recunoaște în întregime, acest om cu voința sa de fier și privirea sa clară, ales de soartă a conduce trebile monarhiei în cele mai grele zile, când o lume întreagă a dat năvală asupra noastră și a aliaților noștri, acest om a dezlegat din timp problema româno-maghiară, care, dacă ar fi fost înțeleasă la timp de cei chemați, ar fi dus întreg neamul românesc, alături cu ungurii, la mărire și fericire.

Înfrățirea de atuncea s-a făcut cu ocazia instalării, în scaunul episcopesc din Arad, a arhimandritului Iosif Goldiș, vicar episcopesc din Oradea Mare și fost deputat guvernamental în dieta țării. Instalarea, care s-a făcut cu mare solemnitate, a fost asistată de mai mulți deputați maghiari, în frunte cu contele Tisza, care au participat cu toții la banchetul dat în onoarea zilei. Cuvântarea contelui Tisza, din această zi, va rămâne memorabilă pentru totdeauna, pentru că cuvintele rostite compun făclia care va lumina pentru vecie drumul politicii noastre:

„Națiunea maghiară are misiune mare de îndeplinit, pe care însă numai împreună cu aliatul ei natural o poate împlini, împreună cu neamul românesc. *Pentru neamul românesc iarăși nu este un alt mod de fericire, decât înfrățirea cu maghiarii* (sublinierea „Gazetei” – n. n.). Să se dea fiecăruia aceea ce e a lui și, atunci, înțelegându-ne unii cu alții, unindu-ne în bună înțelegere, nici porțile iadului nu ne vor putea birui!”.

Frăția și buna înțelegere, asta este vatra lumioasă, cu care ne alegem din războiul acesta teribil. Că este așa ne-o dovedește victoria armatelor noas-

tre, despre care contele Tisza a zis că, înfrățite, nici infernul nu le va putea birui. Frăția fiilor noștri și ai confraților noștri maghiari își revarsă focul de iubire frățească și asupra celor rămași acasă, și în conlucrarea comună pentru izbânda finală, ne vedem datoria noastră cea mai înaltă spre a respecta astfel pactul de sânge, închiat, afară, pe câmpul cinstei și onoarei. Că așa va fi asta o garantează noul nostru metropolit Mangra, care, în ziua serbării înfrățirii din Arad, a arătat, aemenea, calea cea bună și dreaptă, pe care trebuie să o urmăm: *biserica*. „Scopuri nobile nu poate realiza nime fără biserica reprezentată prin cler și popor".

Poporul românesc din Ungaria își urmează păstorul său luminat, înfrățit cu contele Tisza, în deplină convingere că numai îm modul acesta, urmărind calea creată de acești doi bărbați, va ajunge la fericire și prosperitate, spre vatra acea luminoasă, care ne va însufleți și în viitor, de a dezvolta forțele noastre în favoarea neamului și a patriei noastre nepieritoare".

Că astfel de atitudine caracteriza românimea din Ardeal, până foarte aproape de intrarea definitivă a trupelor românești în Transilvania, cu popas îndelungat în Budapesta, o confirmă numeroase mărturii, pe care intenționez să le supun atenției zilei. Nu de alta, dar ar fi păcat să ne plecăm, la nesfârșit, în fața memoriei unor farisei precum Papp, Cristea, Goldiși, Maniu și așa mai departe, care moșteneau, din latinism, doar convingerea că „patria este acolo unde ne este bine".

1917: „Actul acesta de trădare al României credule".

MOTO**: „***Românii din Trasilvania și Ungaria nicicând n-au apelat la ajutorul lor şi n-au cerut să-i mântuiască din nici o robie, pur și simplu pentru că noi am avut și avem o soartă de sută de ori mai bună decât poporul din România***".**

Niciodată nu am avut necuviinţa de a-mi judeca poporul, dar întotdeauna am vrut să ştiu cât mai mult despre adevărurile lui. Minciuna, cum spuneau Cantemir şi Xenopol, numai rău aduce Neamului nostru, pentru că neadevărul nu foloseşte decât celor care ne sleiesc de energiile benefice astăzi. Iar când am scris că românii ardeleni şi bucovineni nu-şi doreau unirea cu România, decât în clipa în care au avut de a alege între două rele, nu am răvăşit morminte. Dimpotrivă. Lista eroilor români din Bucovina, care s-au jertfit pentru modelul de viaţă european, pe care îl reprezenta imperiul austriac, am fost printre puţinii care au publicat-o cu tot respectul, în ciuda

faptului că am o lacrimă în plus pentru Ion Grămadă, care a ales să moară pentru Întregirea Neamului, cu toate că m-a tulburat destinul cristic al tinerilor bucovineni Zamfir Nicoară şi Dumitru Catană, distinşi prin vitejie la asediul Lembergului, oraş polon pe care încercau să-l smulgă ruşilor, în beneficiul Austriei, dar care, la Satu Lung, lângă Braşov, când au avut de ales între a trage în ostaşii români, care năvăleau în Ardeal, şi a-şi săpa singuri mormintele, au ales martiriul. Nu am avut un cuvânt pătimaş împotriva colonelului Pop, care a dus la îndeplinire execuţia, nu i-am pus la îndoială românismul şi dreptul lui de a decide în ce statalitate vrea să creadă. Dar Nicoară şi Catană s-au aşternut pentru totdeauna în sufletul meu.

*

Pentru că, în curând, va reîncepe vânzoleala patriotardă şi pentru că politrucii de astăzi, cheltuind enorm pentru „Centenarul Unirii”, îşi vor cosmetiza doar imaginile lor compromise, fără să le pese de adevăr şi de adevărata poveste a neamului, o poveste în care, deşi condusă de mulţi ofiţeri incompetenţi, Armata Română a făptuit soclul durabil al demnităţii noastre, o să tot încerc să vă aduc în faţa minţilor şi a sufletelor respiraţia reală a zilelor de atunci, a zilelor de nenoroc prin care s-a prefaţat, pentru o singură dată în istorie, întoarcerea privirilor bunului Dumnezeu şi asupra noastră, a românilor.

„Ne sună necontenit în urechi pasajele din urmă ale declarațiunii de război, făcută de bărbații de stat perfizi și de regele României, fără nici o autoritate, Monarhiei noastre, în loc să-și arate recunoștința pentru binefacerile primite de la ea, în toate împrejurările, și mai ales pentru întemeierea existenței sale. În acele pasaje, piticul săbănog și prezumțios își motivează atacul nesăbuit față de uriașul generos, cu scopul de a elibera poporul român din Transilvania și Ungaria din robia maghiară. Câte fraze goale, atâtea minciuni grosolane, și câte afirmațiuni, atâtea acuze fulgerătoare în contra sa însuși și în contra faptelor proprii.

*

Mai înainte de toate este un fapt absolut incontestabil că Românii din Trasilvania și Ungaria nicicând n-au apelat la ajutorul lor și n-au cerut să-i mântuiască din nici o robie, pur și simplu pentru că noi am avut și avem o soartă de sută de ori mai bună decât poporul din România. Starea noastră naţională, economică, socială şi politică este dovedită cu date nerăsturnabile ca fiind cu mult superioară cetățenilor români din România. Cât despre neajunsurile pe care au avut să le îndure cetățenii neromâni de acolo, ele sunt notorii și presa respectivă s-a făcut ecoul tuturor plângerilor destul de amare, care veneau de la un stat mic național, cu pretenții de apărător al principiului

de naționalitate. Vorbele late și umflate au fost puse în curs de niște necăpătuiți pigmei ai politicii naționale intransigente, trecuți peste munți cu binecuvântarea părintelui Lucaciu, veșnicul candidat de arhierie și bogăție, de tristă memorie, și în cântecul bardului fără strună Goga, băiatul răsfățat al sorții.

*

Acum, când trădarea lor josnică a avut efectul de a înverșuna și mai tare pofta de luptă a fiilor neamului nostru și a le oțeli brațul întru apărarea tronului glorios al Habsburgilor și patriei noastre iubite chiar în contra fraților lor, denaturați cotropitori; acuma, când sperjurul lor s-a răzbunat în modul cel mai cumplit prin armele glorioase ale puterilor centrale nebiruite; acuma, când biruitorii generoși le-au oferit dreptul de pace ațâțătorilor nemernici, antantei nesăţioase şi seducătoare, ca să se curme acest război ucigător şi ruinător pentru omenirea întreagă, printr-o pace cinstită şi binefăcătoare: acum ies la iveală ghearele pisicii şi cele zece puteri aliate contra noastră declară pe faţă, cu o neruşinare nemaipomenită, că ele voiesc să continue lupta până când vor întrona principiul de naţionalitate şi vor dezmembra puterile centrale şi aliatele lor şi-şi vor mări, astfel, teritoriile imperiilor lor.

*

Mintea omenească stă în loc în faţa unor declaraţiuni atât de îngâmfate şi de contrazicătoare cu cele mai elementare principii de umanitate şi echitate, răsturnate prin însăşi starea faptică a lucrurilor şi prin ţinta aspiraţiilor lor nenaturale. Urmează oare Anglia vreun principiu naţional faţă de Irlanda, faţă de Buri, în Egipt, în Indii şi în celelalte colonii? Urmăreşte Franţa principiul naţional în recucerirea provinciilor de la Rhon, aparţinătoare imperiului german, cum s-au declarat ele însele, după războiul din anul 1870/71? Există principiu de naţionalitate în cerinţa de reconstituire a Belgiei unitare, când ştiut este că lupta dintre Flamanzi şi Waloni se dă, de multe decenii, tocmai pe acest principiu? Are Rusia pretenţia de a urmări un principiu naţional, când tinde la ocuparea Constantinopolului şi a strâmtorilor din Dardanele, fără să fi regulat, mai întâi, chestiunea polonă, chestiunea finlandeză, chestiunea ucraineană, chestiunea basarabeană şi a celorlalte seminţii din imperiul mozaic rusesc? Gânditu-s-a antanta la Românii din Valea Timocului şi Macedonia, când apără existenţa Serbiei regicide, devenită, prin acest fapt, nevrednică să mai existe pe harta Europei? Dar nenorocirea Greciei tot principiul naţional al antantei este? Contrazicerea flagrantă între declaraţiunile şi faptele antantei, pe deoparte, iar pe de altă parte, între trebuinţa de a înfăptui un principiu naţional, dezmembrând un stat şi alipind teritorii răpite la alt stat este atât de bătătoare la ochi, încât şi un orb o poate vedea.

*

Dar această contrazicere iese la iveală, cu mai mare putere, la România şi la scopul trădării ei. Fapt incontestabil este că între poporul nostru şi între cel din România nu există nimic în comun, nici în caracter, nici în aspiraţiuni, nici în sentimente. Limba şi legea comună n-au putut crea acea afinitate sufletească între aceste popoare, din simpla cauză că elementele constitutive şi mediul de dezvoltare a fost cu totul altul. Şi aceste fapte se confirmă exact prin toate declaraţiunile bărbaţilor competenţi şi prin toate manifestaţiunile vieţii. Cine a avut ocaziunea să cunoască oamenii şi curentele din România şi să facă comparaţie între noi şi ei, trebuie să ne dea dreptate, când afirmăm că diferenţa este ca între cer şi pământ şi că faţă de noi n-au avut şi, de aci, înainte, nu vor avea nimic mai puţin decât dragoste frăţească şi bune sentimente de dezrobire, când dânşii gem în robia întunericului, în robia mizeriei şi în robia ciocoismului, iar noi îi compătimim şi-i condamnăm pentru pacostea ce ne-au adus-o pe capul nostru fără de nici o vină.

*

Actul acesta de trădare al României credule şi uşuratice trebuie înşirat alături de celelalte acţiuni perfide ale antantei, de a ademeni pe cei slabi de înger şi a-i avea ca obiecte de compensaţie, cu care să-şi achite despăgubirile, la masa verde de pace. Antanta ştie doară că, prin realizarea scopurilor României, s-ar altera şi mai tare principiul de naţionalitate în acest stat, după ce, în 1913, s-a mai călcat o dată faţă de Bulgari. Nu iubirea faţă de noi, nici principiul naţional au mânat România în război în contra aliatelor ei naturale, în contra puterilor centrale, ci nenorocita poftă de mărire şi lăcomia sugerată de antantă. Nu s-a mulţămit cu teritoriile câştigate cu atâta uşurinţă, acum patru ani, ci, după pilda câinelui din fabulă, care şi-a văzut umbra în apă, cu bucata de carne în gură, s-a aruncat în valuri, să mai prindă şi bucata cealaltă şi, astfel, şi-a aflat pieirea.

*

Convingerea noastră intimă este că, în cazul de faţă, principiul de naţionalitate, iscodit de antantă, este un simplu moft, pentru ca să poată vârî zâzanie nouă între cetăţenii statelor centrale şi, mai ales, ale Monarhiei noastre, provocând bănuiala în suflete şi aţâţând spiritele şi aşa destul de agitate, în urma invaziunii josnice româneşti, care a produs atâtea victime. Cât ne priveşte pe noi, Românii, oricât de dureros ne-a atins acest flagel al sorţii, ne vom reculege şi din această pacoste şi, credincioşi lealităţii dinastice şi iubirii noastre de patrie tradiţionale, ne vom îndoi opintirile şi jertfele de sânge şi avere, pentru ca să alungăm, cât mai în grabă, toţi norii grei de bănuială şi neîncredere, ce, pe nedrept, ne învăluiesc" (***Gazeta Transilvaniei***, Anul LXXX, Nr. 4, joi 12/25 ianuarie 1917).

1918: O cununie între tranşeele austro-ruse. Domnişoara Olga Grybowska poate fi mândră, pentru că a avut o nuntă unică în felul său, deşi nu s-a cununat la patriarhia din Constantinopol, nici în lavra din Chiev, ci sub cerul liber, pe un ogor pustiu, săpat de granate şi udat cu sângele atâtor viteji, dintre tranşeele celor două tabere duşmane, între care însă, în urma armistiţiului, încetară ostilităţile. Aici s-a ţinut cununia, din următorul motiv: Părinţii mirelui, domnul Octavian Iliuţ, amploiat la poliţia din Cernăuţi, se aflau pe teritoriul ocupat de Ruşi, care nu le-au permis să treacă dincoace. Neputând ei veni, au fost siliţi mirii şi nuntaşii să meargă la ei. Astfel, actul cununiei s-a celebrat pe teritoriul neutru dintre cele două armate, prin preotul militar Paul Marcovici (paroh gr. ort. rom. în Hodoş, dieceza Aradului). Naş a fost un general, iar nuntaşii: câteva rudenii, ofiţeri de ai noştri, comandantul, ales de soldaţi, al trupelor ruseşti şi soldaţi, care, în onoarea actului solemn şi neobişnuit, îşi părăsiră tranşeele şi uitară, pe un moment, monotonia vieţii din ele (***Biserica şi Şcoala***, XLII, nr. 7, 11/24 februarie 1918, p. 3).

1918: Readucerea moaştelor Sfântului Ioan cel Nou, de la Viena, la Suceava . S-au împlinit aproape patru ani, de când moaştele Sfântului Ioan cel Nou, din Suceava, au fost aduse la Viena, ca să nu fie luate de duşman, cum se întâmplase în anul 1686, când au fost transportate la Zolkiew, de unde numai cu greu au putut îi readuse, în anul 1783, la vechea mitropolie din Suceava. La sosirea lor în capitală, colonia română le-a ieşit înainte, cu mare şi sărbătoresc alai, şi le-a aşezat, apoi, în capela greco-ortodoxă română. În decursul acestor patru ani, sicriul nu a fost deschis niciodată, dar, cu toate acestea, mulţi soldaţi răniţi, de prin spitalele din loc, veneau să se închine moaştelor, nădăjduind o alinare a durerilor trupeşti şi sufleteşti, şi să audă o slujbă curat românească. Şi mulţi se întorceau cu cea mai caldă rază de mângâiere, pogorâtă în sufletul lor.

În capelă s-a constituit şi un comitet de caritate pentru soldaţii români răniţi, din care făcea parte, ca membru foarte activ şi de ispravă, zelosul şi credinciosul păzitor, de decenii, al moaştelor, care le-a însoţit şi încoace, de curând protosincelul Pancratie Sidorovici. Cu rara sa bunăvoinţă şi dărnicie, şi-a folosit, şi-n locul acesta, toată activitatea, tot timpul disponibil şi toate cunoştinţele sale numai pentru alinarea durerilor şi neajunsurilor celor nevoiaşi, străduindu-se să-i folosească şi fiecăruia, care numai i-a venit în cale. Casa Sfinţiei Sale era loc de întâlnire a celor înstrăinaţi de căminele lor, precum

şi a celor care doreau să afle vreo informaţie sau să primească vreun ajutor, şi de tot puţini erau cei care nu ieşeau pe deplin mulţămiţi. Şi din câmpul de luptă, şi chiar din prinsoare, i se adresau sute de soldaţi, ca unui prietin bun, de multe ori fără ca măcar să-l cunoască, şi, dacă pretenţiile lor nu întreceau, cu totul, competenţa şi influenţa părintelui Pancrati, primeau un răspuns satisfăcător sau cel puţin mângăietor.

În 21 iulie 1918, ultima duminică înainte de pornirea moaştelor spre Suceava, Î. P. S. Sa mitropolitul Vladímir de Repta, asistat de arhimandritul mitrofor Manasterschi şi de protosincelul Sidorovici, a oficiat o doxologie pentru M. S. Împăratul şi pentru colonia română care a adăpostit relicvele sfântului, în capela sa. Nouri negri vărsau şiroaie de lacrimi, căci se apropia ziua când scumpa comoară pentru creştinii drept-credincioşi avea să părăsească capitala. Şi cu toată vremea aceasta neprielnică, se adună o mulţime considerabilă de reprezentanţi distinşi ai coloniei şi de soldaţi şi se întruni şi comitetul bisericesc, în frunte cu prezidentul ei, Dr. Constantin cav. de Isopescul-Grecul, care, cu obişnuită bunăvoinţă, a primit şi noua sarcină, de a lucra, cu puternica sa influenţă, la realizarea visului, nutrit cu atâta ardoare, de colonia română, la înfiinţarea unei capele organizate, în care să se poală asculta, regulat, serviciul dumnezeiesc în limba română. După serviciul divin, s-au luat ultimele dispoziţii pentru transportarea relicvelor, îndrumându-se şi pregătirile necesare.

Prea repede a sosit şi ziua de joi, 25 iulie 1918, ziua de pornire. La orele 4, după-amiază, capela era tixită de credincioşi, în ţinută de paradă, şi sicriul tainic strălucea între florile care îl împodobeau. Cu fiori de solemnitate a fost săvârşită şi ultima doxologie, înainte de plecare, acum de către protosincelul Sidorovici. Creştinii adunaţi se despart, apoi, în două şiruri lungi, până la stradă, iar scumpul sicriu e ridicat, pe mâini, de soldaţi şi trece, prin mijlocul şirurilor, până la furgonul gata de pornire, care, primind sfintele moaşte, îşi ia drumul spre gara de nord.

Sicriul cu sfintele moaşte a fost aşezat într-un vagon de poştă, adaptat anume pentru acest scop, însoţit de o gardă militară de onoare, de protosincelul Pancratie Sidorovici şi de reprezentantul ministerului de culte, comisarul guvernamental, dl Dr. A. Voiuţchi. Vagonul a pornit din gara de nord, joi, în 25 iulie 1918, cu trenul de seară, şi, după o călătorie neîntreruptă, a ajuns, sâmbătă, în 27 iulie 1918, la 10 ore a. m., la frontiera ţării, în Nepolocăuţi, unde a fost întâmpinat de reprezentantul arhiepiscopesc, nou numitul vicar general, arhimandritul Ipolit Vorobchievici, şi de reprezentantul guvernului ţării, consilierul guvernamental, dl A. Patac, care amândoi au condus sicriul până Ia gara din Cernăuţi, unde aştepta, întru întâmpinare, clerul greco-ortodox din Cernăuţi şi o reprezentanţă a damelor române, în frunte cu doamna consilier aulic Voiuţchi, care a depus, pe sicriu, o frumoasă jerbă de flori.

În drumul spre Suceava, relicvele au fost întâmpinate, la gara Milişăuţi, de un mare număr de popor, din comunele învecinate, cu procesiile bisericilor, în frunte cu zeloşii păstori de suflete, părintele Ursachi, din Romaneşti, şi părintele Berariu, din Danila. Impunătoare a fost primirea sfântului în gara Iţcani. Cu jumătate de oră înainte de sosirea trenului, o parte a largului peron din gară a fost ocupată de numeroasele procesii, care se concentraseră aici, cu prapori şi sfinte icoane, din Suceava şi din comunele învecinate, Şcheia şi Mihoveni. Preoţimea districtului, în frunte cu protopresbiterul George Berariu şi priorul de la mănăstirea vechii mitropolii din Suceava, egumenul Inocentie Stefanelli, aşteptau, înveşmântaţi în pompoase odăjdii. La mijlocul peronului, era ridicată o masă, acoperită cu o frumoasă pânză de catifea roşie şi cusută în fir de aur. Aici era locul unde avea să fie aşezat sicriul cu sfintele moaşte, pe un pat de flori mirositoare (***Biserica şi Şcoala***, Anul XLII, Nr. 35, 26 august / 8 septembrie 1918).

*

Întru întimpinarea sfântului, s-au înfăţişat un mare număr **de cetăţeni şi de popor** din Suceava şi împrejurime. Erau de faţă: reprezentantul prefecturii, Dr. Nichitovici, reprezentantul oraşului Suceava, consilierul guvernamental Gribovschi, deputatul dietal Dr. Euseb Popovici, primarul comunităţii Iţcani, Hellmann, ofiţerii comandei militare din Iţcani, mulţi intelectuali, dame şi domni din Suceava şi împrejurime.

Şeful staţiei din Iţcani, dl Leon Neşciuc, a condus, la sosirea trenului, vagonul cu sfintele moaşte până la locul destinat, în faţa mulţimii adunate. Uşile se dau în laturi şi, din vagon, coboară părintele protosincel Sidorovici, în ornate, ţinând în mână o frumoasă icoană a mucenicului. În cuvinte pline de duioşie, îşi exprimă bucuria şi mulţămirea sufletească, că soarta l-a învrednicit, după 4 ani de zile, să întovărăşească readucerea sfintelor moaşte. Între aceste, şase preoţi coboară, din vagon, sicriul şi-l aşează pe masa pregătită. Reprezentantul ministerului, dl Dr. Voiuţchi, face reprezentantului preturii, domnului comisar Dr. Nichitovici, comunicarea oficioasă despre readucerea sfântului. Urmează doxologia în sobor, după a cărei săvârşire, procesiunea porneşte pe calea Iţcani, însoţită de bubuitul tunurilor.

Ploaia torenţială, care începu să curgă, părea a fi binecuvântarea sfântului, care se revarsă asupra holdelor însetate. Până la biserica Adormirii Maicii Domnului, soarele strălucea, din nou, pe cerul albastru şi moaştele fură depuse în mijlocul bisericii, unde se făcu privegherea, prin tot decursul nopţii.

Duminică, în 28 iulie 1918, s-a celebrat, în aceeaşi biserică, liturghia în sobor, în frunte cu priorul Inocenţiu Stefanelli. Erau de faţă reprezentanţii tuturor oficiilor civile şi militare, împreună cu trimisul special al guvernului, dl consilier aulic Dr. Erast cav. de Tarangul. Era adevărată zi de sărbătoare. Curtea bisericii, plină de lume, care se înşiră până în culmile de pe împrejuri-

me. Comitetul festiv, compus din **cetăţeni şi intelectuali**, şi condus, cu multă pricepere, de comisarul guvernamental Bărgăuan şi de profesorul Sahlean, aranjă, cu multă pricepere, grandiosul convoi.

În frunte, păşea un pluton de ostaşi, care cuprindea curmezişul străzii; urmară şcolile, conduse de corpurile lor didactice; mai întâi, şcoala primară de copile şi cea de băieţi, apoi elevii gimnaziului, în urmă, lungul şir de copile ale liceului orăşenesc. În urma şcolilor, se înşirară procesiunile tuturor bisericilor din Suceava şi din comunele învecinate, cu sfintele icoane împodobite cu flori, cu prapori şi felinare. În urmă, păşeau stegarii breslelor Sucevei, cu steagurile fâlfâitoare. Pe urma sicriului, purtat pe umeri de poporeni, în haine de sărbătoare, păşea soborul preoţilor, condus de vicarul general, arhimandritul Vorobchievici, Apoi veneau reprezentanţii autorităţilor şi un număr nesfârşit de popor.

În preajma bisericii Sfântului Dumitru, reprezentanţii comunităţii israelite au întimpinat, cu cuvinte călduroase, readucerea sfântului, a patronului ţării. În curtea spaţioasă a vechii mitropolii, moaştele fură depuse sub baldachinul împodobit cu flori, şi se săvârşi, în mod deosebit de solemn, sfinţirea apei. Predica festivă, ţinută de profesorul Dr. Orest de Tarangul, a făcut o adâncă impresie asupra mulţimii credincioşilor, care se vedea pătrunsă de emoţie, când elocventul predicator a încheiat cu rugăciunea: „Păcătuit-am şi nu suntem vrednici să ridicăm spre cer rugile noastre; cu genunchii plecaţi, dar cu inimile înălţate, mulţămită Ţie, Stăpâne, că ne-ai mângâiat cu întoarcerea sfântului Tău. Fii, deci, Tu, Sfinte Ioane, mijlocitorul nostru către Atotputernicul Creator; ca un ostaş vrednic al împăratului păcii, mijloceşte împăratului nostru biruinţă, între popoare pace, iar ţara noastră mântuieşte-o de urgie, implorând pentru ea mană şi harul cel ceresc!”.

După încunjurarea bisericii, scrinul, în care se află sicriul, fu aşezat înaintea intrării şi despecetluit de comisarul ministerial Dr. Voiuţchi, fiind asistat de conducătorul prefecturii, Dr. Nichitovici, de reprezentantul mănăstirii, egumenul Stefanelli, de reprezentantul oraşului, consilierul guvernamental Gribovschi, de reprezentantul credincioşilor, deputatul Dr. Eusb Popovici.

În momentul când sicriul fu scos din scrin, miliţia descarcă o salvă de tunuri. În lăuntrul bisericii, sicriul fu aşezat în frumosul sarcofag de argint, Ia locul său de odihnă seculară, şi puternicul cor al teologilor făcu să răsune bolta bisericii de rugăciunile însufleţite de mulţămită. După săvârşirea ceremoniei bisericeşti, preoţimea şi lumea oficioasă s-a adunat în pompoasele încăperi din palatul egumenului. Aici, nou numitul vicar general, arhimandritul I. Vorobchievici, a fost obiectul unei simpatice atenţiuni, aducându-i-se, din partea preoţimii şi a reprezentanţilor oficiilor civile şi militare, călduroase felicitări din incidentul numirii lui în arhimandrit consistorial.

Se făcuse 2 ore d. a., când amabilul gospodar de casă, priorul I. Ste-

fanelli, cu un zâmbet înviorător pe buze, ne invită la masa festivă; şi era, în adevăr, festivă acea masă, în frumosul refectoriu al mănăstirii, unde se întruniră peste 80 de persoane, preoţi şi mireni. Î. P. C. Sa vicarul general, arhimandritul Vorobchievici, află cuvinte învăpăiate, ridicând toastul împărătesc, şi trimisul special al guvernului, consilierul aulic Dr. Erast de Tarangul, bine cunoscut ca excelent orator, răspunse, într-o frumoasă limbă moldovenească, închinând paharul clerului bisericii noastre.

Telegramele omagiale, pe care arhimandritul Vorobchievici le-a trimis la cabinetul împărătesc şi Excelenţei Sale, mitropolitului Repta, fură întimpinate cu o furtună de aplauze (***Biserica şi Şcoala***, Anul XLII, Nr. 36, 2 / 15 septembrie 1918).

1918: Condiţiile de pace cu România. Bucureşti , 7 mai 1918. Agenţia telegrafică ungară anunţă: Contractul de pace cu România a fost subscris azi la amiază în palatul din Cotroceni. Condiţiile sunt următoarele:

Capitolul I.

Art. I. Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria şi Turcia, de o parte, iar România, de altă parte, declară că starea de război între ele a încetat. Părţile contractante sunt hotărâte să trăiască, de acum, în pace şi prietenie una cu alta.

Art. II. Relaţiile diplomatice şi consulare între părţile contractante vor fi reluate, din nou, imediat după rectificarea păcii. Pentru consuli rămân în vigoare dispoziţiunile vechi şi pe mai departe.

Capitolul II.

Art. III. Imediat după subscrierea contractului de pace se va executa, conform art. IV-VII, demobilizarea întregii armate române.

Art. IV. Toate comandamentele militare superioare şi oficiile militare vor rămânea astfel cum au fost luate în bugetul ultimului an de pace.

Diviziile 11-15 îşi continuă demobilizarea mai departe, precum s-a hotărât în contractul din Focşani de la 8 Martie 1918.

Din diviziile române 1-10 rămân diviziunile 2 de infanterie, de prezent în Basarabia, împreună cu batalioanele de vânători şi 2 diviziuni de cavalerie ale armatei române mobilizate, până când operaţiunile militare ale aliaţilor în curgere în Ucraina nu vor delătura orice pericol al frontierei româneşti.

Celelalte 8 divizii vor rămâne la Moldova, sub comandamentele şi ofiţerimea lor, în numărul de pace obişnuit. Ele vor consta fiecare din câte 4

regimente de infanterie, din câte 3 batalioane din 2 regimente, fiecare din 4 escadroane, din 2 regimente de artilerie, fiecare din 7 baterii, din un batalion de pioneri şi din detaşamentele de geniu necesare. Pe lângă această sumă totală a celor 8 divizii de infanterie nu pot întrece numărul de 20 mii, ai cavaleriei, 3.200, şi al artileriei totale a armatei române, abstrăgând de diviziunile ce rămân mobilizate, nu poate întrece suma de 9.000 oameni.

Diviziunile ce rămân mobilizate în Basarabia, după demobilizare vor rămâne la mărimea de pace, ca şi diviziile 8, din art. IV.

Toate celelalte părţi, formaţiuni de trupe ce nu au existat în timp de pace vor fi dizolvate. Timpul de serviciu activ va rămâne ca în timp de pace. Rezerviştii şi soldaţii regimentelor de călăraşi nu pot fi chemaţi, până la încheierea păcii generale, la manevre.

Art. V. Tunurile, mitralierele, puştile, vagoanele şi depozitele de muniţie, ce se eliberează prin demobilizarea şi dizolvarea formaţiunilor trupelor române, vor fi predate, spre păstrare, până la încheierea păcii generale, comandamentelor supreme ale aliaţilor de pe teritoriul ocupat, unde vor fi administrate şi păstrate de trupe române de depozit, sub supravegherea comandamentului suprem.

În ce priveşte armata română din Moldova, s-a stabilit ca muniţie pentru o puşcă 250, pentru mitralieră, 2.500, şi pentru tun, 150 gloanţe.

Armata română e îndreptăţită să schimbe articolele de care nu are trebuinţă şi să pretindă pentru muniţia întrebuinţată alta în loc, de la comandamentul suprem, din depozitele de pe teritoriul ocupat.

Diviziunile ce rămân mobilizate în Basarabia îşi menţin muniţia necesară pentru război.

Art. VI. Trupele române demobilizate vor rămâne, până la evacuarea teritoriului ocupat, în Moldova. Abatere de aceasta fac numai trupele necesare pentru apărarea depozitelor de arme pe teritoriul ocupat, conform Art. V. Soldaţii şi ofiţerii activi însă se pot reîntoarce pe teritoriul ocupat, numai cu permisiunea comandamentului superior al aliaţilor.

Art. VII. În comandamentul superior al trupelor române din Moldova intră un ofiţer superior de stat major, cu ştabul său al aliaţilor, iar în comandamentul superior al trupelor aliate de pe teritoriul ocupat intră un ofiţer român de stat major, cu ştabul său (***Unirea***, anul XXVIII, nr. 31, Blaj, sâmbătă 18 mai 1918,pp. 3, 4).

Art. VIII. Forţele române fluviale şi navale vor rămâne, până la clarificarea situaţiei din Basarabia, în stare mobilizată, până când dispune Art. IX.

Atunci vor trebui demobilizate şi forţele acestea la starea lor de pace obişnuită.

Abatere de la aceasta fac numai vasele destinate pentru serviciul poliţienesc pe fluviu şi cele necesare pentru apărarea vaselor comerciale pe Marea Neagră şi pentru pescuirea minelor. Nemijlocit, după subscrierea contractului de pace, trebuie puse vasele de pe fluviu la dispoziţia organelor încredinţate cu executarea serviciului poliţienesc conform, înţelegerilor speciale. Asupra forţelor navale de pe Marea Neagră are dreptul de dispunere comisiunea tehnică navală a Mării Negre. Pentru susţinerea legăturii cu comisia aceasta va fi împărţit un ofiţer de marină român.

Art. IX. Toţi soldaţii aplicaţi la armată sau marină, care, în timp de pace, au făcut serviciu în porturi ori pe vase, trebuie, la demobilizare, prima dată demişi, spre a-şi începe serviciul de mai înainte.

Art. X. Asupra Dobrogei, cedată, conform punctului 1 al contractului de pace preliminară, se va decide în următorul mod:

a). România abzice de ţinutul primit în contractul de pace de la Bucureşti, în anul 1913, împreună cu o rectificare de frontieră în favorul Bulgariei. Frontiera nouă a Bulgariei, însemnată cu culoare roşie pe harta aci alăturată, va fi următoarea: Frontiera nouă a Bulgariei la Dobrogea se începe de la punctul la vest de satul Cochirleni, situat lângă Dunăre, apoi se continuă, de-a lungul pârâului de leagă lacul, situat la sud de Cochirleni, cu Dunărea. Conduce apoi peste mijlocul lacului acesta şi mijlocului văii situată la nord de Ivrimeznie, urmează drumul văii Peştera, conduce spre nord de marginea nordică a satului Saidia, care va aparţinea Bulgarie, taie înălţimea dintre satele Saidia şi Mircea Vodă, duce la nord de partea nordică a satului Mircea Vodă, ce va fi cedat Bulgariei şi continuă creştetul înălţimii ce se ridică la est de satul Mircea Vodă, taie cota 127, în direcţie estică, până la pădurea lui Traian, atingând-o la 2 kilometri şi jumătate spre nord de cota 129, urmează apoi pădurea lui Traian, până la un punct, la sud de satul Osmancea, apoi drumul de vale ce leagă satele Osmancea şi Omurcea, trece spre nord de marginea nordică a satului Omurcea, ce cade Bulgariei, apoi se continuă, în direcţie estică, până la cota 68, o taie pe aceasta şi Oiţa Tabia, la un kilometru spre nord de marginea nordică a satului Agigea, ce cade Bulgariei, taie şoseaua Constanţa-Techirghiol, trece în direcţie sud-estică, astfel că taie peste mijloc lacul situat la est de satul Agigea, până la Marea Neagră.

Harta aceasta formează o parte însemnată a contractului de pace.

O comisiune, compusă din reprezentanţii puterilor aliate, va stabili şi însemna, la faţa locului, imediat după semnarea contractului de pace, frontiera nouă în Dobrogea.

Frontiera dunăreană, între ţinutul cedat Bulgariei şi România, urmează albia apei. Stabilirea se face pe baza unei înţelegeri speciale între cele două

state, ce se va face imediat după semnarea contractului de pace. Însemnarea hotarului se va face amăsurat albiei din toamna anului 1918.

b). România cedează Puterilor Centrale partea Dobrogii, la nord de linia nouă de frontieră, stabilită în punctul a), până la Dunăre, şi anume: între ramificarea Dunării şi Marea Neagră, o formează braţul Sf. Gheorghe. Frontiera dunăreană între teritoriul cedat Puterilor Centrale şi România o constituie albia râului.

Imediat după semnarea contractului de pace, se va stabili mai de aproape albia fluviului şi se va însemna hotarul, conform înălţimii apei din toamna anului 1918.

Puterile Centrale se vor îngriji ca România să primească un drum comercial sigur la Marea Neagră, peste linia Cernavodă-Constanţa.

Art. XI. România e învoită să se facă o rectificare de frontieră în favorul Austro-Ungariei, precum e însemnat cu culoare roşie pe harta alăturată. Frontiera nouă se va începe, deci, la trecerea liniei ferate, la vest de Turnu-Severin, spre sud de Dudosu. Mai departe trece la 400 metri spre vest de casele vestice ale localităţii Dudosu şi pe marginea vestică a localităţii Saratu, peste punctul y al pârâului Jidosciţa, peste punctul y al localităţii Jidosciţa, peste cota 632, D Matorat (înălţimea va aparţine Ungariei); mai departe, de-a lungul drumului de ţară ce duce, de la cota amintită, către Cireşiu, aparţinând drumul de ţară Ungariei, trece pe marginea vestică a localităţii Cireşiu, se continuă peste podul N al localităţii Jupaneşti, peste punctul E al localităţii Costeşti, peste cota de 1333 metri a înălţimii Sec (muntele va aparţine Ungariei), de aici va lua direcţiune nordică, spre frontiera veche dintre România şi Ungaria, care va rămânea susţinută până la revărsarea pârâului Craiova în Cerna.

Frontiera nouă o formează, de la cotitura amintită, Cerna singură, până la punctul A de la râul Cernişoara, apoi coteşte graniţa spre est şi trece peste punctul D Milano, spre sud de punctul D Negoea, în direcţia estică, peste punctul D Seniuleului, către drumul ce duce, de la pasul Vulcan, spre sud, taie, la 600 metri, spre sud de Buliga, drumul acesta şi trece peste punctul de trecere, la sud de Lainici, drumul peste râul Jiu.

Mai departe se continuă frontiera spre est, până la pârâul Sadu, apoi, de-a lungul pârâului, până la izvorul acestuia (ce se află la distanţă de un kilometru spre est de punctul U de la Stâna Prislopu), apoi, în direcţie nordică dreaptă, spre frontiera veche, de la cota 2589 a înălţimii Mândrei, urmează apoi frontiera veche, până la 400 metri spre sud-vest a punctului F a înălţimii Ciobanul.

De la punctul acesta conduce frontiera drept în direcţie estică, pe marginea sudică a localităţii Bucolie, spre sud de punctul Repede Ciungeta şi pârâul Latoriţa.

Graniţa merge apoi la 400 metri, spre sud de Piscul Moldovisului, care e înalt de 1632 m, în direcţie estică, până la vărsarea râuleţului, spre sud-vest de Racoviţa, 2 kilometri spre sud de localitatea Băişoara, la marginea nordică de la Titeşti, la muntele Canega, înalt de 1248 m (a cărui înălţime revine Ungariei), peste U-l descrierii Stana Cioreu, la un kilometru de la muntele înalt de 1862 m, Comarnicul, unde trenul de munte, la 3 km spre sud-vest de muntele de 2000 m Lipitoarea, apoi în direcţie estică, peste munţii înalţi de 1961, 1932, 1546-1172, 1607, 2338 Bătrâna, 2237 m, trignometrul de 2379 m. Păpuşa, 1785, 1411, 1264, 1265, 1074 (toate înălţimile revin Ungariei) taie calea Câmpulung-Braşov, la pod, care e la un kilometru spre sud de punctul 1074, duce apoi peste punctul 1265 m (podul şi înălţimile revin Ungariei) şi atinge, aproape în direcţie estică, printre Sf. Ilie şi Sigluia, la înălţimea 1880 m, iarăşi graniţa veche.

Graniţa veche, până la înălţimea de 1909 m, rămâne intactă. Graniţa nouă duce apoi de la înălţimea peste C a descrierii Schitu, Peştera Decebal peste U-1 a descrierii Caraiman, peste B-ul descrierii Vârfului Cerbului, la marginea nordică de la Azuga, peste al doilea A al descrierii vârfului Casacu, apoi, pe lângă vârful Casacu, înclinând 1 kilometru, spre sud-est, la sud de muntele 1757 m.

Precis spre sud de descrierea Prislop, peste muntele 1521 (acesta revine Ungariei), peste înălţimile 1128, 878, 1235, 1540 (toate înălţimile revin Ungariei), 1 kilometru spre sud, 1771 în Grobitis, 1415 (toate punctele revin Ungariei), apoi 700 m, spre sud de punctul 871, comuna Teleajenul, peste punctul 961 (piscul Tartar, pasul Havat), peste punctul 975, 1486, 1115, calea din valea Bodza, 2 kilometru la nord-vest de Gura, mai departe, peste punct 1182, 1363, 600 m, la sud de punctul 1338, apoi spre nord-est, până la 1 kilometru spre nord de punctul 789, unde se contopeşte iarăşi cu graniţa de astăzi a Ungariei şi României.

Graniţa veche rămâne până la punct 21, 2 kilometru la sud-vest de Popii îndepărtată, duce apoi în direcţie nord-estică, până la 1 - spre sud-vest de punctul 1530, aci se întoarce repede spre nord-est, pe după 1530, la est de punctele 1521, 1687, spre nord-est, înconjurând punctul 1490. Muntele Condratu, spre est de punctul 950, tăind linia ferată de munte, la 4 kilometri spre vest de i Lepşa, spre est dle punctul 1374. Muntele Boina Neagră, spre est, pe lângă punct 1014. Muntele Războiului, trecând la 2 kilometri spre vest de punct 508, peste calea ferată de munte, la 1 kilometri de trigonometrul 1167 muntele Măgura Caşinului (***Unirea***, anul XXVIII, nr. 32, Blaj, sâmbătă 25 mai 1918, pp. 6, 7).

1918: Raportul consiliului de miniştri către M. S. Regele: Sire, / În urma retragerii ministerului prezidat de d. general Al. Averescu, subsemnaţii, fiind chemaţi la guvern de înalta încredere a Maiestăţii Voastre, ne găsim în faţa necesităţii de a supune unei grabnice ratificări a Parlamentului tratatul de pace ce s-a încheiat cu Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Otoman şi Regatul Bulgar.

Parlamentul actual nefiind în număr pentru a putea lua deciziuni legale, după cum s-a dovedit în două rânduri, cu cel mai profund respect rugăm pe Maiestatea Voastră a semna alăturatul proiect de decret pentru dizolvarea Adunărilor legiuitoare Constituante.

Această dizolvare nu implică, din partea guvernului Maiestăţii Voastre, renunţarea la repedea înfăptuire a unor reforme agrare şi electorale, cari necesitase deja convocarea unei Constituante.

Guvernul Maiestăţii Voastre, hotărât să întreprindă o opera de reorganizare a tuturor ramurilor activităţii de Stat, înscrie o largă reformă agrară şi o adâncă reformă electorală ca două puncte principale în programul său.

Suntem / Cu cel mai profund respect / Sire, / Ai Maiestăţii Voastre / Prea supuşi şi prea plecaţi servitori, // Preşedintele consiliului de miniştri şi ministru de interne, ad interim la agricultură şi domenii, A. Marghiloman. / Ministrul afacerilor străine, C. C. Arion. / Ministru de război, General C. Hârjeu. / Ministru de finanţe, M. Seulescu. / Ministru de justiţie, D. Dobrescu. / Ministrul instrucţiunii şi cultelor, S. Mehedinţi. / Ministrul industriei şi comerţului, C. Meissner. / Ministrul lucrărilor publice, N. D. Ghika. // No. 89" (***Monitorul Oficial***, No. 21, joi 26 aprilie / 9 mai 1918, pp. 255, 256).

*

„Iaşii, 28 Aprilie 1918 / Telegrama d-lui Prim Ministru A. Marghiloman / adresată M. S. Regelui la Iaşi cu ocaziunea / încheierii păcii de la Bucureşti în ziua de 24 / Aprilie (7 Mai) 1918. // Am adânca mulţumire să comunic Maiestăţii Voastre că pacea s-a încheiat.

Tratatul care în ultimele negociaţiuni a primit unele modificări favorabile României a fost semnat la orele 12. El va purta titlul de „Pacea din Bucureşti".

Sub conducerea Maiestăţii Voastre şi ocrotirea Dinastiei, Ţara îşi va putea reîncepe munca spornică pentru consolidarea viitorului ei.

Ministru Preşedinte, A. Marghiloman.

*

M. S. Regele a binevoit a răspunde prin următoarea telegramă: Domnului Marghiloman / Ministru Preşedinte / Bucuresti, // Luând act de tratatul încheiat la Bucureşti, Vă sunt recunoscător atât d-voastre cât şi celorlalţi delegaţi pentru munca grea dar devotată ce aţi depus în apărarea drepturilor noastre în aceste clipe dureroase. Am nestrămutata nădejde, ca Rege şi Român, în viitorul vrednicului şi viteazului Meu popor şi Vă mulţumesc pentru asigurarea ce-Mi daţi de încrederea ce o aveţi în trăinicia şi propăşirea Ţării sub conducerea Mea şi a Dinastiei Mele. / FERDINAND (***Monitorul Oficial***, No. 24, Duminică 29 aprilie / 12 mai 1918, p. 295).

¤

1918: Mitropolitul Repta. Prin prea înaltă rezoluţiune împărătească, mitropolitul Bucovinei şi al Dalmaţiei, I. P. S. Sa Dr. Vladimir de Repta, consilierul intim al Majestăţii Sale, e desridicat din conducerea diecezei Sale, încredinţându-se, totodată, administrarea ei nou numitului vicar general, arhimandritul Ipolit Vorobchievici. Cuvântul împărătesc a făcut, deci, capăt, pentru totdeauna, afacerii Repta şi respectul ce se cuvine deciziilor Coroanei nu îngăduie nici un fel de critică. El însă nu descarcă pe sfetnicii responsabili ai Coroanei de răspunderea ce au faţă de poporul românesc din Bucovina şi faţă de istorie, care va şti să aprecieze fără părtinire, întrucât stăpânirea actuală a înţeles să respecte dreptul şi prestigiul bisericii noastre naţionale. Cât pentru mitropolitul Repta, suntem încredinţaţi că va purtă cu virtute creştinească martiriul cu care soarta împovărează anii bătrâneţilor sale.

Ceea ce trebuie să ne preocupe pentru moment este soarta ce se pregăteşte bisericii române din Bucovina. Prin rezoluţia împărătească din 14 iulie a. c., se mai creează, în ierarhia bisericii acesteia, un al doilea post de arhimandrit consistorial şi un post de protopresviter la biserica Sf. Nicolae, rămânând ca aceste din urmă amândouă demnităţile să fie rezervate ucrainilor, pe lângă cele două, respective trei locuri deja sistemizate, de consilieri consistoriali ucraini. Această nouă organizare a consistoriului, care va rămâne în vigoare până la „regularea generală a consistoriilor gr. or. din Austria”, se întemeiază pe principiul strict al parităţii.

Şi acum ne putem întrebarea: ce se va alege din acest principiu, dacă, peste scurtă vreme, vor fi încorporate Bucovinei teritoriile româneşti anexate în urma tratatului de pace cu România, prin care populaţiunea românească din Bucovina va spori la 480.000 suflete, faţă de 300.000 ucraini? Apoi: ce se va alege din această paritate, dacă părţile ucraine ale Bucovinei vor fi cuprinse, după cum e vorba, în noua provincie ucraină-galiţiană? Deocamdată ucrainii se grăbesc să tragă consecvenţele din principiul stabilit de stăpânire.

Aducând gazetele din Viena ştirea că mitropolitul Repta şi-a dat demisia şi că în locul său va fi numit arhimandritul român Ipolit Vorobchievici, organul ucrain „Bucovena" declară: „Noi nu vroim să ştim de nici o înţelegere ce s-ar fi făcut; noi ştim numai că dreptatea cere ca, după mulţi ani, să fie odată şi un ucrain mitropolit, ceea ce putem cere, de astă-dată, cu atât mai mult, după ce avem, în persoana arhimandritului Timinski, pe cel mai vrednic bărbat pentru scaunul mitropolitan".

Aşadar, ucrainii nu mai stăruie pentru întemeierea unei episcopii proprii ucraine, prin separarea lor din arhidieceză, ceea ce a fost culmea aspiraţiunilor lor, cu puţini ani în urmă, ci ei râvnesc, de-a dreptul, la cârma bisericii ortodoxe din Bucovina. Această mărturisire a organului ucrain este binevenită, de astă-dată; ea arată absurditatea principiului prin care stăpânirea voieşte să stabilească pace a în biserica gr. or. a Bucovinei şi ea va trezi, în sfârşit, şi conştiinţa neamului românesc din Bucovina, ca să-şi apere, cu toate mijloacele, fiinţa sa, ce este cuprinsă şi în caracterul şi integritatea bisericii naţionale. / V. N. (***Biserica şi Şcoala***, XLII, nr. 36, 2/15 septembrie 1918, pp. 2, 3).

1918: Din vremile de groază ale Cernăuţului. Jurnalul vienez „Zeit" aduce, în numărul din 27 septembrie 1918, o desfăşurare exactă a evenimentelor care au provocat criza în ierarhia Bucovinei. Expunerea aceasta, fiind scrisă cu deplină competenţă de consilierul aulic şi fostul vicar general român, profesorul univ. emerit Eusebie Popovici (tatăl istoricului şi poetului George Popovici – T. Robeanu), îi dăm loc, în traducere, în coloanele ziarului nostru, ca să rămână document vremilor viitoare, pentru cei ce vor scrie istoria Bucovinei fără părtinire, fără preocupare politică şi fără cuget întunecat de pornire pătimaşă.

Comunicatul oficios, care însoţeşte „Desridicarea arhiepiscopului Cernăuţului", Dr. de Repta având menirea să motiveze această măsură, din punctul de vedere al guvernului, s-a mulţămit pentru acest scop cu simpla constatare că, în „Foaia ordinaţiunilor a Consistorului Arhiepiscopesc din Cernăuţi", din 2 octombrie 1914, numărul 47, a apărut o curendă, cu bună seamă că de tot regretabilă, cu semnăturile: „Mitropolitul Vladimir, vicarul Manastyrski", care publicaţie a stârnit în fiecare patriot sentimentul de ruşine şi de amărăciune, care reclamă satisfacţie corespunzătoare. Pentru scopurile ce le urmărea, comunicatul oficios n-a aflat de cuviinţă să adauge că acel circular, care zice că ordinaţiunea cuprinsă în el a fost dată parohiatelor de mitropolitul Bucovinei şi Dalmaţiei, împreună cu consistoriul său, pe urma unei înţelegeri cu guvernorul rusesc din Cernăuţi, în realitate nu aduce adevărul şi că este, de la un capăt, până la altul, alcătuirea numitului guvern rusesc, care a stors

apoi subscrierea arhiepiscopului, a consistoriului şi a vicarului Manastyrski prin ameninţări severe că va luă „măsurile cele mai aspre”.

Lipsind acest adaos în comentariul oficios, comentatorii neoficiali au fost copleşiţi de indignarea că arhiepiscopul, cu consistoriul său, a putut să ordone preoţilor săi atâtea monstruozităţi nepatriotice, câte stau în circulară (ordonarea de rugăciuni pentru ţar), şi nici nu la ordinul de neînconjurat al guvernorului rusesc, ci chiar în înţelegere cu dânsul. Comentariul oficios a mai adaos, pentru motivarea desridicării arhiepiscopului, că arhiepiscopul şi consistoriul său au putut, ce-i drept, să fi fost oarecum siliţi la publicarea acelei circulare, totuşi ei n-au trebuit să ia prea în serios ameninţările „liberatorilor” ruseşti faţă de unicul mitropolit gr. or. în Austria şi că ei n-au trebuit să cedeze cu slăbiciune în acel timp de serioasă încercare, dacă şi se admite, în faţa loialităţii tuturor participanţilor, dovedită în decursul anilor în viaţa publică, că nu poate fi vorba de acea intenţie rea, care constituie un delict. Această condamnare a comentariului oficial mă îndeamnă pe mine, care, ca membru al consistoriului, consultat totdeauna de arhiepiscop, mă împărtăşesc şi eu de „vina” care i se atribuie arhiepiscopului, în ţinuta, sa pe timpul teroarei, la prima invazie rusească în Cernăuţi, să vă aduc dumneavoastră şi, prin dumneavoastră, publicităţii la cunoştinţă acele împrejurări, sub presiunea cărora noi, fără nici un scut în acel timp de grele suferinţe, am fost siliţi, prin ameninţare cu silnicii, să punem iscălitura sub acea nefastă circulară, alcătuită numai de guvernorul rusesc şi nu, cum e vorba la începutul actului, de arhiepiscop şi consistoriu, în înţelegere cu guvernorul rusesc.

Încă înainte de război, arhiepiscopul, care a călătorit aproape în întreagă Europă de mijloc şi de vest, dar n-a pus piciorul nicicând în Rusia, atât de aproape de Cernăuţi, şi, ca arhiepiscop, nici nu voia nicicând să permită vreunui preot călătoria la Rusia, era adese batjocorit de presa rusofilă din Cernăuţi şi acuzat de trădare faţă de biserica ortodoxă, fiindcă, în verdicte oficiale şi interviuri, s-a fost rostit contra pretenţiilor rusofililor, mai cu seamă în Galiţia, şi fiindcă a contestat că în Austria ar fi persecutată biserica gr. or., cum susţineau aceştia. Când au intrat ruşii în Cernăuţi, se ştia, din comunicări oficioase şi se auzea şi de la ruşi, că şi arhiepiscopul stă pe lista de prescripţie. El şi aşteptă, zilnic, cu cufărul împachetat, arestarea şi deportarea sa în Rusia.

Ruşii proclamară, după intrarea lor în Cernăuţi, că oraşul este rusesc, depărtară insignele monarhiei şi ameninţau, prin afişe, cu moartea orice opunere sau fapte suspecte contra regimului şi armatei lor. Când încă a sosit un guvernator, teroarea era completă. Chiar în prima noapte, au fost arestaţi cinci bărbaţi cu autoritate, între ei şi primarul, de bună-seamă, fiindcă, după trecutul lor, nu păreau inofensivi pentru noua orânduire, şi apoi duşi la Rusia şi târâţi din închisoare, până la Siberia.

A doua zi, dimineaţa, arhiepiscopul şi consistoriul au fost chemaţi la

guvernor şi li s-a poruncit, deoarece Cernăuţul aparţine acuma Rusiei, să se ţie strict de ordinele sale, iar la serviciul divin să se facă rugăciuni pentru casa împărătească şi armata rusească, căci numai aşa va scuti biserica ortodoxă.

Întreaga populaţie era cuprinsă de spaimă şi, după ce a fost admonestată, înainte de predare, şi de autorităţile proprii, să se supună şi să observe o ţinută prietenoasă „în interesul conservării proprii”, ea făcea totul ce i se cerea din partea ruşilor, ca să nu fie suspectă de tendinţe antiruseşti. Totuşi, n-au lipsit arestări, deportări, ameninţări cu moartea şi chiar o condamnare la moarte pentru o vorbă neînsemnată, a fost adusă la cunoştinţa publicului, spre groaza generală. Apoi mai veni nevoia economică a populaţiei din oraş, surprins de ocupaţia rusească, mai cu seamă la cei salariaţi care au fost rămas fără lefuri, aşa că arhiepiscopul şi consistoriul erau asediaţi de oameni, cu rugămintea pentru intervenţie la guvernor şi pentru ajutoare.

Şi populaţia de la ţară căuta sprijin la păstorul ei suprem. Astfel, arhiepiscopul avea să intervină pentru mulţi. Iar guvernorul îl tratǎ cu un formalism rece, însă cu bănuieli şi despotic, chiar şi în privinţa serviciului divin în catedrală, la care asista regulat, cu ofiţeri şi soldaţi, în mod oficial.

În astfel de împrejurări, n-am avut cum să nu ne supunem ordinelor, date cu asprime de război şi cu ameninţări pe faţă şi ascunse, fără ca să ne expunem pe noi înşine şi populaţia la cel mai mare pericol. În sfârşit, tiranul, care avea, între sfătuitorii săi, şi pe prim-redactorul ziarului rusofil de odinioară din Cernăuţi, ne trimise circulara nenorocită, alcătuită gata, cerând subscrierea arhiepiscopului şi tipărirea ei, fără nici o schimbare, în foaia diecezană a ordinaţiunilor, pentru ca să o trimită apoi singur la preoţi. De repetate ori, arhiepiscopul a intervenit, cu rugămintea să ne cruţe de această ruşine sau să o reducă întru atâta, că circulara să nu fie publicată ca ordinaţiune a arhiepiscopului, ci ca o poruncă a guvernorului. Dar în zadar. Pentru un moment, guvernorul părea că s-ar fi înduplecat, dar apoi pertractările s-au sfârşit brusc, cu aceea că îl puse pe arhiepiscop să spună, în „Introducerea” circularei, că o dă prin consistoriu, în înţelegere cu guvernorul şi că porunceşte executarea ei exactă, cerând apoi iscălitura arhiepiscopului şi a vicarului Manastyrski, până la o numită oră, cu ameninţarea „celor mai aspre măsuri”.

Noi eram convinşi că cea mai blândă din „măsurile cele mai aspre” va fi nu numai deportarea mitropolitului la Rusia şi târârea lui prin alte localităţi de exil, chiar până la Siberia, ci, ceea ce ne făcea mai mare grijă, erau represaliile contra populaţiei din Bucovina, contra moşnegilor, femeilor şi copiilor. Comentariul oficial spune că ameninţările ruseşti nu trebuiau luate aşa de serios; însă, la 1569, unicul mitropolit din întreaga Rusie a fost strangulat, din partea statului, în mănăstirea în care a fost surghiunit, şi noi auzeam, din toate părţile, că arhiepiscopul stă pe lista de proscripţie şi cunoşteam acuzele, pe care, scurt înainte de război, le-a fost ridicat rusofilul, care era confidentul guvernorului,

că mitropolitul a trădat biserica ortodoxă şi a vândut-o guvernului austriac.

O deportare la Rusia, cu cunoscuta lipsă de considerare, n-ar fi putut-o suporta arhiepiscopul în vârstă de 73 ani, cu o stare a sănătăţii aşa de slabă. Ce-ar mai fi păţit însă biata populaţie înspăimântată?

Pe de altă parte, noi simţeam publicarea circularei, în formă de ordinaţiune a arhiepiscopului, ca o ruşine mare pentru noi, nu credeam, însă, că ea ar putea constitui o ispită pentru păstorii sufleteşti, care ar primi-o. Căci limba rusească, forma curioasă a alcătuirii, precum şi conţinutul diametral opus loialităţii cunoscute a mitropolitului şi a consistoriului, trebuiau să-i arate orişicui că circulara este de origine rusească şi că iscăliturile sunt siluite.

Mai eram, apoi, încredinţaţi că vom întâmpina înţelegere la concetăţenii noştri austrieci şi la guvernul austriac pentru situaţia noastră plină de spaimă şi o judecată blândă asupra strâmtorării noastre. În fine, noi aveam impresia, cu privire la influenţa redactorului-şef al ziarului rusofil asupra guvernorului, că porunca inexorabilă a unei circulare arhiepiscopale n-are de scop să câştige preoţii pentru ruşi, ci mai mult să-l pedepsească pe arhiepiscop pentru ţinuta sa antirusească, de înainte de război.

Astfel, noi, într-o şedinţă urgentă a consistoriului, la care am participat numai eu, care sunt român şi încă 3 membri ucraini ai consistoriului, cunoscuţi ca adversari ai rusofilismului, iar mitropolitul purtă prezidiul, stând deprimat, fără să spună ceva, am ajuns, după lupte sufleteşti, la concluzia, mai cu seamă că eram siliţi de termenul pus, că nu ne rămâne alta decât să ne supunem, spre a evita năcazuri şi mai mari, acestei sile inevitabile. În acelaşi timp, i-am lămurit pe toţi preoţii, cu care am avut ocazie să vorbim. Iar după depărtarea ruşilor, într-o circulară către cler, precum şi într-un raport către guvernul i. r. al ţării, noi am lămurit siluirea, la care ne-a expus duşmanul, regretând adânc că nu ne-a fost cu putinţă să ne sustragem de la aceasta, am reprobat şi anulat circulara ruşinoasă ca nepurcezând de la noi, ci purtând numai iscăliturile noastre siluite şi am asigurat clerul şi guvernul de sentimentele noastre austriace şi dinastice neschimbate / **Eusebiu Popovici**, consilier aulic i. r. şi prof. univ. (***Biserica şi Şcoala***, XLII, nr. 42, Arad, 14/27 octombrie 1918, pp. 2, 3).

1918: „La arme, Români! La arme, Români!”. Miracolul înfăptuirii României Mari se aflã dincolo de lozincarismul istoriei oficiale, care omite şi ruşinoasa „Pace de la Bucureşti” a ştirbitorilor de ţară Ferdinand, Brătianu, Marghiloman, şi faptul că dinspre Franţa „Clipa a sunat de a arde zdreanţa de hârtie care ne-a fost adusă la Bucureşti”**.** Armatei române, decimată de iresponsabilitatea guvernărilor, avem a-i aduce omagii pentru miracolul întregirii neamului, şi nicidecum clicilor de irositori de ţară, cărora alţi vânturători

de demnitate naţională românească le vor ridica statui, în 2018, clădite pe ignoranţă şi pe îndătinată prosteală publică băştinaşă.

1918, 29 octombrie stil vechi, Iaşi: Proclamaţia generalului Berthelot. Trupele franceze au trecut astăzi Dunărea. Generalul Berthelot, comandantul armatei dunărene, a adresat românilor următorul apel: „La arme, Români! La arme, Români!!”. Trupele franceze trec astăzi Dunărea pentru a vă ajuta să vă eliberaţi de jugul sub care inamicul credea să vă îngenuncheze. De opt luni de zile aţi fost cu toţii în măsură de a judeca brutalitatea inamicului care vă socotea în puterea lui. Voi, mai cu deosebire oamenii din Oltenia şi Muntenia, care de doi ani de zile aţi suferit ocupaţia, aţi putut constata obrăznicia şi barbaria duşmanului care se numeşte civilizat. Germanii au pustiit câmpiile voastre şi au golit staulele voastre, au prădat casele voastre, au aşezat robia şi foametea la vetrele voastre, ferm hotărâţi, ei înşişi au spus-o: să nu vă lase decât ochii pentru a plânge.

Ceasul răzbunării sau, mai bine zis, ceasul dreptăţii a sunat. Învins pretutindeni, acolo unde nu este zdrobit, duşmanul este pretutindeni pus pe fugă. Clipa a sunat de a arde zdreanţa de hârtie care ne-a fost adusă la Bucureşti.

Soldaţi ! Batalioanele voastre să se unească cu ale noastre. Ţărani, sculaţi-vă şi luaţi armele împotriva cotropitorului. Acesta este apelul Patriei române pentru care voi aţi suferit. Acesta este apelul guvernului vostru care a jertfit totul pentru „Marea Românie”. Acesta este apelul strămoşilor, a umbrei lui Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân. Acesta este strigătul feciorilor şi fraţilor voştri căzuţi cu glorie pe câmpul de bătaie de la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti, pretutindeni unde a fost nevoie de apărarea pământului.

Iar mâine veţi vedea steagul englez şi tricolorul francez fâlfâind alături de tricolorul vostru la puternica suflare a victoriei şi libertăţii. Sculaţi-vă, fraţi români, şi aruncaţi-vă asupra duşmanului. / **BERTHELOT** (***Regatul României / Monitorul Oficial***, No. 177, Marţi 30 octombrie / 12 noiembrie 1918, p. 3088).

1918: În luna Unirii Bucovinei cu România. În 1918, nu mai apăreau ziare româneşti, nici măcar în Ardeal sau în Bucovina, ci numai ziare germane, dar şi acestea cu apariţii sporadice şi deja spulberate de panică. În capitala Bucovinei, încă mai apăreau, ca un singur ziar comun, „Czernowitzer

Allgemeine Zeitung” şi „Czernowitzer Tagblatt”, cu câte trei pagini dedicate ştirilor despre război şi cu o a patra rezervată anunţurilor publicitare, pentru că afacerile continuă şi în vremuri însângerate, ba chiar înregistrează şi un considerabil spor. În lipsa publicaţiilor româneşti, şi eu, care caut de atât amar de timp, să aflu cum a fost viaţa Bucovinei reale, în noiembrie 1918, mă văd obligat să apelez la ziarele de atunci şi încep cu ediţia de luni, 3 noiembrie 1918, când ziarul german titra, încă din capul paginii, „Zi plină de evenimente”, primul eveniment fiind considerat a fi cel reprezentat de „Asasinarea contelui Tisza”, iar al doilea, „Evenimentele politice din Cernăuţi”. De fapt, nu din Cernăuţi, ci din estul galiţian, unde, din dorinţa de a prelua controlul asupra tuturor ucrainenilor, se formase, la Lvov, Consiliul Naţional al Bucovinei de Nord şi pregătea bande înarmate, care să ocupe Cernăuţii, Siretul şi Storojineţul, iar pericolul apropiat şi starea de nelinişte îi sili pe deputaţii Grigorovici, Serbul şi von Onciul să elaboreze şi să trimită o scrisoare de contact liderilor ruteni, care proclamaseră, în 19 octombrie 1918, la Lvov, noul stat ucrainean. Grigorovici, însă, care ducea o intensă activitate politică, i-a răspuns, în presă (să ştie tot poporul, domnilor!), şi lui Iancu Flondor, faţă de propunerea Consiliului Naţional Român, din 25 octombrie, de creare, în cadrul unei confederaţii dunărene, a unui stat naţional român, care să-i cuprindă pe bucovineni, pe ardeleni şi pe toţi românii din Ungaria. În 28 octombrie, studenţii ucraineni din Cernăuţi, organizaţi în societăţile „Soiuz”, „Zaporoje”, „Pravoslavna Academia” etc., răspândiseră şi ei, printr-un comunicat de presă, un memoriu în şase puncte, prin care revendicau teritoriile de până la Cernăuţi, Siret şi Storojineţ.

Austro-Ungaria se prăbuşise aidoma unui mamifer preistoric rănit, asupra căruia se năpusteau cete înfometate şi însetate de sânge, deşi le şiroiau hainele tuturora de-atâta sânge şi suferinţă. Deşi, în 4 noiembrie, intra în vigoare armistiţiul general, pe toate câmpurile europene de luptă, pe fondul nou recunoscutelor drepturi ale naţionalităţilor, politicienii îşi arătau colţii unii altora, fluturând steagurile neostenitului lor oportunism, personajul simbol al acelor vremuri fiind liderul român al ucrainenilor, Nikolai Ritter von Vassilko, care nu ştia decât limba germană.

1918: Tricolorul român în Bucovina. Generalul Petala, comandantul Corpului IV de Armată Română, care a intrat în Bucovina, a dat următorul ordin de zi:

„Ofiţeri şi soldaţi ai Corpului IV de armată! Se împlineşte un an de când, prăbuşindu-se împărăţia rusească, fraţii noştri basarabeni ne-au chemat

la ei, spre a desăvârşi dezrobirea începută şi a închega unirea întreagă şi veşnică a două ţări surori. Astăzi, ursita neamului românesc, mergând spre împlinirea sa, ne cheamă pentru a doua oară. Bucovina, pământ scump românesc, smuls, de aproape două veacuri, din trupul Moldovei, îşi îndreaptă glasul către noi şi ne cere ajutorul armelor noastre, spre a o mântui de focul aprins din clipa în care victoria aliaţilor noştri a prăbuşit, pentru totdeauna împărăţia austro-ungară.

Regele nostru iubit şi cârmuitorii ţării au răspuns chemării lor frăţeşti şi v-au ales pe voi, ostaşi ai Corpului IV, spre a duce cuvântul de pace şi de unire pe ogorul românesc al Bucovinei. Ostaşi! În clipa în care, purtători ai unei solii atât de înalte şi de sfinte, veţi păşi în ţara care păstrează moaştele marelui Ştefan, să fiţi pătrunşi cu toţii de măreţia faptei, pe care o săvârşiţi! Să ştiţi că, de sub porţile Sucevei, vă privesc veacuri de jertfă şi de vitejie românească şi că pământul pe care îl veţi călca, astăzi, sub cutele steagului României Mari, cuprinde mormintele atâtor eroi, care au luptat şi au murit, pentru ca să se facă cu putinţă înfăptuirea visului, pe care voi îl împliniţi azi.

Însufleţiţi de această măreaţă amintire a trecutului, fiţi vrednici ostaşi de înaintaşii voştri, de acei mucenici care au presărat câmpia cu trupurile lor, pe calea însângerată către acelaşi ideal, care duce, de la Şelimbăr, la Mărăşeşti. Fiţi vrednici de clipele mari, pe care le trăiţi, şi aveţi neclintit în faţa ochilor voştri credinţa că numai păstrând, în toate împrejurările, o disciplină de fier şi fiind în tot timpul soldaţi ai cinstei, ai legalităţii şi ai ordinii în apărarea avutului şi onoarei locuitorilor, veţi răspunde cu adevărat înaltei chemări, pe care providenţa şi încrederea regelui v-au hărăzit-o vouă.

Cântând „Deşteaptă-te Române” şi înălţând către ceruri stindardul zdrenţuit în lupte, mergeţi, ostaşi ai Corpului IV, să cuceriţi sufletele fraţilor Bucovinei şi fiţi soldaţi ai înfrăţirii tuturor românilor.

Iaşi, 24 Octomvrie 1918. / **N. Petala**, comandantul Corpului IV de armată, general de divizie (***Biserica şi Şcoala***, XLII, nr. 47, 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, p. 4).

1918: Guvern naţional român peste Bucovina. După eliberarea, prin trupele române, s-a alcătuit în Bucovina un guvern românesc, sub prezidenţia domnului Dr. Iancu cavaler Flondor, care e, totodată, şi ministru de justiţie, în mod provizoriu. Dr. Sextil Puşcariu, cunoscutul scriitor, e ministru de externe, Dori Popovici (cel care, conform mărturiei lui Iorga, din 1914, ameninţa că, dacă vor intra românii, vreodată în Bucovina, el şi gospodarii lui

câmpulungeni le va sparge capetele cu bâtele[19] – n. n.), ministru de interne, baronul Nicu Flondor, ministru de finanţe şi, provizoriu, ministru al apărării naţionale, George Sârbu (cel care tuna împotriva „dezertorilor austriaci" din Armata Română – n. n.), ministru de agricultură, Dr. Radu Sbiera, ministru de instrucţie publică, Dr. Hipolit Tarnavschi, ministrul cultelor, Dr. Vasile Marcu, ministrul ocrotirii sociale şi de alimentaţie, Dr. Max Hackman, ministru de comerţ şi industrie, Dr. Aurel Zurkan, ministru de lucrări publice, Dr. Gheorghian, ministrul sănătăţii publice. Consiliul naţional român este stăpân peste întreagă Bucovina. Comandantul jandarmeriei austriace, generalul Fischer (ulterior, va fi eliberat cu onoruri militare de către tovarăşul său de contrabandă pentru armata austriacă din Bucovina, Ionel Brătianu – n. n.), a fost transportat la Iaşi (***Biserica şi Şcoala***, XLII, nr. 47, 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, p. 4).

1918: Bucovineni, în Armata Română. În afară de eroismul consacrat de istorie și care presupune, de regulă, moartea românului de sub uniforma Țării, pe un anume front sau datorită suferințelor îndurate în război, din aceeași flacără s-au împărtășit și supraviețuitorii, care au pus mai presus de toate ideea unității naționale. Din nefericire, la noi rămân în anonimat chiar și românii care au săvârșit sacrificiul suprem pentru Neam și Țară, așa că supraviețuitorii războiului, oricât de eroic s-ar fi luptat în bătăliile la care au luat parte, rămân pe veci necunoscuți. Rămân, datorită indolenței exaltate, dincolo de edificiul biruințelor naționale, deși nu este drept, mai ales că există o sursă oficială de informare, „Monitorul Oficial" (în cazul acesta, No. 32, de miercuri, 9 (22) Mai 1918, pp. 414-419), care menționează pe românii bucovineni și ardeleni, care, datorită jertfei, primeau cetățenia română.

Documentul respectiv, din care voi alege doar numele bucovinenilor, începe așa:

[19] 1914, 14 decembrie: „Noul şi neexperimentatul moştenitor al Coroanei habsburgice a vizitat Bucovina… „Naţionalistul" Dori Popovici, întors din Bucureşti, unde l-a chemat dorul de noi, a ars tămâia cea mai curată în căţuia de aur a guriţei sale, şi arhiducele a găsit că miroase bine. Chestie de nas! Va să zică, de acum să ne luăm orice gând din partea aceea. Nu ne vor „gospodarii" de la Câmpulung şi nici dl Dori Popovici… Dar se poate să intrăm. Atunci dau sigur următorul lucru: Părintele Repta n-o să binecuvânteze pe feciorii în uniforma României libere. Dar cel dintâi discurs o să-l ţină dl Dori Popovici, iar cele dintâi aclamaţii au să vină de la „gospodari". Și mai garantez un lucru: că o să le primim şi o să le răsplătim" – în Nicolae Iorga, *Memorii*, I, Editura *Ramuri*, Craiova, 1928, pp. 124, 125.

„MINISTERUL DE JUSTIȚIE / FERDINAND I, / Prin gratia lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României, / La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la departamentul justiției No. 3.576 din 18 Aprilie 1918, / Văzând jurnalul consiliului Nostru de miniștri No. 381 încheiat în ședința de la 2 Mai 1918, precum și dispozițiunile legii promulgate cu decretul regal No. 3.239 din 21 Decemvrie 1916, Am decretat și decretăm:

Art. I. – Sub rezerva ratificării ulterioare a Corpurilor legiuitoare, se acordă calitatea de cetățeni români următorilor români de origine, care se află sub drapel în armata română și anume”.

În lista cu nume de jertfitori conștienți pentru temelia României Mari se află și următorii români, de pe meleagurile noastre:

„**Vasile Alpetri**, născut în anul 1897, în comuna **Sf. Ilie** (Bucovina);

Constantin Bacinschi, născut în anul 1885, în comuna **Storojineț** (Bucovina);

Constantin Baciu, născut în anul 1882, în comuna **Stupca** (Bucovina);

Traian Bădăluță, născut în anul 1888, în comuna **Pârtești-de-Sus** (Bucovina);

Veniamin Cazacu, născut în anul 1897, în **Mitocul Dragomirnei** (Bucovina);

Nicodim Colibaba, născut în anul 1891, în comuna **Rădăuți** (Bucovina);

George Dăncilă, născut în comuna **Roșa** (Bucovina);

Virgil Ianovici, născut în anul 1892, în comuna **Bosancea** (Bucovina);

Vasile Iasinschi, născut în anul 1892, în comuna **Burla** (Bucovina);

Ioan Pârvom, născut în anul 1888, în comuna **Rusplavalar** (Bucovina;

Spiridon Poleac, născut în anul 1899, în comuna **Stroiești** (Bucovina);

Alexandru Roșca, născut în anul 1895, în comuna **Brașca** (Bucovina);

Nicolae Russu, născut în anul 1889, în comuna **Stroiești** (Bucovina);

Gheorghe Sârghi, născut în anul 1899, în comuna **Lisaura** (Bucovina);

Gheorghe Savu, născut în anul 1893, în comuna **Stupca** (Bucovina);

Alexandru Scolot, născut în anul 1896, în comuna **Cernăuți** (Bucovina);

Alexandru Strugariu, născut în anul 1886, în comuna **Suceava** (Bucovina)...

Dat în Iași, la 3 Mai 1918. / FERDINAND / Ministrul justitiei, / D. Dobrescu. / No. 1.016”.

Alcătuit după același tipic, un al doilea decret regal, dar „asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la departamentul justitiei sub No. 3.577/918... // se acordă calitatea de cetățeni români unui număr de 71 tineri, români de origine, care se află sub drapel în armata română”, printre ei numărându-se și bucovinenii:

„**Petre Piticariu**, născut în anul 1887, în comuna **Bucșoaia** (Bucovina);

Dumitru Ionesi, născut în anul 1892, în comuna **Frătăuțul-Vechi** (Bucovina);

Emanuil Isopescul, născut în anul 1882, în comuna **St. Onofrei** (Bucovina);

Vasile Strejac, născut în anul 1886, în comuna **Cernăuți** (Bucovina);

Dat în Iași, la 3 Mai 1918. / FERDINAND / Ministrul justitiei, / D. Dobrescu. / No. 1.117”.

În aceeași zi, „asupra raportului ministrulai Nostru secretar de Stat la departamentul justiției sub No. 3.578/918”, Regele României decide să acorde „calitatea da catățeni români unui număr de 41 tineri, români de origine, care se află sub drapel în armata română”, printrei ei aflându-se și bucovinenii:

„**Timofte Bezdrucică**, născut în anul 1879, în comuna **Rogoșești** (Bucovina);

Constantin Horișcă, născut în anul 1882, în comuna **Zahareşti** (Bucovina);

Dumitru Piticaru, născut în anul 1882, în comuna **Câmpulung** (Bucovina);

Vasile Gr. Sturza, născut în anul 1883, în comuna **Cupca** (Bucovina);

Artenie Gh. Vlad, născut în anul 1880, în comma **Igeşti** (Bucovina);

Dat în Iaşi, la 3 Mai 1918. / FERDINAND / Ministrul justitiei, / D. Dobrescu. / No. 1.018”.

Un al patrulea decret regal, „Asupra raportului ministrului Nostu secretar de Stat la departamentul justiţiei sub No. 3.579/918... acordă calitatea de cetăţeni români unui număr de 77 tineri, români de origine, care se află sub drapel în armata română”, bucovinenii care beneficiau de acest Decret Regal fiind:

„**Vladimir Brădăţan**, născut în anul 1898, în comuna **Drăgoieşti** (Bucovina);

Eusebiu Brahă, născut în anul 1883, în comuna **Ciudei** (Bucovina);

Andreiu Paicu, născut în anul 1895, în comuna **Lucăceşti** (Bucovina);

Traian de Volcinschi, născut în anul 1898, în comuna **Călineşti** (Bucovina);

George Chițan, născut în anul 1882, în comuna **Vicovul-de-Jos** (Bucovina);

Silvestru Dascăl, născut în anul 1886, în comuna **Frătăuțul Vechi** (Bucovina);

Samuel Facas, născut în anul 1889, în comuna **Mologhia** (Bucovina);

Simion Holca, născut în anul 1881, în comuna **Pătrăuț** (Bucovina);

Victor Nastasi, născut în anul 1890, în comuna **Rădăuți** (Bucovina);

Dat în Iași, la 3 Mai 1918. / FERDINAND / Ministrul justiției, / D. Dobrescu, / No. 1.019".

Hotărând „asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la departamental justiței sub No. 3.580/918", Regele României decreta acordarea calității „de cetățeni români unui numar de 114 tineri, români de origine, care se află sub drapel în armata română", printre care și bucovinenii:

„**Vasile Bota**, născut în anul 1896, în comuna **Boian** (Bucovina);

Constantin Cadioschi, născut în anul 1882, în comuna **Liteni** (Bucovina);

Oreste Cosmiuc, născut în anul 1898, în comuna **Udești** (Bucovina);

Ilie Dugan-Opaiț, născut în anul 1886, în comuna **Cireș** (Bucovina);

Nicolae Grămadă, născut în anul 1892, în comuna Zaharești (Bucovina);

Constantin Hrișcă, născut în anul 1871, în **Mitocul-Dragomirnei** (Bucovina);

Nicolae Ianovici, născut în anul 1899, în comuna **Suceava** (Bucovina);

Nicolae Leuciuc, născut în anul 1889, în comuna **Șerbăuți** (Bucovina);

Aurelian Lucan, născut în anul 1894, în comuna **Suceava** (Bucovina);

Nistor Cniș, născut în anul 1890, în **Mitocul-Dragomirnei** (Bucovina);

Meliton Martinescu, născut în anul 1876, în **Horodnicul-de-Jos** (Bucovina);

Constantin Moruneac, născut în anul 1893, în comuna **Mihoveni** (Bucovina);

Vasile Muscal, născut în anul 1893, în comuna **Bădăuți** (Bucovina);

Vasile Plăvan, născut în anul 1889, în comuna **Cupca** (Bucovina);

Gheorghe Posteucă, născut în anul 1885, în **Stăneștii-de-Jos** (Bucovina);

Nicolae Roșu, născut în anul 1895, în comuna **Schei** (Bucovina);

George Ruhariu, născut în anul 1891, în Bucovina;

Mihai Săftencu, născut în anul 1888, în comuna **Roșia** (Bucovina);

Ioan Slavita, născut în anul 1886, în comuna **Iacobeni** (Bucovina);

Petre Teleagă, născut în anul 1887, în comuna **Danila** (Bucovina);

Dat în Iași, la 3 Mai 1918. / FERDINAND / Ministrul Justiției, / D. Dobrescu. / No. 1.020" (***Monitorul Oficial***, No. 32, miercuri, 9 (22) Mai 1918, pp. 414-419).

28 noiembrie 1918: Proclamarea unirii Bucovinei cu România. „Pentru refugiaţii ardeleni şi bucovineni, mulţi dintre ei proaspăt demobilizaţi de guvernul Marghiloman, Basarabia deveni o a doua patrie, în slujba căreia aceştia îşi puseseră toate forţele spirituale, ajutând la consolidarea noii vieţi româneşti în provincia dintre Prut şi Nistru. Cu ospitalitate adevărat frăţească, moldovenii din Basarabia ne primiră pe toţi. În septembrie 1918, ajunsei şi eu profesor la Seminarul Eparhial. Dar mult nu era să rămânem aici…

La 6 octombrie, refugiaţii şi voluntarii bucovineni se întruniră la Chişinău şi aleseseră un comitet, în frunte cu Ion I. Nistor, hotărând trimiterea unei telegrame M.S. Regelui Ferdinand I, la Iaşi, prin care îşi exprimau voinţa ca Bucovina întreagă să fie unită cu trupul Moldovei, din care fusese detrunchiată. În Parlamentul din Budapesta, dl. dr. Al. Vaida Voievod ceru, la 18 octombrie, în numele neamului românesc din Ardeal, pentru naţiunea română, „dreptul de a hotărî, în deplină libertate şi fără nici o influenţă străină, forma de stat şi raportul ei cu naţiunile libere".

La 21 octombrie, ziua în care, cu un an înainte, s-a proclamat autonomia Basarabiei, Consiliul Naţional al refugiaţilor şi voluntarilor ardeleni şi bucovineni a ţinut, la Chişinău, prezenţi fiind ambasadorul Statelor Unite ale Americii şi consulul Franţei, acel impozant meeting, în care s-a luat, cu însufleţire nesfârşită, rezoluţia ca „întreg teritoriul din monarhia habsburgică, revendicat de statul român, recunoscut şi garantat prin tratatele de alianţă încheiate de România cu puterile Înţelegerii (Antantei), să fie liberat şi unit cu patria mamă".

La 27 octombrie, se întruni, în Cernăuţi, Adunarea constituantă a românilor bucovineni şi hotărî „unirea Bucovinei integrale cu celelalte ţări româneşti într-un stat naţional independent", alegând, în scopul înfăptuirii acestei hotărâri, un Consiliu Naţional de 50 membri.

Când generalul Berthelot trecu Dunărea, în fruntea trupelor aliate de la sud, marele rege Ferdinand I decretă a doua mobilizare a armatei române (9 noiembrie 1918). Primind ordin de mobilizare, plecai, în ziua de 14 noiembrie, la Iaşi. În drumul spre Cartierul General, dl. general Artur Văitoianu, ministrul de interne de atunci, care mă cunoştea de la Oneşti, opri automobilul în strada Lăpuşneanu şi mă invită la Preşedinţia Consiliului de Miniştri.

Găsirăm pe dl. general C. Coandă, preşedintele Consiliului de Miniştri, cu ochii umbriţi de lacrimi. Dl. general Văitoianu mă prezentă, spunându-i că sunt voluntar bucovinean şi potrivit pentru misiunea pentru care m-au căutat.

*

„Pe dumneata generalul Văitoianu te-a ales pentru o misiune importantă în Bucovina dumitale. Vei pleca imediat, cu avionul, rugând, acolo, pe dl. Iancu Flondor, căruia-i vei preda acest plic, să vină cât de curând la Iaşi, tot cu avionul”.

În Piaţa Unirii, întâlnii, atunci, pe George Tofan, care, auzind că plec la Cernăuţi, se hotărî să plece şi el. Era bolnav. De-abia-şi mişca picioarele. Numai sufletul lui de jăratec îi rămase neatins şi se comunica în văpaia ochilor săi mari, căprui, care se aprinseră ca două lumini la ştirea ce i-o adusei.

Drumul spre Cernăuţi îl făcurăm numai amândoi, George Tofan şi eu, făurind planuri şi povestindu-ne amintirile anilor de război.

*

La 15 noiembrie, orele 7, am vizitat, împreună cu George Tofan, pe bunul nostru prieten Sextil Puşcariu, care era secretarul de stat al externelor în guvernul bucovinean de sub preşedinţia lui Iancu Flondor. Revederea noastră, după atâta timp de despărţire, a fost extrem de călduroasă. Două ceasuri întregi, am povestit, la o ceaşcă de cafea gustoasă, tot ce putea să ne intereseze reciproc, în acele clipe de hotărâre pentru destinul românesc. Dl. Sextil Puşcariu istorisi despre toate evenimentele ce s-au petrecut la Cernăuţi, în ultimele două luni, iar noi îi înfăţişarăm scene din epopeea românească şi din viaţa pribegilor bucovineni, aşa cum le-am trăit amândoi. La despărţire, dl. Sextil Puşcariu ne-a invitat să luăm parte la şedinţa Consiliului secretariatului de stat, care avea să se ţină în aceeaşi zi, pe 15 noiembrie, la orele 11.

La orele 9, m-am prezentat d-lui Iancu Flondor, care ocupa o cameră mare în hotelul „Pajura Neagră”. Era încă în pat. Suferea de o răceală. De aceea, m-a primit de-abia la orele 10. Ceti scrisoarea cu atenţie şi o umbră îi alunecă parcă pe faţa bronzată. Nu-mi dădu nici un răspuns. Era supărat de ceva, de vreo legătură a frazei din scrisoare, al cărei conţinut nu-l cunoşteam, dar pe care l-am aflat mai târziu: generalul Coandă îl invită să vină personal la Iaşi, pentru a hotărî împreună unirea Bucovinei.

Mă concedie, invitându-mă să fiu, la orele 11, la Palatul Dietei Ţării şi să iau dejunul împreună cu domnia sa. La orele 11, m-am prezentat, împreună cu George Tofan, la Palatul Dietei Ţării. Revederea cu vechii noştri prieteni a fost înduioşătoare.

După scurte tratative între d-nii Iancu Flondor şi Sextil Puşcariu, am fost admişi să luăm parte amândoi la şedinţa Consiliului secretarilor de stat.

Aci, după îndeplinirea formalităţilor de deschidere, între care preşedintele Consiliului, Iancu Flondor, ne-a salutat în termeni foarte călduroşi, s-a discutat, pe lângă chestiuni de administraţie locală, şi chestiunea Unirii. Era în consiliu o minoritate, care o dorea cu anumite condiţiuni şi garanţii.

Ni s-a dat cuvântul şi nouă. George Tofan se ridică, sprijinindu-se în baston, şi, cu glasul său limpede şi armonios, pe care-l înduioşară lacrimile izvorâte în ochii săi frumoşi, pledă convingător pentru ştergerea oricărei condiţii din actul istoric ce se va plini în zilele următoare. După cuvântarea lui, consiliul rămase profund impresionat.

Eu vorbeam întâiaşi dată într-un astfel de sfat. Mă sculai de pe scaun emoţionat… Când terminai, văzui lacrimi în multe priviri. Dr. Octavian Gheorghian sări de pe scaunul de lângă mine şi mă sărută pe amândoi obrajii. Majoritatea celor de faţă, în frunte cu Iancu Flondor, ai cărui ochi sfărâmau o lacrimă între gene, mă felicitară… Dar chestiunea rămase să se hotărască mai târziu, după întoarcerea de la Iaşi a d-lui Sextil Puşcariu, care a fost delegat să plece în capitala Moldovei în locul lui Iancu Flondor, şi a refugiaţilor, conduşi de dl Ion I. Nistor.

În aceeaşi şedinţă, Iancu Flondor mă numi, la propunerea d-lui Sextil Puşcariu, secretar de stat al apărării naţionale, al cărui interimat îl ţinuse, până atunci, dl Nicu Flondor.

În după-amiaza aceleiaşi zile, am luat în primire serviciul Secretariatului de stat al apărării naţionale, având ca secretar general pe dl George Dorofteiu, căpitan de rezervă, care, mai târziu, s-a dovedit a fi atât de bun gospodar ca primar al oraşului Suceava.

*

După două zile, la 17 noiembrie, am plecat la Iaşi, unde am prezentat un raport amănunţit despre situaţia din Bucovina d-lui preşedinte al Consiliului de Miniştri şi d-lui ministru de interne, care, în urma raportului acestuia, m-a însărcinat să plec la Chişinău şi să comunic refugiaţilor bucovineni, în frunte cu dl Ion I. Nistor, că s-au pus la dispoziţia lor trei vagoane de persoane şi unul de bagaje, pentru a se repatria, iar d-lui Ion I. Nistor, special, să-i spun că este invitat să vină la Iaşi cât se poate de curând.

La Chişinău, am pus pe dl Ion I. Nistor, preşedintele Comitetului refugiaţilor bucovineni, în cunoştinţă despre toate înfăptuirile din Cernăuţi, arătându-i şi eventualele obstacole în privinţa unificării necondiţionate. Domnia sa a plecat, la 19 noiembrie, la Iaşi, unde a luat contact cu guvernul român, s-a întâlnit însă şi cu dl Sextil Puşcariu, cu care s-au înţeles în privinţa acţiunii viitoare în Bucovina.

*

Întâiul transport, cu 100 refugiaţi, plecă din Chişinău la 22 noiembrie.

La Iaşi, se urcă în vagoanele noastre dl Ion I. Nistor. În gara Iţcani, ne întâmpină, în numele Consiliului Naţional din Cernăuţi, dl dr. Vasile Marcu, la ale cărui calde cuvinte de bună sosire răspunse George Tofan. În gara Cernăuţi, frumos împodobită cu steaguri şi scoarţe româneşti, ne întâmpină mulţime mare de români şi de romănce, în frunte cu muzica militară.

Chiar în seara aceleiaşi zile, fruntaşii refugiaţilor se întrunîră cu întemeietorii „Glasului Bucovinei", în localul Societăţii studenţeşti „Junimea", şi, împreună, hotărâră editarea numitei gazete ca ziar cotidian, având director de dl Sextil Puşcariu. Ziarul a apărut, în acest nou format, duminică, 24 noiembrie.

A urmat, apoi, în ziua de 25 noiembrie, cooptarea a 12 reprezentanţi ai refugiaţilor şi voluntarilor în Consiliul Naţional. În aceeaşi şedinţă, Iancu Flondor, în urma înţelegerii stabilite între guvernul bucovinean şi preşedintele refugiaţilor şi voluntarilor, făcu propunerea, primită cu entuziasm unanim, ca pe ziua de 28 noiembrie, orele 11, să se convoace Congresul General al Bucovinei, „pentru a stabili raportul politic al Bucovinei faţă de Regatul român".

*

Ce frumoasă a fost acea zi de 28 noiembrie 1918! Se bucura parcă şi cerul de fericirea noastră, trimiţându-ne, în acel început de iarnă, raze calde de soare. Veniseră soli din toate părţile locuite de români: din Moldova, din Muntenia, din Oltenia, din Ardeal şi din Basarabia, iar din Bucovina sosiră, la Cernăuţi, tot ce intectualitatea şi ţărănimea românească aveau mai curat şi mai bun. Şi, pe când mulţimea, încă dis-dimineaţă, se îndrepta, pâlcuri-pâlcuri, spre reşedinţa metropolitană, în sala de marmură a căreia era convocat Congresul, într-o cameră a hotelului „Pajura Neagră", dl Ion I. Nistor redacta, împreună cu mine, moţiunea unirii necondiţionate a Bucovinei cu Regatul român.

*

Când am intrat în sala istorică a reşedinţei, o privelişte impunătoare ni se prezentă înaintea ochilor. Sala, ticsită de lume, avea aspectul unei alese adunări, chemată să întoarcă destinul unui neam. Primele rânduri erau ocupate de membrii Consiliului Naţional şi de reprezentanţii minorităţilor etnice. La dreapta mesei prezidenţiale, era masat corpul ofiţeresc, la stânga – autorităţile şi magistratura. La masa de la mijloc, luară loc Dionisie Bejan, venerabilul preşedinte al Consiliului Naţional, şi Iancu Flondor, preşedintele guvernului bucovinean. Masa din dreapta o ocupă dl Ion I. Nistor, cu fruntaşii refugiaţilor, iar masa din stânga – generalul I. Zadik, ca şef al statului major al Diviziei a 8-a.

*

În aclamaţiile puternice, Iancu Flondor a fost ales, la propunerea lui

Dionisie Bejan, preşedinte al Congresului. Lui i-a fost dat să pronunţe verdictul reparaţiei istorice a nelegiuirii din 1774, cetind moţiunea de unire necondiţionată şi veşnică a Bucovinei cu România. Ropote de aplauze acoperiră ultimele cuvinte ale moţiunii, rostite, cu glas emoţionat, de Iancu Flondor, în ochii căruia se iviră două lacrimi mari, prinos al nesfârşitei sale iubiri de neam. Iar când dl Ion I. Nistor se ridică, cu faţa transfigurată, şi, cu glas în care răsunau suferinţele unui veac şi jumătate, rosti motivarea istorică a reparaţiei, care trebuia să se facă în acea zi, în toate sufletele se furişă fiorul mândriei noastre de neam, care, ca şi stânca viforită de atâtea furtuni, a rămas neatinsă, înfiptă în soclul ce i l-a hărăzit destinul" (Marmeliuc, Dimitrie, *Amintiri răzleţe din Timpul Unirii*, Cernăuţi, 1938, broşură).

1918: Marea adunare naţională de la Alba Iulia. „**Proclamarea unităţii naţionale. Un neam, o ţară.** / În ziua memorabilă din 18 Noemvrie (1 Decemvrie) împlinitu-s-a şi al treilea act din opera mântuirii neamului românesc. După unirea Basarabiei, ruptă de la sânul mamei sale de nesaţiul imperialismului ţarist, şi a ţării mândre a fagilor, smulsă din frumoasa grădină a lui Ştefan cel Mare prin perfidia austriacă, era prea firesc ca şi partea robită de secole a corpului naţional din Transilvania, Ungaria şi Banat să urmeze legea firii şi, în marea sa adunare naţională, din sfânta cetate a gloriei şi a patimilor sale, să proclame unirea sa cu patria mamă.

Idealul naţiunii române de pretutindeni s-a desăvârşit. Sculaţi-vă voi cei din morminte la glasul trâmbiţelor învierii noastre! Săltaţi cei întristaţi de veacuri, căci iată, lacrămile voastre de durere s-au prefăcut în şiroaie de bucurie! Veseliţi-vă şi bucuraţi-vă, împreună cu noi, cei goniţi de oarba tiranie pentru dreptate şi adevăr, în acest ceas de învingere a dreptăţii eterne dumnezeieşti! Liberaţi de cătuşele robiei milenare, cu smerenie ne închinăm providenţei dumnezeieşti, pentru că ne-a hărăzit a ajunge praznicul mare şi luminat, care, în momentele sale principale, s-a serbat în următorul chip:

Ajunul. Cei ce au avut rara fericire a petrece înălţătoarea zi de 18 Noemvrie (1 Decemvrie), între zidurile istorice ale cetăţii lui Mihai Viteazul, au cules impresiuni, care nu se mai pot uita. O sută de mii de oameni, adunaţi din toate ţinuturile locuite de români, într-un glas şi într-o simţire spus-au lumii întregi voinţa sa nestrămutată de a trăi într-un singur stat naţional cu fraţii săi din România, Basarabia şi Bucovina. Imensa afluenţă a lumii româneşti s-a început de joi. Vineri, la orele 5 d. a., sosesc P. S. Lor: Ioan I. Papp, Dr. Miron Cristea şi membrii Consiliului Naţional Central, în frunte cu dl Dr.

Ştefan C. Pop. La gară aşteaptă, într-o ţinută mândră, compania de onoare a locotenentului Ovid Grita, comanda Legiunii naţionale române din Alba Iulia. Când intră trenul în gară, compania locotenentului Grita face onor la dreapta. Glasul biruitor al goarnei se amestecă cu puternicele acorduri ale imnului naţional, cântat de elevii institutului nostru teologic, care, cu însufleţire, sub stindard naţional, cu culorile aranjate orizontal, veniră la marea adunare.

După salutul Consiliului naţional din loc, prin graiul protopopului Vasilie Urzica şi răspunsul dlui Dr. Ştefan C. Pop, lumea trece la biroul de încartiruire, care se îngrijeşte de aşezarea în locuinţe din oraş şi cetate. Cu trenul dinspre Teiuş, sosesc prelaţii bisericii unite: P. S. L. Dr. Demetriu Radu, Dr. Traian Frenţiu, Dr. Iuliu Hossu şi vicarul Dr. Vasilie Suciu. Sâmbătă sosesc delegaţii din părţile sibiene, în frunte cu I. P. C. Sa păr. vicar arhiepiscopesc Dr. Eusediu Roşca. Trenurile tixite din toate părtile aduc mii şi mii de oameni. Mulţi vin pe jos şi cu trăsuri. Pretutindeni, cântece şi jocuri, ovaţii şi scene de înfrăţire, ordine şi disciplină, care ar putea servi spre lauda şi a celor mai civilizate neamuri. Mulţămită admirabilei organizări şi a muncii gigantice, ce a prestat-o locotenentul Grita, în calitate de şef al poliţiei, nici un incident neplăcut n-a conturbat şi profanat evlavia şi măreţia serbării.

Praznicul. Conform programului stabilit, marea adunare s-a început cu serviciul divin, săvârşit în bisericile protopopeşti ale ambelor confesiuni române din loc. În biserica ortodoxă, a servit P. S. Sa părintele nostru episcop Ioan, asistat de P. C. Sa păr. vicar episcopesc Roman Ciorogariu, protopresbiterii Ioan Teculescu, Dr. Stroia, Procopiu Givulescu, Mihaiu Lucuţa şi Ghidiu şi diaconul Ioan Ciora. Răspunsurile liturgice le execută corul legiunii din Sibiu, condus de dl Timoteiu Popovici. Fiori sfinţi şi lacrimi de bucurie au umplut ochii tuturor celor ce au asistat la acest serviciu înălţător. În loc de priceasnă, s-a cântat „Marşul legionarilor români”, iar la sfârşit, toţi credincioşii intonează „Deşteaptă-Te Române”. La cuvintele: „Murim mai bine-n luptă”, în semn de jurământ, toţi îşi ridică mâna dreaptă. Lacrămi curgeau şi din ochii P. S. Sale, când făcu otpustul întregit cu cuvintele „...Şi-a dat viaţă naţională şi neamului românesc”.

Terminat fiind serviciul dumnezeiesc, la orele 10, se începu marea adunare, în sala casinei militare din cetate, tixită de mulţimea delegaţilor din toate părţile şi decorată cu steagurile popoarelor eliberatoare şi a celor ce au avut soartă comună cu noi. Când intră în sală membrii Consiliului naţional, se fac ovaţii furtunoase. Între ovaţii nesfârşite îşi fac intrarea în sală şi urcă podiumul şi arhiereii ambelor confesiuni. Tot astfel, şi ofiţerii români şi reprezentanţii fraţilor din Basarabia şi Bucovina. Viu aclamat e şi generalul

român dl Leonte, care ia loc lângă masa ziariştilor.

Adunarea o deschide dl Ştefan C. Pop, prin un discurs însufleţit, după terminarea căruia numeşte de notari ad-hoc pe domnii Dr. Laurenţiu Oanea, Dr. Sever Miclea, iar de raportor al comisiunii de verificare, pe Dr. Ion Suciu. După raportul dlui Dr. Ioan Suciu, fiind de faţă 1.228 de delegaţi, preşedintele Dr. Şt. C. Pop declară Adunarea Naţională capabilă de a aduce hotărâri decisive. Constituirea se face, între vii aclamări, astfel: Preşedinţi: Gheorghe Pop de Băseşti şi episcopii Ioan I. Papp şi Dr. Demetriu Radu; vicepreşedinţi: Dr. Mihali, Dr. Ştefan Pop şi Ion Flueraş; notari: Dr. Al. Fodor, Dr. Sever Miclea, Dr. C. Brediceanu, Dr. Silviu Dragomir, Dr. L. Oanea, Iosif Ciser, Dr. Ionel Pop şi Dr. Gh. Crişan.

*

După cuvântul de deschidere al prezidentului Gheorghe Pop de Băseşti, se dă cuvânt dlui Vasilie Goldiş (discurs demagogic, în totală antiteză cu „Actul de fidelitate” din 1916, aşa că nu o să-l reproduc – n. n.).

Proclamarea României Mari. Vorbirea P. S. Sale păr. nostru episcop Ioan. Pe câmpul lui Horea. Când dl Vasile Goldiş, terminând citirea proiectului de rezoluţiune exclamă: „Trăiască România Mare!”, întreaga sală, într-un elan de nespusă însufleţire, izbucneşte în ovaţii şi aplauze frenetice. Arhiereii şi întreg Marele Sfat se ridică de pe scaune. Idealul naţional se înfăptui şi pământul sfânt al mândrei noastre împărăţii e udat de lacrămile bucuriei şi ale emoţiunii. Momentul istoric nu se poate descrie.

*

După expozeul istoric al dlui Goldiş, ia cuvântul înţeleptul neamului, dl Dr. Iuliu Maniu. Îşi începe vorbirea după urale şi ovaţii zgomotoase. Motivează hotărârile din proiectul de rezoluţie cu o logică, claritate şi uşurinţă proprie tuturor manifestaţiunilor din viaţa publică a fruntaşului care întruneşte în persoana sa simpatică dragostea şi încrederea întregului neam românesc. În numele partidului social-democrat român, vorbeşte dl I. Jumanca. Discursul însufleţit şi cuminte a fost mereu subliniat de aplauze. Când rosti cuvintele: „Astăzi venim şi noi aici, adevăraţii reprezentanţi ai muncitorimii româneşti din Ungaria, Transilvania şi Banat, să declarăm, în faţa preacinstitei adunări, în faţa internaţionalei socialiştilor, în faţa întregii lumi, că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem şi suntem gata a lupta, cu toate mijloacele, pentru înfăptuirea şi apărarea unirii”, un uragan de aplanare (??? – n. n.) răsplăti hotărârea demnă şi bărbătească a muncitorimii române, care, în faţa tuturor intrigilor, s-a ştiut înălţa la priceperea imperativului vremurilor şi încălzi de idealul sfânt al întreg neamului românesc.

După ce, la somarea prezidentului, nimenea nu mai ia cuvântul, iubitul nostru Badea Gheorghe enunţă proiectul de rezoluţiune, primit cu unanimitate. Tot cu unanimitate se primeşte, la propunerea dlui Dr. A. Vaida, şi lista Marelui Sfat Naţional. Ia, apoi, cuvântul P. S. Sa Episcopul Dr. Demetriu Radu şi propune ca Adunarea Naţională să voteze mulţămită Consiliului Naţional Român, care şi-a depus mandatul, precum şi bărbaţilor care, cu zel şi devotament, ne-au pregătit acest praznic mare. Roagă, apoi, pe arhierei să binecuvânteze lucrările Adunării Naţionale (P. SS. LL. se ridică de pe scaune şi binecuvântă).

Măreaţa adunare o încheie seniorul episcopatului român şi locţiitor de mitropolit P. S. Să părintele nostru episcop Ioan prin următorul discurs (nu-l reproduc, datorită deselor atitudini antiromâneşti, pe care le-a manifestat chiar şi în „pastorale" acest ierarh oportunist; în fond, şi ca antiromân, şi ca filoromân, exprimările lui înseamnă o vâscoasă minciună – n. n.). Erau aproape 2 ore, când acordurile puternice ale imnului naţional acoperiră ca nişte valuri ale mării tulburate de suflarea unui vifor neobişnuit ultimele cuvinte din frumoasa vorbire de încheiere a P. S. Sale. Şedinţa constituantei se termină şi lumea imensă porni pe câmpul lui Horia, unde evanghelia praznicului se vesti tuturor marginilor pământului, prin P. S. Lor episcopii Dr. M. Cristea şi Dr. Iuliu Hossu, şi alţi oratori. Frumos şi măreţ a fost praznicul învierii noastre şi demn de a fi serbat din neam în neam!" (***Biserica şi Şcoala***, XLII, nr. 48 şi 49, 25 noiembrie / 8 decembrie 1918 şi, respectiv, 2/15 decembrie 1918, p. 1).

1919: Direcţiunea Fondului Religionar din Bucovina. Ferdinand I numea, prin Decretul No. 3.686 din 29 august 1919, conducerea Fondului Religionar din Bucovina, desigur că fără nici un preot sau călugăr în componenţă, ci cu specialişti silvici, precum inginerii: „**Alexandru Isăcescul**, consilier arhitect, prim-consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Franz Czeck**, prim-consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Apostol Lucescu**, prim-consilier silvic pentru ocolul silvic **JUCICA**; **Ilarie Kozak**, prim-consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Vasile Halip**, prim-consilier silvic pentru ocolul silvic **ILIŞEŞTI**; **Alois Bosert**, prim-consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Franz Patzak**, prim-consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Jason Welehorschi**, consilier silvic pentru ocolul silvic **PĂTRĂUŢI**; **Boris Welehorschi**, consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Aurel Ţurcan**, consilier

silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Teofil Ivanovici**, maestru silvic, consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Valerian Mironovici**, maestru silvic, consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Eugeniu Simionovici**, maestru silvic, consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Arthur Kargl**, maestru silvic, consilier silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Konrad Piwonka**, maestru silvic pentru ocolul silvic **GURA HUMORULUI**; inginer **Dimitrie Ţurcan**, maestru silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Aurel Isopescu**, maestru silvic pentru ocolul silvic **COZMIN**; **Grigore Bartoi** (Bârtoi – n. n.), maestru silvic pentru ocolul silvic **CUCIURUL MARE**; **Eusebie Patraş**, maestru silvic pentru ocolul silvic **SOLCA**; **Liviu Ieşan**, maestru silvic pentru ocolul silvic **VICOV DE SUS**; **Arcadie Boca**, maestru silvic pentru ocolul silvic **SELETIN**; **Toader Vicol**, maestru silvic pentru ocolul silvic **PUTNA**; **Mihail Dobrovolski**, maestru silvic pentru ocolul silvic **OSTRA**; **Ioan Andreiciuc**, maestru silvic pentru ocolul silvic **BREAZA**; **Leon Holca**, administrator silvic pe lângă direcţia fondului religionar din Bucovina; **Silviu Iliuţ**, administrator silvic pentru ocolul silvic **STRAJA**; **Silviu Dimitrovici**, administrator silvic pentru ocolul silvic **VATRA DORNEI**; **Victor Paşcovici**, administrator silvic pentru ocolul silvic **POJORÂTA**; **George Dan**, administrator silvic pentru ocolul silvic **VAMA (**M. O., No. 106, 30 august 1919, pp. 5966, 5967).

În **10 septembrie 1919**, decretul regal pentru stabilirea pensiilor pentru participanții la război și pentru urmașii lor, prin consacrarea „prineipiul legiuitorului din 1877, principiu menținut și de legea din 25 martie 1894”, folosește, între ghilimele, formula „Războiul pentru Întregirea Neamului” (*MO*, nr. 119 din 14 septembrie 1919), preluată din presă și parcă din ce în ce mai lipsită de conținut, din pricina dificultăților de aplicare a unei legislații unitare și în provinciile noi.

În **27 septembrie 1919** (*MO*, nr. 130, pp. 7445/7452), se publică statutele Băncii Regionale din Cernăuți, afiliată Casei Centrale a Cooperației și a Împroprietăririi Sătenilor, din București, statut aprobat, prin Decretul Regal No. 4.209, din 12 septembrie 1919, și contrasemnat de Ministrul Agriculturii și Domeniilor, I. G. Duca.

În zilele de **2, 3 și 4 noiembrie 1919**, în Bucovina (*MO*, No. 167 din 13 noiembrie 1919) au avut alegeri pentru Adunarea Deputaților din Bucovina, primii aleși bucovineni, sub sceptrul României Mari, fiind:

În circumscripția orașului Cernăuți, au fost aleși independenții Teofil Simionovici (2.692 voturi), Dr. Vasile Marcu (4.212 voturi), Norbert Kipper

(4.212 voturi) și Zaharia Voronca (2.080 voturi).

La Cuciurul Mare și Boian s-au impus membrii Partidului Democrat al Unirii George Băncescu din Cuciurul Mare (1.497 voturi) și Constantin V. Morariu din Boian (2.362 voturi), idependenții Niculai Mintencu din Cuciurul Mare (898 voturi) și Lazăr Ropcean din Boian (724 voturi) pierzând alegerile.

La Câmpulung și Dorna, au câștigat membrii Partidului Democrat al Unirii Iorgu G. Toma din Câmpulung (4.406 voturi) și Vasile Lițu din Dorna (2.398 voturi), independentul Ion Candrea din Dorna(786) fiind declarat învins.

La Coțmani, Orășeni și Sadagura, „democrații unirii" Josef Vihovici din Coțmani (1.802 voturi) și Dimitrie Țopa din Sadagura (2.187 voturi), precum și independentul Vasile Sniatinciuc din Orășeni (1.708 voturi) au fost declarați învingători.

La Gura Humorului și Solca, învingători au fost humoreanul Dumitru Gavrilescu (4.102 voturi) și solcanul Romul Reuț (3.368 voturi), amândoi candidați ai Partidului Democrat al Unirii.

La Vicov, Marginea și Rădăuți, Ion Nistor, candidând ca reprezentant, prin naștere, al Vicovului de Sus (4.156 voturi), dar și ca lider bucovinean al Partidului Democrat al Unirii, dar și colegii săi de partid, mărgineanul Dr. Vasile Bodnărescu (3.643 voturi) și rădăuțeanul bilcan George Tofan (3.472 voturi) s-au impus, fără probleme, în alegeri.

La Hliboca și Siret, scris, precum odinioară, „Sirete", au câștigat Amfilochie Burac, „democrat al unirii" din Hliboca (3.457 voturi), independentul siretean Constantin Simionovici (1.190 voturi) și un alt „democrat al unirii", sireteanul Aurelian Moldovan (2.747 voturi).

La Storojineț și Ciudei au biruit „democrații unirii" Dr. Aurel Morariu (3.502 voturi) și, respectiv, Vasile Ungurean (4.168 voturi).

La Suceava și Costâna, alți „democrați unioniști (aiurea!)!, Filaret Doboș, viitorul comandant al „arcășiilor" (4.065 voturi) și Mihai Cormoș (4.319 voturi) biruiau și sub aura României Mari.

La Vășcăuți, un fals „unionist", Eudoxie Gribovschi (3.413 voturi) îl îndepărta din cursa spre privilegii pe independentul, Vasile Reus (523 voturi).

La Vijnița și Berhomet, „democrații unirii" Neculai Prelici (2.912 voturi) și Teodor Bujor (2.593 voturi) au câștigat alegerile.

La Ocna și Zastavna s-au impus independenții Ion Bloșca (717 voturi) și Dr. Florea Lupu (1.156 voturi), în dauna independentului Tihon Hacman (503 voturi).

Alegerile din 7 și 8 noiembrie 1919, pentru Senat, au fost câștigate de Iacob Hect (Cernăuți-oraș, 2.888 voturi), Teofil Simionovici (Cernăuți-județ, 2.696 voturi), fluierașul Nistor Andronicescul, din Fundu Moldovei

(Câmpulung, 3.684 voturi), Victor Racoce (Coțmani, 3.687 voturi), Ion Stârcea (Gura Humorului, 2.872 voturi), Dr. Nicu Carabiovschi (Rădăuți, 2720 voturi, independenții Mihai Vicol, 2.371 voturi, și Teofil Constantinovici, 413 voturi, fiind înfrânți), Dr. Alexandru Hurmuzachi (Siret, 3.391 voturi, în dauna independenlui Vasile Popovici, 62 voturi), independentul Pavel Percec (Storojineț, 4.817 voturi, în dauna independentului Dr. Constantin Onciul, 266 voturi), minunatul Dr. Teofil Lupu, tatăl Octaviei Lupu-Morariu (Suceava, 4.751 voturi), George Conte Wassilko (Vășcăuți și Vijnița, 4.880 voturi) și idependentul Dr. Stanislaus Kwiatkovski (Zastavna, 1.510 voturi).

În primul an de după Întregirea Neamului, prin Unire, Bucovina, ca și Ardealul, a trăit după legile moștenite de la austrieci. Regele Ferdinand uită sau neglijează să o salute oficial, în 28 noiembrie 1919, sub banala formulă „*La toți de față și viitori, sănătate*", cu prilejul împlinirii unui an de la Unire (la fel se va întâmpla și cu Ardealul, în decembrie), deși, în cadrul manifestărilor de la Cernăuți, ofițeri și politicieni din Regat își sărbătoresc triumful. În 15 noiembrie, cu datare în 28 noiembrie (nr. 5.000), îi confirmase în funcții, ca notari publici, pe Adam Ludwig Rupprecht, Nicolae Drohomirecki Howora și pe Adrian Soniewicki, la Cernăuți, pe Adof Gottlieb, la Ciudei, pe Stanislaus Huzniarski, la Sadagura, pe Simeon Baranowski, la Siret, pe Wilhelm Robinson, la Solca, pe Naftali Sperber, la Seletin, și pe Paul Beras și Ludmil Kluger, la Storojineț. Tot atunci și sub același număr de înregistrare, în baza „art. X din decretul-lege privitor la administratia Bucovinei", decretează confirmarea în funcții, începând cu 1 noiembrie 1919, a următorilor funcționari publici:

Appenzelter Philipp și Zellinka Napoleon, directori de cancelarie, cu rangul VIII, la **tribunalul Cernăuți**; pe Popescu Petrea, director al serviciului executărilor, cu rangul VIII, la **tribunalul Cernăuți**; pe Gudera Carol, director de cancelarie, cu rangul VIII, la **tribunalul Suceava**; și pe Budabin Berthold, șef superior de cancelarie, cu rangul IX.

Din 15 noiembrie 1919, beneficiau de confirmări separate, Adam Ludwig Rupprecht și Nicolae Drohomirecki Howora și Adrian Soniewicki, ca **notari publici la Cernăuți**, Adof Gottlieb, **notar public la Ciudeiu**, Stanislaus Huzniarski, **notar public la Sadagura**, Simeon Baranowski, **notar public la Siret**, Wilhelm Robinson, **notar public la Solca**, Naftali Sperber, **notar public la Seletin**, Paul Beras și Ludmil Kluger, **notari publici în Storojineț** (*MO*, No. 181 din 30 noiembrie 1919).

În zilele de **25, 26 şi 27 mai 1920**, în România Mare s-au ţinut alegeri generale, aleşii Bucovinei pentru Adunarea deputaţilor fiind: socialistul **Grigore Grigorovici**, ales cu 3.336 de voturi, în **Cernăuţi, oraş** (au mai candidat: evreii naţionali Beno Straucher, Mayer Ebner şi Friedrich Bitling,

independentul Constantin a lui Grigori Hostiuc, germanul oficios Alfred Kohlruss, polonul Stanislau Kwiatkowski şi socialistul Nathan Tropper), **Constantin de Neculiţa**, reprezentant al Partidului Poporului, ales cu 4.534 voturi, în **Cernăuţi, judeţ** (au mai candidat: poporanistul Dimitrie Gh. Mintencu, democratul Aurel Onciul, democraţii unirii Teodor Vicol şi Gheorghe Băncescu), ucraineanul **Eugen Kozak**, ales cu 3.778 de voturi, în **Coţmani-Zastavna** (au mai candidat: polonul Paul de Ştefanowicz şi democratul unirii Victor Racoce), poporanistul **Constantin Cozmiuc**, ales cu 6.414 voturi, la **Gura Humorului-Câmpulung** (au mai candidat: independenţii Alexandru Sbiera şi Gheorghe Hutu, şi democraţii unirii Iorgu Gh. Toma, Nistor Andronicescul, Micu Carabioschi şi Romulus Reuţ), democratul **Niculai Căpităneanu**, candidat pe liste în **Vişniţa-Văşcăuţi**, cu 2.476 voturi (au mai candidat: democratul unirii George conte Vasilco, ucrainenii Vladimir Philipowicz şi Teofil Dracinschi, şi independentul român Eusebie Popovici), poporanistul **Ipolit Tarnovschi**, în **Rădăuţi**, cu 3.015 voturi (au mai candidat: românii independenţi Mihai Vicol, Ilarion Ungurean, Victor Iliuţ, Ifrim Bodnărescul şi Artemie Trufim) şi românul independent **Gheorghe Jemna**, în **Storojineţ**, cu 1.859 voturi (au mai candidat: independenţii Ion George Cuciurean şi Eusebie Procopovici, şi poporanistul Pavel Percec – cf. *MO*, No. 047 din 2 iunie 1920).

Călătoria MM. LL. Regelui şi Reginei în Bucovina / 16-17 mai 1920. Rar exemplu de penibilitate în istoria noastră, care să egaleze penibilitatea vizitei familiei regale româneşti în Bucovina, din zilele de 16-17 mai 1920. Prefăcătorie, onorarea lichelelor, în detrimentul celor care şi-au vărsat sângele în tranşeele întregirii neamului (Dimitrie Marmeliuc şi Alexandru Bocăneţu, printre alţii, decoraţi de însuşi Carol I), vorbe deşănţate (nu mă aşteptam la asta şi din partea lui Dimitrie Onciul), insultarea porcoasă a memoriei lui Ştefan cel Mare, care era, şi atunci, ca şi astăzi, doar o metodă persuasivă de obţinut voturi.

Se împlinea, în 16-17 mai 1920, prorocirea lui Nicolae Iorga, din 14 decembrie 1914: „Naţionalistul" Dori Popovici, întors din Bucureşti, unde l-a chemat dorul de noi, a ars tămâia cea mai curată în căţuia de aur a guriţei sale, şi arhiducele a găsit că miroase bine. Chestie de nas! Va să zică, de acum să ne luăm orice gând din partea aceea. Nu ne vor „gospodarii" de la Câmpulung şi nici dl Dori Popovici… Dar se poate să intrăm. Atunci dau sigur următorul lucru: Părintele Repta n-o să binecuvânteze pe feciorii în uniforma României libere. Dar cel dintâi discurs o să-l ţină dl Dori Popovici, iar cele dintâi aclamaţii au să vină de la „gospodari". Şi mai garantez un lucru: că o

să le primim şi o să le răsplătim”.

*

Sâmbătă, 15 mai 1920, orele 19, MM. LL. Regele şi Regina, împreună cu A. S. R. Principesa Elisabeta, au plecat, cu trenul, din halta Cotroceni. Maiestăţile Lor erau însoţite de dl preşedinte al consiliului General Alexandru Averescu şi de întreaga suită regală.

Duminică, 16 mai, orele 9, în gara Burdujeni, un numeros public, împreună cu orfelinatul C. F. R. „Regina Maria”, aştepta pe Maiestăţile Lor, care, coborându-se din tren, au fost întâmpinate cu flori şi cântece naţionale. La orele 9.15, în gara Iţcani, Maiestăţile Lor sunt primite de dl General Lupescu, comandantul frontului de est al armatei române, care, prezentând raportul, M. S. Regele trece în revistă compania de onoare, din Regimentul 114 Infanterie. Pe peronul gării o lume imensă aştepta pe Suverani, având în frunte pe dl I. Stârcea, ministrul Bucovinei, împreună cu toate autorităţile civile şi militare din localitate.

Doi primari săteni prezintă Maiestăţilor Lor tradiţionala pâine şi sare, iar dl Dori Popovici (cel care ameninţa, în 1916, că el şi gospodarii lui câmpulungeni îi vor ciomăgi pe ostaşii români, dacă vor îndrăzni să intre în Bucovina, prilej cu care Nicolae Iorga îi prorocea un viitor măreţ în… România Mare – n. n.) , preşedintele comisiunii de unificare, într-o cuvântare însufleţită urează Suveranilor bună venire pe pământul Bucovinei. M. S. Regele răspunde mulţămind de călduroasa primire ce Li se face şi, după câteva momente de convorbire cu persoanele prezente, Maiestăţile Lor, suindu-se în automobile, pleacă la Suceava, înconjuraţi de o ceată de călăreţi săteni.

În fata primăriei, primarul oraşului Suceava, dl Iancu Avram (avocat, cu implicări serioase în viaţa culturală şi socială rădăuţeană, înainte de război – n. n.), în fruntea reprezentanţilor comunităţilor de toate limbile, după o cuvântare de bună venire, prezintă Maiestăţilor Lor pâinea şi sarea, iar dl Eusebie Popovici, directorul liceului (în 1917-1918, cântase, cu acelaşi entuziasm patriotic, imnurile statale austriac, rusesc, românesc şi iar austriac – n. n.), în cuvinte călduroase aduce urări din partea judeţului Sucevii. Mulţumirile M. S. Regelui sunt acoperite de uralele şi aclamaţiile marii mulţimi, adunate în mijlocul vechii capitale a Moldovei.

De la primărie, Maiestăţile Lor se îndreaptă spre vechea si frumoasa biserică, unde se găsesc moaştele Sfântului Ion cel Nou. Aici s-a slujit un serviciu religios, după care dl Stârcea, ministrul Bucovinei, a salutat pe Maiestăţile Lor, cu următoarele cuvinte:

„Sire, Prea Graţioasă Doamnă, Alteţă Regală,

De 145 ani, Bucovina, ruptă din trupul vechii Moldove, în vitregia timpurilor ce au despărţit-o de Statul naţional, întemeiat chiar pe teritoriul ei,

aşteaptă ziua de fericire, ce o vede împlinită astăzi. Bine aţi venit, mult dorite Rege Liberator, pe pământul românesc al Bucovinei, reunită cu Patria Mumă şi recucerită Coroanei române de Maiestatea Voastră şi de glorioasa armată!

Bine aţi venit, Mărite Doamne, pe acest străbun pământ românesc, ce păstrează scumpe amintiri ale trecutului românesc, cu mormintele descălecătorilor şi marilor Voievozi ai Moldovei, fericiţilor întru pomenire predecesori şi străbuni ai Maiestăţii Voastre, cu pioasele lor fundaţiuni, sacre monumente ale istoriei române. Bine aţi venit, Sire şi Mărită Doamnă, pe acest pământ istoric, unde se află cele dintâi fundaţiuni moldoveneşti, cu vechea capitală a Moldovei, valoroasa cetate a Sucevei, care a înfruntat atâtea furtuni şi a văzut îndeplinindu-se fapte de glorie ce sunt fala neamului românesc, cetatea unde Alexandru cel Bun, înţeleptul organizator al statului moldovenesc, a întemeiat scaunul Mitropoliei Moldovei; unde Ştefan cel Mare, slăvitul erou al neamului românesc şi al creştinătăţii, care se odihneşte în mormântul venerat de la Putna, şi alţi domni iluştri ai Moldovei au respins cu fală atâtea atacuri duşmane; unde acum 320 de ani Mihai Viteazul, eroul martir al unităţii naţionale, proclamat Domn al tuturor Românilor, primind aici, în mai 1600, jurământul ca Domn al Ţării Ardealului şi Moldovei.

Pe urmele lui, Maiestatea Voastră, răzbunând vitregia trecutului, intră triumfător ca primul Rege al tuturor Românilor, îndeplinitor al visului secular al neamului românesc întreg. Poporul românesc al Bucovinei, care neclintit a stat strajă la comoara istorică a neamului, ce această ţară o păstrează cu sfinţenie, poporul românesc împreună cu neamurile conlocuitoare, Bucovina Întreagă, aduce Maiestăţilor Voastre, măritului său Rege şi Măritei sale Doamne şi Regine, omagiile sale de adâncă recunoştinţă, de dragoste şi credinţă nestrămutată, cu speranţa vie în viitorul fericit ce i-aţi urzit.

Şi toţi, într-un cuget, uniţi sub sceptrul blând şi ocrotitor al Maiestăţii voastre, ocrotiţi sub glorioasa Coroană de oţel a României, Vă urăm cu însufleţire: Să trăiţi, Sire! Să trăiţi, Mărită Doamnă! Să trăiască Augusta Dinastie! Să trăiască şi înflorească România unită!”.

M. S. Regele mulţumeşte, cu recunoştinţă, arătându-şi adânca bucurie că se află în acest sfânt locaş, care ne-a fost lăsat de vrednicii Voievozi ai Moldovei. Apoi Maiestăţile Lor merg la vechea biserică a Mirăuţilor, nu de mult restaurată, din faţa căreia au admirat vederea ruinelor cetăţii Suceava.

La 11 ore, Maiestăţile Lor, împreună cu suita, în urale nesfârşite, pleacă, în automobile, spre mănăstirea Putna, pe un timp prea frumos, după o ploaie binefăcătoare, de mult aşteptată. Satele Ilişeşti, Păltinoasa, Marginea, Horodnic, Vicov, prin care au trecut Suveranii, erau frumos împodobite şi ţărănime multă, din satele mai depărtate, se adunase, pe marginea drumului, în haine de sărbătoare, în frunte cu preoţii şi învăţătorii, ca să întâmpine pe

mult doriţii Stăpâni ai ţării. Călăreţi, cu steaguri tricolore, petreceau pe marii oaspeţi, de la un sat, la altul. Pretutindeni erau ridicate arcuri de triumf, lângă care aşteptau fruntaşii satelor, cu pâine şi cu sare, în cântecul vioi al imnului regal, executat de tinerimea şcolară. Maiestăţile Lor se opreau, ca să primească aceste mărturisiri de dragoste şi să asculte păsurile locuitorilor.

În satul Solca, unde, din cauza bombardărilor războiului din urmă, au fost distruse o mare parte din case, Maiestăţile Lor s-au interesat, de aproape, de suferinţele locuitorilor, iar M. S. Regina a făgăduit Înaltul Său sprijin pentru refacerea locuinţelor.

La orele 15, Maiestăţile Lor sosesc la Mănăstirea Putna, unde, în mijlocul a mai multor mii de săteni, au fost întâmpinate de: II. PP. SS. Mitopoliţii Miron Christea, Primatul României, şi Pimen al Moldovei şi Sucevei, dl general Coandă, fost prim ministru, toţi domnii miniştri, dl I. Nistor, fost ministru al Bucovinei, primul preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie, domnii generali de corp de armată, rectorii universităţilor din Iaşi, Cluj şi Cernăuţi, dl mareşal al Curţii Regale, precum şi notabilităţile din Bucovina care fuseseră invitate. Armata era reprezentată prin delegaţii din Regimentele 13 Ştefan cel Mare, Regimentul 25 Racova, Regimentul 3 Grăniceri, Regimentul 12 Artilerie, Regimentele 113 şi 114 Infanterie din Bucovina şi batalionul de jandarmi.

Intrând cu toţii în biserică, împreună cu drapelele Regimentului 13 Ştefan cel Mare, Regimentului 25 Racova şi al Regimentului 3 Grăniceri, după obişnuitul serviciu religios pentru Suverani, săvârşit de P. S. Episcopul de Rădăuţi, înconjurat de Egumenul şi clerul mănăstirii Putna, a urmat parastasul pentru odihna fericitului întru pomenire Ştefan cel Mare, voievodul Moldovei, în faţa mormântului căruia Maiestăţile Lor, împreună cu întreaga asistenţă, au îngenuncheat, cuprinse de cea mai adâncă şi patriotică evlavie. După sfârşitul serviciului religios, dl Dimitrie Onciul, profesor de istorie la Universitatea din Bucureşti, a rostit următoarea cuvântare:

„Sire, Prea graţioasă Doamnă, Alteţă Regală,

Sunt 416 ani de când acest sfânt locaş păstrează, în sânul său, moaştele slăvitului erou al neamului românesc şi al creştinătăţii, Ştefan cel Mare. De atunci, acest venerabil mormânt a urmat să fie un loc de pelerinaj pentru românii de pretutindeni, care căutau aici înălţare şi întărire sufletească, în vremile de restrişte ce au venit peste ţară şi popor. Acele vremi de restrişte, venite curând după moartea marelui apărător al neamului şi al creştinătăţii, începând cu suzeranitatea turcească din ce în ce tot mai apăsătoare, au adus în cele din urmă dezmembrarea ţinutului cu acest slăvit mormânt, trecut, acum 145 de ani, sub stăpânire austriacă. Şi a chemat apoi Domnul pe Maiestatea Voastră ca să libereze acest mormânt sacru şi pământul românesc de stăpânirea străină.

Măreaţă umbră, ieşi din mormânt şi priveşte pe urmaşul tău biruitor,

Domnul Moldovei tale întregi, Rege al tuturor românilor, care, liberând locul tău de odihnă şi tot neamul tău, de la Nistru şi până la Tisa, din Carpaţii păduroşi, până la Mare, a venit să se închine, aici, „Eroului plin de lumină / Căruia istoria se-nchină”. Cu noi împreună şi cu tot neamul românesc, vino şi tu, măreaţă umbră, să aduci prinosul de recunoştinţă, de admiraţiune şi mărire măritului Rege şi Domn, Măritei Doamne şi Regine, a căror binecuvântată Domnie ne-a adus aceste măreţe zile de glorie şi fericire! Să trăiţi, Sire, Să trăiţi Mărită Doamnă!”.

A urmat apoi praznicul, dat sătenilor şi soldaţilor, la mesele întinse în jurul bisericii, iar într-un pavilion, ridicat în faţa chiliilor, s-a servit prânzul regal, la care au luat parte invitaţii speciali.

Bucuria sătenilor, că li s-a îngăduit să fie la ospăţ, alături de Familia Regală, era nespusă. Maiestăţile Lor au fost mereu obiectul celor mai vii şi mai simţite manifestaţii de dragoste şi devotament. Se vedeau bătrâni plângând de bucurie că au ajuns ziua când mormântul Marelui Voievod Ştefan a ajuns iarăşi sub stăpânirea românească. În timpul prânzului, muzica militară a Regimentului 13 Ştefan cel Mare şi corul acestui regiment au executat felurite cântece naţionale.

Către sfârşitul mesei, dl General Averescu, preşedintele consiliului, a vorbit astfel:

„Sire, Prea înaltă Doamnă,

Să-mi fie îngăduit a mă face ecoul sentimentelor, de care este firesc să fim cuprinşi astăzi, când, găsindu-ne în aceste locuri sfinte, aduşi de o pornire atât de înălţătoare a sufletului Maiestăţilor Voastre, nu ne putem opri evocând marile fapte a căror amintire deşteaptă mormântul nemuritorului Voievod, de a face o apropriere între ce a fost şi ce este; între ceea ce au făcut strămoşii noştri şi ne-au lăsat şi între ceea ce am făcut noi înşine şi vom lăsa urmaşilor noştri. De la Ştefan cel Mare, la Ferdinand, ce întinsă cale, bătătorită de suferinţe şi durere, de asupriri şi aşteptare; dar, totodată, şi ce lanţ neîntrerupt de neînvinsă rezistenţă, de necurmată nădejde şi de neadormită credinţă în puterea de viaţă şi de izbândă a neamului!

Străbătând cu mintea această întinsă cale, bogata în suferinţe şi bucurii, şi făcând suma lor, la lumina ultimelor mari evenimente, nu putem ocoli constatarea că, şi unele, şi altele, ne-au oţelit firea în aşa măsură, că am putut fi necontenit la înălţimea cerinţelor vremurilor. În adevăr, şi astăzi, chiar în această clipă, cea mai mare din istoria noastră, când de un trecut plin de vitejie se leagă desăvârşirea eroică a visului secular şi când întărirea paşnică a izbânzii noastre pare încă ameninţată de primejdii din afară şi dinlăuntru, este din cale-afară de preţioasă şi constatarea că poporul nostru nu numai

că a dezvăluit necontenit un minunat amestec de bărbăţie şi de blândeţe, de mândrie de neam şi de îngăduitoarea iubire de om, de porniri generoase şi de simţ al dreptăţii, dar a mai făcut şi dovada că de iubirea lui oţelită de ţară s-au sfărâmat întotdeauna neputincioase atacurile primejduitoare precum şi ademenirile otrăvitoare. Şi cum a făcut până acum va face şi în viitor.

Sire, după pilda Marelui Voievod Ştefan, Maiestatea Voastră aţi ştiut să aveţi încredere în poporul de care providenţa V-a legat, şi, cu iubire şi abnegaţiune, identificându-vă cu năzuinţele lui sfinte, l-aţi dus la izbândă şi mântuire. Unind voinţa Maiestăţii Voastre cu voinţa rostită de clasele naţiunii, Maiestatea Voastră a simţit că jertfa şi vitejia poporului trebuie să-l ridice la demnitatea de neatârnare cetăţenească, precum şi la mândria de a se şti stăpân pe pământul pe care-l munceşte. Aţi simţit această mare necesitate a vremii şi, cu un gest ce va rămâne pe veci în istorie, aţi înfăptuit-o.

Prea Înaltă Doamnă, Maiestatea Voastră aţi ştiut, pe de altă parte, să alinaţi suferinţele cele mai sfâşietoare, să împodobiţi jertfele cele mai tragice. Alăturea cu poporul Vostru, în zile bune şi în zile negre, aţi plâns cu el, aţi nădăjduit cu el, aţi crezut cu el şi în el. Pentru toate acestea, Sire şi Prea Înălţată Doamnă, poporul Vostru vă mulţumeşte, poporul Vostru vă iubeşte, precum a iubit întotdeauna pe Voivozii care au ştiut să se identifice cu el. Iar nouă, celor din generaţiile actuale, din toate ţinuturile de-a pururea unite, care avem cinstea şi norocul a fi în jurul Maiestăţilor Voastre, umbra marelui Voievod ne spune că ne mai rămâne încă o datorie sacră de împlinit. Toate credinţele, toate ambiţiunile, toate puterile noastre avem datoria să le închinăm ţării, pentru ca, prin muncă fără preget şi prin luptă fără ură să pregătim şi să îndrumăm aşezarea unităţii neamului pe temelii sănătoase.

Pentru acest scop măreţ, ne este cerut ca, în pragul unei vieţi noi, să jertfim, din însuşi sufletul nostru, chiar şi cele mai tainice şi sincere porniri, dacă aceste porniri, semănând învrăjbirea, ar primejdui opera sfinţită cu sângele atâtor viteji. Ar fi un adevărat blestem al lui Dumnezeu, dacă nu ne-am arăta vrednici de jertfele făcute şi de nădejdea ce o pune Maiestatea Voastră în fiecare din noi, spre binele şi gloria Patriei. Să trăiţi, Sire, Să trăiţi, Prea înălţată Doamnă!”.

M. S. Regele a răspuns, rostind, cu glas puternic, următoarea cuvântare, ascultată cu sfinţenie şi des întreruptă de entuziaste aplauze:

„Călcând, pentru întâia oară, pământul frumoasei Bucovine, readuse la sânul patriei mume, am socotit ca o sfântă datorie ca întâiul meu pas să se îndrepte spre acest locaş, atât de scump oricărei inimi româneşti, pentru a aduce umbrei marelui erou al Moldovei şi al creştinătăţii, Ştefan cel Mare şi Bun, prinosul de recunoştinţă naţională, de adânc simţită slăvire din partea

întâiului Rege al României întregite. Veacuri de restrişte au înşirat an după an şi au împletit o cunună de dureri şi de suspin, în timpul când ţările româneşti căzuseră sub îndelungata robie turcească, dar, mai cu deosebire, de la dezlipirea acestei părţi, a celei mai vechi şi mai frumoase a Moldovei, din trupul părintesc. Inimile româneşti rosteau numele marelui Voievod plângând, pentru că mormântul său se afla pe pământul robit. Şi atât de adâncă şi reală era această durere, că, în anul 1871, la serbarea din Putna, marele nostru Eminescu cânta:

„Durere!... şi-i profundă când România plânge,
Cu fruntea-nfăşurată de doliu, la mormânt;
Durere-i pretutindeni, durerea se răsfrânge
În valea şi Capatul ce-i românesc pământ”.

Dar sufletul românesc şi-a făurit, din icoana eroului său, simbolul de mângâiere şi de nădejde a unor timpuri pe care povestea le închipuise ca testament al lui Ştefan cel Mare:

„Dumnezeul părinţilor voştri se va îndura de lacrămile fiilor săi şi va ridica dintre voi pe aceia care vă vor aşeza iarăşi în voinicia şi puterea de mai înainte!”. Acesta era cuvântul fermecător al nădejdii. Răzeşii, care fuseseră sădiţi de mâna lui Ştefan, la toate hotarele, l-au purtat cu sfinţenie, din tată, în fiu, în sufletul şi legendele lor. Bisericile şi mănăstirile, semănate pe tot întinsul ţării, ca prinos de recunoştinţă celui Atotputernic, pentru biruinţele împotriva atâtor duşmani, i-au păstrat evlavia sufletului său sfânt şi cărturarii i-au preamărit numele din, secol în secol. Până şi în veacul cel mai umilitor, al fanarioţilor, necunoscutul scriitor, în vestitul cuvânt de pomenire al Marelui Ştefan, îl preamăreşte astfel: „Ce minte aşa de bogată în gândiri, ce limbă aşa de îndestulată în voroave, ce meşteşug aşa de iscusit la împlinirea cuvântului să poată împodobi atâtea risipe a vrăjmaşilor, atâtea sfărâmări de cetate, atâtea ziduri de lăcaşuri sfinte şi atâta înţelepciune a acestui bărbat care cu vitejie ne-a apărat, cu înţelepciune ne-a cârmuit şi, cât a trăit, voinicia noastră şi fericirea au înflorit, şi care pe toate lucrările lui în credinţa lui Iisus Christos le-a pecetluit; la război, biruitor smerit, la pace, domn drept şi bun, în viaţa sa, credincios adevărat”.

Ştefane al Moldovei, ai trăit veacuri în sufletele româneşti şi vei trăi de-a pururea. Sământa ce ai pus-o în inimile noastre a rodit şi poruncile tale s-au îndeplinit. Prin jertfa de sânge a sute de mii din tinerii patriei, am împins hotarele până la marginile însemnate de graiul şi de sângele românesc. Chilia şi Cetatea Albă, la pierderea cărora a sângerat inima ta sunt ale noastre, şi Ardealul, pentru care tu şi viteazul tău fiu, Petru Rareş, aţi purtat armele victorioase peste munţi, este al nostru. Al nostru-i malul Mării şi bogata Dunăre

de jos. Şi tot după a Ta poruncă făcut-am răzeşi, în tot întinsul pământului românesc, pe toţi cei care au purtat arma în timp de război, lucrând cu plugul în timp de pace. Steagul tău, purtător de biruinţă, l-am aşezat în Mitropolia Capitalei noastre, spre a fi înfăţişat mulţimilor. la zile maro, de sărbătoare, pentru întărirea şi înălţarea sufletelor noastre.

Şi totuşi, când am plecat genunchii în faţa scumpului tău mormânt, în sufletul meu s-a născut încă o duioasă rugă, pe care o îndreptăm către Tine, ca unui părinte din veac adormit, dar necurmat alăturea de sufletele noastre. În numele Tău şi al marilor Tale fapte, am găsit izvorul nesecat al răbdării, în timpul de umilinţă, şi al curajului, în timp de restrişte. Însufleţeşte-ne duhul sfintei uniri în sufletele noastre, pentru îndreptarea tuturor păturilor sociale pe calea concordiei, din care numai poate izvorî adevăratul bine obştesc! Însufleţit de acest gând al unirii cetăţeneşti, chemasem aci pe fruntaşii ţării şi ai neamului şi mai ales pe acei care, împreună cu Mine, au luptat, îndurând, într-un fel sau altul, marile greutăţi, prin care am trecut şi care M-au ajutat să văd adus la înfăptuire visul nostru secular. Şi vroiam să ne împărtăşim împreună de bucuria acestei zile înălţătoare şi, totodată, să ne aruncăm privirile asupra viitorului ce ni se deschide şi să ne gândim că opera unităţii noastre ca stat şi naţiune aşteaptă de la noi încă multe şi îndelungate silinţe, pentru ca tot ce am dobândit prin atâtea jertfe să fim în stare a păstra şi consolida prin necurmată şi înţeleaptă muncă. Iar asemenea muncă nu se poate îndeplini, cu sorţi de izbândă, decât numai prin unirea tuturor forţelor naţionale din vechiul regat şi din ţinuturile unite la patria mumă şi prin conlucrarea tuturor bărbaţilor pricepuţi la refacerea tuturor ramurilor de gospodărie ale Statului, după marile zguduiri prin care am trecut.

Să jurăm, în faţa mormântului acestui erou naţional, că în împrejurările grele vom fi strâns uniţi, având numai un singur gând şi o singură simţire: fericirea scumpei noastre patrii, pentru care suntem gata a face orice sacrificii!”.

Pe la orele 16 şi jumătate, Familia Regală s-a ridicat de la masă şi, după ce luat rămas bun de la persoanele invitate, s-a îndreptat, pe jos, spre poarta mănăstirii, în sunetele clopotelor. Sătenii înconjuraseră pe Maiestăţile Lor, sărutându-le mâinile, cu dragoste, şi mulţumindu-le pentru bunătatea şi creştineasca Lor îndurare.

La orele 18, Maiestăţile Lor ajung la mănăstirea Suceviţa, unde, după serviciul religios, au admirat frumoasele picturi şi bogatele odoare ale mănăstirii lui Ieremia, Voievodul Moldovei. Câţiva ciobani, cu trâmbiţele lor, sunau cântece evocatoare a timpurilor vechi.

De la Suceviţa, Familia Regală s-a îndreptat spre Rădăuţi, unde a sosit la orele 20. Oraşul era frumos împodobit. Întreaga populaţie aştepta, în haine de sărbătoare. Pe Piaţa Unirii se afla un arc de triumf, în jurul căruia se găseau

notabilităţile oraşului şi preoţii tuturor confesiunilor. La sosirea Maiestăţilor Lor, tot poporul a izbucnit în puternice urale. După trecerea în revistă a trupelor, M. S. Regele a decorat stindardul Regimentului 11 Roşiori cu Ordinul Militar de Război „Steaua României”, în gradul de cavaler, cu panglică de virtutea militară, pentru modul strălucit cu care acest regiment s-a condus în luptele dintre Tisa şi Dunăre, din 1919. De asemenea, a atârnat, pe pieptul mai multor ofiţeri şi grade inferioare, diferite distincţiuni de război.

Maiestăţile Lor au fost, apoi, salutate de dl primar, în numele oraşului. M. S. Regele, vădit mişcat, a mulţumit pentru simţămintele de credinţă ale populaţiei. Au mai vorbit, apoi, reprezentanţii tuturor confesiunilor şi ai mai multor societăţi. A urmat, apoi, defilarea trupelor garnizoanei: Regimentul 114 Infanterie şi Regimentul 11 Roşiori. La sfârşit, au defilat şi călăreţii ţărani, care, prin frumoasa lor ţinută, şi-au atras mulţumirile Maiestăţilor Lor. După ce Maiestăţile Lor au vizitat vechea biserică din Rădăuţi, zidită de întâii Voievozi ai Moldovei, s-au urcat în trenul regal, plecând spre Dorneşti.

La Dorneşti, Familia Regală a fost salutată de populaţia din localitate şi din împrejurime. Erau de faţă mai mulţi primari, împreună cu prefectul judeţului Siret. Populaţia maghiară din vecinătate ieşise la gară, cu călăreţi, aranjând o retragere cu torţe. Trenul regal s-a pus în mişcare, urmând să se oprească numai la Cosmin; pe la gări însă era adunată atâta lume doritoare de a vedea pe Suverani, încât M. S. Regele a dat ordin de oprire a trenului, coborându-se în mijlocul sătenilor, a stat de vorbă cu ei; poporul striga neîntrerupt: „Trăiască România Mare, trăiască Regele tuturor românilor!”. Trenul regal a rămas, peste noapte, în Cosmin.

*

Luni, 17 mai 1920. La orele 9.30, trenul regal intră în gara Cernăuţi. Din toate piepturile izbucnesc urale nesfârşite. Muzica militară intonează imnul regal, iar o companie, cu drapel, din Regimentul 3 Grăniceri, dă onorul. Pe peronul gării, frumos împodobit, aşteptau numeroase doamne din înalta societate, reprezentanţii tuturor autorităţilor civile şi militare, rectorul şi decanii universităţii, reprezentanţii tuturor confesiunilor, directorii şcolilor, reprezentanţi ai studenţimii şi presei.

M. S. Regele, în uniformă de grănicer, purtând buzduganul, însoţit de A. S. R. Principesa Elisabeta, de dl General Averescu, preşedintele consiliului, şi de întreaga suită, trece în revistă compania de onoare. Primarul oraşului, Părintele George Şandru, a prezentat pâinea şi sarea, rostind un călduros discurs de bună venire. M. S. Regele a binevoit a răspunde, mulţumind pentru omagiile de credinţă şi devotament ce i se aduc, în capitala Bucovinei, de-a pururi unită la sânul patriei mame. Doamnele au oferit A. S. R. Principesei Elisabeta frumoase buchete de flori, arătându-şi marea părere de rău că M.

S. Regina era silită a rămâne în trenul regal, deoarece, în timpul zilei de ieri, pe când s-a revărsat asupra Maiestăţilor Lor o adevărată ploaie de flori, M. S. Regina, din nebăgare de seamă, a fost lovită de un buchet în faţă, făcându-i-se şi o mică zgârietură pe corneea ochiului drept.

De la gară, cortegiul regal a plecat, cu automobilele, spre catedrala metropolitană. Pe tot parcursul, şcolarii şi populaţia au prima pe M. S. Regele cu entuziaste ovaţiuni, presurându-i calea cu flori. Zeci de mii de oameni aclamau pe Regele românilor. La toate bisericile, în sunetul clopotelor, clerul aştepta îmbrăcat în sfintele veşminte. Pe toate străzile şi pieţele aştepta un public imens. Casele erau împodobite cu flori, steaguri şi covoare. Deasupra arcului de triumf, se ridică Coroana României, în jurul căreia flutură steagurile marilor puteri aliate.

La biserica catedrală, M. S. Regele a fost întâmpinat de I. P. S. S. Mitropolitul Vladimir al Bucovinei (Nicolae Iorga prorocise şi această prefăcătorie popească a adversarului românismului, încă din 1916 – p. p.), înconjurat de înaltul cler şi de membrii consistoriului. Serviciul divin s-a oficiat de I. P. S. S. Mitropolitul, cu frumoase cântări ale corului metropolitan. După serviciul religios, M. S. Regele a trecut în revistă trupele garnizoanei, oprindu-se la tribuna regală din Piaţa Unirii, prea frumos împodobită. Aci au fost prezentate M. S. Regelui mai multe persoane, cu care Maiestatea Sa a binevoit a convorbi. A urmat, apoi, defilarea trupelor, şi anume: Regimentele 25 şi 11 Infanterie, Regimentul 3 Grăniceri, batalionul de jandarmi şi Regimentul 12 Artilerie. M. S. Regele a rămas foarte mulţumit de ţinuta trupelor, a căror defilare a făcut o adâncă impresie asupra lumii imense, care se adunase în număr aşa de mare, cum nu se mai văzuse în capitala Bucovinei.

De aici, M. S. Regele a plecat la Universitate, unde a fost salutat de rectorul Universităţii, de toţi decanii şi profesorii, precum şi de numeroşi studenţi. A vizitat, apoi, biblioteca Universităţii, arătând mult interes pentru cele dintâi tipărituri, de după inventarea tiparului. A mai vizitat şi Institutul Zoologic, după care M. S. Regele s-a îndreptat spre măreaţa reşedinţă metropolitană, unde au fost găzduiţi înalţii oaspeţi. La orele 13, M. S. Regele şi A. S. R. Principesa Elisabeta au luat prânzul intim, la reşedinţa metropolitană.

La orele 15, a avut loc, la reşedinţa metropolitană, recepţia autorităţilor şi a reprezentanţilor diferitelor confesiuni. Dl ministru I. Stârcea şi dl Dori Popovici au prezentat M. S. Regelui şi A. S. R. Principesei Elisabeta pe domni, iar doamna I. Stârcea a prezentat pe doamnele din înalta societate şi pe reprezentantele diferitelor societăţi de binefacere. M. S. Regele a binevoit a se întreţine cu cei invitaţi, interesându-se de aproape despre situaţia tuturor păturilor sociale. După recepţie, M. S. Regele a oferit un ceai persoanelor prezente, în care timp corul societăţii „Armonia” a cântat imnul regal, iar mai multe copiliţe, îmbrăcate în frumosul port naţional, au executat felurite

dansuri naţionale.

De 1a orele 18, până la 19 şi jumătate, Regele, însoţit de adjutantul de serviciu, a vizitat următoarele biserici: 1. Biserica luterană, unde a fost primit de preotul dr. Glondys; 2. Sinagoga, unde a fost primit de marele rabin dr. Rosenfeld; 3. Biserica catolică, unde a fost primit de preotul Schmidt; 4. Biserica greco-catolică (ruteană),unde a fost primit de preotul prof. Bilinsky; 5. Biserica armeano-catolică, unde a fost primit de prelatul dr. Lukasievici. Câte un sfânt serviciu religios s-a oficial în aceste biserici. Iar marea mulţime de credincioşi, adunaţi la fiecare biserică, a întâmpinat pe M. S. Regele cu flori şi însufleţite urale şi semne de bucurie, pentru înalta vizită.

La orele 20 şi jumătate, a avut loc, în strălucitele saloane ale Palatului Metropolitan, prânzul de gală, oferit de M. S. Regele. La sfârşitul mesei, dl Stârcea, ministrul Bucovinei, salută pe M. S. Regele în următoarele cuvinte:

„Maiestate, zilele de 16 şi 17 mai 1920 sunt zile care vor rămâne pe veci înscrise în cartea de aur a frumoasei Bucovine. După 145 de ani de dor arzător după Patria Mamă, poporul bucovinean a putut avea, în aceste zile strălucite pentru el, nespusa bucurie de a primi, de a vedea şi de a saluta pe cel mai viteaz şi pe cel mai bun urmaş al Domnului Moldovei, Ştefan cel Mare şi Bun, pe Regele Ferdinand I, Făuritorul României Mari.

Maiestate, în zilele acestea s-a împlinit dorinţa cea mai vie, ce o aveam cu toţii de la fericita zi a Unirii. Şi aţi putut citi, în ochii şi în sufletele tuturor, neţărmurita dragoste ce o poartă poporul bucovinean Maiestăţii Voastre, Maiestăţii Sale Reginei şi Augustei Voastre Familii. O mare părere de rău a copleşit însă astăzi sufletele cernăuţenilor: părerea de rău de a nu fi putut vedea şi de-a nu fi putut arăta şi Maiestăţii Sale Reginei dragostea şi marea admiraţiune ce-i poartă.

Sire, astăzi, sub ocrotirea Coroanei de oţel şi a vitezei între viteze armate române, Bucovina doreşte şi voieşte să redevină, iarăşi, „vesela grădină" de odinioară. Şi pentru, că de la mic la mare, fiecare locuitor al Bucovinei cunoaşte câtă iubire arată atât Maiestatea Voastră, cât şi Maiestatea Sa Regina poporului Lor, fără deosebire de naţiune şi confesiune, îmi permit, Sire, de a Vă aduce prinosul lor de dragoste, de recunoştinţă şi de adânc devotament. Să trăiască Maiestatea Sa Regele Ferdinand al tuturor românilor! Să trăiască Maiestatea Sa Regina Maria! Să trăiască Augusta Familie Regală! Să trăiască şi să înflorească România Mare!".

M. S. Regele, luând cuvântul, răspunde astfel:

„Cu adevărată nerăbdare am aşteptat ziua de astăzi, când am putut îndeplini o veche dorinţă a Mea şi a Reginei, de a ne găsi în mijlocul noilor

Noştri supuşi din frumoasa Bucovina, această veche parte a ţării, care a dat vechii Moldove un şir slăvit de voievozi, ale căror domnii sunt strâns şi nepieritor legate cu epoca cea mai strălucită a istoriei Moldovei şi ale căror rămăşiţe pământeşti sunt acoperite de ţărâna sacră, de acum, înainte, în veci românească. Era, dar, firesc ca, în drumul spre capitala Bucovinei, întâiul Rege al României întregite să se închine la mormintele marilor voievozi din timpurile trecute, dar mereu vii în inimile poporului, care, prin vitejia oştilor sale, i-a dat înapoi, după o lungă epocă de robie, patriei lor pierdute, nu din voia lor, ci din slăbiciunea veacurilor.

Primirea frumoasă şi aşa de caldă, ce Ni s-a făcut Mie şi Reginei, atât ieri, în tot ţinutul ce l-am parcurs, cât şi azi, aci, în Cernăuţi, mult Ne-au mişcat şi cu drag şi bucuros aduc mulţumirile Noastre adânc simţite. Din toată inima salut pe fruntaşii acestui vechi şi prea frumos ţinut al vechii Moldove şi mulţumesc tuturor acelora care, în ziua fericită, rezervată generaţiei noastre, au înţeles duhul timpului şi poruncile momentului istoric, proclamând, din însăşi a lor voie, unirea Bucovinei cu Regatul român, unul şi nedespărţit în dreptele sale hotare fireşti. Mulţumesc Înalt Prea Sfinţiei şi clerului român că, în mijlocul îndelungatelor greutăţi, aţi păstrat cu sfinţenie biserica şi limba strămoşească, împreună cu bogatele danii şi strălucitele odoare, care ne vorbesc de puterea şi de evlavia fericiţilor întru amintire voievozi din secolele trecute. Mulţumesc fruntaşilor vieţii politice şi culturale din Bucovina, care au ştiut, în vremuri de restrişte, să ţină sus steagul, spre a fi gata, atunci când ceasul dezrobirii a sunat. Recunoştinţa neamului românesc este bine meritata lor răsplată. Mulţumesc orăşenilor şi ţărănimii bucovinene, care Ne-a ieşit pretutindeni întru întâmpinare, cu atâta dragoste şi însufleţire, şi care, în frumosul său port naţional, Ne-a evocat mândrele vremi de odinioară. Cunoaştem lupta sa răbdătoare pentru păstrarea caracterului naţional al Bucovinei, în timpul trecut.

Mulţumesc, în fine, reprezentanţilor şi poporului de naţionalitate străină, care, alăturea cu elementul românesc, Ne-au arătat, cu atâta căldură, simţămintele lor de credinţă către Mine şi noua lor patrie română. Ştiu cat de grele au fost suferinţele războiului din urmă, care, cu mişcările necontenite ale frontului de luptă. au apăsat cu atâta urgie asupra întregii Bucovine, de la şesul Cernăuţilor, până în munţii de la Vatra Dornei. Le-am simţit cu aceeaşi părintească strângere de inimă ca şi pe ale noastre, din vechiul Regat. Nu mă îndoiesc că, prin întoarcerea Bucovinei la Patria-mumă şi prin o muncă încordată a tuturor păturilor sociale, se vor vindeca, în curând, cele mai grele răni ale războiului. Azi, când stăm în faţa măreţului fapt al unirii românilor din toate unghiurile în acelaşi Stat, ne îndreptăm privirile noastre spre viitorul pe care noi singuri trebuie să-l croim, precum prin noi înşine ne-am clădit prezentul. Puterea de voinţă, patriotismul cald, de care trecutul nostru este

martor netăgăduit, dorinţa sacră de a lucra toţi, împreună i cu concordie, mână în mână toţi fiii acestei ţări, oricărei legi sau neam ar aparţine ei, numai şi numai pentru binele Patriei comune, sunt chezăşia cea mai sigură pentru un viitor plin de cele mai frumoase nădejdi. Îmbrăţişând pe toţi locuitorii acestei vesele grădini, ce este Bucovina noastră, cu aceeaşi dragoste părintească şi drept răspuns la sentimentele ce le-am găsit aici, ridic paharul Meu în sănătatea Bucovinei şi a Capitalei ei!”.

Întreaga asistenţă, cu nesfârşite aclamaţii, întrerupse adesea cuvintele regale. La orele 22 şi jumătate, puternice urale se înălţară din curtea reşedinţei, spre balconul unde era aşteptat să apară M. S. Regele, pentru a fi aclamat de un imens public, precum şi de voinicii şi credincioşii Săi ostaşi, care organizaseră o prea frumoasă retragere cu torţe. Corul societăţii „Armonia” a încheiat, cu frumoase cântece, această zi plină de înălţare sufletească şi patriotică (*MO*, No. 048 din 3 iunie 1920, pp. 1457-1462).

1920: Un parastas ciudat. Dl Iorga nu pleacă la Putna. Am arătat, într-un număr trecut, motivate care au determinat familia regală să plece la Putna şi spuneam că această vizită se datorează numai situaţiei şubrede, în care partidul şi guvernul de sub conducerea dlui Averescu se află în provinciile româneşti nou unite cu vechiul regat. Oficiosul guvernului, în numărul său de aseară, numeşte situaţia firească şi exactă, pe care am dat-o vizitei regale, „grosolănie”. Nu ştiu cui îi revine, de drept, acest calificativ, dar pentru că nu facem nici un fel de polemică, ci ne mulţumim a relata numai fapte exacte, ne simţim datori a reveni asupra acestei chestiuni. Şi pentru a o preciza, vom întreba: de ce familia regală pleacă, tocmai acum, la Putna şi n-a plecat până acum? Sau, pentru a risipi bănuielile legitime: de ce nu pleacă după alegeri?

La Putna are loc un parastas pentru eroii căzuţi în război. Foarte bine. Dar în Basarabia ce parastas se oficiază? De altminteri, dl Iorga, care, în calitatea sa de fost preşedinte al Camerei, a fost invitat să ia parte la acest parastas, a refuzat categoric invitaţia, spunând că „împrejurările bine cunoscute îl fac să nu poată sta alături de actualii miniştri ai Maiestăţii Sale”. Şi tot dl Iorga, întru-un articol intitulat „Un praznic curios”, se întrebă: de ce regele n-a fost la Putna, atunci când toată lumea îl aştepta, „în vremurile de unire românească, de iubire între fraţi, de viaţă constituţională şi de legalitatea”, pentru a sfârşi cu cuvintele: „Am crezut că a refuza participarea la o astfel de excursie n-ajunge, ci trebuie şi demascarea pe care o fac aici”.

Aşadar este clar că cele spuse de noi, din primul moment, sunt exacte: vizita regală are ca scop influenţarea maselor electorate, de fapt nu prea fa-

vorabile guvernului Averescu (***Adevărul***, Anul XXIII, No. 11.081, duminică 16 mai 1920).

1920: Expoziţie de artă la Cernăuţi. S-a luat iniţiativa aranjării unei expoziţii de artă românească Ia Cernăuţi, sub protectoratul Ministrului delegat dl Dr. Ion Nistor. Expoziţia aceasta, urmărind scopul de a face propagandă pentru arta românească, şi-n acest colţ ai României de astăzi, toţi artiştii români, arhitecţi, sculptori şi pictori din Patria mumă, Transilvania, Basarabia şi Bucovina, prin urmare din întreaga Românie Mare, sunt invitaţi să participe, cu maximum cinci piese, dintre lucrările cele mai bune ale dumnealor.

Doritorii de a expune lucrări sunt rugaţi să-şi anunţe, de urgenţă, participarea, mai întâi, în scris, la adresa: Prof. **Archip Roşca**, pictor şi sculptor academic, Cernăuţi, str. Ştefan cel Mare 33.

Expoziţia se va deschide la 1 mai 1920. Lucrările trebuie să intre în intervalul de la 1, până la 15 aprilie a. c., la adresa dlui prof. Archip Roşca.

Pentru comitetul expoziţiei: Preşedintele: Dr. Nicu de Flondor, primar, Cernăuţi. Vicepreşedinţi: Dimitrie Dan, consilier, şi Dr. Orest Luţia, conferenţiar universitar; Secretari: Archip Roşca, Leca Morariu, George Voievidca (*Expoziţie de artă românească la Cernăuţi*, în ***Biserica şi Şcoala***, Anul XLIV, Nr. 10, 8/21 martie 1920).

1921: Regulamentul Legii Agrare pentru Bucovina. Pentru că sintagma „pământului strămoşesc", pe care suntem datori să-l sfinţim cu jertfă, nu-mi prea dă pace, aidoma oricărei alte demagogii, am decis să caut şi să aflu istoricul brazdelor sfinţite şi cu sudoare de bucovineni, istoric funciar care poate avea contururi clare doar în „Monitorul Oficial al României" Mari, în care particularităţile de aplicare ale Legii Agrare nu se poate să nu fie puse în evidenţă de către regulamente speciale, care ţineau cont de realităţile diferite din provinciile româneşti, cuprinse de o graniţă lingvistică şi parţial etnică unitară. Şi, într-adevăr, în baza art. 121 din Legea pentru reforma agrară în Bucovina, promulgat prin înaltul decret regal cu No. 3.608 din 23 iulie 1921, s-a publica, în M.O. din 26 noiembrie 1921 (pp. 8108-8127), „Regulamentul Legii Agrare pentru Bucovina", promulgat, tot prin decret regal, cu No. 4.823, în 22 noiembrie 1921, sub semnătura ministrului Agriculturii Constantin Garoflid.

Regulamentul e lung, dar pe mine mă interesează (cred că şi pe dumneavoastră) doar raportul dintre mica şi marea proprietate, care, dacă este să

vorbim cu onestitate, este cel dintre credincioşii ortodocşi şi structura metropolitană, adică între hatul săracului şi întinsele moşii ale opulentei ierarhii clericale, veşnic la fel de lacomă după averi lumeşti, cum s-a întâmplat şi în ultimele două decenii. Iar după câte înţeleg, dintr-o primă vedere, legiutorul încerca, în 1921, o timidă dreptate socială. În Bucovina exista o structură a micii proprietăţi, inclusiv a celei comunale (imaşuri şi păduri), înfiripată încă din 1785 şi consolidată în 1848, dar păcatele lumeşti ale firii româneşti, întotdeauna aceeaşi, în contextul unei aprige pofte călugăreşti de revenire la structura proprietăţii feudale, măcar prin redobândirea, chiar şi numai în administraţie, a Fondului Religionar, o cam şubrezise, ca să nu fac trimitere spre verbul a spulbera.

În favoarea micii proprietăţi, Regulamentul stabilea, în temeiul prevederilor Legii No. 3.608/1921, înlesniri remarcabile, exceptând de la expropiere „vânzările până la 10 ha, de fiecare cumpărător, făcute până la promulgarea legii, către ţărani, invalizi, văduvele şi orfanii de război, agronomi, preoţi, învăţători, cultivatori de pământ. Pământul astfel vândut se scade din întinderea totală a moşiei" (art. 4), dar şi „proprietăţile comunelor rurale şi urbane şi pădurile tovărăşiilor" (art. 9).

În privinţa proprietăţilor clericale, „Se declară expropriate în întregime: a) Proprietăţile rurale, fără deosebire de caracter şi întindere, ale tuturor persoanelor juridice de drept public, fără considerarea oricărei clauze contrarii. / Se exceptează de la expropriere terenurile mănăstirilor Dragomirna, Putna, Suceava, Suceviţa, până la 100 ha. / Se mai exceptează 50 ha din pământul cultivabil al fondului bisericesc ortodox oriental pentru Mitropolia din Cernăuţi; alegerea acestui teren de 50 ha va fi făcută de Mitropolitul din Cernăuţi" (art. 8). Atât, deci un maximum de 450 de hectare, însemna, conform legii din 1921, proprietatea ecleziastică, pe care ar fi fost îndreptăţită să o revendice, în ultimele două decenii, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor. E adevărat, se exceptau de la expropiere şi „pădurile fondului bisericesc ortodox oriental, afară de părţile mărginaşe din apropierea satelor, pe care comitetul agar le va afla proprii pentru defrişare, în scop de a întemeia gospodării ţărăneşti şi păşuni comunale" (art. 9). „Se declară expropriate parţial: a) Sesiile existente pentru parohii până la 12 ha şi sesiile existente pentru cooperatori (preoţi ajutori) până la 6 ha" (art. 19).

Legea şi regulamentul ei de aplicare relevă, cât se poate de clar, că proprietăţile bisericeşti din Bucovina sunt bine delimitate, fără a permite confuzii cu Fondul Religionar, care e cu totul altceva. Nicăieri nu scrie în lege, de pildă, că parcul şi Cazinoul din Vatra Dornei ar aparţine Mitropoliei Bucovinei, pentru că se ştia că sunt proprietăţi ale Fondului Religionar, deci ale unei fundaţii cu regim de personalitate juridică de drept public, autorităţile de aplicare a legii fiind pe deplin competente în gestionarea unei astfel de

reforme. „Comisiunea regională de expropriere şi împroprietărire îşi are sediul în Cernăuţi şi se compune din 8 membri: doi membri ai Curţii de apel sau, în lipsă, doi judecători de la tribunalul din Cernăuţi, desemnaţi de preşedintele Curţii de apel, din care unul ca preşedinte şi unul ca vicepreşedinte; doi delegaţi ai proprietarilor; doi delegaţi ai Casei centrale a împroprietăririi şi doi delegaţi ai sătenilor. Comisiunea se împarte în două comisiuni compuse din câte un membru din fiecare categorie arătată mai sus şi prezidată de către membrul judecător. Odată cu desemnarea membrilor judecători, preşedintele Curţii de apel din Cernăuţi va desemna şi un supleant care va înlocui pe membri în caz de lipsă" (art. 68).

Nu intenţionez să mă ocup în amănunţire de regulamentul împroprietăririi, ci doar să semnalez că el există, urmând să caut, în zilele următoare şi cazurile concrete de expropriere şi de împroprietărire, scopul legii fiind, în fond, o aproximativă dreptate socială (pentru că „se parcelează spre a se vinde în loturi ţăranilor muncitori de pământ, parohiilor ortodoxe creştine, ca sesie pentru cooperatori, cantori şi pălimari şi şcolilor ca teren de experienţe agricole" – art. 116).

O scurtă trecere în revistă a proprietăţilor bisericeşti însumează: 50 ha pentru Mitropolie (Arhiepiscopie, în cazul nostru de astăzi), 100 ha terenurile celor 4 mănăstiri, plus sesiile bisericeşti, între 12 şi 18 ha de parohie, adică de sat, pentru că nu se înmulţiseră parohiile precum ciupercile buticarismului religios din ultimii ani. Nici vorbă de păduri în proprietatea bisericească, nici vorbă de staţiuni balneare, cazinouri, şcoli sau alte clădiri de interes public, toate durate din banii Fondului Religionar, care însemna o avere obştească a tuturor românilor bucovineni, şi nicidecum din banii bisericii, care, desigur, a avut, are şi va avea cel mai important rol în obşte, acela de iluminător şi nu de proprietar cu biciul şi blestemul în mâini.

În **23 martie 1921**, au parte de „înaintări în pesonalul secretariatului general de industrie şi comerţ din Bucovina" în ranguri funcționărești prim-consilierii de administraţie: Victor Negruş, Rosin Carol, Wolf Carol, Bonnert Emanuel, Simiginovici Emil, Palitzka Artur, Eugen Mustaţă, Lorber Eduard, Prodaniuc lancu, Luţiu Gheorghe şi Obadă Ion (*MO*, No. 001 din 1 aprilie 1921, p. 20). La poliţia gării din Dărmăneşti este numit „Procopovici Romeo, actual subcomisar clasa I, la poliţia gării Rădăuţi, în funcţiunea de comisar clasa I, în locul înfiinţat" (*MO*, No. 001 din 1 aprilie 1921, p. 24).

În **16 aprilie 1921**, Dori Popovici, urmând prorocirea lui Iorga despre antiunioniştii care vor fi recompensaţi de România Mare, a fost uns, împreună cu Dr. Petru Groza, prin Decretul regal No. 1695, „ministru de stat fără portofoliu" (*MO*, No. 014 din 17 aprilie 1921, p. 465). „Dl dr. Traian Brăileanu se numeşte profesor agregat pentru catedra de pedagogie şi sociologie la Facultatea de filosofie a Universităţii din Cernăuţi, pe ziua de 1 martie 1921", iar „prin înaltul decret regal cu No. 1.471 din 5 aprilie 1921, dl medic veterinar Dusceac Vasile se numeşte provizoriu, pe ziua de 1 aprilie 1921, la judeţul Siret, în postul vacant" (*MO*, No. 014 din 17 aprilie 1921, p. 466).

„Vasile Tudan, actual notar public la Stulpicani, din judeţul Câmpulung, se permută, în aceeaşi calitate, la Coţmani, din judeţul Coţmani, în locul vacant", iar „Lazăr Markussohn, actual candidat de notar în Cernăuţi, se numeşte notar public la Stulpicani, din judetul Câmpulung, în locul dlui Vasile Tudan, permutat." (*MO*, No. 023 din 28 aprilie 1921, p. 750). „Dl. dr. Morăreanu Isac se numeşte provizoriu, pe ziua de 1 mai 1921, în postul vacant de medic secundar la Spitalul central din Cernăuţi", iar „dl inginer Leon Holca, însărcinat cu conducerea Direcţiunii Refacerii RR din Bucovina" (*MO*, nr. 109 din 18 august 1921, p. 4300) primeşte puteri discreţionare depline pentru a ruina cea mai frumoasă şi mai bogată provincie a României Mari.

Dincolo de numirile în funcţii, domeniu în care apartenenţa politică îşi spunea cuvântul decisiv, există întâmplările mărunte, singurele care mă interesează cu adevărat, pentru că individualizează, într-un context, de cele mai multe ori nefericit, anonimi ai vieţii şi ai istoriei, precum „văduva de război Ana a lui Dumitru Ţurcan, din comuna Camena, judeţul Cernăuţi, în Bucovina", care „pierzând certificatul de înlesnire de trai No. 222, eliberat de cercul de recrutare din Cernăuţi" (*MO*, nr. 087 din 23 iulie 1921, p. 3325), îl declara nul, pentru a obţine un alt certificat, care să-i dea acces la raţii de alimente, pe baza sângelui vărsat pentru idealuri sublimate de istorie şi de Dumitru Ţurcan din Camena. Nu trebuie un efort serios de imaginaţie, ca să poţi zări o ţărancă desculţă, bătând „drumurile stăpânirii", ca să obţină ţidula care să o ajute în a-şi creşte copii, pentru că Dumitru al ei nu se mai întoarce, a devenit părticică infimă în lozincile României Mari. Nu ştiu câţi Ţurcan sau Zurcan supravieţuiesc unei idile ţărăneşti, care i-a unit pe Ana şi pe Dumitru Ţurcan, dar cred în dreptul lor la demnitate şi la identitate, conturat şi de poteca pe care îşi pot descoperi străbunii, dacă îi îndeamnă sufletul să o facă. Tocmai de asta caut, prin stufoşenia „Monitorului Oficial", repere ale identităţilor ignorate, dar cărora sufletul meu li se închină cu încrâncenare. Istoria Bucovinei nu înseamnă doar Silvestru Morariu, Iancu Flondor sau Ion

Nistor, ci mai ales mulţimea tăcută, nu de alţii, ci de ignoranţa noastră şi de absenţa vocaţiei mărturisirii.

După război, Bucovina era stoarsă de vlagă, dar România Mare avea nevoie de carne proaspătă de tun, aşa că, prin decret regal, din supravieţuitorii ei din anii 1915-1918, se va constitui, în ordine cronologică inversă, la recrutare, Brigada 57 Infanterie (*MO*, nr. 089 din 26 iulie 1921, p. 3398). În 1915-1918, când copiii şi tinerii Bucovinei erau spânzuraţi de ruşi, pentru că tinerii fuseseră obligaţi să intre în legiunile de voluntari austriece, regele stupidei formule de cancelarie „*La toţi de faţă şi viitori, sănătate*" nu mişca un deget, deşi Xenopol găsise formula salvării Bucovinei, şi pe placul Austriei, şi pe placul Rusiei (ocupaţie românească vremelnică, pentru a scoate un teritoriu ne-strategic din aliniamentele însângerate ale războiului), iar acum tocmai tinerii aceia, care mai trăiseră un coşmar, trebuiau să îmbrace uniformele militare, abandonând brazda în grija cine ştie cărei alte văduve de război.

Nu am fost niciodată militantul sacrificiului pentru statalităţile care nu vor face niciodată nici cel mai mic dar, nicidecum sacrificiu, fiilor ei. O statalitate trebuie să îşi merite poporul, trebuie să se îndreptăţească, măcar prin dragoste, la sacrificii.

În **24 decembrie 1920**, se înfiinţa, la Ciocăneşti o cooperativă de consum, „Suhard", în baza legilor austriece „din 12 aprilie 1905, privitoare constituirea şi controlul societăţilor cooperative săteşti de producţie şi consumaţie, a legii băncilor populare săteşti din 28 martie 1903, cu modificările ulterioare, în baza legii relativă la înfiinţarea casei centrale a cooperaţiei şi împroprietăririi sătenilor" (ultima, lege românească) şi prin hotărârea Judecătoriei Ocolului Vatra Dornei (judecător: Botuşan), care aprobase „actul constitutiv şi statutele societăţii cooperative de aprovizionare şi desfacere în comun, cu numele „Suchard", din comuna Cioăneşti, judeţul Câmpulung, autentificat de aceeaşi judecătorie la, No. 1/1920", cu un capital subscris de 36.750 lei, acţionari şi membri ai consiliului de administraţie fiind Ţaran Ichim, Giosean Dimitrie, Giosean Nistor, Giosan Filip, Polovei Ioan, Moroşan Ioan al lui Iacob, Timu Longhin, Moroşan Dumitru al lui Ilie Lazăr şi Puiu Josif, iar cenzori, alţi trei membri acţionari, Dan Emilian, Ursacă Leontie şi Quirsfield Carol. Mai existau trei membri supleanţi, Ceapoi Emanuil, Crăciun Andrei şi Lupescu Maxim (*MO*, Nr. 141 din 27 septembrie 1921, pp. 5669, 5670). Era, pe atunci, moda cooperativelor săteşti, care să contracareze comerţul evreiesc – la sugestia lui Nicolae Iorga (doar cooperativele orăşeneşti aveau şi evrei printre membrii lor), dar o modă care avea să se soldeze, în curând, datorită lipsei de solidaritate, nepriceperii în afaceri şi suficienţei, într-un an-

tisemitism dur, pentru care milita ortodoxia de câteva decenii, în neostenita ei trudă de a inocula ură şi vrăjmăşie.

O cooperativă similară, numită „Renaşterea", cu 57 de membri, se înfiinţa, la 1 martie 1921, „în oraşul Coţmani", suma subscrisă fiind de doar 7.850 lei, în mâna casierului Andrei Vihneanu fiind depuşi doar 3.060 lei. Consiliul de administraţie era alcătuit din 7 membri, preşedintele Arcadie Lucescu, vicepreşedintele Oscar Josan şi membrii George Rusu, Mihai Mironovici, Simion Leviţchi, J. Procopovici şi Andrei Vihneanu, comisia de cenzori fiind formată din D. Elenbogen, O. Maer şi M. Cocea, supleanţi fiind Al. Soroceanu, Şt. Singalevici şi Ştefan Rozinschi. Cei 57 de membri ai cooperativei „Renaşterea" erau: A. Lucescu, Dr. O. Josan, O. Maer, Eugen Galenzovschi, J. Catereniuk, M. Ronguş, O. Ursuleac, A. Sorocean, J. Procopovici, E. Strişca, F. Rottenstreich, M. Hassuer, S. Eisenkraft, J. Teodor, R. Gold, C. Riber, D. Elenbogen, J. Cosinschi, N. Gelca, Z. Şefciuc, J. Coverdovici, D. Patapievici, J. Tocariuc, Gh. Rusu, M. Mironovici, J. Vasilovici, M. Cocea, Rozalie Patapievici, Filip Andriac, E. Andrievici, Şt. Petraciuc, M. Gavronschi, A. Borovici, Eugen Păunel, V. Romanovschi, Şt. Leviţchi, Vl. Grigorovici, C. Rongusz, D. Naida, S. Spatiner, J. Berejan, Nicon Scacun, Emil Flaş, Isidor Masichievici, J. Danciul, Valdemar Cratina, M. Mehler, Silviu Boianovschi, P. Ihuc, V. Racoce, Sodinie Links, Şt. Siengalevici, J. Rudich, Rubin Frimet, A. Vihneanu, E. Vlad, J. Spatinschi, Georghe Paladi şi M. Moris (*MO*, Nr. 141 din 27 septembrie 1921, pp. 5672, 5673).

Între timp, Haim Scolnic, din comuna Nouă Suliţe, îşi pierduse adeverinţa de mobilizare nr. 1533 şi o declara „nulă şi fără valoare, în mâinile oricui s-ar găsi", iar institutorii Carl Kohn şi Machle Koch îşi pierduseră paşapoartele române, cu No. 98.979 şi, respectiv, 98.987 din 12 iulie 1921 (*MO*, Nr. 141 din 27 septembrie 1921, p. 5683).

1923: Suceava, cetatea Voievozilor. Am lăsat trenul la Iţcani, graniţă veche între Austria şi Moldova. Spre Suceava mă duce un birjar evreu, cu cai slabi, amărâţi. E cald peste măsură şi mă învăluie nori de prav. Uneori, când vine vânt de către dealuri, volbura duce norii de praf şi pot să văd, înainte, oraşul, cu turnuri multe de biserici şi cu ziduri vechi ruinate pe, altă muche. Sunt urmele cetăţii voievozilor moldoveni de demult. Ruine măreţe şi pline de graiuri străvechi.

Calea, pe care mă duce trăsura urcă, la deal, printre case hardughite cu evrei mulţi. Ba mi se pare că sunt numai evrei, rău îmbrăcaţi şi soioşi. Copii desculţi, răpănoşi, se joacă pe la porţi, iar în uşi răsar jupâni cu bărbi încâlcite. Sărăcia strigă din toate casele. Şi mai strigă urâte firme, cu limba

românească schimonosită.

Oraşul Suceava geme şi el de evrei. De evrei şi de avocaţi. Tot a treia-patra casă are unul, doi. Nicăieri, în ţară, n-am văzut atâtea firme de avocaţi ca în Suceava. Se vede că au din ce trăi. Una însă nu ştiu: trăiesc ei pe spatele gospodarilor români, din satele din jur, ori pe spatele negustorilor evrei din oraş? Cine ar pute a să ne-o spună? E adevărat că Suceava are un mare tribunal, în laturea căruia am văzut, peste ziduri înalte, ferestre mărunte de temniţă. Poate că avocaţii cu nume străine se trudesc să mântuie pe nenorociţii de acolo. Ori să-i înfunde şi mai tare. Nu ştiu.

Mă desfac repede de asemenea gânduri şi urc spre ruinele cetăţii de pe deal. Cărarea mă poartă printre brazi tineri, care par o oaste de şcolari sprinteni, silitori şi ei, ca şi mine, să ajungă, odată, pe culmea cu măriri trecute. Îmi răsar, deodată, în faţă, ziduri foarte înalte, cu piatra sură, golaşă. Ocolindu-le, ies în faţa porţilor, care nu mai au decât susţiorii din mari stânci cioplite. Apoi mă învârt, un ceas aproape, printre ziduri dărâmate, prin şanţuri adânci, mute, care sunt însă atât de grăitoare în muţenia lor! Uite, colo, ruinele marelui turn, de lângă poartă, care păstrează încă urmele unei mici biserici, în care se va fi închinat, de atâtea ori, creştinul Domn Io Ştefan Voievod. Mai la vale sunt straşnice arcuituri de cerdac şi cămăruţe, care vor fi adăpostit pe căpitanii şi pe ostaşii unui Luca Arbore, de pildă. Mai la o parte, spre oraş, se ridică, pe coasta prăpăstioasă a văii Cacaina, temeliile rotunde ale turnului Neboisa. Trup nu mai are, decât piciorul oţelos, înfipt cu străşnicie în glia bogată. E un biet schelet, în care se cuibăresc, zgomotoase, vrăbiile.

Urc pe un vârf de ţanc şi, lăsându-mi privirea să străbată spre valea întinsă a râului Suceava, caut să depăn firul întâmplărilor de demult, aşa precum ni-l povestesc hârtiile vechi.

Cetatea Sucevei merge, îndărăt, până la Voievozii Iurg Koriatovici (1373-1375) şi Petru Muşat (1375-1391), al treilea şi al patrulea dintre Domnii Moldovei. Ei au întărit, mai cu seamă, muchea de deal, pe care au locuit, poate, şi vechii legionari ai Romei. Însă cetate cu străluciri şi cu tărie mare pentru războaie a făcut, din Suceava, numai Ştefan cel Mare (1457-1504), care îşi avea rosturile statornic aici. Sub domnia lui, a văzut Suceava oastea cumplită a vicleanului Albert al Poloniei (1497), care a bătut, trei săptămâni în şir, zidurile grele ale cetăţii, fără să le poată clinti. Şi avea tunuri mari acest Albert ticălos; unul nu putea fi urnit din loc decât de 40 de cai, iar celălalt, de 50. Şi Suceava nu s-a plecat, ci polonul a trebuit să-şi întoarcă oştile spre casă, ca să le piardă de iznoavă în codrii Cosminului. Polonii au tras, atunci, în juguri, ca vitele, şi pe urmele plugăriei lor a răsărit vestita Dumbravă Roşie. Aşa ştia Ştefan cel Mare să umilească trufia vrăjmaşilor săi.

O mare ruşine păţiseră, sub zidurile cetăţii de la Suceava, chiar şi groaznicii turci, care, la 1476, căutau să cuprindă cetatea, conduşi de însuşi

Sultanul Mohamed al III-lea. Dar ceea ce izbutise el să facă la Valea Albă, zdrobind pe Ştefan, n-a putut să facă la Suceava. Vestitul Sultan a plecat ca un nemernic de sub Suceava, ale cărei ziduri nu s-au înspăimântat nici de dânsul.

Mai târziu, urmând voievozi moi la braţe, Suceava cade, într-un rând, pradă osmanlâilor. Sub Petru Rareş, în întâia domnie (1527-1538), o atacă Soliman şi preafrumoasa cetate a Sucevei se supuse turcilor „şi o batjocoriră ca pe roaba cea din urmă", spune un bătrân cronicar. Vremuri mai bune o ridică, iarăşi, la glorie şi moldovenii o ţin tot neînfrântă, ca înainte.

Sub Despot Vodă (1561-1563), Suceava e bătută de hatmanul Tomşa, doritul ţării şi al norodului. Grecul Despot, care luase scaunul Moldovei cu viclenii şi cu tertipuri, îşi pierde capul, sub zidurile Sucevei, pocnit în creştet de buzduganul Tomşii. El, Despot, împlântase, mai înainte, sabia în căpitanul său secui, Petru Devai, iar la urmă a căzut însuşi jertfă minciunilor sale.

Prin Suceava a trecut ca o furtună şi Mihai Viteazul (600), însă pe scurtă vreme, căci, pierzându-şi capul la Turda, se pierde şi Suceava în mâinile duşmanilor săi.

Mai mare zarvă a fost, la Suceava, în anul 1653, când Gheorghe Ştefan, Domnul Moldovei, a cărui carte de rugăciuni se păstrează în Biblioteca Centrală din Blaj, căuta să scoată din Suceava pe Doamna lui Vasile Lupul. Atunci au apărat-o cazacii iui Timuş, care apăra e soacră-sa. Cazacii s-au luptat vitejeşte, dar o sfărâmătură de tun ucise pe Timuş, bărbat urât al unei domniţe prea frumoase, dintre fete lui Lupul, şi Suceava căzu, cu Doamnă, cu tot, în mâinile lui Gheorghe Ştefan. Acesta avea nemţi la tunuri şi îi bătea foarte tare pe cazacii lui Timuş, „încât şi prin găuri îi nimerea".

Apoi steaua Sucevei începe să apună. Unii Domni i-au mai dres zidurile, dar fiind un spin veşnic în ochii turcilor, la porunca lor, Dumitraşcu Vodă Cantacuzino, la 1675, a umplut-o cu paie, cu lemne şi a ars-o. Ce n-a putut mistui focul a zdrobit praful de puşcă, pus sub ziduri şi sub turnuri. Aşa că, astăzi, Suceava e un morman de pietre, peste care fluieră vântul şi plutesc ulii, în zile senine. Austriecii (primarul Sucevei, Franz Ritter Des Loges – n. n.) au făcut parc, în jur, pentru plimbările orăşenilor, după ce un arhitect al lor (Karl Adolf Romstorfer – n. n.) a scormonit de printre ruine tot ceea ce se putea găsi (timp de un deceniu, pentru comemorarea, în 1904, a lui Ştefan cel Mare – n. n.), ca să se păstreze în muzee. Şi au ieşit, atunci, la iveală multe pietre cioplite frumos, arme şi unelte, comori pentru istorici.

Încălzit de lumina soarelui, care se pleacă domol spre dealuri, ochii mi se închid şi mă fură visul. Clipele de faţă se topesc şi grăieşte nestingherit trecutul. În văzduh, pluteşte lin dangăt de clopote şi, în jurul meu, prind viaţă umbre de demult. În poarta cea mare, stau smirnă străjerii cei vechi, orheieni cu căciuli cât baniţele. În fruntea lor, oţelitul Pârcălab al cetăţii. Unul duce

la buze un corn de bour şi sunetele de bucium fac să tresară zările, până spre Siret şi mai departe. Cetatea forfoteşte de boieri, cu săbii lungi şi cu mantale grele. Copii de casă, înşiraţi frumos, în faţa scării domneşti, se desfac pe două rânduri şi şoptesc înseninaţi: „Stăpânul!”. Pe scări largi, coboară Voivodul. Moşneag mărunt, cu mustaţa căruntă, cu haine numai fir de aur. Păşeşte greu. Rana de la Cetatea Albă, din tinereţe, tot îl mai doare, dar se ţine drept şi strânge, cu tărie, mănunchiul spadei. Se opreşte, o clipă, în cap de scară, şi îşi cuprinde, cu ochi bucuroşi, curtenii, care stau ca în faţa unui sfânt. Apoi face semn, cu mâna, şi grăieşte blând:

– Dă veste, pârcălabe, să toace la Mirăuţi, că purcedem la închinare!

Cornul sună prelung, pătrunzător, o rugăciune şi, în curând, îi răspunde toaca, pe dealul din faţă, la Mitropolie. Voivodul îşi face semnul crucii şi, alături de dânsul, Curtea toată . Apoi, se deschide poarta de la Neboisa, spre gârlă, şi Ştefan Voievod păşeşte rar, pe podal ce leagă, ca în poveştile minunate, Mirăuţii de Cetate. Puntea de piele se leagănă uşor, sub pasul Voievodului şi al câtorva curteni mai mari, iar jos, în vale şi pe coaste, norodul priveşte, cu capul descoperit, cum flutură vântul haina şi pletele cărunte ale moşneagului Domn creştin. Priveşte şi strigă:

– La mulţi ani, Măria Ta, Ştefane!

Ostaşii şi greul curţii se avântă pe cai, să ajungă, peste vale, pe Domn. Duduie tălpile de stejar ale porţilor. Şi se sperie şoimii de pe vârful turnurilor.

La Mirăuţi, trag clopotele cele mari. Mitropolitul îmbracă odăjdiile cele de praznic şi aprinde smirnă în cădelniţe. Voievodul intră în ctitoria lui Petru Muşat, Ia închinare... E soare mult în văzduh. E pace şi fericire în ţară; Domnul îngenunche în faţa altarului. Moldova-i tare, Moldova-i nebiruită!...

Clopotele sună, iarăşi. De astă dată, nu mai e vis. Îmi trec mâna peste gene şi mă îndrept şi eu, cu sufletul plin de amintiri, spre biserica Mirăuţilor, din faţă. Mă turbură o clipă gălăgia copiilor, care pasc gâşte, jos, la gârlă, dar Mirăuţii (reconstruită de acelaşi Romstorfer, după ce fusese transformată în cocină pentru porci – n. n.), cu strălucirea ei, mă înalţă, iarăşi, în lumea de frumos vis a trecutului. / **A. Melin** (***Unirea Poporului***, Anul V, Nr. 30, duminică 5 august 1923).

1924: Din lumea orbilor. Studiu tiflopedagogic. Am în fată studiul tiflopedagogic „Din Lumea Orbilor”. Autorul, dl George Halarevici, director al Institutului de orbi din Cluj şi profesor conferenţiar al Cursurilor medico-pedagogice de pe lângă Universitatea din această loclitate, ni se prezentă ca un hamic muncitor, căci după ce tipărise la Viena mai multe cărţi speciale, ca: 1. „Kriegsblindenfürsorge mit Berücksichtigung der landwirtschaftlichen

Kriegsblindenschule in Strass", 2. „Die Fürsorge für die Kriegsblinden in der Bukovina", 3. „Blindenberufe und Kriegsblinde" etc., ne pune sub ochi o carte despre lumea orbilor. Lucrarea aceasta e un volum de 85 de pagini, ornate cu 49 de planşe. Cartea, tipărită pe hârtie velină în lăudabile condiţii technice, ne lămureşte lumea unde domneşte o noapte adâncă în mijlocul zilei şi ne explică manifestările fiinţelor care trăiesc în această eternă întunecime. Căci, cu toate că avem în ţară actualmente trei institute de orbi tineri, şi adică unul la Bucureşti, numit „Scoală primară de orbi Regina Elisabeta", unul la Cluj, numit „Institutul de orbi al Statului", şi unul la Cernăuţi, numit „Institutul de orbi Regina Maria", unde se cresc prin mijlocol metodelor speciale copiii fără vedere, precum şi cu toate că avem şi trei azile de orbi adulţi, şi unul la Bucureşti, numit „Azilul de orbi Regina Elisabeta (Vatra Luminoasă)", unul la Arad, numit „Atelier al Statului pentru fetele oarbe adulte", şi unul la Timişoara, numit „Atelier pentru orbii adulţi", unde în acestea trei aşezăminte muncesc în diferite profesiuni orbii adulţi, totuşi lumea orbilor nu e cunoscută suficient de către marele public, universul celor cari au darul de a vedea. De aceea lucrarea d-lui Halarevici o întâmpinăm cu satisfacţie, căci ea ne arată lumea care, în opoziţie cu cea a văzătorilor, îşi are netăgăduit aspectele sale caracteristice. În sfârşit, opera aceasta e binevenită şi din motivul că literatura tiflopedagogicâ română se înfăţişează în cea mai mare sărăcie medico-spirituală. Cetind această lucrare, ne vedem puşi în faţa unui studiu serios, care ne înbogăţeşte sărăcăcioasa literatură specială cu un volum care face cinste pentru tinăra tiflopedagogie română. Autorul zice, în „prefaţă", că „viaţa tristă a celor lipsiţi de lumina vie a ochilor l-a îndemnat să vorbească în această scriere unei lumi mai fericite şi mai senine despre neagra lume a orbilor, fiind menirea cărţii acesteia de a redeştepta în cetitor dragoste către orbii noştri şi de a câştiga pentru aceşti suferinzi, amici şi binevoitori, care să le uşureze traiul din întuneric". Fireşte o faptă frumoasă şi, în acelaş timp, şi caritativă, care urmăreşte însă totodată şi un scop social bine determinat, căci copilul orb sau creşte fără educaţie specială, devenind mai târziu „cerşetor", care cade în sarcina „societăţii omeneşti" şi implicit şi în sarcina Statului, sau prin educaţia obţinută în institutele de orbi din ţară devine „profesionist al meseriilor practicabile de orbi", hrănindu-se implicit din munca braţelor proprii. De aceea cuvintele introductive ale autorului sunt demne de reţinut, pentru că educaţia şi ocrotirea orbilor nu este numai în folosul acestor fiinţe nenorocite, ci chiar în interesul acelora către care e adresată şi cartea aceasta.

După ce ne dă autorul „Date istorice" despre ţările care s-au ocupat cu cultura orbilor şi cu ştiinţa tiflopedagogiei, trece la al doilea capitol, punând întrebarea: „Cine e orb?", la care o răspunde, după o relatarea scurtă, că „orb e acel individ a cărui putere vizuală a încetat de a funcţiona". Capitolul următor atinge „Cauzele orbirii", relevând între acestea oftalmia nou-născuţilor,

sifilisul, trachoma, meningita, tifosul, precum şi alte maladii, care stau la pândă pentru a le distruge multor fiinţe nevinovate vederea, şi e bine ca să-i cunoaştem din vreme pe aceşti duşmani ai văzului, pentru ca să putem luă din vreme şi măsurile necesare de profilaxie.

În capitolul „Orbul în contact cu lumea”, autorul caracterizând lumea orbilor, zice potrivit: „Frumuseţea lumii, pe care o putem cuprinde cu ochii noştri, zâmbetul feţelor iubite, casa, grădina, florile, câmpiile, dealurile şi văile, munţii, codrii şi marea, precum şi îndeobşte totul ce ni se pune în calea ochilor sunt pentru cei lipsiţi de vedere noţiuni fără culoare. Părerile lor despre lumea reală sunt de tot speciale şi se deosebesc esenţial de părerile noastre. Pipăitul şi auzul joacă în viaţa orbilor un rol deosebit de mare. Orizontul lor fizic e mărginit de tot şi în mare parte e numai atât de mare cât pot ajunge cu mâinile în jurul lor”. Ştiinţa tiflopedagogică are dreptate, când menţine despre degetele mânii că „ele sunt cei zece ochi sau cele zece antene, care îi servesc orbului spre a putea cerceta cu deamănuntul împrejurimea sa”. Din cauza aceasta e şi marea importanţă ce o are mâna pentru orb, căci, în vreme ce ochiul îi mijloceşte văzătorului impresiile vizuale, îmbogăţindu-i, în acelaş timp, şi intelectul său, mâna e pentru orb intermediarul de intuiţie, care îi procură cunoştinţa lumii ce-l înconjoară. Dar mâna mai are pentru orb încă un rol. Meseriile, ca: împletitul coşurilor, masajul, fabricarea periilor, împletitul ciorapilor, confecţionarea covoarelor, acordajul de piane etc., deci meseriile care se practică cu predilecţie de către orbi, se reazimă tocmai pe munca mânii. Mâna orbului, deci, cu dubla ei importanţă, are nevoie de exerciţiu, precum şi de dezvoltare treptată, dacă ţinem ca copiii orbii să ajungă, cu timpul, la perfecţiune, fiind în stare de a se hrăni, în adolescenţă, din venitul profesiei, ca coşercari, modelatori, masori, dactilografi, acordori de piane, violonişti, pianişti, maeştri de muzică etc. (***Învăţătorul***, Anul V, Ediţie specială, 1924).

1924: Constantin Timu, un erou necunoscut. Îngropat, undeva, între paginile îngălbenite ale „Monitorului Oficial”, se află numele unui neştiut erou cu rădăcini câmpulungene, dacă nu cumva chiar un ignorat voluntar bucovinean, „sublocotenentului **Timu Constantin**, din Regimentul Suceava No. 16”, care, „pentru vitejia şi dispreţul de moarte cu care a condus plutonul în luptele crâncene din 1917, de la Oiruz, unde, în capul unităţii sale, a luptat cu un eroism demn de laudă, rezistând cu îndârjire pe poziţie şi respingând atacurile date de trupele germane, care erau cu mult superioare ca număr, rămânându-i numai câţiva soldaţi, şi aceia răniţi, a rezistat cu ei până ce a căzut grav rănit de o schijă de obuz. Pentru aceste fapte, a fost citat prin ordin de zi pe întreaga armată” şi, ulterior, decorat cu Ordinul „Steaua României”

cu spade, în gradul de Cavaler, cu panglică de „Virtutea Militară" (***Monitorul Oficial***, nr. 49 din 5 martie 1924, p. 2371), apoi aruncat în uitare, odată cu toţi cei care s-au jertfit pentru Neam şi Ţară.

1924. Vindecări la moaştele Sfântului Ioan cel Nou. Reproducem din carte a preotului luminat Constanti Morariu, din Suceava, decedat în zilele trecute, câteva bucăţi frumoase şi edificatoare şi sfătuim pe cititorii noştri să-şi împodobească sufletul cu ele.

Vindecări minunate de boli, la moaştele Sfântului loan cel Nou din Suceavă, istorisite de părintele Sidorovici.

Întâmplarea cu Petru Hopincă, numit şi Tiţă. Acest Petru, pădurar din Câmpulung, dormind în pădure, s-a trezit mut şi cu fălcile gurii încleştate, aşa încât defel nu le putea desface. Făcându-i-se sfânta ungere, la Sfântul loan, părintele Sidorovici mi-a istorisit că l-a prins de mână şi i-a zis, cu glas tare, să rostească cuvintele „Binecuvântaţi, părinţi sfinţi, şi mă iertaţi pe mine, păcătosul", şi atunci lui Petru i s-a dezlegat limba şi a rostit acele cuvinte. Tot părintele Sidorovici mi-a spus că, despre întâmplarea aceasta, îmi poate da desluşiri şi părintele Dr. Orest Tarangul, fost preot de ajutor în Câmpulung şi, acum, în Suceava. Am adresat, deci, în 2 aprilie nou 1906, părintelui Tarangul o epistolă, la care am primit răspunsul ce urmează:

„Suceava, în 5/4 nou 1906. Era în anul 1900, într-o Duminică, când, pe la amiază, fusesem chemat la un greu bolnav. Ca cooperator personal al bolnavului exarh Nicolai Prodanciuc, de la biserica cu „Naşterea Maicii Domnului" din Câmpulung, eu împlineam toate funcţiile. Am luat, deci, sfintele taine şi am grăbit la cel bolnav. Interesându-mă cine e el, mi s-a spus că e pădurarul Petru Tiţă. Sosind la casa lui, soţia, cu copilaşii, mi-a ieşit înainte, plângând, şi mi-a istorisit că lui Petru i s-a închis, de vreo două zile, gura şi, acum, nu poate nici mânca, nici vorbi. Am intrat în casă şi l-am aflat pe Petru, şezând la masă şi citind dintr-o carte de rugăciuni. Văzându-mă, el s-a sculat şi a început a plânge şi a-mi arăta că nu poate deschide gura. I-am citit şi eu unele rugăciuni, dar de împărtăşit n-a putut fi vorba.

L-am întrebat, ori de-l doare ceva şi el mi-a răspuns, în scris, că nu-l doare nimic, ci a dormit în pădure şi, trezindu-se, a simţit că nu poate deschide gura şi e mut. Dormind, a visat că un neamţ l-a bătut. M-am gândit că e, cu bună seamă, o paralizie şi i-am dat sfatul să cerce vindecarea în spital, unde, poate prin electricitate, va fi cu putinţă ca măcar gura să i se deschidă şi să poată mânca.

După vreo câteva zile, m-am interesat, iar, de Petru şi am aflat că-i în spitalul din Câmpulung şi cum că Dr. Filipovici, cu încă un medic, au sosit, într-o afacere, din Cernăuţi, la Câmpulung, şi, împreună cu Dr. Ştefanovici, îl vor cerceta şi pe Tiţă. Nu-mi mai aduc aminte de detalii, dar ştiu că, în săptămâna de înainte de „Tăierea capului Sfântului loan", m-am întâlnit iar cu Petru şi am văzut că poate deschide gura, dar nu poate vorbi, era mut. În scris, mi-a comunicat că acei medici s-au sfătuit, în limba germană, să-i taie dinţii de dinainte, ca să-i poată da măcar lapte de mâncare, să nu moară de foame, şi, înţelegând el aceasta, a fugit din spital, la Sfântul Ioan din Suceava.

Aici, i-au citit părinţii şi i s-a deschis gura, dar încă nu poate grăi. Luni, înainte de „Tăierea capului", are să fie iar, la vreme, acolo, şi, cu ajutorul Domnului, speră că va putea şi grăi. L-am binecuvântat şi i-am dorit să-i dea Atotputernicul şi graiul, iar el m-a poftit să mă rog pentru dânsul.

Duminică, în 3 septembrie vechi 1900, Petru Tiţă a venit, pe deplin sănătos, la biserică, în Câmpulung. Auzindu-l poporul cântând la strană bătea mătănii, iar eu, folosind prilejul, am ţinut o cuvântare, în care am sărbătorit această vindecare minunată şi am făcut doxologie, mulţumind Domnului că a învrednicit acea comună de o astfel de vindecare.

Petru Tiţă a istorisit, apoi, înainte tuturora, că, făcându-i-se sfântul maslu, la moaştele Sfântului Ioan, şi-a căpătat iarăşi graiul, când avea să rostească cuvintele: Binecuvântaţi părinţi...".

Eu am voit să cunosc păţania lui Petru Tiţă din chiar gura păţitului şi, de aceea, m-am adresat părintelui Dr. George Luţia, parohul de comună din Câmpulung. Sfinţia Sa mi-a trimis, cu epistola din 22 mai 1906, următoarea istorisire, dictată de însuşi păţitul Petru, după datele Călindarului din 1900, ce-l avea în mână, în cancelaria parohială, scrisă de părintele Luţia şi iscălită de Tiţă, cu mâna sa proprie:

„Luni, în 7 august 1900, am mers, cu nişte domni, la constatarea pădurii de pe muntele Colbu şi am lucrat, acolo, marţi, în 8, şi miercuri, în 9 august. Joi, 10 august, domnii au făcut zi de odihnă şi pe mine m-au trimis în România, la satul Crucea, ca să le aduc câteva oca de vin. În România, am luat un cal, am încălecat şi am mers până la numitul sat şi, după ce am cumpărat vin, ceai şi zahăr, m-am întors înapoi. Apucându-mă seara la pichetul din Cojoci, am mers mai departe, până la graniţă, la un prieten al meu, am băgat calul în grajd şi am mas, peste noapte, la el.

Vineri, dimineaţă, în 11 august, mi-am luat calul, vinul şi ce mai am avut şi m-am pornit, înainte de zori, spre Colbu. O pâclă neaşteptată se puse pe apa Bistriţei şi, după ce am trecut graniţa, pe locul nostru, nu puteam merge, fiind foarte întuneric, şi am fost silit să mai aştept. Cum ţineam calul de

căpăstru şi el păşea, ca o nălucă, cu o putere oarecare, mi l-a smuncit cineva din mâni. Căutându-l şi tot auzindu-l strănutând, mi se părea că-l ajung. Într-un târziu, m-am trezit într-un vârf de deal, numit Coasta Piuelor, dar calul nu l-am mai văzut. Cugetând cum am venit aicea şi la ce, şi ce caut, că nu mi-i drumul pe aicea, nu m-am putut deştepta. Ce am mai făcut, după aceea, nu ştiu. În aceeaşi zi de vineri, pe la patru ceasuri, după-amiază, m-au aflat nişte plutaşi, într-o groapă, sub o stâncă, treaz ori dormind, nu ştiu. Ei m-au întrebat cum am venit eu acolo şi nu le-am putut răspunde. M-au îmbiat cu mâncare şi n-am putut deschide gura.

Coborând, de la Colbu, alţi pădurari de-ai noştri, m-am dus cu ei, până la bourie („stâna" de vite – n. n.), pe muntele Creţele, unde am ajuns seara şi m-am întâlnit cu domnii mei, fără să le aduc ceva din cele cumpărate. Sâmbătă, în 12 august, m-au trimis domnii, cu un pădurar şi cu un lucrător de zi, acasă, unde abia am ajuns, duminică, dimineaţă, în 13 august, la 8 ore. În aceeaşi zi, la 2 ore după-amiază, a venit părintele Orest Tarangul şi mi-a citit rugăciuni. Luni, în 14 august, m-am dus la Dl. Dr. Ştefanovici, da m-a vizitat, dar nu mi-a dat nici un semn de viaţă, n-avea el adecă nădejde că voi scăpa.

După ce am ieşit de la Dl. Dr. Ştefanovici, m-au întâmpinat doi deputaţi comunali şi m-au dus la doctorul sătesc Mehlmann. Acesta, încă cu alţi doi doctori, m-au vizitat şi mi-au băgat o maşină în gură, pe unde îmi lipsesc două măsele, şi atât au învârtit, până ce s-a rupt dreva, dar nu mi-au putut deschide gura. Zicând ei să merg la spital, i-am înţeles, din vorbă, că mă vor hrăni prin nas sau mi-or tăia dinţi, ca să mă hrănească. Înţelegând această tristă veste şi fiind nesigur de viaţă, am alergat la doctorul cel ceresc, sfătuindu-mă la aceasta şi răposatul primar comunal Andrii Flocea.

Marţi, în 15 august, în ziua de Sfânta Maria Mare, am ajuns la mănăstirea Sfântului Ioan cel Nou din Suceava. M-am dus aproape de sfânta raclă şi soţia mea a voit să plătească, ca să-mi citească. Ieromonahul Traian Ieşan m-a cunoscut, că eram, odată, amândoi elevi la şcoala poporală din Câmpulung. El m-a întrebat ce-mi lipseşte şi nu i-am putut răspunde, şi lacrămile mi-au acoperit fata. Atunci m-a îmbărbătat cu cuvinte îmbucurătoare, să pun nădejdea în Domnul şi în Sfântul Ioan cel Nou, de la care nimeni nu iese nemângâiat, şi a început a-mi citi molitvele Sfântului Marelui Vasile. Aşa mi-a citit, până opustul liturghiei de trei ori. După aceea, mi s-a făcut sfânta ungere şi ieromonahul Ieşan a luat agheasmă şi un burete curat, a spălat dinţi Sfântului mucenic Ioan şi mi-a dat să beau, cum puteam.

Şapte zile, am găzduit degeaba la numitul ieromonah. În fiecare zi, mi se citeau rugăciunile Sfântului Marelui Vasile şi mi se făcea sfânta ungere. Miercuri, în 16 august, a doua zi după Adormirea Maicii Domnului, citindu-mi-se, după obicei, rugăciunile şi făcându-mi-se sfânta ungere, am ieşit afară şi, cum mergeam spre chilie, mi-am simţit gura slobodă. Iute, m-am întors

îndărăt, în biserică, şi le-am arătat părinţilor că pot deschide gura, dar încă nu puteam vorbi. Mi-au zis, atunci, să dau laudă lui Dumnezeu şi Sfântului Mucenic Ioan, mulţămind şi ei lui Dumnezeu, împreună cu mine.

De la mănăstire, am plecat, în 21 august, acasă şi, în 26 august, am pornit iarăşi la Sfântul Ioan, ajungând acolo duminică, în 27. Părintele Ieşan nu era acasă, dar am aflat scut la părintele Ilarion Serota. M-am dus la biserică şi mi s-au citit, ca şi altă dată, rugăciunile Sfântului Marelui Vasile, în trei răstimpuri. După sfânta liturghie, mi s-a făcut sfânta ungere. La sfârşit, când a început părintele Pancratie Sidorovici: „Binecuvântaţi, părinţi sfinţi, şi mă iertaţi pe mine, păcătosul!”, am deschis gura şi am zis, după el. Repetând cuvintele acestea, a doua şi a treia oară, m-au înecat lacrămile şi nu puteam zice de bucurie. Săltând ca un copil mic şi dând mulţămită lui Dumnezeu şi Sfântului Ioan, căci am scăpat de năprasnica moarte, m-am întors în chiliile părinţilor şi ei m-au întrebat de întâmplarea mea, şi le-am povestit din început, după cum le spun şi aicea.

Mare mângâiere au avut şi părinţii amândoi, văzându-mă sănătos. Peste noapte, am mas tot la ei şi, luni, în 22 august, am cânta în biserica Sfântului Ioan, la strana stângă, şi am luat parte la prohodul întru pomenirea răposatei împărătese Elisaveta. Venind acasă, s-au strâns, marţi, în ziua Tăieri Capului Sfântului Ioan Botezătorul, mai mulţi vecini şi le-am istorisit, cu lacrămi în ochi, ce pătimisem. Duminică, în 3 septembrie, am mers la sfânta biserică Naşterea Maicii Domnului din Câmpulung şi, după sfânta liturghie, părintele Orest Tarangul a făcut rugăciuni de mulţămire, cu plecarea genunchilor, şi a spus o predică foarte frumoasă. În 14 septembrie, fiind acuma deplin sănătos, m-am dus iarăşi la Sfântul Ioan, mulţămind lui Dumnezeu pentru vindecarea mea / ***Petrea Hopincă numit şi Tiţă*** m/p” (***Biserica şi Şcoala***, Anul XLVIII, Nr. 28, duminică 7/20 iulie 1924).

George Marcu, ţăran din Bulai, un cătun ce se ţine de parohia Bosanci, în districtul Sucevii, a zăcut, un an, în pat, de umflare a ficatului şi a fost tratat de medicii din Suceava. Făcându-i-se tot mai rău, după sfatul altora avea să meargă la spitalul ţării, din Cernăuţi, dar nu mai era transportabil. Cu toate acestea, s-a hotărât să meargă. Însă, în noaptea după care avea să se pornească la Cernăuţi, a visat că a venit, la dânsul, Maica Domnului şi i-a spus să meargă ia biserică aceea, la preotul cel negricios, „că acolo ţi-i leacul!”. George a întrebat: „La care biserică?” şi Maica Domnului i-a răspuns: „Acolo ai mai fost!” (adică la Sfântul Ioan).

Trezindu-se din somn, el a istorisit visul soţiei sale, Smaranda, şi i-a spus să meargă, repede, la Suceava şi să-l cheme pe părintele Sidorovici, ca să-i citească. Aceasta s-a întâmplat în luna februarie 1902. Soţia lui George a şi alergat la priorul mănăstirii Sfântului Ioan, anume la răposatul Emanuil

Ciuntuleac, i-a istorisit visul soţului ei şi l-a rugat să-l lase pe părintele Sidorovici, să meargă şi să-i citească bărbatului ei bolnav. Priorul i-a răspuns să aducă, mai întâi, încuviinţarea de la parohul din Bosanci. Aducând Smaranda încuviinţarea cerută, părintele Sidorovici s-a dus la bolnav, i-a citit rugăciuni, i-a dat şi ceva unsori şi, după o săptămână, repetând rugăciunile şi unsorile, omul s-a vindecat pe deplin şi, azi, e chiar foarte sănătos.

George al lui Nicolae Hubca. Acest George e ţăran din comuna Cuciurul Mare, districtul Cernăuţilor. După ce părintele Sidorovici mi-a istorisit păţania lui, l-am rugat şi pe dl cantor bisericesc Lazar Lazurcă, din Ciciurul Mare, să-mi dea desluşiri despre el şi iată, ce răspuns am primit:

„Mărturisesc, pe legea ce o am, că totul este adevărat, după cum va urma: Omul, care a fost mut, se cheamă George al lui Nicolae Hubca. El este născut aici, în Cuciurul Mare, la 15 noiembrie 1869, şi căsătorit cu Leontina, fiica lui Anton al lui George Mintenco, tot din Ciciurul Mare. George a amuţit din cauza că, în ziua Pogorârii Sfântului Spirit, din anul 1905, s-a dus, după sfânta liturghie, la socrul său, ca să-şi cheme nevasta acasă, care îl părăsise, de mai mult timp, şi socrul, cu un fecior al său şi cu nevasta sa, aşa l-au bătut, încât l-au lăsat mai mult mort decât viu.

A doua zi, un frate l-a dus pe George la spitalul ţări din Cernăuţi, unde bolnavul a stat 5 săptămâni şi jumătate. Medicii l-au vindecat trupeşte, dar graiul nu i l-au putut da şi aşa l-au trimis acasă. După mai multe săptămâni, m-am dus la bietul om, să văd ce face, şi, văzând că el vrea să-mi spună ceva şi îmi arată semn cu mâna, eu i-am spus: „Poate vreai să mergi la Suceava, la Sfântul Ioan?”. Atunci, el a început a plânge şi a-mi arăta, cu mâna, semne că da.

În 2/15 noiembrie 1905, într-o miercuri, dimineaţă, ne-am pornit, cu trenul de 8 ore, şi am ajuns la Suceava, aproape de 12 ore. Ne-am dus la mănăstire şi părintele Ieşan, auzind despre omul cel mut, îndată a venit în biserică, lângă Sfântul Ioan, i-au făcut sfinţirea apei şi i-au citit mai multe rugăciuni. Apoi ne-am dus în chilia de repaos, unde l-am lăsat pe bietul om, iar eu am mers la colegul meu, cantorul Coroliuc, care mi-a spus că e bine de făcut bolnavului sfânta ungere. După vecernia din aceeaşi zi, părinţii Sidorovici, Ieşan şi Serota i-au făcut şi sfânta ungere, şi când a zis părintele Sidorovici „Spune după noi: Binecuvântaţi, părinţi sfinţiţi, şi mă iertaţi pe mine păcătosul!”, atunci, o minune, mutul a început a spune cuvintele acestea, fără nici o greutate, iară eu am ridicat mâinile şi am picat înaintea raclei Sfântului, jos, în genunchi, şi m-au umplut lacrimile, căci, de la Pogorârea Spiritului Sfânt şi până în ziua aceea, nimeni n-a auzit, vocea acestui om nenorocit.

Mutul de mai înainte a început, apoi, a istorisi toată păţania lui, de la amuţire, încoace. A doua zi, joi, dis de dimineaţă, am fost iar la biserică

şi, după sfânta liturghie, ne-am luat rămas bun de la prea-cuvioşii părinţi şi ne-am pornit spre Cuciurul Mare, cu trenul de amiază. Fiind George Hubca în proces cu socrul său, pentru bătaie, cum am ajuns acasă, am mers la dl Dr. ştefanovici şi i-am istorisit minunata vindecare. Dl doctor tot şi-a notat şi a dat la judecătorie, şi bietul George a câştigat procesul minunat de bine. Lazar Lazurcă m/p".

O femeie din Vatra Moldoviţei. Bucuros aş fi scris, mai pe larg, despre femeia aceasta şi soţul ei, dar părintele Teofilact Dimitrovici, parohul din Vatra Moldoviţei, m-a înştiinţat că ei numai sunt în viaţă. Dau, dar, aici, numai istorisirea părintelui Sidorovici: Cam înainte cu 6 ani, o femeie căsătorită, din Vatra Moldoviţei, de statură mică, a venit, împreună cu soţul ei, la Sfântul Ioan. Femeia era legată cu poştoroance şi aşa de îndrăcită, încât soţul ei şi încă doi oameni abia o puteau înfrâna şi, după sfântul maslu, ea aşa şi-a încleştat mâna în barba ieromonahului Eusebie Popovici, încât cei de faţă abia i-au descleştat-o, cu mult păr într-însa. După sfântul maslu, nu i s-a făcut bine, deodată, şi soţul a luat-o acasă, zicând, înaintea preoţilor, că nu vrea s-o ştie în veci şi prăpădească-se prin pustiu şi păduri. Aceasta s-a întâmplat într-o marţi.

În duminica următoare, aceeaşi femeie, tot cu saţul ei, a venit iarăşi la Sfânt, dar, acum, teafără şi sănătoasă. Părintele Sidorovici a zărit-o frumos şi curat îmbrăcată, pe când cădea la sfânta liturghie, şi n-a voit să creadă ochilor săi, că aşa ceva se poate întâmpla, în decurs de 5 zile. A întrebat-o, deci, ori de-i ea aceea care, înainte cu 5 zile, a fost bolnavă, şi femeia a răspuns: „Da, şi acum-s sănătoasă deplin!". Spre mai bună încredinţare, părintele Sidorovici, văzându-l, lângă Sfânt, şi pe soţul acelei femei, care era un bărbat de statură foarte mare, l-a întrebat şi pe dânsul, şi el a adeverit că aceea este soţia sa, vindecată de cumplita boală şi, acum, se bucură.

Domnişoara Aglaia Apostoliu, din Burdujeni. Despre întâmplarea numitei domnişoare mi-a istorisit tot părintele Sidorovici. În ziua de Sânziene, 24 iunie vechi 1906, m-am întâlnit, în locuinţa părintelui paroh Mihai Sârbul, din Suceava, cu părintele Alexandru Râşca, din Burdujeni-sat, şi l-am rugat să binevoiască a-mi mijloci ştirea lipsă despre domnişoara Aglaia. Cu epistola din 7 septembrie 1906, Sfinţia sa mi-a trimis următoarea scrisoare, alcătuită de însuşi dl Ioan Apostoliu, părintele domnişoarei Aglaia:

„Subsemnatul loan Apostoliu, din comuna târg Burdujeni, judeţul Botoşani, prin aceasta vă aduc la cunoştinţă următoarele: În anul 1898, luna august, fiind primar la comuna Salcea, în una din nopţi, copila mea, Aglaia, cum dormea singură în pat, s-a sculat, pe la miezul nopţii, mută, neputând vorbi nimica, şi, cu mâna dreaptă în nesimţire, neputând-o mişca de loc.

A doua zi, am dus-o la preotul Ioan Filipescu, din Siminicea-Balş, de

i-a citit, şi, a treia zi, am dus-o la Sfântul Ioan din Suceava de i-a citit şi făcut sfinţirea apei, de unde m-am reîntors acasă, pe la 2 ore după-amiază. Mergând copila în grădina cu flori, s-a culcat şi a dormit ca o jumătate de oră. Sărind un câne în grădina cu flori, dânsa s-a deşteptat din somn şi a strigat la câine: „Ţibă!” şi a început a vorbi. Am întrebat-o, pentru ce nu vorbea? Dânsa mi-a răspuns că nu a putut vorbi de loc. În acelaşi timp, a început a mişca şi mâna şi s-a făcut sănătoasă, cum era şi cum este şi astăzi.

Aceasta este ştiinţa mea, de minunea făcută de Sfântul Ioan de la Suceavă. Burdujeni, 1906, iunie 28 / Apostoliu m/p” (***Biserica şi Şcoala***, Anul XLVIII, Nr. 31, duminică 28 iulie / 10 august 1924).

*

Între anii 1596-1606, a domnit în ţara Moldovei Voievodul Ieremie Movilă şi fratele său, George, era, pe atunci, mitropolit. Un nepot al acestor fraţi, anume Petru Movilă, născut chiar în anul 1596, adică atunci când unchiul său se suise pe tronul Moldovei, a fost, de la 1633-1647, vestitul mitropolit din oraşul Kiev, în ţara muscălească. Lată, acum, ce istoriseşte mitropolitul Petru: El scrie că, la curtea unchiului său, Ieremie, era în slujbă şi un paharnic polon, anume Uiazdovschi, care, odată, a venit, cu stăpânul său, în ziua de sfântul Ioan cel Nou, la Suceava, şi au întrat în sfânta mănăstire. Văzând acolo Uiazdovschi închinarea atâtor oameni, la moaştele Sfântului, l-a hulit pe Sfântul Ioan, înaintea întregului popor, rostind către tovarăşii săi nişte cuvinte nebuneşti, ce nici nu se pot spune aici, măcar că ele au rămas scrise de fericitul mitropolit Petru şi se ştiu şi acuma.

Atunci, fiind de faţă şi Ieremie Vodă, a intrat, cum zice mitropolitul Petru, duhul cel necurat în paharnicul Uiazdovschi, l-a trântit ia pământ şi l-a muncit foarte, iară el striga aşa de tare, încât spaima îi cuprinse pe toţi. Scoţându-l pe paharnic afară, din sfânta biserică, diavolul a început a-l munci şi mai tare, Tovarăşii hulitorului s-au dus deci la mitropolitul George, au căzut la picioarele lui şi au cerut să se roage pentru Uiazdovschi, iar mitropolitul, înţelegând vina, le-a zis: „Lăsaţi-l, puţin, să se chinuiască, căci a hulit pe sfinţii lui Dumnezeu şi credinţa noastră drept-măritoare!”. După sfârşirea sfintei liturghii, mitropolitul a poruncit să-l întindă pe hulitorul îndrăcit pe pământ, lângă racla Sfântului, şi preoţii au început să cânte rugăciuni, iar la urmă, mitropolitul a citit, asupra îndrăcitului, rugăciunile Sfântului Vasile, şi a ieşit dintr-însul diavolul şi a rămas sănătos.

Uiazdovschi s-a rugat, apoi, lângă racla Sfântului, zicând: „Iartă-mă pe mine, Dumnezeul meu, şi nu-mi socoti acest păcat, căci, de acum, nu voi huli şi nici nu voi grăi de rău credinţa drept măritoare, ci ca pe o credinţă adevărată şi dreaptă voi mărturisi-o înaintea tuturor. Şi tu, sfinte al lui Dumnezeu Ioane, iartă-mă pe mine, că, de acum, înainte, tuturor şi în tot locul te

voi mărturisi ca pe un sfânt şi făcător de minuni al lui Dumnezeu!”. Ieşind, apoi, Uiazdovschi din sfânta biserică, toţi oamenii au mărit pe Dumnezeu şi cinste au adus sfântului Ioan, pentru certarea şi pedeapsa cea dată hulitorului. Mitropolitul Petru Movilă zice că a auzit această minune de la părinţii săi, care au fost de faţă, în biserica sfântului Ioan cel Nou din Suceava, când ea s-a întâmplat, şi mai zice că pe acel Uiazdovschi l-a văzut şi el singur. La sfârşitul istorisirii acestei minuni, iată ce cuvinte mai adaugă mitropolitul Petru: „Am scris aceasta ca şi hulitorii de acum ai credinţei celei sfinte şi ai sfinţilor lui Dumnezeu, văzând această minune întâmplată şi temându-se de pedeapsa cea mare a lui Dumnezeu, să înceteze de a mai huli, ştiind că, deşi este Dumnezeu îndelungat răbdător şi un grabnic în răsplătirea vinei, El, odată, tot pedepseşte, şi cât este de cumplit a cădea în mâna Dumnezeului celui viu!”.

Tot mitropolitul Petru Movilă istoriseşte că a auzit, de la ieromonahul Varlaam, minunea aceasta: în anul 1620, miercuri, după Dumineca mare (Pogorârea Duhului Sfânt), când s-a serbat pomenirea sfântului Ioan cel Nou din Suceava, oamenii, ca de obicei, au adus multe daruri la sfânt şi, sărutând sfintele moaşte, au dat şi mulţi bani. Atunci, ecleziarhul, fiind învăţat de diavolul, a luat o parte din banii ce erau pe talgerul de la racla Sfântului şi i-a ascuns în punga sa. Dar abia a închis punga şi a întrat Satana într-însul şi la trântit la pământ, înaintea raclei Sfântului, strigând şi curgându-i balele. Cei ce erau de faţă i-au dat de ştire despre aceasta mitropolitului, care, venind şi văzându-l pe ecleziarh muncindu-se de cel rău, a zis: „Ori din moaştele Sfântului a luat, ori din banii aceştia, fără binecuvântare, s-a încumetat a face furare de cele sfinte!”. Şi îndată a poruncit să-l caute şi, căutându-l, au găsit nu puţini bani în punga lui. Deci, părându-i rău mitropolitului, când îl vedea pe dânsul că se muncea foarte de cel rău, a început să-i citească rugăciunile de blestem şi îndată a ieşit duhul necurat şi, sculându-se, a căzut la picioarele arhiereului, mărturisind greşeala sa şi rugându-se de iertare. Iar el, mult mustrându-l şi dându-i oprire, l-a învrednicit de iertare (***Biserica şi Şcoala***, Anul XLVIII, Nr. 25, duminică 16/29 iunie 1924).

8 august 1926: Ce s-a petrecut la Putna? Din iniţiativa societăţii „Arboroasa” (muzică, sport, dansuri), a avut loc, în ziua de 8 august 1926, în curtea mănăstirii Putna, solemnitatea, solemnitatea dezvelirii bustului lui Mihail Eminescu, datorat sculptorului Oskar Hahn. Satele din împrejurimi şi un mare număr de intelectuali bucovineni au fost de faţă la ceremonie. Nu trebuie să ne surprindă amploarea serbărilor de la Putna. Bucovinenii au tradiţia acestor serbări pur patriotice, tolerate şi sub fosta stăpânire austriacă.

În această veche provincie a Moldovei, amintirea lui Ştefan cel Mare a luat formele unui adevărat cult. E binevenit orice prilej de pelerinaj la mormântul atât de apropiat al Voievodului: ţăranii participă cu miile.

Între această manifestare pioasă a sentimentului popular şi demonstraţia politică, pe care au încercat-o cuziştii şi fasciştii, nu e nici o legătură. Ambele grupuri au ţinut să speculeze spectacolul mulţimii adunate pentru reclama de partid. Oficialitatea a înlesnit, pe cât i-a fost cu putinţă, aceste tendinţe. La sfârşitul solemnităţii, după plecarea principesei Ileana, cuziştii şi fasciştii au purces la răfuială. În realitate, a fost de faţă un singur partid, cel cuzist. Fasciştii n-au găsit cu cale, încă, să se dezvăluie sau să se afirme ca atare, în această împrejurare.

*

Spre seară, deci, şi-au făcut apariţia 15 cuzişti, care au convocat, pe loc, o consfătuire a tinerei generaţii. Au luat parte, în total, patruzeci şi doi de membri ai ambelor fracţiuni ale Ligii Creştine (evident, cei zece mii de participanţi la serbare manifestau, faţă de aceste istorice dezbateri, o indiferenţă jignitoare). Au început incriminările: cuziştii pretindeau că nemulţumirile din Ligă trebuiau dezbătute în sânul Ligii. Orice altă acţiune nu e decât rezultatul vanităţilor personale şi al intrigilor… jidoveşti. Adversarii domnului Cuza îl învinuiau pe acesta: 1). că s-a vândut guvernului; 2). Că vrea să paralizeze acţiunea violentă şi imediată a tineretului, pentru una legală şi parlamentară, ceea ce înseamnă moartea mişcării antisemite.

Cei 15 cuzişti au propus o moţiune de blam la adresa domnului Zelea Codreanu. Partizanii domnului Zelea Codreanu au căutat un teren de înţelegere. Ei cer domnului Cuza să rupă orice relaţie cu guvernul şi să aprobe tactica violenţei, cerută de tineretul din partid. Din grupul parlamentar al Ligii, şapte din cei zece deputaţi antisemiţi s-au raliat propunerilor domnului Zelea Codreanu. Propunerile s-au completat astfel: să fie proclamat preşedinte de onoare al Ligii domnul A. C. Cuza, iar preşedinte activ, domnul Zelea Codreanu. Dacă însă domnul Cuza respinde prezidenţia domnului Codreanu, ca pe o insultă personală (lucrurile au ajuns departe!), adversarii săi îl propun pe domnul Cătuneanu, de la Cluj. În cazul când domnul Cuza n-ar accepta nici acest compromis, partizanii „acţiunii violente şi libere” nu vor participa la congresul de la Iaşi al Ligii, lăsând domnului Cuza răspunderea rupturii.

*

În sfârşit, pe o ploaie torenţială, s-a produs lovitura de efect, „numărul” de senzaţie al zilei politice. Un număr mare de tineri, în hainele tradiţionale ale arcaşilor, au defilat, în pas militar, prin faţa domnului Zelea Codreanu. Arcăşimea a fost organizată de bucovineanul Tudosie Popescu. Domnul Zelea Codreanu a primit defilarea, din tribuna oficială. Pentru teatralizarea

momentului, s-a căutat noului Duce un cal alb. Nu s-a găsit decât o iapă, care zvârlea, şi pe care comandantul fasciilor n-a putut-o încăleca. Totuşi, în timpul defilării, cu mâna dusă ostăşeşte la pălăria-i „borsalină”, domnul Zelea Codreanu a găsit privirea cezariană şi atitudinea statuară de circumstanţă. După defilare, un discurs violent al domnului Zelea Codreanu. Apoi, o purtare în triumf… Şi ploaia care nu mai contenea… Şi bustul proaspăt al lui Eminescu, privind toată această zadarnică agitaţie / **Ald** (***Adevărul***, anul 39, nr. 13082, miercuri 11 august 1926, p. 4).

1926, Emanoil Bucuţa: La huţuli, între Suceava şi Ceremuş. Una din vechile mele dorinţe se îndeplineşte astăzi. E o dimineaţă de iulie, în Seletin, şi mă pregătesc să pătrund în Ţara Huţulilor. Încă dinaintea războiului, când mă bătea gândul să urc, dinspre Câmpulungul românesc, spre Şipotele Sucevei, eram pe aceleaşi drumuri. Pornisem, de ieri, de la Falcău, cu marile lui fierăstraie. De aici şi de la Brodina vecină, oamenii aceştia ai muntelui, de limbă ruteană şi de obârşie tainică, încep să fie întâlniţi. De la Seletin, am intrat în apele lor şi, de-acum, până la înaltele hotare ale Poloniei, ei sunt singurii locuitori. Limba românească e aproape nefolositoare. Evreii înşişi, de faţă pretutindeni, nu ştiu decât idiş, germana şi ruteana. Am însă tovarăşi buni şi mă încred în norocul drumeţului.

Plecăm cu o trăsură, care abia trece podul destul de şubred de peste Suceava, şi se opreşte. Caii trebuie potcoviţi. Ai fiorul unei expediţii cu greutăţi şi primejdii. E vorba, deocamdată, de întâii şapte, opt kilometri, cu urcuş mai mult lin, care să ne ducă peste cumpăna apelor, din valea Sucevei, în valea Putilei, şi de la Seletin, la Plosca. Vizitiul îşi are însă socotelile lui. Pe capră, avea un oaspe tăcut. Peste geamantanul puternic stă un mănunchi de beţe de deosebite grosimi şi de lungime asemenea. La o privire mai de aproape, se văd a fi bucăţi de coadă de undiţă. Merge la pescuit păstrăvi. Şade încovoiat, în nişte haine pestriţe, şi se uită pe sub pălărie. Trăsura hurducă uşor. Făgaşele sunt uscate şi tari.

Eu întreb ceva despre locuri, la care vecinul meu nu se pricepe să răspundă şi, deodată, celălalt vorbeşte el, fără să se întoarcă, într-o româneasca desăvârşită. Şi, de atunci, nu s-a mai oprit. Întâmplarea îl pusese acolo, ca să ne călăuzească nu numai peste şosele şi prin sate, ci şi prin sufletele oamenilor. Era un doctor în filosofie din Sârghieni, care se întorcea acasă. Fusese ales cel mai vrednic, dar fără să ştim nici unul, de portar al ţării şi minunilor huţule.

De departe, de la câţiva kilometri, încep să se vadă cele trei turle ale bisericii din Plosca. Peste câteva zile, aveam să le privesc la fel, de cealaltă

parte, mici ca trei crini din altă lume, coborând călare de pe Maximeţ, pe drumul de creste de la graniţa poloneză. Care şi telegi, încărcate greu, ne vin în cale şi se duc. Suntem în ţara celor mai buni lemnari, oameni de pădure şi de înălţimi, fraţi cu cei din Maramureş şi din Pocuţia, până la Goralii de la celălalt capăt al Carpaţilor slavi, la Zakopane. Tăietori de păduri, fierăstrari, cărăuşi, plutaşi, toată lumea trăieşte, pe aici, numai din lemn. Trăiesc şi cârciumile, care sunt înfipte bine, la toate răscrucile; am văzut una, unde, ascultând fără să par, am descoperit că se ţine în ele o listă mai sigură de suprafaţa parchetelor în exploatare şi de metrii cubi lăsaţi pe apă sau plecaţi cu trenul, decât în registrele fiscului sau ale asociaţiei patronale pentru asigurarea de accidente a muncitorilor.

Cârciumarul se pune la îndemâna agenţilor acestor servicii, ca să facă o discretă treabă de delaţiune, în schimbul unei despăgubiri corespunzătoare. Trăiesc şi drumurile şi mor din acelaşi negoţ. Şoseaua e bătută şi măcinată necontenit. Exploatarea e undeva, în munte, iar fierăstraiele, tocmai la Seletin. În zilele împărăţiei, valea ar fi fost ca în palmă. De drag te duceai pe jos, din valea Sucevei, în valea Putilei, fără teamă de ploaie şi de noroi. Acum să te fereşti de vreme vrăjmaşă, că, dacă eşti cu vreun vehicul, nu mai ieşi, iar dacă umbli apostoleşte, îţi rogi moartea.

Ascultam şi mă uitam neîncrezător la norii de deasupra. Bura, numai câteodată, ca şi cum vântul ar fi adus din altă parte umezeala. Nici nu visam ce-avea să însemne întoarcerea. Şi am mai auzit multe alte şi amestecate lucruri, de la doctorul în filosofie de la Sârghieni. Pământul cel cu sălaşe risipite, rupt de şuvoaie şi, la o parte, de picioarele oamenilor, se lumina de o lumină dinăuntru. Organizarea din Bucovina de miazănoapte lipseşte aici, deşi oarecare expediţii de încercare se fac. Cărturarii sunt puţini pentru că şcoala, de obicei, pe munteni nu-i ispiteşte, şi-apoi, în această lume străină, mai e dată şi în limba Statului. Din părţile Putilei a ieşit, de altminteri, unul din cei mai mari poeţi huţuli ai întregii rutenimi, ori pe unde trăieşte risipită.

Ceea ce s-a scris despre înrâurirea română asupra huţulilor n-ar fi întemeiat. Mai curând contrariul s-ar putea rezema pe dovezi de crezare. Populaţia cea dintâi, pe văile şi câmpiile dimprejur, de care vorbeşte Herodot şi vorbeşte Strabo, sciţiilor şi triburile călătoare, nu erau decât slavi, românii ar fi mult mai de pe urmă. Ce pot să însemne cuvinte huţule ca vatră, brânză şi chiar chieptar? Împrumuturi de la români? Pentru atâtea rădăcina se păstrează neguroasă şi nimeni nu poate jura că ele nu vin dintr-o comoară foarte de demult, bun al adevăratei populaţii autohtone...

Vorbeşte, domnule doctor! Ţine-te în pas cu argumentele mele şi gâtuie-le cu degete zgârcite naţionaliste! Ştiu, acum, şi după ştiri am venit. În cadrul de brazi şi de pâraie nebune de-acasă, de la ele, chiar ce-mi era cunoscut capătă un nou înţeles. Vorbeşte mai departe, domnule doctor!

Coborâm pe Putila. Râul e mic, repede şi foarte limpede. Uneori, fie că-şi scobeşte în trepte prăpăstioase albia, fie că şoseaua nu-l urmează, valea se face, alături, atât de adâncă, încât dă ameţeli. Podurile au fost rupte de năvala primăverii, iar drumul mâncat până în stânca. Trebuie să trecem de-a dreptul prin apă şi să apucăm pieptiş pe pârtii ale întâmplării. Din dreapta şi din stânga vin vâlcele. Plaiurile sunt curate. Numai câte un pâlc întunecat s-a mai păstrat pe-o şea. Toporul şi fierăstrăul au trecut golind. Casele sunt înăuntru, în mijlocul moşiei închise în gardul pieziş huţul, ca să nu-l sufle vânturile, odată, întreg şi să-l răstoarne. Ceva din ţara şi obiceiurile moţilor te întâmpină şi aici, dar parcă singurătatea e şi mai mare, pe când natura mai blândă. Piatra e rară. Înălţimile abia se avântă până la 1.400 de metri. Şoseaua noastră, din marginea Putilei, e la 900.

De opt ani, doctorul n-a mai deschis nici o carte de specialitatea lui, care m-aş prinde că e istoria. N-a mai deschis de inimă rea, ceea ce înseamnă că era mai puţin om de ştiinţă şi mai mult altceva, lucru pe care va ajunge să ni-l spună ca o ameninţare, tot în felul lui, obosit şi zâmbitor. Povesteşte de profesorii universitari ai fostului regim, mari savanţi şi gata să rămână, dar siliţi să plece. Lui însuşi cariera universitară i-a fost închisă.

– Aici era un stăvilar. S-a dărâmat şi nu l-a mai dres nimeni. Am luat beţele astea, numai că peştele s-a prăpădit. Îl omoară cu cartuşe oameni în uniformă, la care nu te-ai aştepta. Pe locurile pe care le vedeţi am crescut. Uite, colo, în munte, pădurea mea. Ne apropiem. Casa părintească e într-un orăşel bucovinean din marginea ţării, dar n-am dreptul să profesez în el. Sunt minoritar şi trebuie să trec dincolo, în Moldova. De acolo vin.

Cuvântul fusese rostit. Călătorisem, cu toate hotărârile mele, altele de la pornire, sub această zodie politică. Aş fi fost nedrept să-i cer călătorului ceva din înduioşarea mea, înaintea ţării, care se arăta nouă după colţuri, se ascuţea într-un ţugui şi se întindea leneşă într-o poiană, se scălda glumeaţă într-o revărsare de soare şi se încrunta cu tunete, pe sub codru. El îşi avea gândurile lui. Ţinea scaun de judecată fără milă. Căuta la toate, aproape bolnav, numai strâmbătatea. Vrea să fie şi să rămână minoritar. Nimic n-ar fi fost în stare să-l îmbuneze, necum să-l întoarcă. Iertarea şi îngăduinţa trebuie că le avea şi el, dar le îndrepta către alte slăbiciuni, sau către slăbiciunile altora. Fiecare ne împlineam propria lege. Pe când eu însă îl înţelegeam, el nici atât, şi mai ales atât nu-şi îngăduia. Poate că, privindu-se ca în stare de apărare, i-ar fi fost şi mai greu. Ajunsesem Ia Putila.

Lăsăm trăsura. Până la Ceremuş, tot să mai fie vreo douăzeci de kilometri. Ziua e frumoasă şi, decât să spargem mereu apa cu roţile şi s-o clăbucim cu copitele cailor, mai bine s-o trecem pe punţi legănate, dintr-un singur buştean sau s-o sărim din piatră în piatră. Drumeţului îi şade bine cu

drumul. Dealurile se rotunjesc de o parte şi de alta. Locul se lărgeşte uneori, ca să se strângă aproape în chei, mai încolo. Şoseaua sau poteca se zăpăceşte şi trece, de două, trei ori, gârla, aproape în acelaşi loc şi parcă fără rost. Apoi toate se aştern depărtărilor liniştite. Având în faţă munţii, eşti pornit să crezi că urci şi cobori. Mergi, cu apa, spre Gura Putilei, care înseamnă vărsare, mergi la vale.

Întâiul sat întâlnit e Toracenii. Ne iese înainte, la răspântie, biserica lui, cu aceleaşi trei turle cunoscute, groase, jos, ca o amintire de baroc, iar deasupra, cu un al doilea turn, înălţat încă şi mai mult de o cruce cu vergeaua foarte lungă. Toată greutatea, la care liniile în sine ar îndreptăţi să te aştepţi, e luată şi clădirea, în întregime, are nu numai ceva sărbătoresc, ci avântat şi senin. De jur-împrejur, la gard, e o singură laviţă, dintr-o blană puternică, apărată de o streaşină destul de ieşită. Trebuie să fie frumos, când, de ploaie sau cu alt rost, de praznic, zeci şi zeci de oameni, în straie colorate, tabără şi se aşează, ca un zid viu, rotund, pe dinafara bisericii. Chiar de aici, malul cade drept. Suntem pe pintenul înalt al unui cot de râu foarte larg. Pietrele, în soare, spălate mereu, par nuferi sau alte flori acvatice albe. Înşeală.

Şoseaua a fost, din nou, batjocorită şi spartă şi, după ce înaintăm pe ea până deasupra surpăturii, ne întoarcem la o podişcă şi ne strecurăm, sărind pârleazuri, pe o potecă, prin curtea ierboasă a bisericii. De departe, o crezi o zidire trainică de cărămidă sau chiar de piatră şi abia acolo bagi de seamă că toată e încheiata din scânduri spoite cu alb. Numai clopotniţa, aşezată afară, cu trei sau patru rânduri de clopote, e de zid. Podoaba, de aceea, rămâne săracă. Lipseşte însăşi putinţa picturii în ulei sau a cioplirii. Monumentul are, însă, o siluetă sigură şi e curat arhitectonic. El izbeşte şi opreşte ochiul mult mai tare decât bisericile noastre de sat, cu o singură turlă, gheboşită de cupola ei scurtă.

Casele s-au îngrămădit pe malul drept al râului, în umbra altarului. Mai încolo, ele se răresc, din nou. Iată, însă, Chisăliţenii, pe sub copaci, în alt cot. El s-a adunat în jurul unui Chisăliţă şi seamănă, azi, cu un pâlc de păsări albe, poposite, o clipă, într-un zbor spre miazăzi. Sclipesc într-o ascunzătoare de frunze şi de unde cântăreţe. Trebuie să te abaţi, ca să ajungi la ele, şi nu te înduri. Ţi-e teamă să nu se ridice şi să piară pe vale, în sus.

Acum şoseaua se statorniceşte, până sub Dihteniţ, pe malul stâng. Se fac tot mai deşi călăreţii pe caii lor huţuli. Bărbatul e înainte, cu portul mai mult pestriţ. Cojocul de vară, cu chenar de blană neagră flocoasă, de jur-împrejur şi pe după deschizătura mânecilor, pe la subţiori şi umeri, s-a păstrat neschimbat şi e acelaşi şi la huţula care vine pe urmă, în trap, încălecată bărbăteşte, între sacii de fân. Hainele s-au amestecat. Bărbatul se propteşte bine, în scări de fier, cu bocancii de oraş. Femeia nu are scări şi bate deşertul calului cu opinci,

mici şi încreţite ca o jucărie. Unul se uită de sub pălăria cu marginea lăsată haiduceşte, iar însoţitoarea lui, cu ochii făcuţi mici, de sub cârpa împletită. Ţin hăţurile strâns, cu biciul sau beţigaşul cu cârjă, în aceeaşi mână, parcă bidiviii ar sta s-o rupă la fugă, iar stăpânii să se apere Ia vederea străinilor. Trecătorii, pe-aici, alţii decât ai locului, sunt foarte rari. Ce-am auzit în Valea Ceremuşului e şi mai rău. În zece ani, se poate ţine condică pe o singură foaie, chiar de bucovinenii cărturari, nu mai vorbesc de românii-mari, care s-au rătăcit prin aceste fermecate singurătăţi. Ţara Huţulilor e ca o cetate cu porţile de perete, care e peretele cerului, şi cu zăvoarele căzute, care sunt zăvoarele râurilor şi pârâurilor, dar nimeni n-o calcă. Trăieşte şi mai departe ea cu ea.

În Dihteniţ, stăm în cumpănă. Să ţinem Putila, până Ia gură, sau să intrăm în munte, la stânga, pe lângă vâlceaua de lângă moară sau piuă, şi să coborâm în Câmpulungul pe Ceremuş sau Dolhopol al hărţilor austriece („dolh”, în româna veche, înseamnă „lung”, deci pe hărţile sustriece se afla un vechi nume românesc – n. n.), de-a dreptul, de pe culmi ? Vrem să înnoptăm, însă, în Iabloniţa, cel din urmă sat din marginile Ceremişului de sus, şi ne temem de întârzieri. De la Gura Putilei, poate mai e o bucată de drum, în bună stare, spre Câmpulung, dar curând se opreşte şi el. Despre potecă nu sunt ştiri şi te miri cum s-au jucat cu ea revărsările. Şoseaua a găsit aşezare mai potrivită, pe malul stâng, şi a rămas Poloniei. Vai de bieţii candidaţi de alegeri, săracii, care trebuie să vină, o dată la patru ani, de la Vijniţa, când cu o trăsură zguduită şi când să schimbe trăsura cu calul, dacă nu-i sperie şeaua de lemn huţulă!

Cârmim pe vâlcea şi începem urcuşul aproape drept, pe o potecă învârtită scurt, ca în jurul unui fus de rampă ne văzută. De la 500 de metri, ne ridicăm, într-o jumătate de ceas, la 900. Ce zare negândită se deschide, după ce scăpăm de pâlcurile răzleţe de copaci şi de gardul nelipsit, încreţit ca o armonică cu burduf a crivăţului, de la sălaşele şi poienele huţule! Urcăm mereu.

La miazănoapte, măguri după măguri se înfundă spre îmbucătura Putilei. Ulucul văii se încovoaie pe sub ele nesimţit, ca şi cum nu le-ar roade, de atâtea mii şi mii de ani, temelia. Care din vârfuri va fi Hânsarii (în româna veche, „hânsar” înseamnă „călăreţ” – n. n.) şi în ce legătură va fi stând cu ostaşii vijelioşi ai cronicilor? Harta spune, dar înălţimile ne privesc mute, cu un smoc de coif al luminii pe creştet. Casele vin după noi. Fereala lor de oameni e aşa de mare încât cărarea haihuie a muntelui nu e trasă prin apropiere. Parcă s-ar scula cineva, de-acolo, noaptea şi ar muta-o cât mai în pustiu. Huţulului îi place locul deschis şi cerul lângă el. Îngrămădirile de gospodării, în sate şi cătune, par nefireşti şi prin ordin administrativ.

N-am văzut pilde mai caracteristice, mai îndrăzneţe şi mai vesele ale

aşezării împrăştiate, decât aici. Până la 1.000 şi 1.200 de metri, se întind casele de lemn, cu acoperiş ascuţit şi cu acelaşi gard cotit, ţinut la fiecare încheietură de prăjini înalte, două câte două, pe care te-ai aştepta ca, la marginea unei mândre şi închise în sine domnii ţărăneşti, să se ridice steaguri. Trecem printre ele: câine nu ne latră, oaia nu ne behăie. Din iarba mare, se desface, uneori, numai de la şolduri şi ne priveşte nemişcată o femeie. Soarele e prea tare, ca să deosebim dacă e vreo fetişcană crudă, învârtind, fără treabă, două fire de pai între degete, sau vreo nevastă, care face acolo, la o înălţime unde aiurea nu trăiesc decât stânele, cine ştie ce treabă a câmpului. Uneori, când nu e prea răzleaţă, tovarăşul meu îi strigă, în ruteană, nişte bineţe de drum oarecare. Ea rămâne în acelaşi loc, parca fără trup, de la şolduri, în jos, şi ca o zeitate păgână plutitoare peste ierburi, îmbrăcată în cămaşa cu râuri şi în zavelca portocalie a muritoarelor huţule.

Mă întorc, să mă uit de foarte departe şi o văd tot acolo, tremurătoare în dogoarea aerului. Pe o coastă, se deosebeşte acum bine gospodăria, la fel de tainică, umbrită sub streşini şi cu uşa totdeauna de partea cealaltă, a cerului. Pe aici, trebuie să mai trăiască zeii vechi de lemn şi de foc şi să se plimbe, fără să ajungă pământul cu tălpile, de la un fum la altul, când se aprind stelele. Numai pe hărţile parohiilor ne mişcăm pe plaiuri creştine şi ortodoxe. Umblând aşa, până la amiază, prin mirosul livezilor, iată-ne, ca pe o prispă înaltă, deasupra Ceremuşului! Râul abia se vede argintind, în jos la o cotitură, cu casele unui sat necunoscut pe margine. Poate că e Stebne, cum îmi spune harta mea austriacă, plină de numiri slave. Câmpulungul trebuie să fie cuibărit mai la stânga, nevăzut, sub mal. Zarea e forfecată, burduşită şi învălurată de mulţimea crestelor şi a văilor, pierdute în pulberea vânătă a depărtărilor. Ele nu mai sunt la noi, ci dincolo, în Polonia. Cât bate ochiul, numai această singurătate de piatră şi de pădure. Pieptul răsuflă larg. Viaţa nu se mai vede şi nu mai pare trebuincioasă. Simţi nevoia să alergi, pe potecile împletite şi mâncate de scurgerea repede a ploilor, ca s-o întâlneşti, iar, dedesubt, păcătoasă între colibe sărace, şi să te încredinţezi că n-a fost retrasă de pe pământ, în răstimp, cât tu te găseai mai aproape de cer decât de el.

Întâia clădire pe care o zărim, în coborâşul mai tot atât de râpos ca şi urcuşul, e biserica. Apoi încep să se aleagă, în preajmă, casele cenuşii sub şindrila vremuită. Ţin cursul râului şi al unei vâlcele scurte, pe care venim noi. Locul numai larg nu e: un adăpost, într-o subţioară a ţărmului. De unde „câmpul lung”? Socotind râul ca o punte curgătoare la mijloc şi adăugind şi cureaua de poiană netedă, de cealaltă parte, pe care polonezii au o şcoală primară, nenorocită la vedere, în vacanţa cu uşi şi ferestre înfundate, tot nu iese ceva potrivit cu numele geografic. E vădit că altceva vrea să zică: o

noţiune de drept vechi, acest câmp lung, întâlnit în toate părţile şi în toate limbile pământului românesc.

Ne oprim la întâia casă. Pe prispă şi în curte, stau de vorbă şi de lucru patru, cinci femei. Te crezi între romånce din ţinutul celuilalt Câmpulung, de sub Rarău. Numai când deschizi gura, vezi că te-ai înşelat. Lumea nu ştie o boabă româneşte. Ba face şi o faţă care arată că sunt întâiul român intrat pe poartă, de când s-a făcut România şi mai dinainte. Acul uită să mai găsească pânza şi fusul nu mai sfârâie. Gazda umple toată uşa joasă a tindei, ca în apărare. Pe urmă, fireşte, aflu prin tălmaci de toată sărăcia şi izolarea locurilor, de munca multă, când e şi acel prilej de muncă şi de răsplată puţină. Intru, aplecându-mă, prin întâia încăpere afumată, făcută din butucii netencuiţi, cu mici merinde, şi în a doua, cu laviţa acoperită cu o velinţă colorată, care mă tem că e şi saltea, şi aşternut, cu icoane multe, cu legături de flori uscate la grindă, cu ştergare cusute. Soba e mare, cu prichici şi cuptor. Vatră sau mai curând „uatră”, cum zic oamenii locului, e însuşi focul, nu chiar bătătura în care ard lemnele şi spânzură de lanţ ceaunul.

Străbatem satul cu aşezări mai mult rare, ne lăsăm în Ceremuş, printre plute priponite în unda repede, descoperim, într-un om care citeşte trântit jos, pe cântăreţul bisericii, vorbitor bun, în sfârşit!, de româneşte, facem cunoştinţa unui flăcău cu şcoală secundară din Vijniţa şi mare dregător la primărie, descosându-ne zâmbitor, bălai şi albastru, în aceeaşi limbă, mergem în susul apei. Ţăranii, la fel întru totul celor de dincolo, coboară la râu, pe malul polonez şi agrăiesc pe câte un cunoscut de la noi. Toate sunt aşa de aproape! Într-o colibă, numai cu trei pereţi, se vede focul, se vede şi se aude în altă ţară, cum împleteşte, trosnind, vreascurile. În Iabloniţa, însă, n-am mai ajuns.

Am nimerit, în schimb, în casa unui preot şi am uitat să mai plecăm. Cât am rămas sub acoperişul lui primitor, o noapte sau o săptămână? Vremea nu e umplută numai de bătăile egale, în jurul cadranului, ale limbilor speriate ca nişte degete care o drămuiesc, ci de toată viaţa turnată în ea. Şi mult am trăit lângă acea gazdă negândită! Închipuiţi-vă, întâi, într-un sat cu totul şi cu totul de lemn, o casă albă de zid, cu stâlpi şi fronton la fel, de templu grecesc. Florile se răsfaţă pretutindeni şi, în ele, cetăţuile bâzâitoare ale stupilor. Pe la ferestrele deschise la drum, sună tropotul rar, de pas lung, dus de căpăstru, al cailor huţuli. Cai şi oameni nu se văd. Trec pe dincolo de raza luminii, care năvăleşte în noapte. E ca o oaste tainică, venită din munte, şi care închide trecătorile.

Pe pereţi şi prin colţuri, stau agăţate sau trântite, pânze, zugrăvite, duse la capăt sau lăsate la mijloc. Preotul e pictor, fără şcoală, dar cu tot focul şi silinţa care o pot înlocui. Sunt compoziţii mari şi bucăţi mici, peisagii sau

figuri, o casă cu ţigle roşii, lângă o apă de un albastru clăbucit ca o văpaie de lună şi pe care o recunoaştem numaidecât, oricât de nou poposiţi ne găsim. Din toate, însă, una aproape mă îngenunche în faţa ei. Mi-aduc aminte, fără urmă de literatură, de chiliile de mănăstire florentină ale lui Fra Angelico. E ceva cu totul asemenea, deşi mai tăios şi mai tare. O Maica Domnului umple un întreg perete. Model a fost o fată din sat. Faţa e rotundă, cu ochii ascuţiţi de luare aminte dureroasă, care trebuie să asculte dinăuntru groaznica poruncă dumnezeiască a răstignirii viitoare, nasul cărnos şi scurt, bărbia ascuţită şi copilăroasă. Pe mâna dreaptă, duce pruncul. De la ea, până la el, vălul verde care-i acoperă creştetul şi gâtul, precum şi orbitoarele discuri ale cearcănelor suferinţei, face legături de borangic şi de lumină. De pe umeri, cade greu haina monahală, plină însă toată de nu ştiu ce scânteie, care-i ia din asprime, de purpura căptuşelii mânecilor răsfrânte şi de albul unui şal aidoma unui orar. De unde a găsit preotul măreţia şi omenia nemeşteşugită a acestei arătări? Dacă ar avea arcul verzui al lunii noi la picioare, ar aduce aminte de Murillo. Dar nu e nici Spanie, nici Italie şi nici Flandră, în îndrăzneaţa încercare. E o Maică a Domnului huţulă.

Într-un dulap şi pe după el, sunt toporaşe şi cârje, cu îmbrăcăminte de alamă, bătută şi punctată, ploşti, blide, ţesături. Preotul e un etnograf. El strânge lucrurile mai deosebite, de artă şi viaţă populară pentru muzeul etnografic rutean din Cernăuţi. Colecţia de ouă, lucrată în puncte şi linii sau în motive de flori, se deosebeşte de ale noastre prin culorile mai tari şi mai fierte, roşu stacojiu sau verde de muşchi sau galben de nucă. Velinţele sunt sau cu dungi, care iau ochii prin punere alături de nuanţe foarte deosebite, sau cu mari compoziţii florale întunecate de prea mult negru. Patul, mesele, dulapurile, scaunele sunt crestate şi arse cu figuri huţule, într-un stil al locului, de gazda însăşi.

La ospeţele noastre, nu se pune, pe masa încărcată de toate bunătăţile, decât apă. Preotul e un sociolog practic. El luptă pentru îndreptarea năravurilor şi creşterea bunei stări între nişte oameni deprinşi, de secole, să se ruineze eroic. În Kaindl şi în alţi cercetători, care au scris despre huţuli, numărul celor bucovineni nu trece peste 40.000. Nu ştiu pe ce se bizuieşte omul nostru să-i scoată 70.000. Adună la ei sate din câmp, în care s-au lăsat şi munteni, dar numai cu prea mare bunăvoinţă ar putea fi socotite? Pentru că, îndeobşte, huţulii scad. Rămân pe păşunile lor înalte ca o populaţie asediată de împrejurări economice noi, pe care nu le mai înţeleg, şi de boli şi excese. În fiecare an, îi găseşti mai puţini. Preotul s-a hotărât să-şi scape credincioşii, în întâiul rând, de cârciumă şi a început, ca să dea bună pildă, prin a nu mai bea el. E un om voinic, bine trăit, fără nimic schimnic în el. În puterea lui e însă ceva omenos şi vesel, departe de îndârjirea programatică germanică a lui Popa Tandă. Oamenii s-au mirat, dar la urmă l-au înţeles şi l-au urmat.

Străinii, care făceau negoţul spirtului, au închis dughenele şi au plecat, fără ceartă, deşi nu s-ar putea zice că de bunăvoie. Încă o dată, omul a sfinţit locul.

– Aveam, odată, la rugăciune sub epitrahil, pe cel mai rău din toţi. Îi citeam, şi atunci mi-a venit un gând, pe care tot Dumnezeu trebuie să mi-l fi dat. Am strigat la oameni, să alerge să-mi ţie cartea, care se îngreunase, parcă ar fi avut foile de plumb. Mă aplecam cu ea şi o apăsam în capul îngenunchiatului. Cerul îl găsea prea păcătos. De atunci, însă, s-a lăsat de patimă. Şi, pe unul cu binele, pe altul cu răul, ruşinând aici şi lăudând dincolo, din uşa altarului sau de la mine, de pe prispă, dintre coloanele capiştii acesteia păgâne, cum vă place să glumiţi că mi-e casa, şi poate cu dreptate, căci haina mea de om al Domnului nu mă apără totdeauna de păcat, i-am întors. Dar să-i întorci pe huţuli nu e aşa de greu, cât e de greu să-i ţii! Mă dor spetele ca pe vizitiii cailor nărăvaşi. Ţin, însă, bine !

Uitaţi, am cărţi marxiste şi antimarxiste. Tocmai citesc „Materialismul istoric" al lui Kautsky. Pe la noi bat vânturi care ar putea întoarce capetele oamenilor. Rusia e mai aproape decât credeţi. Cu învăţătura ei diavolească e chiar în mijlocul nostru. O întâlnesc pe drumuri şi o simt, uneori, cum mă priveşte cu ochi aprinşi din biserică. Vreau să văd ce învaţă ea, ca să pot să lupt. Omul care poartă haina Domnului e dator s-o facă. Nu e astăzi primejdie mai mare, ridicată în calea lui, decât primejdia Rusiei Noi. Te rog să-mi mai spui, pe urmă, ce-aş mai putea să citesc. Să fie numai în limba germană, deprinsă de la teologia din Cernăuţi, sau în cea rusească. Celelalte îmi rămân închise. Cred că în cartea lui Barbusse, despre Rusia, pe care mi-o arăţi, sunt lucruri vrednice de ştiut, dar la ce-mi folosesc, dacă nu le înţeleg?

Sunt român, dintr-un sat de lângă Cernăuţi. Tata avea tot numele meu, isprăvit în „vici". Nepoţii, uite-i pe dumnealui şi pe dumnealui, „aşa-ciuc" şi „altfel-ciuc", aduc mai a ruteni. Sunt la teologie sau la litere şi se au bine cu românii. Toţi suntem creştini şi judecaţi numai după faptele noastre, nu după limba în care-i cerem milă, înaintea scaunului Celui prea Înalt. Putem fi ruteni şi buni români, după cum a vrut Dumnezeu sa ne aşeze aici sau dincolo. Începutul l-a făcut bietul tata. N-a fost el singurul. Atâţia din rutenii Bucovinei sunt ruteni ca mine şi ca dumneata. Preotul e însă gura ascultată, prin care vorbesc enoriaşii lui. Eu sunt huţul, azi, şi în numele lor ies, în fiecare zi, la altar. Priveşte-i pe oamenii aceştia, bărbaţii cu mustăţile galbene şi cu cojocul cu floare de crin roşie în spate, de care te-ai mirat atât, şi pe femei, mai îndărăt, ascunse călugăreşte în cârpe şi marame. La uşă, în grindă, stau înfipte afară toporaşele. N-au voie să vină cu găteală de oţel între icoane şi candele. Tac şi se uită la mine. Sunt mijlocitorul. Mă ascultă Cineva. Limba lor trebuie să fie limba mea. Suntem închişi în această vale ca într-o teacă, în care Dumnezeu a băgat sabie, de când se pomeneşte Ceremuşul. Nimeni nu vine să ne caute. Ce să umble românii, din oraşele lor frumoase bucovinene

şi mai ales cei din ţara măreaţă, pe la nişte slabi, săraci şi aşezaţi la marginea pământului ca noi? Dumneata văd ai venit. Ai venit târziu, dar, dacă aş aduna lucruri şi pentru un muzeu etnografic românesc, te-aş opri, ca să i te trimit lui. N-ar fi multe numere la fel.

În felul acesta, mai glumeţ, mai adânc, aflam de traiul oamenilor şi de unele zbuciumări ale Bucovinei. După minoritarul de la intrare, întârziam la acest asimilat, unul dârz şi tăios, celălalt zâmbitor şi larg, cel dintâi bătându-se pe la porţi şi stingherind trecerea, cel de-al doilea cu pâinile ospeţiei pe masă şi slăbind, chiar înăuntrul cetăţii, deosebirile. Noi, în amândouă dăţile, ne uitam cum se zbate războinicul sau cum pleacă din mijlocul nostru împăciuitorul, care ne ajută alunecarea în tabăra de dincolo şi găsim că treaba are haz. Nu luăm parte, ci rămânem martori. Parcă nu ne-ar privi. Şi, peste toată această lume, strălucesc, în soare, turlele şi clopotniţele mănăstirilor lui Ştefan cel Mare, înecate încet. Zidurile au fost ridicate din altă piatră, decât cea de azi, şi mai ţin. Preotul ştie să-mi povestească de un huţul, chemat, din aceste părţi, la Putna, în margine, ca paznic de însuşi Domnul ctitor!

În altă zi, am ieşit călări din sat. Noi o luam spre miazăzi, pe drumul de creste, care să ne scoată Ia stâna de pe Maximeţ, iar preotul, spre Gura Putilei, la un mort, pentru îngropăciune. Nu putea ajunge la el decât călare, ca arhanghelul!

Ah, de ce nu ştiţi stâna de pe Maximeţ, în tăcerea înălţimilor, cu baciul, un băiat de optsprezece ani, care parcă aleargă după propriile opinci, ca să ne pregătească, pentru doi inşi, smântână şi caş, şi lapte clocotit cât pentru cincisprezece haiduci hămesiţi!

– Amu' aduc...

– Dar de unde ştii tu româneşte?!

– Merg devale şi-am învăţat.

Vorbeşte într-o moldovenească proaspătă şi dulce cum e caşul lui cu smântână. Câinii albi ciobăneşti trag de lanţ, să-l rupă, dându-se la noi; norii ies de după culmi, vin, lasă puţină apă şi fug. Parcă ne caută (Bucuța, Emanoil, *Pietre de vad*, București, 1937, pp. 23-36; *Boabe de grâu*, nr. 7, august 1926, p. 12 şi urm).

1931: „Jalnica Tragodie” a huţanilor. Huţanii! Prin locuri, pe cât de pitoreşti, pe atât de puţin cunoscute şi, mai ales, lăsate în providenţiala grijă „a celui de sus”, pe munte sau pe malurile murmurândelor pârâiaşe, ce par a sta într-un continuu dialog cu freamătul pădurilor, la noi, în nord-vestul

Bucovinei, locuiesc huţanii. Cititorule, dacă din întâmplare vei trece prin regiunile misterioşilor huţani, forţează-ţi memoria şi adu-ţi aminte de tratatele de istorie, unde ai găsit descrisă îmbrăcămintea geto-dacilor, pentru a fi frapat de faptul că ea aduce mult cu cea a acestor paşnici locuitori.

S-ar părea că în acest motiv pledant şi-ar avea originea „teoria istorică" ce-i dă drept urmaşi ucrainizaţi ai vechilor ai vechilor locuitori de pe meleagurile ţării noastre. Dar însăşi diversitatea supoziţiilor lasă ca originea acestui popor să se piardă în mister. Argumentele în favoarea tezei preconizate de unii, argumentele reclamate de o tendinţă cu un colorit naţional pentru a explica o anumită stare de lucruri, ce nu şi-ar avea ordinea naturală, care au, incontestabil, un suport solid în limba ce o folosesc huţanii, sunt totuşi sortite a avea acelaşi succes, adică, vorba românului, de „a încurca iţele". Să ne ierte cei ce sunt de părere contrară, dar noi nu venim să le distrugem iluzii şi nici să ne câştigăm simpatii în tabere adverse, ci suntem oarecum situaţi la mijloc şi nu facem decât să fim nedumeriţi asupra originii acestei populaţiuni, proiectând-o într-un depărtat trecut cu haină misterioasă. Argumente naive, ca cele pe care le folosesc unii, sub forma unor declaraţii făcute de o bună parte de huţani, ceea ce nu poate fi privit decât drept consecinţă a unei propagande a celora ce au buzunarele pline cu fiţuici cu slove, reprezentând pretenţiile pseudo-justificate asupra unei părţi a nordului Bucovinei, nu pot fi folosite. Incontestabil că gestul poate fi interpretat, în chip firesc, ca o renegare, care însă nu explică originea, căci cauza nu poate fi ulterioară efectului. Rămâne, deci, obiectivismului istoric să-şi spună cuvântul.

Dar fiindcă e vorba să ne ocupăm cu analizarea diferitelor aspecte ale tristei situaţii din această regiune, care nu e decât reflexul gravei crize actuale, ne vom feri a mai atinge chestiuni pe care nu ne sfiim a le numi „sentimentale", şi ne vom ocupa de cele triste, dar reale, riscând, de altfel, să fim vizaţi se spirituala vorbă „satul arde, iar baba se piaptănă".

Huţanii „noştri" – căci nu trebuie să uităm că sunt mulţi şi dincolo de Ceremuş – locuiesc, în cea mai mare parte, teritoriul răposatului judeţ Vijniţa, împărţit, astăzi, între judeţele Storojineţ şi Rădăuţi. Sate curat huţăneşti sunt: Răstoace, Petraşceni, Mariniceni (judeţul Storojineţ), Salaşeni, Coniatin, Câmpulung, Iabloniţa, de-a lungul Ceremuşului, apoi Gura Putilei, Dichineţ, Chisiliţeni, Toraceni, Putila, Sârghieni, de-a lungul pârâului Putila (toate în judeţul Rădăuţi), Berhomet, Lăpuşna, Şipot, pe malul Siretului. Vorbim, de sine înţeles, de localităţile ce se află în inima regiunii huţăneşti şi, deci, nu ni se va obiecta micile omiteri ce le-am făcut. O simplă descriere a acestor meleaguri e suficientă pentru a ne da seama că aceleaşi neajunsuri, cu care au de luptat românii din Maramureş, sunt endemice şi aici.

Regiunea muntoasă, cu păduri şi păşuni, neprielnică agriculturii propriu-zise, afară de câteva excepţii, face ca locuitorii să-şi asigure subzistenţa

fie prin muncă, ca lucrători în pădure, ca plutaşi pe Ceremuş sau ca lucrători la cherestele, scurt zis, în continuă dependenţă de industria lemnului, fie, cei mai avuţi, prin creşterea vitelor. Curios apare, aici, seminomadismul huţanilor săraci, care trebuie să-şi caute pâinea în alte regiuni, mai puţin vitrege. Astfel, în timpul când marii proprietari îşi caută lucrători pentru diverse trebuinţe agricole, sute de huţani se îndreaptă spre şes, „la ţară", după cum spun ei, căutând angajamente, pe care le găsesc destul de uşor, consecinţă a faptului că primesc să fie remuneraţi în natură, ceea ce e, desigur, un avantaj pentru proprietari.

După această succintă expunere a situaţiei reale din aceste regiuni, se pot trage toate concluziile asupra stării actuale, având în vedere criza economică ce se observă în toate domeniile de activitate. Industria lemnului stagnează, deci consecinţa ei e că cei ce-şi vedeau siguranţa vieţii lor în această ramură de activitate să-şi piardă, zi de zi, speranţa într-un câştig, care le era unica „mană cerească". Agricultura, pierzându-şi rentabilitatea, adaugă o altă categorie de oameni sortiţi înfometării: cei ce nu-şi vor mai găsi de lucru în şes, dintr-o explicabilă prudenţă a proprietarilor funciari, care, pentru o producţie restrânsă, vor avea nevoie de un număr restrâns de muncitori, pe care îi vor recruta de prin părţile locurilor. La aceasta, se mai adaugă nerentabilitatea creşterii vitelor şi iată întreg cortegiul de consecinţe posibile ale crizei economice în această regiune. E o regiune sortită înfometării, dacă va fi lăsată în grija providenţei.

Nu căutăm să punem „beţe în roate" nimănui, înfăţişând sumbrele perspective de înfometare a unei regiuni, dar credem că, dând publicităţii un asemenea fapt de altminteri cunoscut, să facem ca cei ce au urechi să audă. Ar fi politică de struţ, care, dragă Doamne, e mult agreată de politicienii noştri, politicieni cu vrute sau cu nevrute, ce-şi vâră nasul unde nu le fierbe oala şi nu văd decât ceea ce clocoteşte întrînsa, dacă am nesocoti primejdiile, neluând măsuri. Şi să ne oprim la ultimul cuvânt.

Dacă nu există un arsenal întreg de arme de luptă împotriva acestei deplorabile situaţii, desigur cu o eficacitate oarecare, totuşi câteva măsuri ar putea înlătura măcar parţial neajunsurile. Nu trebuie de uitat că alta e situaţia între huţani şi alta între ţăranii de la şef, şi ei grav loviţi de criză. E o nuanţă a crizei care măreşte gravitatea situaţiei în ţinuturile muntoase. Ţăranul de la şes, dacă nu se poate bucura de venituri, are cel puţin, în jurul patriarhalului său cămin, felurite subzistenţe, care îi asigură traiul în limita strictului necesar. Nu la fel e „în huţănime", unde situaţia are ceva asemănător cu cea a regiunilor marilor industrii atinse de criză, datorită faptului că domeniile de activitate sunt mai restrânse şi, astăzi, trecând printr-o gravă criză, urmarea e că majoritatea huţanilor sunt identificaţi cu şomerii industriilor, care au unica lor resursă de trai în remuneraţia muncii. Ştiut este că o asemenea criză,

care se manifestă cu o intensitate variabilă, direct proporţională cu numărul lucrătorilor rămaşi fără resurse, îşi are soluţia imediată în procurarea de lucru, soluţie proprie înlăturării şomajului.

Înainte de a ne ocupa de posibilitatea acordării de lucru huţanilor, vom înfăţişa o altă cangrenă a acestei regiuni, cea ce, în definitiv, nu va fi decât găsirea unui punct de plecare, în expunerea unui mănunchi de soluţii eficace.

Ceea ce contribuie şi mai mult la agravarea situaţiei, prin partea locului, e de netăgăduit detestabila situaţie a drumurilor, fapt ce atrage consecinţa firească, adică scumpirea tuturor materiilor de consum, datorită transportului dificil. Nu constituie motiv de surprindere, pentru cunoscătorii acestei stări, nici faptul că indicele de scumpire a vieţii e mult superior celui din localităţi nu tocmai depărtate, dar ceva mai favorizate de soartă, nici faptul că o speculă excesivă e corolarul izolării majorităţii localităţilor amintite, în timpuri ploioase. Edificator, în această privinţă, e drumul Vijniţa-Seletin, care deserveşte un şir de comune, pe malul Ceremuşului şi pe pârâul Putila, şi care, pe porţiunea Gura Putilei – Putila (20 km), n-are mai puţin de 7 poduri lipsă. În târguşorul Putila, se poate observa, în vremuri ploioase, un adevărat „flux şi reflux" al preţurilor, după cum creşte sau scade apa pârâului cu acelaşi nume, izolând sau punând din nou în contact târguşorul cu localităţile din care negustorii săi îşi procură mărfurile.

E urmarea îngrijirii acestui drum şi chiar a refacerii sale, dar cu eternul titlu de provizorat. Nu e mai îmbucurătoare nici situaţia drumului Berhomet pe Siret – Şipot pe Siret – Seletin, tot o victimă eternă a inundaţiilor, dar şi a „grijii" celor în drept. Ambele aceste drumuri reclamă imediata lor refacere, atâta vreme cât nu vor fi complet distruse şi resturile de drum, căci timp de pierdut înseamnă bani pierduţi. Vremurile sunt grele, e adevărat, dar credem că obiecţiunea lipsei de fonduri nu-şi are locul aici, unde numai pentru lucrări provizorii s-au cheltuit zeci de milioane, care au avut, prin felul cum au ţinut antreprenorii să se achite de misiunea lor, drept destinaţie „apa Sâmbetei". De astă-dată, se impun lucrări care cel puţin să rupă cu tradiţia provizoratului definitiv.

Credem că o cât mai grabnică punere în aplicare a unui plan de totală refacere a drumurilor sus amintite ar avea un efect binefăcător: 1). s-ar uşura comunicaţia şi, deci, transportul materiilor de consum s-ar ieftini; 2). s-ar oferi de lucru celor ce, mâine, poimâine, vor cerşi o bucată de pâine la pragul oficiilor de asistenţă socială, de pe lângă prefecturi; 3). o consecinţă a efectului anterior ar fi scăderea cheltuielilor la capitolul asistenţei sociale, ceea ce nu echivalează cu o sistare totală a acestor fonduri, aşa şi aşa destul de anemice.

Am expus, aici, câteva soluţii practice, care ar putea întrucâtva îmbunătăţi situaţia huţanilor. Îi compătimim pe cei ce aleargă după chei magice de boltă, menite să dezlege acest nod gordian pentru ei şi care, de-şi vor ţine

năravul, vor găsi „potcoave de cai morţi”, dar nu e mai puţin adevărat că trebuie să ne manifestăm indignarea în contra celor ce, trâmbiţând cu emfază vrute şi nevrute, au infiltrat în sufletul şi în mintea huţanilor o sumedenie de planuri de înlăturare a neajunsurilor lor, atât de practice, realizabile şi mai ales obsedante ca şi visurile celora dintre huţani, care suferă de niţică plutomanie, de a descoperi prin peşteri aurul ascuns de legendarul lor haiduc, Dobuş. / **T. Răducan** (***Curierul provincial bucovinean***, B. Zimmet & Fii, Storojineţ, str. Cernăuţi, nr. 1, 23 octombrie 1931, pp. 4, 5; nr. 2, 1 noiembrie 1931, pp. 2, 3).

1931: Politica şi satele noastre, înainte şi după război. Anul 1918 prezintă pentru istoria politicii bucovinene o răspântie. Înainte de 1918, aproape întreaga Bucovină politică avea ca principiu susţinerea românismului şi a intereselor naţionale româneşti. După 1918, politica bucovinenilor intră în cadrele politicii statului român, având ca principiu afirmarea intereselor de stat. Bucovinenii, marea masă a lor, se află, deci, la început, încă sub noile aspecte politice. Istoricul ideologiei politice a maselor încetează mai mult decât s-ar părea: desigur, această ideologie se poate dirija în folosul statului, lucru extrem de greu şi care nu admite întârzieri. Sub acest aspect, voi trata despre ideologia politică a ţăranului, înţelegându-l prin acesta pe cel bucovinean, care e reprezentantul satelor noastre, insistând mai mult asupra actualităţii.

Înainte de război, se făcea mai puţină politică, erau mai puţine partide şi se alegeau mai puţini deputaţi. Nici n-au intervenit atâtea împrejurări, ca astăzi, să divizeze prea mult atitudinea politică a ţăranului. Un agitator, plătit de viitorul politic salvator al tuturora din toate nevoile, cutreiera satele şi arăta ce trebuie făcut. Prin crâşme, lângă butoaiele de bere, a făcut ţăranul politică.

La 1848, când revoluţiile deschiseră noi căi „legalităţii, fraternităţii, egalităţii”, ţăranii bucovineni, care au căpătat drepturile politice, au crezut că ei singuri vor fi în stare să-şi facă dreptate şi au ales numai deputaţi ţărani. Aceştia nu au putut, însă, îndrepta situaţia ţărănimii, neînţelegându-se să trateze cu „domnii” din dieta austriacă. Ţăranii au căutat să se debaraseze de boieri (în popor, „boier” şi „domn” e aproape sinonim), din cauza cărora au suferit sute de ani, dar au dat greş. Politica, la sate, a mers, apoi, descrescând, fiind aproape suprimată de boieri, pe la 1870. Acum 50 de ani, când schimbări importante în politica de stat austriacă au făcut să ia fiinţă un partid puternic rutean în Bucovina, susţinut de Austria, acesta are ca ecou o nouă mişcare în rândurile românilor (1892). Era mişcarea exagerată, cunoscută sub numele de „curentul Tricolorului”. Intelectualii români s-au adresat maselor poporului. Era manifestarea instinctului de conservare a naţiunii, ce se vedea copleşită. Şi astăzi, printre ţărani, se poartă brâie tricolore.

Se făcea, însă, mai mult vorbărie şi, atunci, pe la 1905, se formează o mişcare românească, care îşi propune să treacă la fapte. Atunci au început a lua fiinţă arcăşiile, cabinetele de lectură la sate, băncile Reiffeisen, cooperativele; s-au ţinut congrese agricole, la care au luat cuvântul şi ţărani, alături de reprezentanţii din Vechiul Regat. Se plămădea, astfel, o relaţie de dragoste între „domni" şi ţărani. Toate acestea au înscris, desigur, cea mai frumoasă pagină din istoria politicii în satele noastre.

După război, politica, în satele noastre, ia, desigur, altă cale, rupând cu vechea tradiţie politică şi, ce-i mai rău, se pierde aproape totul ce s-a lucrat înainte de război, din cauză că conducătorii poporului s-au împrăştiat în diferitele partide politice. Pentru a ajunge la concepţia matură în noua lume politică, îi trebuia ţăranului vreme destul de îndelungată. Pentru a funda puternice tradiţii morale, omului îi trebuie, însă, cât mai prielnice orizonturi materiale. Ori, criza actuală l-a prins pe ţăran într-o politică de adolescenţă, când e înclinat spre concepţiile cele mai simple, spre concepţiile extremiste. Iată un pericol acut, ce ne ameninţă. Aici n-am nimic de spus asupra concepţiilor politice ale unui partid extremist, dar tinereţea politică a maselor le poate împinge pe acestea la pericolul de neevitat.

Iată de ce, în România, tocmai în provinciile alipite prind mai bine curentele extremiste şi de ce, deci, trebuie mai grabnic de venit în ajutorul lor. Pentru a-l ajuta pe cineva, trebuie, însă, mai întâi să ştii ce-i lipseşte, să-l cunoşti.

În Bucovina, cădem, azi, iarăşi peste ţăranul de la 1848, încrezut în sine, dar care a greşit prevederile sale, în politică. Ţăranul de astăzi nu crede în părerile politice ale altora, e convins că ceea ce voieşte el e bine, cu toate că credinţa lui e absurdă. Să vorbim despre masa largă a poporului, căci cazuri izolate se vor afla numaidecât ca să facă excepţie.

E de interesul nostru ca azi, la 13 ani de la Unire, să se ştie care e ideologia politică a unui ţăran bucovinean. Această ideologie o cunosc extrem de puţini dintre „domni", cu toate că mulţi îşi închipuie că o cunosc perfect. Deoarece am ajuns la acest punct atât de important şi care nu se poate rezuma în câteva şiruri, vom căuta, într-un număr viitor, să arătăm de ce nu ştiu „domnii" ce zace în sufletul ţăranului şi cum stăm, astăzi, cu politica la sate. Voi încerca, în acelaşi timp, să indic unele măsuri ce inductiv se arată necesare că trebuie luate / G. Imac (***Curierul provincial bucovinean***, B. Zimmet & Fii, Storojineţ, str. Cernăuţi, nr. 3, 8 noiembrie 1931, pp. 3, 4).

1933: Pictorul Ioan Coclici s-a născut, în 19 mai 1909, la Mitocu-Dragomirnei, acolo unde părintele său, preotul Teodor Coclici, important

personaj al vieţii culturale bucovinene, ţinea slujbele de la altarul bisericii mănăstirii. În presa din Ardeal, sunt câteva referiri la preotul Coclici, dar cele mai multe se găsesc în lucrările monografice despre viaţa culturală suceveană. Numele fiului preotului Coclici, Ioan, este menţionat, pentru prima dată în presa suceveană, în 15 octombrie 1933, cu ocazia dezvelirii bustului lui Ciprian Porumbescu, atunci când Ioan Coclici era reprezentantul studenţimii ieşene de sub flamura Societăţii „Dacia". Era student la Arte Frumoase, după ce deprinsese tainele picturii, la Suceava, cu profesorul Ilarion Şuhan. Ulterior, sub presiunea familiei (Suceava era, conform mărturiilor vremii, „un târg de avocaţi"), Ioan Coclici a abandonat facultatea de Arte Frumoase, pentru a studia Dreptul.

Suceava copilăriei lui Ioan Coclici era una a intoleranţei ortodoxe, sprijinită de politica statală din ce în ce nai naţionalistă. O ştire din „Renaşterea" anului 1924, anul în care preotul Teodor Coclici, licenţiat în teologie, decorat cu „Coroana României în grad de ofiţer", ocupa catedra de religie a Liceului de fete „Doamna Maria", iar fiul său, Ioan, termina clasa a III-a, la Liceul greco-ortodox „Ştefan cel Mare" din Suceava, „la tribunalul din Suceava s-a judecat procesul intentat mai multor sectari adventişti, baptişti şi creştini după evanghelie, învinuiţi de a fi călcat art. 303 şi 312 codul penal. Ca expert, a fost ascultat preotul Coclici. Pamfil Morariu din Uideşti, pentru că a batjocorit biserica, crucea şi s-a exprimat în mod jignitor faţă de preoţi în public, a fost condamnat la 14 zile arest. Sectarul G. Carvatchi, din Rus-Mănăstioara, a fost amendat cu 50 lei pentru că în casa lui s-au ţinut adunări clandestine de propagandă sectară" (***Renaşterea***, Anul VI, Nr. 26, 24 iunie 1924).

Din puţinele date pe care le-am aflat despre Ioan Coclici şi, mai ales, din atmosfera operelor lui, pe care le-am văzut, înţeleg că viitorul artist, timpuriu deturnat de pe calea vocaţiei sale, nu se simţea prea bine în vremurile-i ursite, o dovadă fiind şi faptul că, în anul şcolar 1927/1928, rămâne repetent, ca şi alţi doi dintre colegii lui, Iacob Foit şi Ştefan Hreniuc, toţi din clasa dirigintelui Vasile Iencean.

Deşi îşi păstrase postul de preot al Mănăstirii Dragomirnei (în „Sibiul literar", Anul I, Nr. 3-6, din iunie 1934, în relatarea „Mănăstirea Dragomirnei", de Florica Bădiţoiu, pp. 44, 45, este menţionat „părintele Coclici", care conducea grupul de elevi ardeleni la ctitoria lui Krimca) şi după dobândirea catedrei de la Liceul de fete, Teodor Coclici a fost, mereu şi mereu, un personaj activ al vieţii culturale sucevene.

În 2 februarie 1925, făcea parte din „comisia revizuitoare" a Reuniunii muzical-dramatică „Ciprian Porumbescu", împreună cu Gheorghe Ruptaş şi Nicu Cervinschi. În 6 ianuarie 1926, devine economul Reuniunii, iar din 6 ianuarie 1927 (şi până în 1938), controlor, iar „revista „Făt-Frumos", an. IV, p. 227, făcând bilanţul ultimelor şase luni de activitate artistică a Societăţii

„Ciprian Porumbescu”, scrie: „Din strădania câtorva eminente şi cu adevărat tinereşti energii (ca domnii profesori Ştefan Pavelescu, Eegen Chirovici şi Părintele Teodor Coclici), Suceava, ca pulsaţie culturală, deţine azi locul întâi în întreaga Bucovină”. În 2 martie 1936, când Ionel Teodoreanu a vizitat Suceava, la masa festivă, de la restaurantul „Miclea”, organizată în cinstea marelui prozator, „au vorbit: prefectul judeţului, domnul Dimitrie Cojocariu, primarul oraşului, domnul Gheorghe Doroftei, preotul Teodor Coclici, în numele Societăţii Culturale, magistratul Leontie Moţoc, în calitate de coleg al **avocat***ului* Teodoreanu, şi, în sfârşit, iniţiatorul şi organizatorul acestei neuitate serbări a Sucevei, domnul Ştefan Pavelescu”.

O altă ştire din presa bucovineană sugerează rolul pe care preotul Teodor Coclici îl avea în rândurile elitei culturale şi sociale sucevene: „După ce, în 15 Octombrie 1933, Reuniunea muzicală dramatică „Ciprian Porumbescu” i-a ridicat autorului lui „Crai Nou” un bust, la Suceava, iar în 12 Octombrie 1935, „Ateneul Român” s-a achitat de-o sfântă datorie faţă de memoria folcloristului S. Fl. Marian, eternizându-l în bronz, lângă liceul „Ştefan cel Mare, de curând, a treia serată culturală din Suceava, „Liga Culturală” ne aduce îmbucurătoarea ştire că, la finele acestui an, va desveli un bust celui mai mare poet al Neamului, lui Mihai Eminescu. Bustul va fi executat de domnul prof. Ioan Cârdei, pictor şi sculptor. Liga a pus bazele acestui fond cu 1.000 lei, la care s-a adăugat Reuniunea muzicală dramatică „Ciprian Porumbescu”, cu altă mie de lei; la un loc, 2.000 lei.

Să fie într-un ceas bun!… Ofrandele se vor adresa S.S. Părintelui Toader Coclici, preşedintele Ligii, Suceava. E de remarcat că iniţiativa ridicării celor trei busturi îi revine domnului prof. Ştefan Pavelescu, care a depus şi cele mai mari strădanii pentru realizarea primelor două” („Gazeta Bucovinenilor”, Anul III, nr. 27, 1 februarie 1936, p. 3).

Valentin Ciucă susţine că, între anii 1930-1936, tânărul Ioan Coclici, „o promisiune a artei din Bucovina” (Un secol de arte frumoase în Bucovina, Muşatinii, 2005, p. 124), ar fi „realizat mai multe lucrări de pictură, îndeosebi peisaje inspirate de cadrul natural bucovinean”, dar ivirea, în spaţiu public, a pictorului bucovinean avea să se facă târziu, la Timişoara, unde se stabilise – probabil că în timpul refugiului din 1944-1945, ca majoritatea cărturarilor bucovineni, şi unde a avut prima personală în 1969. La 60 de ani de viaţă! La începerea unei altei vieţi, pe care şi-a decis-o singur, şi care avea să se „itinereze” din expoziţie în expoziţie, majoritatea în Banat, dar şi la Suceava (1975), Piatra Neamţ (1976) şi Iaşi (1978). Regretatul Emil Satco menţionează şi Baia-Mare, în superba lui Enciclopedie, menţionând, printre lucrările care „emoţionează prin lirismul pe care îl degajă”, „Dragomirna în amurg” (Valentin Ciucă remarcă şi „Dragomirna în zori”), „Cetatea Zamca”

şi „Peisaj din Valea Putnei”. Fără îndoială, deşi îşi trăia arta târziu, până spre 19 decembrie 1991, când a plecat dintre noi, Ioan Coclici a fost un pictor înnăscut, iar „ritmul ameţitor al producţiilor artistice şi insistentele întâlniri cu publicul din Bucovina şi din ţară dovedesc un potenţial artistic real, dar şi decalaje de mentalitate cu ceilalţi confraţi de generaţie. Peisajul îi îngădui tandre confesiuni, notaţiile sensibile ale unui poet deghizat. Pare un impresionist care se grăbeşte sub imperiul luminii”, scrie Valentin Ciucă, intuind renaşterea în ursita înstrăinată a acestui pictor bucovinean, cu lucrări în colecţii particulare din Suedia, Elveţia, Germania şi Olanda, faţă de memoria căruia un popor care se respectă pe sine, binemeritând şi respectul naţiunilor, încă mai are mari datorii de împlinit.

1933: Neguţătorii de femei din Bucovina. În compartimentul trenului de Cernăuţi, în care călătoream, tovarăşul meu de drum, un pensionar „cu barbete” a la Franz Ioseph, îşi continua tirada, începută în Gara de Nord. Spunea omul, nici mai mult, nici mai puţin, în indiferenţa celor trei călători din compartiment, că, între atâtea ofense aduse Bucovinei, cea mai mare este, desigur, cea adusă de mult, de nu ştiu care delegat la Liga Naţiunilor, care a aşezat Cernăuţii în fruntea oraşelor celebre prin „comerţul de carne vie”. Glasul bucovineanului tremura de indignare:

– Nu mi-ar fi necaz, spunea omul cu „barbete”, dacă aceşti oameni, care pretind că au făcut anchete, prin delegaţi la faţa locului, ar prezenta dovezi că, într-adevăr, Cernăuţul nostru deţine recordul traficanţilor de carne vie. Apoi aşa, cum au decurs discuţiile în presă, a rămas impresia că nu ne-am osteni îndeajuns să pedepsim şi să stârpim bande de traficanţi. Slavă Domnului! Autorităţile au dat pe mâna justiţiei atâţia bandiţi. Şi dacă justiţia nu i-a putut pedepsi aşa cum trebuie, după faptele lor, este că, în cele mai multe cazuri, ei au găsit suficiente mijloace de apărare, fie pentru a micşora vina, fie pentru a scăpa pe marginea Codului penal.

O cucoană dolofană, care-şi mângâia, tot timpul, o potaie cu părul de mătase, căscă, apoi interveni în discuţie, privind pe geamul vagonului:

– Ne-ai omorât, domnule, cu Liga Naţiunilor şi cu traficanţii dumitale... Traficanţi de femei sunt pretutindeni. Şi dacă Cernăuţul nostru si-a asigurat o astfel de celebritate, vina nu poate fi decât a împrejurărilor, care au permis bandiţilor internaţionali să profite de apropierea acestui oraş de frontieră şi de existenţa unor „specialişti”, rămaşi moştenire din vechea monarhie, care au profitat de vremurile nu tocmai limpezi de după război.

– De acord cu dumneata. Dar de ce oraşul nostru să fie „centrul” comerţului de carne vie?...

– Pentru că, din nefericire, acesta e adevărul. Dumneata nu cunoşti triunghiul comerţului de carne vie, Cernăuţi – Bucureşti – Constanţa?

Lămuririle doamnei, care părea, la început, atât de plictisită de un asemenea subiect, mai ales că domnul cu „barbete" îl abordase în chip de monolog, avură darul să încordeze atenţia tovarăşilor de drum şi să-i îndemne la discuţii. Un tânăr, care ascultase, cu destul interes convorbirile, interveni:

– Eu cred că şi alte oraşe sunt deopotrivă de ilustre. Iată, de pildă, Iaşul, de unde vin chiar acum, care se găseşte încă sub impresia isprăvilor unei îndrăzneţe bande, al cărei şef, Petru Voitenco, a fost de curând arestat. Voitenco, un puşcăriaş invalid, atrăgea mila trecătorilor şi dragostea nevinovată a copiliţelor. Nimeni n-ar fi bănuit că „nefericitul" invalid nu numai că se ocupa cu acest condamnabil comerţ, dar că este şeful unei organizaţii care opera intens în Iaşi, în judeţ, că avea ramificaţii în toate oraşele Basarabiei. Un tip din romane sau din filmele senzaţionale. El ademenea fetiţe între 12-15 ani, pe care le vindea pentru export. Odată cu acest primejdios traficant au fost arestaţi şi câţiva membri ai „asociaţiei": Raliţa Haralamb, Iancăl Pril şi Solomon Iancu, iscusiţi „discipoli"... Înţelegeţi disperarea bieţilor părinţi, care-şi văd copiii răpiţi nenorociţi de asemenea indivizi, care ar merita să fie împuşcaţi, fără altă judecată...

– Eu sunt avocat, interveni un al treilea. Şi îmi amintesc că, la un proces, apărarea unui asemenea negustor de carne vie se sprijinea pe un argument menit să-i micşoreze culpa: traficantul susţinea că înlesnise exportul unei prostituate. A făcut un serviciu societăţii româneşti, pe care a scăpat-o de un element dezonorant...

– Dar tocmai aci este miezul problemei, spuse pensionarul cu barbete. „Marfa" de care vorbeşti nu se caută nici pentru casele de toleranţă de la noi, cu atât mai puţin pentru „export". Victimele sunt fete din case onorabile, copile nevinovate de la oraş sau de la ţară, care cad victime ademenitorilor atât de iscusiţi, care se slujesc de mijloace atât de variate, de la căsătoria de circumstanţă, până la violenţă sau teroare. Dacă aceşti traficanţi ar exporta toate lepădăturile societăţii, poate ar binemerita, de la noi, toată recunoştinţa. Dar adevărul e cu totul altul, de aceea ceea ce săvârşesc aceşti oameni sunt adevărate crime fără nume.

Convorbirea continuă, pe această temă, până ce al patrulea tovarăş de drum, „taciturnul", un mustăcios cu aer de agent secret, care ascultase, tot timpul, fără a scoate o singură vorbă, interveni, eu vocea pe jumătate răguşită:

– Dacă cineva ar socoti câte fete dispar, fără urmă, în fiecare an, ar ajunge la o cifră îngrozitoare. Câţi oameni nu şi-au înăbuşit durerea ciudatelor dispariţii, de teama unei ruşini nejustificate? Câte inimi n-au sângerat, în tăcere, aşa cum numai o inimă de părinte poate sângera, fără ca cineva să le poată da măcar consolarea unui singur semn de viaţă! Dacă ar şti bieţii

oameni ce ajung nenorocitele fete, ademenite în acele case de toleranţă din Orient sau din America de Sud, ar înnebuni de groază…

Urmă o tăcere apăsătoare. Drumeţii, până atunci voioşi, căzură, dintr-odată, pe gânduri. Cine ştie ce gândeau, poate, ca şi mine, la tragedia atâtor suflete nevinovate, pe care nimeni şi nimic nu le mai poate feri de nenorocire; la spectacolul degradator al acestui „comerţ", pe care beneficiarii, aventurieri sau puşcăriaşi de rând, îl fac din umbră, cu abilitate şi trucuri de adevăraţi maeştri; la neputinţa autorităţilor de a pedepsi pe aceşti bandiţi, care scapă, de cele mai multe ori, printre degete.

După câtva timp, domnul cu barbete, care părea, până la un punct, mulţumit că subiectul pe care îl abordase, dintr-o revoltă, ne preocupase pe toţi, rupse tăcerea:

– Şi totuşi, dacă gazetele ar publica un strigăt de alarmă... Cine ştie! Victimele ar putea fi prevenite, bandiţii înfricoşaţi în ascunzătorile lor, iar autorităţile îndemnate să intensifice lupta contra acestei pacoste…

Rapidul trecuse dincolo de inima Moldovei. Strigătul de alarmă al tovarăşului meu de drum îmi sugeră ideea unui reportaj, ce e drept anevoios şi, până la un punct, primejdios, dar extrem de interesant. Acestui om îi datorez incursiunea în „triunghiul comerţului de carne vie Cernăuţi – Bucureşti – Constanta" acel triunghi care ascunde atâta tragedie omenească, în cele mai nebănuite manifestări. Această incursiune gazetărească o voi povesti cititorilor, în lumina notelor şi fotografiilor pe care le-am putut culege.

Cernăuţi. Întâmplarea a făcut ca, înainte de a ajunge în capitala Bucovinei, un bătrân şi iscusit poliţist să-mi furnizeze o sumă de informaţii preţioase, de care m-am folosit, cu mult succes, în îndeplinirea proiectului meu. Simpaticul „copoi", în veşnica goană după răufăcători, urcase scările „rapidului", într-o gară din apropierea vechii noastre graniţe. Păru fericit să regăsească un prieten bucureştean şi se amuză, câtva timp, de hotărârea mea de a întreprinde, cu orice preţ, o anchetă printre neguţătorii de femei. În cele din urmă, când văzu încăpăţânarea cu care stăruiam în planul pe care mi-l făurisem între două staţii de drum de fier, prinse a-mi deşerta sacul amintirilor sale despre asociaţiile şi bandele de traficanţi de carne vie din Cernăuţi.

– Crezi că aceşti primejdioşi oameni sunt creaţia vremurilor de după război?

– Nu. Au existat în toate timpurile. Arhiva moştenită de la poliţia austriacă stă martoră, să dovedească oricui că frumoasa capitală a Bucovinei a avut, între atâtea celebrităţi, şi pe cei mai vestiţi şi mai periculoşi traficanţi de femei... Îmi amintesc că, îndată după Unire, Cernăuţul a redevenit centrul comerţului de carne vie. Reveniseră bandele naţionale şi internaţionale, reveniseră cei

mai iscusiţi şi mai îndrăzneţi traficanţi, care au reînviat epoca de înflorire a acestui josnic comerţ. Dispăreau fetele, femeile cum dispar oile din târlă, iarna, când năvălesc lupii. Am luptat, atunci, după cum luptăm acum. Dar lupta era extrem de grea, pentru că traficanţii, în marea lor majoritate puşcăriaşi care-şi făcuseră osânda sau oameni în veşnică harţă cu justiţia, buruieni otrăvitoare din mocirla societăţii, luptau cu cele mai rafinate mijloace, în aşa chip, încât, de cele mai multe ori, izbuteau să ne înşele vigilenţa. Aparatul traficanţilor internaţionali, precum vei putea constata dumneata, este destul de complicat. Este un întreg păienjeniş, din care victima nu scapă niciodată. Am urmărit doar atâţia tipi, atâtea afaceri necurate şi am arestat atâţia suspecţi, prinşi la strâmtoare, încât ajunsesem să fiu, pentru aceşti indivizi, o adevărată sperietoare... După maniera de lucru, ajunsesem să identific isprăvile „maeştrilor” şi să le iau urma.

– Dar cum se face că foarte mulţi, deşi condamnaţi pentru alte fapte, au rămas nepedepsiţi pentru comerţul de carne vie?

– Pentru că, de cele mai multe ori, chiar victimele, sub teroare, de frica ameninţărilor cu moartea, tăgăduiesc faptele sau le pun pe seama altora, morţi sau dispăruţi. Îmi amintesc de o fată, pe care am găsit-o la un anume Brukenthal, pe care-l urmăream de mult. Acest negustor de femei, în aparenţă un evlavios, care, într-adevăr, slujea la o casă de rugăciuni din Cernăuţi, mi-a căzut, într-o zi, în capcană. Dar victima, o inconştientă, a fost aceea care i-a luat apărarea, convinsă că făgăduielile lui mincinoase îi vor aduce fericirea visata. Fericirea a putut-o vedea, în urmă, când ajunsese să-şi vândă trupul celui dintâi venit (Ion Ţic, în ***Ilustraţia română***, Anul V, nr. 51, 13 decembrie 1935, pp. 6, 7).

*

Înnoptase. La lumina felinarelor, Cernăuţii, oraş pe care îl cunoscusem, cu doisprezece ani în urmă, atât de murdar şi atât de plângător, îşi arăta, cu oarecare cochetărie, silueta zveltă. Caii birjarului urcau anevoie poala dealului dinspre gară, presărată cu acele cartiere despre care auzisem atâtea povestiri în legătură cu traficul de femei. Sunt cartierele în care se refugiază drojdia societăţii, pestriţa interlopă lume, care adăposteşte, atât de intim, pe traficanţii de femei şi pe numeroşii lor complici. În mersul legănat al trăsurii, apar, ici şi colo, firme luminoase, al căror neoane îmi evocă nume de cârciumi, baruri sau cafenele de dubioasă şi, în orice caz, de tristă celebritate. Le-am auzit doar, de atâtea ori, în tren, de la tovarăşii mei de drum.

Birjarul pare ca mi-a înţeles gândul, de aceea mână încet caii. Aşa, pot vedea destul de limpede, la lumina felinarelor, umbrele „păsărilor de noapte”, care şi-au făcut apariţia. Umbrele se mişcă sfios, cu mlădieri feline, în căutarea muşteriilor, care se îndreaptă spre cârciumi. În pieptul dealului, luminile sunt mai intense. De aici, începe o altă lume, o altă viaţă: „păsările

de noapte" maschează, cu mai multă şiretenie, trista lor profesiune, printre trecătorii neştiutori de păcatele trotuarului; localurile sunt mai puţin tenebroase, atmosfera, alta decât aceea care apasă atât de greu cartierele din vale.

Restaurantul „Pajura Neagră". Local select, cu muzică bună, chelneri cuviincioşi şi mâncare mediocră. Pe cât se pare, publicul preferă muzica, de vreme ce majoritatea consumatorilor mai mult ascultă, decât mănâncă. Mesele sunt arhipline. De-abia găsesc loc. Întâmplarea face ca doi prieteni cernăuţeni să-mi ofere ospitalitate la masa lor. Unul, gazetar, plecat, de multă vreme, din Bucureşti, pare entuziasmat de proiectul meu, de a scrie un reportaj despre traficanţii de carne vie şi, mai ales, de a începe cu Cernăuţii, oraş care şi-a asigurat, de mult, o tristă celebritate în asemenea materie.

– Aşadar, este adevărat că Cernăuţii deţin recordul?

– Nu ştiu dacă este oraşul care bate recordul. Ceea ce ştiu însă sigur e faptul că această capitală a Bucovinei a fost un centru principal al acestui trafic, că în lucrările internaţionale, care se ocupă cu această problemă, este citat ca punct de operaţii şi de tranzit al principalelor bande naţionale şi internaţionale; astăzi sunt o sumă de traficanţi identificaţi, unii milionari şi mari proprietari, care sfidează viaţa de muncă şi de nevoi a celor săraci... Iată unul, domnul de la masa vecină, care fumează tacticos ţigara de foi... Este faimosul Ch., al cărui frate, ca şi un văr al său, s-a ilustrat prin loviturile comerţului de carne vie. Vărul său, astăzi în America, după cum vei putea afla, în cursul investigaţiilor dumitale, este regele traficanţilor de femei; un tip veros, cu 13 condamnări la activul său, care pretinde că e tâmplar, dar care, în realitate, este şeful unei periculoase bande, cu întinse ramificaţii în ţară şi în străinătate. Organizaţia posedă case de toleranţă la Bombay şi Rio de Janeiro, unde, anual, exportă zeci de victime...

– Autorităţile îi cunosc?

– Cum să nu-i cunoască! Fişele lor sunt destul de precise, iar dosarele lor, destul de voluminoase.

– Atunci, de ce nu-i arestează sau nu-i expulzează?

– Ca să-i aresteze, trebuie să-i prindă, din nou, asupra faptelor. Iar ca să-i expulzeze, trebuie să fie străini. Din nefericire, autorităţile nu pot face nici una, nici alta, mulţumindu-se să-i numere printre cei puşi sub observaţie, aşa numiţii suspecţi... Dar ei sunt atât de abili, încât pot sta nesupăraţi de nimeni, ronţăind milioanele agonisite dintr-o atât de murdară meserie.

Chelnerul, care ne-a adus, pe o elegantă tavă, un splendid ciolan de vită la cuptor, întrerupe, o clipă, şirul povestirii. Privesc chipul domnului cu ţigara de foi, milionarul traficant de femei, cu o atât de bogată fişă în cazierele poliţiei, care afectează o supremă indiferenţă faţă de toţi şi o nesfârşită linişte sufletească... Un tip de bandit pomădat mieros, care ştie să se strecoare în

lumea bună. Trăsături vulgare, de proxenet parvenit, căruia, din nefericire, nimeni nu îndrăzneşte să-i rupă masca... Meditează, plimbându-şi privirea de pasăre rapace prin rotocoalele fumului de ţigară, atât de ieftin plătit cu viaţa atâtor nenorocite, pe care le-a vândut ca pe nişte simple vite... Cine ştie, gândurile îi zboară departe, peste ocean, în casele de perdiţie, unde victimele, cu preţul trupurilor lor ciuruite de boală, agonisesc arginţii spurcaţi...

Celălalt prieten, la curent cu operaţiunile principalilor traficanţi, îmi completează informaţiile:

– Mai târziu, după miezul nopţii, când vei începe vizita prin localurile pe care le frecventează aceşti traficanţi, vei putea vedea că tovarăşii elegantului domn cu ţigara de foi, de aci, sunt oameni care, ceva mai modeşti, se mulţumesc cu viaţa mocirloasă a tavernelor şi speluncilor din vale. Sunt spărgătorii, hoţii de buzunare, apaşii, proxeneţii, mijlocitorii, o întreagă lume de complici, care sunt adevăraţii operatori, care lucrează din ordinul şefilor... Vei face, curând, cunoştinţă cu această lume, dacă, într-adevăr, ai curajul să vizitezi speluncile.

– Tocmai pentru acest motiv am şi venit la Cernăuţi. Altfel, m-aş fi mulţumit să scriu reportajul după notele şi informaţiile pe care le aveam la Bucureşti...

– În asemenea materie, adăugă colegul meu cernăuţean, nu realizezi nimic, dacă nu faci investigaţii proprii, oricare ar fi riscul.

Se făcuse târziu. „Pajura Neagră" se golise. Doar la o masa vecină, un grup, minoritar în faţa halbelor pline, mai disputa încă, în nemţeşte, o controversă politică. Prietenii mei, extrem de amabili, se oferiră să mă însoţească în mica incursiune nocturnă, întocmind ad-hoc un itinerariu destul de interesant. Pornirăm la drum, însoţiţi de reporterul fotograf, nedespărţit în asemenea ocazii, Ştefan Ignat.

În cartierul gării, pe care-l văzusem, cu câteva ceasuri mai devreme, din caleaşca cu care urcam dealul, spre oraş, sunt o sumă de localuri de o îndoielnică reputaţie, frecventate, în majoritate, de proxeneţi, traficanţi, spărgători, puşcăriaşi, femei de moravuri uşoare. Sunt, ce e drept, şi oameni cumsecade, care se abat pe la aceste localuri şi care servesc, în general, consumaţie ieftină şi bună. Dar marea majoritate o formează acea drojdie suspectă a societăţii cernăuţene, din mijlocul căreia poliţia recrutează pe toţi delicvenţii.

Iată-ne în faţa unui local cu înfăţişare plângătoare, cu geamurile murdare, cu pereţii afumaţi. Este spelunca „Piticului", atât de cunoscută în lumea suspecţilor şi a răufăcătorilor. O „pasăre de noapte" roteşte în jurul intrării. Probabil aşteaptă sau păzeşte ceva.

– De regulă, îmi explică prietenul gazetar, acestea sunt... aparatele de

semnalizare pentru cei urmăriţi de poliţie... Vei vedea, în curând, mişcarea...

Într-adevăr, după ce femeia se convinse că ne îndreptăm spre „Pitic”, bătu în geam. Din speluncă, ţâşni ca o săgeată un individ mărunţel, cu chip de apaş, care o rupse de fugă... Femeia se depărtă, apoi, încetişor, ca şi când nu se întâmplase nimic.

– Ai văzut? Era, desigur, un borfaş urmărit de poliţie...

În speluncă, semi-întunericul becurilor arunca lumina lor plângătoare peste mescioarele populate cu tipi şi tipese, de cele mai bizare speţe. Un aer acru, muiat în miros de alcool şi fum de ţigară, împrumuta atmosferei acel specific al tavernelor care adăpostesc drojdia trotuarelor. Lângă, noi, la o sobiţă de gătit, care serveşte şi la încălzitul localului, sta, zgribulită de frig, o femeie. Este Morusia, decana „păsărilor de noapte”, care se încălzeşte şi care, singura dintre toate clientele speluncii, are acest drept. La un pahar cu vin, reluăm discuţia, întreruptă la „Pajura Neagră” (Ion Ţic, în ***Ilustraţia română***, Anul V, nr. 52, 24 decembrie 1935, pp. 6, 7).

*

Convorbirea reveni asupra tâmplarului şef de bandă, cunoscut de toate poliţiile europene. Prietenul meu, care-i cunoştea atât de bine trecutul, reluă şirul povestirii:

– Oricare poliţist, ca şi oricare cernăuţean, la curent cu asemenea chestiuni, îţi va putea spune, cu uşurinţă, numete acestui îndrăzneţ traficatt, şef de bandă. Este un oarecare Chussil, zis Summer, recte Singher Mottel Mortche. Prin numărul mare de afaceri, cât şi prin îndrăzneala sa, şi-a asigurat, de mult, o tristă celebritate. Dar mai interesant decât şeful, care nu operrează direct, ci numai prin complici, este un tovarăş al său, un oarecare Sumker, care a dat destut de lucru poliţiei noastre. Acesta era „Directorul” care angaja personalul necesar ademenirii victimelor, precum şi agenţii care le exportau. El angajase pe un anume Katz, care a şi fost prins, pe când procura „marfa”: câteva fete neştiutoare de nenarocirea ce se pregătise cu atâta dibăcie.

– Şi ce majloace de ademenire foloseau aceşti bandiţi?

– Foarte diferite. Principalul mijloc, căsătoria. Se căsătoreau religios, după ritul mozaic; apoi „nevestele”, în loc de voiaj de nuntă, nimereau pe vapoarele care debarcau victimele pe coasta Americii de Sud. De acolo, drumul duce, de-a dreptul, în casele de toleranţă, de unde nimeni şi nimic nu le mai poate scoate. Alteori, dacă acest mijloc nu era suficient de convingător, victimele primeau bani şi bijuteriii, pe care bandiţii aveau grijă, bine înţeles, să le smulgă, îndată ce victimele treceau graniţa. Agenţii acestor bande ştiu, şi astăzi, să exploateze, cu destulă îndemânare, naivitatea sau slăbiciunile nefericitelor fete, care se încred în asemenea oameni. Dar „tehnica operatorie” a acestor traficanţi este cu mult mai complicată şi mai diabolică. Ei sunt

în legătură cu anumite agenţii de vapoare şi cu falsificatori, care procură victimelor acte false.

– Se cunosc asemea cazuri?

– Câte vrei. Un asemenea caz a făcut, nu de mult, senzaţie . Este proaspăt încă în amintirea noastră cazul celor două fete, Margareta Serafinovici şi Josefina Rodici, cărora autorităţile din Buenos Aires le-au refuzat intrarea, pentru că amândouă posedau acte româneşti false. Fetele au fost re-exportate şi amândouă au revenit la Cernăuţi. Cea dintâi se găseşte, şi astăzi, în oraşul nostru, şi ar putea povesti acel nenorocit drum spre America, pe care desigur că nu l-ar mai face niciodată, în asemenea împrejurări. Cealaltă, Josephine Rodici, după câtva timp şi-a procurat acte şi, astfel, a plecat din nou.

– Probabil că între complici se găseau şi agenţii de vapoare.

– Nu atât agenţii, cât agenţi, oameni fără scrupule, care beneficiau de numele sau adăpostul unei firme. Agenţii de categoria acestora, cu toată supravegherea poliţiei, izbuteau să săvârşească toate fărădelegile.

În timpul povestirii, spelunca se umplu de clienţi. Mai mulţi clienţi de ai poliţiei, decât cetăţeni onorabili. Unul, cu înfăţişare de apaş, era un vechi spărgător, eliberat de la „„pansion”. Alţi doi erau cunoscuţi pungaşi de buzunare. Nici „sexul slab” nu era mai rău reprezentat. Lîngă Morusia se aşeză o tipesă, probabil o confidentă, care-i şopti ceva la ureche; apoi se aşeză la una din mesele în jurul cărora piroteau câţiva muşterii, deopotrivă de suspecţi.

– Cum înţeleg, aici, la „Piticul”, este un loc de întâlnireal acestei „lumi bune”, de care trebuie să aibă mereu grijă agenţii poliţiei...

– Precum vezi...

O armonică începu să cânte, spre bucuria mesenilor, o arie apăşească. De la o masă vecià, un client, care ne filase tot timpul, încercă să intre în vorbă: un tip destul de suspect, care avea buza superioară despicată în două. În scurtă vreme, clientul şi prietenii săi erau invitaţii mei, la masa noastră, gustând din vinut ales, pe care îl comandasem. Când atmosfera se încinse, vinul îşi făcu efectul binefăcător: limbile începură să se dezlege, încet-încet, până ce unul dintre invitaţi, cel cu buza tăiată, începu spovedania. Omul povesti cum, pornind, într-o zi, de la o ocupaţie onorabilă, a ajuns în mijlocul răufăcătorilor şi cum, urmând toate scările mizeriei, trecând prin închisori, a ajuns, în cele din urmă, să se vindece pentru multă vreme. Această interesantă carte de vizită îmi folosi, mai târziu, să pot afla amănunte, în legătură cu reportajul meu. Comeseanul trăise doar în această lume suspectă, vreme îndelungată; cunoscuse atâţia maeştri, auzise atâtea isprăvi misterioase şi era, de bună seamă, la curent cu destule taine profesionale. Când omul cu buza despicată înghiţi a patra sticlă, limba i se dezlegă de-a binelea. Atunci putui afla un buletin sigur asupra mersului acestui trafic de carne vie.

– Este adevărat, în Cernăuţi se făceau mari afaceri. Traticanţii câştigau

averi nebănuite. Aci era motorul întregului comerţ, şi pentru „casele" din ţară, şi pentru export... De vreun an şi jumătate, comerţul acesta a stagnat. Principalii negustori de femei, cu relaţii peste graniţă, au plecat în America, Constantinopol, Cairo, Alexandria. Au mai încercat, ici şi colo, afaceri, dar cu mai multă teamă. Au mai dispărut şi din agenţii de vapoare, şi din complici. În schimb, au rămas cei pentru traficul intern.

– Sunt mulţi?

– Destui. Chiar colo, la masa din faţă, cel cu cravata roşie este un asemenea negustor de femei. Clandestin, ce e drept, şi prevăzător, dar traficant în toată legea.

– S-ar putea să-l invit la noi?

– Nici prin gând! Este un cuţitar. Cum bea un pahar mai mult, dă cu cuţitul. Este în felul lui Ceauş.

– Care Ceauş?

– Cel care l-a înjunghiat, acum câtva timp, tot în acest cartier, la colţul străzii, pe Rudco Vagner, un tovarăş de aceeaşi meserie. Au băut, s-au certat şi, când au ieşit în stradă, Ceauş l-a fugărit şi i-a înfipt cuţitul în piept. A murit în braţele noastre... Este crima despre care s-a scris în gazete...

– Dar despre bătrâna Roza Hirsch, asasinată, acum câteva luni, ce ştii?

– Ce să ştiu! Ceea ce ştie toată lumea. Bătrâna, de când revenise din America, era o femeie detreabă. Dar mai înainte, se ocupase cu negoţul de femei şi cu exploatarea lor în case de toleranţă. Era o femeie foarte bogată. Avea proprietăţi şi bani, aci, în Cernăuţi. Aceasta a ispitit, de altfel, pe asasini s-o omoare.

– Parcă, după cât îmi amintesc din gazete, printre asasini era şi un dentist.

– Da. Un tehnician-dentist. Va răspunde şi el, ca şi celălalt, Pleşca, în faţa judecătorilor.

– N-aveau nici o legătură cu negustorii de femei?

– Nu cred. De altfel, dacă ar fi fost, judecătorul de instrucţie i-ar fi identificat cu uşurinţă, pentru că, aci, în Cernăuţi, principalii traficanţi, care se mai găsesc încă nepedepsiţi, sunt cunoscuţi...

– Dar despre Mottel, „regele", ce ştii?

Omul cu buza despicată se încruntă. Apoi, după câteva clipe, mă întrebă:

– Îl cunoşti?

– Nu.

– Atunci de unde ştii de Mottel?

– Am auzit vorbindu-se îndeajuns. L-am gasit pe fişele mele, printre oamenii condamnaţi. Este un vechi client al puşcăriei; dar, în acelaşi timp, un as al acestui trafic...

– Despre Mottel, un scriitor ar putea scrie un roman. Şi dacă s-ar duce, acum, în America, l-ar găsi, desigur, acolo la lucru.

– Are şi acum bandă, agenţi, complici şi case de exploatare. Cine i-a spus „regele” traficanţilor i-a spus bine. N-a apărut de multă vreme. Dar dispariţiile din ultimul timp – fete care dispar fără nici o urmă – ca şi dispariţiile din ultimii ani, rămase încă misterioase, nu pot fi decât opera lui. Lucrează cu atâta artă, încât nici cei mai iscusiţi detectivi nu-i pot da de fir...

– Totusi, de vreme ce metodele drumurile sunt cunoscute, nu este greu de împiedicat operaţia...

– Se cunoaşte că eşti străin de chestie. Poţi împiedica pe oricare, poţi lua măsuri pentru cea mai strictă supraveghere a oamenilor care îmbarcă, pe ascuns, femei la Constanţa, poţi folosi o mie de ochi de detectivi penttru oricare alt traficant, nu însă şi pentru acest şef suprem...

– Pe cât mi s-a spus, tot aci, în Cernăuţi, anul trecut, autorităţile au împiedicat exportul celor trei fete, vândute pentru Buenos Aires, Gusta Schneider, Cili Schächter şi Iana Raspel.

– Am auzit şi eu. Dar nu era mâna „Şefului”. Pe cine pune mâna lui drăcească, nu mai scapă. Victima călătoreşte până departe, cu iluzia că este cea mai fericită dintre femei. Dar, când se pomeneşte în mijlocul bandei, vândută tuturor negrilor, aventurierilor, în vâltoarea acelei mizerii, pe care numai cine a pătimit-o şi a mai putut supravieţui o poate spune, femeia îşi vede cea mai groaznică moarte. Dacă a scăpat din spital sau din casa de nebuni nu-i mai rămâne decât sticla cu otravă.

– Ar fi interesant de ascultat spovedania unei asemenea victime.

– În Cernăuţi sunt destule. Dacă te interesează – şi acum constat că te interesează mai mult decât am putut bănui – îţi voi înlesni întrevederea cu asemenea exemplare...

– Putem găsi şi o victimă de-a „Şefului”?

– Nu cred. Victimele „Şefului” nu se mai întorc. Cum am mai spus, cine intră în mâma lui nu mai scapă vie. Este un om groaznic, un şarpe, care hipnotizează victimele, complicii, agenţii. Şi toată această lune este atât de vrăjită de acest om, încât, întrebaţi de un judecător, ar mărturisi, în plină inconştienţă, că şeful... este cel mai bun dintre oameni. De altfel, eu cred – şi am pretenţia de a cunoaşte destul de bine lucrurile – că pe această putere hipnotică se bazează aceşti oameni rafinaţi, înzestraţi cu acea supra-inteligenşă, caracteristică geniului rău.

*

Se făcuse târziu. Muzica încetase, muşteriii, care consumaseră o însemnată cantitate de vin, dispăruseră ca prin farmec; o caracteristică a acestor suspecţi: apar şi dispar ca umbrele. Singură, la sobă, Morusia, „decana”, îşi mai prelungea somnul. la invitaţia destul de puţin discrtă a patronului, femeia

se sculă, îşi frecă ohii împăienjeniţi şi se apropie, cu destulă îndrăzneală, de masa noastră.

– V-aş cere o cafea...

Morusia se intercală şi ea în conversaţia noastră, care făgăduia să fie din ce în ce mai interesantă. Omul cu buza despicată crezu necesar să-i adreseze un compliment grosolan:

– Uite una, pe care traficanţii de femei n-ar exporta-o nici pentru un vapor cu aur...

Morusia îl privi chiorâş, apăşeşte, apoi îi dădu replica:

– Poate că mă socoteşti gâscă. De unde ştii că nu ar vrea? Poate că nu îndrăznesc. Ştiu eu ce pâine este aia din America...

– Dar de unde ştii?

– Hehei! E destul de neagră şi de mizerabilă pâinea pe care o mâncăm noi; dar pâinea lor este şi mai amară. Dacă fetele care visează paradisul din Orient sau din America ar vedea ceea ce am văzut eu, pe trotuarele Cernăuţilor, n-ar mai îndrăzni să iasă din casă. A fost una, care s-a întors din Tampico, din Cuba. A plcat „măritată”, cum se mărită mai toate fetele care iau drumul Americii. S-a întors, după câţiva ani, o umbră de om, roasă de boli şi fără o cămaşă pe ea. O mâncau viermii, pe un maidan. Nici cel mai cumplit păcat nu putea fi ispăşit astfel de o făptură omenească. A murit cu mult mai rău decât un câine, uitat şi părăsit de toată lumea...

Morusia îşi scutură capul, ca trezită dintr-un vis rău.

– Dar, în definitiv, ce vă interesează asemenea lucruri? Mizerii omeneşti neştiute. Câte nu le tăinuieşte pămâtul, care, la urma urmei, ne înghite pe toţi...

Patronul, omul acela mărunţel, cu ochii şireţi, asculta şi privea cu regret la masa noastră, care nu mai consuma nimic. Ajunseserăm cu toţii la saturaţie. Şi, pe când îşi plimba regretul printre muşteriii care nu mai cereau nimic, şi când ceasornicul, care arăta o oră mai mult decât târzie, doi oameni, cu feţele întunecate, îşi făcură apariţia. Morusia şi omul cu buza despicată îi făcură semne, ca şi când s-ar fi înţeles din ochi asupra prezenţei celor doi noi mulşterii... Apoi, femeia continuă, în şoaptă:

– Iată doi oameni detreabă! Unul a ieşit din închisoare şi altul intră, peste câteva zile. Cine ştie ce-au „operat”, acum!

Întârziaţtii ne priviră cu destulă precauţie, apoi, când se convinseră că prezenţa noastră nu implica nici un pericol, se aşezară la masă. Omul cu buză tăiată încercă să intre în vorbă cu unul din cei doi muşterii. Dar tipul cu înfăţişarea străină îi adresă un cuvânt răutăcios, mai mult o provocare. Patronul, înţelegând situaţia, ne prezentă nota de plată şi, cât ai clipi din ochi, plecarăm, în cea mai mare grabă. Femeia se scuză, ca şi cum ar fi avut vreo vină.

– Nu făcea, pentru dumneavoastră, să vă expuneţi la vreun scandal. Erau gata. I-aţi văzut. I-a indispus prezenţa dumneavoastră. Şi nu era exclus

să se răzbune, aruncându-vă vreun cuţit.

– Erau cuţitari?

– Ceva mai periculoşi decât aceştia.

– Atunci, criminali.

– În orice caz, oameni care n-au frică de nimic... Unul este fostul tovarăş al omului cu o singură mână, de care s-a folosit, multă vreme, „regele" traficanţilor de femei, omul misterios, care apărea şi dispărea ca o fantomă...

– Aşadar, a existat omul cu o singură mână, despre care se spune că era cel mai primejdios complice al bandei.

– Nu numai că a existat, dar l-am cunoscut cu toţii. L-a cunosout şi poliţia. Dar era argint viu. Despre acest om se spune că, pe lângă meşteşugul de a ademeni fete, prin toate mijloacele, avea şi pe acela de a le teroriza în aşa chip, încât niciuna nu îndrăznea să sufle vreun cuvânt, până ce nu părăsea graniţa... El era omul de legătură cu agenţii străini, poate tot el este acel primejdios traficant „Gersl", pe care-l urmăresc, astăzi, poliţiile străine... Se travestea în felurite chipuri, când cerşetor, când domn elegant, când invalid decorat, când birjar, când logodnic de meserie. Întocmai ca în filmele senzaţionale de cinematograf. Eu cred că, în indeplinirea poruncilor pe care i le dădea şeful, nu se da în lături de la nimic. Elena Marinescu, răpită, acum 7-8 ani, se crede că a fost omorâtă, pentru că fata, descoperind operaţiunile întregii bande şi unele secrete, ce nu trebuiau ştiute de nimeni, în afară de invalidul misterios, a încercat să scape din ghearele lor. Elena, în aceste împrejurări, nu mai era o „marfă" oarecare, pe care se putea pretinde un preţ, pe atunci destul de bun, pentru că era fată frumoasă şi onorabilă, ci un pericol pentru întreaga bandă, deopotriv de primejdioasă la noi, ca şi în fundurile Orientului sau ale Americii. Acei care cunosc, mai de aproape, operaţiunile traficanţilor cred că Elena Marinescu a fost omorâtă. De altfel, nici până astăzi, cu toate cercetările, nimeni n-a putut afla nimic despre soarta ei (**Nicolae Țic**, în ***Ilustraţiunea română***, Anul VI, nr. 1, 1 ianuarie 1934, pp. 6-8).

*

Eram peste măsură de obosit. În urechi îmi mai suna cântecul arăpesc din speluncă. Iar pe dinaintea ochilor defilau, rând pe rând, tipii pe care-i văzusem la mese. În întunericul nopții, vedeam umbra lui Ceauș, și el negustor de femei, înfigând cuțitul în pieptul lui Rudco, cine știe pentru ce neînțelegere... profesională. Pornirăm spre casă. În drum, unul dintre prieteni se opri în gangul unui mic „Hotel", unul dintre acele mizerabile „localuri de întâlnire" ale femeilor pierdute, cu care sunt presărate mai toate cartierele din preajma gării. Făcuse o descoperire. În gangul întunecos al hotelului, o femeie, mai mult un cadavru, dormea pe pietre. La lumina lanternei de buzunar, Morusia își recunoscu prietena:

– Hilma, o nenorocită, victimă a acelorași oameni. S-a înapoiat și ea din Alexandria, anul trecut. Dar s-a îmbolnăvit într-atât, încât astăzi nu-și mai poate câștiga o pâine. N-are nici casă, nici masă. Trăiește doar din cerșit.

– O cunoști de mult?

– De mult. De pe vremea când era o simplă, dar cinstită lucrătoare de fabrică. O fată orfană, pe care bandiții au scos-o din minți. Unul a luat-o „în căsătorie”, așa cum știu ei să ia victimele de neveste. Altul i-a făgăduit un serviciu pe vapor, plătit „în lire aur”. După ce ai căzut în ghearele lor, soarta îți era definitiv pecetluită...

– Dar aceste victime pentru ce nu spun și nu se plâng autorităților?

– La ce bun! Este atât de greu de nimicit păienjenișul acestor bandiți și, mai ales, atât de greu de dovedit crimele pe care le săvârșesc, încât cele mai multe preferă să se stingă în taină. Totuși, unele ar vrea să vorbească și să se spovedească, cel puțin pentru celelalte fete, care ar trebui să cunoască procedeiele acestor oameni și tragedia mirajului, pe care-l înfățișează traficanții de femei...

– Cunoști vreuna?

– Destule. Este, însă, una, a cărei viață este, într-adevăr, un roman dintre cele mai zguduitoare. O femeie vândută de propriul ei soț, pe vremuri traficant de femei, astăzi multimilionar. Și acest multimilionar, după ce a stors ultima vlagă din această nenorocită femeie, astăzi grav bolnavă, o lasă să moară, de foame și frig, pe străzile Cernăuților... Pare de necrezut. Dar așa este. Se numește Nehama Gross.

– Ai vrea să mi-o arăți?

– Ți-aș arăta-o. Dar, de câteva zile, n-am mai văzut-o. Poate că a și murit. Mai zilele trecute, nu se mai putea mișca: zăcea pe trotuar, uite, colo...

A doua zi, am făcut adevărate investigații detective. Cei mai mulți se fereau să-mi dea vreun fel de concurs, de teama acestor bandiți, care, deși și-au întrerupt, în aparență, activitatea, lucrează intens. Ei pedepsese, uneori, chiar cu moartea pe cei care le stau împotrivă și, de aceea, chiar și cei care ar putea aduce unele contribuții cercetărilor mele, se feresc de un arnestec în asemenea chestiuni... Totuși, după o zi de cercetări, ajung pe pistă. Singur, într-o tavernă din marginea orașului, prefăcându-mă că mă interesez de un prieten, care are nevoie de asemenea „marfă”, izbutese să capăt informații. Mijlocitorii sunt abili. Mai întâi, îmi arată o completă neîncredere, sustinând că poliția este prea vigilentă; apoi, încet-încet, se dau pe brazdă. Mai de dragul unei „afaceri”, pe care i-ar putea-o prezenta „șefului”, al cărui nume zadarnic încerc să-l aflu, mai de dragul băuturii, pe care le-o ofer din belșug, tipii, atât de tenebroși prin înfățișarea și prin îndeletnicirile lor, încep să se spovedească. Mai toți sunt vechi pușcăriași. Cel mai tânăr, mai novice, este un băiețandru,

cu urechea dreaptă tăiată, care are numai patru condamnări. Este, după cum spunea unal dintre informatori, o „râmă, cu care prind pești mărunți”, la periferie, în parcuri sau grădini publice. Face pe ambulantul, când fotograf „a la minut”, când vânzător de cărți poștale. Așa chipeș și oarecum elegant, agață cu ușurință fete naive, cărora le propune flirt, dragoste și... căsătorie.

De la acesti oameni, pe care, pentru motive lesne de înțeles, nu i-am mai putut vedea, am căpătat o sumă de lămuriri de preț, printre care, destăinuirile senzaționale ale vieții Nehamei Gross, care, cum îmi spunea unul dintre mijlocitori, posedă și acte. În căutarea Nehamei, am răscolit mai toate cartierele din preajma gării Cernăuți. Așa am petrecut aproape o zi întreagă, cunoscând tot ceea ce are acest oraș mai putred, o lume abjectă, îngrozitoare, în care am regăsit atâtea personagii de foileton senzațional; o lume care dospește, la întuneric, desfrâul, viciul, crima; o lume obscură, în care se strecoară „profesioniști” ceva mai nobili, traficanții de femei, cu întregul lor instrumentar omenesc: agenți, complici, misiți, „eclereuri”, informatori, exportatori etc.

Înoptase. Cu capul încă buimac de cele văzute într-o singură zi și pe care, desigur, nu le-aș fi putut vedea într-o întreagă viață de om, colind strada care duce, de la gară, peste poalele dealului, în centru. Pe această stradă se găsește o „Lăptărie vegetariană”, unde, până la ore târzii, se încălzesc, la samovar, „păsările de noapte”, rebegite de frig și de foame. În fața lăptăriei, zăresc, la un moment dat, o femeie căzută în stradă. Încere s-o ridic. Femeia nu se poate ține pe picioare. Tremură, geme; așa cum ține ochii închiși, pare a se fi trezit dintr-un leșin. Are fața palidă, cadavrerică. Cu ajutorul unui trecător, izbutesc s-o introduc în lăptărie, unde este cald. Patronul, un om cumsecade, clatină din cap:

– Cine este această femeie?, întreb.

– Este Nehama, sărmana Nehama...

Un coniac, două, un ceai, și femeia, încetul cu încetul, își reveni. Ridică ochii mari, întrebători, privi de jur-împrejur, apoi, cu glasul aproape stins, spuse:

– Ce mi s-a întâmplat? Mi s-a făcut rău? Nu cred. Sunt bolnavă și nemâncată de două zile. Mă dor picioarele, ochii, mâinile, șira spinării. Nu mă primește nimeni. Sunt un câine, bătut de oameni și de Dumnezeu.

– De ce nu intri în spital?

– Dar care spital m-ar primi?

– De ce nu încerci?

– Am încercat. Am fost într-un spital. M-au tratat mai rău ca pe o vită. Apoi m-au alungat.

Femeia își rezemă, apoi, capul de peretele afumat al lăptăriei. Închise ochii și două șiroaie de lacrimi brăzdară fața suptă de boală. Avusei un moment

de emoție. Nehama era tocmai victima traficanților de femei pe care o căutam, victima care posedă documente senzaționale și al cărei soț, fost pușcăriaș la Constantinopol, este astăzi multimilionar. Omul a uitat, astăzi, de vechea lui profesiune și, odată cu aceasta, de unica lui soție, pe care a vândut-o, acum câțiva ani, caselor de toleranță din Orient. Iată-mă, în sfârșit, lângă femeia care-mi va putea povesti, fără teamă, un caz extraordinar din viața traficanților de femei: propria ei viață. Patronul îmi șopti, la ureche, câteva amănunte despre această nefericită victimă a acestor bandiți:

– O femeie, a cărei viață, ca un exemplu pentru toate celelalte, merită să fie povestită.

– Dar cine o îngrijește?

– Nimeni. N-are nici casă, nici masă. Femeile de stradă îi oferă, când pot și ele, câte un ceai, câte un codru de pâine. Dar acum este atât de boanavă, încât nu se mai poate ține pe picioare.

În semiîntunericul „Lăptăriei vegetariene”, umbre de femei, ridicol înzorzonate, defilează prin fața Nehamei. Umbrele se apropie, cu sfială, o privesc compătimitor și se depărtează, bolborosind cuvinte neînțelese. Una singură, cu capul ca o sorcovă, îi adresează câteva cuvinte de îmbărbătare, apoi pleacă, spunând:

– Iată ce a ajuns nevasta milionarului care și-a vândut pe cele douăzeci și șapte de neveste... Și bestia nu se învrednicește să-i dea o bucată de pâine, după ce femeia i-a dat tot ceea ce a putut caștiga din vânzarea trupului...

Nehama făcu ochii mari. Apoi, încordându-și puterile, încercă să se ridice. Căzu, însă, ca o bucată de plumb, pe scaunul pe care o așezasem cu atâta greutate.

– Iertați-mă, dar nu mă mai pot mișca...

Femeia cu cap de sorcovă încercă s-o consoleze:

– Lasă, Nehama! Dacă nu s-a găsit încă pedeapsă pentru fărădelegile bărbatului tău, nici om care să i-o dea, este, colo, sus, un Dumnezeu, care nu lasă nerăsplătite asemenea fapte.

Nehama o privi lung și oftă:

– M-aș mulțumi și cu un pat de spital, care să-mi aline suferințele. Numai eu știu ce sufăr. Nu-mi trebuie nici casă, nici masă, nu-mi trebuie nimic, decât un adăpost în spital...

– Este adevarat că ești soția legitimă a lui M. Gross?

– Da.

– El te-a vândut caselor de prostituție din Constantinopol, Alexandria și Cairo?

– Da.

– Și cum ai putut consimți la un asemenea act, câtă vreme erai soția lui?

– Dacă aveți timp, vă voi spune îndată. Dar cu îngăduință, pentru că sunt suferindă...

Incă un pahar cu ceai reconfortă femeia, care, încet-încet, își recăpătă înfățișarea omenească.

– M-am născut în Odesa, din părinți evrei. Eram o fată săracă, dar cinstită. Visam și eu, ca oricare alta, un bărbat, cu care să muncesc și să-mi croiesc un drum în viață... Acum, 11 ani, am cunoscut pe acest Gross, pe atunci vânzător la un fructar, în Cernăuți. Nu-i cunoșteam nici intențiile, nici adevărata meserie. Mi-a vorbit atât de frumos și de convingător despre fericirea pe care mi-o pregătește, încât am consimțit să-i fiu soție. Nu știu ce putere ascunsă poseda acești bandiți, acești monștri cu chip de om, de-a ademeni și nenoroci fetele. Ceea ce știu sigur e că Gross o posedă în cel mai înalt grad și că eu nu sunt prima lui victimă.

– Știai, când te-ai măritat, ceva din îndeletnicirile lui?

– Cum să știu! Dacă aș fi știut, nu m-aș fi nenorocit, pentru totdeauna, și n-aș fi suferit ceea ce am îndurat atâția ani.

– Mi s-a spus că soțul tău era cunoscut hoț de ocazie și negustor de carne vie.

– Pe atunci, nu știam nimic. În urmă, la Constantinopol, a suferit o condamnare. Din vremea aceea, posed o fotografie, în dosul căreia mi-a scris câteva rânduri: „amintire din ziua când am ieșit din arest, soțul tău, M. Gross”... Soțul meu... Da, era soțul meu și eu îl întrețineam cu tot ceea ce câștigam în casa de toleranță în care mă plasase...

– Dar nu mi-ai spus cum ai ajuns să te vinzi...

Vă spun imediat. Am trăit, patru luni, după căsătorie, așa cum nu visasem niciodată. Eram în al nouălea cer și credeam că, într-adevăr, soțul meu era singurul om care îmi dăruia toată fericirea, pe care o putea visa o fată. Mi-a vorbit de proiecte mărețe, de milioanele pe care trebuia să le câștigăm în niște afaceri și despre nevoia de a pleca peste graniță, pentru a lucra cu o societate engleză, care avea nevoie de serviciile lui. Eram orbită până într-atât, încât n-am putut judeca un lucru destul de simplu: că un vânzător de fructe nu este atât de indispensabil unei întreprinderi străine; iar paradisul milioanelor nu vine tocmai atât de ușor, numai pentru motivul că eu îi eram soție. Totuși, poveștile lui mă ademeniră într-atât, încât mă hotărâi să-l urmez „pe calea fericirii”. Am plecat la Constantinopol. Din primele zile, banditul știu să mă deprindă cu o nouă situație: englezii lui imaginari plecaseră; de lucru nu găsea, iar puținii bani, cu care plecaserăm, se isprăviseră curând de tot. Atunci am intrat în rândul unor „prieteni”, care încercară să ne ajute. „Prietenii” nu erau decât complici și plasatori de femei în casele de toleranță. Sub motivul că pleacă după lucru, mă lăsă în grija „prietenilor”, timp de câteva săptămâni. În acest interval, „prietenii” îmi propuseră „angajamente” în hoteluri și varieteuri,

unde „voi caștiga princiar”. Am rezistat, răbdând de foame zile întregi, până ce, într-o zi, primii să fiu casieriță într-un asemenea local. Nu mai e nevoie să vă spun ce am gasit, în loc de serviciu (**Nicolae Țic**, în ***Ilustraţiunea română***, Anul VI, nr. 2, 3 ianuarie 1934, pp. 6, 7).

*

Roşcovana scoase un petec de hârtie, pe care îşi copiase scrisoarea:

„Fă ce ştii şi scapă-mă din ghearele bandiţilor. Zdrednik, banditul, m-a vândut unor tâlhari, care mă ameninţă veşnic cu moartea, dacă spun cuiva un singur cuvânt. În casa în care îmi vând, ziua şi noaptea, trupul, vin numai negri, beţivi, bolnavi până în măduva oaselor. Dacă aş fi fost îngropată de vie, încă aş fi putut spera într-o minune. Aci nu mai sper în nimic. Trec zile întregi, fără să pot pune o bucăţică de pâine în gură. Sunt şi eu bolnavă prăpădită. Şi dacă n-ar fi Dik, un negru de curând ieşit din puşcărie, care ne păzeşte cu cuţitul în dinţi, aş fugi în mijlocul oceanului.

Astăzi, două victime ca şi mine, două fetiţe din Polonia, s-au otrăvit. Le-au azvârlit în pivniţă ca pe două zdrenţe murdare. Dacă ai putea să mă scoţi din ghearele lor, aş săruta pământul şi aş rămâne roaba ta, toata viaţa”...

Dudu ascultă impasibil conţinutul scrisorii, apoi întrebă:

– Parcă, împreună cu dânsa, plecase şi o altă poloneză...

Raşel Feldman. Dar şi ea a scris, unei cunoştinţe din Cernăuţi, cam aceleaşi lucruri. La început, scria despre minunile care o aşteaptă acolo. Nu ajunsese la Buenos Aires. În urmă, a nimerit şi ea ceea ce găsise şi cealaltă.

A doua zi, dimineaţa, am dormit până târziu. Dormisem, câteva ceasuri bune, dar, probabil sub impresia celor văzute, destul de agitat, de vreme ce m-am sculat cu capul greu, ca de plumb. Pe dinaintea ochilor defilau, ca într-un film de cinema, personajele văzute în ajun şi crâmpeiul de mizerie şi de tragedie, pe care-l trăisem. În urechi îmi răsunau, încă, acele glasuri necăjite, care-si strigau, din gâtlejuri roase de boală, toată deznădejdea unor vieţi nimicite; acele spovedanii impresionante, pe care aş fi dorit să le audă toate acele uşuratice fete, care mai cred încă în mirajul ademenitorilor şi traficanţilor; acele tânguiri disperate ale unor suflete pentru totdeauna pierdute. Vedeam acele umbre de femei, blestemând în tremurul ultimelor licăriri de viaţă clipa când au ascultat „glasul şarpelui”, părăsind pământul ţării… Gândeam, în acele clipe, la lupta pe care o duc atâţia oameni ţi atâtea autorităţi contra comerţului de came vie; la acea neînduplecată ofensivă a Ligii Naţiunilor, care se desfăşoară, de ani şi ani, fără ca flagelul să fi slăbit ceva din intensitate; când, deodată, apăru în uşă o domnişoară destul de bine îmbrăcată, care îmi ceru voie să îmi vorbească.

Necunoscuta îmi spuse, destul de emoţionată, ca a venit în persoană

să mă roage ca, în relatările mele, să nu-i pomenesc numele, pentru că, după aventura din America, s-a cuminţit şi s-a măritat, că duce o viaţă onorabilă şi liniştită şi că, povestindu-i păţania, i-aş face cel mai mare rău.

– Reportajul meu nu urmăreşte să facă nimănui rău. Din contra, rupând valul care acoperă viaţa blestemata a acestor criminali, deschid ochii tinerelor fete, care, ca şi dumneata, cad în ispita ademenitorilor şi a traficanţilor de femei...

– Ştiu, dar aş dori ca, povestind cele văzute şi auzite în Cernăuţi, să nu pomeniţi de numele meu.

– Dar de unde ştii că voi pomeni de păţania dumitale?

– Presupun. Apoi lucrul este cunoscut pentru cei care cunosc viaţa traficanţilor de femei. V-am văzut, v-am urmărit, câteva zile de-a rândul, şi sunt convinsă că vi s-a povestit şi despre mine.

Necunoscuta mi-a spus numele, prenumele şi actualul domiciliu. Am cercetat carnetul meu, încărcat cu însemnări, nume, date şi fişe. Într-adevăr, printre victimele de curând repatriate, se găsea şi domnişoara L., cu următoarea menţiune: *„afacerea cu briliantele false”, R. W. S. 1674, măritată de curând, strada... nr. ... lupta pe vapor (vezi rap. conf. S. + C. P. C şi ag. inform”*.

Necunoscuta urmărea cu încordare notiţele mele. Când i le-am citit, a devenit de o paloare neobişnuită şi, cu lacrimile în ochi, m-a rugat, din nou, să nu-i public numele.

– Ţi-am făgăduit. Dacă ţii, îţi dau cuvântul meu de onoare, cu condiţia să-mi povesteşti singură cele ce ţi s-au întâmplat.

– Bine. Voi povesti. Dar mi-e teamă ca cineva să nu mă găsească, singură cu dumneata, în această cameră de hotel...

Am privit lung capul acela de femeiuşcă, îngrijorat de o asemenea inofensivă perspectivă, după ce păcătuise atât de greu, cu doi ani mai înainte; apoi, asigurând-o că îmi asum toată răspunderea şi că nimic rău nu i se poate întâmpla, chiar dacă cineva ar găsi-o povestind întâmplări din viaţa ei, necunoscuta îşi reveni, căpătă un oarecare curaj şi se aşeză la masa din mijlocul camerei. Fără prea multă introducere, femeiuşca, ce păstra ceva din frumuseţea de altădată, începu povestirea:

– Trăiam liniştită, lângă părinţii mei din Cernăuţi. Năzuiam şi eu, ca mai toate fetele de vârsta mea, să găsesc un tânăr frumos şi bogat, de care să-mi leg viaţa; un tânăr care să mă iubească şi căruia să-i dăruiesc tot ceea ce fiinţa mea putea dărui. Treceam drept fată frumoasă, cu oarecare stare, cuminte, respectată şi iubită de toată lumea. Părinţii mei mă feriseră să văd mai de aproape lunea, ascunzându-mi, cu grijă, ceea ce aveam să cunosc, mai târziu, dintr-odată, atât de brutal şi atât de grozav.

Poate că tocmai acest exces de dragoste şi de grijă părintească a făcut să fiu atât de nepregătită în faţa nenorocirii. Visurile mele feciorelnice se

împleteau la umbra romanelor şi povestirilor de aventuri, pe care le sorbeam cu nesaţ. Îmi plăceau, deopotrivă, descrierile pitoreşti ale ţinuturilor necunoscute, de dincolo de Ocean. Aşa m-am îndrăgostit, din citite de America, ţara minunilor, a aurului, a dolarilor, a cinematografului şi a bărbaţilor frumoşi; acea Americă, pe care aveam s-o cunosc, câţiva ani mai târziu, în împrejurări atât de dureroase şi din care am scăpat cu viaţă numai printr-o minune dumnezeiască.

Trăiam aşa, în aşteptarea tânărului frumos şi bogat, cu care să călătoresc în America tuturor minunilor, când, într-o zi, tânărul apăru ca în poveste. Bucurie şi emoţie. Tânărul manierat şi frumos era chiar ceva mai mult decât îl visasem eu: era un om „putred de bogat”, care-mi făgăduise, fără prea mari rugăminţi, să mă plimbe prin toată America, îndată după cununie. Nimeni n-ar fi putut bănui, sub nici un motiv, că, sub masca distinsului şi manieratului meu logodnic, se ascunde cel mai periculos ademenitor de minore, un maestru iscusit şi viclean, căruia nu-i putea rezista nici o fată. Ştia, cu o dibăcie rară, să facă să vibreze fiecare coardă a sufletului, vorbea atât de frumos, încât îţi era cu neputinţă să nu-l asculţi, ceasuri întregi, povestind din cele văzute pe domeniile tatălui său, care avea mari ferme în America, şi care era, ca şi dânsul, originar din România.

În câteva săptămâni, eram un biet fluture, care-mi arsesem aripile la cea dintâi lumină întâlnită în cale. Îl iubeam şi, aşa, orbită cum eram, puteam săvârşi, sub hipnotica-i putere, orice. Ce s-a întâmplat, mai târziu, lesne se poate bănui. Nerăbdătoare, am fugit cu dânsul. Aşa am cunoscut drumul Americii. În loc de imense ferme, peste care trebuia să domnesc, în loc de palate şi de bogăţii din poveste, am găsit mizeria unei vieţi de prostituată, aşa cum foarte puţini oameni şi-o pot imagina.

Ştii ce înseamnă o femeie albă, pradă caselor de toleranţă din Buenos sau din Rio? O femeie, lipsită de orice apărare, în mijlocul unor brute, cărora nu le-a mai rămas nici un simţământ omenesc? Un infern fără nume, fără început şi fără sfârşit, de unde nimeni nu se mai întoarce...

– Un Solowki rusesc…

– Cu mult mai rău. Moartea este cu mult mai uşoară sub gheţurile polare, decât în barăcile de scânduri, în care sunt târâte „albele” traficanţilor de carne vie. Sociologii, care fac speculaţii teoretice, ar putea coborî în mijlocul victimelor. Atunci ar putea vedea deosebirea dintre anchetele oficiale şi cruda realitate. Femeile inimoase ar forma, poate, „batalioane sfinte” pentru salvarea „sclavelor albe”, pradă prostituţiei, alcoolului, sifilisului şi stupefiantelor. Şi poate, cine ştie, ar putea salva cel puţin pe cele care nu şi-au destrămat. încă iremediabil, sufletul şi trupul… Cel puţin minorele...

– Sunt şi minore?

– Destule. „Logodnicul” meu era, doar, un „specialist” pentru minore.

De altfel, ceea ce m-a impresionat şi mai mult, din primele zile, a fost tocai soarta acestor fete neştiutoare, copile jertfite pe acest rug monstruos. Am găsit câteva copile, importate, de curând, „din Polonia". Dar bietele fete erau din România, smulse banditeşte din căminele părinteşti. Una a murit, sub ochii mei, în baraca recalcitrantelor, unde m-au aruncat şi pe mine, din primele zile. În baraca aceea, care slujea ca loc de pedeapsă şi de tortură, „novicele" care nu se supuneau, cu una, cu două, erau biciuite până la sânge. Un negru ne biciuia cu un bici de foc, pe care-l cunosc doar sclavii şi dobitoacele. Trupurile însângerate se rostogoleau, unul peste altul, în paiele umede de ploaie şi de lacrimi. Eu cred că în iad poate fi ceva mai accesibil decât viaţa printre „gaucos"-ii aceia, cu pielea de mort şi cu dinţii albi ca porţelanul, care cer femeii albe plăceri animalice, cu neputinţă de povestit.

– Dar una dintre victimele traficanţilor mi-a spus că, în brusca degringoladă a femeii ajunsă pe mâinile lor, urmează, cel puţin pentru unele, o scară, o gradaţie, care începe cu viaţa de artistă de varieteu şi sfârşeşte cu viata de prostituţie ordinară...

– Oricare ar fi procesul, tehnica „iniţierii" este aceiaşi. Iadul începe de la primii paşi şi, de regulă, sfârşeşte destul de repede, pentru că femeile de la oraş rezistă, în general, prea puţin. Victima, chiar dacă are momente de reculegere, cu restul de voinţă ce i-a mai rămas nu poate face mai nimic, pentru că, alimentată cu alcool şi cu stupefiante, îl pierde şi pe acela...

– Spuneai că fetiţa, pe care ai văzut-o murind sub ochii dumitale, era una de la noi. Te-ai interesat cine era?

– Desigur. Dar fata nu avea acte româneşti, ci poloneze. Probabil, acte false. De altfel, asemenea fete minore sunt aduse prim contrabandă şi nu apar decât în faţa „clienţilor discreţi, care plătesc gras". Clienţii plătesc, ce e drept, destul de mult. Dar banii îi încasează matroanele şi exploatatorii, care, la rândul lor, plătesc „marfa" destul de scump. Vorbind, într-o zi, cu o colegă de mizerie şi decădere, mi-a povestit despre câteva femei din Cernăuţi, care se ocupau numai cu vânzarea minorelor. Astfel, mi-a spus despre Catarina V., condamnată la 4 luni închisoare, care ademeneşte şi adăposteşte şi astăzi clandestin minore; despre Olga Z., o mijlocitoare iscusită, pe care a cunoscut-o şi dânsa la Cernăuţi, precum şi despre o aventurieră, recrutată din aceeaşi lume a prostituatelor, cu numele de Hirsch... Aceste femei erau în strânsă legătură cu bandele internaţionale, conduse de traficanţi de la noi, care aveau agenţi secreţi la Rio, Buenos Aires, Tampico, Texas etc.

– Nu mi-ai spus însă ce-i cu „briliantele" dumitale…

Femeiuşca îşi pironi ochii în pământ; apoi, după câteva clipe, reluă şirul povestiri.

– Dacă vă interesează, v-o pot spune: Cei care mă ţineau sechestrată, în una din casele din Buenos, văzând încăpăţânarea cu care rezist tuturor

torturilor morale şi fizice, au folosit un truc, care, în parte, le-a reuşit. Într-o zi, pe când plângeam mai amar într-o baracă de pedeapsă, apăru un spaniol cu înfăţişare simpatică şi se strecură până la mine, făgăduindu-mi salvarea. Spaniolul îmi spuse că s-a îndrăgostit, din primul moment în care m-a văzut terorizată şi că ar fi încercat chiar atunci să mă smulgă din mâinile banditilor, dacă nu i-ar fi fost teamă de viaţa mea. Îmi spuse că este mare fermier, în apropiere, putred de bogat, şi că va căuta, cu orice sacrificii, să mă răpească şi să mă ducă la ferma sa. Ca să mă convingă, îmi spuse că mă va lua în căsătorie şi, ca să fiu mai sigură de sinceritatea spuselor sale, îmi şi arătă o cutie cu bijuterii scumpe, în care străluceau trei briliante de o mări,e neobişnuită. Adăugă că aceste bijuterii nu sunt decât o parte din cadoul de nuntă, pe care-l voi poseda chiar înainte de facerea cununiei.

Făgăduiala spaniolului mi se păru, într-adevăr, de necrezut. În seara când hotărâserăm să fugim, apariţia cavalerului spaniol, mai mult decât romantică, îmi întări convingerea că mă găseam în faţa unui suflet cu adevărat nobil şi generos. Spaniolul simulă o luptă cu paznicul negru, asupra căruia descărcă un foc de armă, mă aruncă pe şeaua calului său, pe jumătate sălbatec, şi, într-o goană nebună, dispărurăm în noapte... După câteva ceasuri de drum, poposirăm la conac, o cabană în care aştepta o armată de negri, spanioli şi gaucos. Oamenii ne-au primit cu voioşie şi spaniolul anunţă că adus pe aleasa inimii sale. După câteva zile, noul meu logodnic mi-a oferit cutia cu bijuterii: diamante, smaragde, topaze, turcoaze, o adevărată comoară de rajah. După douăzeci şi patru de ore, iluzia optică dispăru: cutia cu bijuterii nu era decât o cutie cu imitaţi destul de reuşite. Când încercai să-l dojenesc pe spaniol, pentru cutia sa, el deja dispăruse. În locul său apăru un gaucos, care îmi ordonă să fiu la dispoziţia oamenilor săi. Peste câteva ceasuri, eram prada bestialităţii unor oameni, pe care şi acum îi urăsc moarte.

Înţelesei că fusesem vândută altei „case” şi că cel de-al doilea „logodnic” nu era decât un complice al celor din Buenos. Am stat, mai bine de o săptămână, pândind clipa când, cu riscul vieţii, trebuia să fug şi să ajung pe bordul vreunui vapor european. Un marinar milos m-a îmbarcat clandestin şi m-a ascuns în magazia cu cărbuni. Aşa am ajuns până la Constanţa, unde am găsit un cunoscut, care m-a adus la Cernăuţi. O întâmplare fericită a făcut ca un suflet bun şi generos să-mi ierte toate greşelile şi, astfel, să devin soţia unui om sărac, dar cinstit şi muncitor. De aceea v-am şi rugat să nu îmi pomeniţi numele, pentru că mi-aţi face cel mai mare rău cu putinţă.

Ascultam, înmărmurit, sfârşitul povestirii tinerei femei, care pătimise atâtea, pe urma acestor traficanţi, când un comisionar îmi aduse o scrisoare: era un bilet de la Dudu Chioru, care mă ruga să mă prezint, la o anumită oră, pentru a mă pune în contact cu o altă victimă a traficanţilor de carne vie (**Nicolae Ţic**, în ***Ilustraţiunea română***, Anul VI, nr. 5, 24 ianuarie 1934, pp. 6, 7).

*

La ora indicată, Dudu Chioru mă aştepta într-o cofetărie-restaurant, din strada Ion Creangă. Informatorul meu era punctual, ca de obicei, şi mulţumit că mă poate revedea.

– M-am ţinut de cuvânt. Iată, vă prezint pe domnişoara B., persoana despre care vorbisem.

Fata răspunde la salutul meu, cu oarecare timiditate, apoi îşi reveni, ca una care cunoscuse un apreciabil număr de bărbaţi şi care era deprinsă să înfrunte riscuri ceva mai mari.

– I-am spus lui Dudu, începu fata, că vă pot povesti ce doriţi, cu singura condiţie să fiu ferită de urgia oamenilor care încă mă urmăresc.

– Care oameni?

– Traficanţii…

– Dar mi s-a spus că ai un protector, care, deşi traficant, pe vremuri, s-a lăsat de această meserie şi trăieşte, azi, onorabil.

– Pe cât poate fi un asemenea om onorabil.

– Totuşi…

– Onorabil, în sensul că nu se mai ocupă cu asemenea chestii Dar n-a izbutit să mă facă şi pe mine femeie, care să-şi câştig existenţa altfel…

Sinceritatea fetei mă câştigă, de la început. Era una dintre acele nefericite victime, conştiente de nenorocirea în care au căzut şi care rămân, astfel, „pierdute”, pentru că nimeni nu se învredniceşte să le ridice de acolo, de unde au căzut. După asigurările pe care i le-am dat, că nici un rău nu i se poate întâmpla, de vreme ce nu-i voi pomeni numele, nici al ei, nici al mizerabilului care a vândut-o bandelor de traficanţi, fata începu să-mi povestească despre viaţa mizerabilă a celor ce cad în ghearele bandelor de ademenitori şi, mai ales, despre viaţa lor în „casele” din Orient şi din America de Sud.

– Dudu mi-a spus că, deşi repatriată, acum câţiva ani, ai fost pe punctul de a pleca, din nou, în America.

Fata plecă ochii, ruşinată, apoi răspunse:

– Adevărat. Era să fac, pentru a doua oară, prostia, de astă dată ademenită sub altă formă. Dar am auzit de scrisoarea Anei Hass, din St. Paul, în care aceasta descria, unei prietene din Cernăuţi, Z. I., că viaţa „albelor” a devenit atât de groaznică, încât cine ar dori să mai vină acolo mai bine să se înece în mare, la Constanţa.

Dudu interveni:

– Dar tu cunoşteai viata de acolo. Cum te mai puteai gândi să pleci?

– Plecam cu un om de treabă…

Dudu izbucni într-un hohot de râs nestăpânit:

– Tocmai asta am voit să dovedesc domnului care te ascultă... Voi, singure, nu vă daţi seama de ceea ce faceţi. Puterea acestor oameni este,

într-adevăr, drăcească…

Se făcu tăcere. Dudu îşi scotoci buzunarele, apoi scoase câteva notiţe, pe care şi le făcuse, pe un carneţel, în timpul „incursiunilor” din ajun.

– M-aţi întrebat, ieri, despre minunea ce se petrece cu aceste victime, în America de Sud: deşi nenorocite, ele, cu boala şi cu moartea pe buze, sunt, totuşi, vesele... Domnişoara v-ar putea lămuri…

Fata îşi încruntă sprâncenele, îşi trecu, apoi, mâinile peste pleoape, ridică din umeri ca străpunsă de un fior şi oftă prelung. Binevoitoarea mea informatoare mai întâi ezită, apoi, hotărâtă să-mi spună tot ce ştie, povesti:

– Este o „minune” leane de înţeles. Înainte ca victima să fie animalizată de alcool şi de stupefiante, ea se deprinde să mestece o buruiană blestemată, marihoana, care produce bună dispoziţie, veselie, râs. Bănuiesc că iarba conţine vreun stupefiant mai puţin vătămător, deoarece bărbaţi şi femei o consumă toată ziua. Buruiana alungă orice urmă de tristeţe. Ea provoacă buna dispoziţie şi râsul. De aceea, în toate „casele”, fetele râd, râd fără motiv, cântă, dansează, aproape inconştiente. Dar otrava buruienii nu întârzie să-şi arate efectele, pentru că ea grăbeşte moartea, singura fericire adevărată a acestor nenorocite.

– Ai cunoscut-o şi dumneata?

– Am cunoscut-o, câteva săptămâni. Când mi-am dat seama de dezastrul care mă aşteaptă, m-am ferit s-o mai consum, după cum m-am ferit şi de băuturile tari şi de stupefiantele care se găsesc în mai toate casele de toleranţă.

– Ai avut această putere?

– Am avut, pentru că vedeam, la fiecare pas, spectrul morţii, care secera, în fiece zi, pe câte una dintre colegele mele...

– Nu era prohibit consumul?

– Nu ştiu. Ceea ce ştiu sigur e că stupefiantele propriu-zise aveam grijă să le ferim de ochii poliţiştilor; această iarbă însă nu. Probabil că este o iarbă pe care o consumă şi indigenii... Efectul ei este sigur: mai întâi, aduce o stare de inconştienţă, de tâmpenie, apoi moartea...

– Este adevărat că, în „casele” din America de Sud, fetele de la noi deţin majoritatea?

– Inexact. Sunt fete de pretutindeni, din mai toate statele europene; femei albe, vândute de aceleaşi bande internaţionale, care n-au nici un fel de preferinţă, pentru că, pentru gaucoşi şi pentru negri, singura condiţie e să nu fie de-a lor...

– Dar despre „casele”, pe care le-ar fi avut, pe acolo multimilionara, asasinată la Cernăuţi, Roza Hirsch, n-ai auzit?

– Nu. În schimb, am citit şi eu, prin jurnale, despre aşa-ceva. Dar America e mare şi asemenea „case” sunt destul de numeroase. Dar pentru

ce vă interesează trecutul răposatei?

– Pentru documentarea mea. Aş fi dorit să ştiu dacă ceea ce s-a spus, despre această multimilionară, care trăia, retrasă, în ultimul timp, la Cernăuţi, corespunde adevărului... Faptul, bineînţeles, n-ar uşura cu nimic vinovăţia asasinilor, care au ucis-o pentru a o jefui.

N-am apucat, însă, să rostesc ultimul cuvânt şi fata dispăru, ca prin farmec: se strecură, ca o umbră, pe după raftul din fundul prăvăliei. Dudu, care, dintr-o privire, zărise, prin geamul uşii, doi ochi care cercetau interiorul, îmi spuse în şoaptă:

– Este protectorul… Nici o vorbă, şi nu răspunde la nici o provocare.

Protectorul, un om scund, negricios, uscăţiv, mai mult un tip vulgar de misit şomer, se îndreptă spre masa noastră, legănându-se. Omul, urmărindu-şi „fata”, îi pierduse urma tocmai în faţa acestei prăvălii.

– Dudule, a fost pe aci?

– Da.

– Ai vorbit cu dânsa?

– Desigur. M-a rugat să intervin pe lângă un agent, care n-o lasă în pace.

Protectorul clătină din cap semnificativ:

– Am înţeles. Numai să n-o muşte şarpele, să spună vreo minciună despre mine. Domnul este, desigur, gazetarul care se interesează de „chestiile” cu America...

– Exact.

– Faceţi bine că vă interesaţi în persoană. Dar nu trebuie să credeţi tot ceea ce vi se spune...

Musafirul, care luase loc la masă, fără să-l fi invitat cineva, clipi şiret din ochi, apoi adăugă:

– Cel care făptuieşte face un păcat; cel cu bănuiala, două păcate...

– Dar eu nu bănuiesc decât pe cei pe care îi bănuieşte şi poliţia; apoi sunt atâţia identificaţi, care au suferit şi condamnări şi care sfidează lumea...

– Poate că şi eu sunt un suspect.

– N-am auzit...

– Da, am fost în America şi am fost, de trei ori, divorţat. Dar ce-i cu asta? Şi dacă femeile mele au fost necinstite, ce vină am eu?

Dudu, mulţumit că discuţia nu luase un drum mai primejdios, interveni amical:

– Domnul nu urmăreşte decât adevărul şi, dacă afirm eu că, astăzi, eşti om de treabă, fii sigur că nu-ţi pomeneşte numele... De altfel, nici nu-l interesează chestiile prea vechi... Cunoşti vreo chestie nouă?

– Sunt câteva. Chestia cu doctorul cu şapte neveste o cunoaşte?

– Nu.

– Autorităţile cercetează, chiar acum, cazul suspect al unui doctor,

însurat de şapte ori, care are un număr respectabil de neveste şi care face foarte des naveta Viena-Cernăuţi, Cernăuţi-Viena.

– Şi ce face au atâtea neveste?

– Ce să facă? Negustorie. Apoi, chestia cu scrisoarea şi cu noua bandă, pe cale de identificare...

Musafirul plecă şi el grăbit şi mulţumit că izbutise să mă convingă de nevinovăţie...

*

În drum spre centrul oraşului, ne oprirăm în fata hotelului „Lemberg”.

– Vezi hotelul ăsta? Aci a fost prinsă o bandă de traficanţi polonezi, care încerca un export de fete.

– Am mai auzit...

– Da. Dar nu cunoşti amănuntele. Victimele, care se găseau sechestrate, nu ştiau nimic despre ceea ce le aştepta. Când s-au pomenit cu poliţia şi când au văzut că polonezii care le ademeniseră nu sunt, în realitate, decât nişte traficanţi, au început să ţipe îngrozitor... Erau patru polonezi, care au opus rezistenţă celor patru comisari, care veniseră să-i aresteze. Ei trecuseră graniţa clandestin şi se găseau ascunşi, cu victime, cu tot, în acest hotel. Faptul că plăteau împărăteşte, în lire-aur cel mai neînsemnat lucru, a dat de bănuit. Polonezii au fost expulzaţi, iar fetele, arestate, judecate şi condamnate la câte o lună de închisoare.

– Probabil, un „trafic de femei”, în tranzit.

– Da, în tranzit. Polonezii urmau linia triunghiului fatal: Cernăuţi – Bucureşti – Constanţa. Nefericitele victime urmau să fie îmbarcate, la Constanţa, pentru a fi duse la Alexandria şi, de acolo, în unul dintre oraşele Americii de Sud, care cumpărase „marfa”.

– Am auzit vorbindu-se, adesea, despre acest „triunghi”; dar n-am înţeles amestecul Capitalei în liniile acestui triunghi...

– Capitala dumneavoastră este punct central, ca şi Cernăuţii şi Constanta. Acolo traficanţii duc „marfa”, fie pentru trebuinţele metropolei, fie pentru a fi însoţită, până la Constanţa, de agenţi isteţi ai bandelor, care au legături şi în Bucureşti. Îmbarcarea şi trecerea victimelor peste frontieră, prin Constanţa, nu este lucru tocmai uşor şi, de aceea, agenţii operatori sunt oameni iscusiţi din Capitală. Tot acolo, se fabrică şi actele necesare victimelor, fie falsificându-se, fie obţinându-se acte veritabile, prin oameni cu trecere...

– Crezi posibile asemenea mijloace?

– Sunt sigur, pentru că chiar poliţiile porturilor sud-americane au oprit intrarea unor asemenea fete, expediate cu acte false.

– Dar cele cu acte veritabile?

– Foarte simplu. Fata majoră are tot dreptul să călătorească unde pofteşte şi nimeni n-o poate opri, câtă vreme nu i se poate face dovada că este

„exportată” în asemenea scopuri urâte. Însoţitorii lor nu apar la suprafaţă, decât după ce vaporul părăseşte apele noastre. În asemenea împrejurări, ce pot face autorităţile? Numai când poliţiile au indicii sigure despre dispariţii sau ademeniri, când, de regulă, sunt pe urmele operaţiilor vreunei bande, intervin şi opresc victimele la Constanţa...

– Dar acest lucru este atât de greu...

– Aşadar, există un triunghi fatal, din care nimeni nu scapă...

– Fatal. Cine a pornit pe linia triunghiului greu să mai scape. Organizarea şi supravegherea bandelor de traficanţi sunt atât de puternice, de diabolice, încât triunghiul ar putea fi numit, fără greş, „triunghiul morţii”.

– Se cunosc cazuri în care asemenea fete au putut fi salvate, înainte de a părăsi ţara?

– Destule. Domnişoara Popescu, din Burdujeni, ademenită de un oarecare Cirovici; două minore, trimise pentru export, cu acte false, de o traficantă, M. S., din Cernăuţi; două fete, vândute unei bande de traficanţi, acum câţiva ani, cu 70.000 lei, de un pretins reprezentant al unei agenţii de vapoare; fata Ana G. I., din Cluj; Rosa Sohn şi Sonia Zalmiza, încăpute în mâna unei bande internaţionale, care opera la Cernăuţi; Cili şi Raspel, împiedecate să plece, acum un an. Şi atâtea altele, pe care autorităţile noastre le-au salvat din „triunghiul fatal”.

– Cunoşti pe vreuna dintre aceste victime salvate?

– Câteva. Dacă vă interesează, pot să mă informez şi să vă pun în contact. Dar cele mai multe, de teama bandiţilor, se feresc să le divulge numele. Acesta este şi unul dintre motivele pentru care cei mai mulţi scapă nepedepsiţi, pentru că însăşi victimele, de frică, nu spun adevărul, acoperind astfel fapte care ar trebui pedepsite cu toată asprimea.

Vorbind astfel, ajunserăm în Piaţa Unirii. Intrarăm, pe strada Flondor, într-un local de consumaţie şi, la un pahar cu bere, Dudu îmi povesti întâmplări extraordinare, unele aproape de necrezut, din viaţa traficanţilor de carne vie.

– Sunt unii, spuse Dudu, oameni care trăiesc şi azi în Cernăuţi, liberi şi nesupăraţi de nimeni. Ba unii sunt milionari, mari proprietari de imobile, negustori sau rentieri. Chiar în acest local vine unul, arhicunoscut în această lume a negustorilor de femei, care trăieşte în lux şi bogăţie, sfidând oamenii care muncesc din greu pentru o bucată de pâine. Dacă v-aţi osteni să cercetaţi trecutul, pentru unii chiar şi prezentul, răscolind cazierele poliţieneşti, aţi vedea că, sub această mască de oameni bogaţi şi respectaţi, se ascund cei mai periculoşi bandiţi, cei mai mulţi condamnaţi pentru fapte infamante... Pagini de roman senzaţional, pe care le trăim în superba indiferenţă a unei societăţi care, uneori, pedepseşte aspru greşeli neînsemnate, iar alteori iartă prea uşor cele mai grele păcate. Şi păcatele traficanţilor de femei nu sunt dintre cele mai uşoare.

Dudu, care suferise, odată, această nedreaptă judecată, simţi o satisfacţie în interesul cu care-i ascultam rechizitoriul, de altfel destul de îndreptăţit. În local intră un domn impozant, înalt, ras, pufăind o ţigară de foi. Dudu îmi şopti, de-abia perceptibil:

Iată unul din categoria celora despre care vorbim. Opera, încă înainte de război. Dar cine ar putea îndrăzni să-i spună ceva acestui domn? Se spune că, în ultimul timp, este sub supraveghere ceva mai riguroasă, pe urma intervenţiei poliţiei din Viena, care a semnalat poliţiilor noastre începutul unei noi operaţii (**Nicolae Ţic**, în ***Ilustraţiunea română***, Anul VI, nr. 6, 31 ianuarie 1934, pp. 6, 7).

1936: Metode levantine, în paşalâcul Sucevei. Până acum, eram obişnuiţi să credem că dreptul de proprietate e drept sacru şi respectat, de voie, de nevoie. Cu alte cuvinte, ştiam că ce-i al meu e al meu, şi ce-i al tău e al tău. Iar dacă cineva contesta cuiva dreptul la ceva, lua calea legii, pentru lămurirea chestiei şi stabilirea adevărului. Şi mai ştiam şi aceea că evidenţa-i evidenţă. Şi cea mai evidentă realitate, împotriva căreia nu se poate lupta cinstit şi normal, e faptul real: obiectul, omul vizibil, tangibil şi, ca atare, uşor de constatat şi de prins în conscripţii fidele şi controlabile. Împrejurare de care s-a şi ţinut şi se ţine seamă în cercurile care se respectă, odată ce „contra facta non valent argumenta”, oriunde ne vom fi aflând snb soare.

Afară de paşalâcul Sucevei, unde s-a încercat şi ceea ce nimeni n-ar fi crezut că ar fi cu putinţă, într-o lume civilizată şi creştină, cu o simplă trăsătură de condei au fost trecuţi în nefiinţă sute de credincioşi uniţi, numai şi numai ca să iasă un număr mult scăzut, sub cel prevăzut de lege, pentru îndrituirea unei parohii la subvenţie de la stat şi, deci, la existenţă. Tentativa aceasta incalificabilă a găsit răsunet la Ministerul Instrucţiunii Cultelor şi Artelor, care, la 13 august 1936, adresându-se eparhiotului de Maramureş, îi scrie:

„Prea Sfinţite, Prefectura judeţului Suceava, cu adresa Nr. 9262/1936, ne face cunoscut că parohia greco-catolică ruteană din Suceava are o populaţiune de 121 suflete, deci mult mai puţine ca să poată justifica existenţa unei parohii, plătită din bugetul statului.

Faţă de numărul insuficient de credincioşi, ne cere a dispune desfiinţarea acestei parohii şi alipirea lor la parohia greco-catolică ruteană din comuna Cacica.

Avem onoare a vă ruga să binevoiţi a dispune să ni se comunice hotărârea Prea Sfinţiei Voastre în această chestiune.

Primiţi, Vă rugăm, Prea Sfinţite, asigurarea deosebitei noastre consi-

deraţiuni.

p. Ministru, / ss. Șt. Brădișteanu, / p. Director, / ss. G. Illoniu”.

Aşa sună scrisoarea ministerială, ticluită în temeiul informaţiilor domnului prefect Cojocariu, de la Suceava. Care-i însă adevărul adevărat, în cazul de faţă? Acela că, pentru a se dinamita o aşezare bisericească unită, s-a recurs, în hârtii oficioase, la păcătoase falsuri ordinare. Răspunsul dat scrisorii ministeriale, de Prea Sfinţitul Alexandru, stabileşte, fără chip de replică, acest fapt, pe cât de odios, pe atât de nedemn. Scrie înaltul Ierarh:

„Domnule Ministru, / Adânc mâhniţi de cuprinsul adresei domniei voastre Nr. 116.090/14.366/1936, din care ni s-a dat să cunoaştem noul atentat, pus la cale de Prefectura judeţeană Suceava, împotriva bisericii noastre de acolo, ne grăbim a vă răspunde următoarele:

1. Noua descoperire a domnului prefect Cojocariu, că parohia noastră din Suceava ar avea numai 121 suflete, contrazice flagrant, învederând nemernicia temeiului, cifrei de peste 200 suflete („70 de familii, cu 132 suflete, la care se mai adaugă populaţia flotantă de servitori, de circa 50-80 persoane”) arătată, „pe baza listelor de naţionalitate”, în adresa ce ne-aţi trimis, la 17 iulie curent, sub Nr. 116.519/13.665.

2. Ea contrazice însă mai ales realităţii, pe care v-am prezentat-o, încă la 31 iulie curent, sub Nr. 4.134/1936, când ne-am permis a vă arăta, în temeiu de coale familiare, purtate, din ordin, la zi, că avem, în Suceava, 451 suflete, cărora se mai adaugă 203 suflete din filia Iţcani şi 188 suflete din filia Sf. Ilie, un total, deci, de 847 suflete.

3. Întemeiată pe un neadevăr patent şi lipsită, cum se ştie, de orice temei de lege, cererea Prefecturii Suceava nu este, deci, decât o dovadă mai mult a duşmăniei ce ne poartă şi o nouă încercare de a slăbi temeiul de drept, care va trebui să ne repună în posesiunea integrală a averii ce ni s-a răpit la Suceava.

4. Menţinem, deci, drepturile ce avem asupra parohiei Suceava, fiind hotărâţi să luptăm, din toate puterile, pentru apărarea acestora şi vă rugăm să respingeţi această nouă încercare de atentat la adresa bisericii noastre.

5. Insistăm, din nou, pentru cele ce v-am cerut în adresa noastră, pomenită mai sus (Nr. 4.134/1936), care vi s-a trimis recomandat, şi, astfel, deşi adresa domniei voastre de acum, ce nu ţine seamă de cele ce vă scrisesem în ea, pare a spune contrarul – nu se poate să nu o fi primit şi să nu o cunoaşteţi.

În nădejdea etc. / ss. Dr. Alex. Rusu Episcopul Maramureşului”.

Îi stă omului mintea în loc: acolo am ajuns, încât slujbaşi de stat să se preteze la măsluiri de felul acesteia? Și pentru ce? Pentru ca să sugrume o comunitate creştină, care are „păcatul de moarte” că nu mărturiseşte crezul

Bizanţului, ci al Romei, deşi enoriaşii parohiei năpăstuite nu sunt latini, ci slavi. Ştim că Prea Sfinţia Sa chiriarhul Alexandru al Maramureşului a dezvăluit, la vreme, Ministerului de resort toată meschinăria atentatului, pus la cale împotriva parohiei unite din Suceava. Măsuri de îndreptare a răului săvârşit, până acum, şi de prevenire a altor rele, plănuite pe viitor, nu ştim să se fi luat. Şi nici nu legăm mari nădejdi de aşa ceva. Cel puţini nu de la Ministerul pe care-l priveşte, în primul rând, „barbaria negrăită şi adânc păgubitoare intereselor ţării", cum timbrează Ierarhul eparhiot, într-altă scrisoare (din 7 iulie 1936), procedura autorităţilor de la Suceava. Tare ne este însă credinţa că justiţia va da câştig de cauză dreptăţii, care-i indiscutabil de partea noastră, şi va spăla pata de ruşine, aruncată în obrazul ţării de metodele levantine, ce vreau să se încetăţenească şi la noi. Fără să izbutească, însă, până în cele din urmă. Pe lângă toate binecuvântările bizantine ce are. Şi chiar şi iadul de le-ar fi aliat. Pentru că, altfel, ar fi de disperat, cu atmosfera otrăvită, în care s-au putut plămădi atentate ca cele demascate, în legătură cu biserica şi parohia unită din Suceava atâtor amintiri de glorie şi cinste românească, de altădată (*Metode levantine sau cum se încearcă nimicirea parohiei unite din Suceava*, ***Unirea***, Anul XLVI, Nr. 34, 22 august 1936).

1942: „Casa lui Aron Pumnul, din Cernăuţi, transformată în muzeu. Aron Pumnul a fost ardelean de-al nostru şi încă din Blaj. A trăit între anii 1818 şi 1866; în revoluţia din 1848, a fugit în Bucovina, unde a trezit la viaţă românească pe fraţii noştri bucovineni. El a fost, între altele, şi profesorul tânărului Mhail Eminescu, devenit, mai târziu, cel mai mare poet al nostru. În casa lui Aron Pumnul s-au pus la cale multe lucrări bune. De aceea, Societatea pentru Cultură Românilor Bucovineni a hotărât să transforme această casă în muzeu naţional" (***Unirea Poporului***, Anul XXIV, Nr. 2, 11 ianuarie 1942).

Cuprins